

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YENİDEN İŞLEVLENDİRİLEN ENDÜSTRİ YAPILARINDA MEKÂN
VE MEKÂN KURGUSUNA YAPILAN TASARIM
MÜDAHALELERİNİN MİRAS DEĞERİNE ETKİLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ ÜZERİNE BİR YÖNTEM ÖNERİSİ: CİBALI
TÜTÜN VE SİĞARA FABRİKASI ÖRNEĞİ

Didem TELLİ

DOKTORA TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Bina Araştırma ve Planlama Programı

Danışman

Doç. Dr. Kunter MANİSA

Haziran, 2021

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**YENİDEN İŞLEVLENDİRİLEN ENDÜSTRİ YAPILARINDA MEKÂN VE
MEKÂN KURGUSUNA YAPILAN TASARIM MÜDAHALELERİNİN
MİRAS DEĞERİNE ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ ÜZERİNE
BİR YÖNTEM ÖNERİSİ: CİBALI TÜTÜN VE SİĞARA FABRİKASI
ÖRNEĞİ**

Didem TELLİ tarafından hazırlanan tez çalışması 28.06.2021 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Bina Araştırma ve Planlama Programı **DOKTORA TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Kunter MANİSA
Yıldız Teknik Üniversitesi
Danışman

Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Kunter MANİSA, Danışman
Yıldız Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Senem KAYMAZ KOCA, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Feride Pınar ARABACIOĞLU Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Emine Ümran TOPÇU, Üye
Bahçeşehir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Begüm Bayraktaroğlu, Üye
Beykent Üniversitesi

Danışmanım Doç. Dr. Kunter MANİSA sorumluluğunda tarafımca hazırlanan Yeniden İşlevlendirilen Endüstri Yapılarında Mekân ve Mekân Kurgusuna Yapılan Tasarım Müdahalelerinin Miras Değerine Etkilerinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Yöntem Önerisi: Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası Örneği başlıklı çalışmada veri toplama ve veri kullanımında gerekli yasal izinleri aldığımı, diğer kaynaklardan aldığım bilgileri ana metin ve referanslarda eksiksiz gösterdiğimi, araştırma verilerine ve sonuçlarına ilişkin çarpıtma ve/veya sahtecilik yapmadığımı, çalışmam süresince bilimsel araştırma ve etik ilkelerine uygun davrandığımı beyan ederim. Beyanımın aksinin ispatı halinde her türlü yasal sonucu kabul ederim.

Didem TELLİ

İmza

Annem

Dilek Telli'ye

TEŞEKKÜR

Doktora eğitimim kapsamında almış olduğum Binalarda Kullanım Dönüşümü dersi ile bana bu araştırmayı yapmak için ilham veren, bilgi ve tecrübesiyle tezimin gelişmesinde önemli katkılar sunan, en önemlisi de bu süreçte hoşgörüsü, anlayışı ve pozitif bakış açısı ile her zaman yanımda olan tez danışmanım Doç. Dr. Kunter Manisa'ya, yapıcı eleştirileri ve değerli yorumları ile tez çalışmam süresince katkılarını eksik etmeyen, tez izleme komitesi üyelerim Doç. Dr. Emine Ümran Topçu ve Doç. Dr. Senem Kaymaz Koca'ya ve tezin son şeklini almasında ki katkılarından ötürü Doç. Dr. Feride Pınar Arabacıoğlu ve Dr. Öğr. Üyesi Begüm Bayraktaroğlu'na teşekkürlerimi sunarım.

Yeditepe Mimarlık Bölümü'nden mezun olduğumdan beri tam on dört yıl geçti. Bu on dört yıl yüksek lisans, sanatta yeterlik ve doktora çalışmalarım, idari görevler, verilen dersler, hocalık ve öğrencilik ile dopdolu geçti. Tüm bu süreçte ve dahası hayatımın iyi ya da kötü her anında yanımda olan, koşulsuz sevgisini ve desteğini her daim hissettiğim, kızı olmaktan gurur duyduğum annem Dilek Telli'ye bu vesile ile en içten teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Ne senden daha iyi bir annem ne de senden daha iyi bir arkadaşım olabilirdi. Sen benim bu hayattaki şansısın.

Beni her zaman kollayan ve sevildiğimi hissettiren ağabeyim Murat Telli'ye ve artık aramızda olmasa bile her zaman benimle olduğunu bildiğim babam Yusuf Telli'ye de üzerimdeki emekleri için teşekkürlerimi sunarım.

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası ile ilgili dokümanların teminindeki yardımları için Prof. Dr. Berrin Alper ve Prof. Dr. Mehmet Alper'e de ayrıca teşekkür ederim.

Didem TELLİ

İÇİNDEKİLER

KISALTMA LİSTESİ	viii
ŞEKİL LİSTESİ	ix
TABLO LİSTESİ	xx
ÖZET	xxii
ABSTRACT	xxiv
1 GİRİŞ	1
1.1 Literatür Özeti.....	1
1.2 Tezin Amacı	3
1.3 Hipotez	5
1.4 Tezin Yöntemi.....	5
2 YENİDEN İŞLEVLENDİRME VE ENDÜSTRİ MİRASI KAVRAMLARININ HİPOTEZE KATKILARI BAKIMINDAN İRDELENMESİ	8
2.1 Yeniden İşlevlendirme.....	8
2.1.1 Yeniden İşlevlendirme Kavramı ve Gelişimi	9
2.1.2 Yeniden İşlevlendirme Çalışmalarının Gerekçeleri.....	16
2.1.3 Yeni İşlev Seçimini Belirleyen Faktörler.....	26
2.2 Endüstri Mirası.....	35
2.2.1 Endüstri Mirası Kavramı ve Gelişimi	36
2.2.2 Endüstri Mirası ile İlgili Kuruluşlar	39
2.2.3 Endüstri Mirasının Değeri ve Korunması.....	42
2.2.4 Endüstri Mirasına Tasarım Müdahalesi Biçimleri.....	66
2.2.5 Türkiye’de Endüstri Mirasının Korunması.....	74
3 YÖNTEM ÖNERİSİ İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR VE ANALİZLER	80
3.1 Analiz Yönteminin Belirlenmesi	80
3.2 Analiz Tablosunun Oluşturulması	83
3.2.1 Tasarım Müdahalesi Yöntemlerinin Gruplandırılması	85
3.2.2 Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması.....	88
3.2.3 Miras Değerinin ve Miras Değerine Etki Etme Kriterlerinin Gruplandırılması.....	92
3.2.4 Analiz Tablosu.....	100

4 ALAN ÇALIŞMASI İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR VE ANALİZLER	101
4.1 Alan Çalışması Yapılacak Örneğin Belirlenmesi.....	101
4.2 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikasının Analizi.....	115
4.2.1 Konum ve Yakın Çevre	116
4.2.2 Tarihsel Gelişim	121
4.2.3 Mimari Özellikler	128
4.2.4 Restorasyon İlkeleri ve Tasarım Kararları	136
4.2.5 Yeniden İşlevlendirme Programı	138
4.3 Çalışma Alanının Sınırlandırılması	149
4.4 Tarihi Fabrika Yapılarına (Kadir Has Üniversitesi, A ve B Blok) Yeniden İşlevlendirme Çalışmaları Kapsamında Yapılan Tasarım Müdahalelerinin Analizi.....	151
4.4.1 Mimari Değere Müdahale	151
4.4.2 Konum ve Yakın Çevreye Müdahale	154
4.4.3 Mekân ve Mekân Kurgusuna Müdahale	158
4.5 Tarihi Fabrika Yapılarının (Kadir Has Üniversitesi, A ve B Blok) Miras Değerinin Analizi	259
4.5.1 Şehircilik Yönünden Değerin Analizi	260
4.5.2 Tarihsel Değerin Analizi	261
4.5.3 Teknik Değerin Analizi	262
4.5.4 Sanatsal Değerin Analizi.....	263
4.5.5 Özgünlük Değerinin Analizi.....	264
4.5.6 Belge Değerinin Analizi	265
5 YÖNTEMİN UYGULANMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ	270
5.1 Yöntemin Uygulanacağı Mekânların Belirlenmesi	270
5.2 Mekân Analizleri ve Yöntemin Uygulanması	272
5.2.1 A1 Avlusu (Galeri KHAS).....	272
5.2.2 A Yapısı 201 Numaralı Mekân (KHAS Bilgi Merkezi- Ana Salon).....	293
5.2.3 Geçit (A Blok Hol)	313
5.2.4 G Yapısı Z19 Numaralı Mekân (B Blok Fuaye).....	337
5.2.5 H Yapısı Z20 Numaralı Mekân (B Blok Avlu)	356
5.2.6 G Yapısı 211 Numaralı Mekân (B Blok İkinci Kat Teneffüşhane).....	381
5.3 Bulgular ve Değerlendirme	404
5.3.1 Mekân ve Mekân Kurgusuna Yapılan Tasarım Müdahalelerinin Değerlendirilmesi	404

5.3.2 Mekân ve Mekân Kurgusuna Yapılan Tasarım Müdahalelerinin Miras Değerine Etkilerinin Değerlendirilmesi	407
6 SONUÇ VE ÖNERİLER	424
KAYNAKÇA	432
A ANALİZ TABLOSU	445
B B GALERİ KHAS (RÖLÖVE PROJESİ, A1 AVLUSU) ANALİZ TABLOSU	449
C A YAPISI 201 NUMARALI MEKÂN (KHAS BİLGİ MERKEZİ-ANA SALON) ANALİZ TABLOSU	453
D GEÇİT (A BLOK HOL) ANALİZ TABLOSU	457
E G YAPISI Z19 NUMARALI MEKÂN (B BLOK FUAYE) ANALİZ TABLOSU	461
F H YAPISI Z20 NUMARALI MEKÂN (B BLOK AVLU) ANALİZ TABLOSU	465
G G YAPISI 211 NUMARALI MEKÂN (B BLOK İKİNCİ KAT TENEFFÜSHANE) ANALİZ TABLOSU	469
TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR	473

KISALTMA LİSTESİ

AIA	The Association for Industrial Archaeology
CBA	The Council for British Archaeology
CILAC	Comité d'Information et de Liaison pour l'Archéologie, l'Etude et la Mise en Valeur du Patrimoine Industriel
DOCOMOMO	International Committee for Documentation and Conservation of Buildings, Sites and Neighbourhoods of the Modern Movement
E-FAITH	European Federation of Associations of Industrial and Technical Heritage
ERIH	The European Route of Industrial Heritage
FICCIM	First International Conference on the Conservation of Industrial Monuments
ICOHTEC	International Committee for The History of Technology
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites
IHAI	The Industrial Heritage Association of Ireland
JIAS	Japan Society for Industrial Archaeology
NEKTAR	Netzwerk Europäische Kultur der Arbeit
PPA	Physiological Profile Assessment
PPP	Purchasing Power Parities
SICCIM	Second International Conference on the Conservation of Industrial Monuments
SMWT	Six Meter Walking Test
SHOT	Society for The History of Technology
SIA	American Society for Industrial Archaeology
TICCIH	Third International Conference on the Conservation Industrial Heritage
TURES	Turizm Planlama ve Restorasyon San. Ve Tic. Ltd. Sti.
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1 Tezin yöntemi	6
Şekil 2.1 Binaların yaşam süreçleri	9
Şekil 2.2 Pantheon, kesit ve günümüze ait görünüm	13
Şekil 2.3 Yeniden işlevlendirme çalışmaları planlama süreci	14
Şekil 2.4 Miras yapılarının yeniden işlevlendirilmesi için tasarım modeli	15
Şekil 2.5 Orjinal işlevini kaybeden yapılarda yeniden işlevlendirme uygulamaları, Fransiska Kilisesi ve II. Bayezid Hamamı (Türk Hamam Kültürü Müzesi), günümüze ait görünüm	18
Şekil 2.6 Orjinal işlevini kaybeden yapılarda yeniden işlevlendirme uygulamaları, IV. Vakıfhan (Legacy Ottoman Otel) ve Tophane-i Amire (Tophane-i Amire Kültür ve Sanat Merkezi), günümüze ait görünüm	19
Şekil 2.7 Orjinal işlevini kaybeden yapılarda yeniden işlevlendirme uygulamaları, Hasanpaşa Gazhanesi (Hasanpaşa Gazhanesi Kültür ve Sanat Merkezi) ve Roskilde Çimento Fabrikası (RockMagnet), günümüze ait görünüm	20
Şekil 2.8 İşlevsel olarak eskiyen yapılarda yeniden işlevlendirme uygulamaları, Alabama Bankası (Newbern Kütüphanesi) ve Yeni İskoçya Bankası (Bank ve Baron Bar), günümüze ait görünüm	21
Şekil 2.9 Ekonomik nedenler ile yapılarda yeniden işlevlendirme uygulamaları, Balat evleri (Popstel Balat ve Naftalin Kafe), günümüze ait görünüm	23
Şekil 2.10 Yasal ve çevresel nedenler ile yapılarda yeniden işlevlendirme uygulamaları, Fatih semtinde işlevini kaybeden yapılardan örnekler, günümüz	24
Şekil 3.1 Morfolojik kart gelişim aşamaları	81
Şekil 3.2 Morfolojik kart örneği	82
Şekil 4.1 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, 1800'ler	115
Şekil 4.2 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası konumu, günümüz	116
Şekil 4.3 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, günümüzden görünüm	117
Şekil 4.4 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası (Kadir Has Üniversitesi) ve yakın çevresinin gelişimi	118
Şekil 4.5 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, (Kadir Has Üniversitesi), Haliç silüeti	120

Şekil 4.6 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası (Kadir Has Üniversitesi) ve yakın çevresi, günümüz.....	121
Şekil 4.7 Kadir Has Üniversitesi, A,B,C,D ve E bloklar, Haliç silueti, 2020	125
Şekil 4.8 Kadir Has Üniversitesi, A, B, C, D ve E blokların vaziyet planı üzerinden analizi	125
Şekil 4.9 Cibali yenileme alanı koruma amaçlı imar planı analizi	127
Şekil 4.10 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, restorasyon çalışmaları öncesi durum, 1997	129
Şekil 4.11 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası gelişim aşamaları	130
Şekil 4.12 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, yeniden işlevlendirme programının analizi	140
Şekil 4.13 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, restorasyon çalışmaları öncesine ait görünüm, Haliç silueti.....	141
Şekil 4.14 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, restorasyon çalışmaları öncesine ait görünüm, A yapısı.....	141
Şekil 4.15 Kadir Has Üniversitesi, restorasyon çalışmaları sonrasına ait görünüm, A blok	142
Şekil 4.16 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, Restorasyon çalışmaları öncesine ve sonrasına ait görünüm, G yapısı (Kadir Has Üniversitesi-B blok) .	143
Şekil 4.17 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, Restorasyon çalışmaları öncesine ve sonrasına ait görünüm, Geçit (Kadir Has Üniversitesi-A blok hol)	143
Şekil 4.18 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, Restorasyon çalışmaları öncesine ait görünüm, O yapısı	144
Şekil 4.19 Kadir Has Üniversitesi, restorasyon çalışmaları sonrasına ait görünüm, C blok.....	145
Şekil 4.20 Tekel Alkollü İçkiler Hizmet Binası'nın Kadir Has Üniversitesi'nin gelişim programı içinde değerlendirilmesi	146
Şekil 4.21 Kadir Has Üniversitesi, KHAS Bilgi merkezi, iç mekân görünümü	147
Şekil 4.22 Kadir Has Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu (E Blok) görünümü.....	148
Şekil 4.23 Küçük Mustafa Paşa ve Haraççı Kara Mehmet mahalleleri yenileme alanı sınırları.....	155
Şekil 4.24 J. Pervititch ve Goad Sigorta haritalarında, Cibali semti, Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası ve çevresi, anayol ve sokakların analizi	157
Şekil 4.25 Cibali Semti, Kadir Has Üniversitesi ve çevresi, anayol ve sokakların analizi.....	157

Şekil 4.26 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok) bodrum kat planları ve kesitler, plan şeması ve hacimsel oluşuma müdahalelerin analizi.....	159
Şekil 4.27 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok)rölöve-restorasyon-günümüz bodrum kat planları, plan şeması ve hacimsel oluşuma müdahalelerin analizi	160
Şekil 4.28 A-B blok-bodrum kat, laboratuvar birimleri, konumu ve iç mekân görünüşleri.....	161
Şekil 4.29 A-B blok-bodrum Kat, FABLAB İstanbul, konumu ve iç mekân görünüşleri.....	161
Şekil 4.30 A-B blok-bodrum kat, üniversite açık alanı ve amfi tiyatro, konum ve görünüşler.....	162
Şekil 4.31 A-B blok bodrum kat, Has fotokopi merkezi ve tünel, konum ve iç mekân görünüşleri	162
Şekil 4.32 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok) zemin kat planları ve kesitler, plan şeması ve hacimsel oluşuma müdahalelerin analizi.....	163
Şekil 4.33 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok)rölöve-restorasyon-günümüz zemin kat planları, plan şeması ve hacimsel oluşuma müdahalelerin analizi	164
Şekil 4.34 A-B blok-zemin kat, idari birimler ve Galata salonu, konum ve iç mekân görünüşleri.....	165
Şekil 4.35 A-B blok-zemin kat, idari birimler ve öğrenci işleri direktörlüğü, konum ve iç mekân görünüşleri	165
Şekil 4.36 A-B blok-zemin kat, Galeri KHAS ve Kadir Has salonu, konum ve iç mekân görünüşleri	166
Şekil 4.37 A-B blok-zemin kat, A blok hol, konum ve iç mekân görünüşü, konum ve iç mekân görünüşleri	167
Şekil 4.38 A-B blok-zemin kat, fuaye ve Haliç salonu, konum ve iç mekân görünüşleri.....	167
Şekil 4.39 A-B blok-zemin kat, B blok avlu, konum ve iç mekân görünüşü.....	168
Şekil 4.40 A-B blok-zemin kat, Cibali salonu, konum ve iç mekân görünüşü..	169
Şekil 4.41 A-B blok-zemin kat, yemekhane ve bilgisayar laboratuvarı, konum ve iç mekân görünüşleri	169
Şekil 4.42 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok) 1. kat planları ve kesitler, plan şeması ve hacimsel oluşuma müdahalelerin analizi.....	170

Şekil 4.43	Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok)rölöve-restorasyon-günümüz 1.kat planları, plan şeması ve hacimsel oluşuma müdahalelerin analizi	171
Şekil 4.44	A-B blok-1. kat, , Ortadoğu ve Afrika Araştırma ve Uygulama Merkezi, İletişim Fakültesi ile İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi konum ve iç mekân görünümleri.....	172
Şekil 4.45	A-B blok-1. kat, , genel sekreterlik ve İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi teneffüşhane bağlantısı, konum ve iç mekân görünümler ..	173
Şekil 4.46	A-B blok-1. kat, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi teneffüşhane, konum ve iç mekân görünümü	173
Şekil 4.47	A-B blok-1. kat, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi teneffüşhaneden derslik birimlerine bakış, konum ve iç mekân görünümü.....	174
Şekil 4.48	A-B blok-1. kat, derslik birimi, konum ve iç mekân görünümü	174
Şekil 4.49	A-B blok-1. kat, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi,amfiye ve B blok avluya bakış, konum ve iç mekân görünümü.....	175
Şekil 4.50	A-B blok-1. kat, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, sirkülasyon alanı ve derslik birimine bakış, konum ve iç mekân görünümü	175
Şekil 4.51	Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok) 2. kat planları ve kesitler, plan şeması ve hacimsel oluşuma müdahalelerin analizi.....	176
Şekil 4.52	Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok)rölöve-restorasyon-günümüz 2. kat planları, plan şeması ve hacimsel oluşuma müdahalelerin analizi	177
Şekil 4.53	KHAS Bilgi Merkezi plan ve kesitleri, plan şeması ve hacimsel oluşuma müdahalelerin analizi	178
Şekil 4.54	A-B blok-2. kat, KHAS Bilgi Merkezi, ön salon ve ana salon, konum ve iç mekân görünümleri.....	179
Şekil 4.55	A-B blok-2. kat, senato salonu ve rektörlük birimine bakış, konum ve iç mekân görünümleri	179
Şekil 4.56	A-B blok-2. kat, KHAS Bilgi Merkezi, yeni salona bakış, konum ve iç mekân görünümü	180
Şekil 4.57	A-B blok-2. kat, KHAS Bilgi Merkezi, yeni salon, iç mekân görünümü	180
Şekil 4.58	A-B blok-2. kat, İşletme Fakültesi teneffüşhane, konum ve iç mekân görünümü.....	181
Şekil 4.59	A-B blok-2. kat, İşletme Fakültesi teneffüşhane, ve derslik birimleri, konum ve iç mekân görünümü.....	181

Şekil 4.60 A-B blok-2. kat, İşletme Fakültesi, amfiye ve B blok avluya bakış, konum ve iç mekân görünümüleri	182
Şekil 4.61 A-B blok-2. kat, İşletme Fakültesi teneffüşhane ve derslik birimleri, konum ve iç mekân görünümüleri	182
Şekil 4.62 A-B blok-2. kat, İşletme Fakültesi sirkülasyon alanı ve derslik birimine bakış, konum ve iç mekân görünümüleri	182
Şekil 4.63 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok) 3. kat planları ve kesitler, plan şeması ve hacimsel oluşuma müdahalelerin analizi.....	183
Şekil 4.64 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok)rölöve-restorasyon-günümüz 3. kat planları, plan şeması ve hacimsel oluşuma müdahalelerin analizi	184
Şekil 4.65 B blok-3. kat, İletişim Fakültesi teneffüşhane, konum ve iç mekân görünümüleri.....	185
Şekil 4.66 B blok-3. kat, İletişim Fakültesi, amfi ve ofis birimlerine bakış, konum ve iç mekân görünümüleri	185
Şekil 4.67 B blok-3. kat, İletişim Fakültesi, teneffüşhaneden ofis birimlerine bakış, konum ve iç mekân görünümüleri	186
Şekil 4.68 B blok-3. kat, İletişim Fakültesi, İletişim Fakültesi, derslik birimi, uygulama alanları ve medya laboratuvarı, konum ve iç mekân görünümüleri.....	186
Şekil 4.69 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok) 4. kat planları ve kesitler, plan şeması ve hacimsel oluşuma müdahalelerin analizi.....	187
Şekil 4.70 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok)rölöve-restorasyon-günümüz 4. kat planları, plan şeması ve hacimsel oluşuma müdahalelerin analizi	188
Şekil 4.71 B blok-4. kat, Enstitü, teneffüşhane, konum ve iç mekân görünümüleri	189
Şekil 4.72 B blok-4. kat, Enstitü, derslik birimi, konum ve iç mekân görünümüleri	189
Şekil 4.73 B blok-4. kat, Enstitü, amfi, konum ve iç mekân görünümüleri	190
Şekil 4.74 B blok-4. kat, Enstitü, amfi ve B blok avluya bakış, konum ve iç mekân görünümüleri.....	190
Şekil 4.75 B blok-4. kat, Enstitü, sirkülasyon alanı ve Pusula Akademi, konum ve iç mekân görünümüleri.....	190
Şekil 4.76 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok) kesitler, plan şeması ve hacimsel oluşuma müdahalelerin analizi	191

Şekil 4.77 Çelik kuşatmalarla desteklenen iç taşıyıcı tuğla ayaklar ve B bloğa eklenen deprem duvarlarına ait görünüm	193
Şekil 4.78 KHAS Bilgi Merkezi, ana salon ve ön salonda yapılan mimari strüktür müdahalelerine ait görünüm	194
Şekil 4.79 Galeri KHAS ve A blok hole yapılan mimari strüktür müdahalelerine ait görünüm	194
Şekil 4.80 Tarihi fabrika yapıları, rölöve projesi, batı görünüşü, cephe düzenine yapılan müdahalelerin analizi	195
Şekil 4.81 Tarihi fabrika yapıları, restorasyon çalışmaları öncesine ait görünüm	196
Şekil 4.82 Tarihi fabrika yapıları, restorasyon projesi, batı görünüşü, cephe düzenine yapılan müdahalelerin analizi	196
Şekil 4.83 Kadir Has Üniversitesi, A-B blok, cephe düzeni müdahalelerine ait görünüm	197
Şekil 4.84 Tarihi fabrika yapıları, rölöve projesi, kesit, cephe düzenine yapılan müdahalelerin analizi	197
Şekil 4.85 Kadir Has Üniversitesi, A-B blok, restorasyon projesi, kesitler, cephe düzenine yapılan müdahalelerin analizi	198
Şekil 4.86 Tarihi fabrika yapıları, çatı onarım ve yenileme çalışmalarına ait görünüm	198
Şekil 4.87 Tarihi fabrika yapıları, restorasyon çalışmaları öncesi ve sonrasına ait vaziyet planları	199
Şekil 4.88 Tarihi fabrika yapıları, rölöve projesi A yapısı çatı onarım ve yenileme çalışmalarına ait görünüm	200
Şekil 4.89 Tarihi fabrika yapıları, rölöve projesi C yapısı çatı onarım ve yenileme çalışmalarına ait görünüm	200
Şekil 4.90 Tarihi fabrika yapıları, rölöve projesi, A1 avlusu çatı onarım ve yenileme çalışmalarına ait görünüm	201
Şekil 4.91 Tarihi fabrika yapıları, rölöve projesi, doğu görünüşü, cephe düzenine yapılan müdahalelerin analizi	201
Şekil 4.92 Tarihi fabrika yapıları, restorasyon projesi, doğu görünüşü, cephe düzenine yapılan müdahalelerin analizi	202
Şekil 4.93 Tarihi fabrika yapıları, özgün doğu cephesi görünümü, 1990'ler	202
Şekil 4.94 Tarihi fabrika yapıları, liberasyon çalışmalarına ait görünüm	203
Şekil 4.95 Kadir Has Üniversitesi, restorasyon çalışmalarının ilk aşaması, A blok arka bahçeye ait görünüm	204

Şekil 4.96	Kadir Has Üniversitesi, KHAS bilgi merkezinin kurulmasından sonra, A blok arka bahçeye ait görünüm.....	204
Şekil 4.97	Tarihi fabrika yapıları, liberasyon çalışmalarına ait görünümler	205
Şekil 4.98	Kadir Has Üniversitesi, A blok arka bahçe, restorasyon çalışmalarının ilk aşaması sonrası	205
Şekil 4.99	Kadir Has Üniversitesi, A blok arka bahçe, günümüz	206
Şekil 4.100	Tarihi fabrika yapıları ile rölöve projesi L ve M yapılarına ait görünüm, liberasyon çalışmaları öncesi	206
Şekil 4.101	Tarihi fabrika yapıları, liberasyon çalışmalarına ait görünüm	207
Şekil 4.102	Tarihi fabrika yapıları ve rölöve projesi M yapısı, restorasyon çalışmaları öncesi ve sonrası	207
Şekil 4.103	Tarihi fabrika yapıları, (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok), bodrum kat planları, cephe düzeni, doluluk-boşluk oranı müdahalelerinin analizi	208
Şekil 4.104	Tarihi fabrika yapıları, (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok), zemin kat planları, cephe düzeni, doluluk-boşluk oranı müdahalelerinin analizi	209
Şekil 4.105	Tarihi fabrika yapıları, (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok), 1. kat planları, cephe düzeni, doluluk-boşluk oranı müdahalelerinin analizi	210
Şekil 4.106	Tarihi fabrika yapıları, (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok), 2. kat planları, cephe düzeni, doluluk-boşluk oranı müdahalelerinin analizi	211
Şekil 4.107	Tarihi fabrika yapıları, (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok), 3. kat planları, cephe düzeni, doluluk-boşluk oranı müdahalelerinin analizi	212
Şekil 4.108	Tarihi fabrika yapıları, (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok), 4. kat planları, cephe düzeni, doluluk-boşluk oranı müdahalelerinin analizi	212
Şekil 4.109	Tarihi fabrika yapıları, rölöve projesi, doğu görünüşü, liberasyon çalışmalarının analizi	213
Şekil 4.110	Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok, doğu cephesi görünümü.....	214
Şekil 4.111	Kadir Has Üniversitesi, restorasyon projesi, A ve B Blok doğu görünüşü (Haliç'ten görünüş), mimari bezeme müdahalelerinin analizi	214
Şekil 4.112	Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok, doğu cephesi görünümü ve öğrenci girişi detayı	215
Şekil 4.113	Tarihi fabrika yapıları, rölöve projesi, batı görünüşü, mimari bezemelere yapılan müdahalelerin analizi	216

Şekil 4.114 Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok, batı cephesi görünümü, günümüz	216
Şekil 4.115 Kadir Has Üniversitesi, restorasyon projesi, batı görünüşü, mimari bezemelere yapılan müdahalelerin analizi	216
Şekil 4.116 Tarihi fabrika yapıları, rölöve projesi, kuzey görünüşü, mimari bezemelere yapılan müdahalelerin analizi	218
Şekil 4.117 Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok, kuzey cephesi görünümü, günümüz.....	218
Şekil 4.118 Tarihi fabrika yapıları, rölöve projesi, güney görünüşü, mimari bezemelere yapılan müdahalelerin analizi	219
Şekil 4.119 Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok, güney cephesi görünümü, günümüz	219
Şekil 4.120 Tarihi fabrika yapıları, rölöve projesi, geçitten görünüş, mimari bezemelere yapılan müdahalelerin analizi	220
Şekil 4.121 Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok, geçide (A blok hol) bakış.....	221
Şekil 4.122 Galeri KHAS (Rölöve projesi A1 avlusu) iç cephede mimari bezemelere müdahalelerin analizi	222
Şekil 4.123 Kadir Has Üniversitesi, A blok arka bahçeden cephe görünümeleri, mimari bezemelere müdahalelerin analizi	223
Şekil 4.124 A blok, elektrik tesisatı ve aydınlatma sistemleriyle ilgili yapılan müdahalelere ait görünümeler	224
Şekil 4.125 A blok, elektrik tesisatı ve aydınlatma sistemleriyle ilgili yapılan müdahalelere ait görünümeler	225
Şekil 4.126 A blok hol ve B blok aydınlatma sistemleriyle ilgili yapılan müdahalelere ait görünümeler	225
Şekil 4.127 B blok aydınlatma sistemleriyle ilgili yapılan müdahalelere ait görünümeler.....	226
Şekil 4.128 A blok iklimlendirme sistemleriyle ilgili yapılan müdahalelere ait görünümeler.....	227
Şekil 4.129 B blok iklimlendirme sistemleriyle ilgili yapılan müdahalelere ait görünümeler.....	227
Şekil 4.130 A-B blok yangın güvenlik sistemleriyle ilgili yapılan müdahalelere ait görünümeler.....	228
Şekil 4.131 A-B blok tesisat sistemleriyle ilgili yapılan müdahalelere ait görünümeler.....	228
Şekil 4.132 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok)rölöve-restorasyon-günümüz bodrum kat planları, işlevsel kurguya müdahalelerin analizi	229

Şekil 4.133 A-B blok, bodrum kat işlevsel kurguya yapılan müdahalelere ait görünüm	230
Şekil 4.134 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok)rölöve-restorasyon-günümüz zemin kat planları, işlevsel kurguya müdahalelerin analizi	231
Şekil 4.135 A-B blok, zemin kat işlevsel kurguya yapılan müdahalelere ait görünüm	232
Şekil 4.136 A-B blok, zemin kat işlevsel kurguya yapılan müdahalelere ait görünüm	233
Şekil 4.137 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok)rölöve-restorasyon-günümüz 1. kat planları, işlevsel kurguya müdahalelerin analizi	234
Şekil 4.138 A-B blok, 1. kat işlevsel kurguya yapılan müdahalelere ait görünüm	235
Şekil 4.139 A-B blok, 2. kat işlevsel kurguya yapılan müdahalelere ait görünüm	236
Şekil 4.140 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok)rölöve-restorasyon-günümüz 2. kat planları, işlevsel kurguya müdahalelerin analizi	237
Şekil 4.141 KHAS Bilgi Merkezi plan ve kesitleri, işlevsel kurguya müdahalelerin analizi	238
Şekil 4.142 A-B blok, 3. kat işlevsel kurguya yapılan müdahalelere ait görünüm	240
Şekil 4.143 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok)rölöve-restorasyon-günümüz 3. kat planları, işlevsel kurguya müdahalelerin analizi	241
Şekil 4.144 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok)rölöve-restorasyon-günümüz 4. kat planları, işlevsel kurguya müdahalelerin analizi	242
Şekil 4.145 A-B blok, 4. kat işlevsel kurguya yapılan müdahalelere ait görünüm	243
Şekil 4.146 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok) kesitler, işlevsel kurguya müdahalelerin analizi	244
Şekil 4.147 A-B blok bodrum kat özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm	246
Şekil 4.148 A-B blok bodrum kat özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm	246

Şekil 4.149	A blok- bodrum kat, arka bahçe, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm	247
Şekil 4.150	A blok- bodrum kat, arka bahçe, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm	247
Şekil 4.151	A-B blok-zemin kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm	248
Şekil 4.152	A-B blok-zemin kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm	249
Şekil 4.153	A-B blok-zemin kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm	250
Şekil 4.154	A-B blok-1. kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm	250
Şekil 4.155	A-B blok-1. kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm	251
Şekil 4.156	A-B blok-1. kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm	251
Şekil 4.157	A-B blok-1. kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm	252
Şekil 4.158	A-B blok-1. kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm	252
Şekil 4.159	A-B blok-2. kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm	253
Şekil 4.160	A-B blok-2. kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm	254
Şekil 4.161	A-B blok-2. kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm	254
Şekil 4.162	A-B blok-2. kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm	255
Şekil 4.163	A-B blok-2. kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm	255
Şekil 4.164	A-B blok-3. kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm	256
Şekil 4.165	A-B blok-3. kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm	256
Şekil 4.166	A-B blok-4. kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm	257
Şekil 4.167	A-B blok-4. kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm	258

Şekil 4.168	A-B blok-4. kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünümler.....	259
Şekil 5.1	Kadir Has Üniversitesi, Galeri KHAS, günümüz.....	272
Şekil 5.2	Cibali Tütün ve Sigara fabrikası, A1 avlusu, 1900'ler	273
Şekil 5.3	Cibali Tütün ve Sigara fabrikası, A1 avlusu, restorasyon çalışmaları	274
Şekil 5.4	Galeri KHAS (Rölöve projesi A1 avlusu) günümüze ait görünümler	274
Şekil 5.5	Kadir Has Üniversitesi, KHAS Bilgi merkezi-ana salon, günümüz	293
Şekil 5.6	Cibali Tütün ve Sigara fabrikası, A yapısı 201 numaralı mekân, 1900'ler	294
Şekil 5.7	Cibali Tütün ve Sigara fabrikası, A yapısı 201 numaralı mekân, restorasyon çalışmaları	294
Şekil 5.8	KHAS Bilgi merkezi-ana salon (Rölöve projesi A yapısı 201 numaralı mekân) günümüze ait görünümler	297
Şekil 5.9	KHAS Bilgi merkezi-ana salon (Rölöve projesi A yapısı 201 numaralı mekân) günümüze ait görünümler	298
Şekil 5.10	Cibali Tütün ve Sigara fabrikası, A yapısı 201 numaralı mekân, cepheden görünüm	305
Şekil 5.11	Kadir Has Üniversitesi, A blok hol, günümüz	313
Şekil 5.12	Cibali Tütün ve Sigara fabrikası, geçit, 1900'ler	314
Şekil 5.13	Cibali Tütün ve Sigara fabrikası, geçit, görünümler.....	314
Şekil 5.14	Cibali Tütün ve Sigara fabrikası, geçit, restorasyon çalışmaları öncesi ve sonrasına ait görünümler	314
Şekil 5.15	Kadir Has Üniversitesi-A blok hol (Rölöve projesi geçit mekânı) günümüze ait görünümler	315
Şekil 5.16	Kadir Has Üniversitesi, B blok fuaye, günümüz	337
Şekil 5.17	Cibali Tütün ve Sigara fabrikası, G Yapısı Z19 numaralı mekân, 1900'ler	337
Şekil 5.18	Cibali Tütün ve Sigara fabrikası, G Yapısı Z19 numaralı mekân, restorasyon çalışmaları	338
Şekil 5.19	Kadir Has Üniversitesi-B blok fuaye (Rölöve projesi G yapısı Z19 numaralı mekân) günümüze ait görünümler	339
Şekil 5.20	Kadir Has Üniversitesi, B blok avlu, günümüz	356
Şekil 5.21	Cibali Tütün ve Sigara fabrikası, H Yapısı Z20 numaralı mekânın B blok avlu olarak işlevlendirilen kısmı, 1900'ler	357
Şekil 5.22	Cibali Tütün ve Sigara fabrikası, H Yapısı Z20 numaralı mekân, 1900'ler	357

Şekil 5.23	Kadir Has Üniversitesi-B blok avlu (Rölöve projesi H yapısı Z20 numaralı mekân) 2000'lerin başı ve günümüze ait görünümeler	358
Şekil 5.24	Kadir Has Üniversitesi-B blok avlu (Rölöve projesi H yapısı Z20 numaralı mekân) günümüze ait görünümeler	359
Şekil 5.25	Kadir Has Üniversitesi, B blok ikinci kat teneffüşhane, günümüz	381
Şekil 5.26	Cibali Tütün ve Sigara fabrikası, G Yapısı 211 numaralı mekân, 1900'ler	382
Şekil 5.27	Cibali Tütün ve Sigara fabrikası, G Yapısı 211 numaralı mekân, 1900'ler	382
Şekil 5.28	Kadir Has Üniversitesi-B blok ikinci kat teneffüşhane (Rölöve projesi G yapısı 211 numaralı mekân) günümüze ait görünümeler	383
Şekil 5.29	Kadir Has Üniversitesi-B blok ikinci kat teneffüşhane (Rölöve projesi G yapısı 211 numaralı mekân) günümüze ait görünümeler	384

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1	Yeniden işlevlendirme kavramının tanımlarına ait analiz.....	12
Tablo 2.2	Yeniden işlevlendirme uygulamalarının gerekçeleri	17
Tablo 2.3	Yeniden İşlevlendirme Çalışmalarının Önündeki Olası Engeller	25
Tablo 2.4	Yeniden İşlevlendirme Çalışmalarında Değişen Performans Gerekliliklerine Karşı Yapının Değişimi Örnek Tablo.....	27
Tablo 2.5	Yeniden İşlevlendirme Çalışmalarında Tasarım Müdahaleleri	35
Tablo 2.6	Çeşitli Bilim Adamları ve Kuruluşlar Tarafından Tasarlanan Miras Değeri Tipolojilerinin Özeti	50
Tablo 2.7	Endüstri Mirasının Sahip Olduğu Değerler.....	59
Tablo 2.8	Endüstri Mirasının Sahip Olduğu Birincil Değerler.....	60
Tablo 2.9	Endüstri Mirasının Sahip Olduğu İkincil Değerler	61
Tablo 2.10	Endüstri Mirasının Sahip Olduğu Ekonomik Değerler	63
Tablo 2.11	Endüstri Mirasına Tasarım Müdahalesi Biçimleri	73
Tablo 4.1	Haliç Bölgesi'ndeki Endüstri Mirasının Yeniden İşlevlendirilerek Korunmasında Öncül Uygulamalar	101
Tablo 4.2	Lengerhane-i Âmire'nin genel özellikleri ve çalışma alanı seçim kriterlerine göre analizi	104
Tablo 4.3	Feshane-i Âmire'nin genel özellikleri ve çalışma alanı seçim kriterlerine göre analizi	107
Tablo 4.4	Şirket-i Hayriye Tersanesi'nin genel özellikleri ve çalışma alanı seçim kriterlerine göre analizi.....	110
Tablo 4.5	Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'nın genel özellikleri ve çalışma alanı seçim kriterlerine göre analizi.....	112
Tablo 4.6	Sütlüce Mezbahası'nın genel özellikleri ve çalışma alanı seçim kriterlerine göre analizi.....	114
Tablo 4.7	Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası tarihi fabrika yapılarının miras değerinin analizi	267

Yeniden İşlevlendirilen Endüstri Yapılarında Mekân ve Mekân Kurgusuna Yapılan Tasarım Müdahalelerinin Miras Değerine Etkilerinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Yöntem Önerisi: Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası Örneği

Didem TELLİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Danışman: Doç. Dr. Kunter MANİSA

Günümüzde endüstri yapılarının bilimsel çerçevede korunması çalışmalarında, özgün işlevlerini kaybeden bu yapıların, çağdaş ve farklı işlevlerle yeniden kullanılması uygulamalarından yararlanılmaktadır. Bu tür uygulamalarda, endüstri yapılarının özgün mekânlarına ve mekân kurgularına yapılan tasarım müdahalelerinin, yapıların sahip oldukları miras değerine de birtakım etkileri olmaktadır. Endüstri yapılarının yeniden işlevlendirilerek korunması çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen tasarım müdahalelerinin, yapıların sahip oldukları miras değerine etkilerinin değerlendirilmesinde kullanılacak bir yöntem geliştirmek ve geliştirilen yöntemin Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası örneğinin seçili mekânlarına uygulanması üzerine kurgulanan bu çalışma altı bölümden oluşmaktadır:

Çalışmanın ilk bölümünü olan, giriş bölümünde, tez çalışması kapsamında kullanılan temel kaynakların yer aldığı literatür özetine, tezin amacına, hipoteze ve tezin yöntemine yer verilmiştir.

İkinci bölümde, yeniden işlevlendirme ve endüstri mirası kavramlarının hipoteze katkıları bakımından irdelenmeleri suretiyle tezin kavramsal çerçevesi oluşturulmuştur.

Üçüncü bölümde, yöntem önerisi ile ilgili araştırmalar ve analizler yapılmış, değerlendirme sisteminde morfolojik kart yönteminden yararlanmaya karar verilmesinin ardından kavramsal çerçevede elde edilen bilgiler karşılaştırılarak öneri analiz tablosu oluşturulmuştur.

Dördüncü bölümde alan çalışması ile ilgili araştırmalar ve analizler gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda ilk olarak yöntemin denenmesinde kullanılacak sanayi yapısı olarak günümüzde Kadir Has Üniversitesi olarak kullanılan Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası belirlenmiştir. İkinci olarak fabrikanın sahip olduğu genel özellikler irdelenerek çalışma alanı “tarihi fabrika yapıları”na indirgenmiş, ardından da tarihi fabrika yapılarının sahip oldukları miras değerleri ve yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında maruz kaldıkları tasarım müdahaleleri analiz edilmiştir.

Beşinci bölümde, yöntem tarihi fabrika yapılarında geliştirilen yöntemin uygulanacağı mekanlar sınırlandırılarak, yöntemin bu mekanlara uygulanması neticesinde elde edilen bulgular, literatür çalışması kapsamında oluşturulan kavramsal çerçeve ve genel kabul gören ilke ve yöntemler açısından irdelenmiştir.

Sonuç bölümünde, tez çalışması kapsamında geliştirilen yöntem irdelenerek, gelecekte yapılacak benzer uygulamalar için çıkarımlar yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yeniden İşlevlendirme, Endüstri Yapıları, Miras Değeri, Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası

A method on the Assessment of Design Intervention Effects on the Heritage Value in the Adaptive Reused Industrial Buildings' Space and Spatial Order: The Case of Cibali Tobacco and Cigar Factory

Didem TELLİ

Department of Architecture

Doctor of Philosophy Thesis

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Kunter MANİSA

Today, in the studies of protecting industrial buildings in a scientific framework, the practices of reusing these structures, which have lost their original functions, with contemporary and different functions are utilized. In such applications, the design interventions made to the original spaces and space setups of industrial buildings also have some effects on the heritage value of the buildings. This study, which is designed to develop a method to be used in the evaluation of the effects of the design interventions carried out within the scope of the protection of industrial buildings by re-functioning, on the heritage value of the buildings and to apply the developed method to selected spaces of the Cibali Tobacco and Cigarette Factory example, consists of six sections:

In the first part of the study, the introduction part, the literature summary including the main sources used in the thesis study, the purpose of the thesis, the hypothesis and the method of the thesis are given.

In the second part, the conceptual framework of the thesis is formed by examining the concepts of refunctioning and industrial heritage in terms of their contribution to the hypothesis.

In the third part, researches and analyzes related to the method proposal were made, and after the decision to use the morphological card method in the evaluation system, the cumulative information was categorized and the proposed analysis table was created.

In the fourth chapter, researches and analyzes related to the field study were carried out. In this context, Cibali Tobacco and Cigarette Factory, which is currently used as Kadir Has University, was determined as the industrial structure to be used in the testing of the method. Secondly, the working area was reduced to “historical factory buildings” by examining the general characteristics of the factory, and then the heritage values of the historical factory buildings and the design interventions they were exposed to within the scope of re-functioning studies were analyzed.

In the fifth chapter, by limiting the places where the method will be applied in historical factory buildings, the findings obtained as a result of the application of the method to these places are examined in terms of the conceptual framework created within the scope of the literature study and generally accepted principles and methods.

In the conclusion part, the method developed within the scope of the thesis study was examined and inferences were made for similar applications to be made in the future.

Keywords: Adaptive reuse, industrial buildings, heritage value, Cibali Tobacco and Cigarette Factory

1.1 Literatür Özeti

Endüstri yapılarının yeniden kullanımları kapsamında gerçekleştirilen tasarım müdahalelerinin, yapıların sahip oldukları miras değerine etkilerinin değerlendirilmesinde kullanılacak bir yöntem geliştirmeye odaklanan bu tez çalışmasına ilk olarak yeniden işlevlendirme ve endüstri mirası konularındaki literatür araştırmaları ile başlanmıştır.

Bu kapsamda ikinci bölümde; yeniden işlevlendirme kavramı hakkında yapılan araştırmalarda kullanılan temel kaynak James Douglas'ın "Building Adaptation" kitabıdır. Yeniden işlevlendirme kavramı konusunda yararlanılan ana kaynaklar Cantell (2005), Langston ve Chan (2008), Yung ve Chan (2012), Tan ve ark. (2012), Boshcman ve Gabriel (2013), Moshaver (2012), Clark (2013), Haidar ve Talib (2013), Ijla ve Broström (2015, Conejos ve ark. (2016) olmuştur. Kavramın gelişimi konusunda ana kaynaklar Yıldız ve Asatekin'in (2013), Schmidt III ve Austin (2016) ve Wong'un (2017) çalışmalarıdır. Yeniden işlevlendirme çalışmalarının gerekçeleri konusunda Ülkü Altınoluk'un "Binaların Yeniden Kullanımı: Program-Tasarım-Uygulama" isimli kitabı kullanılan temel kaynaktır. Bu konuda yararlanılan diğer kaynaklar Yıldırım (1999), Selçuk (2006), Yıldız'ın (2013) çalışmalarıdır. Yeni işlevin seçimini etkileyen faktörler kapsamında Farbstein vd. (1986) esas alınmıştır. Bu başlık altında yararlanılan bir diğer önemli kaynak Ahunbay (1999) olmuştur. Araştırma kapsamında Tokman (1989), Engin (2009) ve Kaşlı'nın (2009) tez çalışmaları da yol gösterici olmuştur.

Endüstri mirası kavramı için yapılan araştırmada Patrick E. Martin'in "Industrial Archaeology" isimli çalışması ve Gül Köksal'ın "Endüstri Mirasını Koruma ve Yeniden Kullanım Yaklaşımı" isimli makalesi yararlanılan temel kaynaklardır. Kavramın gelişimi konusunda Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS), Uluslararası Endüstriyel Mirasın Korunması Komitesi (TICCIH) ve Avrupa Endüstriyel Miras Rotası'nın (ERIH) resmi internet sitelerinden elde edilen bilgiler

ile Trinder (1980), Trinder (1981) ve Falconer'dan (2005) yararlanılmıştır. Bu konuda ayrıca Erdinç (2002), Küreli (2013), Bayraktaroğlu'ndan (2019) yararlanılmıştır.

Endüstri mirasının değeri, korunması ve tasarım müdahalesi biçimleri hakkında temel kaynaklar, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması, Bakım ve Onarımları hakkındaki 660 nolu İlke Kararı, Mason (2002) ve Asatekin'in (2004) çalışmalarıdır. Bu konuda yararlanılan diğer kaynaklar Alsaç (1995), Ahunbay (1999), Kırac (2001), Mahrebel (2006), Kılınç (2009), Zakar ve Eyüpgiller (2015) ve Emre (2020) olmuştur.

Endüstri mirasını koruma yöntemleri ile Türkiye'de endüstri mirası kavramı ve korunması konularında yararlanılan ana kaynaklar Endüstri Mirası için Nizhny Tagil Tüzüğü, Kuban (2000), Köksal (2005) ve Saner'in (2012) çalışmalarıdır. Bu bölümde ayrıca Ersen(1992), Kıran (1993) ve Erbil'den (1996) de yararlanılmıştır.

Yöntem önerisi ile ilgili araştırma ve analizlerin yer aldığı üçüncü bölümde, Boeijen ve Daalhuizen (2010), Ritchey (2013), Koca ve Elibol (2009), Edis (2006), Usta (1994), Moltay (1974) kullanılan temel kaynaklardır. Bu bölümde yöntem önerisi kapsamında oluşturulan çizelgenin çatkısı ise tezin ikinci bölümünde oluşturulan kavramsal çerçeveye dayandırılmıştır.

Alan çalışması ile ilgili araştırma ve analizlere yer verilen dördüncü bölümde alan çalışması yapılacak örneğin seçim kriterlerinin belirlenmesinde, literatür çalışması kapsamındaki temel kaynaklar Köksal (2005), Engin (2009) ve Saner (2012) olmuştur. Bu bölümde Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası hakkında kullanılan temel kaynaklar, Alioğlu ve Alper (1998), Alper (2004), Alper (2018), Alper (2019), Mehmet Alper'in onayı ile Tures Mimarlık ofisinden temin edilen rölöve ve restorasyon projeleri ile fotoğraflar, alan çalışması kapsamında yerinde yapılan tespitler, güncel kullanım planları ve yerinde çekilen fotoğraflardır. Tarihi fabrika yapılarının miras değerinin analizinde kullanılan çatkı ise ikinci bölümde oluşturulan kavramsal çerçeveye dayandırılmıştır.

Tezin beşinci bölümünde, yöntemin uygulanacağı mekânların belirlenmesinde, Köksal (2005), Engin (2009), Saner (2012), Kılıç (2019), fabrikanın yeniden işlevlendirilmesi çalışmalarından sorumlu mimar ile yapılan görüşmeler ve dördüncü bölümde tarihi fabrika yapıları hakkında yapılan araştırma ve analizler yararlanılan temel kaynaklardır.

Yöntemin seçili mekânlara uygulanmasında ve değerlendirilmesinde yararlanılan temel kaynaklar Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası analizleri, yerinde inceleme çalışmaları notları, mekânlarda çekilen fotoğraflar ve kısıtlı da olsa Kadir HAS Üniversitesi'nin resmi internet sitesinden elde edilen görsel dokümanlar olmuştur. Bu bölümde tez çalışması kapsamında geliştirilen yöntemin seçili mekânlara uygulanması neticesinde elde edilen veriler ikinci bölümde oluşturulan kavramsal çerçeve ve bu kapsamda genel kabul gören ilke ve yöntemler açısından değerlendirilmiştir.

Tezin altıncı bölümünde ulaşılan sonuç ve öneriler tez çalışması kapsamında elde edilen sonuçlara ve geliştirilen yöntemin irdelenmesine ayrılmış, bu kapsamda yapılan çıkarımlarda daha önceki bölümlerde elde edilen bulgulardan yararlanılmıştır.

1.2 Tezin Amacı

İngiltere'de 18. yüzyılda “Endüstri Devrimi” olarak adlandırılan; tüm dünyayı etkileyen ve sonuçları günümüze dek ulaşan gelişmeler, toplumların üretim-tüketim ilişkilerinden gündelik yaşam pratiklerine dek birçok değişimin tetikçisi olmuştur (Martin, 2009).

Endüstri Devrimini izleyen yıllarda giderek hız kazanan değişim, endüstrileşme sürecinin öncü mekanik ve inşai donanımlarının yeni teknolojiler karşısında verimliliklerini yitirerek, devre dışı kalmalarına; bu donanımları barındıran endüstri yapılarının da özgün işlevlerini kaybederek zamanla atıl hale gelmelerine yol açmıştır (Martin, 2009; Köksal, 2012).

İngiltere'de kentsel yenileme çalışmalarının başladığı 1950'lerin ortalarında ilk olarak işlevini kaybetmiş endüstri yapılarının ortadan kaldırılmaları düşünülmüş olmakla birlikte; ilerleyen süreçte bu yapıların Avrupa ülkelerinin belirli bir

dönemde sahip oldukları üstün teknolojinin ve ortak kimliğin göstergesi oldukları ve bu nedenle de miras olarak korunmaları gerektiği fikri gündeme gelmiştir.

Miras olarak nitelendirilen endüstri yapılarının bilimsel çerçevede korunarak, gelecek kuşaklara aktarılması konusuna verilen önem, endüstrileşmenin nispeten daha geç gerçekleştiği ülkelerde de her geçen gün artmaktadır (Engin, 2009; Kıraç, 2001).

Günümüzde endüstri yapılarının bilimsel çerçevede korunması çalışmalarında, özgün işlevlerini kaybetmiş bu yapıların, çağdaş ve farklı işlevlerle yeniden kullanılarak kentle ve yeni çevrelerle bütünleştirilmesi uygulamalarından yararlanılmakta, bu uygulamalar esnasında da yapılar bazı müdahalelere maruz kalmaktadır (Köksal, 2006).

Ülkemizde endüstri yapılarının yeniden işlevlendirilerek korunması yaklaşımlarında, tasarım müdahalelerin sınırları, her ne kadar ilgili yasalar ve ilke kararları ile belirlenmiş olsa da, özellikle bu yapıların ikinci grup yapılar olarak sınıflandırılmaları nedeniyle; cepheye yansımayan bazı müdahalelere izin verilmekte, bu müdahaleler de endüstri yapılarında yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen tasarım müdahalelerinin, yapıların özgün mimari özelliklerinde de bazı değişiklikler olmasına yol açabilmektedir (Ahunbay, 2007).

Yukarı bahsettiğimiz literatür araştırması sonrasında, çalışmada da işte bu noktaya odaklanmaya karar verilmiş olup, ülkemizde farklı bir işlevle yeniden kullanılan endüstri yapılarının mekân ve mekân kurgularının, yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında maruz kaldıkları, özgün mimari özelliklerini etkileyen tasarım müdahalelerinin; bu yapıların korunmak istenmelerindeki ana etken olan miras değerini nasıl etkilediklerini tespit etmekte kullanılacak bir analiz yöntemi geliştirmek amaçlanmıştır.

Geliştirilen yöntemin, endüstri mirası kapsamında İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 16.09.1997 gün ve 3618 sayılı karar ile korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilen, Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası örneğine uygulanması ile yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında

gerçekleştirilen tasarım müdahalelerinin yapının sahip olduğu miras değerini nasıl etkilediği belirlenecektir.

Elde edilen bulguların literatür çalışması kapsamında derlenen bilgiler ve genel kabul gören ilke ve yöntemler açısından değerlendirilmesi ile de hem bu konudaki farkındalığın arttırılması sağlanacak hem de gelecekte bu konuda yapılacak çalışmalarda kullanılabilecek çıkarımlara ulaşılabilecektir.

1.3 Hipotez

Ülkemizde endüstri yapılarının yeniden işlevlendirilerek korunması yaklaşımlarında, tasarım müdahalelerinin sınırları, her ne kadar ilgili yasalar ve ilke kararları ile belirlenmiş olsa da, bu yapılar ikinci grup yapılar olarak sınıflandırılmaları nedeniyle cepheye yansımayan bazı müdahalelere maruz kalmaktadır. Endüstri yapılarının mekân ve mekân kurgularında yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen bu müdahaleler yapıların özgün mimari özelliklerinde bazı değişikliklere yol açmakta, bu durum yapıların korunmak istenmelerindeki ana etken olan miras değerini etkilemektedir.

Bu varsayım doğrultusunda, tezin temel hipotezi “Türkiye’de yeniden işlevlendirilen endüstri yapılarının mekân ve mekân kurgularına yapılan tasarım müdahalelerinin, bu yapıların korunmak istenmelerindeki ana etken olan miras değerini nasıl etkiledikleri konusunda kümülatif bilgiye dayanan bir değerlendirme modeline ihtiyaç duyulmaktadır.” şeklinde oluşturulmuştur.

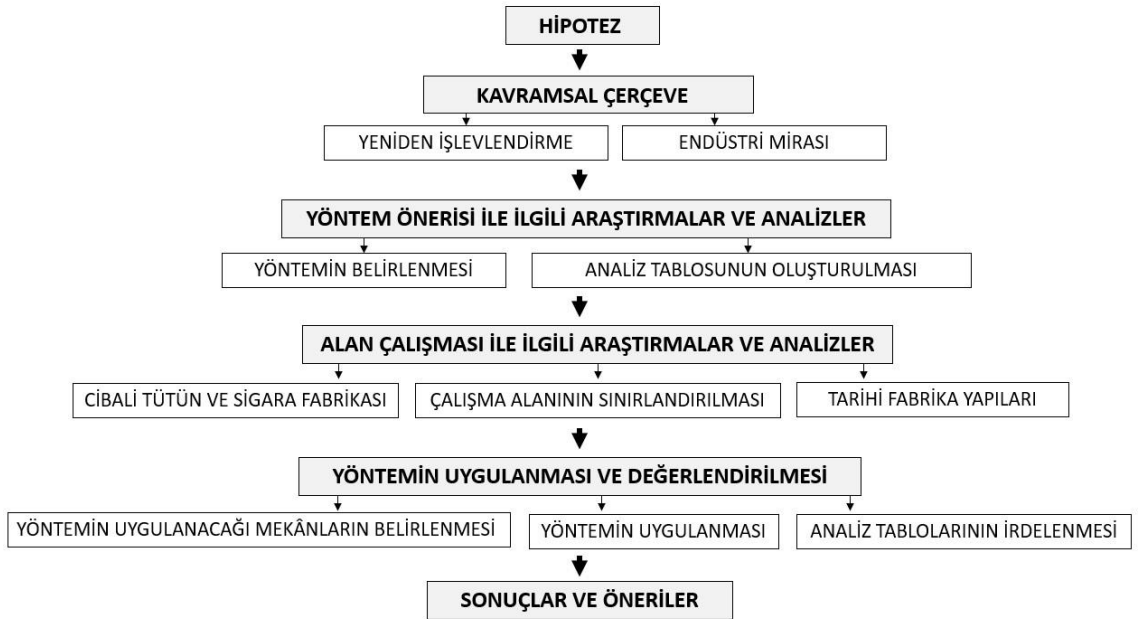
1.4 Tezin Yöntemi

Tez çalışması, hipotezin oluşturulması, hipotez esas alınarak oluşturulan kuramsal altyapıdan yola çıkarak kavramsal çerçevenin çizilmesi, kavramsal çerçeve doğrultusunda yöntem önerisinin geliştirilmesi, çalışma alanının Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası ile sınırlandırılması ve analizlerin yapılması, yöntemin uygulanacağı mekanların seçilmesi ve yöntemin bu mekanlara uygulanması ve tez çalışması kapsamında geliştirilen yöntemin irdelenmesi ve gelecekte yapılacak benzer uygulamalar için çıkarımların yapılmasını içeren altı ana aşamadan oluşmaktadır (Şekil 1.1).

İlk aşamada, hipotez oluşturularak, yeniden işlevlendirilen endüstri yapılarının mekân ve mekân kurgularına yapılan tasarım müdahalelerinin, bu yapıların korunmak istenmelerindeki ana etken olan miras değerine olan etkilerine dikkat edilerek bu konuda bir değerlendirme modeline duyulan ihtiyaca dikkat çekilmiştir.

İkinci aşamada hipotezde bahsedilen yöntemin geliştirilebilmesi için ihtiyaç duyulan kavramsal çerçeveyi oluşturabilmek için öncelikle yeniden işlevlendirme ve endüstri mirası kavramları ele alınmıştır. Yeniden işlevlendirme başlığı altında kavram, gelişimi, gerekçeleri ve yeni işlev seçiminde belirleyici olan faktörler, endüstri mirası başlığı altında ise kavram, gelişimi, değeri, korunması, olası tasarım müdahaleleri ve ülkemizdeki uygulamalar açısından irdelenerek tezin kavramsal çerçevesi hazırlanmıştır.

Üçüncü aşamada öncelikle yöntem önerisi ile ilgili literatür araştırmaları gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda morfolojik kart yönteminin kullanılmasına karar verilmesinin ardından, kavramsal çerçevede elde edilen bilgiler karşılaştırılarak yöntem gereği oluşturulacak tabloda yer alacak tasarım müdahalesi biçimleri, mekân ve mekân kurgusu elemanları, miras değeri değişkenleri ve mirası değerine olası etkileri tanımlanarak öneri analiz tablosu oluşturulmuştur.

Şekil 1.1 Tezin yöntemi

Dördüncü aşamada kavramsal çerçevede derlenen bilgiler esas alınarak, yöntemin geliştirilmesinde kullanılacak örneğin Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası olmasına karar verilmiştir. Fabrikanın genel özellikleri, yeniden işlevlendirilme süreci ve sahip olduğu miras değeri ile ilgili araştırmalar ve analizler, Tures Mimarlık Ofisinden temin edilen projeler, basılı ve görsel dokümanlar, yerinde inceleme çalışmaları ve ilgili kaynakların irdelenmesi yoluyla ortaya konulmuştur.

Beşinci aşamada, ilk olarak üçüncü aşamada elde edilen bilgiler ve kavram çerçeve esas alınarak yöntemin uygulanacağı mekanlar seçilmiştir. İkinci olarak yöntem seçili mekanlara uygulanmış ardından da elde edilen bulgular literatür çalışması kapsamında oluşturulan kavramsal çerçeve ve genel kabul gören ilke ve yöntemler üzerinden okunmuştur.

Altıncı aşamada, tez çalışması kapsamında elde edilen sonuçlar ve geliştirilen yöntem irdelenmiş, gelecekte yapılacak benzer uygulamalar için çıkarımlar yapılarak çalışma tamamlanmıştır.

YENİDEN İŞLEVLENDİRME VE ENDÜSTRİ MİRASI KAVAMLARININ HİPOTEZE KATKILARI BAKIMINDAN İRDELENMESİ

2.1 Yeniden İşlevlendirme

Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlüğünde işlev; “Bir yapının gerçekleştirilebileceği ve onu başka yapılardan ayırt etme imkânı veren eylem türü, fonksiyon” olarak tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu, 2019).

Mekânsal açıdan ele aldığımızda ise “işlev” öncelikle yapı öğelerinin, tek veya tüm amaca uygunluğu anlamına gelmektedir. Burada amaca uygunluk, hem mekânsal özellikleri hem de yapısal ve biçimsel özellikleri kapsamaktadır. Yapıya ait her elemanın, mekânın yada cephenin, bir fonksiyonu karşılayabilir nitelikte şekillenmesi, bize yapının işlevine uygunluğunu göstermektedir.

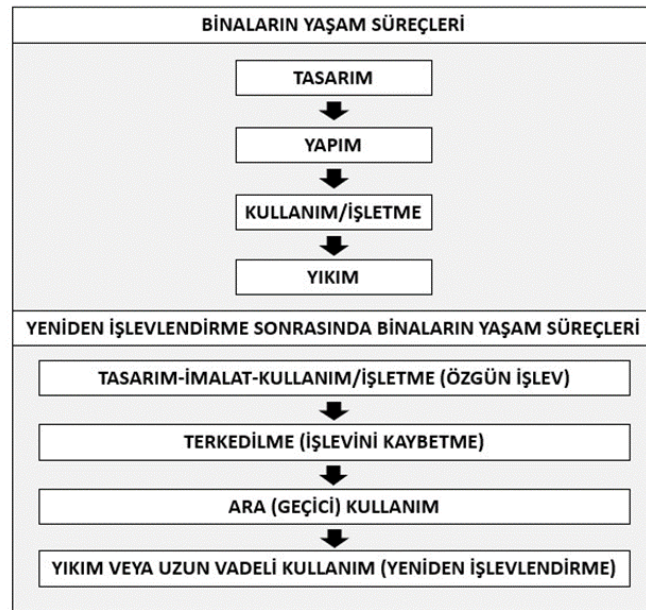
İşlev terimi aynı zamanda bir yapının farklı bölümleri arasında, kullanımın gerektirdiği bir sıralamayı da ifade etmekte, bu sıralamanın ihtiyaca uygunluğu da işlev kavramıyla örtüşmektedir. Mimari yapılar karmaşıktıkça mekânsal organizasyonda bir sıralamaya gereksinim duyulmakta ve bu sıralamanın yapının kullanım amacıyla uygunluğu bize işleve uygunluk olarak yansımaktadır (Kuban, 1980). Umberto Eco’ya göre ise işlev iki altbaşlığa ayrılmaktadır. Binanın inşa edildiğinde içermesi amaçlanan kullanımı “birincil işlev”; bu kullanım amacı hiç değişmese bile zaman ve çevre koşullarındaki değişmelerin o binaya kattığı yeni işlev boyutu ise ikincil işlevdir (Altınoluk, 1998).

Bir yapı farklı bölümler arasındaki ilişkiler en uygun şekilde kurulduğunda, her bir mekân kendi gerekliliklerine uygun elemanları barındırdığında, yapı fen ve sanat yönünden zamanın olanaklarının gerekliliklerini yerine getirdiğinde dahi işlevsel bir yapı olarak görülmeyebilmekte; yapıyı kullanacak olan kişilerin yaşamları önceden bilinmediği için yapı mimarın tasarımından farklı olarak kullanılabilir (Selçuk, 2006). Ait oldukları dönem ve bağlamın etkisiyle şekillenen yapıların, değişen yaşam biçimleri ve insan ihtiyaçlarına bağlı olarak,

sosyal, ekonomik ve fiziksel koşullarda ortaya çıkan farklılıklar nedeniyle hiçbir değişime uğramadan varlıklarını sürdürmeleri ve beklenen performansı her daim karşılamaları olası değildir. Bu nedenle zaman içinde özgün işlevlerini kaybederek, düzenli bakım ve onarımdan yoksun kaldıkları için yıpranmaya başlayan endüstri yapılarının farklı işlevlerle yeniden kullanılması korumanın ve mimari tasarımın çağdaş bir boyutu olarak karşımıza çıkmaktadır (Engin, 2009).

2.1.1 Yeniden İşlevlendirme Kavramı ve Gelişimi

Yeniden işlevlendirme, binanın orijinal amacı artık geçerli olmadığında binanın işlevini değiştirmeye yönelik bir yaklaşımdır (Douglas, 2002). Yeniden işlevlendirme kavramı bina ölçeğinin yanı sıra, kentsel ve iç mekân ölçeği ile de ilişkilendirilmekte olup, aynı zamanda tasarım, sürdürülebilirlik (ekonomik ve çevresel fayda) ve koruma başlıklarının ortak paydasında yer aldığı için, yapılan araştırmanın ele alınış biçime göre tanımında farklı unsurlar vurgulanabilmektedir:

Şekil 2.1. Binaların yaşam süreçleri

Clark'a (2013) göre; "yeniden işlevlendirme", bir binanın, yerleşim yerinin ya da bölgenin yapılma ve tasarlanma amacından farklı bir amaçla kullanılması işlemini tarif etmek için kullanılan bir kavramdır. Kültür mirası değeri olan yeniden kullanım örneklerinde, önerilen yeni işlevlerin kültür mirası algısını ve bina ya da kent ölçeğinde olması fark etmeksizin ele alınan örneğin süregelen toplumsal

anlamını desteklemesi gerekmektedir. Bu bağlamda “yeniden işlevlendirme” yıkım ve dönüşüm arasındaki sınırda yeni seçeneklerin keşfedilmesidir (Şekil 2.1).

Cantell’e (2005) göre; “yeniden işlevlendirme”, bir binaya yeni bir işlev bulma eylemidir. Genellikle yapısal olarak eskice bir binanın ekonomik olarak uygun yeni işlevler için geliştirilmesi sürecini ifade eder. Binaların yeniden kullanımı etkili bir tarihsel koruma aracıdır ve öncelikli olarak tarihi önemi olan binaların yıkımdan korunabilmesi için geliştirilmiştir.

Tan, Shen ve Langston’a (2010) göre; “yeniden işlevlendirme” sosyal ve ekonomik gelişim neticesinde işlevini yitiren, terk edilmiş ya da muhtemelen yıkılması düşünülen bir binanın yıkım sonrası hammadde olarak yeniden değerlendirilmesi yerine, çok daha etkili bir yöntem olarak binanın ana strüktürü ve orijinal yapısı muhafaza edilerek işlevinin değiştirilmesi yaklaşımıdır.

Boshcman ve Gabriel’e (2013) göre; “yeniden işlevlendirme” eski yapıların kendilerine uygun yeni kullanımlara uygun hale getirilmesi sürecidir. En yeşil binanın halihazırda inşa edilmiş olan olduğu iddiasından yola çıkıldığında, bir bina uygun biçimde yenilendiği takdirde yeniden kullanım sürdürülebilirlik hareketinin mucizevi gücü olacaktır.

Conejos ve diğerlerine (2016) göre; “yeniden işlevlendirme” binanın tarihsel ve kültürel özelliklerini muhafaza ederken, fiziksel ve sosyal fonksiyonlarını genişleten bir stratejidir. Bir binanın işlevi artık geçerli olmadığında ve kullanım amacını yenilemek yapının kültürel değerini korumanın tek yolu haline geldiğinde “yeniden işlevlendirme” de zaruri hale gelmektedir. “Yeniden işlevlendirme”nin özü kültür mirası binaların bir yere ya da topluma gelecekteki faydası gözetilerek yenilenmesidir.

Yung ve Chan’e (2012) göre; “yeniden işlevlendirme” bir binanın yeni durum ve gerekliliklere uyum sağlayabilmesi için mevcut kapasitesini, işlevini ya da performansını düzeltmek, yeniden düzenlemek ya da arttırmak için yapılan tüm yapım işleri ve müdahalelerdir. Tarihi bir binanın yeniden kullanımında binanın kültürel anlamı üzerinde en az etkiye neden olacak ve binanın gelecekteki değerini yükseltecek geçici katmanların eklenmesine dikkat edilmelidir.

Langston, Wong, Hui ve Shen'e (2008) göre; "yeniden işlevlendirme" yenilemenin tasarımcılar için farklı zorluklar doğuran özel bir biçimdir. Yeniden işlevlendirme binanın işlev sınıfının değişmesi, yeni yasal düzenlemeler ve belki de imar izni gibi gereksinimleri gerektirebilmektedir. Onu cazip bir seçenek haline getirenler ise çevresel, ekonomik ve sosyal faydadır.

Haidar ve Talib'e (2013) göre; "yeniden işlevlendirme", binanın özgün kullanım amacı artık geçerli olmadığında binanın işlevini değiştirme yaklaşımıdır. Ticari açıdan kar elde etmeye uygun miras yapıları tarihi özellikleri korunarak yeniden işlevlendirilmektedir. Yeniden işlevlendirme, kimi uygulamalarda özgün sosyal aktivitelerin ortadan kalkmasına yol açtığı için tarihi kentlerin değerlerini kaybetmelerine neden olabilmektedir.

Ijla ve Broström'e (2015) göre; "yeniden işlevlendirme", işlevsel olarak eskiyen binaların ömürlerinin uzatılması ve bu binalara uygun yeni işlevler kazandırılması olarak tanımlanmaktadır. Yeniden işlevlendirme özünde binanın geri dönüşümüdür. Yaygın olarak koruma konusuyla ilişkilendirilen yeniden işlevlendirme süreci restorasyondan çok daha fazlasını içermektedir.

Moshaver'e (2012) göre; "yeniden işlevlendirme" genellikle binaların ya da alanların orjinal yapım ya da tasarım amaçlarının dışında farklı bir amaçla işlevlendirilmelerini ifade eder. Bu yeni kullanımlar, çevrelerine ekonomik, sosyal ya da kültürel fayda sağlarlar. Yeniden işlevlendirme; binanın orjinal halindeki sağlam yapı malzemelerinin kullanılmaya devam edilmesi bakımından sürdürülebilir bir yaklaşımdır. Yeniden işlevlendirme; inşai endüstri mirasının korunması ve bakımı için geliştirilen strateji ve politikalarla ilişkilidir. İşlevsel gereksinimleri ya da mimari programın gereklerini yerine getiremeyen eski yapıların ve alanların ıslah edilmesi ve tekrar kullanılması için sürdürülebilir bir seçenektir. Elde edilen bilgiler ışığında "yeniden işlevlendirme" kavramını çalışmamızın odaklandığı mimari tasarım ölçeği bağlamında; mevcut bir yapıya sosyal ve ekonomik fayda gözeterek, tarihi, kültürel veya mimari değerlerini yansıtan özellikleri ve/veya bölümlerinin korunması suretiyle, onarım ve ekler vasıtasıyla bu yapıya uygun, özgün işlevinden farklı bir işlev verilmesi olarak tanımlamamız mümkündür.

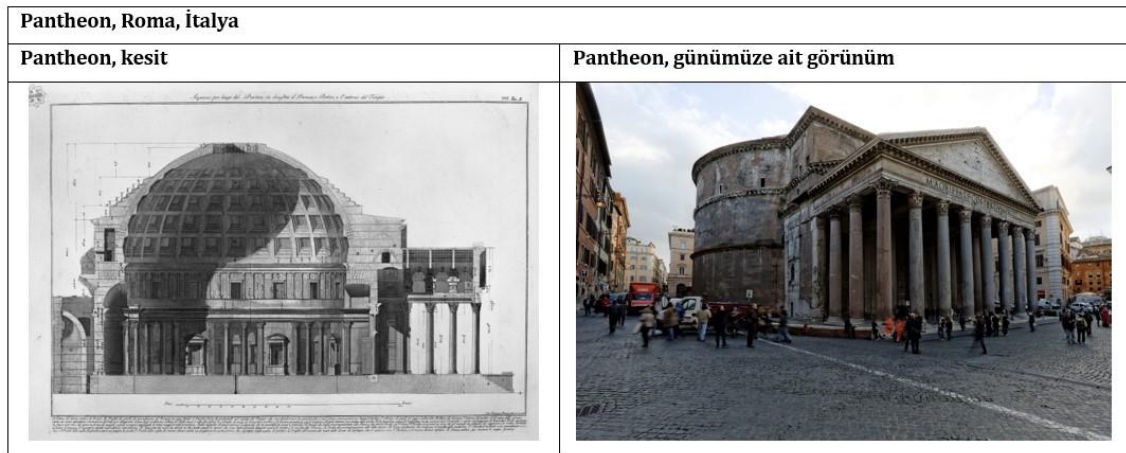
Tablo 2.1 Yeniden işlevlendirme kavramının tanımlarına ait analiz

YENİDEN İŞLEVLENDİRME KAVRAMININ TANIMLARINA AİT ANALİZ			
Tanımın yer aldığı kaynak	Yazarlar	Yılı	Vurgulanan başlıklar
Adaptive Reuse of Industrial Heritage: Opportunities & Challenges	Clark, J.	2013	dönüşüm, miras değeri, yeniden işlevlendirme
The Adaptive Reuse of Historic Industrial Buildings: Regulation Barriers, Best Practices and Case Studies	Cantell, S. F.	2005	ekonomik, yeni işlev, geri dönüşüm, tarihi koruma
A Fuzzy Approach for Adaptive Reuse Selection of Industrial Buildings in Hong Kong	Tan, Y., Shen, L., Langston, C.	2012	yenileme, yeniden işlevlendirme
Urban Sustainability and the LEED Rating System: Case Studies on the Role of Regional Characteristics and Adaptive Reuse in Green Building in Denver and Boulder, Colorado	Boschman, E.E., Gabriel, J.N.	2013	yenileme, yeşil bina, sürdürülebilirlik
Governance of Heritage Buildings Australian Regulatory Barriers to Adaptive Reuse	Conejos, S., Langston, C., Chan, E.H.W., Chew, M.Y.L.	2016	tarihsel ve kültürel önem, miras değeri
Implementation Challenges to the adaptive Reuse of Heritage Buildings: Towards the Goals of Sustainable, Low Carbon Cities	Yung, E.H.K., Chan, E.H.W.	2012	işlev, performans, somut miras
Strategic Assessment of Building Adaptive Reuse Opportunities in Hong Kong	Langston, C., Wong, F.K.W., Hui, E.C.M., Shen, L.	2007	yenileme, işlev sınıfı, ekonomik, çevresel ve sosyal fayda
Adaptive Reuse in the Traditional Neighbourhood of the Old City Sana'a-Yemen	Haidar, L. A., Talib, A.	2013	koruma, miras değeri, yeniden işlevlendirme, iyileştirme, yenileme, restorasyon, sürdürülebilirlik
The Sustainable Viability of Adaptive Reuse of Historic Buildings: The Experiences of Two World Heritage Old Cities; Bethlehem in Palestine and Visby in Sweden	Ijla, A., Broström, T.	2015	koruma, yenileme, yeniden işlevlendirme, canlandırma, sürdürülebilirlik
Re Architecture: Old and New in Adaptive Reuse of Modern Industrial Heritage	Moshaver, A.	2012	koruma, miras değeri

Yapılan literatür taraması neticesinde yeniden işlevlendirme kavramın ele alınış biçime göre uluslararası literatürde hangi başlıkların vurgulandığı da Tablo 2.1’de gösterilmektedir.

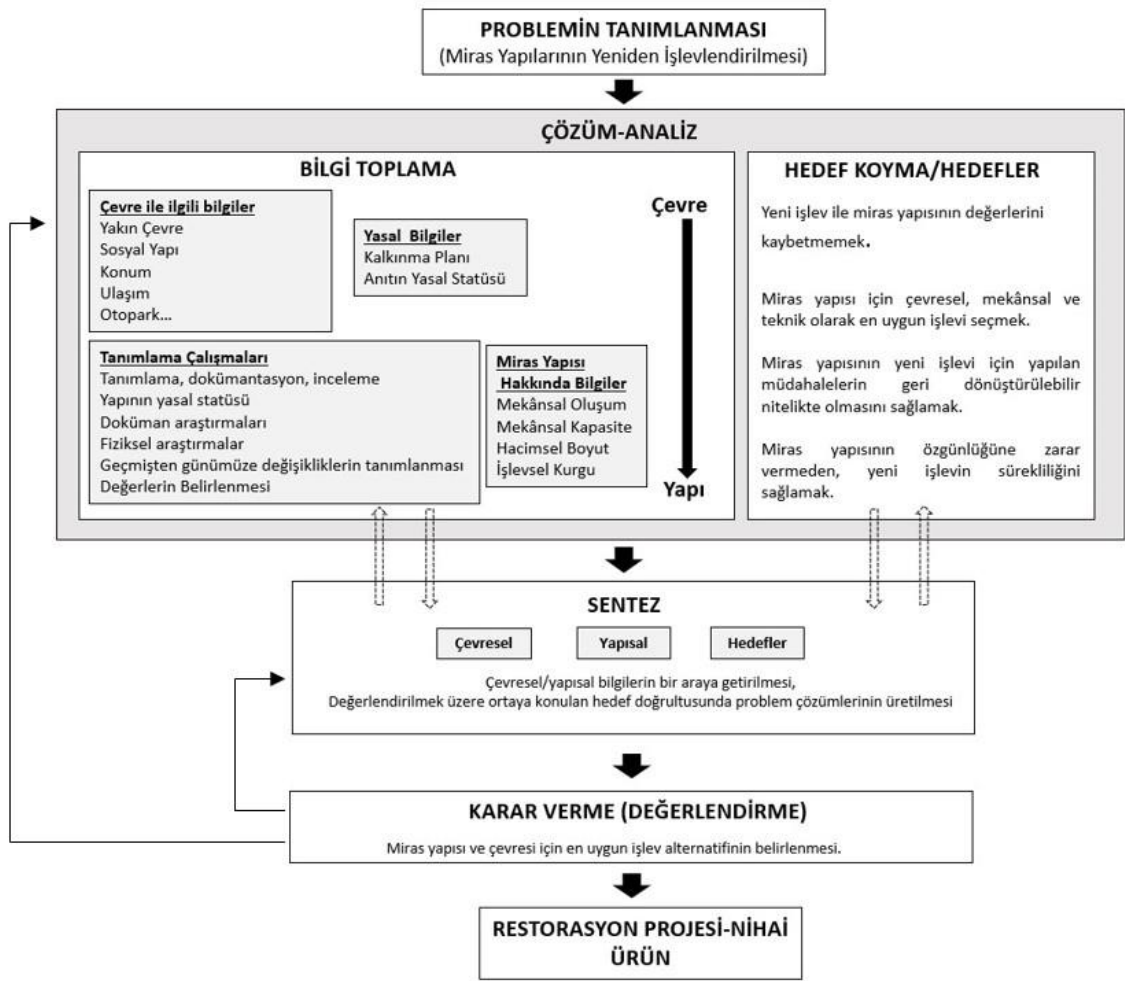
Mevcut yapıların değişen ihtiyaçlar ve yeni işlevler için yeniden kullanımı eski zamanlardan beri var olan bir uygulamadır (Wong, 2017). Erken dönem uygarlıklarının büyümeye başlamasıyla ilkel mimari, tapınaklar, amfi tiyatrolar, pazar alanları ve çok odalı konutlar gibi farklı bina tiplerine evrilmiştir.

Strüktürel, yapısal ve en önemlisi de sağlamlık olarak primitif örneklerinden farklılaşan bu bina tiplerinin bazılarının yapısal özellikleri nedeniyle özgün işlevlerinden farklı işlevleri barındırmaya elverişli oldukları, tarih boyunca ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar doğrultusunda, büyük değişimler gerektirmeden yeni işlevler ve amaçlar için kullanıldıkları görülmektedir. Örneğin; M.Ö. 126 yılında Roma tanrılarına adanan bir tapınak olarak inşa edilmiş olan Pantheon, iç mekânında yapılan ufak değişiklikler ile 7. yüzyıldan bu yana Katolik Kilisesi olarak kullanılmaktadır (Şekil 2.2).

Şekil 2.2 Pantheon, kesit ve günümüze ait görünüm (Fiederer, 2016)

Rönesans döneminde de eski anıtlar için yeni kullanımlar önerilmiş, Fransız Devrimi esnasında el konulan ya da satılan dini yapılar mirasın korunması yaklaşımından ziyade fonksiyonel ve finansal faktörler nedeniyle endüstriyel veya askeri fonksiyonlarla yeniden işlevlendirilmiştir (Özçiftçi, 2019). Yeniden işlevlendirmenin günümüzdeki anlamıyla, mimari tasarım anlayışının bir parçası haline gelmesi ise 1960-1970 sürecinde çevreyle ilgili endişelerin artması ve bu süreçte yakıt ve yapı malzemesinde görülen fiyat artışı sonrasında olmuştur.

Şekil 2.4 Miras yapılarının yeniden işlevlendirilmesi için tasarım modeli (Yaldız ve Asatekin'den (2013) tercüme edilmiştir.)

Günümüzde insanlar yapılı çevrenin mimari açıdan korunması konusunda artık daha bilinçli oldukları için, miras yapılarının yeni işlevlerinin seçimleri öncül örneklerine kıyasla çok daha profesyonelce yapılmakta, bu bağlamda yeniden işlevlendirme tasarımcılar için zorlu bir mücadeleyi ve yapıyı değerli kılan özgün özelliklerinin korunarak gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için yeni kısıtları beraberinde getirmektedir. Bu süreçte bir çok faktör mevzu bahis olduğundan miras yapısı için en uygun yeni işleve karar vermek de oldukça zor olmaktadır. Bu noktada miras yapısının kültürel anlamını koruyabilmek için uygun işlevi seçebilmek hayati önem taşımakta, mevcut tüm faktörlerin yeni işlevin belirlenmesinde dikkate alınması ve yeniden işlevlendirmenin farklı boyutları ile değerlendirilmesi gerekmektedir. Günümüzde maalesef miras yapılarının yeniden işlevlendirilmesinde kullanılabilecek açık bir metodoloji eksikliği bulunmaktadır (Mısırlısoy ve Günçe, 2016).

Conejos vd. göre (2016), miras alanlarının/yapılarının yeniden işlevlendirilmesinde dikkat edilmesi gereken prensipler şu şekilde ifade edilmiştir:

- Alanın/mevcut yapının, kültür mirası olarak önemini anlamak ve belirlemek.
- Alanın/mevcut yapının kültür mirası olarak değerine uygun bir yeniden kullanım biçimi bulmak.
- Alanın/mevcut yapının sosyo-kültürel anlamını en az etkileyecek değişiklikleri yapmak.
- Alanın/mevcut yapının sosyo-kültürel anlamı gözetilerek yenileme ve koruma arasındaki ilişki dengesini sağlamak.
- Alanın/mevcut yapının gelecekte de korunabilmesini sağlayabilmek için sürdürülebilir yönetim sistemleri kurmak, fizibilite çalışmalar yapmak, fon ve kaynak akışı ile korumanın sürdürülebilirliği konularında çalışmalar yapmak.
- Alanın/mevcut yapının sosyo-kültürel anlamını halkla paylaşmayı ve gerekirse izah etmeyi yeniden işlevlendirme projesinin önemli bir parçası olarak görmek.

Mısırlısoy ve Günçe'ye (2016) göre ise;başarılı bir yeniden işlevlendirme uygulaması, mevcut binaya ve binanın tarihi bağlamına saygı duyan, onun özgün karakterini yok etmekten ziyade çağdaş bir katman olarak yapıya eklenen bir uygulamadır. Bu nedenle de yapının, miras değeri, fiziksel özellikleri ve sahip olduğu potansiyel bir bütün olarak analiz edilmelidir. Miras yapılarının yeniden işlevlendirilmesi çalışmalarında ana sorun bu noktada ortaya çıkmakta, derin bir analiz yapılmadan yeniden işlevlendirilen yapı, bir süre sonra ortaya çıkan sosyal ve ekonomik problemler nedeniyle yine kullanılamaz hale gelmekte ya da yeni kullanım yapının özgünlüğüne dolayısıyla da miras değerine zarar vermektedir.

2.1.2 Yeniden İşlevlendirme Çalışmalarının Gerekçeleri

Farbstein vd. (1986) yeniden işlevlendirmenin nedenlerini işlevsel, ekonomik, ekolojik ve kültürel gerekçeler olarak sınıflandırmıştır. Altınoluk (1998) ve Selçuk (2006) ise konuyu yeniden işlevlendirmeye yol açan faktörler olarak ele alarak, orijinal işlevini kaybetme, işlevsel olarak eskime, ekonomik ile yasal ve çevresel

nedenler olmak üzere dört kategoride değerlendirmişlerdir. Bu bilgilerin karşılaştırılması neticesinde elde edilen gruplandırmaları yansıtan tablo ve ilgi açıklamalar ise şu şekildedir (Tablo 2.2):

Tablo 2.2 Yeniden işlevlendirme uygulamalarının gerekçeleri (Farbstein vd. (1986), Altınoluk (1998) ve Selçuk (2006) esas alınarak hazırlanmıştır.)

YENİDEN İŞLEVLENDİRME UYGULAMALARININ GEREKÇELERİ	
İşlevsel gerekçeler	İşlevini yitirmiş alanların değerlendirilmesi, mevcut alt yapının kullanılabilir olması
Ekonomik gerekçeler	Dönüşüm maliyetinin düşük olması, dönüşümün gelecekteki olası ekonomik getirisi, mevcut iş gücünün ve piyasanın değerlendirilebilmesi
Ekolojik gerekçeler	Geri dönüşüm, enerjinin korunması, yaya kullanımını teşvik eden düzenlemeler
Kültürel gerekçeler	Yer-kentsel hafızanın sürekliliğinin sağlanması, kültürel mirasın korunması, toplumsal kimliğin/aidiyetin korunması

İşlevsel Gerekçeler: Bu gerekçeler yapıların özgün işlevlerini kaybetmeleri ve işlevsel olarak eskilemeleri açısından iki gruba ayrılmaktadır. Özgün işlevini kaybetme kapsamında ele alındığında özellikle 19. yüzyıl sonunda meydana gelen ekonomik ve sosyal gelişmelere paralel olarak, yaşam biçimleri ve gereksinimlerde değişiklikler meydana gelmiş, bu değişikliklerle birlikte pek çok yapı türüne ihtiyaç kalmamıştır (Seven, 2008; Yıldırım, 1999). Ekseriyetle tarihi yapıların bulunduğu yerleşmelerde bu tip çağın değişen sosyo-ekonomik koşulları karşısında hem mevcut toplumsal yapının hem de yaşanan mekânların günün değişen şartlarına cevap verememesi sorunu ile karşılaşmaktadır (Yaldız, 2003). İşlevini kaybeden bu yapı türleri, henüz yapısal ömürlerini tamamlamadıkları için yeniden işlevlendirilmeye uygun yapılar olarak görülmektedir. Ülkemizde Cumhuriyetin ilanından sonra gerçekleştirilen devrimler neticesinde Osmanlı Dönemine ait bir çok yapı işlevini yitirmiştir (Seven, 2008). Saraylar, savunma amaçlı yapılar, medreseler ve hanlar gibi pek çok Osmanlı yapısı günümüzde artık kullanılmamakta, farklı işlevlerle çağdaş yaşama katılmaktadır. Örneğin savunma

amaçlı bir yapı olan Rumeli Hisarı, artık bu işleve gerek kalmadığı için günümüzde rekreasyon alanı ve açık hava konserlerinin düzenlendiği bir yer durumundadır.

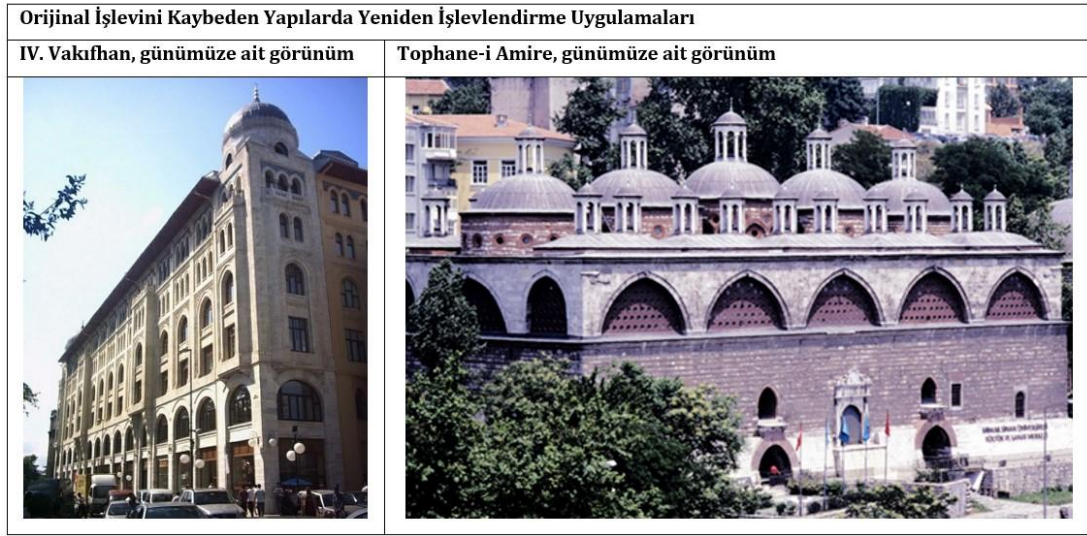
İşlevini devam ettirmekle birlikte değişen yaşam koşullar nedeniyle kullanılmayan yapı gruplarına bir örnek olan Arnavutluk'taki Kurşunlu Camii de günümüzde ibadet fonksiyonu devam etmesine rağmen o bölgedeki insanların inançlarına cevap veremediği için işlevini yitirmiştir. Artık lokanta işleviyle kullanılan cami bu sayede ayakta kalabilmekte ve zamana karşı direnebilmektedir (Yıldırım, 1999). Benzer şekilde Avustralya'nın Brisbane kentinde yer alan bir Fransisken Kilisesi (Şekil 2.5), günümüzde ibadet fonksiyonu devam etmesine rağmen o bölgedeki insanların inançlarına cevap veremediği için işlevini yitirmiş ve günümüzde iki katlı bir aile evi olarak yeniden işlevlendirilmiştir (Gonzalez, 2018; Wang, 2018).

Şekil 2.5 Orjinal işlevini kaybeden yapılarda yeniden işlevlendirme uygulamaları, Fransisken Kilisesi ve II. Bayezid Hamamı (Türk Hamam Kültürü Müzesi), günümüze ait görünüm (Gonzalez, 2018; Eyüpgüller vd., 2005)

Konutların içine modern hayatın gereksinimlerine cevap veren banyoların yapılması ile yine ülkemizde Osmanlı'dan kalan pek çok hamam yapısı da işlev değişikliğine uğramıştır (Yıldırım, 1999). Örneğin İstanbul'da 16. yüzyıl Osmanlı hamamları içinde gösterişli mimarisi, boyutu ve çifte hamam oluşu ile dikkat çeken ve 1985 yılında UNESCO tarafından Dünya Kültürel Miras Listesi'ne dahil edilen "İstanbul Tarihi Alanları" içinde yer alan, günümüzde İstanbul Üniversitesi'nin mülkiyetindeki II. Bayezid Hamamı da (Şekil 2.5) işlev değişikliğine uğramıştır. Hamam geçirdiği restorasyon sonrasında özgün kullanımına, uygun olarak Türk Hamam Kültürü Müzesi olarak yeniden

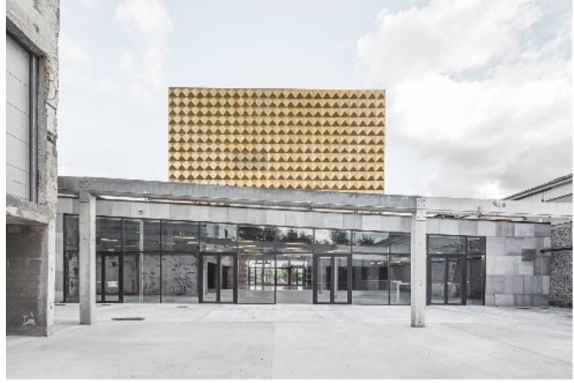
işlevlendirilmiştir (Eyüpgiller vd. 2005; Eren, 2018). Günümüzde han, hamam ve kervansaray gibi yapılar işlevleri devam etmesine rağmen, sosyal hayatta meydana gelen değişimler neticesinde yaptıkları dönemdeki işlevlerini sürdürememektedir. Konaklama eylemi halen devam etmesine rağmen ihtiyaçlarda değişiklikler meydana gelmiş, bu değişiklikler mekânlardaki yapısal müdahalelerle de karşılanamayacak boyuta gelince bu tür yapılar kullanılamamaya başlanmıştır (Yaldız, 2003).

Şekil 2.6 Orjinal işlevini kaybeden yapılarda yeniden işlevlendirme uygulamaları, IV. Vakıfhan (Legacy Ottoman Oteli) ve Tophane-i Amire (Tophane-i Amire Kültür ve Sanat Merkezi), günümüze ait görünüm (Envanter Arşivi, 2019; Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 2019)

İstanbul'da I. Derece Koruma Bölgesi içinde olan ve Fatih Belediyesi sınırları içerisinde kalan Eminönü Bölgesi; Beyazıt (Kapalıçarşı), Unkapanı ve Eminönü semtlerini de içerisine alan geniş bir alana sahiptir. Birçok tescilli yapıyı barındırmasından dolayı Tarihi Yarımada Bölgesi olarak adlandırılan bu alanda çok sayıda tarihi han yapısı bulunmaktadır. Zaman içerisinde kullanım dışı kalan bu han yapıları; fizyolojik bozulmalar, kötü kullanım ve uygunsuz ilavelerle özgün mimari özelliklerini ve kent dokusu içindeki tarihi değerlerini kaybetme sorunuyla karşı karşıya kalmışlardır. Tarihi dokunun bozulmasını engellemek için mevcut han yapılarından bazılarının özgün işlevlerini sürdürmesi bazılarının da bölgenin ihtiyacı gözetilerek yeniden işlevlendirilerek kullanılmasın yönünde koruma kurulu kararı alınmıştır. Örneğin Tarihi Yarımada bölgesinde yer alan IV. Vakıfhan konumu, mimari ve tarihi değerleriyle günümüzde yeniden

işlevlendirilerek otel olarak kullanımını sürdürmektedir (Hakyemez ve Gönül, 2014). Bunun dışında özellikle sanayi yapılarında teknolojinin değişmesi neticesinde üretim, depolama ya da hammadde elde edimi gibi süreçlerin değişmesinin paralelinde özgün işlevini kaybetme gerçekleşmiştir. Söz konusu değişim ekseriyetle Sanayi Devrimine öncülük etmiş ülkelerde büyük ölçekli olarak yaşanmış, ülkemizde de Osmanlı döneminden kalan bir takım sanayi yapıları bu şekilde kullanılamaz duruma gelmiştir. İstanbul'da bulunan ve günümüzde Kültür ve Sanat Merkezi olarak kullanılan Tophane-i Amire üretim biçimlerinin değişmesi nedeniyle kullanılmaz duruma gelen sanayi yapılarına örnektir (Şekil 2.6). Benzer şekilde enerji üretim teknolojisinin değişmesi neticesinde gazhaneler ve elektrik santralleri gibi pek çok yapı da kullanılamaz duruma gelmiş, geniş alanlara ihtiyaç duyan bu tür yapıların işlevlerini kaybetmeleriyle geride büyük yapı stokları kalmıştır.

Orijinal İşlevini Kaybeden Yapılarda Yeniden İşlevlendirme Uygulamaları	
Hasanpaşa Gazhanesi, günümüze ait görünüm	Roskilde Çimento Fabrikası, günümüze ait görünüm
	

2.7 Orjinal işlevini kaybeden yapılarda yeniden işlevlendirme uygulamaları,
Hasanpaşa Gazhanesi (Hasanpaşa Gazhanesi Kültür ve Sanat Merkezi) ve
Roskilde Çimento Fabrikası (RockMagnetten), günümüze ait görünüm (Gazete
Kadıköy, 2019; Cobe, 2019)

Ülkemizde özellikle İstanbul'da bu tür yapılara rastlanmaktadır. Hasanpaşa Gazhanesi ve Silahtarağa Elektrik Santrali bu yapıların en çok bilinenlerindendir (Şekil 2.7). İngiltere'nin Londra kentinde yer alan Tate Elektrik Santrali, Avusturya'nın Viyana kentinde yer alan Viyana Gazhaneleri ile Danimarka'nın Roskilde kentinde yer alan Roskilde Çimento Fabrikası da enerji üretim teknolojisinin değişmesi neticesinde kullanılamaz duruma gelen ve bu nedenle yeniden işlevlendirilen sanayi yapılarına örnektir (Selçuk, 2006).

Günümüzde işlevi halen devam etmesine rağmen, teknolojik gelişmeler neticesinde hizmet şekli değişen dolayısıyla da mekânsal açıdan değişikliklere ihtiyaç duyulan, işlevsel olarak eskiyen yapılar da bulunmaktadır. Gereksinimin değişmesi ile mevcut yapının bu gereksinimin gereklerini taşıyamadığı durumlarda bu binalar kullanılamaz duruma gelmektedir. Teknolojik yeniliklerden en çok etkilenen yapı türlerine banka binaları iyi bir örnek oluşturmaktadır (Selçuk, 2006).

İşlevsel Olarak Eskiyen Yapılarda Yeniden İşlevlendirme Uygulamaları	
Alabama Bankası, günümüze ait görünüm	Yeni İskoçya Bankası, günümüze ait görünüm
	

2.8 İşlevsel olarak eskiyen yapılarda yeniden işlevlendirme uygulamaları, Alabama Bankası (Newbern Kütüphanesi) ve Yeni İskoçya Bankası (Bank ve Baron Bar), günümüze ait görünüm (Rural Studio, 2019 ve Goodenough, 2014)

Yakın bir geçmişe ait bankacılık hizmetleri ile günümüz bankacılığı önemli farklılıklara sahiptir. Örneğin günümüzde bankacılık hizmetlerinin değişmesi nedeniyle bireysel bankacılık gibi yeni işlevlerin de bankalarda yerlerini almaları gerekmektedir. Bu noktada, tasarım gruplarının personel tahsisi, sayısı, fiziki mekân ve o fiziki mekânın banka içindeki yeri ve iç mekân donatımı gibi konularda devreye girmesi söz konusu olmaktadır. Günümüzde çağdaş hizmetlerin olmadığı ve bu hizmetlere ait alanlara sahip olmayan bankalar işlevsel olarak eskimiş ve çağa uygun işlevleri sunmuyor olarak değerlendirilmektedir (Altınoluk, 1998). Amerika'nın Chicago kentinde bulunan Stony Adası Eyalet Tasarruf Bankası, halk merkezi; Alabama kentinde bulunan eski Alabama Bankası kütüphane; Kanada'nın Alberta eyaletinde bulunan Montreal ve Yeni İskoçya bankaları da ofis ve bar olarak yeniden işlevlendirilerek ayakta kalmayı başaran banka yapılarına örnektir (Ruhling, 2018; Wang, 2017; Goodenough, 2014) (Şekil 2.8).

Ekonomik Gerekçeler: Eski yapıların çağdaş işlevlerle donatılarak yaşama kazandırılması, kültür ve uygarlık ürünlerine gösterilen bir saygının sonucu olabileceği gibi, mevcut yapı stoğundan ekonomik fayda elde etme boyutu da söz konusu olabilmektedir (Altınoluk, 1998). Genellikle, eski yapıların onarım ve yeniden kullanım maliyetleri, yeni yapı inşa etme maliyetlerine göre %50 ile %80 arasında daha düşük olmaktadır. Bu bağlamda mevcut yapının yeniden kullanılıyor olması ile yeni bir binanın yapılmasının getireceği ekonomik külfet kıyaslandığında, yapının yeniden işlevlendirilerek kullanılmasında mevcut yapı stoğunun değerlendirilmesi ekonomik açıdan daha uygun olabilmektedir (Kaşlı, 2008). Eski yapının değerlendirilmesi ya da o işlevi görecek yeni bir binanın inşa edilmesi arasındaki enerji verimliliği, bu konuda ekonomik bir girdi olarak değerlendirilmektedir. Yeni bina “enerji yoğun” bir çabayı gerektirirken, eski yapıya yeni bir fonksiyon verilmesi “emek yoğun” bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır (Altınoluk, 1998). Yeni bir yapı yapmak için gereken yoğun enerjinin yerine, insan gücünün ve el emeğinin daha fazla kullanıldığı bu tabloda mevcut alt yapı kullanılarak enerji tasarrufu yapılırken, el emeği ile yapılan işler için de çalışma sahası yaratılmaktadır (Selçuk, 2006). Mevcut yapının korunması için sarf edilecek emek, buna bağlı olarak da maliyet yeni bir yapının inşasından daha yüksek ise, söz konusu yapı kültürel değerler taşıyan korumaya değer bir yapı olduğu takdirde, yapının korunmasının gelecekte uzun vadede sağlayacağı, maddi ve manevi getirileri göz önüne alınmalıdır (Kaşlı, 2008). Günümüzdeki hızlı nüfus artışı ve artan ekonomik faaliyet kentsel gelişimi dolayısıyla da arazi kullanım değerlerini etkilemektedir. Tarihi kent merkezlerinin ticaret, hizmet ve diğer sektörlerin baskılarına karşı koyamaması, yanlış kararlar sonucunda bazı semtlerin ticaret bölgesine dönüşmesi ve tarihi yapıların yoğun olduğu yerleşimlerde bölgelerin turizm alanı ilan edilmesi de bu bölgelerdeki binalara yeni işlevler verilmesine neden olabilmektedir (Selçuk, 2006; Yıldırım, 1999).

Özellikle anıt kapsamına giren mimari eserlerin bulundukları bölgeler incelendiğinde bu eserlerin yönelim, rüzgâr, konum ve çevre ile uyum bakımından en uygun yerlere inşa edildikleri görülmüştür. Yeniden kullanım sayesinde aynı nitelikteki başka bir binanın yeniden yapımı sırasında böyle bir yer bulunması mümkün olsa dahi bunun inşası için gerekecek büyük maddi harcamaların önüne

geçilebilmektedir (Yaldız, 2003). Ülkemizde 1957 ve 58 yılları arasında alınan hatalı planlama kararları özellikle İstanbul'daki tarihi yarımada üzerinde etkili olmuş, yapılan yeni düzenlemeler neticesinde tarihi yarımada'nın ticari olarak önem kazanması oradaki yapıların rant değerlerini arttırmıştır. Pek çok tarihi yapının mevcut konut işlevi rant karşısında daha fazla dayanamadığı için konut işlevi terk edilerek, bu yapıları dükkân ve iş merkezi gibi ticari işlevler yüklenmiştir (Yıldırım, 1999) (Şekil 2.9).

Şekil 2.9 Ekonomik nedenler ile yapılarda yeniden işlevlendirme uygulamaları, Balat evleri (Popstel Balat ve Naftalin Kafe), günümüze ait görünüm (Biz Evde Yokuz, 2019)

Ülkemizde bu tür işlevsel yıpranmalara neden olan hatalı ilke ve kararlardan bazıları şu şekildedir:

1933 yılında yürürlüğe giren ve uzun yıllar boyunca yürürlükte kalan “Belediye Yapı ve Yollar Kanunu”nda Milli Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından, “Eski eserlerin etrafında asgari 10 metre mesafede ve binanın yüksekliğine eşit bir uzaklık içinde yeni inşaatı izin verilmez” kararı yer almıştır. Bu kararın yürürlükte olduğu zaman boyunca birçok eski eser ve çevresi sadece yeşil alanlarla çevrelenmiş ve yapıların çevreleriyle bağlantıları kurulamamıştır.

1951 yılında yürürlüğe giren Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu’nun kuruluş yasa tasarısında, kurulun görevleri arasında olması düşünülen SİT koruma ile ilgili kısım meclis komisyonlarından çıkartılmış, kurula sadece tek

yapı korunmasında görev verilmiştir. Tek yapı koruma anlayışı nedeniyle ülkemizdeki pek çok tarihi yapı yeni yapılar arasına sıkışmış ve işlevlerini kaybederek kullanılamaz duruma gelmiştir.

Şekil 2.10 Yasal ve çevresel nedenler ile yapılarda yeniden işlevlendirme uygulamaları, Fatih semtinde işlevini kaybeden yapılardan örnekler, günümüz (Google Haritalar, 2019)

1950'lerden sonra yaşanan hızlı kentleşme ile şehirlerimizin büyük bir kısmı plansız olarak gelişmiş, hazırlanan hatalı imar planları tarihi bölgeleri olumsuz olarak etkilemiştir. İmar planlaması ve kentsel düzenleme çalışmaları kapsamında açılan yollar birçok anıtın işlevini kaybetmesine neden olmuştur. Ulaşımın geliştiği tarihi bölgelerin ticari olarak değer kazanması ile anıtsal yapıların birçoğu özgün işlevlerini devam ettiremez duruma gelmiş, bu durum yapılara uygun olmayan işlevler yüklenmesine ve bu nedenle tahrip olmalarına yol açmıştır (Şekil 2.10). Belediyelerin kontrolünde yapılan yol çalışmaları çok sayıda anıtın yol kotunun altında kalarak kullanılamaz duruma gelmesine neden olmuştur (Yıldırım, 1999).

Ekolojik Gerekçeler: Yeni bir yapı yapmak, alt yapı çalışmalarından başlayarak bitirme işlerine ve hatta kullanım öncesi temizliğe kadar uzanan bir süreci kapsamakta, bu süreç yoğun bir makine kullanımına ve enerji harcamasına neden olmaktadır. Oysa mevcut alt yapının yeniden kullanılması ile bu olası enerji harcaması engellenebilmektedir.

Yeniden işlevlendirme yaklaşımı, mevcut inşaat alanlarının değerlendirilmesi, kentsel yayılmanın engellenmesi konusunda da önemli bir faktördür. Yeniden kullanmak yerine yıkılarak yeni bir yapı inşa edilmesi istenilen durumlarda

yapıların yıkımı için, yıkım sonrası inşaat artıklarının ve molozlarının kaldırılması ve taşınması için gerekli enerji çoğunlukla petrol türevi yakıtlardan elde edilmekte, bu durum hem enerji kaynaklarının azalmasına hem de çevresel kirliliğe neden olmaktadır. Öte yandan yeniden kullanım çevreye saygılı, doğal kaynakların korunması açısından tutumlu bir uygulamadır (Selçuk, 2006; Massachusetts Government, 2019).

Kültürel Gerekçeler: Yapıların sahip olduğu işlevlerin, toplumun sosyal, kültürel, ekonomik özellikleriyle etkileşim içinde oldukları düşünüldüğünde bu özellikler değiştikçe yapıdaki işlevin de etkilenmesi kaçınılmazdır. Burada önemli olan nokta, bu işlev etkileşimi sırasında tarihsel belleği simgeleyen kavramların sürekliliğinin sağlanmasıdır. Korunmaya değer nitelikte bir yapının ancak özgün nitelikleri korunduğunda, yapının özgün işlevinin ve tarihteki yerinin toplumsal bellekte oluşturduğu yer, dolayısıyla da toplumsal kimlik ve aidiyet duygusu korunabilmektedir (Kaşlı, 2008).

Günümüzde işlevini kaybeden yapıların yeniden kullanımı hakkında bir çok çalışma yürütülmekte birlikte bu sürecin zorlukları hakkında sınırlı sayıda araştırmaya rastlanılmaktadır. Literatür araştırması kapsamında yeniden işlevlendirme çalışmalarının önündeki en önemli engeller ve zorluklar Tablo 2.3'te verilmiştir.

Tablo 2.3 Yeniden İşlevlendirme Çalışmalarının Önündeki Olası Engeller (Farbstein vd. (1986) ile Silva ve Perrera (2016) esas alınarak hazırlanmıştır.)

YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÇALIŞMALARININ ÖNÜNDEKİ OLASI ENGELLER	
Yasal Engeller	-Yapı mevzuatı ve düzenlemeler/yasal sınırlamalar
Ekonomik Engeller	-Yüksek iyileştirme maliyetleri ve inşaatteki gecikmeler -Bakım, onarım masrafları -Sınıflandırma/kapsam maliyeti -Üretimdeki ve dönüşümdeki durgunluk -Ticari riskler ve şüpheler -Finansal ve Teknik görüş -Kentsel rant, finansman, hesap edilemeyen ekonomik kazanımlar -Sürdürülebilirlik konusunda sınırlı destek

Tablo 2.3 Yeniden İşlevlendirme Çalışmalarının Önündeki Olası Engeller (devamı)

Ekolojik Engeller	-Eski yapı üretim teknolojileri (Asbest vb. İnsane ve doğaya zararlı malzemeler)
Kültürel-Sosyal-Demografik Engeller	-Sosyo-kültürel hususlar -Kontrol edilemeyen kullanıcı değişimi
Mekânsal Engeller	-Yanlış bilgi ve çizimler -Boyutlar vb. fiziksel kısıtlamalar -Eskimiş alt yapı, strüktür vb. teknik problemler ve karışıklıklar -Yeni işlevin kullanıcı gereksinimler ile özgün yapının fiziksel koşullarının çelişmesi -Yeni işlevin gerektirdiği eklerin özgün yapı ile çelişmesi
Diğer Engeller	-Yeniden işlevlendirme hakkında farkındalık eksikliği ve yanlış anlaşılmalara -Malzeme ve nitelikli yerel işçi temininde yaşanan sıkıntılar

2.1.3 Yeni İşlev Seçimini Etkileyen Faktörler

İşlev seçimi bir yapının mekânsal olarak şekillenmesinde en önemli faktördür. Yeni tasarlanan bir yapının işlevi, yapının programı ve konumu, ortada yapı henüz yokken, tasarım aşamasından önce belirlendiği için, tasarım aşamasına gelindiğinde hacimsel oluşumu, mekân kurgusu, mekânın konumu ve mekânın işlevi dahilinde, daha önceden belirlenen kullanım programına ve performans gerekliliklerine bağlı olarak şekillenmektedir (Kaşlı, 2008).

Nitekim yeniden işlevlendirme çalışmalarında Tablo 2.4'te görüldüğü gibi mevcut mekânın yeni bir işleve uyarlanması söz konusudur. Aktif ya da pasif işlevle yeniden kullanılan ya da sürekli veya yalnızca belirli zamanlarda kullanılan yapılara müdahale biçimleri daha kapsamlı ve farklı boyutlarda gerçekleşebilmektedir. (Örneğin sadece belirli zamanlarda kullanılan bir yapının program gereksinimleri de fazla olmayacağı için kimi zaman sadece bakım çalışmaları bile yeterli olabilmektedir.)

Özellikle miras değeri olan yapılarda yapıya yüklenecek yeni işlevin yapının mevcut sosyo-kültürel özellikleri ile uyumlu, yapının özgünlüğüne ve mimari karakterine zarar verecek büyüklükte müdahaleler gerektirmeyecek nitelikte olması, bunun için de yapının mimari değerine, konum ve yakın çevresi nedeniyle sahip olduğu özelliklerine ve özgün mekânsal oluşumuna ve kurgusuna ait özelliklere zarar vermeyecek bir işlev seçilmesi gerekmektedir (Altınoluk, 1998; Ahunbay, 2007; Yıldız, 2003; Engin, 2009; Mısırlısoy ve Günçe, 2016).

Tablo 2.4 Yeniden İşlevlendirme Çalışmalarında Değişen Performans Gerekliliklerine Karşı Yapının Değişimi (Farbstein vd., 1986)

YENİDEN İŞLEVLENDİRME UYGULAMALARINDA DEĞİŞEN PERFORMANS GEREKLİLİKLERİNE KARŞI YAPININ DEĞİŞİMİ		
AŞAMA	PERFORMANS GEREKLİLİKLERİ	BİNA DEĞİŞİMLERİ
Programlama	Başlangıçta tanımlanan performans gereklilikleri (esnek)	Bina değişimi gerekmiyor. Sadece program değişiyor.
Yapım	Tasarımın fiziksel bir ürün haline gelirken ki verileri (değiştirilmesi kolay ya da zor, pahalı, vb.)	Alternatif tasarımlar gerekebilir.
Özgün İşlev	Performansın kullanım esnasında test edilmesi (Ufak ayarlamalar yapılabilir, büyük değişiklikler zor ve pahalıdır.)	Kullanıcılar tarafından ufak değişiklikler yapılabilir; tasarıma ve programa dahil olmayan fonksiyon değişiklikleri gerekebilir.
Yeni İşlev	Yeni işlevin performans durumu kullanım sürecinde değerlendirilir. Yapının kapasitesine göre performans gereklilikleri olabilir.	Bakım ve onarım çalışmaları ile işlevsel değişikliklerin fazlası yapıya zarar verebilir.

2.1.3.1 Mimari Değer

Miras yapılarının yeniden işlevlendirilmesi çalışmalarında, yapının yasal statüsü yapılabilecek müdahaleleri belirlediği için, yeni işlev seçiminde öncelikli olarak yapının taşıdığı miras değeri, anıt grubu içerisinde yer alıp almadığı, şayet yer alıyorsa da hangi anıt grubu içerisinde yer aldığına dikkatle incelenmesi gerekmektedir (Ersen, 1992; Engin, 2009). Herhangi bir devire ait üslup ve tarzı yok edecek mimari müdahalelerden mutlak suretle kaçınılmalıdır (Şener, 1997). Miras değeri taşıyan tarihi yapıların önemi, evrensel veya yöresel değer taşıması ona yapılabilecek müdahalelerin ölçüsünde belirleyicidir. Birçok ülkede bu yapılar önemlerine göre sınıflandırılış ve her bir grup için uygun müdahale sınırları tanımlanmıştır (Ahunbay, 2007).

2.1.3.2 Konum ve Yakın Çevre

Yapılar, işlevleri, mimari üslupları, mekânsal özellikleri, yapım yöntemleri ve çevreleri ile bir bütündür. Bu nedenle hem yapıya hem de yapının çevresine uygun olarak yapılacak tüm işlevsel düzenlemeler, o yapının çevresiyle birlikte yaşanırılığını sağlayacak nitelikte olmalıdır (Yıldırım, 1999).

Miras yapısının yeniden işlevlendirilerek korunması için belirlenen yeni işlevin yapının özgün tasarımına ve çevresine uygun olduğu durumlarda dahi yapının yakın çevresi ile bağlantısının güçlendirilmesi için ekseriyetle kent mobilyaları, aydınlatma elemanları, yeşil alan ve park düzenlemeleri, yaya-taşıt yolları, otopark vb. gibi çevresel müdahalelere ihtiyaç duyulabilmektedir (Yaldız, 2003).

Yapının mekânsal özellikleri ve özgün işlevsel kurgusu seçilen yeni işlev için ne kadar uygun olursa olsun, bu işlevin hedeflenen yeniden kullanımı sağlayabilmesi için yapının konumu itibarıyla bulunduğu çevreye de uygun olması gerekmektedir. Bu nedenle yeni işleve karar verilirken yapının konumsal durumu yani bulunduğu çevrenin fiziki ve coğrafi özellikleri ile o çevrede yaşayan insanların sosyo-kültürel gereksinimleri de belirleyici olmaktadır. Örneğin; konumu itibarıyla, ticaret alanlarının ortasında kalmış korumaya değer tarihi bir yapıya, okul ya da kütüphane yerine banka işlevinin verilmesi yapıların işlevsel etkileşimleri açısından daha verimli olacaktır (Kaşlı, 2008).

2.1.3.3 Mekân ve Mekân Kurgusu

Yapılar, işlevleri doğrultusunda şekillendirilmektedir. Yapının mekânsal özelliklerine/kurgusuna bağlı olarak sahip olduğu algılanma biçimi, mekânın kimliğinin yansımalarından bir tanesidir. Bu bağlamda yeniden işlevlendirme sürecinde yapıya verilecek yeni işlevle doğrudan ilişkili olan ve bu işlevin gerektireceği müdahalelerden fiziksel olarak en çok etkilenecek kısım da yapının özgün mekânsal özellikleri/kurgusudur. Çalışmamız kapsamında mekân ve mekân kurgusuna olası müdahaleler, literatür taraması esas alınarak, plan şeması ve hacimsel oluşum, mimari strüktür, cephe düzeni, teknik sistem özellikleri, işlevsel kurgu ve özgün atmosfer olmak üzere altı kategoride ele alınacaktır:

Plan Şeması ve Hacimsel Oluşuma Müdahale: Yeniden işlevlendirilmek istenen bir yapı tek bir hacimden oluşabilir, tekrarlanan hacimlerden oluşabilir ya da karışık bir plan şeması gösterebilir. Bu durum göz önüne alındığında tek bir mekândan, tekrarlanan mekânlardan oluşan ya da karmaşık bir plan şemasına sahip yapılar için belirlenen işlevlerin birbirlerinden farklılaşması da son derece normaldir. Mekân kurguları ve mimari değerleri nedeniyle esnek olmayan yapılara yeni bir işlev kazandırmak oldukça zor bir süreçtir.

Bu nedenle tek mekândan oluşan tarihi bir yapıya yeni bir işlev önerirken yeni işlevin de tek mekânda gerçekleştirilebilecek bir işlev olmasına ya da tekrarlanan mekânlardan oluşan bir yapıya yeni bir işlev önerirken yine tekrarlanan mekânlar gerektiren bir işlev önerilmesine dikkat edilmesi, yapının sahip olduğu fiziksel olanaklardan yararlanmak için doğru bir yaklaşım olacaktır. Yapıya yeni bir işlev verileceği zaman, mekânsal oluşumu itibarıyla karşıladığı işlevi, hacimsel oluşumun yetersizliği nedeniyle karşılayamayabilir. Bu nedenle öncelikle yapıya verilecek yeni işlevin ana birimleri analiz edilmeli ve o birimlere ait elemanların etütleri yapılmalıdır. Yapının mekân boyutlarının yeni işlev için uygun olmadığı durumlarda yapının özgünlüğünü kaybetmesine yol açacak yeni mekânlar oluşturmaktan kaçınılmalı, yeni işlevin mekânsal oluşuma uygunluğu tekrar gözden geçirilmelidir (Altınoluk, 1998). Farklı hacimler oluşturmak amacıyla odaların ikiye hatta üçe bölünmesi ya da tam tersine aradaki duvarların kaldırılmasıyla tek bir mekân elde edilmeye çalışılması, kat ilavelerinin yapılması

gibi yatayda ve düşeyde genel kurguya yapılan müdahaleler çoğunlukla yapının özgün niteliğine ve karakterine zarar vermektedir (Yaldız, 2003). Bu bağlamda yeni işlev seçiminde işlevin gerektirdiği programa bağlı olarak kullanıcı gereksinimleri için minimum değerler belirlenirken yatay düzlemdeki mekânsal boyutların yanı sıra düşey boyutların yani yapının hacim boyutunun da yeterli ve yeni işlevle uyumlu olmasına dikkat edilmelidir. Yeniden işlevlendirme çalışmalarında bölücü ekler kullanılması ya da boşaltmaların yapılması, ara duvarların yıkılması, yeni bölmelerle yeni mekânlar yaratılması gibi yapının hacimsel oluşumunun avantajını kullanarak yeni işlevin gereksinimleri doğrultusunda özgün yapıdaki kat yüksekliğinden yararlanarak ara kat ilave edilmesi, döşemelerin kesilmesi, tavan seviyesinin düşürülmesi gibi müdahaleler gerçekleştirilebilmektedir (Ersen, 1992; Weeks ve Grimmer, 1995).

Bu gibi durumlarda tasarımın üç boyutlu olduğu göz önüne alınmalı yeni işlev seçiminde bu işlevin gereği olarak yapılacak yeni bölme, asma kat vb. değişikliklerde yapının hacimsel oranlarının bütünüyle değişeceği göz ardı edilmemeli, yapının özgün mekânsal ve hacimsel kurgusuna zarar verecek işlevlerden kaçınılmalıdır (Tokman, 1989; Ersen, 1992).

Mimari Strüktüre Müdahale: Yapının yeniden kullanımı için yeni işleve karar verilmesinde strüktürel sistem önemli bir faktördür (Engin, 2009). Yapının özgün işlevinde açıkta olan ve kullanıcı tarafından görülebilen taş ya da tuğla duvarlar, kolonlar, kirişler, çatı makasları ve taş temeller gibi strüktürel elemanlar tarihi yapıların karakterini tanımlama açısından önemlidir. Açıkta olmayan ve kullanıcı tarafından görülemeyen strüktürel öğeler ise yapı teknolojisi açısından önem taşımaktadır (Kuleli, 1998). Yapıya verilecek yeni işlevin ihtiyaçları doğrultusunda mevcut plana yapılan özellikle asma kat ya da yeni kat eklenmesi gibi müdahaleler nedeniyle yapının strüktürel öğelerinin de teknolojik olanaklar elverdiği ölçüde yenilenmesi gerekebilmektedir. Miras değeri olan yapılarda strüktürel müdahaleler hem özgün yapının karakterini koruyacak yani geçmişi muhafaza edecek hem de müdahalelerin yapıldığı çağın mesajını iletecek nitelikte olmalıdır (Yıldırım, 1999). Bu bağlamda yapının strüktürel eksiklikleri düzeltilirken, yapının karakterini tanımlayan iç mekânları, yapı öğelerini ve yüzeyleri olumsuz etkileyecek tüm müdahalelerden kaçınılmalıdır (Yaldız, 2003).

Yeniden işlevlendirilen tarihi yapılarda mimari strüktür ve/veya elemanlara müdahalelerde iki farklı durumla karşılaşmaktadır. Bunlardan ilki yapı bünyesindeki özgün malzemeye yapılacak müdahaleler diğeri ise yeni malzeme ve/veya eleman kullanımı işlemleridir (Feilden, 2003). Özgün malzemede yapılacak müdahaleler malzemenin sağlamlaştırılması ya da bütünlenmesidir. Böyle durumlarda malzemenin bakımı ya da onarımı yapılmaktadır. Yeni malzeme ise yıpranmış ya da günümüze ulaşamayan özgün malzemelerin yerine ya da yeni işleve bağlı programın gereği yapıya eklenen yeni elemanlar nedeniyle kullanılabilmektedir (Weeks ve Grimmer, 1995). Bu tür uygulamalarda özgün malzemeye ve strüktüre hem mümkün olduğunca az müdahale edilmesi, hem de gerçekleştirilen müdahalelerin çağdaş restorasyon ilkeleri gözetilerek yapının miras değerine zarar vermeyecek müdahaleler olmasına dikkat edilmelidir.

Cephe Düzenine Müdahale: Yeniden işlevlendirme çalışmalarında cephe düzeni yapıya verilecek yeni işlevin seçiminde önemli bir faktördür. Özellikle miras değeri olan yapıların yeniden kullanımı çalışmalarında özgün cepheye zarar verecek bir müdahalenin kabul edilmesi mümkün değildir. Bu kapsamda sanat değeri ya da tarihi anısı olan bütün öğeler, hangi döneme ait olurlarsa olsun değiştirilmeden kullanılmalıdır. Yapıların yeniden işlevlendirilmesi çalışmalarında yeni işlevin gereklerine bağlı olarak iç mekânda yapılacak düzenlemelerle cephenin etkileşimi söz konusudur. Bu nedenle iç mekânda gerçekleştirilecek müdahalelerin orijinal yapı cephesiyle uyumlu olması önemlidir. Yeni işleve ait program nedeniyle ihtiyaç duyulan eklemeler, yapının mevcut kompozisyon dengesine ve çevresiyle olan bağlantısına zarar vermeyecek nitelikte olmalıdır (Tokman, 1989; Ersen, 1992). Ne yazık ki yeniden işlevlendirme çalışmalarında ısıtma ve havalandırma sistemlerine ait dış ünitelerin, büyük ebatlı renkli reklam panolarının yapının cephesine asılması, taş yapıların sıvanarak boyanması, bazı pencere ve kapıların doldurulması ve buna benzer yapının özgün karakterine zarar veren pek çok müdahale ile karşılaşmaktadır (Yıldırım, 1999). Miras değeri olan yapıların kuşkusuz en büyük avantajları bu yapıların doluluk-boşluk oranları gözetilerek duvar, pencere, kapı, çatı, cephe boyutları gibi cephe elemanlarına yapılabilecek müdahalelerin yönetmeliklerle sınırlandırılmış olması ve ancak özgün eleman ya da malzeme onarılamayacak şekilde zarar gördüğünde değiştirilebilmesidir.

Bu açıdan değerlendirildiğinde miras değeri olan yapılarda yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen cephe müdahaleleri bakım, onarım ve yenileme çalışmaları ile restorasyon kurallarının dışına çıkılmadan uygulanabilecek çağdaş eklerdir. Çağdaş ekin sınırları yapının yasal statüsüne, kompozisyonuna, tasarımcının ve kullanıcıların isteklerine bağlı olarak her yapıda farklılaşabilmekle birlikte ortak sınır, yapıların karakteristik ve estetik özelliklerinin korunması ve bu eklerin ileride yapıya zarar vermeden temizlenebilir nitelikte olmalarıdır (Ersen, 1992; Selçuk, 2006).

Teknik Sistemlere Müdahale: Miras değeri olan yapılarda geleneksel ısıtma, aydınlatma, havalandırma ve temiz-pis su sistemlerinde kullanılan malzeme ve öğeler yapının tarihi karakterini yansıtmaktadır. Bu yapılar yeni malzeme ve teknikler için tasarlanmadıklarından yeni işlevin gereği olan teknik sistemlerin yapılara eklenmesi ne yazık ki bazı yasal problemlere de yol açabilmektedir. Bu noktada miras değeri olan yapıların yeniden işlevlendirilmesi çalışmalarında yenilenmesi ya da yapıya eklenmesi öngörülen elektrik, mekanik, ısıtma-havalandırma, yangın güvenlik ve su tesisatı gibi teknik sistemlerin bir arada çözülmeye çalışılmasına, gerçekleştirilecek müdahalelerin de yapının tarihi karakterine ve strüktürüne zarar vermeyecek nitelikte olmalarına dikkat edilmelidir (Feilden, 1994). Bu kapsamda yeniden işlevlendirilecek yapı, yeni işlevin gereği olan fiziksel çevre şartlarını sağlamak için gerekli olan teknik sistemleri, yapılacak müdahaleler sınırlı olmak şartıyla, barındırabilecek durumda olmalıdır (Yaldız, 2003).

İşlevsel Kurguya Müdahale: Yeniden işlevlendirilecek yapının mevcut mekânları, yeni işleve ait eylemlere ve insan davranışlarına uygun olacak şekilde düzenlenmelidir. Her bir mekâna verilecek olan yeni işlevler, mekân içerisinde ve mekânlar arasındaki ilişkisel bağlantılar, görsel, işitsel ve iletişimsel koşullar göz önüne alınarak düşünülmelidir. Yapının sahip olduğu işlevsel sirkülasyon ile verilecek olan yeni işlevin sirkülasyonu arasında bir uyum olmalıdır. Aksi halde işlemeyen bir fonksiyon şeması, mekân içerisinde kopukluklara ve rahatsızlıklara yol açabilmektedir (Yaldız, 2003). Bu bağlamda miras değeri olan bir yapının işlevsel kurguları söz konusu olduğunda orijinal işlev ile yeni işlevin birbiriyle örtüşmesi beklenmektedir.

Miras yapılarının yeniden işlevlendirilmesi çalışmalarında işlevsel kurguya müdahalede yapının özgün sirkülasyon elemanlarına müdahale ve yeni sirkülasyon elemanı ekleri olmak üzere iki farklı uygulama ile karşılaşılmaktadır. Özgün sirkülasyon elemanlarına müdahalede, elemanların bakım ve onarımları yapılmakta, ihtiyaç olduğu takdirde elemanlar sağlanlaştırılmakta ve bütünlenmektedir. Yeni sirkülasyon elemanı ekleri ise yıpranmış ya da günümüze ulaşamayan özgün elemanların yerine ya da yeni işlevin programının gereği olarak kullanılmaktadır (Weeks ve Grimmer, 1995). Bu uygulamalarda en çok dikkat edilmesi gereken nokta yeni program doğrultusunda yapıya eklenen sirkülasyon elemanı müdahalelerinin yapıya zarar vermeden geri dönüştürülebilir nitelikte olmaları ve yeni programın gereği olan sirkülasyon şemasının mümkün olduğunca özgün sirkülasyon şeması ile uyumlu, mekân içindeki işlevsel farkların okunmasına olanak veren bir şema olmasıdır.

Özgün Atmosfere Müdahale: Yunanca “atmos” (buhar) ve “spharia” (küre) kelimelerinin birleşiminden türetilen atmosfer kelimesi, İngilizcede ilk olarak Ay’ın değişik evrelerini ifade etmek için, 1800’lerden itibaren “zihinsel ya da tinsel çevreye ilişkin duygunun ifadesi” olarak kullanılmaya başlanmıştır. Atmosfer sözcüğünü “çevreye ilişkinin duygunun ifadesi” olarak tanımlamak özellikle mimarlık ve iç mimarlık gibi tasarım disiplinlerinde daha çok anlam ifade etmektedir. Atmosfer kelimesi bu bağlamda bir yerin ya da mekânın ayırt edici karakteri anlamını taşıyan “yerin ruhu” (genius loci) kavramı ile ilişkilendirilmektedir. Yapıda mekân atmosferini yaratan fiziksel öğeler konum, bina programı ve yapının genel tasarım şemasının yanı sıra iç mekân atmosferini yaratan, duvar/zemin/tavan yüzeylerinden oluşan mekânın kendisi ile malzeme, ışık, renk, mobilya, tekstil/doku, peyzaj ve dekoratif öğelerdir. Atmosferin yaratılmasında fiziksel öğeler kadar fiziksel olmayan algısal öğeler de mevcuttur. İnsan algısı bağlamında görme, koklama, dokunma, tatma, işitme gibi algısal nitelikler, kullanıcıların bir yere ilişkin atmosferik özelliklerini üretme ve anlamlandırmasında en önemli etkidir.

Atmosferik mekânlar ister yaratılmış ister kendiliğinden olsun belli bir zaman, yer ve mekânda insan ve çevresi arasındaki etkileşim aracılığıyla deneyimlenmektedir. Atmosfer yaratmanın genel bir şablonu olmamasına karşın, atmosferik mekânların

çok katmanlı yapısını bilmek insan ve çevresi arasındaki etkileşimi etkin kılacak biçimde duyular ve deneyimler üzerine düşünmek ve tasarlamak önemlidir (Cordan, 2017). Yeni işlev ve bu işlevin gereği olan atmosfer, yapının özgün işlevinin ona kazandırdığı özgün atmosferin ve mevcut tarihi katmanlarının kullanıcılar tarafından algılanmasını engellememelidir. Miras değeri olan yapıların yeniden işlevlendirilmesi çalışmalarında kullanıcılar bulunduları mekânda tarihsel belleğin bütünlüğü bağlamında eskiyi hissedebilmeli, eski dokuların ve renklerin oldukları şekilde korunmasıyla zaman içinde şekillenen yapıya özgü atmosferi algılayabilmelidir (Kaşlı, 2008).

Yeniden işlevlendirilen tarihi yapılarda özgün atmosfere müdahalelerde iki farklı durumla karşılaşılmaktadır. Bunlardan ilki yapı bünyesindeki özgün atmosferin korunması için yapılacak fiziksel müdahaleler diğeri ise yeni işlev/ yeni katman ile atmosferin zenginleştirilmesi için yapılan fiziksel müdahalelerdir. Yapı bünyesindeki özgün atmosferin korunması için yapılacak fiziksel müdahaleler yapıda mekân atmosferini yaratan özgüne işleve ait duvar/zemin/tavan vb. yüzeylerin sağlamlaştırılması ya da bütünlenmesi çalışmalarıdır. Böyle durumlarda söz konusu fiziksel unsurların bakımı ya da onarımı yapılmaktadır. Benzer şekilde tarihi değer taşıyan yapılara ait özgün malzeme, ışık, renk, mobilya, tekstil/doku, peyzaj ve dekoratif unsurların bakım ve onarımları da yapılarak yeni bina programında sergilenabilmekte, bu öğeler aracılığıyla tarihsel belleğin bütünlüğü bağlamında özgün kullanıma referans verilebilmektedir.

Yeni işlev/yeni katmanla ilişkili olarak atmosferin zenginleştirilmesi için yapılan fiziksel müdahaleler ise; yeni işleve yönelik oluşturulan bina programı kapsamında yıpranmış ya da günümüze ulaşamayan özgün malzemelerin yerine ya da yeni işleve bağlı programın gereği olan yeni fiziksel elemanların kullanımı ya da duvar/zemin/tavan vb. yüzeylerde gerçekleştirilerek yeni müdahale ve eklemelerdir. Yapının yeni işlevine yönelik çağdaş malzeme, ışık, renk, mobilya, tekstil/doku, peyzaj ve dekoratif unsurların kullanımı ile yapının özgün atmosferinin yeni işlev/ yeni katman ile zenginleştirilmesi, yapının tarihsel bütünselliği içerisine dönüşüm ve sonrasındaki kullanım sürecinin de katılması sağlanmaktadır.

Literatür araştırmaları esas alınarak oluşturulan Tablo 2.5'te yeniden işlevlendirme çalışmalarında, yapıların yeni işlevi yüklenebilmeleri için gerçekleştirilen tasarım müdahaleleri ve bu müdahalelerin kapsamları verilmektedir.

Tablo 2.5 Yeniden İşlevlendirme Çalışmalarında Tasarım Müdahaleleri

Yeniden İşlevlendirme Çalışmalarında Tasarım Müdahaleleri		
Mimari Değere Müdahale	Konum ve Yakın Çevreye Müdahale	Mekân ve Mekân Kurgusuna Müdahale
Kapsam: Miras Değeri ve yasal statü/yapı grubu ile sınırlandırılan müdahaleler.	Kapsam: Kent mobilyaları, aydınlatma elemanları, yeşil alan ve park düzenlemeleri, yaya-taşıt yolları, otopark vb. gibi çevresel müdahaleler.	Kapsam: Plan kurgusu ve hacimsel oluşum; mimari strüktür; cephe düzeni; işlevsel kurgu, teknik sistemlere ve özgür atmosfer ile ilişkili müdahalelerdir.

2.2 Endüstri Mirası

18. yüzyılda İngiltere’de başlayarak sonuçları günümüze dek ulaşan ve “Endüstri Devrimi” olarak adlandırılan gelişmeler, teknolojik, siyasal, iktisadi ve sosyal boyutları ile 20. yüzyıl başlarına kadar tüm dünyaya hızla yayılmıştır.

“Manufaktür” adı verilen el ile üretimin makineye devredilmesi ve fabrika düzenine geçiş olarak da tanımlanan bu süreçte, önceleri su kenarlarına kurulan üretim yapıları, taşıma ve iletim olanaklarının artmasıyla, hammaddenin elde edildiği ya da üretilenlerin satılacağı yerlerde kurulabilecek duruma gelmiş, bu sayede üretim tesislerinin de yayılma hızı artmıştır. Yaşanan gelişmeler, toplumun üretim-tüketim ilişkilerinden gündelik yaşam pratiklerine, kentlerin planlama ve mimari düzenlerine dek birçok değişimin tetikçisi olmuştur (Martin, 2009; Köksal, 2012). Devrimi izleyen yıllarda hızlanan değişim hayatın her alanını etkisi altına almış, endüstrileşme sürecinin öncü mekanik ve inşai donanımları yeni teknolojiler karşısında verimliliklerini yitirerek, devre dışı kalmış ve zamanla atıl hale gelmiştir.

İngiltere’de kentsel yenileme çalışmalarının başladığı 1950’lerin ortalarında ilk olarak bu yapıların ortadan kaldırılmaları düşünülmüş ancak daha sonra bu yapıların Avrupa ülkelerinin belirli bir dönemde sahip oldukları üstün teknolojinin ve ortak kimliğin göstergesi oldukları ve bu nedenle miras olarak korunmaları gerektiği fikri gündeme gelmiştir (Kıraç, 2001; Engin, 2009; Köksal, 2012; Saner, 2012).

2.2.1 Endüstri Mirası Kavramı ve Gelişimi

Endüstri yapılarının korunması için yapılan çalışmalar kapsamında eski endüstri yapılarını araştırma, bulma ve kayıt altına alma işlemleri “endüstri arkeolojisi”, ortaya çıkartılan yapılar ise “endüstri anıtları” olarak tanımlanmıştır. Çalışmalarda korunan varlığın tekil bir endüstri yapısı yerine, belirli bir alanda bulunan tüm yapı ve tesisler olduğu durumlarda alan bir bütün olarak ele alınarak “endüstri siti” olarak adlandırılmış, “endüstri mirası” kavramı ise eski endüstri yapılarının korunması yaklaşımının uluslararası boyut kazanması ile ön plana çıkmıştır (Saner, 2012). Endüstri arkeolojisi disiplinin çalışma alanı, araştırması gereken konular ve araştırma yöntemi sürekli tartışılacak bir konu olmuştur. Bir yandan prehistorik dönemden çağdaş döneme dek geçen tüm sürece, öte yandan da yalnızca Endüstri Devrimine ait fabrikaların, komplekslerin, evlerin, demiryollarının veya kentlerin gelişimine odaklanan bir “Endüstri Devrimi arkeolojisi” üzerinde durulmaktadır. UNESCO’nun (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) Dünya Kültür Mirası Listesi’ne alınan endüstri arkeolojisi mirası incelendiğinde yalnızca Endüstri Devrimi ve sonrasına ait yapı/sitlerin kabul edildiği gibi bir “Endüstri Devrimi arkeolojisi” sınırlandırılmasının var olmadığı görülmektedir (Köksal, 2012).

Kıraç (2001) endüstri arkeolojisi ile ilgili olarak şöyle demiştir.:

“Endüstri arkeolojisi, insanlık tarihine belli bir periyodla, değişik bir bakış açısıyla bakar. Bu periyodun tanımı çok net değildir, çünkü bazı endüstriler diğerlerinden daha önce başlamıştır. Bu konuda ölçüt olarak şu söylenebilir: Endüstri arkeolojisi ürünlerin evde ve el gücüyle elde edilmesinin sona erdiği, endüstriyel ve kapitalist üretimin başladığı periyot üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bununla birlikte bu tür üretim tümüyle fabrika üretimi anlamına gelmez, birçok ürün bu dönemde evde çalışarak ama dışarıdan gelen girişimcilerin kontrolü altında üretilmiştir. Bunun tipik örneği dokumacılıktır. Endüstri

arkeolojisi terimi, sanayi kavramı üzerindeki vurgusu nedeniyle, endüstri çağı içinde ortaya konanları konu almakta olduğu izlenimi verse de gerçekte geçmiş dönemin üretim-imalat, mimari ve donanımlarını da içerecek kadar geniş bir alanı kuşatır. İlk olarak Britanya’da ortaya çıkması, endüstri çağının orada ağırlıklı oluşu nedeni ile normal bir tercih olarak gözükebilir. Ama, daha sağlam bir kuramsal temellendirme yapılmak istendiğinde, birincil işlevi, içinde teknolojik düzenekler aracılığıyla üretim yapmak olan her özgün inşa edilmiş mekânın endüstri arkeolojisinin kapsamına girmesi gerektiği açıktır.”

Endüstri arkeolojisi kavramı, endüstri yapılarını tasarlayan mimarların kullandıkları teknikleri incelemesi bakımından mimari, yapıların inşa edildiği alanların topografik, ulaşım ve gelişim özelliklerini incelemesi bakımından arkeolojik, yapıda çalışanların yaşamlarını ve yaşam alanlarını incelemesi bakımından sosyolojik, iktisadi ve siyasi süreçleri ile de ekonomi-politik disiplinleri ilgilendiren disiplinler arası bir araştırma alanıdır. Madencilik, su çarkları, buhar makineleri gibi enerji kaynakları; tekstil, cam, yiyecek, içecek, çömlek yapımı gibi üretim endüstrileri; yol, kanal, köprü ve demiryolu gibi ulaşım araçları; taşocağı ve tuğla atölyesi gibi yapı malzemesi üreten yerler; üretim ve sosyal tarihin bir parçası olarak endüstri çalışanları, yöneticiler ve fabrika sahipleri için inşa edilen konutlar ile gaz, su ve iletişim gibi kamu hizmetleri için oluşturulan sistemlerin incelendiği ve endüstri ile bağlantılı her alan endüstri arkeolojisi kapsamına girmektedir (Cossons, 1993; Köksal, 2012).

TICCIH’nin 2003 tarihli Endüstri Mirası için Nizhny Tagil Tüzüğü’nde endüstri arkeolojisi “Endüstri süreci için ya da endüstri süreci tarafından maddi ve maddi olmayan kanıt niteliğindeki belgeleri, insan yapıtlarını, katmanları ve yapıları, insan yerleşimlerini, doğal ve kentsel peyzajları inceleyen disiplinler arası bir yöntem” olarak ifade edilmiştir. Endüstrinin geçmişinin ve bugününün daha iyi anlaşılabilmesi için en uygun araştırma yöntemlerini kullanan endüstri arkeolojisinin odağı, endüstri öncesi dönem ve endüstriyel sürecin kökenleri de dahil olmak üzere 18. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşen Endüstri Devrimi’nden başlayarak, günümüzü de kapsayan tarihi süreçtir. Tüm bunlara ek olarak endüstri arkeolojisi teknoloji tarihi kapsamına giren çalışma ve çalışma tekniklerini de incelemektedir (TICCIH, 2020).

Yine aynı tüzükte; “endüstri mirası” kavramı ise “Endüstri mirası, Endüstri kültürünün tarihsel, teknolojik, toplumsal, mimari ya da bilimsel değeri olan kalıntılarından oluşur. Bu kalıntılar, binalar ve makineler, atölyeler, fabrikalar ve imalathaneler, madenler ve maden işleme ve arıtma alanları, ambarlar ve depolar, enerjinin üretildiği, iletildiği ve kullanıldığı yerler, ulaşım ve tüm altyapısının yanı sıra ikamet, ibadet ve eğitim gibi endüstri ile ilişkili sosyal etkinlikler için kullanılan yerlerden oluşmaktadır.” şeklinde tanımlanmıştır (TICCIH, 2020). Saner’e (2012) göre; sanayi yapıları ve alanları, araç-gereç, donanımlar, işletim süreçleri, bulundukları kentler ve doğa, maddi ve manevi tüm sonuçlarıyla birlikte bir bütün olarak endüstri mirası kapsamında ele alınmaktadır.

Kıraç’a (2001) göre; objeler, yapılar ve peyzajlar tipolojik olarak çok farklı ögeler olmakla birlikte hepsi endüstri mirası kapsamında değerlendirilmektedir. Endüstri mirası kapsamındaki kaynaklar taşınır kültür varlıkları ve taşınmaz kültür varlıkları olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Endüstri mirasına ait objeler taşınır kültür varlıkları, binalar ve endüstriyel peyzajlar ise taşınmaz kültür varlıkları kategorisindedir. Endüstri mirası kapsamındaki taşınır kültür varlıkları kendi içerisinde de iki gruba ayrılmaktadır. Bunlardan ilki 20. yüzyılın ikinci yarısında üretim ve tüketim alışkanlıklarındaki değişiklikler neticesinde kullanım dışı kalan küçük objeler, ikincisi ise endüstri binalarının içerisinde yer alan ve üretim sürecinin önemli bir parçasını oluşturan buhar makinesi gibi büyük objelerdir. Bu kapsamda endüstriyel taşınmaz kültür varlıkları en genel haliyle üretimin yapıldığı binalar ve makineler bir başka deyişle fabrikalar ile daha çok teknik miras olarak adlandırılan köprü, kanal ve yol gibi yapılardır. Üretimin öncesi ve sonrasında etkin olarak üretimi destekleyen işlevlere sahip depolar, sergi holleri, mağazalar, çarşı ve hal binaları gibi yapılar da endüstriyel taşınmaz kültür varlıkları kategorisindedir.

Endüstri mirası için genel bir sınıflandırma yapmaya çalıştığımızda farklı iş kollarında üretim yapan endüstri tesislerine sahip olan ülkelerin endüstri anıtlarını da farklı sınıflandırdıkları görülmektedir. Örneğin endüstri mirası yapıları; üretim yapıları (fabrikalar), ulaşım yapıları (demiryolu ve liman yapıları, kanallar, köprüler vb.), depolar-hal binaları, satış-sergi mekânları-büyük mağazalar ve işçi yerleşmeleri olarak beş başlık altında sınıflandırılabilir.

Öte yandan üretim kollarına göre madencilik, enerji kaynakları(yel değirmenleri vb.), üretim endüstrileri (tekstil, cam vb.), ulaşım öğeleri (yol, köprü, demiryolu vb.), yapı malzemesi üretimi(taşocağı, tuğla atölyesi vb.), destek tesisleri (işçi konutları, sosyal tesisler vb.) ve altyapı hizmetleri için oluşturulan sistemler (gaz, su, iletişim gibi kamu hizmetleri için oluşturulan sistemler) olmak üzere farklı başlıklar altında da gruplandırılmaktadır. (Kıraç, 2001; Madran ve Kılınç, 2007; Küreli, 2013).

2.2.2 Endüstri Mirası ile İlgili Kuruluşlar

Eski endüstri yapılarının ve alanlarının değerli oldukları ve korunması gerektiğine yönelik ilk farkındalık Britanya’da, bağımsız ve kişisel bir girişimle ortaya çıkmıştır (Bayraktaroğlu, 2019). 1940’larda, yazar L.T.C. Rolt, olumsuz çevresel imgesine karşın endüstri peyzajı için çeşitli hareketlere öncülük ederek, kendisiyle aynı görüşü paylaşan gönüllülerle birlikte, öncelikle İngiltere’de bulunan kanalların korunması ve bakımı, daha sonra demiryollarının korunması için girişimlerde bulunmuştur. Endüstri yapılarını korumak için ortaya çıkan bu tepki, yapıların olumsuz imgelerinin aksine bir değer olarak tehdit altında oldukları düşüncesine dayandırılmıştır. 1960’lara gelindiğinde kanal ve demiryollarının korunması için yapılan çalışmaların kapsamı maden ocağı, değirmen, demir döküm atölyesi gibi eski endüstri tesislerinin de koruma altına alınmasını içerecek şekilde genişletilmiştir. Endüstri devrimine ait anıtların korunması ve kayda geçirilmesi çalışmalarının başladığı bu süreçte ilk kez 1955 yılında İngiliz filolog Micheal Rix “Amateur Historian” dergisinde yayınlanan ve Endüstri Devrimi ürünleri hakkındaki çalışmalarını anlattığı makalesinde “endüstri arkeolojisi” terimini kullanmış ve endüstri devrimini yoğun olarak yaşamış olan İngiltere, Almanya ve Fransa gibi ülkelerde işlevini kaybeden sanayi tesislerinin bir miras olarak değerlendirilmesi gerektiğini tartışmaya açmıştır (Trinder, 1981; Erdinç, 2002).

“Endüstri arkeolojisi” terimi ilk ortaya çıktığında endüstri devriminin kalıntılarını bulmak ve ortaya çıkarmaktan öte bir anlam taşımamıştır. Eski endüstri yapılarına dair bu endişenin giderek yayılması ve arkeologların bu yeni kavramı benimsemesi ile endüstri arkeolojisinin Britanya’daki gelişimi 1950’lerin sonu ve 1960’ların başında yeni bir ivme kazanmıştır.

Bu dönemde ilk olarak 1959 yılında CBA (İngiliz Arkeoloji Konseyi), dünyada öncü bir “endüstri arkeolojisi araştırma komitesi” kurmuştur (Nevell, 2006). 1960’ların başında “endüstri anıtları” konseyin belgeleme sistemi içinde kayıt altına alınmaya başlanmış, eski endüstri yapılarının ulusal envanterin hazırlanması için gereken zemin oluşturulmuştur (Falconer, 2005). 1964 yılında da “The Journal of Industrial Archaeology” (Endüstri Arkeolojisi Dergisi) yayınlanmaya başlanmıştır. Bu dönemde CBA tarafından öncelikle ulusal ölçekte pek çok yerel ve bölgesel endüstri arkeolojisi konferansları ardından 1960’ların sonlarında sınırlı sayıda da olsa uluslararası da katılım sağlanan “Bath Konferansları” düzenlenmiştir. 1973 senesinde AIA (Endüstriyel Arkeoloji Derneği) kurularak, derneğin başkanlığına endüstri kalıntılarının korunmasına öncülük eden L.T.C. Rolt getirilmiştir.

Eski endüstri yapılarının korunması yaklaşımının bireysel bir çabadan çıkarak kurumsallaşmasında tüm bu çalışmaların yanı sıra bu konuda gerçekleştirilen koruma uygulamaları da önemli rol oynamıştır (Trinder, 1980). Bu kapsamda İngiltere’de endüstri devriminin simgesi kabul edilen dünyanın ilk demir köprüsü Ironbridge’in yerinde korunması ve burada kurulan müzeler ile endüstri arkeolojisi çalışmalarının merkezi haline gelmesi özel bir öneme sahiptir. Eski endüstri yapılarının korunması yaklaşımının uluslararası boyut kazanmasında da yine İngiliz ekolü öncü olmuş, endüstri devrimini yaşamış ve çok sayıda endüstri kalıntısına sahip ülkelerde ilgi gören endüstri arkeolojisi zamanla uluslararası düzeye taşınmıştır. 1973 yılında İngiltere’de, FICCIM (Birinci Uluslararası Endüstri Anıtlarını Koruma Kongresi), 1975 yılında Almanya’da SICCIM (İkinci Uluslararası Endüstri Anıtlarını Koruma Konferansı), 1978 yılında da İsveç’te TICCIH (Üçüncü Uluslararası Endüstri Mirasını Koruma Konferansı) gerçekleştirilmiş ve toplantınıninkiyle aynı kısaltmaya sahip olan TICCIH (Uluslararası Endüstri Mirasını Koruma Komitesi) oluşturulmuştur (Bayraktaroğlu, 2019).

“Endüstri anıtları” ifadesinin yerine “endüstri mirası” kavramını getiren bu değişiklik ile endüstri mirasına odaklanan yeni örgütlenme, endüstri yapılarının miras kavramı kapsamında düşünülmesini sağlaması bakımından önemlidir. Endüstri mirası odaklı ilk kuruluş olan TICCIH, uluslararası bir yapılanmadır.

4 Haziran 1978 tarihli kuruluş tüzüğü itibariyle, TICCIH'nin kuruluş amacı endüstri anıtları ve yapıtlarının korunması, insanlığın endüstri mirasının tarihi, bilimsel ve eğitici değeri hakkında bir anlayış geliştirilmesi ve bu konularda uluslararası düzeyde iş birliğinin sağlanmasıdır (Saner, 2012). Komitenin çalışmaları özellikle endüstri mirası ve endüstri siteleri, yapılar ve altyapılar, makine ve donanım, konutlar, yerleşimler, endüstriyel peyzajlar, üretim süreci ve ortaya çıkan ürünler, gömülü bilgi ve beceriler, yazılı dokümanlar ve kayıtlar ile bu mirasın iyileştirilmesi ve günümüzdeki kullanımı üzerine odaklanmaktadır. TICCIH'nin çalışmalarında endüstri mirasının kapsamı yalnızca Endüstri Devrimi'ne ait kalıntıları değil daha önceki yüzyıllara ait gelişen teknik uzmanlık, gelişen üretim kapasitesi, tüketim ve ihracatın yerel pazarın üzerine çıkması gibi sanayileşmenin gelişimine işaret eden öncül süreçleri ve bu süreçlere ait yapıları da içermektedir. Komitenin ana hedefleri;

- Eğitim ve iletişim yoluyla en iyi koruma uygulamalarının yapılmasını teşvik etmek,
- İş birliği ile yönetsel ve koruma alanındaki uzmanlık konuları ile bilgi alışverişinin sağlanmasını desteklemek,
- Endüstri mirası hakkında farkındalık yaratmak ve bu farkındalığın yaygınlaşmasını sağlamak,
- Endüstri mirasının envanterinin çıkartılmasını ve çıkan envanterin değerlemesinin yapılmasını desteklemek, olarak özetlenmiştir (TICCIH, 2021).

Üç yılda bir tekrarlanan toplantılar aracılığıyla “endüstri mirası” kavramını uluslararası gündemde tutan TICCIH, uluslararası işbirliği alanını da genişletmiş, 2000 yılında ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi) ile imzaladığı iş birliği anlaşması ile endüstri mirasının çalışılması ve korunması konularında ICOMOS'un uzman komitesi olarak görevlendirilmiştir (Saner, 2012).

Dünyadaki kültürel miras bölgelerine sahip çıkılması ve bu bölgelerin korunmasını sağlamak üzere faaliyet gösteren bir organizasyon olan ICOMOS günümüzde UNESCO'ya “Dünya Mirası Sit Alanları” konusunda danışmanlık yapmaktadır (Yerel Diploması, 2020).

TICCIH'den sonra endüstri mirası alanında en kapsamlı çalışmayı yürüten kurum, ERIH (Avrupa Endüstri Mirası Güzergahı) adlı bir Avrupa topluluğudur. 1999 yılında kurulan topluluk, aslen eski endüstri bölgelerindeki değişimleri duyurmak ve turistik ilgi yaratmak amacıyla kurulmuş olan ülkelerarası bir ağıdır. 2020 yılı itibariyle ERIH'in internet sitesi olan www.erih.net adresinde Avrupa Ülkeleri'nde bulunan 1800 endüstri sitesi hakkında bilgi verilmektedir (ERIH, 2020). TICCIH, ICOMOS ve ERIH dışında endüstri mirasının korunmasıyla ilgili faaliyetler düzenleyen ve katkı sağlayan DOCOMOMO (Modern Hareketin Binalarının, Sitelerinin ve Semtlerinin Uluslararası Belgelenmesi ve Korunması Komitesi), ICOHTEC (Uluslararası Teknoloji Tarihi Komitesi), SHOT (Teknoloji Tarihi Derneği), NEKTAR (Avrupa Endüstri Kültürü Ağı), E-FAITH (Avrupa Endüstriyel ve Teknik Miras Dernekleri Federasyonu) gibi uluslararası komiteler ile ulusal ölçekte ise İngiltere'de bulunan The Ironbridge Institute (Ironbridge Enstitüsü), AIA (Endüstriyel Arkeoloji Derneği); İrlanda'daki IHAI (İrlanda Endüstriyel Miras Derneği); Almanya'daki Die Stiftung Industriedenkmalspflege und Geschichtskultur (Endüstri Anıtlarını ve Tarihi Kültürü Koruma Vakfı), Fransa'daki CILAC (Endüstriyel Miras Arkeolojisi, İncelenmesi ve Geliştirilmesi için Bilgi ve İrtibat Komitesi), Amerika'daki SIA (Amerikan Endüstriyel Arkeoloji Derneği) ve Japonya'daki JIAS (Japon Endüstriyel Arkeoloji Derneği) gibi hemen her ülkede endüstri mirası üzerine çalışan komite ve araştırma grupları bulunmaktadır. Kurumlar dışında Avrupa ülkelerinde ve Amerika'da endüstri mirası ve endüstri arkeolojisi konusunda düzenli olarak dergi ve kitaplar da yayınlanmaktadır. Türkiye'de sadece endüstri mirasını korumak için kurulmuş kurumlar yoktur. Endüstri mirası, kültürel mirası koruma kurulları tarafından korunmaktadır. Endüstri mirası ile ilgili uluslararası çalışma yapan kuruluşların, DOCOMOMO Türkiye gibi ülkemizde de şubeleri bulunmakta ve kuruluşlar ile ortak çalışmalar yürütülmektedir (Köksal, 2005; Küreli, 2013; Kona, 2015).

2.2.3 Endüstri Mirasının Değeri ve Korunması

Endüstriyel miras yapıları uzun yıllar boyunca konut, ticaret, eğitim, kültür ve spor yapıları gibi mimarlık mesleğinin alışlagelmiş uğraşlarının dışında sadece makineleri barındıran yapılar olarak algılanmıştır. İşlevleri nedeniyle kentlerin dışındaki organize bölgelerde ya da kırsal alanlarda yer alan bu yapıların başka

yapı türleri gibi kent merkezlerini süsleyip zenginleştirmedeği düşüncesi hakim olmuştur. Hatta Le Corbusier bile, yapıları mühendislik-mimarlık açısından sıraladığı ünlü diyagramında, endüstri yapılarını mimarlığın en az rolü olan yapı türü olarak değerlendirmiştir. Nitekim zamanla endüstriyel miras yapılarının değeri anlaşılmış, inşa edildikleri dönemin teknolojisini ve ait oldukları toplumların yaşadığı belirli bir süreci yansıtan bu yapıların yeniden işlevlendirilerek korunması mimarlık mesleğinin tasarım süreci için de heyecan veren bir uğraş alanına dönüşerek, kentlerin kültürel önemlerinin ve yaşam kalitelerinin yükseltilmesi açısından da ele alınması gereken bir konu haline gelmiştir (Tekeli, 2001).

2.2.3.1 Korunmaya Değer Yapı Kavramı

İnsanı diğer canlılardan ayıran en önemli olgu olan kültür, en genel tanımıyla, “insanın doğa dışında yarattığı ve ona eklediği maddi ve manevi herşey olarak” tanımlanmaktadır. Kültür, insanın üzerine giydiği giysiden, beslenme sistemine, barınma tarzından dinsel inanışına, toplumsal örgütlenmesinden hayatı anlamlandırdığı ideolojik çerçevelere kadar pek çok şeyi kapsar (Akşar, 2020).

Koruma uygulamalarının ilk aşaması da “neyin” korunmaya değer olduğunun belirlenmesidir. Korunmaya değer kültür varlıkları, bazen bir küpe, bazen bir orman, bazen tüm bir kent ya da su altı varlıkları gibi bir ülkenin toplumsal belleğini oluşturan her tür ve ölçekte olabilmektedir.

Asatekin (2004) kültür varlıkları ve ülkemizdeki koruma kuralları ile ilgili olarak şu ifadeyi kullanmıştır:

“Kültür varlıkları, en geniş anlamıyla, yer üstünde, yer altında ya da su altında var olan, geçmiş kültürlere ait bilgiler veren belge niteliğindeki taşınır ve taşınmaz eserler olarak tanımlanabilir. 1983 tarihinde yürürlüğe giren 5226 sayılı Kanun ile değişik 2863 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası” da bu tanımdan yola çıkarak koruma kurallarını ortaya koymaktadır.”

Nitekim kültür varlığı tanımı zamanla farklı kavramların evrilmesiyle kullanılmaya başlandığı için, bu tanımın ülkemizdeki gelişiminin gözden geçirilmesi konunun anlaşılabilirliğinin sağlanması açısından faydalı olacaktır.

Geçmiş dönemlerde, 1964 tarihli Venedik Tüzüğü esas alınarak, arkeolojik kalıntılar ile özellikle cami, hamam, han ve medrese gibi yalnızca büyük ölçekli yapılar “anıt” sözcüğü ile ifade edilmektedir. Nitekim 1960’lardan sonra dünyadaki koruma yaklaşımlarının gelişimiyle birlikte kapsamı da genişleyen bu kavram, yalnızca büyük ölçekli yapıları değil, küçük ölçekli konutları, bu konutların oluşturdukları tarihsel çevreyi ve diğer taşınır ve taşınmaz değerleri de içeren “kültürel miras” sözcüğüne evrilmiştir. Zamanla konu hakkında farklı terimlerin aranmasıyla, 1980lerde “kültürel ve doğal değer”, ardından günümüzde hala geçerliliğini koruyan “kültür ve doğa varlığı” sözcükleri tercih edilmeye başlanmış, bu tarihten itibaren ülkemizdeki yasal/yönetmeliksel biçimlenmede de yerini almıştır. 2000’li yıllara geldiğimizde Dünya Miras Listesi ile yine miras sözcüğü gündeme gelmiştir. Kültürel Miras günümüzde somut ve somut olmayan kültürel miras olmak üzere iki kategoride değerlendirilmekte, somut kültür varlıkları da fiziksel niteliklerine göre kendi içerisinde taşınır kültür varlıkları ve 5226 sayılı Kanun ile değişik 2863 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası:1983, 2004’te tanımlanan taşınmaz kültür varlıkları olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Taşınır kültürel miras tanımı bir kültürün sosyal, ekonomik, kültürel, politik, tarihsel, teknik/teknolojik, estetik özelliklerine ilişkin belge değeri olan resim, heykel, sanat eserleri ve pek çok farklı eşyayı da kapsayan her türlü taşınırı ifade etmektedir. Taşınmaz kültürel miras ise kullanılan sözcüğünde açıkça belli ettiği gibi ekseriyetle yapı ve gruplarını içeren, tek yapılar, yapı grupları ve korunması gereken çevreleri kapsamaktadır (Asatekin, 2004; T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2019).

UNESCO, “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi”nin 2. maddesinin 1. fıkrasında somut olmayan kültürel miras hakkında şu ifade kullanılmıştır (<https://aregem.ktb.gov.tr/>, 2020):

“Somut olmayan kültürel miras” toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar anlamına gelir. Kuşaktan kuşağa aktarılan bu somut olmayan kültürel miras, toplulukların ve grupların çevreleriyle, doğayla ve tarihleriyle etkileşimlerine bağlı olarak, sürekli biçimde yeniden yaratılır ve bu onlara kimlik ve devamlılık duygusu verir; böylece kültürel çeşitliliğe ve insan yaratıcılığına duyulan saygıya katkıda bulunur.”

Aynı maddenin 2. fıkrasında somut olmayan kültürel mirasın özellikle belirlediği alanlar ise şu şekilde sıralanmıştır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020):

- “a) Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar;
- b) Gösteri sanatları;
- c) Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şöenler;
- d) Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar;
- e) El sanatları geleneği.”

Endüstri mirası da bu kapsamda kültürel miras sınıflandırılması esas alınarak öncelikle somut ve somut olmayan endüstri mirası olmak üzere iki gruba, ardından da somut endüstri mirası, taşınır ve taşınmaz endüstri mirası olarak iki alt başlığa ayrılmaktadır. Bu kapsamda somut endüstri mirası, endüstrileşme dönemine ait objeler, makineler vb. taşınır endüstri mirasını, taşınmaz endüstri yapılarını ve alanlarını kapsarken somut olmayan endüstri mirası da ancak kuşaktan kuşa aktarılan zanaatkarlık süreci, geleneksel işçilik ve benzeri işleri kapsamaktadır (Guo, 2009). Çalışmamızın odaklandığı endüstri yapıları da bu bağlamda somut ve taşınmaz endüstri mirası yani somut ve taşınmaz kültürel miras kapsamına girmektedir. Türkiye’de endüstri yapısı olsun ya da olmasın bir taşınmazın korunmaya değer bir kültür varlığı, günümüzdeki ifadesiyle kültürel miras olarak sınıflandırılabilmesi için, yapı önce belgelenmekte yani yetkili kurulların aldıkları kararla tespit ve tescil işlemleri yapılmaktadır (Alsaç, 1995). T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi’nden Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanuna kolaylıkla ulaşmak mümkündür.

Kültür varlıklarının tespiti ve tescili için 1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun ikinci bölümünde korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili olarak aşağıdaki maddeye yer verilmiştir (TC. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, 2020):

- “Madde 6 – Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları şunlardır:
- a) Korunması gerekli tabiat varlıkları ile 19 uncu yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar,
 - b) Belirlenen tarihten sonra yapılmış olup önem ve özellikleri bakımından Kültür ve Turizm Bakanlığınca korunmalarında gerek görülen taşınmazlar,
 - c) Sit alanı içinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları,

d) Milli tarihimizdeki önemleri sebebiyle zaman kavramı ve tescil söz konusu olmaksızın Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş binalar ve tespit edilecek alanlar ile Mustafa Kemal ATATÜRK tarafından kullanılmış evler. Ancak, Koruma Kurullarınca mimari, tarihi, estetik, arkeolojik ve diğer önem ve özellikleri bakımından korunması gerekli bulunmadığı karar altına alınan taşınmazlar, korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı sayılmazlar.

Kaya mezarlıkları, yazılı, resimli ve kabartmalı kayalar, resimli mağaralar, höyükler, tümülüsler, ören yerleri, akropol ve nekropoller; kale, hisar, burç, sur, tarihi kışla, tabya ve istihkamlar ile bunlarda bulunan sabit silahlar; harabeler, kervansaraylar, han, hamam ve medreseler; kümbet, türbe ve kitabeler, köprüler, su kemerleri, su yolları, sarnıç ve kuyular; tarihi yol kalıntıları, mesafe taşları, eski sınırları belirten delikli taşlar, dikili taşlar; sunaklar, tersaneler, rıhtımlar; tarihi saraylar, köşkler, evler, yalılar ve konaklar; camiler, mescitler, musallalar, namazgahlar; çeşme ve sebiller; imarethane, darphane, şifahane, muvakkithane, simkeşhane, tekke ve zaviyeler; mezarlıklar, hazireler, arastalar, bedestenler, kapalı çarşılar, sandukalar, siteller, sinagoglar, bazilikalar, kiliseler, manastırlar; külliye, eski anıt ve duvar kalıntıları; freskler, kabartmalar, mozaikler, peribacaları ve benzeri taşınmazlar; taşınmaz kültür varlığı örneklerindendir.

Tarihi mağaralar, kaya sığınakları; özellik gösteren ağaç ve ağaç toplulukları ile benzerleri; taşınmaz tabiat varlığı örneklerindendir.”

Tespit işleminden sonra gerçekleştirilen; “tescil” işleminde taşınmaz kültür ve doğa varlıkları (anıtlar ve sitler) ulusal kültür varlıkları kütüğüne geçirilmektedir (Ahunbay, 2007).

1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun tespit ve tescille ilgili 7. maddesinde ise şu ifade kullanılmıştır (TC. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, 2020):

“Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının ve doğal sit alanlarının tespiti, Kültür ve Turizm Bakanlığının koordinatörlüğünde ilgili ve faaliyetleri etkilenen kurum ve kuruluşların görüşü alınarak yapılır.

Yapılacak tespitlerde, kültür ve tabiat varlıklarının tarih, sanat, bölge ve diğer özellikleri dikkate alınır. Devletin imkanları gözönünde tutularak, örnek durumda olan ve ait olduğu devrin özelliklerini yansıtan yeteri kadar eser, korunması gerekli kültür varlığı olarak belirlenir. Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili yapılan tespitler koruma bölge kurulu kararı ile tescil olunur.”

Ülkemizde anıtlar/sitler, dünyadaki pek çok ülkede de olduğu gibi gruplandırılmış ve her grup için müdahale sınırları belirlenmiştir (Ahunbay, 2007). Türkiye’de Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu’nun 1999 tarihli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması, Bakım ve Onarımları hakkındaki 660 no’lu ilke kararına göre; taşınmaz kültür varlığı kapsamına giren “Yapılar, kendi başlarına bir tarihi ve estetik değer taşımaları ya da kentlerin tarihi kimliğini oluşturan kentsel sitler, sokaklar ve silüetlerin öğeleri olarak iki gruba ayrılmış”tır. Bu bağlamda:

“1. Grup Yapılar: Toplumun maddi tarihini oluşturan kültür verileri içinde tarihsel, simgesel, anı ve estetik nitelikleriyle korunması zorunlu yapılardır” (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021).

Ayasofya ve Aspendos Tiyatrosu gibi antik yapılar; Kayseri Döner Kümbet ve Erzurum Bift Minareli Medrese gibi ortaçağ yapıları; Süleymaniye Cami ve Yedikule Hisarı gibi dini ve askeri mimarlık örnekleri; Taksim maksemi ve III. Ahmet çeşmesi gibi su yapıları; Topkapı Sarayı gibi saraylar ile plan düzeni, strüktürü, bezemesi ve malzemesiyle korunması gereken konutlar bu grupta yer almaktadır. Söz konusu yapılarda olası müdahalelerin ve eklerin yapılma olanağı sınırlıdır (Ahunbay, 2007).

“2. Grup Yapılar: Kent ve çevre kimliğine katkıda bulunan kültür varlığı niteliğindeki yöresel yaşam biçimini yansıtan yapılardır” (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021). Eski fabrikalar, depolar, çağdaş gereksinimlere göre yeniden düzenlenecek 19. yüzyıl konut, han ve apartmanları ikinci grupta yer almakta olup söz konusu yapılar ufak iç değişikliklerle yeni bir kullanıma uyarlanabilmektedir (Ahunbay, 2007).

2.2.3.2 Endüstri Mirasının Değeri

TICCIH tarafından yayımlanan Temmuz 2003 tarihli, Nizhny Tagil Endüstri Mirası Tüzüğü’nün giriş bölümünde Endüstri Devrimi’nin insanlık tarihi açısından önemi şu şekilde ifade edilmiştir.

“İnsanlık tarihinin en erken dönemleri, insanların araç-gereç yapma biçimlerindeki değişikliklerin arkeolojik kanıtları ile tanımlanmakta olup bu değişikliklerin kanıtlarını araştırmanın ve korumanın önemi dünyaca kabul görmüştür. Orta Çağ’dan itibaren

Avrupa'da enerji kullanımı, alım-satım ve ticaret alanındaki yenilikler, 18. yüzyılın sonlarına doğru; sosyal, teknik ve ekonomik üretim biçimlerinde tıpkı Neolitik ve Bronz Çağlar arasında olduğu kadar hızlı ve bir devrim olarak adlandırılacak kadar köklü değişikliklere yol almıştır. Endüstri devrimi, insanlığın giderek daha büyük bir bölümünü ve bir o kadar da dünyamızdaki diğer yaşam formlarını etkileyen ve günümüzde hala etkileri devam eden tarihsel bir fenomenin başlangıcıdır.”

Bu kapsamda yaşanan köklü değişikliklerin insanlık tarihinin evrensel değere sahip kanıtları oldukları ve bu kanıtların araştırılması ve korunması önemi kabul edilmesi gereken bir olgudur. “Endüstri mirası, Endüstri kültürünün tarihsel, teknolojik, toplumsal, mimari ya da bilimsel değeri olan kalıntılarından oluşur.” ifadesi mirasın tarihsel, teknolojik, toplumsal, mimari ve bilimsel değerini vurgularken; endüstri mirasının değeri ve korunma nedenleri aynı tüzüğün ikinci maddesinde;

- Büyük tarihsel sonuçları olan ve olmaya devam eden faaliyetlerin kanıt olması ve bu kanıtın evrensel değer taşıması;
- Sıradan kadın ve erkeklerin yaşam kayıtlarının bir parçası olarak sosyal değere sahip olması ve bu nedenle önemli bir kimlik duygusu sağlaması;
- Üretim, mühendislik, inşaat tarihindeki teknolojik ve bilimsel değerlerden biri olması ve mimarisinin, tasarımının veya planlama kalitesi nedeniyle bazen sahip olabildiği önemli estetik değer olarak sıralanmıştır.

Tüm bu değerler endüstri anıtın/sitinin kendisine, bileşenlerine, makinelerine ve endüstriyel peyzajına özgü olmakla birlikte; üretim biçimleri, arazi ve yapı tipolojisi ya da peyzajın nadirliği, mirasın temsil ettiği üretim biçiminin erken ya da ilk örneği olduğu durumlarda tüm bu değerlere enderlik değeri de eklenebilmektedir (TICCIH, 2020). Bir başka uluslararası doküman olan Avrupa Birliği Konseyi’nin “Avrupa’daki Endüstriyel, Teknik ve İnşaat Mühendisliği Mirasının Korunması ve Muhafazası Hakkındaki Tavsiye Kararı” kapsamında doğrudan endüstri mirasının değeri hakkında bir başlık olmamakla birlikte, tavsiye kararının amaçlarının açıklandığı I. maddede kullanılan “Bugün Avrupa, ortak bilincinin ve Avrupa kimliğinin önemli bir kısmı olan, bazı öğeleri mirasın parçası olarak korunmayı hak eden bu mirasın teknik, kültürel ve sosyal değerinin farkına varmaya başlamaktadır.” ifadesi ile bu değerlerden bazıları belirtilmiştir.

Kararın, teknik, endüstriyel ve inşaat mühendisliği mirasını korumak ve muhafaza etmek için önlemlerin açıklandığı III. maddesindeki “Belirli bir tarihi veya bilimsel değeri olsa bile Avrupa’da mevcut bütün teknik veya endüstriyel oluşumları ölçeklemek imkânsız olur.” cümlesinde de endüstri mirasının tarihi ve bilimsel değerinden söz edilmiştir (The Council of Europe, 2020).

(Guo, 2009) endüstri mirasının kültürel miras olma özelliği bakımından sahip olduğu bu değerleri genel olarak ele alarak tarihsel, teknolojik, ekonomik, eğitim ve psikolojik değer olmak üzere beş gruba ayırmıştır. Bu kapsamda;

-Endüstri mirası, endüstrileşme döneminin ve bu dönemdeki endüstri faaliyetlerinin kanıtıdır. Bu yapılar, herhangi bir kültür mirasının olamayacağı kadar insanların endüstri uygarlığını, teknolojisini, kültürünü ve gelişimini anlamalarına yardımcı olurlar. Bu açıdan endüstri mirası tarihsel açıdan oldukça değerlidir.

-Bilimsel üretim yöntemlerini ve teknolojik buluşları kapsayan endüstri mirası, onu tasarlayan insan zekasının bir yansıması olarak, bilim ve teknolojinin gelişimi açısından değerlidir.

-Ekonomik değer ancak endüstri mirasın özgünlüğünün ve bütünlüğünün korunması ile sahip olunabilinen bir değerdir. Şayet endüstri mirası korunur; sergiler, müzeler gibi kamusal işlevlerle yeniden kullanılırsa, endüstri mirası turizmi de geliştirecek dolayısıyla da ekonomik kazanç artacaktır.

-Özellikle tarih ve mühendislik alanında, endüstri mirası canlı öğretim materyali olarak eğitim değerine sahiptir. Avrupa’da ve Amerika Birleşik Devletleri’nde pek çok örnekte görüldüğü gibi sergileme ve eğitim işlevlerinin bir araya getirilmesi endüstri mirasının korunması için ideal bir yöntemdir.

-İnsanlar için soyut değerlerin korunması ve bu değerlerin ebedi olgular olarak muhafaza edilmesi, güvende olma duygusuyla da ilişkilendirilen bir gereksinmedir. Sonu olan şeyleri terk etmek kadar, değerli kabul edilen çevre ve objelerin korunması ve bulunması da bir gereksinme olup bu gereksinme güvende olmak duygusuyla ilişkilidir. İnsanlar hayatları boyunca çevrelerini gözlemleyerek bir anlam haritası oluştururlar. Herkeste farklı olan bu anlam haritası, çok çabuk değiştiği takdirde kişi onu yenileyemez ve fiziksel çevresinde sürüp giden tarihsel

süreci görme ihtiyacı duyar. Bu bağlamda insanlar kendi köklerini ve kimliklerini tanımak için, insanların ortak hafızası olarak da değerlendirilen yapıları çevreden faydalanırlar. Endüstri mirası bu bakımdan kentin tarihinin, birçok yönden kent ruhunun ve tüm vatandaşların ortak deneyimlerinin simgesi olarak psikolojik değere sahiptir (Kıraç, 2001; Dongjun, 2008; Guo, 2009).

Endüstri yapıları (anıt/sitleri), endüstri mirası kavramı ile ilgili yapılan yukarıdaki çalışmalarda belirtilen spesifik değerler dışında “Korumaya Değer Yapı Kavramı” başlığı altında da bahsettiğimiz gibi taşıdıkları bazı değerler nedeniyle kültürel miras olarak da değerlendirilebilmektedir.

Tablo 2.6 Çeşitli Bilim Adamları ve Kuruluşlar Tarafından Tasarlanan Miras Değeri Tipolojilerinin Özeti (Mason’dan (2002) tercüme edilmiştir.)

ÇEŞİTLİ BİLİM ADAMLARI VE KURULUŞLAR TARAFINDAN TASARLANAN MİRAS DEĞERİ TİPOLOJİLERİNİN ÖZETİ				
Reigl (1902)	Lipe(1984)	Burra Tüzüğü (1998)	Frey (1997)	İngiliz Mirası (1997)
Yaş	Ekonomik	Estetik	Mali	Kültürel
Tarihsel	Estetik	Tarihsel	Olasılık	Eğitimsel ve akademik
Anı	İlişkisel-Sembolik	Bilimsel	Mevcudiyet	Ekonomik
Kullanım	Kullanım	Sosyal (dini, politik, ulusal, diğer kültürel değer dahil olmak üzere)	Miras	Eğlence
Yenilik	Bilgisel		Prestij	Estetik
			Eğitimsel	

Kültürel miras kavramının gelişiminden de anlaşıldığı üzere kavramın tanımının ve kapsamının sürekli değişmesi, kültürel miras olma değerinin ölçülmesi için objektif bir değer tipolojisi oluşturmayı güçleştirmiştir (Bkz. sayfa 43-47). Nitekim günümüzde hala ortak bir miras değeri tipolojisi bulunmamakla birlikte kültürel mirasın değeri konusunda çalışan birçok akademisyen ve kuruluşların olayı ele alış biçimlerindeki farklılık, çok farklı türde değer olması ve bu değerlerin

birbirleriyle etkileşimleri konuyu tarafsız bir şekilde ele almayı güçleştirmekte; bu durum kültürel mirasın sahip oldukları değerlerin de farklı şekilde sınıflandırılmalarına ve farklı çalışmalarda farklı değerlerin diğerlerinin önünde tutulmasına neden olmaktadır. Tablo 2.6'da Mason'ın (2002) "Assessing Values in Conservation Planning: Methodological Issues and Choices" adlı denemesinde, konunun önde gelen bilim adamı ve kuruluşlarının çalışmalarından derlenen, miras değeri tipolojileri görülmektedir. Mason (2002) çalışmasında kültürel mirasın sahip olduğu değerlerin, koruma çalışmalarının planlanması özelinde, sosyo-kültürel ve ekonomik değerler olmak üzere iki grupta değerlendirilmesi gerektiği önerisinde bulunmuştur. Bu kapsamda;

Sosyo-kültürel Değerler: İnsanlar ve sosyal gruplar için özel anlamlar taşıyan ve korumanın geleneksel özü olarak tanımlanan aşağıdaki değerleri kapsamaktadır.

-Tarihsel değer, mirasın yaşı, tarihsel kişilik ve olaylarla ilişkisi ya da doküman potansiyeli ile ilişkilidir. Eğitimsel/akademik değer (geçmiş hakkında bilgi edinme potansiyeli) ve sanatsal değer (eşsiz olmak, türünün tek örneği olmak, iyi bir örneği olmak vb.) tarihsel değer türleridir.

-Kültürel/sembolik değer, tarihle ilişkili olmayan değerlerdir. Politik değer (mirasın politik amaçlarla kullanılması) ve zanaat ya da işle ilgili değerleri kapsar.

-Sosyal değer, sosyal ilişkileri kurmayı mümkün kılar. Bu değer aynı zamanda kültürel miras ya da tarihi çevre olarak tanımlanmış belirli çevreden doğan sosyal kimliğe ait olma durumunu içerir.

-Manevi / dini değer, bilinen dinlerden ve mucizelerden doğan değeri kapsar.

-Estetik değer, mirasın görsel niteliklerini ifade eder.

Ekonomik Değer: Adından da anlaşılacağı üzere parasal konular ile ilgili bir değer olarak aşağıdaki değerleri kapsamaktadır.

-Mirasın kullanım/piyasa değeridir. Mirasın ticari değeri olan mal ve hizmetler ile ilişkilidir.

-Mirasın kullanımdışı/piyasa dışı değeridir. Öznitelik ve miras değeri gibi ticareti yapılmayan, para ile ifade edilemeyen değerleri kapsar (Mason, 2002).

Kılınç (2009) kültürel mirasın sahip olduğu değerleri birincil değerler, ikincil değerler ve ekonomik değerler olmak üzere üç gruba ayırmıştır. Bu değerlerin açılımı şu şekildedir:

Birincil Değerler: Kültürel mirasın öznitelikleri nedeniyle sahip olduğu değerlerdir. Bu değerler, yapının özniteliğinden kaynaklanan, yapım yılı, tarihi, inşaat tekniği, kullanılan malzemeler gibi yapıya özgü, ölçülebilen bu nedenle de herkes tarafından kabul edilen nesnel değerler olup; yaş, tarihsel, teknik/sanatsal ve özgünlük değerini kapsamaktadır.

-Yaş Değeri, kültürel mirasın yapımından belirli bir zaman dilime kadar, yapının varoluş uzunluğu ile ilgili değerdir. Yapının varoluş süresi ne kadar uzunsa değeri de aynı oranda artmaktadır. En eski endüstri mirası kalıntılarının Endüstri Devrimi'nin başlangıcına kadar uzandığı düşünüldüğünde bu dönemde inşa edilen 18. ve 19. yüzyıla ait endüstri yapılarının/alanlarının, daha sonraki dönemlerde inşa edilen endüstri yapılarına/alanlarına kıyasla daha değerli olmasıyla ilişkilendirilmektedir.

-Tarihsel değer, fiziksel çevreyi oluşturan doğal ve insan yapımı kent, yapılar ve objeler, onları yaratan kültür ortamının izlerini taşımaktadır. Bu bakımdan, kültürel miras tarihi bir kişilik, olay ve dönemle ilişkili olduğu ya da bunları etkilediği için tarihsel değer taşımaktadır. Tarihsel değer iki yolla kazanılmaktadır. Bunlardan ilki endüstri mirasının tarihi açıdan önemli bir olaydan sonra ya da olay için; ikincisi de endüstri mirasının tarihsel bir olayla yakından ilgili olarak ya da tarihte belirli bir dönemde inşa edilmesidir.

-Teknik/sanatsal değer, kültürel miras için çoğunlukla birlikte kullanılmaktadır. Çünkü teknik teriminin ingilizce kökeni olan “techne” sanat, zanaat ve deneyime dayalı uygulamalar için kullanılmakta olup bu bakımından her iki değeri de içermektedir. Endüstriyel miras için, teknik veya sanatsal değer; mimari donanım ve teknik donanım olmak üzere iki başlık altında aranmalıdır. Mimari donanım açısından bu değer teknik ve/veya strüktürel açıdan malzeme seçimi, kullanımı ve mirasın işçiliği ile ilişkilidir. Eğer yapı belli bir strüktür, yapım tekniği, işçilik veya malzeme kullanımını temsil ediyor ise bu yapı teknik değer taşımaktadır. Teknik donanım açısından üretim sürecinin ve tekniğinin hala gözlemlenebildiği

makineleri barındıran tesisler, teknolojik değer olarak da adlandırılabilir teknik değere sahip olabilmektedir. Bazen, eski donanımın söküldüğü ve güncel teknoloji ile değiştirildiği uygulamalar olmakla birlikte genellikle özgün donanıma güncel teknolojilerin eklenmesiyle eski donanımın ömrü uzatılmaktadır. Bu tür uygulamalarda farklı dönemlere ait donanımlar ve üretim teknikleri gözlenebilmektedir. Nitelikli/dönemine özgü yapıım tekniğine ve strüktür düzenine sahip olmak; özenli bir işçilikle yapılmış olmak; özgün tasarım günümüze değin korumak bu değeri zenginleştiren öğelerdir (Kılınç, 2009; Küreli, 2013; Emre, 2020).

-Özgünlük değeri, kültürel miras olarak değerlendirilen yapının fiziksel durumunu kapsayan bir değerdir. İlk olma veya ilk elden üretilmiş olma ile ilişkilidir. Mimari bir yapı ya da kapı, pencere gibi mimari öğeler, yapıldıkları dönemin mimari anlayışını, süsleme anlayışını ya da yapı malzemesinin kullanım biçimini yansıtan tüm niteliklerini günümüze dek bozulmadan sürdürebilmişse özgün bir yapı olarak değerlendirilmektedir. Bu değer hakkında yapılan inceleme ve değerlendirmelerde, ilk tasarımın günümüze ne oranda ulaşabildiği saptanmaya çalışılmaktadır. Konu hakkında Nara Özgünlük Belgesi'nin 13. maddesinde şu ifade kullanılmıştır (Kültürel Mirasın Dostları Derneği, 2020; Kılınç, 2009):

“13. Bir anıtın ya da sitin doğasına ve kültürel bağlamına bağlı olarak; özgünlük yargısı çok çeşitli bilgi kaynaklarına bağlıdır. Bu kaynaklar; tasarım ve biçimi, malzeme ve nesneyi, kullanım ve işlevi, gelenek ve teknikleri, konum ve yerleşimi, ruh ve anlatımı, ilk tasarım ve tarihsel evrimi içerir. Bilgi kaynakları yapının bünyesinde olabileceği gibi, dışında da olabilir. Bu kaynakların kullanımı, kültür mirasının, sanatsal, teknik, tarihsel ve toplumsal boyutlarıyla tanımlanmasına olanak verir. Bu kapsamda endüstriyel mirasın özgünlük değerine sahip olup olmadığına karar vermek için yapının ve üretim sürecinin temel bir parçası olan mekanik ekipmanları; tasarım ve biçimi, malzeme ve nesneyi, kullanım ve işlevi, gelenek ve teknikleri, konum ve yerleşimi, ruh ve anlatımı, ilk tasarım ve tarihsel evrimi açısından değerlendirilmelidir.”

Council of Europe'a (2020) göre özgünlük, orijinallik yani bir başka deyişle özgün dokuya zarar vercek müdahale ve eklerden korunmuş olmaktır. Küreli'ye (2013) göre ise özgünlük değeri tasarımda, malzemede, yapıım tekniğinde, konumda, donanım ve iç özelliklerde özgünlük olmak üzere beş ayrı kategoride ele alınabilmektedir.

-Belge değeri, yapıların veya yapı kalıntılarının; ait oldukları döneme ait inşaat ve/veya üretim tekniği, malzeme kullanımı, tarih, sanat, günlük yaşam gibi bir çok konunun somut kanıtları olmaları nedeniyle sahip oldukları değerdir. Bu nedenle kültürel ve endüstriyel mirasa ait yapı ve kalıntılarının da belge değerleri vardır. Günümüzde artık kullanılmayan teknolojiyle baskı yapan matbaalar, darphaneler, zeytinyağı üreten yağhaneler, un ve yel değirmenleri, tabakhane, sabunhane, şaraphane ve ipek fabrikaları, üretim teknikleri ve yapı tipleri açısından belge niteliğine sahiptir (Kılınç, 2009; Emre, 2020).

Asatekin (2004) belge değerini, belgesel değer olarak adlandırarak şöyle demiştir:

“Bir kültür varlığının en önemli değeri belgesel değerdir. O varlık salt bir fiziksel varlık olmaktan öte, içerdiği ve günümüz toplumuna aktardığı bilgiler nedeniyle önemlidir. Bir kültür varlığı incelendiğinde, onu yaratan/kullanan ve zaman içinde değiştiren toplumların niteliklerini öğrenmek olasıdır. O toplumun sosyal, kültürel, politik ve ekonomik niteliklerinin yanı sıra, teknik düzeyleri, moda ve beğenileri, estetik yaklaşımları, yaşam biçimleri, ritüelleri, sosyal/toplumsal normları bu fiziksel tanıkları doğru yorumlamakla anlaşılabilir, öğrenilebilir. Kültür varlıklarının ister taşınır ister taşınmaz olsun korunmasının en önemli gerekçesi bu değerdir. Bu değeri, diğer tüm değerleri içeren bir şemsiye kavram olarak algılamak da olasıdır.”

İkincil Değerler; Kültürel mirasa insanlar tarafından atfedilen, öznel ve farklı şekillerde yorumlanabilen değerlerdir. Bu değerleri etkileyen en önemli faktör zamandır. Tıpkı modern mimarlık örneklerine atfedilen değerın zaman içinde değişmesi gibi, kültürel mirasa atfedilen değerler de zamanla değişebilmekte ya da onlara yeni değerler atfedilebilmektedir. İkincil değerler, sosyo-kültürel, politik, estetik, eğitim, sembolik, anı, kimlik, dini, mitolojik, göreceli sanat, enderlik, teklik/benzersizlik, grup ve çokluk değerini kapsamaktadır (Kılınç, 2009).

-Politik değer, tarihsel değerle örtüşmekle birlikte kültürel mirasın siyasi fikir ve olaylarla ilişkisi olarak tanımlanır. Kültürel miras, hükümetin meşrulaştırılması, protesto ya da ideolojik nedenlerle kullanılması bakımından bu değeri taşımaktadır (Dümcke ve Gnedovsky, 2013).

-Estetik değer, tarzın, güzelliğin ve sanatın özel niteliklerinin takdir edilmesinden doğar. Binalar ve anıtlar, tarihsel önemlerinin yanı sıra, taşıdıkları sanatsal ve mimari özellikler ile de değerlidir. Toplumun beğeni ve gereksinimleri neticesinde ortaya çıkan ve sanatsal değer taşıyan kültür varlıkları, toplumu oluşturan insanların ortak beğenisini ve yaratıcılığını gösterir. Endüstriyel binaların ve makinelerin estetik anlayışı “güzel” e karşı olan ortak yaklaşımdan oldukça farklıdır. Makine estetiğine olan ilgi, 15. yüzyılda sanatçıların teknik tasarımlarıyla ortaya ık mış, endüstri devriminden sonra makinelerin verimliliği gibi anıtsallıkları da takdir edilmeye başlanmıştır (Kılınç, 2019; Emre, 2020).

-Eğitim değeri, kültürel mirasın, insanlara geçmiş hakkında bilgi edinme fırsatı, akademisyenler için birincil araştırma malzemesi ve bu bağlam içinde incelenebilecek arkeolojik kayıtlar sağladıkları için taşıdıkları değerdir (Dümcke ve Gnedovsky, 2013). Günümüzde genellikle “kültürel turizm” başlığı altında toplanan eylemlerin de kökeni geçmişi öğrenme ve geçmiş hakkında bilgi edinme olduğu için, kültürel varlıklar bu istekleri karşılayan somut öğretici öğelerdir (Emre, 2020).

-Sembolik değer, çoğunlukla, tarihi, anı, politik ve benzeri diğer değerleri kapsayan bir üst başlık olmakla birlikte, ister öznel bir deneyim ister kültürel ve tarihsel geçmişten elde edilen bir bilgi olsun, geçmişle temas yoluyla elde edilen bir değerdir. Sembolün kelime anlamından da anlaşıldığı gibi içinde başka bir şeyi temsil etme özelliği barındırır. Endüstriyel yapılar her şeyden önce teknolojik gelişmelerin ve seri üretimin gündelik hayatı nasıl dönüştürdüğünü temsil etmektedir (Kılınç, 2009).

-Anı değeri, yapıların ve yapı gruplarının, toplumların geçmişte yaşadıkları olaylarla özdeşleşerek kazandıkları değerdir (Emre, 2020).

-Kimlik değeri, toplumun belirli nesnelerle veya yerlerle olan duygusal bağları ile ilgilidir (Kılınç, 2009). Kültürel miras, en geniş anlamıyla "kim olduğumuzu" anlamamızı sağlar. Bu bağlamda kültür varlıklarının korunması, tarihsel süreçte kimlik oluşturma konusunda önemli olmuştur. Mekân zarar gördüğünde geçmişin belgeleri zarar görür ki bu durum sonuçta kimlik kaybına neden olmaktadır (Dümcke ve Gnedovsky, 2013; Asatekin, 1994).

-Dini değer, mekânın manevi, dini veya kutsal bir inanış, kişi ve olay ile ilişkisinden doğar. Her ne kadar, ilk bakışta dini değerin sanayi ile bir bağlantısı yok gibi görölse de Hristiyanlığın koruyucu ruhları madenlerin bir parçası olmuş, Tanrıdan koruma istemek için küçük şapeller veya dini köşeler oluşturulmuştur.

-Mitolojik değer, kültür varlığının geleneksel bir hikâye olan ve tipik olarak doğaüstü bir varlık veya güç içeren bir mitle ilişkilendirilmesiyle oluşmaktadır.

-Göreceli sanat değeri, mirasın ait olduğu dönemin yanı sıra, günümüz estetik ve sanat anlayışını temsil etmek için yapıya atfedilen değerdir. Değişmeye devam eden yapı ve sanat anlayışı, sanat değerinin de göreceli olmasına yol açmaktadır. Günümüzde endüstri binaları, alanları ve makineleri doğrudan sanat değerine sahip oldukları için değerlendirilmemekte ancak birçok sanatçıya ilham kaynağı olmakta ve sanatı üretmek için kullanılmaktadır (Kılınç, 2009).

-Enderlik değeri, mirasın belirli bir döneme ait ve/veya hayatta kalan ve/veya özgün özelliklerini koruyabilmiş nadir örneklerinden biri olmasıdır (Council of Europe, 2020). Ender olmak, az bulunmak her objenin değerini arttıran bir kriter olmakla birlikte bu kriterinin girdileri; belli bir yapı türünün az rastlanan bir örneği olması, yalnızca bir coğrafi ya da kültürel bölgeye özgü olması, yapıldığı dönemden günümüze dek yaşamını sürdüren az sayıda örnekten bir tanesi olması şeklinde ifade edilmektedir (Kürelî, 2013; Emre, 2020).

-Teklik değeri, enderlik değerinin bir üst basamağıdır. Tek olmak, tek ve bir diğerinin olmaması, kendi türünün tek örneği olması olarak tanımlanmaktadır.

-Çokluk Değeri: Bu değer, sınırlı fiziksel alandaki, belirli bir bina türünün miktarı ile ilişkilidir. Bu tür bir değer tekil binalarda kullanılamaz, çevresel ölçekte dikkate alınmalıdır. Belirli bir alandaki çok sayıdaki bina bir bölgenin karakterini sosyal ve ekonomik yönleriyle tanımlamaktadır (Kılınç, 2009).

-Grup Değeri: Bu değer iki farklı düzlemde tanımlanmaktadır. Bunlardan ilki dikey yani arkeolojik alanlarda, özellikle de höyüklerdeki farklı evrelerin birleşimi olan gruplar, ikincisi de yatay yani Osmanlıdaki kompleksler gibi farklı bina türlerinden oluşan gruplardır. Endüstri mirası genellikle tek bir yapı olarak bulunmamakta, bir endüstri alanı biçiminde çeşitli üretim birimlerinin birleşiminden oluşmaktadır.

Ekonomik Değerler: Kültürel mirasın mali tarafıyla ilgili değerlerdir. Özellikle 1980'lerin ekonomi politikalarından sonra gündeme gelmiştir. Kültürel mirasın yönetimi ve korunmasında tüketici odaklı yaklaşım, pazarlama ve marka değeri önem kazanmıştır. Ekonomik değerler mirasın kullanım ve ekonomik potansiyellerinin yanı sıra kültürel miras üzerinden ekonomik kazanç elde edilmesiyle ilgili olup, işlevsel, piyasa ve süreklilik değerini kapsamaktadır. Ekonomik kazanç konusunda özellikle turizm ön plana çıkmaktadır.

19. yüzyıldan itibaren kültürel miras, seyyahlar için temel çekim alanlarından bir tanesi olmuş, miras turizmi zamanla gelişerek, birçok ülke için önemli bir ekonomik kaynak haline gelmiştir. İnsanların seyahat etmelerinde temel etkenlerden birisi kültür olduğu için, turizm kültürden ayrı düşünülememektedir. Bu durum kültürel miras olgusunu oluşturmuş, kültürel turizm, kültürel mirasın nasıl sunulacağına planlanmasında başlıca etken haline gelmiştir. Kültürel mirasın, korunduğu kadar da kullanılması gerekmektedir ancak aşırı yüklenmeden kaçınılmalı, mevcut değerler kaybedilmemelidir. Arazi değerleri, kültürel mirasın ekonomik değerinin belirlenmesinde önemli bir girdidir. Özellikle endüstriyel miras varlıklarının merkezde yer alan değerli arazileri nedeniyle yıkıldıkları durumlarla karşılaşmaktadır.

-İşlevsel Değer: Her bina mevcut yapı stokunun bir parçası olarak ekonomik değere sahiptir. Bazı binalar inşa edildiklerinden beri kullanılırken, bazıları ise terk edilmiş durumdadır. Yeni bir bina inşa etmek yerine mevcut yapıları kültürel özelliklerini koruyarak yeniden işlevlendirmek hem sahibine hem de işleticisine ekonomik fayda sağlamaktadır. İlk başta tamamen üretim amacıyla inşa edilen endüstri binaları mimar ve planlamacılar sayesinde günümüzde üretim yerine farklı işlevlerle kullanılabilir (Kılınç, 2009; Emre, 2020).

-Piyasa Değeri: Kültür mirasını, bir işlev için kullanma, giriş ücreti, hediyelik eşyalar ya da kitapçıklar üzerinden para kazanma olarak tanımlanmaktadır. Her kültür mirasının mali değeri vardır ve bu değer, varlığın yeni bir işlevle kullanılması, kültürel turizmde kullanılması, malzeme veya arazinin kullanılması yoluyla olabilmektedir.

-Süreklilik Değeri: Kültür varlığının kullanımının süresine ve kendisine çağdaş toplumda bir yer bulması ile ilgili değerdir. Bu sayede yapının kullanılarak korunması ilkesinin gereği yerine getirilerek, yapının günümüzün bir işlevi ile yaşamını sürdürmeye devam etmesi sağlanmaktadır. İster özgün isterse de yeni bir işlev olsun yapılar iki türlü de fiziksel, sosyal ve ekonomik fayda sağladığı için her iki türlü de yapı süreklilik değeri kazanmaktadır (Kılınç, 2009; Emre, 2020).

Ahunbay (2007) endüstri anıt ve sitlerinin somut kültürel miras yani “taşınmaz kültür varlığı” olarak sınıflandırılmaları için sahip olmaları gereken değerlerden bahsederken; Almanya’da G. Kiesov tarafından geliştirilen ve mevcut Hessen Eyaleti Anıt Koruma Müdürlüğü tarafından kabul edilen değerlendirme sistemini esas alarak, kültür mirasının sahip olabileceği değerleri; sanat tarihi değeri, şehircilik yönünden değer, tarihi değer ve teknik değer olmak üzere dört gruba ayırmıştır. Bu bağlamda;

-Yapının veya yapı grubunun, üstün sanat değeri taşıması; üslup gelişimi, tipolojik gelişim açısından önemli olması; ünlü bir sanatçı, mimarla ilişkili olması; bir sanat üslubunun temsilcisi olması; üstün nitelikli veya zengin bir cephe düzenine, bezemeye, iç düzene sahip olması ona sanat tarihi değeri,

-Yapının veya yapı grubunun, peyzaj veya kent görünümü açısından önemli olması, bulunduğu yerin simgesi kabul edilmesi; önemli bir anıtın çevresinde yer alan ve ona ölçek veren, vazgeçilmez bir bileşen olması; bir külliye veya mimari bir bütünün parçası olması; bir şehircilik tasarımının parçası olması ona şehircilik yönünden değer,

-Yapının veya yapı grubunun, yerleşme ve konut gelişimi açısından önemli olması; ünlü bir kişinin doğduğu, yaşadığı veya öldüğü bir bina olması; önemli bir politik olayla ilişkili olması; sosyal tarih açısından önemli olması; halkbilimi ve yörenin tarihi açısından önemli olması; yöre söylencelerine göre anı değeri taşınması; sanayi, ticaret, ulaşım tarihi açısından önemli olması ona tarihi değer,

-Yapının veya yapı grubunun, üstün nitelikli yapı özelliğine ve strüktür düzenine sahip olması; özenli bir işçilikle yapılmış olması; özgün tasarımı iyi korunmuş durumda olması; içte ve dışta ilk tasarıma ait renk düzenini iyi korumuş olması ve sağlam olması ona teknik değer kazandırmaktadır.

Emre (2020) Zeynep Ahunbay'ın “şehircilik yönünden değer” başlığı altında ele aldığı özellikleri çevresel değer olarak adlandırmış olup “yapı ya da yapı grubunun çevresinden aldığı değer ya da kattığı değerler olarak tanımlanabilir.” ifadesini kullanmıştır. Küreli'ye (2013) göre bu çevresel değer, bölgesel ölçekteki, kentsel ölçekteki, ulusal ölçekteki ve uluslararası ölçekteki önemi açısından dört farklı kategori altında değerlendirilebilmektedir. Bu bölümde incelenen değerlerin bir kısmına, tarihi ve ekonomik vb. neredeyse konuyla ilgili tüm kaynaklarda rastlanırken, kaynaklara göre kültürel mirasa atfedilen değerlerin sayısı arttırılabilmekte ya da araştırmacının konuya yaklaşımına bağlı olarak farklı gruplandırılabilir.

Tablo 2.7 Endüstri Mirasının Sahip Olduğu Değerler

ENDÜSTRİ MİRASININ SAHİP OLDUĞU DEĞERLER		
Birincil Değerler	İkincil Değerler	Ekonomik Değerler
-Şehircilik Yönünden değer -Tarihsel değer -Teknik değer -Sanatsal değer -Özgünlük değeri -Belge değeri	-Sosyo-kültürel değer -Eğitim değeri -Estetik değer -Dini değer -Mitolojik değer -Enderlik değeri -Teklik değeri -Çokluk değeri -Grup değeri	-İşlevsel değer -Piyasa değeri -Süreklilik değeri

Tablo 2.7’de çalışmamız kapsamında; araştırma konumuza en yakın olduğu düşünülen Ayşem Kılınç’ın “Value Assessment for Industrial Heritage in Zonguldak” isimli çalışması esas alınarak, Asatekin (1994), Kırac (2001), Ahunbay (2007), Mason (2002), Dongjun (2008), Guo (2009), Küreli (2013), Dümcke ve Gnedovsky (2013), Council of Europe (2020), Kültürel Mirasın Dostları Derneği (2020) ve Emre (2020) kaynaklarından elde edilen bilgilerin

çakıştırılması ile oluşturulan endüstri mirasının sahip olduğu değerler görülmektedir. Yapılan araştırma neticesinde endüstri mirasının sahip olduğu birincil, ikincil ve ekonomik değerler ile bu değerlerin literatür çalışmasından derlenen açılımları, alt başlıkları ve bu değerlere sahip olma kriterleri de Tablo 2.8, Tablo 2.9 ve Tablo 2.10'da verilmiştir.

Tablo 2.8 Endüstri Mirasının Sahip Olduğu Birincil Değerler

ENDÜSTRİ MİRASININ SAHİP OLDUĞU BİRİNCİL DEĞERLER	
Tanım: Endüstri mirasının öznelitlikleri nedeniyle taşıdıkları, nesnel bakış açısının ürünü olan değerlerdir.	
Şehircilik Yönünden Değer	Tanım: Endüstri mirasının çevresinden aldığı ya da çevresine kattığı değerdir. Sahip Olma Kriterleri: Peyzaj veya kent görünümü açısından önemli olmak; bulunduğu yerin simgesi kabul edilmek; önemli bir anıtın çevresinde yer alan ve ona ölçek veren, vazgeçilmez bir bileşen olmak; bir külliye veya mimari bir bütünün parçası olmak ve bir şehircilik tasarımının parçası olmaktır.
Tarihsel Değer	Tanım: Endüstri mirasının tarihi bir kişilik, olay ve dönemle ilişkili olması ya da bunları etkilemesi nedeniyle taşıdığı değerdir. Sahip Olma Kriterleri: Yerleşme ve konut gelişimi açısından (işçi ikametgahları vb.) önemli olmak, tarihsel açıdan önemli bir olaydan sonra ya da olay için yapılmış olmak; tarihsel açıdan önemli bir olayla yakından ilgili olarak ya da tarihte belli bir dönemde yapılmış olmak ve sanayi, ticaret ve ulaşım tarihi açısından önemli olmaktır.
Teknik Değer	Tanım: Endüstri mirasının, belli bir strüktür, yapım tekniği, işçilik veya malzeme kullanımını temsil etmesi ve teknik donanımı nedeniyle taşıdığı değerdir. Sahip Olma Kriterleri: Mimari donanım açısından, belli bir strüktür, yapım tekniği, işçilik veya malzeme kullanımını temsil etmek; teknik donanım açısından, üretim sürecinin ve tekniğinin hala gözlemlenebildiği makineleri barındırmaktır.
Sanatsal Değer	Tanım: Endüstri mirasının sahip olduğu tarzın, güzelliğin ve sanatın özel niteliklerinin takdir edilmesi bakımından taşıdığı değerdir. Sahip Olma Kriterleri: Üstün sanat değeri taşımak; üslup gelişimi, tipolojik gelişim açısından önemli olmak; ünlü bir sanatçı ve/veya mimarla ilişkili olmak; bir sanat üslubunun temsilcisi olmak; üstün nitelikli veya zengin bir cephe düzenine, bezemeye, iç düzene sahip olmak ve toplumu oluşturan insanların ortak beğenisini ve yaratıcılığını göstermektir.

Tablo 2.8 Endüstri Mirasının Sahip Olduğu Birincil Değerler (devamı)

Özgünlük Değeri	Tanım: Endüstri mirasının inşa edildiği döneme ait özelliklerinin bozulmadan günümüze dek ulaşabilmesi ile ilgili, mirasın fiziksel niteliklerden ötürü taşıdığı değerdir. Sahip Olma Kriterleri: Yapı tipinin ilk örneği olmak; yapıldığı dönemdeki konumuna günümüzde sahip olmak; özgün özelliklerini, ilk tasarıma ait plan şeması ve hacimsel oluşumu, mimari strüktürü, cephe düzenini, işlevsel kurguyu, teknik sistemi ve özgün atmosferi günümüze dek sürdürmektir.
Belge Değeri	Tanım: Endüstri mirasının ait olduğu döneme ait inşaat tekniği, üretim tekniği, malzeme kullanımı ve tarihi gibi birçok konunun somut kanıt olması bakımından taşıdığı değerdir. Sahip Olma Kriterleri: Ait olduğu dönemin inşaat tekniğinin, üretim tekniğinin, malzeme kullanımının, ait olduğu döneme özgü yapı tipinin, sanat anlayışının ve ait olduğu dönemin tarihsel yapısının somut kanıtı olmaktır.

Tablo 2.9 Endüstri Mirasının Sahip Olduğu İkincil Değerler

ENDÜSTRİ MİRASININ SAHİP OLDUĞU İKİNCİL DEĞERLER	
Tanım: Endüstri mirasının zaman içerisinde kazandığı öznel bakış açısının ürünü olan değerlerdir.	
Sosyo-kültürel Değer	Tanım: Endüstri mirasının toplum ile arasındaki bağlarla; toplumun, insanların ya da dönemin kültürü ile ilişkili olarak taşıdığı değerdir. Sahip Olma Kriterleri: Belirli bir toplumun, insanların ya da dönemin kültürünü temsil etmek; toplumun ya da insanların anıları ile ilişkili olmak; politik olaylarla ve siyasi fikirlerle ilişkili olmak ve insanların ortak köklerini ve kimliklerini tanımak için yararlandıkları, insanların ortak hafızası olarak da değerlendirilen yapıyı çevrenin parçası olmaktır.
Eğitim Değeri	Tanım: Endüstri mirasını oluşturan yapıların öğretim materyali olarak kullanılabilme potansiyeli ile ilişkili olarak taşıdığı değerdir. Sahip Olma Kriterleri: Öğrenciler için, tarih, mühendislik, mimarlık vb. alanlarda somut öğretici öge olmak ve/veya kültürel turizm başlığı altında geçmiş hakkında bilgi edinilen somut öğretici öge olmaktır.

Tablo 2.9 Endüstri Mirasının Sahip Olduğu İkincil Değerler (devamı)

Estetik Değer	Tanım: Endüstri mirasının güzele karşı olan ortak yaklaşımdan farklı olarak taşıdığı makine ve mühendislik estetiği ile ilişkili olarak taşıdığı değerdir. Sahip Olma Kriterleri: 15. yüzyılda sanatçıların teknik tasarımlarıyla ortaya çıkan makine ve mühendislik estetiğinin somut örneği olmaktır.
Dini Değer	Tanım: Endüstri mirasının içerisinde ya da çevresinde dini mekânların oluşturulması ile ilişkili olarak taşıdığı değerdir. Sahip Olma Kriteri: Korunma, güvenlik vb. taleplerle endüstri mirasında işçi ya da işverenler tarafından oluşturulmuş dini köşelere sahip olmaktır.
Mitolojik Değer	Tanım: Endüstri mirasının mitoloji ile ilişkisine bağlı olarak taşıdığı değerdir. Sahip Olma Kriteri: Geleneksel bir hikâye, doğaüstü bir varlık veya güç içeren bir mitle ilişkilendirilmek veya ilişkilendirilen bir alanda inşa edilmiş olmaktır.
Enderlik Değeri	Tanım: Endüstri mirasını oluşturan yapı ya da yapı gruplarının az bulunması ile ilişkili olarak taşıdığı değerdir. Sahip Olma Kriteri: Belli bir yapı türünün az rastlanan bir örneği olmak; yalnızca bir coğrafya ya da kültürel bölgeye özgü olmak ve yapıldığı dönemden günümüze dek yaşamını sürdüren az sayıda örnekten bir tanesi olmaktır.
Teklik Değeri	Tanım: Endüstri mirasını oluşturan yapı ya da yapı gruplarının tek olması ile ilişkili olarak taşıdığı değerdir. Sahip Olma Kriteri: Kendi türünün tek örneği olmaktır.
Çokluk Değeri	Tanım: Endüstri mirasını oluşturan yapı ve yapı gruplarının belli bir alanda çok sayıda örneğinin olması ile ilişkili olarak taşıdığı değerdir. Sahip Olma Kriteri: Belli bir alanın, bölgenin karakterini sosyal ve ekonomik yönleriyle tanımlayan çok sayıdaki örnekten biri olmaktır
Grup Değeri	Tanım: Endüstri mirasını oluşturan yapı ve yapıların farklı tarihi evrelere ait katmanları bulunması ile ilişkili olarak taşıdığı değerdir. Sahip Olma Kriteri: Farklı tarihi evrelerin birleşimi olan dikey ve/veya yatay grupları bulunmaktır.

Tablo 2.10 Endüstri Mirasının Sahip Olduğu Ekonomik Değerler

ENDÜSTRİ MİRASININ SAHİP OLDUĞU EKONOMİK DEĞERLER	
Tanım: Endüstri mirasının kullanım ve ekonomik potansiyeline bağlı olarak miras üzerinden ekonomik kazanç elde edilmesi ile ilişkili olarak kazandığı değerdir.	
İşlevsel Değer	Tanım: Endüstri mirasının yeniden işlevlendirilebilirliği ile ilişkili olarak taşıdığı değerdir. Sahip Olma Kriterleri: Özgün işlevini kaybettikten sonra yeni bir işlevle kullanılmaya uygun olmaktır.
Piyasa Değeri	Tanım: Endüstri mirasının yeni bir işlevle, hammadde olarak ya da arazisinin kullanılabilmesi ile ilişkili olarak taşıdığı değerdir. Sahip Olma Kriterleri: Yeni bir işlevle kullanılmak; kültürel turizm vb. işlevle kullanılırken hediyelik eşya, broşür gibi ürünlerden mali kazanç sağlamak ve yeni bir işlevle kullanılabilir nitelikte malzeme veya araziye sahip olmaktır.
Süreklilik Değeri	Tanım: Endüstri mirasının özgün işlevini sürdürmesi ve/veya yeni bir işlevle günümüzde de kullanılıyor olması ile ilişkili olarak taşıdığı değerdir. Sahip Olma Kriterleri: Özgün işlevini günümüze dek sürdürmek ve/veya özgün işlevinden farklı bir işlevi günümüzde de sürdürüyor olmaktır.

2.2.3.3 Endüstri Mirasını Koruma Yöntemleri

TICCIH'nin 2003 tarihli Nizhny Tagil Tüzüğü'nde endüstri mirasını koruma, yasal koruma ile bakım ve koruma başlıkları altında ele alınmıştır. Bu kapsamda yasal koruma başlığı altında endüstri mirasının genel olarak kültürel mirasın ayrılmaz bir parçası olarak görülmesi; yasal korumada endüstri mirasının özel doğasına dikkat edilmesi; mirasa ait tesis ve makineler, yeraltı elemanları, yapılar, kompleksler, bina toplulukları ve endüstri manzaralarının korunması ve bu kapsamda endüstriyel atık alanlarının potansiyel arkeolojik ve ekolojik değerlerinin de göz önünde bulundurulması; mirasın korunmasına yönelik programların ekonomik kalkınma politikalarına, bölgesel ve ulusal planlamaya entegre edilmesi vurgulanırken; endüstri mirasının özgünlüğüne zarar verecek müdahalelere izin verilmemesi gerektiği ifade edilmiştir. Endüstri binalarının ayakta kalmasını sağlamanın en uygun ve en düşük maliyetli yolu olarak yeniden işlevlendirme uygulamalarının yasal düzenlemeler, teknik tavsiyeler, vergi

teşvikleri ve hibeler aracılığıyla teşvik edilmesi; yetkili makamların tehdit altındaki önemli endüstri mirası alanlarını korumak için gerektiğinde müdahale edebilmek için yasal yetkilere sahip olması, hükümetlerin de endüstri mirasını korumakla ilgili konularda bağımsız tavsiyeler verebilecek uzmanlara sahip olması gerektiği; bu konuda ayrıca yerel toplulukların da yerel sanayi miraslarının korunması ve korunmasına katılım sağlanması için her türlü çabayı göstermesi gerektiği, gönüllü derneklerin endüstri mirasının korunmasında, halkın katılımının teşvik edilmesinde, bilgi ve araştırmanın yaygınlaştırılmasında önemli rol oynadıkları belirtilmiştir. Tüzükte bakım ve koruma başlığı altında ise; endüstri mirasının korunmasının işlevsel bütünlüğün korunmasına bağlı olduğu, bu nedenle mirasa yapılacak müdahalelerin de mümkün olduğunca bu bütünlüğü sürdürmeyi amaçlaması gerektiği; makine veya bileşenler kaldırılırsa veya endüstriyel alanı oluşturan yapılar yok edilirse mirasın değerinin ve özgünlüğünde de büyük ölçüde azalacağı belirtilmiştir. Endüstri mirasının korunmasında bu yapıların/alanların hangi amaç ve/veya amaçlara sahip olduklarının, geçirdikleri endüstriyel süreçlerin detaylı olarak araştırılması, bunu yaparken de kullanım amaçlarının zaman içerisinde değişebileceği göz önüne alınarak tüm eski kullanım süreçlerinin incelenmesi ve değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Endüstri mirasını yerinde (insitu) korumaya her zaman öncelik verilmesine; yeniden işlevlendirme uygulamalarında mirasa yüklenecek yeni işlevin özgün işleve, malzemeye saygılı, özgün sirkülasyon kurgusu ile uyumlu ve mümkün olduğunca az müdahale gerektiren bir işlev olmasına dikkat edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Müdahalelerin geri döndürülebilir ve en az etkiye sahip müdahaleler olması, kaçınılmaz değişikliklerin mutlaka belgelenmesi, kaldırılan önemli öğelerin de güvenli bir şekilde kaydedilmesi ve depolanması gerektiği ifade edilmiştir. Bu kapsamda ayrıca yeniden yapım (rekonstrüksiyon) veya bilinen bir önceki duruma geri dönmenin sadece mirasın/miras alanının bütünlüğünün sağlanması için zaruri olduğu durumlarda uygun bir müdahale olarak kabul edilmesi gerektiği; eski endüstriyel süreçlerin genç nesillere aktarılabilmesi için üretim süreçleriyle ilgili bilgilerin dikkatle kaydedilmesi ile mirasla ilgili kayıtların, şirket arşivlerinin, bina planlarının ve endüstriyel ürünlerin örneklerin korunmasının teşvik edilmesinin önemi vurgulanmıştır (TICCIH, 2020).

Endüstri mirasının korunması yalnızca bir mimari mirası koruma işi değil, kentin kültürel önemi ve yaşam kalitesinin yükseltilmesinin sağlanması açısından ele alınması gereken önemli bir konudur. İşlevini kaybetmiş, bir endüstri yapısının/alanının özgün kimliğini koruyarak gelecek kuşaklara aktarılması ancak uygun bir işlevle mirasın çağdaş yaşama kazandırılması yoluyla mümkün olabilmektedir (Köksal, 2012).

Köksal (2005) endüstri mirasını koruma yöntemlerini Höhmann (1999)'ı referans vererek dört kategoriye ayırmıştır:

Bu kapsamda koruma yöntemlerinin ilki endüstri mirasını olduğu gibi koruma; ikinci koruma yöntemi, endüstri mirasını çok az bir değişimle ve özgün işlevine yakın bir işlevle koruma; üçüncü koruma yöntemi ise özgün işlevini kaybeden endüstri mirasını müze işlevi vererek korumadır. Endüstri mirasının müze işleviyle kullanımlarında ancak özgün donanımını yitirmemiş, çok fazla hasar ve müdahale görmemiş, yeterli teknik bilgiyi sunabilecek nitelikteki örneklerde başarılı sonuçlar elde edilmektedir. Müze olarak işlevlendirilen örneklerde yapılacak müdahale ve eklerin tarihi yapıyı gölgede bırakmayacak, koruma amacını destekler nitelikte olmalarına dikkat edilmelidir. Endüstri mirasını dördüncü koruma yöntemi ise özgün işlevini kaybeden endüstri mirasını yeni bir işlevle kullanarak korumadır. Âtıl bir yapının düzenli bakım ve onarımının yapılmıyor olması, çok daha kısa sürede tahrip olmasına yol açmakta, bu nedenle korumanın bir boyutu olarak yeniden işlevlendirmek çözüm olarak görülmektedir.

Endüstri mirasının korunması çalışmalarında yeni işlevin seçilmesi de oldukça hassas bir konudur. Burada başarı olarak tarif edilen ölçüt hem endüstri yapısının kendine özgü niteliklerinin korunması ve sergilenmesi hem de alanın kamu yararına, uzun vadeli ve nitelikli bir biçimde çağdaş kent yaşamına dahil olmasıdır. Yeniden işlevlendirme projelerinde tüm dünyada bireysel kullanım yerine kamuya açık kültürel ve sanatsal kullanımın tercih edilmesinin en önemli nedeni endüstri mirasını bulunduğu topraktan soyutlamayan, yerel kullanıcıyı değerlendirmeye katarak hem kültürel kalkınmayı sağlayan hem de mirasın tahribatını önleyen çoğul katılımların hedeflenmesidir (Köksal, 2005; Köksal, 2012).

2.2.4 Endüstri Mirasına Tasarım Müdahalesi Biçimleri

Korunması gerekli kültürel mirasına müdahaleler, her yapının kendine özgü koşulları göz önüne alınarak değerlendirilmeli ve uygulanacak müdahaleler de bu koşullara göre belirlenmelidir. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 1999 tarihli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması, Bakım ve Onarımları hakkındaki 660 no'lu ilke kararında korunması gerekli kültür varlıklarına yapılacak müdahaleler bakım, onarım ve yeniden yapma olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021).

a) Bakım: Çatı aktarımı, oluk onarımı, boya-badana gibi sadece yapının yaşamını sürdürebilmesi amacı taşıyan; tasarımda, malzemede, strüktürde ve mimari öğelerde değişiklik gerektirmeyen müdahalelerdir. İlke kararı kapsamında bakım çalışmalarının izin ve denetiminde varsa koruma kurulu müdürlüğü yoksa müze müdürlüğü yetkilidir. Yapının bakım öncesi ve sonrası durumunun rapor ve fotoğraflarla saptanarak ilgili koruma kuruluna sunulmasının ardından uygun görülmeyen bakım uygulamalarının yenilenmesi veya değiştirilmesi gerekmektedir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021).

Zakar ve Eyüpgiller'e (2018) göre;

“Bakım, bir yapının veya bir alanın, sürekli kontrol altında tutulmasını, doğabilecek hasar veya bozulmalara geç kalmadan müdahale edilmesini, kültür yapısının veya dokusunun bu yolla sağlıklı bir şekilde yaşatılmasını sağlayan koruyucu tutumdur.”

Endüstri mirası yapılarda bakım çalışmaları kapsamında hangi müdahalelerin gerçekleştirilip, hangi müdahalelerin gerçekleştirilemeyeceği “Son Yasal Düzenlemelerde Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması ve Yerel Yönetimler El Kitabı” esas alınarak irdelendiğinde:

- Herhangi bir elemanın yenilenmesi halinde aynı malzemenin kullanılması ilke olarak benimsenmiş olmakla birlikte; yapının mimari özelliklerinde değişiklik yaratmadan nem almamasını sağlamak, boya ve badanaların yenilenmesi, niteliğini yitirmiş kapı ve pencere gibi elemanların düzeltilerek kullanılabilir duruma getirilmesi bakım müdahalesi kapsamına girerken,

- Özgün yapının mimari özelliklerinde, plan şeması ve cephesinde değişiklik yapılması, yeni bir ögenin eklenmesi ya da mevcut bir mimari ögenin çıkartılması, kullanılan özgün malzemelerin, taşıyıcı elemanların ya da kapı, pencere, saçak vb. mimari öğelerin değiştirilmesi uygulamalarının bakım müdahalesi kapsamına girmediği görülmüştür (Madran ve Özgönül, 2005).

b) Onarım: Yapının yaşamını sürdürmesinin amaçlandığı, tasarımda, malzemedede, strüktürde ve mimari öğelerde değişiklik gerektiren müdahalelerdir. İlke kararı kapsamında onarım uygulamaları basit onarım ve esaslı onarım (restorasyon) olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021).

Basit Onarım: “Yapıların; ahşap, madeni, pişmiş toprak, taş vb. çürüyen ya da bozularak eksilen mimari öğelerinin, özgün biçimlerine uygun olarak aynı malzeme ile değiştirilmesi, bozulan iç ve dış sıvaların, kaplamaların, renk ve malzeme uyumu sağlanarak, özgün biçimlerine uygun olarak yenilenmesi” dir. Basit onarım uygulamalarının koruma kurulu kararı doğrultusunda, belediyelerce ve/veya varsa koruma kurulu müdürlüğünce yoksa ilgili müze müdürlüğünce denetlenerek yapılması, uygulama bitince ona ilişkin rapor ve fotografik belgelerin koruma kuruluna iletilmesi, uygun görülmeyen basit onarım uygulamalarının ise yenilenmesi gerekmektedir. Endüstri mirası yapılarda basit onarım çalışmaları kapsamında hangi müdahalelerin gerçekleştirilip, hangi müdahalelerin gerçekleştirilemeyeceği “Son Yasal Düzenlemelerde Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması ve Yerel Yönetimler El Kitabı” esas alınarak irdelendiğinde:

- Bakım kapsamına giren hususlar basit onarım için de geçerli olmakla birlikte, bunların dışında; duvarın bozulmuş bölümlerini aynı malzeme ve teknik kullanılarak yenilemek; kapı, pencere, döşeme, tavan ve çatıların niteliğini ve taşıma gücünü yitirmiş olan bölümlerini yine aynı boyut ve biçimdeki malzemeleri kullanarak yenilemek; iç ve dış sıvaların ve badanaların bozulmuş olan bölümlerini aynı renk ve malzeme kullanılarak yenilemek; sıhhi tesisat ve elektrik tesisatını çağdaş gereçler kullanarak değiştirmek basit onarım kapsamına girerken;

- Özgün yapının, plan şemasında ve cephelerinde yapılacak değişiklikler ya da kullanılan özgün malzemelerin değiştirilmesi basit onarım kapsamına girmemektedir (Madran ve Özgönül, 2005).

Restorasyon(Esaslı onarım): Yapının rölöveye dayalı restitüsyon ve/veya restorasyon projeleri ile diğer ilgili belgelerin içerikleri ve ölçekleri koruma kurulunca belirlenen müdahalelerdir. Projeler, 660 nolu ilke kararı ekinde verilen "Rölöve - Restitüsyon - Restorasyon - Proje Hazırlama Esasları" na göre hazırlanmalı; bu projeler yapının mevcut durumunun belgelenmesinin yanı sıra, sorunlarının saptanması, potansiyel ve yeni kullanım olanaklarının araştırılması, onarıma yönelik temel yaklaşım ve müdahale biçimlerinin belirlenmesi ile yeni kullanımın gerektirdiği müdahalelerin anlatımını sağlamalıdır. İlan edilmiş turizm alanları ve merkezlerinde yer alan tescilli yapıların, turizm amacıyla kullanılması halinde ise söz konusu projeler, Turizm Bakanlığında görüş alınarak koruma kurulunca karara bağlanmalıdır. Restorasyon uygulamalarına başlamadan önce yapılan araştırmalar ve belgeleme çalışmaları binanın ayrıntılı olarak tanınmasını sağlamaktadır. Ön araştırmalar neticesinde elde edilen bilgiler yapıdaki hasar nedenlerini ortadan kaldıracak veya etkilerini azaltacak koruma tekniklerinin seçilmesinde ve uygulanmasında temel oluşturmaktadır. Tarihi yapıların restorasyon uygulamalarında genel olarak sağlamlaştırma, bütünleme, yenileme, çağdaş ek, yeniden yapma, temizleme ve taşıma müdahalelerinden yararlanılmaktadır. Restorasyon uygulamalarında çoğu kez bu müdahalelerin birkaçı bir arada kullanılabilir (Ahunbay, 2007; T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021).

Sağlamlaştırma: Sağlamlaştırma çalışmaları, tarihi yapının malzemesinin, strüktürünün ve üzerinde bulunduğu zeminin sağlamlaştırılması olmak üzere üç düzeyde ele alınmaktadır.

- Tarihi Yapının Yapıldığı Malzemesinin Sağlamlaştırılması: Tarihi yapılar, inşa edildikleri yörenin olanaklarına ve geleneklerine bağlı olarak kerpiç, tuğla, ağaç, taş gibi doğal kökenli malzemelerle inşa edilirler. Bu malzemeler de zaman içerisinde doğal ve yapay etkenler nedeniyle bozulmaya uğrarlar. Yapı malzemesinin sağlamlaştırılması kapsamında

koruma uzmanları özel kimyasal birleşimler kullanarak malzemenin dayanımını arttırır, bozulma sürecini bir ölçüde yavaşlatarak, özgün yapının daha uzun süre yaşamasını sağlarlar.

- Tarihi Yapının Strüktürünün Sağlamlaştırılması: Yapının oturduğu zeminin hareketleri, depremler, ısı farkları ve donma-çözünme gibi uzun süreli doğal etkenler, tarihi yapıların strüktürlerine zarar vermektedir. Geçmişte yapıların temel, duvar, sütun, tonoz, kemer gibi öğelerinin düşeyden ayrılma, çatlama gibi hasarları payandalarla, gergilerle desteklenerek strüktür sağlamlaştırılmıştır. Günümüzde ise çağdaş teknolojinin getirdiği olan çelik, betonarme, lifli polimer, izolator, enjeksiyon, ön germe, ankraj, temel genişletme ve sağlam zemine inen kazıklı temellerle destekleme gibi strüktür sağlamlaştırma teknikleri uygulanmaktadır.
- Tarihi Yapının Oturduğu Zeminin Sağlamlaştırılması: Zeminin sağlamlaştırılması, temel altı zemininin ıslahı ve temelin güçlendirilmesi olarak iki alt gruba ayrılmaktadır. Temel altı zemininin ıslahı çalışmalarında, yer altı suyu rejimindeki değişiklikler, çok sıkışabilir tabakaların varlığı veya sıkışabilir zemin tabakalarının farklı kalınlık veya özellikte olması gibi etkenler nedeniyle gündeme gelmektedir. Günümüzde jet-grout ve enjeksiyon uygulaması gibi çağdaş yöntemler zemin sağlamlaştırmada kullanılmaktadır. Tarihi yapıların yenilenmesi veya yeniden işlevlendirme çalışmaları için öngörülen değişiklikler, yapı yüklerinin artmasına neden olabilmekte bu durum da temellerin yeni yükleri taşıyabilecek şekilde sağlamlaştırılmasını gerektirebilmektedir (Mahrebel, 2006).

Bütünleme: Bir bölümü hasar görmüş, ya da yok olmuş yapı ve yapı öğelerini ilk tasarımındaki bütünlüğe kavuşturacak biçimde geleneksel ya da çağdaş malzemelerle tamamlama işlemine bütünleme (reintegrasyon) denilir. Mimari bütünü yeniden elde etmek için gerçekleştirilen bütünleme uygulaması, bir yapı elemanı, yapı sistemi veya yapının bir bölümü için geçerli olabilmektedir. Bütünleme hasar görmüş bir yapının tümüyle özgün hale getirilmesi anlamına gelmez (Erbil, 1996). Bir yapı elemanı veya yapı sisteminin onarımında bütünleme çoğunlukla zorunlu bir karardır ve onarım adımları içerisinde yer alır. Ancak, söz

konusu bakımsızlık, eskime sonucu yıkılma veya savaş gibi nedenlerle ortadan kalkmış bir yapı bölümünün bütünlenmesi ise birçok veriyle şekillenen bir restorasyon kararı kapsamına girmektedir (Ahunbay, 2007; Zakar ve Eyüpgiller, 2018). Tarihi bir yapının bütünlemesinin yapılabilmesi için ilk tasarıma ait sağlıklı yapısal verilere ve belgelere ulaşabilmek gerekir. Varsayımlarla bütünleme yapılamayacağı gibi Venedik Tüzüğü'nün 12. maddesine göre; bütünleme uygulamalarında yapıya eklenen yeni kısım eski özgün kısımdan ayırt edilebilir olmalıdır. Bütünlemenin farklı bir malzemeyle gerçekleştirilmesi yapılan uygulamaya tarihi bir belge niteliği de kazandırabilmektedir (Ahunbay, 2007; Kuban, 2000). Farklı malzeme ile yapılan bütünleme uygulamaları dışında; benzer malzeme ile ya da aynı malzemede doku, renk, hiza vb. farklılıklar yaratılarak da bütünleme uygulamaları yapılabilmektedir. Özgün işlevini yitirmiş, tekrar kullanılamayacak durumdaki arkeolojik yapılarda bütünleme uygulamaları değil, mevcut ancak birbirinden ayrılmış parçaların bir araya getirilmesi çalışmaları (anastilosis) gerçekleştirilebilmektedir (Zakar ve Eyüpgiller, 2018).

Yenileme: Yenileme(renovasyon), zamanla ya da dış etkenlerle eskimiş, özelliklerini kaybetmiş bir yapı parçasının ya da dokusunun yeni malzeme ve/veya sistemler aracılığıyla onarılarak yeni hale getirilmesidir. Yenileme çalışması, bir yapı bileşeninde, elemanında veya sisteminde tamamen veya kısmen gerçekleştirilebilmektedir. Çoğunlukla malzeme yoğunluğunun düşük olduğu durumlarda ve özgün yapı bileşenlerinin veya elemanlarının sağlamlaştırılarak kullanılmalarının mümkün olmadığı durumlarda tercih edilir. Örneğin; işlevini yerine getiremeyen ahşap veya kagir duvarda bozuk kısımların çıkartılıp atılması ve çıkartılan bu kısımların yeni malzemeyle tekrar üretilmesi yenileme uygulamasıdır. Yenileme uygulamalarında özgün malzemenin korunması mümkün değildir. Bu nedenle yenileme müdahalesinin mümkün olan en az ölçüde gerçekleştirilmesi istenir. Yenileme sırasında kullanılan malzemelerin eski malzemeye benzerlik ve uyum göstererek birlikte çalışması gerektiği için malzeme seçiminde eski ile yeni malzeme birleşimleri ile ilgili detaylar etraflıca araştırılmalıdır. Çoğunlukla yenileme ile birlikte anılan, koruma ve restorasyon süreci içinde yer alan bir başka kavram olan iyileştirme (rehabilitasyon), mevcut

durumunda kullanım açısından yetersiz olan yapı ve yapı grupları için tercih edilen bir müdahaledir. Sağlamaştırma, güçlendirme, yenileme gibi onarım müdahaleleri ile yapının hasara karşı dayanımını artırma veya yapının sergilediği olumsuzlukları azaltma da iyileştirme kapsamına girmektedir (Zakar ve Eyüpgiller, 2018). Bu kapsamda, Zakar ve Eyüpgiller (2018): “İyileştirme, bir alanın veya yapının; kültürel ve tarihi değerlerinin korunarak, onarım, değiştirme ve uyarlama işlemleri ile kullanışlı, iyi yaşanabilir, kabul edilebilir, tercih edilebilir hale getirilmesi olarak tanımlanabilir.” ifadesini kullanmıştır.

Çağdaş Ek: Günümüzde birçok tarihi yapı özgün işlevini yitirmekte, ilk yapılış amacından farklı bir işleve hizmet etmek için uyarlanmaktadır (Mahrebel, 2006). Toplumsal gelişmenin bir sonucu olarak değişen çevreye yapının uyum sağlaması amacıyla gerçekleştirilen iyileştirme/uyarlama çalışmaları, işlev değişikliği, ya da mevcut işlev alanlarının artırılması; iç mekânlardaki değişiklikler ve çağdaş ek vb. eylemlerle yapının değişikliklere uğramasını gerektirmektedir (Kıran, 1993; Engin, 2009). Tarihi yapıların yeniden kullanımlarında, çağdaş yaşamda etkin olarak yer almaları için hazırlanan projelerin başarılı olabilmesi için mevcut yapının bazı eklerle birlikte düşünülmesi gerekebilmektedir. Örneğin müzeye dönüştürülen tarihi evlerde bekçinin barınabileceği veya ziyaretçilere ikram, tuvalet vb. hizmetleri sunmaya elverişli mekânlara gereksinim duyulmaktadır. Böyle durumlarda mümkün olduğunca görünümü az etkileyen çağdaş tasarımlar geliştirilmelidir. Venedik Tüzüğü’nün 13. maddesinde bu hususla ilgili “Eklemelere ancak yapının ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna, kompozisyonuna, dengesine ve çevresiyle olan bağlantısına zarar gelmediği durumlarda izin verilmektedir.” ifadesi yer almaktadır (Ahunbay, 2007). Bu bağlamda tarihi yapıya yapılacak çağdaş bir ekin yapı için yapılabilecek en ağır müdahale olduğu unutulmamalı; çağdaş eklerin minimum boyutlarda, tarihi yapının bütünlüğünü bozmayacak ve ileride herhangi bir zarar vermeden yapıdan temizlenebilir nitelikte olmalarına özen gösterilmelidir (Ersen, 1992).

Temizleme: Temizleme (liberasyon), miras değeri olan yapıların ve kentsel sitlerin genel etkisini bozan; tarihi ve estetik değer taşımayan eklerden arındırılması işlemidir. Venedik Tüzüğü’nün 11. maddesinde temizleme hakkında şu ifade kullanılmıştır (Ahunbay, 2007):

“Anıta mal edilmiş farklı dönemlerin geçerli katkıları saygı görmelidir; zira onarımın amacı üslup birliği değildir. Bir anıt üst üste çeşitli dönemlerin izlerini taşıyorsa, en alttaki durumu açığa çıkarmak ancak bazı özel durumlarda -yok edilen malzemenin önemi azsa, açığa çıkarılan malzeme büyük tarihi, arkeolojik ya da estetik değer taşıyorsa ve koruma durumu böyle bir davranışı gerekli gösterecek kadar iyi ise- haklı çıkarılabilir. İlgili unsurların öneminin değerlendirilmesi ile ilgili yargı ve neyin yok edileceği üzerinde karar vermek, sadece bu işi üzerine almış kimseye bırakılamaz.”

Bu kapsamda yenileme uygulamalarında kaldırılacak eklerle ilgili karar verme yetkisi Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'na ait olup kaldırılması istenen duvar, döşeme, çıkma gibi yapısal ekler farklı bir gösterimle plan, kesit ve görünüş rölöve paftalarına işlenir ve temizlik sonrası durum, öneri proje olarak Kurul'a sunulur. Ekler ancak yetkili Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'ndan onay alındığı takdirde kaldırılabilir. Bu sürecin ve temizleme müdahalelerinin arşivlenebilmesi için temizleme işleminden önce ve işlem sırasında fotografik belgeleme yapılmalıdır (Mahrebel, 2006; Ahunbay, 2007).

Taşıma: Taşıma, bir anıtın özgün konumundan ve çevresinden kopartılarak başka bir alana götürülmesidir. Kültür varlığının korunabilmesi için başka bir yöntemle başvurulamadığı takdirde kullanılması gereken bir uygulamadır. Tarihi yapının doğru bir şekilde taşınması etkin ve hassas belgeleme yöntemleri ile iyi bir planlama ve kaliteli işçilik gerektirmektedir. Kültür varlığının bir bütün halinde taşınmasının mümkün olmadığı durumlarda, yapının bileşenlerine hatta elemanlarına ayrılması ve daha sonra yeni yerinde tekrar kurulması gerekebilmektedir. Bu durum yapının özgün malzemesinden ve işçiliğinden büyük ölçüde fire vermesine yol açacağı için yeniden yapım sürecinin planlanması, takibi ve uygulaması sırasında uzmanlık gerekmektedir. (Zakar ve Eyüpgiller, 2018).

c)Yeniden Yapım: Korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilen veya tescil edilmesine ilişkin gerekli özellikleri taşımasına rağmen elde olmayan sebepler yüzünden tescili yapılmamış ve/veya herhangi bir nedenle yitirilmiş olan yapının; kültür varlığı niteliği ve kültürel çevreye olan tarihsel katkılarından ötürü; yapı kalıntısı, rölöve, fotoğraf, her türlü özgün yazılı - sözlü, görsel arşiv belgesi vb. eldeki mevcut belgelerden yararlanmak suretiyle kendi parsellerinde daha önce bulunduğu yapı oturum alanında, eski cephe özelliğinde, aynı kitle ve gabaride, özgün plan şeması, malzeme ve yapım tekniği kullanılarak, kapsamlı

restitüsyon etüdüne dayalı olarak yeniden yapılmasıdır. Uygulama gerçekleşinceye kadar parsellerde otopark, fuar, sergileme vb. her türlü inşai ve fiziki müdahalenin yasaklanacak; yeni bir işlev ile kullanma ve aynı parselde tescilli yapı yerinde veya diğer boş alanlarda başka bir yeni yapılaşmaya izin verilmeyecektir. Bu uygulamalar için koruma kurulu kararı alınması gerekmektedir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021). Tarihi yapının/yapıların özgünlük değerinin sürdürülmesi yönünden, onarım ile yeniden yapım kesin çizgilerle ayrılmalıdır. Yeniden yapım, kaçınılmaz olduğu durumlarda yapı elemanı ölçeğinde sınırlı kalmalı ve koruma amacını aşmamalıdır. Özgün duruma ait güvenilir bilgi ve belgelere dayanılarak tümüyle yıkılmış, yok olmuş, ya da çok harap durumda olan kültürel mirasın tamamen ya da kısmen oluşturulan kopyası hiçbir özgünlük değeri veya tarihi değer taşımamakta ancak toplumsal bellek açısından gerekli görülen; zarar görmüş bir bütünün geri kazanılması ya da arkeolojik alanlarda özgün duruma ait bilgi verecek bir model oluşturulması gibi özel nedenlerle kabul edilebilmektedir (Ahunbay, 2007; Zakar ve Eyüpgiller, 2018).

Tablo 2.11 Endüstri Mirasına Tasarım Müdahalesi Biçimleri

ENDÜSTRİ MİRASINA TASARIM MÜDAHALESİ BİÇİMLERİ		
Bakım	Onarım	Yeniden Yapım
Kapsam: Endüstri mirasının yaşamını sürdürebilmesi için çatı aktarımı, oluk onarımı, boya-badana gibi; tasarımda, malzemede, strüktürde ve mimari öğelerde değişiklik gerektirmeyen müdahalelerdir.	Kapsam: Endüstri mirasının yaşamını sürdürebilmesi amacıyla tasarımda, malzemede, strüktürde ve mimari öğelerde değişiklik gerektiren müdahalelerdir. -Basit Onarım -Esaslı Onarım ○ Sağlamaştırma ○ Bütünleme ○ Yenileme ○ Çağdaş ek ○ Temizleme -Taşıma	Kapsam: Tümüyle yıkılmış, yok olmuş, ya da çok harap durumda olan endüstri mirasının elde bulunan belgelere dayanılarak yeniden yapılmasıdır.

Tablo 2.11’de çalışmamız kapsamında; Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu’nun 1999 tarihli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması, Bakım ve Onarımları hakkındaki 660 no’lu ilke kararı ile araştırma kaynaklarından (Ersen, 1992; Kıran, 1993; Erbil, 1996; Kuban, 2000; Mahrebel, 2006; Ahunbay, 2007; Engin, 2009; Zakar ve Eyüpgiller, 2018) elde edilen bilgilerin çakıştırılması ile oluşturulan yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında endüstri mirasına tasarım müdahalesi biçimleri görülmektedir.

2.2.5 Türkiye’de Endüstri Mirasının Korunması

Endüstri Devrimi ilk olarak İngiltere’yi, ardından da diğ r Avrupa ülkelerini düşük maliyetlerle büyük oranlarda mal üretilen ekonomik sistemlere kavuşturmuştur. 19. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa  lkeleri, ürünlerine yeni pazarlar bulmak ve ucuz hammadde temin edebilmek için harekete geçerek; endüstri devrimi öncesi üretim tekniklerinin halen sürdüğü ülkelerle bağılantı kurmuşlardır. Osmanlı İmparatorluğ  da Avrupa  lkelerinin bu kapsamda bağılantı kurduğ  ülkeler arasında yer almıştır (Köksal, 2005). 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğ ’nda endüstrileşme girişimlerinin en yoğ n olduğ  yer, başkent İstanbul ve yakın çevresi olmuştur. Hammadde ve bitmiş ürünün taşınması için yeterli ulaşım ağına sahip olması nedeniyle kent özellikle 1850’den sonra imparatorluğ n endüstri merkezi konumuna gelmiştir. Bu tarihten başlayarak kentte yabancı sermaye, işgücü ve teknolojisi ile kurulan fabrikaların sayısı hızla artmış, 20. yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğ ’nda bulunan endüstri işletmelerinin %55’i İstanbul’da kurulmuştur. Bu nedenle İstanbul’daki endüstrileşme sürecini izlemek, Osmanlı Devleti’nin endüstrileşme süreci hakkında bilgi edinmenin birincil yoludur (Köksal ve Ahunbay, 2010).

İstanbul’da endüstrileşmenin gelişimi, bu bağılamda kentte inşa edilen endüstri yapıları ve tesisleri incelendiğ nde ř  verilere ulaşılmaktadır:

-İstanbul’da 17. yüzyıla kadar, devlet ve kamunun ihtiyaç duyduğ  maddeler  oğ nlukla loncalara bağılı küçük atölyeler ve zanaatkar tarafından sağılanmaktadır. Bu dönemde kentte, 15. yüzyılda temelleri atılan Tersane-i Amire, 16. yüzyılda temelleri atılan Tophane-i Amire, 18. yüzyılda kentte; porselen, ipek ve y n imalathanesi ile askeri amaçlı olarak Hasköy’de kurulan bir

dökümhane, Yeşilköy ve Bakırköy arasında kalan alanda ve Azadlı'da birer baruthane, Levent çiftliği ve Dolmabahçe'de tüfek fabrikaları, Üsküdar'da bir ipek fabrikası, İncirköy'de cam ve porselen fabrikası, Kağıthane'de bir kâğıt fabrikası bulunmaktadır (Köksal, 2005).

-19. yüzyıla gelindiğinde İstanbul'da iki ayrı aşamada kurulan fabrikalar mevcuttur. Bunlardan ilki, 1830-1840 yılları arasında devlet tarafından ordu ve sarayın gereksinimlerini karşılamak için en son teknolojiyi kullanan makineler ithal edilerek kurulan fabrikalardır. Bu işletmeler içinde en önemlileri Yedikule'den Küçükçekmece'ye kadar uzanan alanda yer alan yünlü, pamuklu dokuma fabrikaları, 1835 yılında Eyüp'te kurulan Feshane-i Amire ve demir dökümhaneleridir (Köksal ve Ahunbay, 2010). 1805'te Beykoz'da kurulan kağıthane ile 1813'te yine Beykoz'da açılıp daha sonra kundura fabrikasına çevrilen tabakhane; Topkapı Sarayı'nın dış avlusunda inşa edilen Darphane-i Amire; 1840'larda Bakırköy'de kurulan bir demir imalathanesi, 1841'de William Fairbrain tarafından tasarlandığı ve deniz yoluyla İstanbul'a getirildiği söylenen dökme demirden yapılmış bir un fabrikası; 1830'larda, organik enerjiyle çalışan Tophane'deki top döküm fabrikası, 1844'te Beşiktaş'ta kurulan demir dökümhanesi ve 1845'te de, Ohannes ve Bogos Dadyan tarafından Zeytinburnu'nda kurulan, "Grande Fabrique" adıyla demir işlenen, ordu ve donanma için makine üretiminin gerçekleştirildiği makine fabrikası da bu dönemde İstanbul'da inşa edilen fabrikalardandır (Köksal, 2005). Bu fabrikalarda üretimi yönetmek üzere Avrupa'dan mühendisler, teknisyenler ve ustalar getirilmiş ancak fabrikalarda çalışan teknik elemanlar ülkerine döndüğünde ya da teknik yetersizlikler söz konusu olduğunda fabrikaların çoğu kısa sürede kapanmıştır. İkinci aşama, 1880'lerden sonra, Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomide serbest ticaret antlaşmasını kabul etmesiyle; kısmen yerli, kısmen de yabancı sermaye ile desteklenen fabrikaların kurulmasıdır. Bu dönem, Osmanlı'daki fabrikaların dörtte üçü gibi büyük bir bölümünün kurulması bakımından da ayrıca önemlidir (Kaşlı, 2008; Köksal ve Ahunbay, 2010). İkinci aşamada İstanbul'da kurulan ve buhar gücü ile çalıştıkları bilinen fabrikalardan bazıları; 1846'da Büyükkada'da kurulan un fabrikası, 1858'de Paşa Limanı ve Cibali'de kurulan yapılar; Unkapı, Kasımpaşa, Hasköy ve sonuncusu da

Göksu'da yer alan un fabrikaları, 1884'te Paşabahçe'de kurulan cam fabrikası ile Cibali'de kurulan tütün fabrikası, 1886'da Beykoz'da kurulan Hamidiye Kağıt Fabrikası ve Yedikule'de özel teşebbüse ait tekstil fabrikası, 1891'de Feriköy'de kurulan Bomonti Bira Fabrikası, 1894'te Yıldız'da kurulan Çini Fabrika-i Hümayunu ve aynı yıl Beykoz'da kurulan bir mum fabrikası, 1897'de Küçükçekmece'de kurulan kibrit fabrikası ile 1854'te Dolmabahçe'de, 1887'de Yedikule'de, 1864'te Kuzguncuk'ta ve 1891'de Kurbağalıdere'de kurulan havagazı fabrikalarıdır (Köksal, 2005; Kona, 2015).

-18-20. yüzyıllar arasında İstanbul'da inşa edilen endüstri yapılarının büyük bir kısmı günümüze ulaşmamıştır. Nitekim bu yapılar üretim kapasiteleri, boyut ve önemleri açısından; büyük programlı tesisler, orta büyüklükteki fabrikalar, atölyeler-küçük işletmeler ve diğer yapılar olmak üzere dört kategoride değerlendirilmektedir. Tersane, Tophane, Feshane ve Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası; bu dönemde devlet ve ordu dışında kente de hizmet veren büyük programlı tesisler olmaları bakımından önemlidir.

-Ulaşılabilen bilgilere dayanarak, 18-20. yüzyıllar arasında İstanbul'daki endüstri yapılarının mimarisi hakkında; üretim teknolojisinin gerektirdiği strüktürel özelliklere bağlı olarak, özellikle 19. yüzyılın ortalarından itibaren dökme demirin ana strüktür elemanı olarak kullanıldığı; fabrikaların gereksinimlere bağlı olarak yatayda eklemlenerek geliştirildikleri; öncelikli olarak işlevi yerine getirmeye odaklanılan, bezemenin en az düzeyde tutulduğu yalın bir mimari planlama anlayışının hakim olduğu; devlete ait fabrikalarda neo-klasik cephe özelliklerine rastlanıldığı; örtü sistemi olarak da ekseriyetle beşik, şed veya düz çatıların kullanıldığı söylenebilmektedir. Fabrikaların İstanbul içindeki dağılımlarına baktığımızda ise ağırlıklı olarak Haliç, Boğaz ve Marmara kıyılarında oldukları özellikle de korunaklı bir liman olan Haliç'te çok sayıda endüstri yapısının bulunduğu görülmektedir (Köksal ve Ahunbay, 2010).

Farklı iş kollarında inşa edilen bu fabrikalar, 20. yüzyılın ortalarına kadar yoğun bir biçimde kullanmış ancak I. Dünya Savaşı ve sonrasında ülkede yaşanan hammadde, kaynak ve ulaşım sıkıntısı İstanbul'daki sanayi tesisleri üzerinde de etkili olmuş; Osmanlı Dönemi'nde mevcut ihtiyaçlar doğrultusunda kurulan

fabrikalar, 1980'lerden itibaren işlevsiz kalmaya başlamıştır. Devletin bu süreçte hammadde üretimini desteklememesi, üretimin az çeşitle, yetersiz düzeyde yapılması ve düşük kalitede olması, yerli malı kullanımını teşvik eden girişimlerde bulunulmaması, yabancı ürün düşkünlüğü gibi nedenler de kamuya ait sanayi yapılarının terk edilmelerinde önemli bir rol oynamıştır (Brangar, 2004).

İşlevini kaybetmiş endüstri yapılarının ülkelerin belirli bir dönemde sahip oldukları üstün teknolojinin ve ortak kimliğin göstergesi oldukları ve bu nedenle de miras olarak korunması yönündeki bilincin ortaya çıkmasıyla literatürde yerini alan “Endüstri arkeolojisi” ve “endüstri mirası” kavramlarının Türkiye’de ilk gündeme gelişi 1990’ların başında olmuş; bu dönemde, doğrudan “endüstri mirası” ya da “endüstri arkeolojisi” kelimeleri telaffuz edilmese de, ülkemizde eski endüstri yapılarını koruma yaklaşımları şekillenmeye başlamıştır. Daha sonra endüstri mirası çatısı altında toplanacak koruma bilinci de yaklaşık eşzamanlı olarak ortaya çıkan bu koruma yaklaşımlardan beslenmiştir.

Ülkemizdeki eski endüstri yapılarını koruma yaklaşımları ve uygulamaları, yeniden işlevlendirilen yapılar ve anıtsal ölçekli yapılar başlıkları altında incelenmektedir. Endüstri mirasının korunması sorunu Türkiye’de çok uzun bir geçmişe sahip olmamakla birlikte bu yöndeki ilk uygulamalar, İstanbul’da Haliç kıyılarının temizlenmesi ve iyileştirilmesi projeleri ile ilişkilidir (Saner, 2012). Haliç kıyılarının iyileştirilmesi projelerinin hayata geçirilmesine neden olan süreç ise şu şekildedir:

İlkçağ’da kıyılarındaki koylarla bir liman görevi gören Haliç, Ortaçağ’a gelindiğinde Akdeniz ve Yakındoğu’nun önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir. Osmanlı döneminde deniz tesisleri Galata surlarının dibindeki Azapkapı dışından Haliç’in yukarılarına doğru genişlemiş; Galata’dan Hasköy’e kadar Haliç’in kuzey kıyısı boyunca sıralanan bu tesisler Osmanlı donanmasının ikmal, bakım ve bir ölçüde de yapım merkezi olmuştur.

16. ve 17. yüzyıllarda İstanbul’un en parlak dönemleri yaşanmış, Osmanlı’nın yükselişi başkentte açıkça hissedilmiştir. İstanbul bu yüzyıllarda çevresine yayılmış, Haliç’e bakan tepelere kentin görünümünde önemli değişikliklere neden olan görkemli yapı ve camiler inşa edilmiştir.

Bir liman, ticaret ve gemi tezgâhları bölgesi aynı zamanda da ticaret ve savaş gemilerinin demirleme noktası Haliç, bu özelliklerinin yanında özellikle üst kesimlerinde şehir halkının açık hava ve yeşil alan ihtiyacını da karşılayan bir bölge olarak, Lale Devri'nde İstanbul'un en önemli mesire yeri haline gelmiştir (Gören, 2011).

19. yüzyılda Haliç'te batılı anlamdaki ilk sanayileşme örneği olan Feshane kurulmuş; 20. yüzyılın başlarında dönemin ünlü mesire yeri olan Kağıthane Deresi'nin uzantısında ve Alibeyköy Deresi ile birlikte Haliç'e kavuştukları kıyılarda pek çok yalı ve köşk inşa edilmiş, böylece Haliç'in yukarı kesimleri Boğaziçi'ni andırır hale gelmiştir. Batılı anlamdaki sanayileşmenin giderek daha çok büyümesiyle Haliç kıyısındaki yalılar yerlerini sanayi işletmelerine bırakmaya başlamış; Haliç üzerinde köprülerin yapımı, iki kıyı arasında karşıdan karşıya geçilen kayıkların yerini önce ahşap ardından sac tekneli buharlı gemilerin alması ile Haliç'in sayfiye yeri görüntüsü giderek değişmiş, kıyılarda fabrikalar, atölyeler ve küçük endüstriyel tesisler kurulmuştur (Kaşlı, 2009; Gören, 2011).

1936 yılında İstanbul'a getirilen şehircilik profesörü Henri Prost'un Kağıthane Vadisi'ni sanayi bölgesi olarak tavsiye etmesi ile Haliç'in geleceği tehlike altına girmiştir. Haliç'te giderek gelişen endüstriyel tesisler bölgenin ekolojik dengesini bozmuş ve bu tehditleri ortadan kaldıracak hiçbir önlemin alınmaması da yıkım sürecini başlatmıştır (Yılmaz, 2008; Gören, 2011).

Yıkım sürecinin ardından İstanbul'da 1980'lerin sonunda Haliç çevresindeki sanayi kuruluşlarının kent dışına taşınmasına ve Haliç'in temizlenmesine başlanmış, Haliç kıyılarının temizlenmesi ve rehabilitasyonuna yönelik çeşitli projeler geliştirilmiştir. Bu kapsamda İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan projeler Haliç'te bulunan bazı eski üretim yapılarının yıkılmasını öngörmüş ancak yıkılması öngörülen bu yapıların bazılarının tescillenmesiyle yıkım yerine yeniden işlevlendirme projeleri hazırlanmıştır (Gören, 2011; Saner, 2012). Haliç ve çevresinde yer alan endüstri mirasının yeniden işlevlendirilmesi projelerindeki ana motivasyonun en baştan itibaren, endüstri mirasını korumak olduğunu söylemek güç olmakla birlikte bu yapılar endüstri mirası ya da endüstri arkeolojisinden önce, "Haliç'in silüetinin ve kültürel tabakalarının korunması" gibi

daha genel koruma nedenleriyle ilişkilendirilmiştir. Endüstri mirası olarak tanımlanmaları daha ileriki dönemlerde olsa da bu endüstri yapılarının yeniden işlevlendirilmesi, Türkiye'nin endüstri mirasını koruma yaklaşımıyla tanışmasının önemli bir kanalı olmuştur.

Haliç'te yeniden işlevlendirme kapsamında gerçekleştirilen ilk projeler; Söğütözü Mezbahası'nın Haliç Kongre Merkezi'ne çevrilmesi projesi, fes atölyelerinin el sanatları sergileri amacıyla yeniden işlevlendirildiği Feshane-i Amire projesi, Hasköy'deki Lengerhane-i Amire ve Şirket-i Hayriye Tersanesi'nin Rahmi Koç Müzesi'ne dönüştürülmesi projesi ile Cibali ve Tütün Fabrikası Kompleksi'nin Kadir Has Üniversitesi'ne dönüştürülmesi projeleridir (Saner, 2012; Kadir Has Üniversitesi, 2020).

1990'ların ortalarından başlayarak, Türkiye'deki akademik çevrelerde özellikle de mimarlık, şehir planlama ve restorasyon bölümlerinde endüstri mirasına ve endüstri arkeolojisine olan ilgi hızla yayılmış; bu kavramlar mimarlık okullarında tasarım projelerinde ele alınmış, yüksek lisans ve doktora çalışmalarına konu edilmiştir. 2000'lerden itibaren kentsel tasarım ve planlama bölümlerinde de eski endüstri yapılarının bulunduğu alanların korunmasına ve yeniden kullanımına odaklanan çalışmalar hızla artmıştır (Saner, 2012).

YÖNTEM ÖNERİSİ İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR VE ANALİZLER

3.1 Analiz Yönteminin Belirlenmesi

Yeniden işlevlendirilen endüstri yapılarında mekân ve mekân kurgusuna yapılan tasarım müdahalelerinin miras değerine etkilerinin araştırılması için bir yöntem önerisi geliştirmeyi amaçladığımız çalışma kapsamında yöntemin belirlenmesi sürecinde ilk olarak tablolardan yararlanmaya karar verilmiştir. Bu kapsamda araştırmanın mekân ve mekân kurgusu elemanları, yeniden işlevlendirilen yapılarda tasarım müdahalesi biçimleri ve miras değeri olmak üzere bir çok değişkeni ve bu değişkenlerin alt başlıklarını içermesi gerektiği göz önüne alınarak oluşturulacak tablolarda kapsamlı bir değerlendirme yapabilmek için morfolojik yaklaşım yöntemlerinden, morfolojik kart tekniğinden yararlanılmasına karar verilmiştir. Bir tasarım problemin çözümünde kullanılan morfolojik yaklaşım farklı yöntemlerle uygulanabilmekte olup bu yöntemler; morfolojik alan, morfolojik kart (çizelge), morfolojik kutu, AIDA, yalın morfoloji, bileşik fotoğraf çözümlemesi ve görev taksonomisidir (Moltay, 1974; Usta, 1994; Koca ve Elibol, 2009). Çalışmamız kapsamında yararlanmak istediğimiz morfolojik kart (çizelge) analizi yöntemi Boeijen ve Daalhuizen'de (2010) “problemlerin çözümleri için bilinen değişkenlerin tüm olası birleşimlerinin incelendiği sistematik bir yol” olarak tanımlanmaktadır. Morfolojik kart yöntemi bu bağlamda belirlenen her parametre ile birlikte tüm önemli bağımsız parametrelerin geliştirilmesini içeren bir yöntemdir. Yöntem sayesinde normal süreçte geliştirilmesi mümkün olmayabilecek bileşen gruplarını yakalayabilmek ve karmaşık problemleri netleştirerek çözüme ulaştırılabilir hale getirmek amaçlanmaktadır.

Yöntem ilk kez Norris Brothers Ltd. (1963) tarafından mühendislik danışmanlığı yaptığı zaman kullanılmış olup, günümüzde mühendislik alanında yenilikçi tasarım teması üretilmesinde ve uygulama aşamasında kullanılmaya devam edilmektedir.

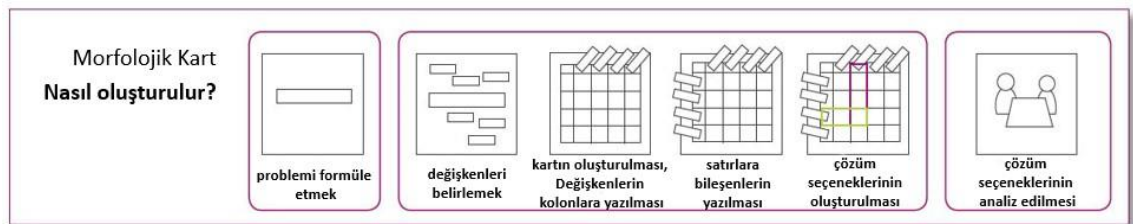
Literatürde ağırlıkla makine mühendisliği alanında kullanılan yöntem ayrıca endüstriyel tasarım alanında işlev odaklı ürün kombinasyonları oluşturma ve sonuç ürün tasarlamada kullanılan yöntemlerden bir tanesidir. Bu kapsamda tasarlanacak ürüne yönelik farklı çözüm önerileri, sağlanması gereken fonksiyonlar çerçevesinde geliştirilebilmektedir (Koca ve Elibol, 2009).

Koca ve Elibol (2009) Morfolojik kart yönteminin temel özelliklerini şöyle ifade etmiştir:

“.....tasarım probleminin çözülmesi için belirlenen temel fonksiyonların, yaygın kullanımda, çizelgenin sol tarafında yukarıdan aşağıda (sütunda), çözüm önerilerinin ise en üst satırda yer alması ile ortak bir çözüm yaratabilmek için birleştirilebilecek tüm çözümlerin bir arada sunulmasıdır.”

Morfolojik kart yöntemi genellikle fikir geliştirme sürecinin başında kullanılan bir yöntem olmakla birlikte uygulanan aşamalar sırası ile şunlardır (Şekil 3.1):

- 1- Tasarım probleminin formüle edilmesi,
- 2- Tasarım problemi ile ilişkili olan değişkenlerin belirlenmesi,
- 3- Kartın oluşturulması ve tasarım problemi ile ilişkili olan değişkenlerin kartın kolonlarına listelenmesi,
- 4- Her bir değişken için çözüm olanaklarının araştırılması ve satırlara ilgili bileşenlerin liste halinde yazılması,
- 5- Her bir değişken için amaçlar ve kısıtlarla bağlantılı uygun seçeneklerin belirlenmesi ve oluşturulan kombinasyonlardan aranan çözüm seçeneklerinin oluşturulması,
- 6- Oluşturulan çözüm seçeneklerinin analiz edilmesidir (Edis, 2006; Boeijen ve Daalhuizen, 2010).

Şekil 3.1 Morfolojik kart gelişim aşamaları (Boeijen ve Daalhuizen, 2010 üzerinden hazırlanmıştır.)

Edis (2006) bu kapsamda tasarım problemi ile ilişkili değişkenler hakkında şöyle demiştir:

“Tasarım problemi ile ilişkili değişkenler ürün işlevleri, ürün mühendislik özellikleri vb. olabilmektedir. Değişkenler ortaya konulurken mümkün olduğunca teknolojiden bağımsız değişkenlerin kullanılması, aynı zamanda başka değişkenlere bağımlı değişkenlerin değil, birbirinden bağımsız değişkenlerin kullanılması tavsiye edilmektedir.”

Morfolojik kart tekniğinde ekseriyetle mimari tasarımla ilgili bir problemin çözümünün üretilmesi ve değerlendirilmesi için ise iki boyutlu matrisler kullanılmaktadır. Şekil 3.2’de mimari tasarımla ilgili bir problemin çözümünde kullanılabilecek iki boyutlu bir morfolojik kart örneği görülmektedir (Moltay, 1974; Usta, 1994; Engin, 2009).

Temel işlevler	Alt-çözüm 1	Alt-çözüm 2	Alt-çözüm 3	Alt-çözüm 4	Alt-çözüm 5
A Hava Sıcaklığı	Merkezi bir kaynaktan sıcak hava	Oda konvektörü	Oda konvektörü-radyatörü	Özellikle bir radyasyon kaynağından	-
B Radyant Sıcaklık	Yüksek sıcaklık dereceli elektrik ısıtması	Alevli yüksek sıcaklık dereceli	Düşük sıcaklık dereceli akışkanlı panel	Düşük sıcaklık dereceli elektrikli ısıtıcı	Özellikle konveksiyon ile ısıtılan yüzeylerden
C Hava Hareketi	Doğal hareket	Zorlamalı	Doğal konveksiyon	Zorlamalı konveksiyon	-
D Nemlilik	Özel bir tedbire gereksinilmeden	Buğudan faydalanarak	-	-	-
E Yerel sıcaklık değişimleri	Aygıtların yerel (değişik) düzenlenmesi	-	-	-	-

Merkezi sıcak havalı sistem Merkezi sıcak sulu kalorifer

Şekil 3.2 Morfolojik kart örneği (Edis, 2006)

Morfolojik kart tekniğini bir problemin çözümünün üretilmesi ve değerlendirilmesinde kullanılmanın en önemli yararları ise; olası çözümleri bir arada görebilmek; olası çözümleri birbirleri ile karşılaştırabilmek; olası çözümler hakkında yapılan tartışmalar neticesinde en rasyonel çözümün seçilmesini sağlamaktır (Moltay, 1974; Engin, 2009).

Yöntemin en büyük avantajı kuşkusuz problem çözümünde kullanılacak matrisin oluşturulması için az zamana ihtiyaç duyulmasıdır (Koca ve Elibol, 2009).

Morfolojik kart tekniğinden yararlanırken dikkat edilmesi gereken ana nokta; ortaya konulan değişkenler ve olanaklar sayı olarak fazla olduğunda ortaya çıkan değerlendirme zorluğudur. Bu zorluğun üstesinden gelebilmek için; bazı değişkenlerin birleştirilerek tek bir değişken haline getirilmesi; değişkenlerin önem derecelerinin belirlenmesi ve en üst önem grubundan başlayarak olanak bütünlemesinin ve değerlendirmenin yapılması; çözüm olanaklarının amaçlara bağlı olarak değerlendirilmesi sayesinde az ve çok tercih edilen vb. grupların oluşturulmasıdır. (Edis, 2006)

Literatür araştırması kapsamında morfolojik kart yöntemi hakkında ulaşılan bilgiler doğrultusunda, yeniden işlevlendirilen endüstri yapılarında mekâna ve mekân kurgusuna yapılan tasarım müdahalelerinin miras değerine etkilerinin incelenmesi için oluşturulacak iki boyutlu morfolojik kartın bir boyutunda öncelikle endüstri mirasının yeniden işlevlendirilmesi çalışmaları kapsamında mekâna ve mekân kurgusuna yapılan tasarım müdahalesi yöntemlerinin, diğer boyutunda da bu tasarım müdahalelerine maruz kalan mekân ve mekân kurgusu elemanları ile miras değerinin bulunmasına karar verilmiştir. Bu yöntem ile seçilen mekânlarda gerçekleştirilen tasarım müdahalelerinin hem farklı sınıflandırmalar altında değerlendirilebilmesi hem de bu müdahalelerin miras değerine etkilerinin karşılaştırılabilmesi mümkün olacaktır.

3.2 Analiz Tablosunun Oluşturulması

Yeniden işlevlendirilen endüstri yapılarına çeşitli nedenlerle tasarım müdahaleleri yapılabilmektedir. Bu yapıların mekân ve mekân kurgularına yapılan tasarım müdahalelerinin miras değerlerine etkilerini araştırdığımız çalışma kapsamında kullanacağımız analiz tablosunu (morfolojik kartın) oluştururken kullandığımız bilgiler ve bu kapsamda alınan temel kararlar şu şekildedir:

1-Kavramsal çerçevenin yeniden işlevlendirme başlığı altında yeniden işlevlendirme çalışmalarında olası tasarım müdahalelerinin neler olabilecekleri hakkında literatür araştırması yapılmış, elde edilen bilgilerin derlenmesi ile “Yeniden İşlevlendirme Çalışmalarında Tasarım Müdahaleleri” isimli Tablo 2.5 (Bkz. sayfa 35) oluşturulmuştur.

2-Kavramsal çerçevenin endüstri mirası başlığı altında, endüstri mirasının öznitelikleri nedeniyle sahip olabilecekleri değerlerin neler oldukları hakkında literatür araştırması yapılmış, elde edilen bilgilerin derlenmesi ile “Endüstri Mirasının Sahip Olduğu Birincil Değerler” isimli Tablo 2.8 (Bkz. sayfa 60) oluşturulmuştur. Bu başlık kapsamında endüstri mirasının maruz kalabileceği olası tasarım müdahaleleri biçimlerinin neler olabileceği de araştırılarak, literatür taraması kapsamında elde edilen bilgilerin derlenmesi ile “Endüstri Mirasına Tasarım Müdahalesi Biçimleri” isimli Tablo 2.11 (Bkz. sayfa 73) hazırlanmıştır.

3-Çalışmada morfolojik yaklaşım yöntemlerinden, morfolojik kart tekniğinden yararlanılmasına karar verilmiştir. “Analiz Yönteminin Belirlenmesi” başlığı altında morfolojik kart tekniğinden yararlanırken ortaya konulan değişkenler ve olanaklar sayı olarak fazla olduğunda ortaya çıkan değerlendirme zorluğunun çözümü için önerilen “Bazı değişkenlerin birleştirilerek tek bir değişken haline getirilmesi” maddesi göz önüne alınarak, analiz tablosunda kullanılacak öğelerin mümkün olduğunca sadeleştirilmesi için bazı gruplandırmalar yapılmasına karar verilmiştir. Bu aşamanın ardından da yapılacak analizlerin hangi mekânlara ait olduklarının ayırt edilebilmesi için ilk olarak morfolojik kart örneğinde (Bkz. sayfa 82) görüldüğü gibi sütun ve satırların ayırım noktasının (sol üst köşenin) mekânın adı, özgün işlevi ve yeni işlevi olmak üzere mekâna ait genel bilgilerin verildiği bir mekân künyesi olarak düzenlenmesi kararı alınarak tasarıma başlanmıştır.

4- Morfolojik kart ile ilgili temel kararların alınmasının ardından mimarlık disiplininde bu yöntemin kullanıldığı çalışmalar araştırılmıştır. Bu kapsamda Engin (2009) çalışmamızda plan şeması ve hacimsel oluşum, mimari strüktür, cephe düzeni, işlevsel kurgu, teknik sistem ve özgün atmosfer elemanları olarak sınıflandırıldığımız mekân ve mekân kurgusu elemanlarını hangi alt başlıklara ayırmamız gerektiği yönünde yol gösterici olmuştur. Yapılan incelemede elde bilgiler tez çalışmamızın kavramsal çerçevesi esas alınarak yeniden yorumlanmıştır.

5- Son olarak; Tablo 2.5, Tablo 2.8 ve Tablo 2.11’de verilen bilgiler çakıştırılarak analiz tablosunda yer alacak tasarım müdahalesi yöntemleri, mekân ve mekân kurgusu elemanları ile miras değerine ilişkin sınıflandırma aşamasına geçilmiştir.

3.2.1 Tasarım Müdahalesi Yöntemlerinin Gruplandırılması

Bu başlık altında analiz tablosunda yer alacak, yeniden işlevlendirilen endüstri yapılarında mekân ve mekân kurgusuna yapılabilecek olası tasarım müdahalesi yöntemleri gruplandırılmak istenmektedir. Çalışmamızın kavramsal çerçevesi ile yine bu bölümde oluşturulan Tablo 2.5 ile Tablo 2.11 esas alınarak oluşturulan gruplandırma ve ilgili açıklamalar şu şekildedir:

1-Özgün Eleman: Müdahalelerle ilgili istenilen karşılaştırmaların yapılabilmesi için mekân kurgusu elemanının özgün halinde sahip olduğu malzeme ve renk ile mekânda mevcut olan sınavi donanım bu başlık altında değerlendirilecektir.

2-Bakım: Özgün mekân kurgusu elemanının tasarımında, malzemesinde, strüktüründe değışiklik gerektirmeyen çatı aktarımı, boya badana (aynı renk, farklı tek renk, farklı birden çok renk) vb. müdahaleler bu başlık altında değerlendirilecektir.

3-Onarım: Özgün mekân kurgusu elemanının tasarımda, malzemedede değışiklikler yapılarak korunması bu başlık altında değerlendirilecektir.

a)Basit Onarım: Özgün mekân kurgusu elemanında, iç ve dış sıvaların, kaplamaların, renk ve malzeme uyumu sağlanarak yenilenmesi ile diğerleri kapsamında sıhhi tesisat, elektrik tesisatı sistemlerin çağdaş gereçler kullanılarak değıştirilmesi vb. müdahaleler bu başlık altında değerlendirilecektir.

b)Esaslı Onarım: Özgün mekân kurgusu elemanına yapılan ve ölçęi koruma kurulunca belirlenen müdahaleler bu başlık altında değerlendirilecektir.

- Sağlamlaştırma: Özgün mekân kurgusu elemanının malzemesinin sağlamlaştırılması için yapılan müdahaleler bu başlık altında değerlendirilecektir.
- Bütünleme (Aynı malzeme, benzer malzeme ve farklı malzeme ile): Özgün mekân kurgusu elemanının bir bölümünü yeniden elde etmek için gerçekleştirilen müdahaleler bu başlık altında değerlendirilecek; kullanılan malzemenin özelliğine göre aynı malzeme, benzer malzeme ve farklı malzeme ile bütünleme olarak üç kategoriye ayrılacaktır.

- Yenileme: Dış etkenlerle eskiyen ve özelliklerini kaybeden mekân kurgusu elemanının yeni malzeme ve/veya sistemler aracılığıyla onarıldığı müdahaleler bu başlık altında değerlendirilecektir.
 - Tümel Yenileme (Aynı malzeme, benzer malzeme ve farklı malzeme ile): Dış etkenlerle eskiyen ve özelliklerini kaybeden mekân kurgusu elemanının tümüyle yeni bir eleman ile değiştirilmesi bu başlık altında değerlendirilecek; benzer malzeme ve farklı malzeme ile yenileme olarak üç kategoriye ayrılacaktır.
 - Kısmi Yenileme (Aynı malzeme, benzer malzeme ve farklı malzeme ile): Dış etkenlerle eskiyen ve özelliklerini kaybeden mekân kurgusu elemanının bir parçasının yeni bir malzeme ile değiştirilmesi bu başlık altında değerlendirilecek aynı malzeme, benzer malzeme ve farklı malzeme ile yenileme olarak üç kategoriye ayrılacaktır.
- Çağdaş ek: Tarihi yapıların yeniden kullanımlarında, gündelik hayatta etkin olarak yer alabilmeleri için mevcut mekâna/mekân kurgusuna eklenen ekler bu başlık altında değerlendirilecektir.
 - Kısmi çağdaş ek: Mekân kurgusu elemanına yapılan kısmi eklemeler bu başlık altında değerlendirilecektir.
 - Dikey bölücü eleman eki (Aynı malzeme, benzer malzeme ve farklı malzeme ile): Mekâna/mekân kurgusuna eklenen kısmi dikey bölücü eleman ekleri (kısmi bölücü duvar vb.) bu başlık altında değerlendirilecek, aynı malzeme, benzer malzeme ve farklı malzeme ile kısmi dikey bölücü eleman eki olarak üç kategoriye ayrılacaktır.
 - Yatay bölücü eleman eki: (Aynı malzeme, benzer malzeme ve farklı malzeme ile): Mekâna/mekân kurgusuna eklenen kısmi yatay bölücü eleman ekleri (asma kat vb.) bu başlık altında değerlendirilecek; aynı malzeme, benzer malzeme ve farklı malzeme ile kısmi yatay bölücü eleman eki olarak üç kategoriye ayrılacaktır.
 - Tümel çağdaş ek (Aynı malzeme, benzer malzeme ve farklı malzeme ile): Mekâna/mekân kurgusuna eklenen tümüyle yeni bir eleman ya

tümel bölücü elemanlar bu başlık altında değerlendirilecek; aynı, benzer ve farklı malzeme ile tümel çağdaş ek olarak üç kategoriye ayrılacaktır.

- Muhdes ek: Restorasyondan sorumlu mimarın tasarımında/ilgili projelerde yer almayan yapıya sonradan eklendikleri anlaşılan niteliksiz ekler bu başlık altında değerlendirilecektir.
- Temizleme: Fabrikanın, genel etkisini bozan; tarihi ve estetik değer taşımayan muhdes eklerin temizlenmesi ile tasarım yaklaşımı nedeniyle yapıda gerçekleştirilen kısmi ve tümel temizleme müdahaleleri bu başlık altında değerlendirilecektir.
 - Liberasyon: Fabrikanın genel etkisini bozan, tarihi ve estetik değer taşımayan muhdes eklerin, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu onayıyla temizlenmesi müdahalesi bu başlık altında değerlendirilecektir.
 - Boşaltma: Restorasyondan sorumlu mimarın tasarım yaklaşımı nedeniyle liberasyon çalışmaları dışında yapıda gerçekleştirilen kısmi ya da tümel temizleme müdahaleleri bu başlık altında değerlendirilecektir.
 - Kısmi boşaltma: Mekân kurgusu elemanının kısmen temizlenmesi bu başlık altında değerlendirilecektir.
 - Tümel boşaltma: Mekân kurgusu elemanının tümüyle temizlenmesi bu başlık altında değerlendirilecektir.

c) Taşıma: Mekân/ mekân kurgusu elemanının (kütle vb.) özgün konumundan ve çevresinden kopartılarak başka bir alana götürülmesi bu başlık altında değerlendirilecektir.

4- Yeniden Yapma: Korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilen bir yapı kalıntısının rölöve, fotoğraf vb. belgelerden yararlanarak özgün konumunda özgün özellikleri (gabari, kitle vb.) ile yeniden yapılması bu başlıkta değerlendirilecektir. Ülkemizde ilgili yasa ve yönetmeliklerde tasarım müdahaleleri ve tanımları hakkında değişiklikler yapıldığı takdirde yukarıda oluşturulan sınıflandırma ve açıklamalar güncellenerek yöntemin geçerliliği sağlanabilecektir.

3.2.2 Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması

Bu başlık altında analiz tablosunda yer alacak, mekân ve mekân kurgusu elemanları gruplandırılmak istenmektedir. İkinci bölümde gerçekleştirilen “Mekân ve Mekân Kurgusu” araştırmaları başta olmak üzere, Tablo 2.5, kavramsal çerçeve ve Engin (2019) esas alınarak oluşturulan gruplandırma ve ilgili açıklamalar şu şekildedir:

İlk olarak mekân ve mekân kurgusu elemanlarının plan şeması ve hacimsel oluşum, mimari strüktür, cephe düzeni, işlevsel kurgu, teknik sistem ve özgün atmosfer elemanları olmak üzere altı kategoriye ayrılmasına karar verilmiştir. Morfolojik kart analizlerinde olası karışıklıkların önüne geçebilmek için aynı kurgu elemanlarının farklı tasarım müdahalesi başlıkları altında (örneğin plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları kapsamına giren dış duvarlar, aynı zamanda taşıyıcı özelliği ile mimari strüktür elemanları başlığı kapsamına da girebilmektedir.) tekrar gruplandırılmamasına dikkat edilerek, bir eleman daha önce bir grupta belirtildi ise tekrar başka bir gruba yazılmamıştır. Bu bağlamda oluşturulan gruplandırma önerisi şu şekildedir:

1-Plan Şeması ve Hacimsel Oluşum Elemanları: Endüstri yapılarının, mekân ve mekân kurgusu elemanları kapsamında dış duvar, iç duvar, döşeme ve tavan, bu başlık altında değerlendirilecektir.

a) Dış duvar (Taşıyıcı özelliği olan/olmayan dış duvarlar bu başlık altında değerlendirilecektir.)

b) İç duvar (Taşıyıcı özelliği olmayan tümel iç duvarlar bu başlık altında değerlendirilecektir.)

c) Döşeme

d) Tavan

Morfolojik kart analizlerinde olası karışıklıkların önüne geçebilmek için analiz tablosunda her elemanla ilgili ayrı bir açıklama kısmı oluşturulacaktır.

2-Mimari Strüktür Elemanları: Endüstri yapılarının, mekân ve mekân kurgusu elemanları kapsamında kolon, kiriş ve çatı makası, bu başlık altında değerlendirilecektir. Taşıyıcı özelliği olan dış duvar; plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları başlığı altında değerlendirileceği için mimari strüktür elemanları grubuna dahil edilmemiştir.

a) Kolon

b) Kiriş

c) Çatı Makası

Morfolojik kart analizlerinde olası karışıklıkların önüne geçebilmek için analiz tablosunda her elemanla ilgili ayrı bir açıklama kısmı oluşturulacaktır.

3-Cephe Düzeni Elemanları: Endüstri yapılarının, mekân ve mekân kurgusu elemanları kapsamında kütle formu, doluluk-boşluk oranları, o döneme ait mimari stili günümüze yansıtan bezemeler ve çatı örtü sistemleri bu başlık altında değerlendirilecektir.

a) Kütle Formu (Mekân/ kütle formu bu başlık altında değerlendirilecektir.)

b) Doluluk/Boşluk Oranı (Genel cephe düzeni, pencere, kapı boşlukları vb. bu başlık altında değerlendirilecektir.)

c) Mimari Bezeme (Özgün üslup öğeleri bu başlık altında değerlendirilecektir.)

d) Çatı örtü sistemi (Beşik, kırma, sundurma vb. çatı örtü sistemleri bu başlık altında değerlendirilecektir.)

Morfolojik kart analizlerinde olası karışıklıkların önüne geçebilmek için analiz tablosunda her elemanla ilgili ayrı bir açıklama kısmı oluşturulacaktır.

4-Teknik Sistemlerle ilgili Elemanlar: Endüstri yapılarının, mekân ve mekân kurgusu elemanları kapsamında aydınlatma, iklimlendirme, yangın güvenlik ve tesisat sistemi elemanları bu başlık altında değerlendirilecektir. Teknik sistemlerin çalışmasını sağlayan elektrik tesisatın yer aldığı elektrik panoları aydınlatma sistemi elemanları başlığı altında değerlendirileceği için iklimlendirme ve yangın güvenlik sistemi elemanları grubuna dahil edilmemiştir.

a) Aydınlatma Sistemi Elemanları (Elektrik panoları, aydınlatma armatürleri vb. olmak üzere aydınlatma ile ilgili tesisat ve araçlar bu başlık altında değerlendirilecektir.)

b) İklimlendirme Sistemi Elemanları (Havalandırma kanalları, klima, kalorifer petekleri vb. olmak üzere iklimlendirme ile ilgili tesisat ve araçlar bu başlık altında değerlendirilecektir.)

c) Yangın Güvenlik Sistemi Elemanları (Yangın boruları, yangın söndürme elemanları ve duman dedektörleri vb. olmak üzere yangın güvenliği ile ilgili tesisat ve araçlar bu başlık altında değerlendirilecektir.)

d) Tesisat Sistemi Elemanları (Temiz-pis su boruları, armatürler vb. olmak üzere su kullanımı ile ilgili tesisat ve araçlar bu başlık altında değerlendirilecektir.)

Morfolojik kart analizlerinde olası karışıklıkların önüne geçebilmek için analiz tablosunda her elemanla ilgili ayrı bir açıklama kısmı oluşturulacaktır.

5-İşlevsel Kurgu Elemanları: Endüstri yapılarının, mekân ve mekân kurgusu elemanları kapsamında merdiven, asansör, yaya köprüsü/rampa bu başlık altında değerlendirilecektir. İşlevsel kurgu kapsamında düşünülebilecek koridor vb. birimleri oluşturmada kullanılan dikey bölücüler (iç duvarlar) plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları başlığı altında değerlendirileceği için işlevsel kurgu elemanları grubuna dahil edilmemiştir.

a) Merdiven

b) Asansör

c) Yaya köprüsü, rampa

Morfolojik kart analizlerinde olası karışıklıkların önüne geçebilmek için analiz tablosunda her elemanla ilgili ayrı bir açıklama kısmı oluşturulacaktır.

6-Özgün Atmosfer Elemanları: Endüstri yapılarının, mekân ve mekân kurgusu elemanları kapsamında doğrama, donatı, kaplama, peyzaj vb. atmosfer elemanları bu başlık altında değerlendirilecektir. Bu başlıktan önce ele aldığımız tüm mekân kurgusu elemanı kategorileri ve elemanları da özgün atmosferi etkilemektedir.

Ancak daha önce farklı başlıklar altında değerlendirilecekleri için bu elemanlar tekrar özgün atmosfer elemanları grubuna dahil edilmemiştir.

- a) Doğrama (Pencereler, kapı kasaları vb. bu başlık altında değerlendirilecektir.)
- b) Donatı (Hareketli/hareketsiz mobilyalar bu başlık altında değerlendirilecektir.)
- c) Kaplama (Kaplama malzemeleri bu başlık altında değerlendirilecektir.)
- d) Peyzaj (Tüm peyzaj öğeleri bu başlık altında değerlendirilecektir.)
- e) Diğer elemanlar (İncelemelerde tespit edilen diğer atmosfer elemanları bu başlık altında değerlendirilecektir.)

Morfolojik kart analizlerinde olası karışıklıkların önüne geçebilmek için analiz tablosunda her elemanla ilgili ayrı bir açıklama kısmı oluşturulacaktır.

Miras kapsamına giren endüstri yapıların çeşitliliği (üretim yapıları, ulaşım yapıları, depolar-hal binaları, işçi yerleşmeleri vb.) göz önüne alındığında analiz tablosunun uygulanabileceği yapıların farkı mekânlara dolayısı ile de farklı mekân kurgusu elemanlarına sahip olabilecekleri düşünülmüştür. Bu nedenle analiz tablosu gerektiği takdirde genişletilebilecek özelliktedir.

Çalışmamız kapsamında plan şeması ve hacimsel oluşum, mimari strüktür, cephe düzeni, işlevsel kurgu, teknik sistem ve özgün atmosfer elemanları olmak üzere altı kategoride sınıflandırılan mekân kurgusu elemanlarına yeni bir eleman ekleneceği takdirde öncelikle bu yeni elemanın altı kategoriden hangisine dahil edileceğine karar verilmesi gerekmektedir.

Bu noktada olası karışıklıkların engellenebilmesi için yeni elemanın tabloda yalnızca bir kategorinin altına yazılmasına dikkat edilmeli, eleman tekrarından kaçınılmalıdır. Yeni elemanın dahil edileceği kategoriye karar verilmesinin ardından ilgili kategoride yeni bir sütun açmak suretiyle eleman buraya işlenebilecektir.

3.2.3 Miras Değerinin ve Miras Değerine Etki Etme Kriterlerinin Gruplandırılması

Tez çalışması kapsamında oluşturulacak analiz tablosunda miras değeri ve miras değerine etki etme kriterleri başlığı altında, endüstri yapılarının mekân ve mekân kurgusuna yapılacak tasarım müdahalelerinden etkilenebilecek miras değerleri, bu bağlamda da söz konusu miras değerlerine sahip olma kriterleri ile bu değerlere etki etme kriterleri ve bu etkilerin nitelikleri gruplandırılmak istenmektedir.

İkinci bölümde oluşturulan kavramsal çerçeve ve çalışmamız kapsamında odaklandığımız endüstri yapılarının özgün özellikleri nedeniyle sahip oldukları birincil değerlerin ve bu değerlere sahip olma kriterlerinin yer aldığı Tablo 2.8 esas alınarak oluşturulan gruplandırma ve ilgili açıklamalar şu şekildedir:

1-Şehircilik yönünden değer: Endüstri yapıları bu değeri, peyzaj veya kent görünümü açısından önemli olmak; bulunduğu yerin simgesi kabul edilmek; önemli bir anıtın çevresinde yer alan ve ona ölçek veren, vazgeçilmez bir bileşen olmak; bir külliye veya mimari bir bütünün parçası olmak; bir şehircilik tasarımının parçası olmak kriterlerinden bir ya da birkaçına sahip oldukları için taşımaktadır.

- Etki etme kriteri: Endüstri yapılarının mekân ve mekân kurgusuna yapılacak tasarım müdahalelerinin bu değeri etkileyebilmeleri için yapıların kütle formlarını etkilemeleri gerekmektedir.
 - Olumlu etki: Endüstri yapılarının korunması ve çağdaş yaşamda etkin olarak kullanılabilmesi için gerçekleştirilen, çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilen ve bu sayede yapının özgün ve yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında eklenen çağdaş katmanı hakkında doğru bilgiye ulaşmayı kolaylaştıran müdahaleler ile zaman içerisinde yapılara eklenerek yapıların genel etkilerine (yapıların ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna, kompozisyonuna, dengesine, çevresiyle olan bağlantısına, özgün mekân ve mekân kurgusuna) zarar veren muhdes eklerin temizlenmesi bu başlık altında değerlendirilecektir.

- Olumsuz etki: Endüstri yapılarının korunması ve çağdaş yaşamda etkin olarak kullanılabilmesi için gerçekleştirilen, çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilen ve bu sayede yapının özgün ve yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında eklenen katmanları hakkında doğru bilgiye ulaşmayı kolaylaştıran müdahaleler ile zaman içerisinde yapılara eklenerek yapıların genel etkilerine (yapıların ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna, kompozisyonuna, dengesine, çevresiyle olan bağlantısına, özgün mekân ve mekân kurgusuna) zarar veren muhdes eklerin temizlenmesi hariç tutularak; yapıların özgün kütle formlarında yapılan değişiklikler nitelikleri ve muhdes müdahaleler olup olmama durumları göz önüne alınarak bu başlık altında değerlendirilecektir.

Morfolojik kart analizlerinde olası karışıklıkların önüne geçebilmek için mekân ve mekân kurgusuna yapılan tasarım müdahalelerinin şehircilik yönünden değere etkilerinin neden olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirildikleri hakkında ayrı bir açıklama başlığı oluşturulacaktır.

2-Tarihsel Değer: Endüstri yapıları bu değeri, yerleşme ve konut gelişimi açısından (işçi ikametgahları vb.) önemli olmak; tarihsel açıdan önemli bir olaydan sonra ya da olay için yapılmış olmak; tarihsel açıdan önemli bir olayla yakından ilgili olarak ya da tarihte belli bir dönemde yapılmış olmak; sanayi, ticaret ve ulaşım tarihi açısından önemli olmak kriterlerinden bir ya da birkaçına sahip oldukları için taşımaktadır.

- Etki Etme Kriteri: Endüstri yapılarının mekâna ve mekân kurgusuna yapılacak tasarım müdahalelerinin bu değeri etkileyebilmeleri için mekânların 19. yüzyılda sahip oldukları elemanları (Dönemin üslup, malzeme ve teknik özelliklerini taşıyan elemanları) etkilemeleri gerekmektedir.
 - Olumlu Etki: 19. yüzyıla tarihlenen mekân ve mekân kurgusu elemanlarına, özgün endüstri mekânlarının korunması ve çağdaş

yaşamda etkin olarak kullanılabilmesi için gerçekleştirilen, çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilen ve bu sayede yapının özgün ve yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında eklenen çağdaş katmanı hakkında doğru bilgiye ulaşmayı kolaylaştıran müdahaleler ile zaman içerisinde yapılara eklenerek yapıların genel etkilerine (mekânların ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna, kompozisyonuna, dengesine, çevresiyle olan bağlantısına, özgün mekân ve mekân kurgusuna) zarar veren muhdes eklerin temizlenmesi bu başlık altında değerlendirilecektir.

- Olumsuz Etki: 19. yüzyıla tarihlenen mekân ve mekân kurgusu elemanlarına, özgün endüstri mekânlarının korunması ve çağdaş yaşamda etkin olarak kullanılabilmesi için gerçekleştirilen, çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilen ve bu sayede yapının özgün ve yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında eklenen çağdaş katmanı hakkında doğru bilgiye ulaşmayı kolaylaştıran müdahaleler ile zaman içerisinde yapılara eklenerek yapıların genel etkilerine (mekânların ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna, kompozisyonuna, dengesine, çevresiyle olan bağlantısına, özgün mekân ve mekân kurgusuna) zarar veren muhdes eklerin temizlenmesi hariç tutularak; yapıların özgün mekân ve mekân kurgusu elemanlarında yapılan değişiklikler nitelikleri ve muhdes müdahaleler olup olmama durumları göz önüne alınarak bu başlık altında değerlendirilecektir.

Morfolojik kart analizlerinde olası karışıklıkların önüne geçebilmek için mekân ve mekân kurgusuna yapılan tasarım müdahalelerin tarihsel değere etkilerinin neden olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirildikleri hakkında ayrı bir açıklama başlığı oluşturulacaktır.

3-Teknik Değer: Endüstri yapıları bu değeri, mimari donanım açısından, belli bir strüktür, yapım tekniği, işçilik veya malzeme kullanımını temsil etmek; teknik donanım açısından, üretim sürecinin ve tekniğinin hala gözlemlenebildiği makineleri barındırmak kriterlerinden bir ya da ikisine sahip oldukları için taşımaktadır.

- Etki Etme Kriteri: Yapı, yapım tekniği ve malzemeye etki etmektir. Endüstri yapılarının mekân ve mekân kurgusuna yapılacak tasarım müdahalelerinin bu değeri etkileyebilmesi için mekânların sahip oldukları 19. yüzyıl sanayi devrimi sonrası batılı devletler kullanılan yapı ve yapım tekniklerine ait elemanlarını (malzeme kullanımı, strüktürel öğeler vb.) etkilemeleri gerekmektedir.
 - Olumlu Etki: Yapı ve yapım tekniklerine, özgün endüstri mekânlarının korunması ve çağdaş yaşamda etkin olarak kullanılabilmesi için yapılan, çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilen ve bu sayede yapının özgün ve yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında eklenen çağdaş katmanı hakkında doğru bilgiye ulaşmayı kolaylaştıran müdahaleler ile zaman içerisinde yapılara eklenerek yapıların genel etkilerine (mekânların ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna, kompozisyonuna, dengesine, çevresiyle olan bağlantısına, özgün mekân ve mekân kurgusuna) zarar veren muhdes eklerin temizlenmesi bu başlık altında değerlendirilecektir.
 - Olumsuz Etki: Yapı ve yapım tekniklerine, özgün endüstri mekânlarının korunması ve çağdaş yaşamda etkin olarak kullanılabilmesi için yapılan, çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilen ve bu sayede yapının özgün ve yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında eklenen çağdaş katmanı hakkında doğru bilgiye ulaşmayı kolaylaştıran müdahaleler ile zaman içerisinde yapılara eklenerek yapıların genel etkilerine (mekânların ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna, kompozisyonuna, dengesine, çevresiyle olan bağlantısına, özgün mekân ve mekân kurgusuna) zarar veren muhdes eklerin temizlenmesi hariç tutularak; özgün yapı ve yapım tekniklerinde yapılan değişiklikler nitelikleri ve muhdes müdahaleler olup olmama durumları göz önüne alınarak bu başlık altında değerlendirilecektir.

Morfolojik kart analizlerinde olası karışıklıkların önüne geçebilmek için mekân ve mekân kurgusuna yapılan tasarım müdahalelerin teknik değere etkilerinin neden olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirildikleri hakkında ayrı bir açıklama başlığı oluşturulacaktır.

4-Sanatsal Değer: Endüstri yapıları bu değeri, üstün sanat değeri taşımak; üslup gelişimi, tipolojik gelişim açısından önemli olmak; ünlü bir sanatçı ve/veya mimarla ilişkili olmak; bir sanat üslubunun temsilcisi olmak; üstün nitelikli veya zengin bir cephe düzenine, bezemeye, iç düzene sahip olmak ve toplumu oluşturan insanların ortak beğenisini ve yaratıcılığını göstermek kriterlerinden bir ya da birkaçına sahip oldukları için taşımaktadır.

Etki Etme Kriteri: Özgün cephe özelliklerine etki etmektir. Endüstri yapılarının mekân ve mekân kurgusuna yapılacak tasarım müdahalelerinin bu değeri etkileyebilmeleri için kütle formunu, neoklasik cephelerin doluluk-boşluk oranlarını, mimari bezemeleri ve çatı örtü sistemlerini etkilemeleri gerekmektedir.

- Olumlu Etki: Özgün cephe özelliklerine, özgün endüstri mekânlarının korunması ve çağdaş yaşamda etkin olarak kullanılabilmesi için yapılan, çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilen ve bu sayede yapının özgün ve yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında eklenen çağdaş katmanı hakkında doğru bilgiye ulaşmayı kolaylaştıran müdahaleler ile zaman içerisinde yapılara eklenilerek yapıların genel etkilerine (mekânların ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna, kompozisyonuna, dengesine, çevresiyle olan bağlantısına, özgün mekân ve mekân kurgusuna) zarar veren muhtes eklerin temizlenmesi bu başlık altında değerlendirilecektir.
- Olumsuz Etki: Özgün cephe özelliklerine, özgün endüstri mekânlarının korunması ve çağdaş yaşamda etkin olarak kullanılabilmesi için yapılan, çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilen ve bu sayede yapının özgün ve yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında eklenen çağdaş katmanı hakkında doğru bilgiye ulaşmayı kolaylaştıran müdahaleler ile zaman içerisinde

yapılara eklenilerek yapıların genel etkilerine (mekânların ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna, kompozisyonuna, dengesine, çevresiyle olan bağlantısına, özgün mekân ve mekân kurgusuna) zarar veren muhdes eklerin temizlenmesi hariç tutularak; özgün cephe özelliklerinde yapılan değişiklikler nitelikleri ve muhdes müdahaleler olup olmama durumları göz önüne alınarak bu başlık altında değerlendirilecektir.

Morfolojik kart analizlerinde olası karışıklıkların önüne geçebilmek için mekân ve mekân kurgusuna yapılan müdahalelerin sanatsal değere etkilerinin neden olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirildikleri hakkında ayrı bir açıklama başlığı oluşturulacaktır.

5-Özgünlük Değeri: Endüstri yapıları bu değeri, yapı tipinin ilk örneği olmak; yapıldığı dönemdeki konumuna günümüzde sahip olmak; özgün özelliklerini korumak kriterlerinden bir ya da ya da birkaçına sahip oldukları için/sahip oldukları oranda taşımaktadır.

- Etki Etme Kriteri: Özgün özelliklere etki etmektir. Endüstri yapılarının mekân ve mekân kurgusuna yapılan tasarım müdahalelerinin bu değeri etkileyebilmeleri için plan şeması ve hacimsel oluşumu, teknik ve sanatsal özellikleri, işlevsel kurguyu, mimari strüktürü, cephe düzenini ya da özgün atmosferi etkilemeleri gerekmektedir.
 - Olumlu Etki: Özgün özelliklere, endüstri mekânlarının korunması ve çağdaş yaşamda etkin olarak kullanılabilmesi için yapılan, çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilen ve bu sayede yapının özgün ve yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında eklenen çağdaş katmanı hakkında doğru bilgiye ulaşmayı kolaylaştıran müdahaleler ile zaman içerisinde yapılara eklenilerek yapıların genel etkilerine (mekânların ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna, kompozisyonuna, dengesine, çevresiyle olan bağlantısına, özgün mekân ve mekân kurgusuna) zarar veren muhdes eklerin temizlenmesi bu başlık altında değerlendirilecektir.

- Olumsuz Etki: Özgün özelliklere, endüstri mekânlarının korunması ve çağdaş yaşamda etkin olarak kullanılabilmesi için yapılan, çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilen ve bu sayede yapının özgün ve yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında eklenen çağdaş katmanı hakkında doğru bilgiye ulaşmayı kolaylaştıran müdahaleler ile zaman içerisinde yapılara eklenerek yapıların genel etkilerine (mekânların ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna, kompozisyonuna, dengesine, çevresiyle olan bağlantısına, özgün mekân ve mekân kurgusuna) zarar veren muhdes eklerin temizlenmesi hariç tutularak; gerçekleştirilen değişiklikler nitelikleri ve muhdes müdahaleler olup olmama durumları göz önüne alınarak bu başlık altında değerlendirilecektir.

Morfolojik kart analizlerinde olası karışıklıkların önüne geçebilmek için mekân ve mekân kurgusuna yapılan müdahalelerin özgünlük değerine etkilerinin neden olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirildikleri hakkında ayrı bir açıklama başlığı oluşturulacaktır.

6- Belge Değeri: Endüstri yapıları bu değeri, ait olduğu dönemin inşaat tekniğinin, üretim tekniğinin, malzeme kullanımının, ait olduğu döneme özgü yapı tipinin, sanat anlayışının ve ait olduğu dönemin tarihsel yapısının somut kanıt oldukları için/ oldukları oranda taşımaktadır.

- Etki Etme Kriteri: Osmanlı sanayileşme dönemi hakkında bilgi veren somut öğelere etki etmektir. Endüstri yapılarının mekân ve mekân kurgusuna yapılan tasarım müdahalelerinin bu değeri etkileyebilmeleri için dönemin inşaat tekniğini (yapı ve yapım yöntemleri), malzeme kullanımını, yapı tipini, sanat anlayışını ve tarihsel yapısını yansıtan somut özelliklerini etkilemeleri gerekmektedir.
 - Olumlu Etki: Ait olduğu dönemin inşaat tekniğini (yapı ve yapım yöntemleri), malzeme kullanımını, yapı tipini, sanat anlayışını ve tarihsel yapısını yansıtan somut özellikler hakkında bilgi edindiğimiz elemanlara, endüstri mekânlarının korunması ve

çağdaş yaşamda etkin olarak kullanılabilmesi için yapılan, çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilen ve bu sayede yapının özgün ve yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında eklenen çağdaş katmanı hakkında doğru bilgiye ulaşmayı kolaylaştıran müdahaleler ile zaman içerisinde yapılara eklenerek yapıların genel etkilerine (mekânların ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna, kompozisyonuna, dengesine, çevresiyle olan bağlantısına, özgün mekân ve mekân kurgusuna) zarar veren muhdes eklerin temizlenmesi bu başlık altında değerlendirilecektir.

- Olumsuz Etki: Ait olduğu dönemin inşaat tekniğini (yapı ve yapım yöntemleri), malzeme kullanımını, yapı tipini, sanat anlayışını ve tarihsel yapısını yansıtan somut özellikleri hakkında bilgi edindiğimiz elemanlara, endüstri mekânlarının korunması ve çağdaş yaşamda etkin olarak kullanılabilmesi için yapılan, çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilen ve bu sayede yapının özgün ve yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında eklenen çağdaş katmanı hakkında doğru bilgiye ulaşmayı kolaylaştıran müdahaleler ile zaman içerisinde yapılara eklenerek yapıların genel etkilerine (mekânların ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna, kompozisyonuna, dengesine, çevresiyle olan bağlantısına, özgün mekân ve mekân kurgusuna) zarar veren muhdes eklerin temizlenmesi hariç tutularak; gerçekleştirilen değişiklikler nitelikleri ve muhdes müdahaleler olup olmama durumları göz önüne alınarak bu başlık altında değerlendirilecektir.

Morfolojik kart analizlerinde olası karışıklıkların önüne geçebilmek için mekân ve mekân kurgusuna yapılan müdahalelerin belge değerine etkilerinin neden olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirildikleri hakkında ayrı bir açıklama başlığı oluşturulacaktır.

Miras kapsamına giren endüstri yapıların çeşitliliği ve özgünlükleri göz önüne alındığında analiz tablosunun uygulanabileceği yapıların çalışmamız kapsamında farklı miras değerlerine sahip olabilecekleri dahası aynı miras değerlerini farklı kriterlere sahip olmaları nedeniyle taşıyabilecekleri düşünülmüştür. Örneğin bir

endüstri yapısı şehircilik yönünde peyzaj veya kent görünümü açısından önemli olduğu için değerliyen, başka bir endüstri yapısı bu değeri bulunduğu yerin simgesi kabul edilmesi nedeniyle taşıyabilmektedir. Dahası bir yapı, hem peyzaj veya kent görünümü açısından önemli olduğu hem de bulunduğu yerin simgesi olduğu için de şehircilik yönünden değerli olabilmektedir. Bu nedenle çalışmamız kapsamında şehircilik yönünden değer, tarihsel değer, teknik değer, sanatsal değer, özgünlük değer ve miras değeri olarak altı kategoriye ayrılan miras değerleri analiz tablosuna yerleştirilirken, değerlendirme aşamasına geçmeden önce yapıların bu değere neden sahip olduklarının (etki etme kriterinin) işleneceği satır boş bırakılmıştır. Yapıların birden çok kriteri karşıladıkları durumda analiz tablosu genişletilebilecek özelliktedir. Bu aşamada tabloda yer alan altı miras değerinden ilgili olanın altında yeni bir sütun açmak suretiyle ilgili mirasa sahip olma kriteri tabloya işlenerek, tasarım müdahalelerinden nasıl etkilendiği/etkileneceği araştırılabilecektir.

3.2.4 Analiz Tablosu

Yöntem önerisi hakkında yapılan analiz ve gruplamalar neticesinde, yeniden işlevlendirilen endüstri yapılarında mekân ve mekân kurgusuna yapılan tasarım müdahalelerinin miras meğerine etkilerinin araştırılabilmesi için geliştirilen; mekân ve mekân kurgusu elemanları, tasarım müdahalesi yöntemleri ve miras değeri değişkenlerine sahip analiz tablosu önerisi EK A'da verilmiştir (Bkz. sayfa 445-448).

ALAN ÇALIŞMASI İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR VE ANALİZLER

4.1 Alan Çalışması Yapılacak Örneğin Belirlenmesi

Çalışmamızın üçüncü bölümünde “Türkiye’de Endüstri Mirasının Korunması” başlığı altında da bahsettiğimiz gibi İstanbul’da 1980’lerin sonunda Haliç çevresindeki sanayi kuruluşlarının kent dışına taşınmasına ve Haliç’in temizlenmesine başlanmıştır. Haliç kıyılarının temizlenmesi ve rehabilitasyonuna yönelik İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan projelerde Haliç’te bulunan bazı eski üretim yapılarının yıkılması öngörülmüş ancak yıkılması öngörülen bu yapıların bazılarının tescillenmesiyle yıkım yerine yeniden işlevlendirme projeleri hazırlanmış, hazırlanan bu yeniden işlevlendirme projeleri de Türkiye’nin endüstri mirasını koruma yaklaşımıyla tanışmasının önemli bir kanalı olmuştur (Gören, 2011; Saner, 2012).

Tablo 4.1 Haliç Bölgesi’ndeki Endüstri Mirasının Yeniden İşlevlendirilerek Korunmasında Öncül Uygulamalar

HALİÇ BÖLGESİ’NDEKİ ENDÜSTRİ MİRASININ YENİDEN İŞLEVLENDİRİLEREK KORUNMASINDA ÖNCÜL UYGULAMALAR		
Endüstri Mirasının Adı/ Kuruluş Yılı/Konumu	Özgün İşlevi	Yeni İşlevi
Lengerhane-i Âmire, 1703-1730, Hasköy	Lenger üretimi	Endüstri müzesi
Feshane-i Âmire, 1833, Defterdar/Eyüp	Fes üretimi	Fuar/sergi alanı
Şirketi-i Hayriye Tersanesi, 1861, Hasköy	Gemi bakım/onarımı, küçük gemi/tekne yapımı	Endüstri müzesi
Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, 1884, Cibali/Fatih	Tütün işlemek, sigara, puro üretmek	Üniversite
Sütlüce Mezbahası, 1919-1923, Sütlüce/Beyoğlu	Et kesimi, işlenmesi ve saklanması	Kongre merkezi

Bu kapsamda çalışma alanı öncelikle Tablo 4.1.'de görülen ülkemizde endüstri mirasının yeniden işlevlendirilerek korunmasında öncül olan, Haliç'teki bu ilk yeniden işlevlendirilme projelerine indirgenmiştir. Ardından da bu yapıların günümüzdeki durumlarının incelenmesine ve yapılar arasından, çalışmamızın kavramsal alt yapısı esas alınarak oluşturulan aşağıdaki kriterlere uygun olanların alan çalışması yapılacak örnek/örnekler olarak belirlenmesine karar verilmiştir:

Aktif ya da pasif işlevle yeniden kullanılan ya da sürekli veya yalnızca belirli zamanlarda kullanılan yapılara müdahale biçimleri daha kapsamlı ve farklı boyutlarda gerçekleşebildiği için (Örneğin sadece belirli zamanlarda kullanılan bir yapının program gereksinimleri de fazla olmayacağı için kimi zaman sadece bakım çalışmaları bile yeterli olabilmektedir.) özgün işlevinden farklı bir işlevle yeniden kullanılan endüstri mirasının günümüzde de aktif ve sürekli olarak kullanılıyor olması gerekmektedir (Bkz. sayfa 26-27).

Günümüzde endüstri mirası çeşitli yöntemlerle korunmakta olup; bunlar endüstri mirasını herhangi bir müdahale yapmadan veya en az müdahale ile yeni bir işlev vermeksizin mevcut haliyle koruma, endüstri mirasını çok az bir değişimle ve özgün işlevine yakın bir işlevle koruma, özgün işlevini kaybeden endüstri mirasını müze işlevi vererek koruma ve ise özgün işlevini kaybeden endüstri mirasını yeni bir işlevle yeniden kullanarak korumaktır. Çalışmamız yeniden işlevlendirilen endüstri mirasına odaklanmaktadır. Bu nedenle mevcut haliyle korunan, yakın bir işlevle korunan ya da müze işlevi ile korunanlar hariç tutularak, alan çalışması için özgün işlevini kaybeden ve yeni bir işlevle kullanılarak korunan endüstri mirasına odaklanılacaktır.

Endüstri mirasının koruması kapsamında yeni işlevin seçilmesi oldukça hassas bir konu olmakla birlikte; burada başarı olarak tarif edilen ölçüt hem endüstri yapısının kendine özgü niteliklerinin korunması ve sergilenmesi hem de alanın kamu yararına, uzun vadeli ve nitelikli bir biçimde çağdaş kent yaşamına dahil olmasına göre değişiklik gösterdiği için, mevcut işlevinden farklı bir işlevle yeniden kullanılan sanayi yapısının; özgün niteliklerinin korunması, sergilenmesi ve kamu yararına olacak bir işlevle kullanılıyor olması gerekmektedir (Bkz. sayfa 65).

Alan çalışması yapılacak örneğin/örneklerin özgün niteliklerinin korunması, yeniden işlevlendirme kapsamında mekân ve mekân kurgusuna yapılan tasarım müdahalelerinin yapının/yapıların özgün nitelikleri nedeniyle sahip olduğu miras değerini nasıl etkilediklerinin araştırılabilmesi içinde zaruridir.

Araştırmanın sağlıklı yürütülebilmesi için belirlenecek örneğin/örneklerin analiz edilebilmesi için gerekli verilere erişebilmek, yapının tasarımcısıyla görüşebilmek ve tasarım müdahalelerin tespiti için yerinde inceleme yapabilmenin mümkün olması gerekmektedir.

Bu kapsamda; Lengerhane-i Âmire, Feshane-i Âmire, Şirketi-i Hayriye Tersanesi, Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası ve Sütölçe Mezbahası örnekleri hakkında genel bilgiler ve çalışma alanı seçim kriterleri esas alınarak yapılan analizler şu şekildedir:

Lengerhane-i Âmire: 12. yüzyıldan kalma Bizans temelleri üzerinde, III. Ahmed döneminde (1703-1730) inşa edildiği ve III. Selim döneminde (1789-1807) onarım geçirdiği belirtilen lengerhanede, gemiyi sabitlemek için denize atılan zincir ve zincirin ucundaki çıpa anlamına gelen lenger üretilmiştir. 18. yüzyılın son çeyreğinden itibaren kullanılmaya başlanan yapıda ayrıca top dökümü de yapılmıştır. 1951 yılından sonra bir süre Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası tarafından tütün deposu olarak kullanılmış, 1984 yılında geçirdiği yangın sonrasında binadaki bazı demir gergiler zarar görmüş, kurşun üst örtüsü erimiş ve çatısı kullanılamaz duruma gelmiştir. Boşaltılan bina kaderine terk edilerek, bahçesi Tekel tarafından ispirto deposu olarak kullanılmaya başlanmıştır. Lengerhane, İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu tarafından 26.09.1990 gün ve 2109 sayılı karar ile II. derece, avludaki küçük taş bina ise III. derece tarihi eser olarak tescillenmiştir. 1991 senesinde Rahmi M. Koç Müzecilik ve Kültür Vakfı tarafından satın alındıktan sonra, Fahrettin Ayanlar, Neşe Ergin ve Bülent Bulgurlu tarafından restore edilen yapı Aralık 1994'te Rahmi M. Koç Müzesi olarak kullanıma açılmıştır. Yapı yaklaşık 2100 m²'lik dikdörtgen biçimli bir alanı kaplamaktadır. Lenger üretimi ve top dökümünün gerçekleştirildiği alanda tarihi lengerhane binası, ahşap çatılı küçük bir bina ve taş duvarlar bulunmaktadır (Köksal, 2005; Vehbi Koç Vakfı Ansiklopedisi, 2020).

Tablo 4.2 Lengerhane-i Âmire'nin genel özellikleri ve çalışma alanı seçim kriterlerine göre analizi (Yılmaz, 2008)

LENGERHANE-İ ÂMİRE'NİN GENEL ÖZELLİKLERİ VE ÇALIŞMA ALANI SEÇİM KRİTERLERİNE GÖRE ANALİZİ	
Adı: Lengerhane-i Âmire	
Konumu: Defterdar/Eyüp	
Kuruluş Yılı: 1703-1730	
İş kolu: Döküm Sanayi	
Özgün İşlevi: Lenger üretimi	
Yeni İşlevi: Endüstri müzesi, kamusal kullanım	
Kullanım şekli: Aktif, sürekli kullanım	
Mülkiyeti: Devlet işletmesi, Rahmi M. Koç ve Ailesi	
Koruma Kararı: İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu tarafından 26.09.1990 gün ve 2109 sayılı karar ile 2. derece, avludaki küçük taş bina ise 3. derece tarihi eser olarak tescil edilmiştir.	
Özgünlük Durumu: Çelik konstrüksiyonlu bir asma kat eklenerek, müze olarak yeniden işlevlendirilen lengerhane binasında, bu asma katın binanın duvarlarına zarar vermemesi için, duvarlara yaslanmadan yüzer biçimde çalışması sağlanmış, yapının dış kabuğu korunmuştur. Özgün sınai donanımı korunmadan, endüstri müzesi olarak yeniden işlevlendirilen yapıda günümüzde başka endüstri ürünleri sergilenmektedir.	
Değerlendirme: Yapı kabuğu korunarak müze olarak yeniden işlevlendirilen Lengerhane-i Âmire binası, depo yapılarını anımsatan tek hacimden oluşma özelliği ile çalışmamız kapsamında bir girdi olarak kullanacağımız mekânsal çeşitliliğe, özgün sınai donanıma ve müze işlevi dışında yeni bir işleve sahip değildir.	

Yapının restorasyon ve yeniden işlevlendirme çalışmaları yapılmadan önce V. S. İbişoğlu tarafından yüksek lisans tezi kapsamında rölöve ve restitüsyon projeleri hazırlanmıştır. Yapının müze olarak işlevlendirilmesi çalışmalarında alanda bulunan yapı grubunun oluşturduğu iç avlunun ve dış mekânın özüne dokunulmamaya özen gösterilmiş sergilenecek objelerle birlikte binaların dokusunun ziyaretçilere hissettirilmesi amaçlanmıştır. Hafriyat çalışmaları esnasında alanda bulunan küçük taş bina çökmüş, yerine restoran olarak kullanılmak üzere yeni bir yapı inşa edilmiştir. Lengerhanenin restorasyonu öncesinde ilk olarak temizlik çalışmaları gerçekleştirilerek, binanın bodrum katı sergileme alanı olarak düzenlenmiş ve bu alan şeffaf bir galeri ile ana binaya bağlanmıştır. Lengerhaneye ayrıca çelik konstrüksiyonlu bir asma kat eklenmiş ve bu asma katın binanın duvarlarına zarar vermemesi için, duvarlara yaslanmadan yüzer biçimde çalışması sağlanmıştır 2016 yılında, müzeye aile üyelerinin katıldığı bir törenle binaya Mustafa V. Koç'un ismi verilmiştir (Köksal, 2005; Rahmi M. Koç Müzeleri, 2020). Tablo 4.2'de Lengerhane-i Âmire'nin genel özellikleri esas alınarak çalışma alanı seçim kriterlerine göre analizi ve yapılan değerlendirme görülmektedir.

Feshane-i Âmire: 19. yüzyılın başlarında Sultan II. Mahmut tarafından Asâkir-i Mansure-i Muhammediye adı verilen yeni Osmanlı ordusu kurulurken, ordudaki tüm askerlerin fes giymesine karar verilmesiyle ordunun fes ihtiyacının karşılanabilmesi için bir fabrikanın kurulması gerekmiştir. Bu dönemde ilk olarak Kadırga semtinde bir konakta fes üretimine başlanmış, buradaki fes üretimi yetersiz kalınca, üretimin Defterdar'daki Beyhan Sultan Sarayı'nın arsasında yapılması uygun bulunmuştur. 1883 yılında bu alana inşa edilen ve dokuma sanayine hizmet eden fabrikada fes, aba ve halı üretimine başlanmıştır.

1843 yılında yeniden inşa edilen fabrikaya, İngiltere, Fransa ve Belçika'dan buhar makinesi ile çalışan iplik, dokuma ve apre makineleri getirtilmiştir. Bu dönemde fabrikanın yönetimi Darphane-i Amire'ye, 1849 yılında da Hazine-i Hassa'ya bağlanmıştır. 1866 senesinde çıkan bir yangın sonucunda bir buhar makinesi dışında fabrika tamamen yanmış ve 1868 yılında aynı yerde tekrar inşa edilmiştir.

1894 ve 1916 yıllarında genişletilen ve yenilenen fabrika kompleksinde 1895 yılında Feshane'ye çırak yetiştirmek için Sanayi Sıbyan Mektebi açılmıştır. 1949 yılında yapı tekrar önemli bir yangın geçirmiş ve zarar gören kısımları yeniden inşa edilmiştir. 1986 yılına kadar isim ve mülkiyeti değişerek ve ek yapılar ile genişletilerek dokuma sanayi için kullanılmaya devam edilen fabrika bu tarih itibarıyla İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından boşaltılmıştır. Bu süreçte fabrikanın konfeksiyon bölümü Bakırköy'deki dokuma fabrikasına taşınmış, Haliç ve çevresini temizleme projesi kapsamında prefabrik büyük dokuma salonu dışında kalan binaların tamamı İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından yıkılmıştır. Yaklaşık 70x140 m büyüklüğündeki dokuma salonu, gün ışığından daha çok yararlanabilmeyi sağlayan şeffaf kısımları da olan şed çatı ile örtülüdür. Dokuma salonunda üzerlerinde "Providence Marchienne Belgique" yazan kolonlar Belçika'dan getirilmiştir. Yapı İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 15.01.1977 gün ve 9591 sayılı karar ile korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmiştir.

1980'lerin sonunda Feshane'nin restorasyon ve yeniden işlevlendirme süreci başlamış, yapı 1989 senesinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Dr. Nejat Eczacıbaşı Kültür ve Sanat Vakfı'nın sponsorluğunda 3. İstanbul Biennali için düzenlenmiştir. Kısa zaman zarfında Biennale hazırlanması gereken yapının düzenlenmesi için Paris'teki Musée d'Orsay'in yeniden işlevlendirme projesini gerçekleştiren Gae Aulenti İstanbul'a davet edilmiş, mimara Türkiye'den Mimar Reşit Soley yardımcı olmuştur. Bu süreçte yapının ekleri kaldırılmıştır. 1990 yılında Biennal'in ardından yapı Vakıf ve Belediye arasındaki anlaşmazlık nedeniyle İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne devredilmiş ve yapının yeniden işlevlendirilme süreci başlamıştır. Bu esnada Feshane'nin tüm donanımını yitirmesi ve kuzey cephesinin sular altında kalması önlenememiştir. Feshane son olarak 1998 yılında Mimar Mehmez Ekiz tarafından, el sanatları çarşısı, sergi, fuar ve konser gibi işlevleri barındırmak üzere restore edilmiştir (Köksal, 2005).

Tescilli pek çok yapısı da dahil olmak üzere önemli bir bölümü yıkılan fabrika kompleksinden prefabriğe inşa edilen ilk sanayi yapılarından biri olması nedeniyle büyük atölye binası müze olarak kullanılmak üzere bırakılmıştır (Engin, 2009; Saner, 2012).

Tablo 4.3 Feshane-i Âmire'nin genel özellikleri ve çalışma alanı seçim kriterlerine göre analizi (Eyülsultan Belediyesi, 2020)

FESHANE-İ ÂMİRE’NİN GENEL ÖZELLİKLERİ VE ÇALIŞMA ALANI SEÇİM KRİTERLERİNE GÖRE ANALİZİ	
Adı: Feshane-i Âmire	
Konumu: Defterdar/Eyüp	
Kuruluş Yılı: 1883	
İş kolu: Dokuma Sanayi	
Özgün İşlevi: Fes üretimi	
Yeni İşlevi: Fuar ve sergi alanı/ kamusal kullanım	
Kullanım şekli: Aktif, sürekli kullanım	
Mülkiyeti: Osmanlı Devleti, Sümerbank, İstanbul Büyükşehir Belediyesi	
Koruma Kararı: İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 15.01.1977 gün ve 9591 sayılı karar ile korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmiştir.	
Özgünlük Durumu: İlk olarak 1990 yılında Biennial için düzenlenen yapı 1998 yılında El Sanatları ve Fuar Merkezi olarak işlevlendirilmiştir. Tescilli pek çok yapısı da dahil olmak üzere önemli bir bölümü yıkılan ve sınıai donanımı yitirEN fabrika kompleksinin yalnızca prefabrike olarak inşa edilen atölye binası korunmuştur.	
Değerlendirme: Feshane-i Âmire yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında maruz kaldığı müdahaleler nedeniyle prefabrike atölye binası dışındaki özgün özelliklerini, elemanlarını ve sınıai donanımını yitirmiştir. Ayrıca 2018 yılı itibariyle yeniden başlayan yeniden işlevlendirilme süreci de henüz devam ettiği için, çalışmamız kapsamında tasarım müdahalelerinin tespiti için yerinde inceleme yapabilmemiz mümkün değildir.	

Brüt 8000 m² kapalı alana sahip olan yapının kullanım alanı 7570 m²'dir ve farklı büyüklükteki beş ayrı bölümden oluşmuştur. Restorasyon çalışmalarında binanın 2421 m²'lik alanı el sanatları çarşısı ve kahveli çarşı olarak işlevlendirilmiş, yapının çevresindeki 56.000 m²'lik alanın 18.000 m²'si otopark, kalanı da yeşil alan, süs havuzu ve gezi-servis alanı olarak düzenlenmiştir. 30 Temmuz 2018 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin Feshane'yi "Tasavvuf ve Osmanlı Kıyafetleri Müzesi" yapmak için açtığı ihale sonuçlanmış, 42 Milyon 244 bin TL'ye Taşyapı İnşaat San. ve Tic. A.Ş. (Temel Servet Taşkın) ihaleyi kazanmıştır. Müze inşaatı için İstanbul Büyükşehir Belediyesi Taşyapı ile 17 Eylül 2018 tarihinde sözleşme imzalamış, bu sözleşmeye göre müze inşaatının 26 Ekim 2019'a kadar tamamlanması öngörülmüştür. 2020 yılı itibarıyla yeniden işlevlendirme çalışmalarına devam edilmekte olup İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin internet sitesinden "Eyüp Feshane Tasavvuf ve Osmanlı Kıyafetleri Müzesi İnşaatı" proje ile ilgili detaylı bilgiye ulaşılabilmektedir (İstanbul Dijital Platform Projesi, 2019; HaberTürk, 2020; İBB-QR-Projeler, 2020). Tablo 4.3'te Feshane-i Âmire'nin genel özellikleri esas alınarak çalışma alanı seçim kriterlerine göre analizi ve yapılan değerlendirme görülmektedir.

Şirket-i Hayriye Tersanesi: 1861 yılında Şirket-i Hayriye tarafından kendi vapurlarının bakım ve onarımı ile küçük teknelerin inşası amacıyla kurulmuştur. 193 metre rıhtıma sahip, 11.068 m²'lik alanda kurulan tersane, küçük depo binaları ve batıda üç katlı atölye olmak üzere on dört binadan oluşmuştur. 1884 yılında tersaneye 45 m uzunluğunda ağaç kızak, 1910 yılında da yeni bir kızak, inşa atölyesi, torna tezgâhları ve marangozhane eklenmiştir. Tersanenin biri yaylı diğeri ise 50 m uzunluğunda felekli iki kızağı vardır. 1945 yılında Devlet Denizyolları ve Limanları Umum Müdürlüğü'ne 1952 yılında ise Denizcilik Bankası'na devredilen tersane, 1984 yılında Türkiye Gemi A.Ş.'ye bağlanmıştır. Bu zaman içerisinde tersanede şehir hattı vapurları ile küçük teknelerin bakım ve onarımları yapılmıştır. Kompleks, İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 15.03.1995 gün, 6464 sayılı karar ile tescil edilmiştir. 20 Kasım 1996 tarihinde metruk haldeki tersane, 14 Şubat 2001 tarihinde de tersanenin batısında kalan Hasköy Caddesi'nden Haliç'e kadar uzanan 6670 m²'lik arsa, Rahmi M. Koç Müzecilik ve Kültür Vakfı tarafından satın alınmıştır.

Tersane ve üç tarafını büyük bir U biçiminde çevreleyen 14 bina asıllarına sadık kalınarak restore edildikten sonra, Rahmi M. Koç Müzesinin sergi alanına eklenerek 10 Temmuz 2001 tarihinde hizmete açılmıştır (Köksal, 2005; Vehbi Koç Vakfı Ansiklopedisi, 2020).

Günümüzde müzede genel olarak endüstriyel üretim teknikleri ve ürünleri sergilenmektedir. Müzede yer alan objelerin büyük bölümü Rahmi M. Koç'un özel koleksiyonundan derlenmiştir. Çeşitli kuruluşların ve şahısların bağışladığı veya ödünç alınan eserleri de müzede görebilmek mümkündür. Sergilenen objeler arasında, ağırlıklı olarak 19 ve 20. yüzyıllara ait kara, hava, deniz ve demir yolu araçları, modelleri ve motorları, saatler ve saat mekanizmaları, astronomi araçları, dürbünler, mikroskoplar, abaküsler, hesap makineleri, matbaa makineleri, telefonlar, gramofonlar, radyolar, pikaplar, kameralar, fotoğraf makineleri, televizyonlar, bisikletler, motosikletler ve çocuk arabaları yer almaktadır. Açık hava sergileme alanında ise klasik otomobiller, devasa Turgut Alp vinçi, "B-24 Liberator" ve diğer uçaklar, Haliç'e demirli durumdaki "Fenerbahçe" vapuru ve "TCG Uluçalireis" denizaltısını görebilmek mümkündür (Rahmi M. Koç Müzeleri, 2020; Vehbi Koç Vakfı Ansiklopedisi, 2020). Tersane alanındaki U formunu oluşturan binaları 4300 m²'lik toplam zemin alanı, kat alanları ile birlikte 7800 m²'ye çıkmaktadır. Yapılara yeniden kullanımları esnasında bazı müdahaleler yapılmış; ara katlar eklenmiş ve çatı makasları kaldırılarak binalar yükseltilmiştir. Tek katlı yüksek taş binaların çoğunda ahşap asma makaslar kullanılmıştır. Tersane binalarında zamanla kullanıcılar tarafından eklenen betonarme ara katlar temizlenmiş ve yeni işlevin gerektirdiği mekân ihtiyacı nedeniyle inşa edilen yeni asma katta mekânın bütünlüğünün bozulmaması için asma katların yarım bırakılmasına ve çatı makaslarının da alt kattan görülebilmesine dikkat edilmiştir. Yeniden işlevlendirme sürecinde, Haliç kıyısında sonradan yapıldığı anlaşılan üç katlı betonarme bina yıkılmış yerine tek katlı yeni bir bina inşa edilmiştir. Dönüşüm esnasında yapıların özgün taş-tuğla dokularının görülebilmesi için sıvalar kaldırılmış, tersanenin batısında 6670 m²'lik arsa otopark ve açık hava sergi alanı olarak düzenlenmiştir (Köksal, 2005).

Tablo 4.4'te Şirket-i Hayriye Tersanesi'nin genel özellikleri esas alınarak çalışma alanı seçim kriterlerine göre analizi ve yapılan değerlendirme görülmektedir.

Tablo 4.4 Şirket-i Hayriye Tersanesi'nin genel özellikleri ve çalışma alanı seçim kriterlerine göre analizi (Arkitera, 2020; İstanbul Gezi Rehberi, 2020)

ŞİRKET-İ HAYRİYE TERSANESİ'NİN GENEL ÖZELLİKLERİ VE ÇALIŞMA ALANI SEÇİM KRİTERLERİNE GÖRE ANALİZİ	
Adı: Şirket-i Hayriye Tersanesi	
Konumu: Hasköy	
Kuruluş Yılı: 1861	
İş kolu: Gemi Sanayi	
Özgün İşlevi: Gemi bakımı/onarımı ve küçük gemi/tekne yapımı	
Yeni İşlevi: Endüstri müzesi/ kamusal kullanım	
Kullanım şekli: Aktif, sürekli kullanım	
Mülkiyeti: Şirket-i Hayriye, Rahmi M. Koç ve Ailesi	
Koruma Kararı: İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 15.03.1995 gün, 6464 sayılı karar ile tescil edilmiştir.	
Özgünlük Durumu: Tersane ve üç tarafını büyük bir U biçiminde çevreleyen on dört bina asıllarına sadık kalınarak restore edilmiş ancak tersanenin özgün sınai donanımı korunamamıştır.	
Değerlendirme: Yapı kabuğu korunarak müze olarak yeniden işlevlendirilen Şirket-i Hayriye Tersanesi yapıları depo yapılarını anımsatacak şekilde tek hacim olarak korunmuş ve asma katlar yardımıyla yeni kullanım programına uygun hale getirilmiştir. Yapı grubu çalışmamız kapsamında bir girdi olarak kullanacağımız mekânsal çeşitliliğe, özgün sınai donanıma ve müze işlevi dışında yeni bir işleve sahip değildir.	

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası: Osmanlı İmparatorluğu'na tütünün girişi 17. yüzyılın başlarına dayanmaktadır. Sağlığa zarar verdiği ve dine aykırı olduğu ileri sürülerek yasaklanan tütünle ilgili bütün işlemler 1862 yılında devlet tarafından tekel altına alınmıştır. İstanbul'da tütün ve tütün ürünlerini üretmek ve saklamak için, 19. yüzyılın ikinci yarısında fabrika ve depolar kurulmuştur. 1884 yılında üretime geçen Cibali Tütün ve Sigara Fabrikasının ilk kurulan ana binasında başlarda yalnızca tütün işlenmiş, 1900'den itibaren sigara üretimine başlanmıştır. Zaman içerisinde yeni ihtiyaçlara bağlı olarak eklenilerek büyüyen fabrika, 20. yüzyılın başlarına kadar Fransız Reji İdaresi tarafından işletilmiş, 1925 yılında da Türk Tekel İdaresi'ne bağlanmıştır.

22 Mart 1985 tarihinde fabrikanın bir kısmı Tekel tarafından müze olarak kullanılmaya başlamış ancak binanın mülkiyetinin Tekel'e değil Maliye Bakanlığı'na ait olduğu anlaşıncaya müze boşaltılmıştır. 1995 yılına kadar kısmen kullanılan fabrika bu tarihte tamamen terkedilmiştir. İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 16.09.1997 gün ve 3618 sayılı karar ile korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilen yapı 1997 senesinde Maliye Bakanlığı'nın 15.12.1997 tarih ve 75044 sayılı kararı ile 29 yıllığına Kadir Has Üniversitesi'ne devredilmiştir. 3 Temmuz 2000'de başlayan restorasyon çalışmasının tamamlanmasının ardından fabrika, 2002 yılında Kadir Has Üniversitesi olarak yeniden işlevlendirilerek hizmete açılmıştır.

Restorasyon ve yeniden işlevlendirme uygulaması Prof. Dr. Mehmet Alper tarafından yürütülmüş, uygulamada fabrikanın 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında yapılmış olan bölümleri olduğu gibi korunmuştur. Özgün fabrika yapılarına sonradan eklendikleri belirlenen bazı muhdes yapılar temizlenirken, yeni işlevin gereği olan mekân ihtiyacını karşılamaya yönelik çağdaş ekler yapılmış, fabrikanın bahçesindeki Bizans dönemine ait sarnıç müze olarak yeniden işlevlendirilmiştir. 1994'te fabrikaya yapılan bir gezide tüm donanımın yerinde olduğu ve büyük bir bölümünün işlevini sürdürdüğü gözlemlenmiştir. Günümüzde sınai donanım ve işletim sisteminin yapıyla ilişkisini gösteren aktif bir üretim alanı bulunmamakla birlikte, sınai donanım yapının iç mekânlarında kısmen de olsa sergilenmektedir (Alioğlu ve Alper, 1998; Alper, 2004; Köksal, 2005).

Tablo 4.5 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'nın genel özellikleri ve çalışma alanı seçim kriterlerine göre analizi (Keskin, 2020 ve Didem Telli'nin arşivi)

CİBALİ TÜTÜN VE SİĞARA FABRİKASI'NIN GENEL ÖZELLİKLERİ VE ÇALIŞMA ALANI SEÇİM KRİTERLERİNE GÖRE ANALİZİ	
Adı: Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası	
Konumu: Cibali/ Fatih	
Kuruluş Yılı: 1884	
İş kolu: Gıda Sanayi	
Özgün İşlevi: Tütün işlemek, sigara ve puro üretmek	
Yeni İşlevi: Üniversite/ kamusal kullanım	
Kullanım şekli: Aktif, sürekli kullanım	
Mülkiyeti: Reji idaresi, 1925'ten itibaren Tekel Genel Müdürlüğü, 29 yıllığına Kadir Has Vakfı	
Koruma Kararı: İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 16.09.1997 gün ve 3618 sayılı karar ile korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmiştir	
Özgünlük Durumu: 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında yapılmış olan bölümleri olduğu gibi, sınai donanımı da kısmen korunmuştur.	
Değerlendirme: 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında yapılmış olan bölümleri olduğu gibi, sınai donanımı da kısmen korunarak üniversite olarak yeniden işlevlendirilen Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası; eklemlenerek büyüyen yapısı ile çalışmamız kapsamında bir girdi olarak kullanacağımız mekânsal çeşitliliğe ve kısmi de olsa özgün sınai donanıma sahip olup; müze işlevi dışında bir işlevle yeniden kullanılmıştır.	

Fabrika yeniden işlevlendirme süreci sonrasında, 2003 yılında Avrupa Birliği'nin Nostra Avrupa Kültür Mirası çerçevesi içinde en iyi korunmuş tarihi bina ödülünü almıştır (Kadir Has Üniversitesi, 2020).

Tablo 4.5'te Cibali Tütün ve Sigara Fabrikasının genel özellikleri esas alınarak çalışma alanı seçim kriterlerine göre analizi ve yapılan değerlendirme görülmektedir.

Sütlüce Mezbahası: Haliç'in kuzey kıyısında, Karaağaç/Sütlüce semtinde yer alan İstanbul halkının sağlıklı ve temiz et ihtiyacını karşılamak üzere, etin elde edildiği, işlendiği, depolandığı ve korunduğu bir işletme olan Sütlüce Mezbahanın inşasına 1919 yılında başlanmıştır (Engin, 2009; Saner, 2012).

Yapının projesini hazırlayan Mimar Vedat Tek, mezbaha alanında ikisi kesim, biri de koruma ve muayene işlemlerine ayrılmış 3 pavyon, personel odaları, lokanta vb. mekânları barındıran idare binasını tasarlanmıştır. 1923 yılında açılan tesise bu tarih itibarıyla bir buzخانه binası eklenmiştir. Buzhanenin mimarının kim olduğuna dair farklı görüşler bulunmakla birlikte olası mimarlar arasında Ahmet Burhaneddin, Osman Fıtrı, Markos Logos ve Vedat Tek'in isimleri geçmektedir.

1923 yılında mezbaha; garaj, tamirhane, marangozhane, soyunma, levazım ve domuz kesim yerleri, buzخانه, et satış pavyonu, kesimhane, bağırsakhane, işkembahane ve lokal bölümlerden oluşmaktadır. 1991 yılında et kesim merkezinin Sütlüce'den taşınması ile mezbaha bir süre yalnızca dağıtım merkezi olarak kullanılmaya devam edilmiştir. 1988 yılında mezbahanın farklı bir işlevle yeniden kullanımı gündeme gelmiş ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından burası için farklı projeler hazırlattırılmıştır.

Bu süreçte mezbaha taşıyıcı sistem problemleri nedeniyle öncelikle kapatılmış, I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu, 11.03.1998 tarih ve 313 sayılı kararı ile mezbahanın Vedat Tek tarafından tasarlanan bölümleri kültür mirası olarak tescillenmiş olmasına rağmen tesis Ağustos 1988'de tamamen yıkılmış; 2009 yılında da bazı değişikliklerle yeniden inşa edilmiştir. Günümüzde aynı yerde, mezbaha ile benzer görünüşte ama daha büyük olan, kongre ve konser salonu, tiyatro, sinema, lokanta ve dükkanları barındıran Haliç Kongre ve Kültür Merkezi yer almaktadır (Köksal, 2005; Engin, 2009; Saner, 2012).

Tablo 4.6 Sütölçe Mezbahası'nın genel özellikleri ve çalışma alanı seçim kriterlerine göre analizi (Haliç Kongre Merkezi, 2020)

SÜTLÜCE MEZBAHASI'NIN GENEL ÖZELLİKLERİ VE ÇALIŞMA ALANI SEÇİM KRİTERLERİNE GÖRE ANALİZİ	
Adı: Sütölçe Mezbahası	
Konumu: Sütölçe/Beyoğlu	
Kuruluş Yılı: 1919-1923	
İş kolu: Gıda Sanayi	
Özgün İşlevi: Et kesimi, işlenmesi ve saklanması	
Yeni İşlevi: Kongre merkezi/ kamusal kullanım	
Kullanım şekli: Aktif, sürekli kullanım	
Mülkiyeti: Reji idaresi, 1925'ten itibaren Tekel Genel Müdürlüğü, 29 yıllığına Kadir Has Vakfı	
Koruma Kararı: I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu tarafından 11.03.1988 tarih ve 313 sayılı kararı ile mezbananın Vedat Tek tarafından tasarlanan bölümleri kültür mirası olarak tescil edilmiştir.	
Özgünlük Durumu: Vedat Tek tarafından tasarlanan bölümleri kültür mirası olarak tescillenmesine rağmen mezbaha 1998'de tamamen yıkılmış 2009 yılında bazı değişikliklerle yeniden inşa edilmiştir. Mezbahadaki sınai donanım da korunmamıştır.	
Değerlendirme: Sütölçe mezbahası, 1998 yılında tamamen yıkılmış; özgün özelliklerini, elemanlarını ve sınai donanımını yitirmiştir. Bu nedenle çalışmamız kapsamında zaruri olan özgünlüğe sahip değildir.	

Tablo 4.6’da Sütlüce Mezbahası’nın genel özellikleri esas alınarak çalışma alanı seçim kriterlerine göre analizi ve yapılan değerlendirme görülmektedir.

Ülkemizde endüstri mirasının yeniden işlevlendirilerek korunmasında öncül projeler olan, Lengerhane-i Âmire, Feshane-i Âmire, Şirketi Hayriye Tersanesi, Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası ve Sütlüce Mezbahası; yapıların genel özellikleri ve çalışma alanı seçim kriterlerine göre analiz edildikten sonra tüm kriterleri sağlayan tek yapı olan Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası alan çalışması yapılacak endüstri yapısı olarak belirlenmiştir.

4.2 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası’nın Analizi

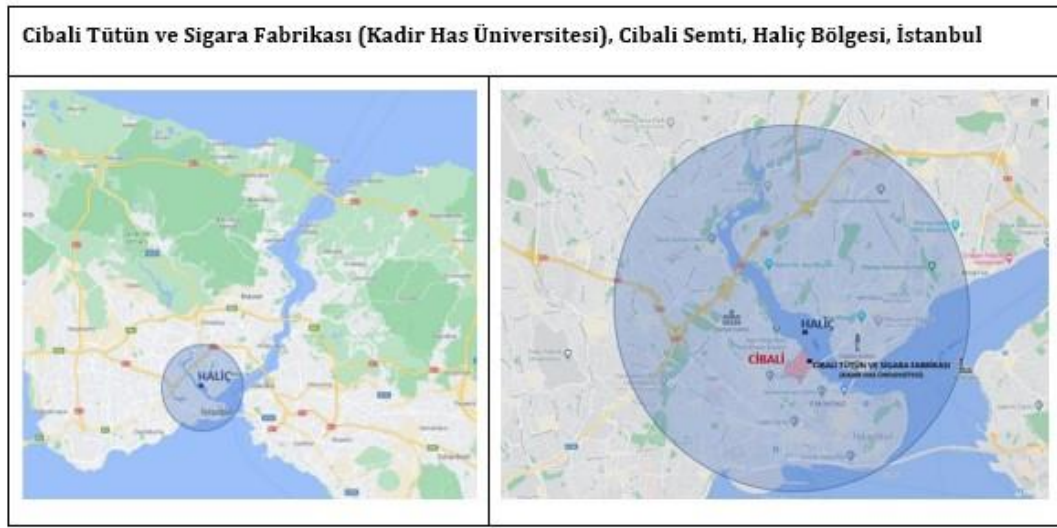

Şekil 4.1 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, 1800’ler (Şimşek, 2014)

19. yüzyılda İngiltere'nin önderliğinde Fransa ve Almanya'da görülen endüstrileşme hareketleri, bu ülkelerle kurulan karşılıklı ilişkilerden dolayı Osmanlı İmparatorluğu'nu da etkilemiş; endüstrileşme süreci ile birlikte, zaten Osmanlı'da çeşitli dallarda var olan el ile üretim, endüstriyel üretime evrilmiştir (Köksal, 2008). 19. yüzyılın sonlarına doğru, Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul'un Haliç hattı, yeni şekillenmekte olan bu imalat sektörünün ana damarı olarak ortaya çıkmıştır. Haliç'in deniz yoluyla ulaşımına uygun oluşu bu bölgenin endüstrileşmesinin en büyük desteğidir. Bu dönemde Haliç'in kıyısında kurulan Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, zamanla iki binden fazla kişiyi istihdam eden, hem bölgenin hem de İstanbul'un en büyük fabrikası haline gelmiş; 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarındaki işçi hareketlerinin de hep ön planda olmuştur (Çulha, 2017).

Fabrikanın en önemli özelliklerinden bir diğeri de Osmanlı imalat sektöründe tek bir mekânda belki de en çok kadın işçiyi istihdam eden işletme olmasıdır (Şekil 4.1). Çalışmamızın bu bölümünde, özgün mimari kimliğiyle Tarihi Yarımada'nın Haliç silüetinde yer alan ve artık sanayi işlevini sürdürmesi; gerek üretim biçimi, gerek genel planlamalar ve gerekse İstanbul kentine ilişkin koruma kaygıları açısından doğru bulunmadığı için Kadir Has Üniversitesi olarak yeniden işlevlendirilen Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası kompleksi hakkında yapılan literatür çalışmasından elde edilen genel bilgilere yer verilecektir (Alper, 2004).

4.2.1 Konum ve Yakın Çevre

Şekil 4.2 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası konumu, günümüz (Google Haritalar, 2020 üzerinden hazırlanmıştır.)

Cibali semti, İstanbul'da Haliç'in güney kıyısı boyunca dizilen semtlerden biri olmakla birlikte (Şekil 4.2); bu bölge, güneyde Atatürk Bulvarı, güney-batı ve batıda Zeyrek sit sınırları, kuzeyde Fatih, doğuda ise Ayakapı sınırları ile çevrilidir (Kayan, 1999). Antik Çağda Skiros Kayalıkları adı verilen, Süleymaniye'ye doğru yükselen yamacın önünde yer alan Melias koyu ile Fener civarında Mellapokopsas olarak adlandırılan denize dik burun semtin doğal sınırlarını tanımlamaktadır. Bizans döneminde Cibali semti doğusunda Unkapanı ve Eminönü kısmını içine alan Zeugma denilen alan ile batısında Petrion olarak anılan Fener semti arasındaki Platea isimindeki yerleşim bölgesidir (Alper, 2019).

Semt, kıyı şeridine Haliç Surları'na semte adını veren Cibali Kapısı ile açılmaktadır. Bu kapıya “Porta Putea” veya “Porta del Pozzo” denildiği söylenmektedir. Söylentiye göre İstanbul'un II. Mehmed tarafından 29 Mayıs 1453'te fethedildiği gün, Bursa Subaşı Cebe Ali Bey bu semtteki sur kapısını kırıp şehre girmiş, ardından kapı ve çevresindeki semtte de bu kişinin adı ile anılmış ve sonradan halk arasında bu ad Cibali olarak değişmiştir (Koçu, 1959).

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası (Kadir Has Üniversitesi), Cibali Semti, Haliç Bölgesi, İstanbul

Şekil 4.3 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, günümüzden görünüm (Didem Telli'nin arşivi ve İstanbul Planlama Ajansı, 2021 üzerinden hazırlanmıştır)

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası (Kadir Has Üniversitesi) ve Yakın Çevresinin Gelişimi	
Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası (Goad Haritası, 1914)	 - CİBALİ İSKELESİ - CİBALİ KAPISI - SİVRİKOZ ÇEŞMESİ - CİBALİ KARAKOLU - CEBE ALİ TÜRBESİ - SİVRİKOZ CAMİ - ÜSKÜPLÜ CAMİ - CİBALİ TÜTÜN VE SİĞARA FABRİKASI'NIN YER ALDIĞI PARSEL
Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası (Pervititch Haritası, 1928)	 - CİBALİ İSKELESİ - CİBALİ KAPISI - SİVRİKOZ ÇEŞMESİ - CİBALİ KARAKOLU - CEBE ALİ TÜRBESİ - SİVRİKOZ CAMİ - ÜSKÜPLÜ CAMİ - CİBALİ TÜTÜN VE SİĞARA FABRİKASI'NIN YER ALDIĞI PARSEL
Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası (Kadir Has Üniversitesi) Vaziyet Planı, 2018	 CİBALİ TÜTÜN VE SİĞARA FABRİKASI'NIN YER ALDIĞI PARSEL

Şekil 4.4 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası (Kadir Has Üniversitesi) ve yakın çevresinin gelişimi (Alper, 2018 ve SALT Araştırma, 2021 üzerinden hazırlanmıştır.)

Kadir Has Üniversitesi olarak yeniden işlevlendirilen Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, Cibali semtinde 1026 Ada, 235 Pafta 1-2-3 Parsel üzerinde yer almaktadır (Şekil 4.3 ve Şekil 4.4). 1914 tarihli Goad haritasında, “Reji tütün fabrikası” olarak adlandırılan fabrika, kıyı şeridi ve sur içinde kalan kagir ve ahşap tüm bileşenleri ile büyük bir kompleks durumundadır. 367 numaralı ada

fabrikanın bulunduğu alanı gösterirken, 397 numaralı adada ise Kadir Has Üniversitesi D Blok olarak işlevlendirilen “Tekel Alkollü İçkiler Hizmet Binası”nın henüz bulunmadığı, bu alanın saray ahırları ve askeri fırın olarak adlandırıldığı görülmektedir. Haritadaki yazılara göre; sur hattı üzerinde kalan 360, 361 ve 362 numaraları adada ev ve dükkanlar; kıyı şeridinde kalan 357 numaralı adada un fabrikası; 358 ve 359 numaralı adada ise baskı işlikleri, kereste ve odun depoları ile fırın bulunmaktadır. 1928 tarihli Pervititch haritasında, Goad haritasına göre yapılar hakkında daha detaylı bilgi verilmektedir. Cibali İskeleyi, Cibali Karakolu, Cibali Kapısı, Sivrikoz çeşmesi, Sivrikoz ve Üsküplü Camileri haritada okunmaktadır. 156 nolu adada “Tekel Alkollü İçkiler Hizmet Binası”nın yerine Tütün Rejisi kompleksi içinde baskı ve karton atölyesi bulunmaktadır. Tütün Rejisi kompleksi içindeki binalar incelendiğinde A harfi ile gösterilen alanda üretim yapıları; B harfi ile gösterilen alanda sur üzerinde ev ve dükkanlar, C harfi ile gösterilen alanda da ahşap odun ve kömür depoları bulunmaktadır (Alper, 2018; SALT Araştırma, 2021). 1995 sonrasında Haliç kıyılarının iyileştirmesi çalışmalar kapsamında sur hattı ve kıyı şeridi üzerindeki yapılar tamamen yıkılmış, kıyı kesiminde yeşil bir doku yaratılmaya çalışılmıştır (Şekil 4.5).

Günümüzde fabrikanın konumlandığı 1026 ada kuzeyde Seferikoz sokak, güneyde Türbe Sokak, doğuda Haliç’e paralel Abdülezel Paşa ve Kadir Has Caddeleri, batıda Üsküplü Caddesi ve Nalıncı Kasım Sokak ile çevrilidir (Google Haritalar, 2020). Salih Paşa Caddesi ve Abdülezel Paşa caddesi ile paraleline düşen Üsküplü Caddesi sivil ve dini mimarlık örneklerinin yoğunca toplandığı bölgeler olmakla beraber aynı zamanda Cibali Caddesini kıyı şeridine de bağlayan yollardır (Kayan, 1999; Alper, 2004; Alper, 2018). Osmanlı döneminde dar sokakların, ahşap evlerin çoğunlukta bulunduğu yoğun nüfuslu bir kent olan İstanbul’da yangın çok sık görülen, birçok ekonomik ve toplumsal sorunu beraberinde getiren bir olay olmakla birlikte, Cibali semti bir ticaret merkezi ve tekneleri kalafatlamakta kullanılan kullanıcı maddelerin depolandığı bir yer olarak kent merkezini etkileyen ve Yenikapı yönünde uzanan birçok büyük yangın burada başlamış bu nedenle semtte yer alan tarihi konakların çoğu günümüze ulaşamamıştır.

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası (Kadir Has Üniversitesi), Haliç Silueti	
Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası Haliç Silueti, 1997	
Kadir Has Üniversitesi, Haliç Silueti, 2013	
Kadir Has Üniversitesi, Haliç Silueti, 2018	

Şekil 4.5 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, (Kadir Has Üniversitesi), Haliç silüeti (TURES arşivi ve Alper, 2019)

19. yüzyılda Haliç'in kıyı şeridinde giderek artan konut, atölye, dükkân ve kayıkhaneye yoğunluğu ile birlikte savunma işlevini yitirerek su ile kara arasında engel teşkil eden surları yıktırma eylemi başlamış; surların fabrikanın sınırları içinde kalan bölümü kısmen istinat duvarı olarak korunmuştur. Günümüzde Cebe Ali İskelesi hariç, Cibali Kapı, önündeki Sivrikoz Çeşmesi, 1855 yılında kurulan Cibali Karakolu ve içindeki Cebe Ali Türbesi ve diğer sivil mimari örneklerini (Şekil 4.6) görebilmek mümkündür (Koçu, 1959; Alper, 2011; Gören, 2011).

Şekil 4.6 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası (Kadir Has Üniversitesi) ve yakın çevresi, günümüz (Google Haritalar, 2020 üzerinden hazırlanmıştır.)

4.2.2 Tarihsel Gelişim

Dönem dönem 1500’den fazla kadın, 662’si erkek çalışanları, imalathaneleri, reviri, kreş ve çocuk yuvası, bakkaliyesi, okuma yazma kursu, dikiş atölyesi, mutfak ve yemek salonu kütüphanesi, kooperatifi, itfaiye ve spor birimleri, güvenlik ve memur kadrosu ile yaklaşık 140 yıllık bir tarihe tanıklık eden fabrikanın tarihsel gelişimi, Reji Dönemi (1883-1925), Cumhuriyet Dönemi (1925-1994) ve Yeniden İşlevlendirme: Kadir Has Üniversitesi (1997-2020) Dönemi olmak üzere üç bölüme ayrılmaktadır (Alper, 2004; Çulha, 2017).

Reji Dönemi (1883-1925): Bir rivayete göre 1877-1878 yılında Osmanlı-Rus Savaşı’ndan kaçarak İstanbul’a gelen Tütüncü Mehmet Efendi ilk olarak Küçükpazar’da bir tütün dükkânı açmış; işleri iyi giden Mehmet Efendi zamanla işlerini büyüterek Cibali semtinde bir tütün deposu ve fabrikası kurmuştur. Kurduğu fabrika ile ordunun tütün ihtiyacını karşılayan Mehmet Efendi “serduhani” (baş tütüncü) olarak anılmaya başlanmış ancak Reji yönetiminin kurulması ve tütün alım-satım üretim ve vergilerinin bu idareye devredilmesi ile Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası’nı 95 bin altın karşılığında Reji yönetimine satmak zorunda kalmıştır. Arşiv kayıtlarına göreyse, fabrika Osmanlı hazinesinin dış borçlanma çıkmazında olduğu dönemde inşa edilmiştir. Osmanlı Devleti, ilk borçlanmayı Kırım Savaşı (1853-1856) nedeniyle yapmış, savaş için yapılan

harcamalar imparatorluğun mali kaynaklarını tüketmiş, bu ekonomik tükeniş yıllar boyu devam etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nda Avrupa çıkarlarının örgütlendiği yıllarda mali sermayenin temsilcileri, ülkeyi mali tutsaklığa mahkûm etmiştir. 1881 yılında Sultan II. Abdülhamid, devletin ekonomik iflası anlamına gelen Muharrem Kararnamesini ilan etmiş; kararnamenin ilanından sonrada Osmanlı'nın dış borçlarına karşılık tütün de kapsayan altı gelir kalemi Osmanlı Borçlarına Mahsus Gelirler İdaresi'ne devredilmiştir (Alper, 2004; Çulha, 2017). Akabinde devletin tütün tekelinden elde ettiği gelirler yani Osmanlı sınırları içinde tütün alım ve imalat rüsumlarını toplama ve tütün fabrikası açma imtiyazı 1883'ten itibaren 30 yıl süre ile yıllık 750.000 altına Müşterek-ül Menfaa İnhisar-ı Duhan-ı Aliyye-i Osmaniye (Regie co/ interessée des Tabacs de l'Empire Ottoman) veya daha çok bilinen adıyla "Reji İdaresi"ne teslim edilmiştir (Oktar ve Alan, 2018). Reji Şirketi'nin Osmanlı Devleti'nin çeşitli yerlerinde; İstanbul, İzmir, Samsun, Adana, Şam ve Halep'te fabrikaları olmuştur. Bunlardan İstanbul Cibali'deki ve İzmir'deki fabrikalar 1884 yılında, Adana'daki 1885 yılında Samsun'daki iki fabrika'da 1887 yılında inşa edilmiştir (TMMOB Makine Mühendisleri Odası, 2021). Cibali Tütün Fabrikası binası, II. Abdülhamid tarafından Reji İdaresi adına dönemin ünlü mimarı Alexandre Vallaury ve Hovsep Aznavur'a tasarlatılmış, ilerleyen yıllarda Eugene Battarri tarafından geliştirilerek, birkaç aşamada tamamlanmıştır (Alper, 2004). Aynı yıl açılan ve başta yalnızca tütün işlenen fabrikada 1900 yılından itibaren sigara üretimine başlanmış; fabrika kısa sürede günde 12.000 kilo sigara üretim kapasitesine ulaşarak Osmanlı İmparatorluğu'nun en büyük ve önemli fabrikalarından biri haline gelmiştir (Koçu, 1959).

Oktar ve Alan (2018) bu yoğun üretim sürecini şu şekilde açıklamıştır:

"Bu fabrikada üretim beş işçi grubunun çalışmasıyla gerçekleşir. Bunlar; tütüncüler, kesimciler, sigaracılar, paketçiler ve denetçilerdir. Tütüncüler, çeşitli yörelerden gelen tütün yapraklarını belli oranlarda karıştırıp; bir harman elde eder, bu işlem sigaranın kalitesi için çok önemlidir; bu yüzden bu işte ustalaşmış erkekler bu işçi grubunu oluşturmaktadır. Kesimci grubu, yine erkeklerden oluşmuştur, bunlar harman olarak gelen tütünü havan (otomatik bıçaklı makine) ile ya da manuel bıçaklı makinelerle kıymışlardır. Sigaracı ve paketçi grubu kadınlardan oluşmaktadır. Kadınların elleri, erkeklerinkine göre daha ince yapılı olduğu için sigara sarma işini daha ustalıkla yapmaktadırlar, bu yüzden

bu iş için kadınlar seçilmiştir. Paketçi grubunun yaptığı da sigara olarak sarılmayan tütünün “paket tütün” şeklinde satımı için, küçük karton paketlere doldurulmasından ibarettir. Ancak bu iş görüldüğü kadar kolay değildir; çünkü işçiler ellerini tartı gibi kullanarak her pakete aynı gramajda tütün koymak mecburiyetindedir. En son yapılan paketlerin tartımı işleminde, istenen gramaj çıkmaz ise, paketlemenin tekrardan yapıldığı görülmüştür. Denetçi grubu işçileri, genelde kadınların çalıştığı salonda bulunur ve çıkan işlerin denetimini sağlardı, bunlar erkek işçilerden seçilirdi. Tütüncü, sigaracı ve paketçi grubunun kendilerine yardım eden çırakları bulunmaktadır.”

1913 senesinde Reji İdaresi'nin 30 yıllık görev süresinin dolmasına kısa bir zaman kala Osmanlı Devleti, Balkan Savaşları'nın maliyetini karşılayabilmek için Reji yönetiminden tekrar borç almış ve bu borca karşılık olarak da Osmanlı Devleti Reji'nin görev süresinin 20 yıl daha uzatılması talebini kabul etmek zorunda kalmıştır (Çulha, 2017).

Cumhuriyet Dönemi (1925-1994): Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasının ardından; bu askeri zafer ekonomik zaferle pekiştirilmiş; 1923 yılında İzmir İktisat Kongresi'nde başlayan, Reji İdaresi'nin ve tütün tekelinin kaldırılması süreci 1925 senesinde yönetimi millileştirme kararı ile tamamlanmış ve yerine 1930 yılında “Türkiye Cumhuriyeti Tütün İhisarı İdaresi” adı ile kurulan devlet kurumu getirilmiştir. Yurtdışından makine alınması ile üretimde başlayan üretim sürecinde en önemli değişim kayışlarla işleyen transmisyonlu sistemin yerine her makineye bir motorun bağlanmasıyla gerçekleşmiştir.

Koçu (1959) Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası hakkında şöyle demiştir:

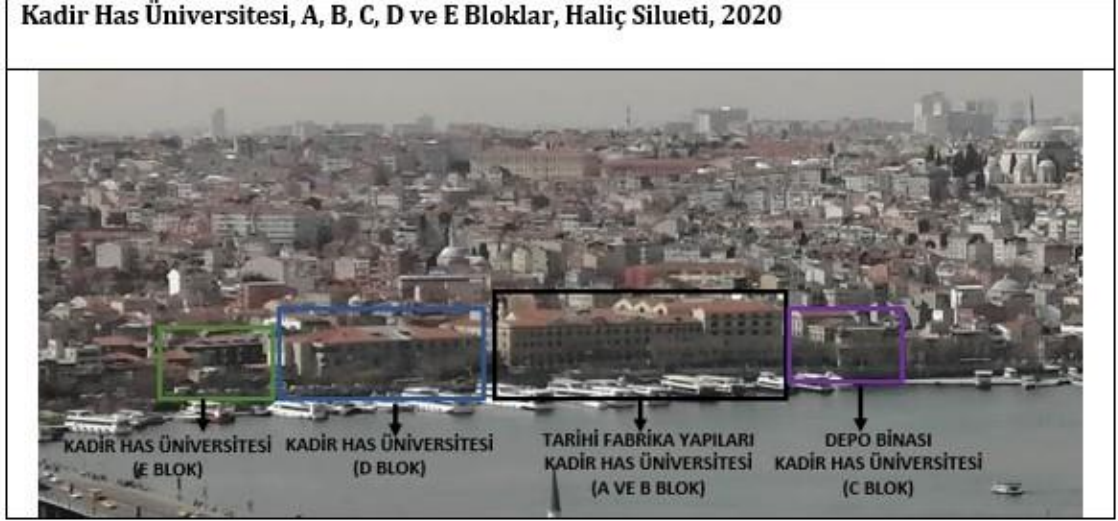
“Cibali Tütün Fabrikası, adını aldığı semtin profilini olduğu kadar toplumsal yapı ve yaşamını da belirlemiştir. Fabrikada her dönem erkek işçiler yanında çok sayıda kadın işçi de çalışmış, İstanbul'da işçiliğin kuşaktan kuşağa geçtiği ender işyerlerinden biri olmuştur. Yine Cibali Tütün Fabrikası 20. yy başlarında, İstanbul işçi hareketi içinde de grevler, örgütlenme ve işçi sınıfının bilinç düzeyi bakımından önemli bir yere sahipti. Mahmut Yesari'nin 1927'de yazdığı Çulluk romanının kadın kahramanı Cibali Tütün Fabrikası'nda çalışan genç bir işçi kızdır.”

Bu dönemde “Tömbeki”, “puro&sigarillos”, “pipo tütünü”, “enfiye” ve neredeyse her marka “sigara” üretimi, fabrika kapanana dek, grev ve olağanüstü dönemler haricinde, aralıksız olarak ve büyük oranda yerel üretim tütünlerle devam etmiştir.

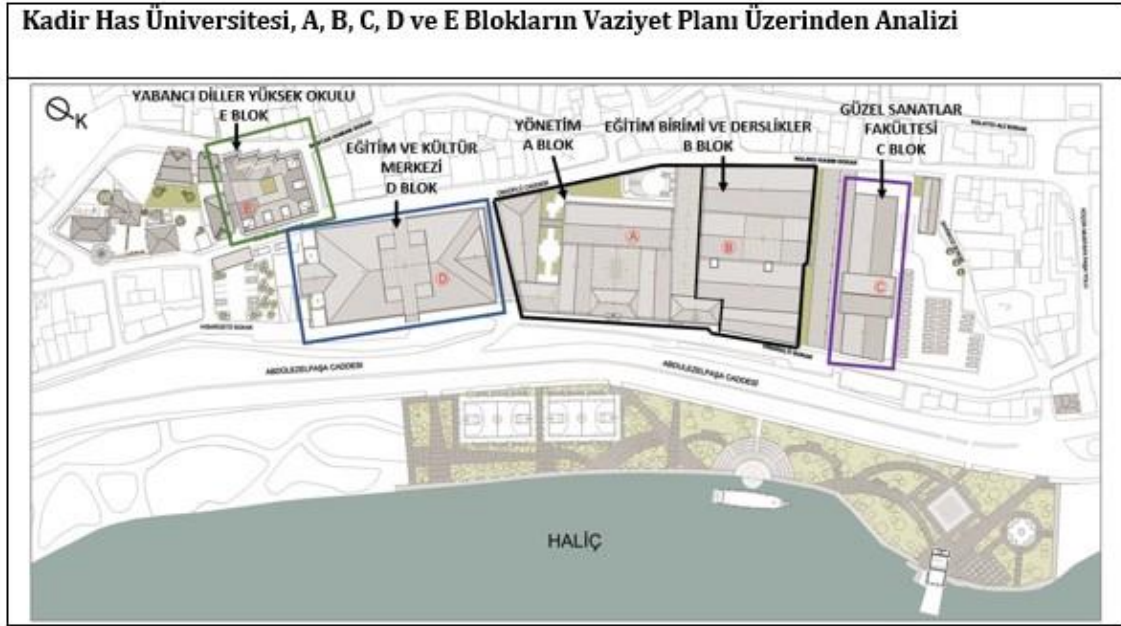
Tütün işleme ve üretim aşamalarında birçok ilke imza atan Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, Maltepe’de İstanbul Sigara Fabrikası’nın hizmete girdiği 1967 yılına kadar, bölgenin en çok üretim yapan tütün ve sigara fabrikasıdır (Çulha, 2017). Üretim miktar ve kalitesinin arttırılması amacıyla, tesislerin kademeli olarak yenilenmesine rağmen fabrikadaki üretim; makinelerin artık çağın gerisinde kaldığı gerekçesiyle 1994’de tamamen durdurulmuştur (Çulha, 2017). Bu dönemde Cibali orta-alt katmanların, küçük esnaf, işçi ve asıl iç göçle gelenlerin yerleştiği bir semt olarak tanımlanmaktadır. Göçle gelenlerin çoğu Rizelidir. Fabrika ve çevresinde zaman içerisinde oluşan toplumsal yapı değişmiş, gelenekçi, dinci ve muhafazakar bir toplumsal yapı ortaya çıkmıştır (Koçu, 1959).

Yeniden İşlevlendirme: Kadir Has Üniversitesi Dönemi: Değişen ve gelişen tütün işleme ve sigara üretim teknolojisi yeni kurulan Maltepe’deki Sigara Fabrikasında yoğunlaşınca, Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası 1995 yılında boşaltılmıştır (Alper, 2004). Yapı 1997 yılına kadar boş kalmış; Aralık 1997’de eğitim kurumu olarak işlevlendirilmek üzere 29 yıllığına TC. Kadir Has Üniversitesine devredilmiştir. Bu tarih itibariyle Tekel idaresi yapıyı boşaltmış, binanın mülkiyetinin Tekel’e değil, Maliye Bakanlığı’na ait olduğu ortaya çıkınca da müze boşaltılmış, Tekel Müzesi’ndeki eserler Kartal Maltepe’de bulunan sigara fabrikasının depolarına taşınmıştır (Engin, 2009). Kadir Has Üniversitesi’nin kuruluş sürecini yaşadığı bu yıllarda bu kent içi merkez binasının bir üniversite kampüsüne dönüştürülmesi için gerekli restorasyon çalışmalarından sorumlu mimar olarak Mehmet Alper atanmıştır. Yapının projelendirilmesi ve projelerin onay sürecinin iki buçuk yıl sürmesinin ardından 03.07.2000 tarihinde özgün olmayan eklerin sökülmesi, temizlik ve restorasyon süreci başlamıştır (Alper, 2004; Kadir Has Üniversitesi, 2021). Restorasyon çalışması ve yıkım toplam 16 ay sürmüş ve 18 milyon dolara mal olmuş, proje müellifi bu miktar ile birkaç üniversite kurulabileceğini belirtmiştir. Fabrikada yıkım ve temizlik 3 ay, güçlendirme ise 4 ayda tamamlanmıştır (Kalkan, 2002). Üniversitenin planlamalarını yapan ekiple birlikte çalışan restorasyoncular, alanı bir üniversitenin ihtiyaçlarına yanıt verecek şekilde değerlendirmeye çalışırken; binaların orijinal karakterini ve mimari birliğini korumaya da dikkat etmişlerdir (Kadir Has Üniversitesi, 2021). Mevcut yapıların tespiti ve projelendirmesi çalışmalarının tamamlanmasıyla birlikte,

İstanbul 1 Numaralı KTVK Kurulu'nun 11810 sayılı kararı ile onaylanmış Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, 30 Ocak 2002 tarihinde Kadir Has Üniversitesi Cibali Merkez Kampüsü olarak kullanıma açılmıştır (Alper, 2004).

Şekil 4.7 Kadir Has Üniversitesi, A,B,C,D ve E bloklar, Haliç silueti, 2020 (Didem Telli'nin arşivi)

Şekil 4.8 Kadir Has Üniversitesi, A, B, C, D ve E blokların vaziyet planı üzerinden analizi (TURES arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Tarihi fabrika yapılarının (1024 Ada) Kadir Has Üniversitesi Cibali Merkez Kampüsü'ne dönüştürülmesinden sonra kuzeyinde yer alan tarihi depo binası Mart 2005'te Güzel Sanatlar Fakültesi (C Blok) olarak tasarlanmış, binanın altında yer alan Bizans dönemine ait sarnıç da aynı tarihte Rezzan Has Müzesine dönüştürülmüştür. 2007 yılı sonunda yapının güneyinde kalan alanda (1050 Ada) Tekel Alkollü İçkiler Hizmet Binası yerine Cibali Kampüsünü büyütecek modern D Blok (Kadir Has Üniversitesi Kültür Merkezi) yapılarak 2008'de kullanıma açılmıştır (Şekil 4.7 ve Şekil 4.8). Spor Salonu ve ilişkili tesisler 2008 yılında Fatih Belediyesi işbirliğinde gerçekleştirilmiştir. 28 Mart 2007 tarihinde Cibali Kampüsü'nin adı Kadir Has Kampüsü olarak değiştirilmiş, batı yönünde fabrikada çalışan işçilerin yaşadığı yapıların yer aldığı alanda (1020 Ada) Yabancı Diller Yüksekokulu (E Blok) tasarlanarak Nisan 2018'de kullanıma açılmıştır (Engin, 2009; Alper, 2018; Kadir Has Üniversitesi, 2021).

Kadir Has Üniversitesi, kuruluşunun 20. yılını 28.05.2017 tarihinde geride bırakmıştır. Ancak yapının Mimarı Mehmet Alper, 20 yıllık bu süreçte planlanan alanın ancak yarıya yakınının yenilenebildiğini ifade etmiştir.

Emeğin mekânının üniversiteye dönüştürüldüğü bu zaman zarfında; Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası ve yakın çevresinin gelişimi ve dönüşümü ile doğrudan ilişkili olan bazı yasal kısıtlar/düzenlemeler ve mülkiyet değişiklikleri şunlardır (Alper, 2018):

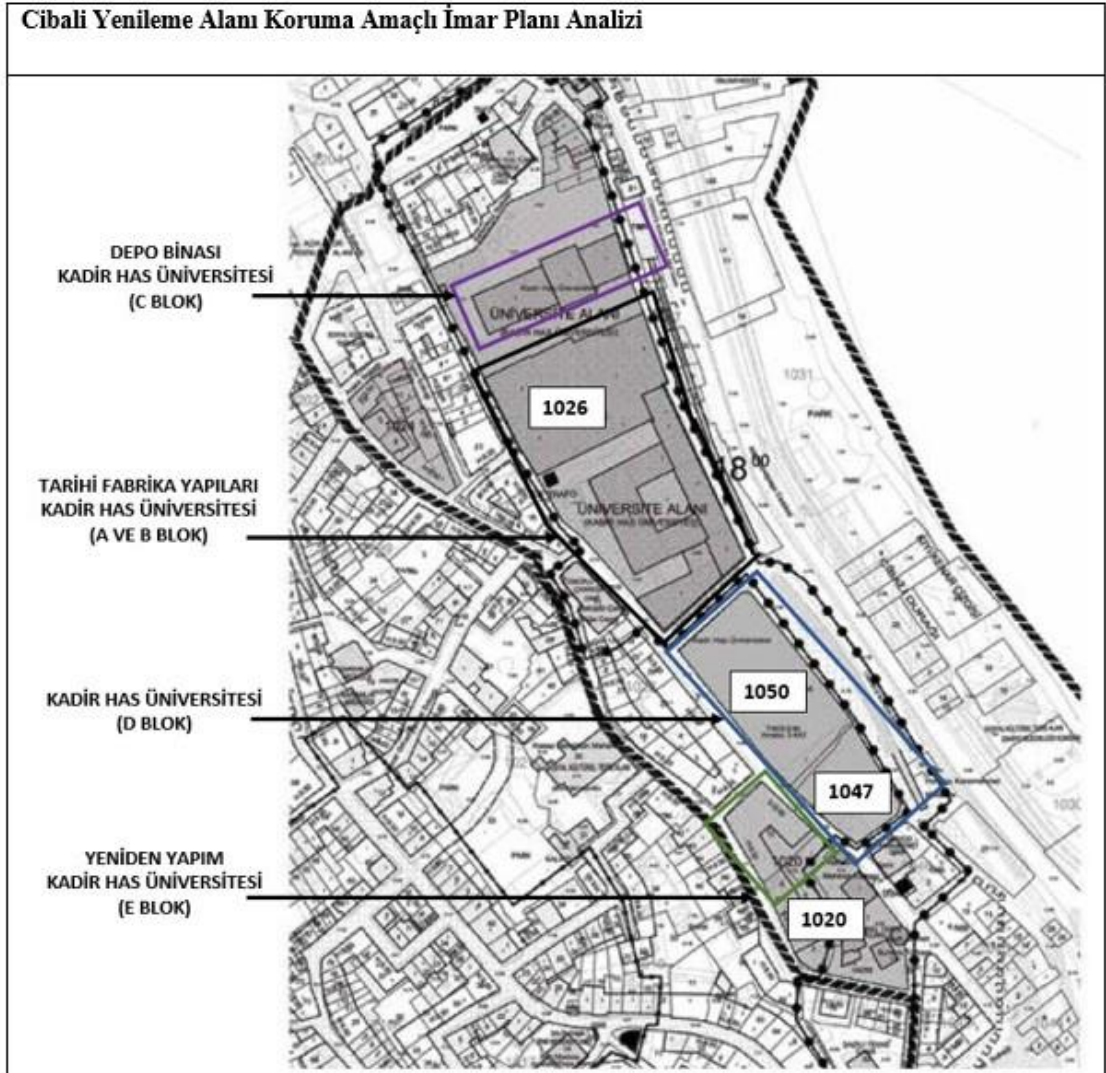
-31.12.1994 yılında fabrika kapatılarak, üretime ara verilir. 1995 yılında fabrika için üretim teknolojisinin yenilenmesini bekleyen bir dönem başlar. Bu dönemde yapının mülkiyeti Maliye Hazinesi'ne aittir.

-Fabrika ve yakın çevresinin içinde kaldığı alan, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 19.06.1981 gün ve 12850 sayılı Tarihi Sit Alanı ve İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 12.07.1995 tarih ve 6848 sayılı kararlarıyla Kentsel ve Tarihi Sit Alanı ilan edilmiştir.

-Fabrika, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 16.09.1997 tarih ve 3618 sayılı kararıyla korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilir.

-Fabrika Maliye Bakanlığı'nın 15.12.1997 tarih ve 48381 sayılı kararıyla eğitim ve öğretim tesisi yapılması koşulu ile 29 yıllığına Kadir Has Üniversitesi'ne tahsis edilir.

-Osmanlı Endüstri mirasının en önemli örneklerinden biri olan bu yapı ve yakın çevresi Bakanlar Kurulu'nun 13.09.2006 gün ve 2006/10961 sayılı kararı ile 5366 sayılı yasa kapsamında "Cibali Yenileme Alanı" ilan edilir (Şekil 4.9).

Şekil 4.9 Cibali yenileme alanı koruma amaçlı imar planı analizi (Alper (2018)
(Cibali yenileme alanı koruma amaçlı imar planı üzerinden hazırlanmıştır.)

-Yapı ve yakın çevresi koruma altına alınan alan, İstanbul I Numaralı Yenileme Alanları Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 03.11.2011 gün ve 101 sayılı kararı ile düzeltmelerle uygun bulunan 30.12.2011 onanlı Tarihi Yarımada'ya ait Kentsel, Tarihi, Kentsel Arkeolojik, I. Derece Arkeolojik Sit Alanı

için hazırlanan 1/5000 ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı sınırları içerisinde yer alır. Diğer taraftan devam eden süreçte İstanbul I Numaralı Yenileme Alanları Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 19.09.2012 gün ve 277 sayılı kararı ile uygun bulunan 04.10.2012 onanlı ancak, Bakanlık aleyhine açılan davayla revizyonu yapılan Fatih Belediye Meclisi'nin 09.02.2018 gün ve 2018/29 sayılı, İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 16.03.2018 gün ve 512 sayılı, İstanbul I Numaralı Yenileme Alanları Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 19.04.2018 gün ve 3253 sayılı kararı ile kabul edilen Fatih İlçesi Tarihi Yarımada'ya ait Kentsel, Tarihi, Kentsel Arkeolojik, I. Derece Arkeolojik Sit Alanı için hazırlanan 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Plan Notları (1/1000 KAUİP) içinde yer almaktadır.

-Bu alandaki tüm uygulamalar 5366 sayılı “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıklarının Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun” kapsamında İstanbul Yenileme Alanları Koruma Bölge Kurulu'nca onaylı fonksiyon, yapılaşma koşulları ve irtifa şartları geçerli avan projelere göre yapılmaktadır (1/1000 KAUİP, II-5-2).

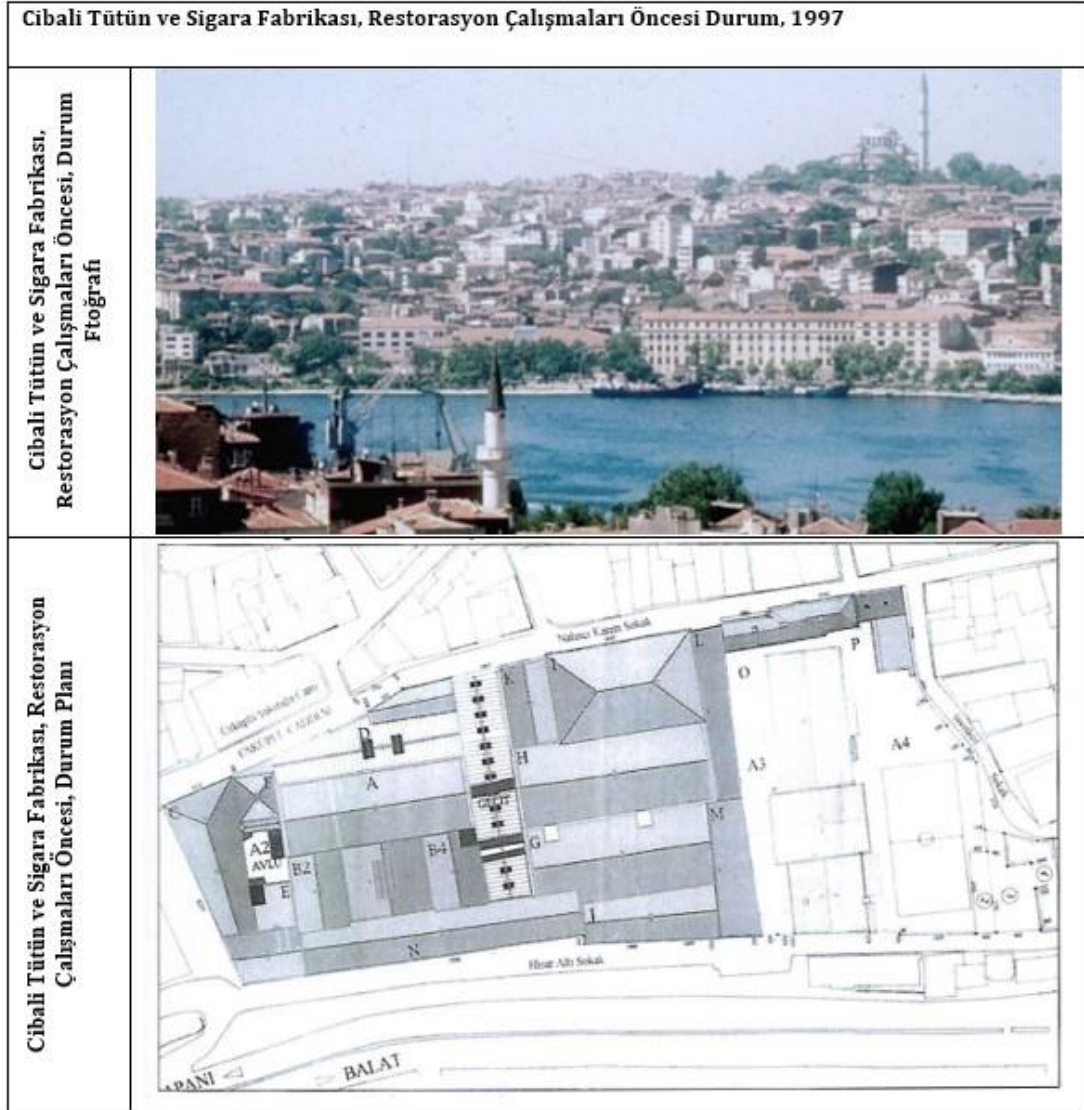
4.2.3 Mimari Özellikler

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası 10.385m² arsa üzerinde, 40.000m² kapalı kullanım alanına sahiptir. Sanayi yapısı işlevine bağlı olarak kat planlarında geniş mekânlar elde etmek amaçlanmıştır; bu nedenle de modüler sistemle tasarlanan yapıda x ve y doğrultusunda akslar oluşturularak bir anlamda fabrikasyon imalata gidilmiştir (Alioğlu ve Alper, 1998; Alper, 2004).

19. yüzyılın bir yansıması olarak sanayi devrimi sonrası batılı devletlerde kullanılan tuğla, demir, döküm taşıyıcı kolonlar ve cam gibi yapı malzemeleri kullanılmıştır. Fabrikaya ait yapılar, neoklasik üslup özellikleri taşıyan kagir bir dış duvar arkasında, bu yeni teknolojik olanaklarla inşa edilmiştir. Bu kapsamda; fabrika kitle etkisi, neoklasik biçimlenmesi ve işleviyle geleneksel yapı sanatından farklılaşarak dönemin ilginç bir örneğini oluşturmaktadır.

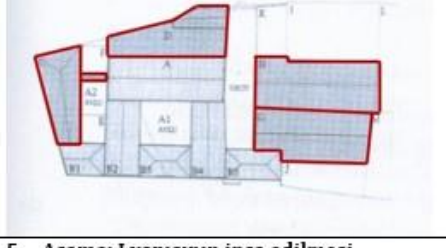
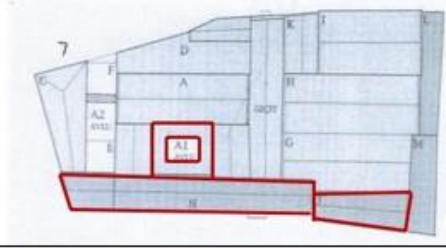
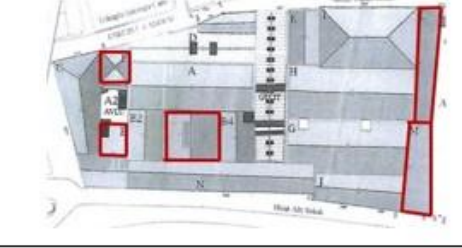
Yapıların hem dış hem de iç duvarlarında Osmanlı tuğlasından farklı tuğla kullanılmış; duvarlar INP hatıllarla takviye edilmiştir. Düşey taşıyıcı eleman olarak yer yer yığma duvarlar, ayaklar kullanılmakla birlikte sistemin asıl taşıyıcı

elemanları daire kesitli pik döküm sütunlardır. Kullanılan pik döküm sütunların en büyük özelliği makinelerin oluşturduğu rezonansı emme özelliğine sahip olmalarıdır (Alioğlu ve Alper, 1998; Kalkan, 2002). Modüler sistemde yer alan bu yapı elemanları birbirlerine mekânın uzun kenarı doğrultusunda yine INP kirişlerle bağlanmıştır. Tavan ise INP kirişlere dik doğrultudaki volta döşemeyle yapılmıştır (Alioğlu ve Alper, 1998). Fabrikanın çatı örtüsündeki özgün Marsilya tipi kiremitlerin, daire kesitli pik döküm kolonlarının ve döşemelerde kullanılan INP çelik putrellerin Fransa'dan getirilerek uygulandıkları tahmin edilmektedir. Yapıda yer yer ahşap taşıyıcı elemanlar da kullanılmış olmakla birlikte bodrum kat dışındaki katlarda döşemeler ahşap parke, tavan ise ahşap çıtalıdır.

Şekil 4.10 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, restorasyon çalışmaları öncesi durum, 1997 (Alper, 2019)

Sonradan inşa edilen, ek niteliğindeki yapılar betonarme strüktürlüdür. Binaları birbirine bağlayan geçidin üstü, her iki yanında yer alan binalara taşıtılan çelik ve cam asma çatı sistemindedir. Fotoğraflar ve yapısal analizler, birçok binanın bir araya gelmesiyle oluşan fabrikanın tek bir seferde inşa edilmediğini, avlu ya da geçitlerle birbirine bağlanmış birkaç yapıdan oluştuğunu ve zaman içinde eklenerek Şekil 4.10'da görülen restorasyon öncesindeki biçimini aldığını göstermektedir (Alioğlu ve Alper, 1998; Alper, 2004).

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası Gelişim Aşamaları	
1. Aşama: A yapısının inşa edilmesi	2. Aşama: B yapısının A yapısına eklenmesi
	
3. Aşama: C, D, G ve H yapılarının inşa edilmesi	4. Aşama: K yapısının inşa edilmesi
	
5. Aşama: I yapısının inşa edilmesi	6. Aşama: geçide çatı yapılması
	
7. Aşama: A1 avlusunun 3. evresi ile J yapısı ve N yapısının eklenmesi	8. Aşama: A1 avlusunun 4. evresi ile E, F, L, M ve diğer yapıların inşa edilmesi
	

Şekil 4.11 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası gelişim aşamaları, Alper (2019) üzerinden hazırlanmıştır.)

Fabrika restorasyon öncesi son halinde; tütün depolama, ayıklama, tasnif, işleme, sigara yapımı, paketlenme, mekanik, idari ofisler, yemekhane ve mutfak, kreş, sağlık ve müstemilat gibi işlevleri barındırmaktadır (Alioğlu ve Alper, 1998). Dönüşüm çalışmalarında sorumlu mimar Prof. Dr. Mehmet Alper ve Prof Dr. Berrin Alper ile yapılan görüşmeler sonucunda fabrikanın restitüsyon projesi ve raporu temin edilemediği için bu bölümün ana kaynakları çalışma kapsamında temin edilebilen makale ve bildilerdir. Bu kaynaklarda fabrikanın olası gelişim aşamaları ise Şekil 4.11’de görüldüğü gibi şu şekildedir:

1. Aşama: A Bloğun inşa edilmesidir. Uzun kenarı Haliç’e paralel dikdörtgen şekilli A yapısı fabrikaya ait ilk binadır. Yapı kitlesi x ve y doğrultusunda bir aks sistemine göre oluşturulmuştur. A yapısı bodrum, zemin ve 2 normal kata sahiptir. Bodrum ve zemin katları üçlü mekân kurgusuna sahiptir. 1. ve 2. kat planlarında bölümlenme yoktur, mekân bütün olarak kullanılmıştır. Yapı strüktürü taşıyıcı yığma duvar içinde metal taşıyıcı elemanlardır. Bodrum katında dış duvarlar 3 tuğla, iç duvarlar 2,5 tuğla; diğer katlarda ise dış ve iç duvar kalınlıkları 2 tuğladır. Kagir duvarlar hatıl niteliğinde INP’lerle desteklenmiştir. Bodrum, zemin ve 1. ci katların iç mekânlarında 2 INP 14, 16 dikmeler, 2. katta da 20x20cm boyutunda ahşap dikmeler taşıyıcı sistemi oluşturmuştur. Bodrum katında dikme akslarının aralarındaki sütunların sonradan eklendikleri düşünülmektedir. Bodrum kat dışındaki kat döşemeleri 9/96 cm ebatlarında balıksırtı ahşap parke, tavanlar ise ahşap çitalı olarak yapılmıştır. Yapı dört yönde, bodrum kattan çatıya kadar tasarlanmış, neoklasik cephe çizgilerine sahiptir (Alioğlu ve Alper, 1998; Alper, 2004).

Alioğlu ve Alper (1998) cephe tasarımını şu şekilde değerlendirmiştir:

“Zemin kat döşeme silmesi, saçak silmesi, sadece pencere boşlukları bölgesinde yer alan kat silmeleri, son kat penceresini ortalayarak tüm yapıyı dolaşan silmeler ve son katta binayı taçlandıracak gibi kısmen yapılmış olan pahlı kesme taş görünümlü- sıva- duvar dokusuyla yapının zaten var olan yatay etkisi güçlendirilmiştir. Bunun yanı sıra pencere aralarındaki dolulukların plastr biçiminde oluşturulması, pencere boşluklarının son katta pahlı kesme taş biçimli -sıva- basık bir kemerle taçlandırılmasıyla bu yatay etki ölçülü bir biçimde dengelenmeye çalışılmıştır. Yapının beşik çatısı kuzey ve güney cephelerinde bir alınlıkla sonlandırılmıştır.”

2. Aşama: B yapısının A yapısına eklenmesidir. A yapısının doğu cephesine ortada bir avlu oluşturacak şekilde U şeklindeki B yapısı eklenmiştir. B yapısı da x ve y doğrultusunda bir aks sistemine göre oluşturulmuş, A yapısının strüktür sistemi yinelenmiştir. Yapı kısmi bir bodrum, zemin, 2 normal kat ve bir ilave kat (N) den oluşmuştur. A yapısındaki strüktür sistemi burada da yinelenmiştir. B yapısının bodrum katında mekân içindeki taşıyıcılar döküm sütunlar ve kagir ayaklarken, zemin kat B3, B5 bölümlerinde taşıyıcı kagir duvarlar; B1, B2, B4 bölümlerinde de döküm sütunlar kullanılmıştır. A1 avlusunun kapatılması sürecinde, yapının mevcut döküm sütunlarının benzerleri kullanılmış olup bunların aks sistemi farklı bir ölçüde oluşturulmuştur. B5 bölümü 1. ve 2. katlardaki mekânlar özgün durumda da bölünmüş olarak kullanılırken bu bölüm dışındaki mekânlarda açık mekân oluşturma isteği neticesinde döküm sütunların kullanıldığı görülmektedir. Sütunlar uzun açıklık boyunca 2NP 22'lik kirişlerle birbirlerine bağlanmış volta döşeme de bu kirişlere dik doğrultuda oluşturulmuştur. Yapının döşemeleri yer yer değiştirilmiş olmakla birlikte; özgün durumunda kat döşemeleri ahşap parke, tavanlar ise ahşap çıtalı olarak yapılmıştır. Yapının özgün cephesi dönem fotoğraflarında görülmekte olup; buna göre restorasyon öncesi 4 katlı olan doğu cephesi aslında 3 katlıdır ve A yapısının cephe özelliklerini taşımaktadır. Yine bu fotoğraflardan B yapısı A yapısına açık bir avlu (A1) oluşturacak biçimde eklenmişken bu avlunun dört aşamada gerçekleşen müdahalelerle bütün katlarda kapalı mekânlara dönüştürüldüğü belirlenmiştir (Alioğlu ve Alper, 1998; Alper, 2004).

3. Aşama: C, D, G ve H yapıları inşa edilmiştir. Tütün işleme ve sigara üretimine ayrılan A ve B yapılarının güney cephesine, arada bir avlu açıklığı bırakılarak, güney ve batı kenarları sokak çizgisine göre oluşan, puro üretiminin yapıldığı C yapısı eklenmiştir. C yapısı 1 bodrum, zemin, 1 normal ve 1 çatı katına sahip olup tüm katlarda açık mekân olarak düzenlenmiştir. Yapı strüktürü A ve B yapıları gibi taşıyıcı yığma duvar bir kabuk içinde metal taşıyıcı elemanlardan oluşturulmuş ancak çatı katı ahşap çatki sistemiyle inşa edilmiştir. Bodrum kat dışındaki katlarda döşemeler ahşap parkedir. C yapısının cephelerinde, A ve B yapılarına kıyasla daha sade bir tasarıma gidilmiş ancak doluluk ve boşluk oranları ve çatı biçimlenmesinde daha önce inşa edilmiş olan bu iki yapının verilerine uyulmuştur.

Bu aşamada C yapısı haricinde, A yapısının batı cephesine, bodrum ve zemin kat planları açık mekân olarak tasarlanan çelik ve cam malzemeli sundurma bir çatı altı D yapısı eklenmiş ayrıca fabrikanın kuzey yöndeki tütün depolama ve ayırma bölümleri ile güneydeki üretim bölümü arasında uzun bir dikdörtgen kitle olan geçit konumlandırılmıştır. Uzun dikdörtgen yapı fabrikanın doğu ve batı girişlerini birbirine bağlamaktadır. Dönem fotoğraflarında Geçit'in zemin kotunun kısmen bodrum kat kotunda olduğu ve üzerinde yer yer köprülerin bulunduğu; mekânın bodrum katında bir tünele dönüşerek denize açılan bölümünden raylar üzerinde hareket eden vagonlarla yükleme-boşaltma yapıldığı görülmektedir. Arnavut kaldırımı olarak gözüken döşeme kaplamasının beton/mozaik olarak değiştirildiği rölöve çalışmalarında belirlenmiştir.

Geçidin kuzeyinde birbirine eklenmiş oldukça büyük bir kitle olan G ve H yapıları bulunmaktadır. Bu yapılar, Haliç'e paralel olarak B Blok/B5 bölümünü kısmen saracak şekilde inşa edilmiştir. Yapı oldukça büyük bir kitlesi olması nedeniyle gerek plan gerekse cephe biçimlenmesinde iki parçalı olarak ele alınmış ve bu şekilde düzenlenmiştir. G ve H yapılarının her ikisinde kısmi bir bodrum, zemin, üç normal kat ve çatı katları (dördüncü kat) bulunmaktadır. Zemin katta koridorun dışında kalan alanlar ve diğer kat planları yekpare mekânlar olarak tasarlanmıştır. Yapının güney cephesi çatıya da yansıyacak biçimde birbirinin aynı iki bölümde tasarlanmıştır (Alioğlu ve Alper, 1998).

Alioğlu ve Alper (1998) cephe tasarımını şu şekilde değerlendirmiştir:

“Her bir bölüm zemin kattan çatı katına kadar düz lentolu pencerelerden oluşur. Pencere aralarındaki duvar parçaları plastr yaparak yine çatı katında yer alan silmeyle sona erer. Çatı katı cephesi, alt katlarda kalan cephenin üstünde, geniş bir basık kemerle taç yaparak oluşur. Yapı beşik çatısının alınlığı bu taç kısmıyla bütünleşmiştir. Doğu cephesi, J Blok bu cepheye ek yapıncaya kadar varlığını sürdürmüştür. Fotoğraflardan anlaşıldığı kadarıyla, bu cephe boyutları çatı katında farklılaşan düz lentolu pencerelerden oluşur. Pencere aralarında yer alarak saçak silmesine kadar yükselen plastırlar çatı katı döşeme seviyesindeki bir silmeyle taçlandırılırlar. Yapının kuzey cephesinde sadece H Blok bölümünde, güneydeki gibi bir biçimlenme olduğu ancak, daha sonra buraya eklenen L Blokla bunun örtüldüğü görülür.”

Yapı strüktürü, taşıyıcı yığma duvar bir kabuk içerisinde metal taşıyıcı elemanlardır. Bodrum katında 2,5 ya da 3 tuğla, diğer katlarda ise dış duvarlarda 3 tuğla, ara duvarlarda ise 2 tuğla olan kagir duvarlar hatıl niteliğinde 3 INP'lerle desteklenmiştir. Bodrum katında daire kesitli döküm sütunlar ve kagir ayaklar mekân içerisindeki taşıyıcılarken, diğer katlarda düşey taşıyıcıları değişen boyutlarda döküm sütunlar oluşturmaktadır. Sütunlar açıklığın uzun kenarı doğrultusunda 3 INP 22'lik kirişlerle birbirlerine bağlanmış, volta döşeme de bu kirişlere dik yönde oluşturulmuştur. Bodrum kat ve zemin kat döşemeleri sert zemin, diğer kat döşemeleri adi ahşap kaplamadır (Alioğlu ve Alper, 1998).

4. Aşama: K yapısı inşa edilmiştir. H yapısına bitişik olarak inşa edilen K yapısı, zemin ve 3 normal kattan oluşmuştur. Kat planlarında, zemin kat hariç bütün katlarda yekpare mekân kullanımı vardır. Yapı strüktürü, taşıyıcı yığma duvar bir kabuk içinde metal elemanlardır. Kat döşemesi olarak adi ahşap kaplama kullanılmıştır. K yapısının duvar kalınlıklarının G ve H yapıları ile aynı olması, taşıyıcı sistem özellikleri, G ve H yapılarından sonra, I yapısından hemen önce yapıldığı kanısını uyandırmıştır (Alioğlu ve Alper, 1998).

5. Aşama: I yapısı inşa edilmiştir. H yapısına bitişik olarak inşa edilen I yapısı; zemin, 3 normal kat ve 1 çatı katından oluşmuştur. Yapının bütün kat planlarında açık mekân düzenlemesine gidilmiştir. I yapısının sadece batı cephesi görülebilmekte olup burada da G ve H yapılarında olduğu gibi düz lentolu dikdörtgen pencereler kullanılmıştır. Yapı strüktürü, taşıyıcı yığma duvar bir kabuk içinde metal taşıyıcı elemanlardır. Bloğun zemin kat döşemesi sert zemin, diğer döşemeler ise adi ahşap kaplamadır. Dönem fotoğraflarının analizi neticesinde, restorasyon çalışmaları öncesinde kırma çatı olan, üst örtüsünün G ve H yapıları gibi beşik çatı olduğu kuzey ve güney cephelerinde de bunun bir alınlıkla sona erdiği tespit edilmiştir.

I yapısı dönem fotoğraflarında H ve G yapılarıyla birlikte yer almaktadır. Nitekim yapının H, G ve K yapılarına eklenmiş olduğu düşünülmektedir. Bunun nedeni ise bu yüzeylerdeki duvar kalınlıklarının I yapısının kendi duvarlarında sürdürülmemesi, farklı duvar kalınlıkları ve cephe özelliklerinin bu yapılardan daha sonra yapıldığı yönünde izlenim vermesidir (Alioğlu ve Alper, 1998).

6. aşama: Geçide çatı yapılmıştır. Geçidin arasında yer aldığı yapılara dayanan çelik+cam asma çatı sistemi geçidin üst örtüsünü oluşturmuştur. Bu aşamada A1 avlusu da ikinci evresinde olup avluda iki dikdörtgen açıklık bırakılacak biçimde sundurma bir üst örtü oluşturulmuştur.

7. aşama: A1 avlusu 3. evresine geçmiş, J yapısı ve muhdes ek N eklenmiştir. Haliç'e paralel G ve B yapılarına (B5 bölümü) bitişik olan J yapısı; zemin kat ile 3 normal kattan oluşmuştur. Yapının zemin kat, 1, 2 ve 3.cü kat planlarında rölöve çalışmaları esnasında sonradan yapılan bölüntülere rastlanılmış; ancak yapılan incelemeler neticesinde özgün halinde bütün kat planlarında yekpare mekânlar olarak tasarlandığı sonucuna varılmıştır. Yapının ancak kuzey ve doğu cepheleri vardır. J yapısının kuzey cephesi önemli biçimsel özellikler içermemektedir. Fabrikanın doğu cephesi, J yapısının bu cepheye eklenmesiyle arka planda kalmıştır. J yapısının üst örtüsü H, G ve I Blokların üst örtüsü gibi beşik çatıdır. Yapının strüktürü taşıyıcı yığma duvar bir kabuk içinde metal taşıyıcı elemanlardır. Kat döşemesi olarak adi ahşap kaplama kullanılmıştır. Yapının ön cephe oluşumunda ve taşıyıcı sisteminde önceki yapılarla benzerlikler olması nedeniyle yapım tarihinin çok da geç olmadığı düşünülmektedir. Bu dönemde A1 avlusu da üçüncü evresinde olup avluda bir kare açıklık bırakılacak şekilde sundurma bir üst örtü oluşturulmuştur. Hava fotoğraflarından J yapısının ve B yapısına 3. kat olarak eklenen muhdes ek N'nin yapılmasının da bu aşamada gerçekleştiği düşünülmektedir (Alioğlu ve Alper, 1998).

8. aşama: E, F, L, M ve diğer yapılar inşa edilmiştir. Betonarme taşıyıcı sisteme sahip olan E ve F yapıları daha geç bir dönemde yapılmış yapılardır. I yapısına eklenerek yapılan L yapısı, I yapısının taşıyıcı sistem özelliklerini sürdürmüştür. G ve H yapılarının kuzey cephesine bitişik ve sadece zemin katta yapılmış olan M yapısı, G ve H yapılarının taşıyıcı sistem özelliklerini sürdürmüştür.

Sürekli artan mekân ihtiyacı, eklemlenerek büyüyen yapıların arasında yer alan boşlukların zaman içinde doldurulmasına ve yekpare mekânlara sonradan bölüntülerin eklenmesine neden olmuştur (Alioğlu ve Alper, 1998).

4.2.4 Restorasyon İlkeleri ve Tasarım Kararları

Haliç kıyılarının temizlenmesi ve rehabilitasyonu ile ilgili olarak, bölgede tahribatı attıran sanayi işlevi yerine toplumsal, kültürel ve turizm içerikli işlevlerin yer alması gerekliliğinin tartışıldığı süreçte; özgün işlevini kaybeden Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'nın üniversite olarak hizmet vermesinin hem kamu yararı, hem İstanbul'un genel koruma planlaması hem de fabrikanın tek yapı ölçeğinde korunabilmesi açısından doğru olduğu düşünülmüştür. Dönüşüm sürecinin mimarı Prof. Dr. Mehmet Alper yapının yeniden kullanımı için uygulanan temel restorasyon ilkelerini:

- Yapının 19. yüzyıl sonuyla 20. yüzyıl başlarında yapılmış olan dönemin üslup, malzeme ve teknik özelliklerini taşıyan bölümlerinin yıkılmadan kullanılması,
- Özgün olmayan sonradan gelişigüzel eklenen niteliksiz eklerin ayıklanması, bazıları için önerilerin getirilmesi,
- Yapının yeni işlevi doğrultusunda en az müdahale ile yeniden düzenlenmesi,
- Yapının geleceğe sağlıklı taşınması için bünyesinin güçlendirilmesi ve olası depremlere karşı strüktürel güçlendirme çalışmalarının yapılması,
- Yapıya eklenen bazı yapıların/eklerin ayıklanması, bazıları içinse önerilerin getirilmesi,
- Kat planlarındaki niteliksiz eklerin ayıklanması, bazı mekânların özgün durumunda, bazılarının ise strüktür dikkate alınarak bölümlenerek kullanılması,
- Yapının teknik, tesisat, teçhizat ve donanımı yönünden üstün teknoloji ile günümüze hazırlanması ve geleceğe taşınması, olarak özetlemiştir.

Bunlara ek olarak üniversitenin iç mekân tasarımında, sabit ve hareketli mobilyaların ve aydınlatma armatürlerinin seçiminde de yapının geçmişini anımsatmasının zaman zaman çıkış noktası olduğunu, örneğin glob lambalar, tütün tonlarında seçilmiş duvar renkleri gibi yaklaşımların benimsendiği vurgulamıştır (Alioğlu ve Alper, 1998; Alper, 2004).

Restorasyon ilkeleri ve tasarım kararları hakkında Alper’de (2019) ayrıca, tasarımcının şu yorumuna yer verilmiştir:

“Projeler, teknik raporlar ve sondaj çalışmalarının ardından restorasyon uygulamaları için hazırlıklara başlanır. Restorasyon uygulaması aşamasında dönem eklerinin özgün üslup, boyut, strüktür ve malzeme özellikleri ile korunarak yeniden değerlendirilmesi ilkesi doğrultusunda hareket edilir. Bir üniversiteye dönüştürülen tarihi fabrikada işlev değişikliğine bağlı mimari ve teknik donanımların, yapının özgünlük değerini zedelemeyecek şekilde eklenmesi, bunun yanı sıra yeni dönem eki niteliği kazanması restorasyonun temel yaklaşımını oluşturur. Fabrikada çalışan işçi sayısı ile üniversitedeki öğrenci sayısı ve her iki işlev için kullanılan mekân boyutları arasındaki benzerlik, yeni işlevin özgün yapıya uyarlanması kolaylaştırmış, ya özgün mekân örgütlenmesinin ya da orijinal izlerinin korunmasını sağlamıştır.”

Söz konusu restorasyon ilkeleri ve tasarım kararları doğrultusunda ortaya çıkan ürünü Soykan (2008) şu sözleriyle ifade etmeye çalışmıştır:

“Kadir Has Üniversitesi, Tütün ve Sigara Fabrikası olduğu yıllardan kalan birçok mimari özelliği içinde barındırıyor. Üniversite’nin kantininde öğrenciler fabrika yıllarına ait eski iş makinelerinin etrafında çay içip, sohbet ediyorlar. Yine o yıllardan kalma orijinal parke zeminler üzerinde ve çelik kolonlar arasında dolaşırken binanın tütün fabrikası yıllarından kalan siyah beyaz resimlerine bakmak mümkün. Ayrıca fabrikadan kalan masa ve sandalyelerle, daktilolar, teknik aletler, tıbbi malzemeler de kampüsün çeşitli yerlerinde sergileniyor. Tavanlar geçmişin bütün izlerini taşıırken, duvarlarda yer yer açılan yırtıklarla tütün fabrikasına ait orijinal dikdörtgen tuğlalarla örülü duvarlar izlenebiliyor.”

Köksal (2005), Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası’nın Kadir Has Üniversitesi’ne dönüşümünü daha eleştirel bir bakış açısıyla ele alarak; yapının tarihi katmanlarına saygılı tasarım yaklaşıma rağmen; restorasyon çalışmalarına başlamadan önce, Maltepe Sigara Fabrikası’na taşınan müzede yer alan Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası’na ait eserlerin ait oldukları yere geri getirilemediğini; 1994 yılında fabrikaya yapılan bir gezide tüm donanımın yerinde olduğu ve büyük bir kısmının işlevini sürdürdüğü gözlemlenmesi rağmen bugün donanımdan ve işletim sisteminin yapıyla ilişkisinden örnek bir bölüm kalmadığını; yapının fabrika kimliğine dair izlerin bodrum katındaki makine idare panosu, ray izleri ve duvarlardaki eski fotoğraflardan ibaret olduğunu belirtmiştir (Köksal, 2005).

4.2.5 Yeniden İşlevlendirme Programı

Cibali Tütün ve Sigara fabrikasında restorasyon çalışmasına başlamadan önce yapılan temizlik çalışmaları esnasında, yapısal hatalar ve zamanla oluşan bozulmalar tespit edilmiştir. Alper (2008) fabrika restorasyon çalışmaları öncesinde tespit edilen bozulmaları şu şekilde özetlemiştir:

“120 yaşındaki yapı, 17 Ağustos ile 12 Kasım depremleri gibi şiddetli depremler geçirmişti. Özellikle zemin katta ve birinci katta bunlardan kaynaklanan bünyesel bozulmaların olduğunu gördük. Kapı ve pencere üzeri kemerlerde kısmi çatlaklar, pencereler arası taşıyıcı duvarlarda basınç çatlakları vardı. Zaman içinde yapıda oluşan farklı oturmalar nedeniyle strüktürel bozulmalar olmuştur. Kullanılan yapı malzemesinin bünyesel özelliklerini yitirmiş, yığma tuğla duvar ve çeliş konstrüksiyon döşeme sisteminin birlikte kullanılması, zayıf köşe ve kat bağlantıları kırılmalara neden olmuştur.”

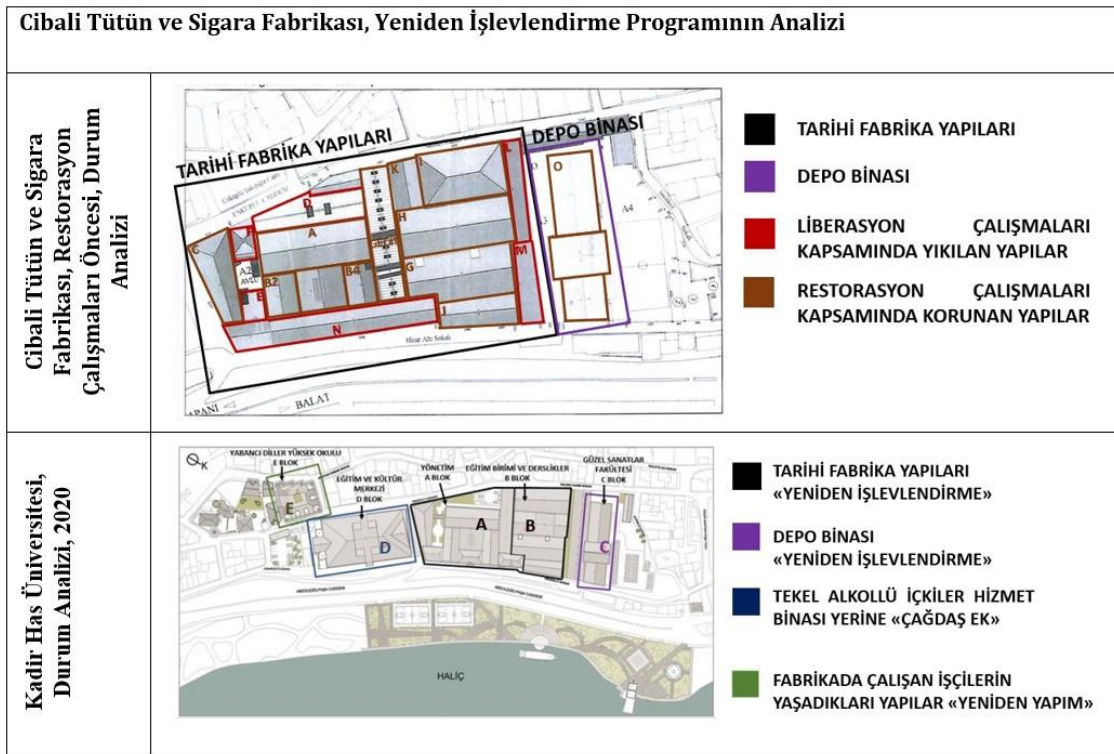
Kagir (tuğla, harç) ve çeliğin birlikte kullanıldığı karma yapıda, dış duvarlar harçlı harman tuğlası ile örülmüş olup, döşemeler volta döşeme olarak yapılmış, çelik taşıyıcılar kaynaksız olarak bağlanarak düşey yüklere göre düzenlenmiştir. Bu nedenle depremde oluşacak yatay yüklere karşı yalnızca taşıyıcı çevre duvarların rijitliği önem kazanmıştır. Tarihi yapının taşıyıcı sitemindeki çatlak ve bozulmalar ile olası bir depremde oluşacak yatay yüklere karşı önlem olarak; temel pabuçları genişletilmiş, mevcut taşıyıcı sisteme deprem duvarları eklenmiş, zemin ve birinci kattaki pencereler ve kapı üstleri epoksi ve karbon elyafı plakalar ile güçlendirilerek yapının dış cephe köşe birleşimlerinde görülen ayrılmalar Monotop 612, Carbodur S512 ve “Hex-230C” ile “wrapping” tekniği uygulanarak güçlendirilmiş, A bloktaki imalat mekânlarının çürümüş ahşap karkas sistemi çeliğe dönüştürülmüş, fabrikanın iç ve orta taşıyıcı duvarları çelik kuşaklamalarla desteklenmiştir. Tasarım yaklaşımı olarak tüm mekânlardaki strüktürel güçlendirme elemanlarının görünür olması sağlanmış ayrıca tüm bu çalışmalara paralel olarak; arkeolojik kazı ve liberasyon çalışmaları yürütülmüştür.

Yapının restorasyon ilkeleri ve tasarım kararları kapsamında 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarında yapılmış dönemin üslup, malzeme ve teknik özelliklerini taşıyan bölümleri yıkılmadan kullanılmış; gerekli bakım ve onarım çalışmaları tamamlanan yapı en az müdahale ile yeniden işlevlendirilmiştir. Liberasyon çalışması kapsamında öncelikle fabrika muhdes eklerden arındırılmış; B blok

deniz cephesi üzerine inşa edilen ve yapıya estetik bir katkısı olmayan 6000 m²'lik muhdes ek (N); G, H, I bloklarının batı cephelerini kapatacak şekilde eklenmiş olan M ve L binaları; A2 avlusu içindeki E, F ve D yapıları yıkılmış; zamanla tüm katlarda kapalı mekânlara dönüştürüldüğü tespit edilen A1 avlusu da boşaltılmıştır (Alper, 2019). Bu müdahaleler dışında;

- A yapısının batı cephesine bitişik olan D yapısının yıkılması ile A yapısının bodrum cephesinin ortaya çıkartılması sağlanmıştır.
- A2 avlusundaki eklerin temizlenmesi ile bahçe olarak değerlendirilebilecek bir alan elde edilmiştir.
- İlk inşa edilen A yapısı ile bu yapıya eklenen binalar arasında kalan ve zamanla kapalı mekâna dönüştürülen A1 avlusu restorasyon çalışması sonrası geçici sergi salonu olarak yeniden işlevlendirilmiş, avlunun üstü çelik+cam asma çatı ile kapatılmıştır. Bu süreçte ayrıca A ve C yapılarını birbirine bağlayan çelik köprü eklenmiştir.
- Yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında, A yapısının en üst katındaki, taşıyıcı özelliklerini kaybeden ahşap dikmeler kaldırılarak yerine çelik asma çatı yapılmış; A yapısında salonun bitiminde bulunan iki ahşap dikme simgesel olarak korunmuştur. Benzer şekilde C yapısının üst katında yer alan asma çatılı mekâna sonradan eklendikleri anlaşılan ahşap dikmeler de kaldırılmıştır.
- Geçitin üst örtüsü çelik+cam asma çatı olacak şekilde yeniden ele alınmıştır.
- Üniversite işlevinde, H ve G yapılarındaki aydınlanma ve havalandırma sorununu çözmek için, düşey ve yatay taşıyıcılar korunarak, yalnızca volta döşemenin sökülmesi ile bir atrium yaratmak için öneriler hazırlanmıştır.
- Zemin ve temel araştırmaları esnasında G yapısı altında bulunan Bizans dönemine ait yapı kalıntısı temizlenerek aydınlatılmış, üzeri cam döşeme ile kapatılarak mekânda sergilenmiştir.
- I yapısının üst örtüsü , özgün halindeki kuzey ve güney cephelerinde alınlıklı beşik çatı haline geri getirilmiştir.

- Taşıyıcı sistemin izin verdiği ölçüde muhdes binaların iç mekânlarının yeni bölücü elemanlar vb. kullanılarak yeniden düzenlenmesi çalışmaları gerçekleştirilmiştir.
- Fabrikanın tasarım dönemine ait üslup, malzeme ve teknik özellikleri yansıtan ayrıntılar, gerekli güçlendirmeler yapılarak olabildiğince korunmuş, zeminde kullanılan özgün tahta döşemeler raspa edilerek yeniden döşenmiş, kolon ve kirişlerin bakım ve onarımı yapılarak, çelik desteklerle güçlendirilmiş, mekân bütün fabrikası döneminde olduğu gibi bütün renginin tonlarında boyanmıştır (Alioğlu ve Alper, 1998; Alper, 2004).

Şekil 4.12 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, yeniden işlevlendirme programının analizi (Tures Mimarlık arşivi ve Alper (2019) üzerinden hazırlanmıştır.)

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, Restorasyon Çalışmaları Öncesine Ait Görünüm, Haliç Silueti

Şekil 4.13 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, restorasyon çalışmaları öncesine ait görünüm, Haliç silueti (TURES arşivi)

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikasının yeniden işlevlendirme çalışmaları 20 yılı aşkın bir süredir devam etmektedir. Şekil 4.12’de fabrikanın restorasyon çalışmaları öncesi durumu ile 2020 yılına ait güncel durumunun analizi, Şekil 4.13’te fabrikanın restorasyon çalışmaları öncesine ait Haliç siluetindeki durum fotoğrafı görülmektedir.

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, Restorasyon Çalışmaları Öncesine Ait Görünümler, A ve B yapıları

A yapısı, 2. kat, iç mekân görünümü

B yapısı, zemin kat, iç mekân görünümü

Şekil 4.14 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, restorasyon çalışmaları öncesine ait görünümler, A yapısı (TURES arşivi)

Yeniden işlevlendirme çalışmalarının ilk aşamasında, tarihi fabrika yapıları Kadir Has Üniversitesi A ve B bloklar olarak işlevlendirilmiştir. Fabrikanın özgün işlevi ile kullanımında idari işler ile tütün işleme ve üretim birimlerinin yer aldığı tarihi A, B ve C yapıları yeni kullanımda A blok olarak adlandırılmıştır (Şekil 4.14). A blok ilk aşamada yönetim ve idari ofislere ayrılmış olup; zemin katında kütüphane ve öğrenci işleri, birinci katında dekanlık ve muhasebe bölümleri, ikinci katında ise öğretim üyeleri yemekhanesi, rektör odası, toplantı odaları ve oditoryum tasarlanmıştır (Şekil 4. 15).

Şekil 4.15 Kadir Has Üniversitesi, restorasyon çalışmaları sonrasına ait görünümler, A blok (Alper, 2008; TURES, 2021)

Fabrikanın kuzeyinde yer alan ve özgün işlevle kullanımda tütün ayırma, ayıklama ve depolama işlemlerinin yapıldığı G, H, I, J ve K yapıları yeni kullanımda B blok olarak adlandırılmıştır. B blok üniversitenin eğitim kısımlarını kapsayacak şekilde tasarlanmış olup; bu blokta ilk aşamada zemin katta seminer salonları, bilgisayar laboratuvarları, çok amaçlı salonlar ve öğrenci kafeteryası, ikinci ve üçüncü katlarda da derslikler yer almıştır (Şekil 4.16).

Fabrikanın özgün halinde güney ve kuzeydeki yapı blokları arasında yer alan; tasarım aşamalarının birinde üzeri çelik asma çatı ile örtülen geçit (Şekil 4.17), yeniden kullanımda A ve B blok arasında geçişi sağlayan bir giriş holü (A blok hol) olarak değerlendirilmiştir (Engin, 2009).

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, Restorasyon Çalışmaları Öncesine ve Sonrasına Ait Görünümler, G yapısı (Kadir Has Üniversitesi-B Blok)	
G yapısı, çatı katı, iç mekân görünümü	B Blok, çatı katı, iç mekân görünümü
	

Şekil 4.16 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, Restorasyon çalışmaları öncesine ve sonrasına ait görünümler, G yapısı (Kadir Has Üniversitesi-B blok) (TURES arşivi)

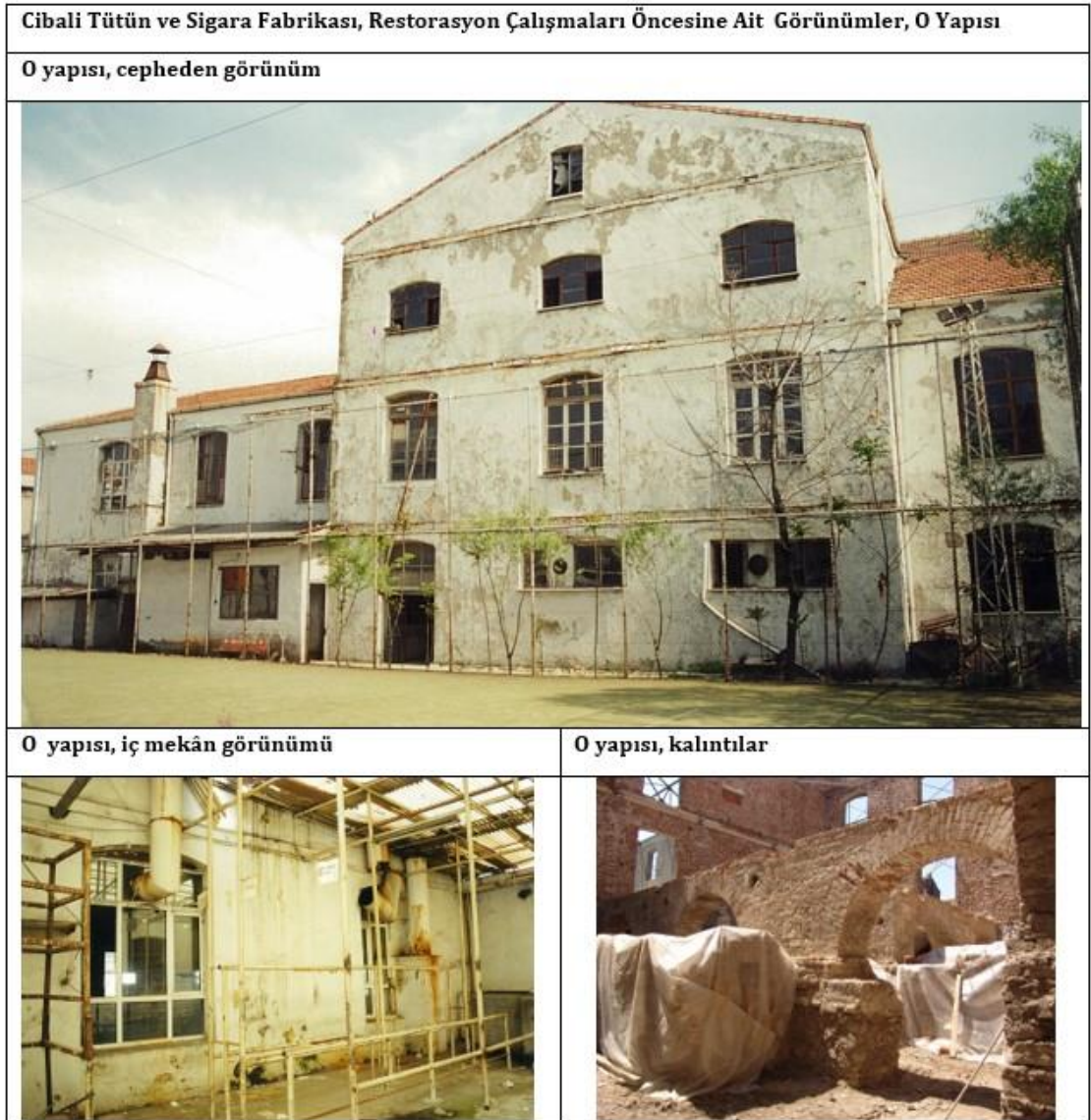
Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, Restorasyon Çalışmaları Öncesine ve Sonrasına Ait Görünümler, Geçit (Kadir Has Üniversitesi-A Blok Hol)	
Geçit, zemin kat, iç mekân görünümü	A Blok hol, zemin kat, iç mekân görünümü
	

Şekil 4.17 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, Restorasyon çalışmaları öncesine ve sonrasına ait görünümler, Geçit (Kadir Has Üniversitesi-A blok hol) (TURES arşivi)

A bloğun doğusunda yer alan kısım öğrencilerin kullanımına uygun açık alan olarak tasarlanarak, burada küçük bir amfi tiyatro inşa edilmiş; kampüsün en kuzeyi (1047 Ada) ise otopark alanı olarak düzenlenmiştir (Alper, 2018).

Tarihi fabrika yapılarının kuzeyinde yer alan ve özgün halinde depo olarak kullanılan betonarme O yapısı, yeniden işlevlendirme programı kapsamında spor salonu ve Güzel Sanatlar Fakültesi (C blok) olarak tasarlanmıştır (Şekil 4.18).

Kompleksin ilk bileşenlerinden biri olarak değerlendirilen O yapısı, 1948 senesinde kapsamlı bir müdahale görmüş ve kagir dış duvarları korunarak tümüyle betonarme sisteme dönüştürülmüştür. 1999 depremi nedeniyle ağır hasar gören betonarme strüktürün, yapılan statik incelemeler neticesinde güçlendirilerek kullanılması yeterli bulunmayınca, restorasyon çalışmaları esnasında mevcut taşıyıcı sistem tamamen kaldırılarak yerine çelik taşıyıcılı yeni bir strüktür inşa edilmiş, bu esnada üniversitenin gereksinimlerine yönelik yeni bir mekân düzeni de oluşturulmuştur (Alper, 2018; Alper, 2019).

Şekil 4.18 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, Restorasyon çalışmaları öncesine ait görünümler, O yapısı (TURES arşivi)

Betonarme taşıyıcı sisteminin tümüyle kaldırılarak çelik taşıyıcı sistemle değiştirilmesi sürecinde yapılan temel kazısı esnasında temel seviyesinde bir Osmanlı dönemi hamam kalıntısına rastlanılmış (Şekil 4.19), u seviyedeki tüm toprak dolgunun boşaltılması ile özgün kagir yapıdan arta kalan temel elemanları ortaya çıkartılarak bu temel ayakları arasında kalan alan müze olarak yeniden işlevlendirilmiştir (Alper, 2018; Alper, 2019).

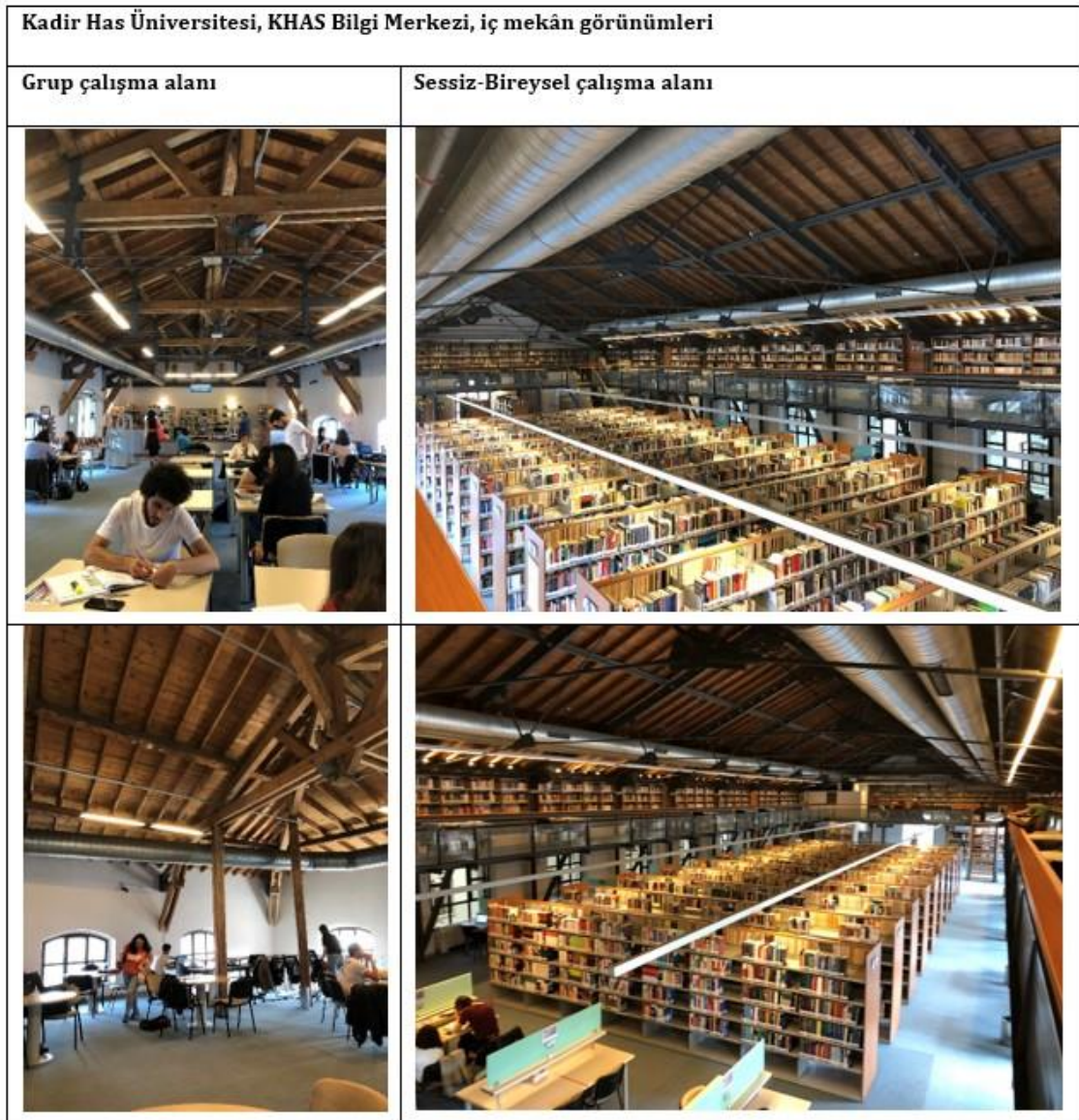
Şekil 4.19 Kadir Has Üniversitesi, restorasyon çalışmaları sonrasına ait görünümler, C blok (TURES arşivi)

Restorasyon çalışmalarının 2. aşamasında; fabrikanın yan parselinde (1050 Ada) yer alan ve özelleştirme gerekçesiyle boşaltılan Tekel Alkollü İçkiler Hizmet Binası, Kadir Has Üniversitesi'nin gelişim programı içinde eğitim ve kültür merkezine (D blok) dönüştürülmek için 2006 yılında Maliye Bakanlığı'ndan kiralanmıştır (Alper, 2018). 3714 m²'lik alana sahip betonarme bina, zaman içinde yapılan onarım ve eklerle mimari özelliklerini tümüyle kaybetmiş olup, 1999 depreminde hasarlı hale gelmiş, imar koşullarına bağlı olarak kütle boyutları ve yapılanma sınırı aynı kalmak koşuluyla yeniden tasarlanmıştır (Alper, 2019).

Tekel Alkollü İçkiler Hizmet Binası'nın Kadir Has Üniversitesi'nin Gelişim Programı İçinde Değerlendirilmesi	
Tekel Alkollü İçkiler Hizmet Binası, iç mekân görünümü	Kadir Has Üniversitesi, D blok, iç mekân görünümü
	

Şekil 4.20 Tekel Alkollü İçkiler Hizmet Binası'nın Kadir Has Üniversitesi'nin gelişim programı içinde değerlendirilmesi (TURES arşivi)

Yapıldığı 1930'lu yıllara referans veren üslup ve özelliklere ya da teknolojik donanımına sahip tescilli bir yapı olmayan, özgün halinde de işlevi ile olduğu kadar mimarisiyle de tarihi fabrikanın eki olma özelliğini taşıyan D blok tasarlanırken fabrika cephesinin mimari kimliğini öne çıkaran; ölçek, oran ve ritim olarak onunla uyumlu bir “dönem eki” olma önerisi kabul edilmiştir (Şekil 4. 20). Yapının üniversitenin yer aldığı sosyal çevre ile bütünleşmesi hedeflenerek; oditoryum, toplantı ve sergi salonu, restoran gibi kamuya açık alanların ağırlıkta olduğu bir tasarım konsepti geliştirilmiş bu konseptin mevcut yapının boyutları ve taşıyıcı sistem aksları belirli kütlesine uyarlanmasına çalışılmıştır (Alper, 2019). D Blok; bodrum, zemin, 1 normal kat ve çatı katından oluşmuştur. Binada bodrum dışında kalan tüm katlar bir iç boşluk çevresinde planlanmıştır. Tüm katların baktığı bu iç boşluk ortada yer alan altı üstlü iki çelik köprü ile birbirine bağlanmıştır. Katlar arasındaki geçişler bu köprüler aracılığıyla sağlanmaktadır. Bloğun en önemli tasarım öğelerinden biri olan martı kanadı ve gaga figürlü çelik merdivenler ile iç boşluğa bakan katlardan dışa doğru çıkan siyah camlı cumbalı odalar Haliç'in kıyısında bulunan binayı çevresi ve kimliği ile uyumlu hale getirmektedir (Soykan, 2008). D bloğun hizmete açılması ile üniversitenin eğitim ve araştırma kapasitesi artmıştır. 2010 yılından itibaren de mevcut kütüphanenin yetersizliği gündeme gelerek; A blokta oditoryum ve öğretim üyeleri yemekhanesi olarak düzenlenmiş olan mekânlar, KHAS Bilgi Merkezi adı altında kütüphane olarak yeniden işlevlendirilmiştir (Alper, 2018).

Şekil 4.21 Kadir Has Üniversitesi, KHAS Bilgi merkezi, iç mekân görünümü
(Didem Telli'nin arşivi)

Mevcut kütüphaneden yaklaşık %40 daha fazla kullanım alanına sahip olacak şekilde tasarlanan yeni bilgi merkezi 12.000 civarında basılı kaynağı barındıracak raf kapasitesine sahiptir (Şekil 4.21). Kütüphanenin tasarımında serbest grup çalışma alanı ile sessiz-bireysel çalışma alanı fiziksel olarak ayrılarak her iki grubun taleplerinin karşılanabilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca mekânın yüksekliğinden faydalanılarak araştırma alanına göre sınıflandırılmış kitap rafları asma kata alınmış böylelikle hem araştırmacının kaynaklara doğrudan ulaşımı mümkün hale getirilmiş hem de mimari açıdan etkileyici bir görüntü elde edilmiştir (Alper, 2019).

Yeni kütüphane kantin, fuaye, konser ve sergi alanlarına mesafeli konumu ile de önceki kütüphaneye göre daha avantajlı bir konumda olup; kampüs yapılarının tarihsel değeri ve kitapların korunma koşulları göz önüne alınarak özel bir yangın, güvenlik ve klima sistemiyle donatılmıştır (Alper, 2019).

Restorasyon çalışmalarının üçüncü aşamasında batı yönünde fabrikada çalışan işçilerin yaşadığı yapıların bulunduğu, 1020 Ada'da Yabancı Diller Yüksekokulu (E Blok) inşa edilmiş, Nisan 2018'de de kullanıma açılmıştır (Şekil 4. 22). Hazırlanan kurul onaylı yenileme ada avan projesi kapsamında; adada bulunan tescilli kültür varlığı yapılar haricinde kütle oranları ve inşaat alanları aynı kalmak koşuluyla, bölgenin tarihi gelişim süreci de dikkate alınarak, alanın silüetine olumsuz perspektif vermeyecek bir rekonstrüksiyon projesi hazırlanarak, bir eğitim ve kültür alanı olarak tasarlanmıştır (Alper, 2018).

Şekil 4.22 Kadir Has Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu (E Blok) görünümüleri (Siska, 2021)

4.3. Çalışma Alanının Sınırlandırılması

1-“Endüstri Mirasının Değeri” başlığı altında belirtildiği gibi endüstri mirasının özgün halinde sahip olduğu değerler, mirasın öznitelikleri nedeniyle sahip oldukları birincil değerlerdir (Bkz. sayfa 60).

2-“Tarihsel Gelişim” başlığı altında belirtildiği gibi 03.07.2000 tarihinde Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası’nın özgün olmayan eklerinin sökülmesi, temizlik ve restorasyon süreci başlamıştır (Bkz. sayfa 127).

3-“Restorasyon İlkeleri ve Tasarım Kararları” başlığı altında belirtildiği gibi bu süreçte; yapının 19. yüzyıl sonuyla 20. yüzyıl başlarında yapılmış olan dönemin üslup, malzeme ve teknik özelliklerini taşıyan bölümleri yıkılmadan kullanılmıştır (Bkz. sayfa 138).

4-Çalışmamızın yeniden işlevlendirilen endüstri yapılarında mekân ve mekân kurgusuna yapılan tasarım müdahalelerinin miras değerine etkisine odaklandığı düşünüldüğünde, çalışma alanının sınırlarının da “miras değeri”nin araştırılabilirliğinin sağlanabilmesi için fabrikanın özniteliklerini koruyarak yeniden işlevlendirme sürecine dahil olmuş yapıları ile sınırlandırılması gerektiği sonucuna varılmıştır. “Yeniden İşlevlendirme Programı” başlığı altında yapılan araştırma neticesinde elde edilen bilgiler doğrultusunda, Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası yapıları 03.07.2000 tarihindeki özgünlük durumları ise şu şekildedir:

- Kadir Has Üniversitesi’nin gelişim programı içinde yönetim birimleri (A blok) ile eğitim birimleri ve derslikler (B Blok) olarak işlevlendirilen tarihi fabrika yapıları, 03.07.2000 tarihinde Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası’nın özgün olmayan eklerinin sökülmesi, temizlik ve restorasyon sürecine özniteliklerini koruyarak dahil olmuştur. Tarihi fabrika yapıları, restorasyon çalışmaları kapsamında da fabrikanın 19. yüzyıl sonuyla 20. yüzyıl başlarında yapılmış olan dönemin üslup, malzeme ve teknik özelliklerini taşıyan ve yıkılmadan kullanılan bölümleridir. Bu bağlamda tarihi fabrika yapıları yani günümüzdeki adlarıyla Kadir Has Üniversitesi A ve B blok, yeniden işlevlendirilen endüstri yapılarında mekân ve mekân kurgusuna yapılan tasarım müdahalelerinin miras değerine etkilerinin araştırılabilmesi için gerekli olan özniteliklere sahiptir.

- Güzel Sanatlar Fakültesi olarak işlevlendirilen (C Blok) tarihi depo binası, 1948 senesinde kapsamlı bir müdahale görmüş ve kagir dış duvarları korunarak tümüyle betonarme sisteme dönüştürülmüş; bu bağlamda 03.07.2000 tarihinde Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'nın özgün olmayan eklerinin sökülmesi, temizlik ve restorasyon sürecine özgün haliyle ulaşamamış; restorasyon çalışmaları kapsamında da 1999 depremi nedeniyle ağır hasar gören betonarme strüktürün güçlendirilerek kullanılması yeterli bulunmayınca, mevcut taşıyıcı sistem tamamen kaldırılarak yerine çelik taşıyıcılı yeni bir strüktür inşa edilmiş, bu esnada üniversitenin gereksinimlerine yönelik yeni bir mekân düzeni de oluşturulduğu için özgün özelliklerini büyük ölçüde kaybetmiştir. Bu nedenle tarihi depo binasının, yeniden işlevlendirilen endüstri yapılarında mekân ve mekân kurgusuna yapılan tasarım müdahalelerinin miras değerine etkilerinin araştırılabilmesi için gerekli olan öznitelikleri korunamamıştır.
- Fabrikanın yan parselinde bulunan Tekel Alkollü İçkiler Hizmet Binası, Kadir Has Üniversitesi'nin gelişim programı içinde eğitim ve kültür merkezine (D blok) dönüştürülmüştür. Nitekim bina zaman içinde yapılan onarım ve eklerle mimari özelliklerini tümüyle kaybederek, 1999 depreminde de hasarlı hale geldiği için, imar koşullarına bağlı olarak kütle boyutları ve yapılanma sınırı aynı kalmak koşuluyla yeniden tasarlanmıştır. Bu nedenle de yeniden işlevlendirilen endüstri yapılarında mekân ve mekân kurgusuna yapılan tasarım müdahalelerinin miras değerine etkilerinin araştırılabilmesi için gerekli olan özniteliklere sahip değildir.
- Batı yönünde fabrikada çalışan işçilerin yaşadığı yapıların bulunduğu, 1020 Ada'da tescilli kültür varlığı yapılar haricinde kütle oranları ve inşaat alanları aynı kalmak koşuluyla Yabancı Diller Yüksekokulu (E Blok) yeniden inşa edilmiştir. Bu nedenle de E blok yeniden işlevlendirilen endüstri yapılarında mekân ve mekân kurgusuna yapılan tasarım müdahalelerinin miras değerine etkilerinin araştırılabilmesi için gerekli olan özniteliklere sahip değildir.

Elde edilen bilgiler neticesinde çalışma alanı, fabrikanın 19. yüzyıl sonuyla 20. yüzyıl başlarında yapılmış olan dönemin üslup, malzeme ve teknik özelliklerini taşıyan ve yıkılmadan kullanılan bölümleri olan “Tarihi Fabrika Yapıları”, günümüzdeki adlarıyla Kadir Has Üniversitesi A ve B Blok olarak sınırlandırılmıştır.

4.4. Tarihi Fabrika Yapılarına (Kadir Has Üniversitesi, A ve B Blok) Yeniden İşlevlendirme Çalışmaları Kapsamında Yapılan Tasarım Müdahalelerinin Analizi

Bu bölümde Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, tarihi fabrika yapılarına (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok) yeniden işlevlendirilme çalışmaları kapsamında yapılan tasarım müdahaleleri, “Yeniden İşlev Seçimini Belirleyen Faktörler” başlığı altında oluşturulan sınıflandırma esas alınarak “Mimari Değere Müdahale”, “Konum ve Yakın Çevreye Müdahale” ve “Mekân Kurgusuna Müdahale” olmak üzere üç kategoride analiz edilecektir. Yapılacak analizlerde literatür araştırması, tezin kavramsal çerçevesi ve “Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası’nın Analizi” başlığı altında elde edilen bilgilerden yararlanılmıştır.

4.4.1 Mimari Değer Müdahale

Birçok ülkede anıtlar/sitler önemlerine göre sınıflandırılmış ve her grup için müdahale sınırları belirlenmiş olup korunması gerekli bir kültür varlığı olan Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, Türkiye’de Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu’nun 1999 tarihli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması, Bakım ve Onarımları hakkındaki 660 no’lu ilke kararına göre; 2. Grup Yapılara yani “Kent ve çevre kimliğine katkıda bulunan kültür varlığı niteliğindeki yöresel yaşam biçimini yansıtan yapılar” grubuna girmektedir. Bu kapsamda fabrika yapıları ufak iç değişikliklerle yeni bir kullanıma uyarlanabilmektedir (Bkz. sayfa 47). İstanbul’da 1980’lerin sonunda Haliç çevresindeki sanayi kuruluşlarının kent dışına taşınmasına ve Haliç’in temizlenmesine başlanması, Haliç kıyılarının temizlenmesi ve rehabilitasyonu çalışmaları ile ilişkili olup bu bağlamda yeni işlevin seçimi yapının bina ölçeğinin ötesinde “Haliç’in silüetinin ve kültürel tabakalarının korunması” gibi genel koruma nedenleriyle ilişkilendirilmiştir (Bkz. sayfa 78).

1995 yılında onaylanan, İstanbul'un tümünü kapsayan ve 2000'lerin başlarına kadar geçerliliğini sürdüren İstanbul Metropoliten Alan Alt Bölge Nazım Planı'nın Haliç yerleşimini dolayısıyla da Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'nın dönüşümünü ilgilendiren bazı maddeleri şunlardır:

- Boğaziçi, Haliç ve Tarihi Suriçinin mevcut değerleri ve birbirleriyle ilişkileri göz önüne alınarak, karma sit alanı olarak tespitleri yapılarak, özel rolleri ve statüleri belirlenecektir.
- Tarihi Yarımada'nın silueti; 11.01.1961 tasdik tarihli imar planında belirtilen 40 rakım korunacaktır. Haliç, Marmara, Sarayburnu kıyıları ile yarımada siluetinin üst çizgisi arasında kalan yamaçlar ile silueti güçlendiren külliye ve anıtların çevreleri için alt ölçekli planlarda özel yapılanma şartları getirilecektir.
- Kentin farklı kot ve açılardan görünümüleri, tepeler, manzara noktaları, sahil yolları, farklı ölçeklerdeki tarihi yapılar, göz alıcı panoramalar gibi şehrin siluetini ve peyzaj değerlerini oluşturan noktalar; koruma amacıyla planlanacak, planlama çalışmaları yapılırken çalışma sınırı geniş tutularak siluet araştırmaları yapılacaktır.
- Geleneksel kent dokusu, bu mekânlara zarar veren, sanayi, imalat ve depolama gibi fonksiyonlardan arındırılacaktır.
- Haliç'te tarihi kent dokusuna sahip olan Cibali-Ayvansaray-Eyüp ile Sadabad gibi tarihi mesire alanları hazırlanacak olan planlarda mevcut dokuları iyileştirilerek korunacaklardır (Oral, 2006).

Yukarıda saydığımız tüm bu kriterler göz önüne alınarak, Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası Maliye Bakanlığı'nın 15.12.1997 tarih ve 48381 sayılı kararıyla eğitim ve öğretim tesisi yapılması koşulu ile 29 yıllığına Kadir Has Üniversitesi'ne tahsis edilmiştir. Bu bakımdan fabrika kendi başına sahip olduğu mimari değerinin ötesinde, bulunduğu alan itibarıyla da 1995 tarihli İstanbul Metropoliten Alan Alt Bölge Nazım Planı kriterlerine uygun olacak şekilde üniversite işlevini kazanmıştır.

Fabrikanın dönüşüm çalışmalarından sorumlu Prof. Dr. Mehmet Alper fabrikanın dönüşüm süreci ve yeni işlevi hakkında şöyle demiştir (Alper, 2008):

“Gibali Tütün ve Sigara Fabrikası'nın, Kadir Has Üniversitesi'ne dönüşümü 1997 yılında başladı. 1995 yılına kadar sigara üretimine devam eden fabrika, 1995 yılında eski teknolojisinden dolayı tekrar renove edilmemek üzere kapatıldı. Binanın konumu, boyutları, strüktürü ve mimarisi nedeniyle, pek çok kurum ve firma binaya talip oldu; Fatih Belediyesi, belediye binası yapmak için, Mimar Sinan Üniversitesi ek bina olarak kullanmak için yapıyı istedi. Fakat Kadir Has'ın, dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ile olan yakın ilişkileri ve binanın eğitim hizmeti verebilecek şekilde yeniden kullanımına karar verilmesi nedeniyle, yapı bize verildi. Eğitim işlevinin, bu bina için doğru bir işlev olduğunu düşünüyorum. En başından beri de, bir korumacı mimar olarak, binanın turizm merkezi ya da otel olarak işlevlendirildiği takdirde çok yorulacağını savunuyordum. Kaldı ki, binayı isteyen diğer kurumlar, bina için Has Vakfı'nın yaptığı harcamayı yapamazdı. Dolayısıyla biz, binayı yormadan, yapının işleve egemen olduğu bir restorasyon çalışması yürüttük. Bu çalışmanın sonucunda da bina bütün güzelliğiyle ortaya çıktı.”

Fabrikada çalışan işçi sayısı ile üniversitedeki öğrenci sayısı ve her iki işlev için kullanılan mekân boyutları arasındaki benzerlik de; yeni işlevin özgün yapıya uyarlanması kolaylaştırmış, bu sayede yeniden işlevlendirme müdahalelerinde ya özgün mekân örgütlenmesinin ya da orijinal izlerinin korunması mümkün olmuştur. Bu bilgiler ışığında tarihi fabrika yapılarının yeniden işlevlendirilmesi çalışmaları kapsamında maruz kaldıkları tasarım müdahalelerinin yapıların mimari değerine etkileri değerlendirildiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

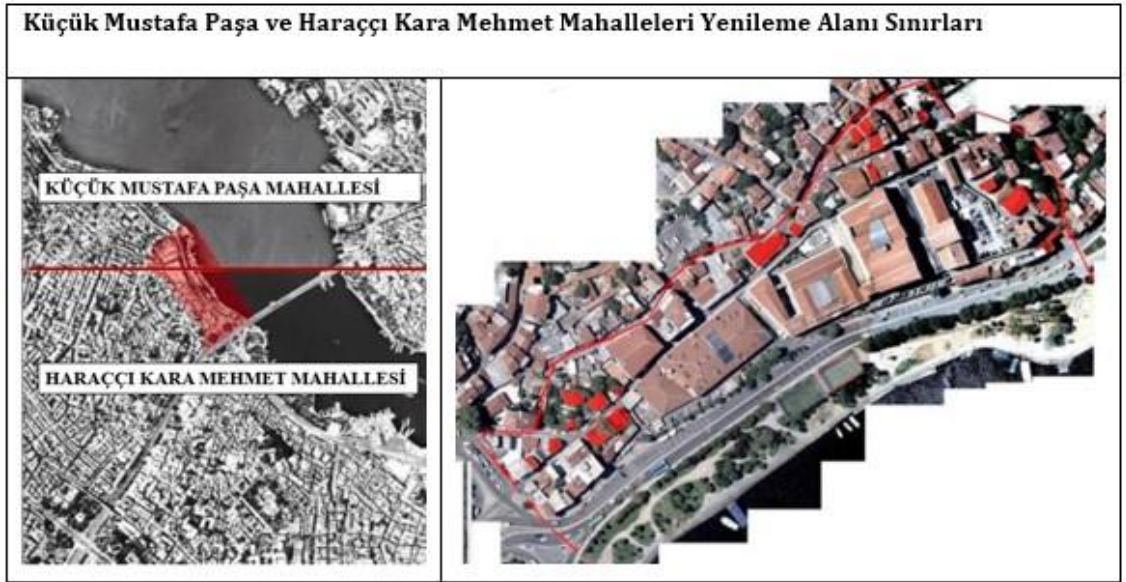
- Çalışma alanı olarak belirlenen “Tarihi Fabrika Yapıları” fabrikanın miras değeri taşıyan; yasal sınırlamalar ve restorasyon kararları uyarınca da “19. yüzyıl sonuyla 20. yüzyıl başlarında yapılmış olan dönemin üslup, malzeme ve teknik özelliklerini taşıyan bu nedenle de yıkılmadan kullanılarak yeni işlev doğrultusunda en az müdahale ile yeniden düzenlenen” bölümleri olarak mimari değerini korumuştur.
- Fabrikada çalışan işçi sayısı ile üniversitedeki öğrenci sayısı ve her iki işlev için kullanılan mekân boyutları arasındaki benzerlik, yeniden işlevlendirme müdahalelerinde ya özgün mekân örgütlenmesinin ya da orijinal izlerinin korunması mümkün hake getirerek, tarihi fabrika yapılarının mimari değerlerinin korunmasında yardımcı olmuştur.

4.4.2 Konum ve Yakın Çevreye Müdahale

Tarihi fabrika yapıları, Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'nın bir parçası olarak kendi başına sahip olduğu mimari değerin ötesinde yeniden işlevlendirme sürecinde yakın çevresi ile birlikte değerlendirilmiş, fabrika kompleksi kapsamındaki binaların rekonstrüksiyon projeleri dışında kalan çağdaş dönem eklerinin fabrikanın tarihi kimliğine ve Haliç silüetine zarar vermeyecek nitelikte olmalarına dikkat edilmiştir. Osmanlı sanayi mirasının en önemli örneklerinden biri olan bu yapının ve yakın çevresinin Bakanlar Kurulu'nun 13.09.2006 gün ve 2006/10961 sayılı kararı ile 5366 sayılı yasa kapsamında "Cibali Yenileme Alanı" ilan edilmesinin ardından yapılan tüm uygulamalar 5366 sayılı "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıklarının Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun" kapsamında gerçekleştirilmiş fabrika, 1995 tarihli İstanbul Metropoliten Alan Alt Bölge Nazım Planı kriterlerine ve aynı zamanda da yapılacak tüm uygulamaların 5366 sayılı "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıklarının Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun"a uygun olacak şekilde gerçekleştirilebilir nitelikte olması gözetilerek üniversite işlevini kazanmıştır. Dönüşüm projesinin mimarı Prof. Dr. Mehmet Alper (2018) ilgili kanunun fabrikanın dönüşüm süreci ile ilişkilendirilen maddelerini şu şekilde ifade etmiştir:

"Bu alanda yapılacak tüm uygulamalar 5366 sayılı "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıklarının Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun" kapsamında İstanbul Yenileme Alanları Koruma Bölge Kurulu'nca onaylı fonksiyon, yapılaşma koşulları ve irtifa şartları geçerli avan projelere göre yapılır. Yeni yapılaşmalarda doku bütünlüğü zedelenmeden geleneksel mimari karakter göz önünde bulundurulmalıdır. Birinci derece koruma bölgesinde Hmaks:9.50m., ikinci derece koruma bölgesinde +50 rakım üzerinde 9.50m., +50 rakım altında Hmaks:12.50m. aşılmamalıdır. Yeraltı sarnıçları, arkeolojik değerler, özgün halini korumuş yollar ve sokaklar için Koruma Kurulunca alınacak karar doğrultusunda uygulama yapılmalıdır. Kayıp Taşınmaz Kültür Varlığı Envanterinde yer alan, bilgi ve belgesi bulunamayan ve kayıp ihyası yapılamayan parsellerde ilgili Koruma Kurulu kararı ile yapılaşma koşulları plan notlarının Genel Hükümlerinin ilgili maddeleri çerçevesinde belirlenme şartıyla planda öngörülen işlev yapılabilir. Yenileme alanlarında yapılması düşünülen imar çalışmaları öncesi hazırlanacak projelerde; alanın mimari ve kültürel birikimine duyarlı korumacı bir yaklaşımın ön plana çıkması aranır. Yenileme Alanları Kültür Varlıklarını

Koruma Bölge Kurulu'na sunulan projeler; mevcut dokuda yer alan yapısal birikimin analitik etütleri ve analiz çalışmaları ile birlikte ada avan projesi, siluet öneri paftaları, işlev önerilerinden oluşur. Koruma Kurulu'nca onaylanan ada avan projeleri doğrultusunda tescilli kültür varlıkları yapıların kütle oranları ve inşaat alanları aynı kalmak koşuluyla, bölgenin tarihi gelişim süreci dikkate alınarak, alanın silüetine olumsuz perspektif vermeyecek şekilde uygulama projeleri hazırlanır ve Yenileme Alanları Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'na sunulur. Koruma Bölge Kurulu'nca onaylanan mimari uygulama projeleri İlçe Belediyesince değerlendirilir, ekleri diğer teknik projeler, bilgi ve belgelerle birlikte ruhsat verilmek üzere onaylanır. Projeler, uygulama sürecinde İstanbul Yenileme Alanları Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları, İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü, Fatih Belediyesi teknik elemanları tarafından sürekli denetlenir ancak, en önemli sorumluluk kurul kararları ile proje müelliflerine verilir.”

Şekil 4.23 Küçük Mustafa Paşa ve Haraççı Kara Mehmet mahalleleri yenileme alanı sınırları (Fatih Belediyesi, 2019 üzerinden hazırlanmıştır.)

Konum ve yakın çevreye müdahale kapsamında, Cibali Yenileme Alanı çalışmalarının neler olduğu araştırıldığında, semtin bağlı olduğu Fatih Belediyesinin resmi internet sitesinde, Küçük Mustafa Paşa ve Haraççı Kara Mehmet Mahalleleri (Unkapanı) Yenileme Alanı olarak değerlendirildiği görülmüştür. Elde edilen bilgiler şu şekildedir:

- Unkapanı köprüsü ile Aya kapı arasında olan proje alanı aynı zamanda üç mahallenin de kesişim noktasındadır. Projenin büyük bir kısmı Haraççı Kara Mehmet Mahallesi'ni küçük bir kısmı da Küçük Mustafa Paşa ve Hüsambey Mahallelerini kapsamaktadır (Şekil 4.23).

- Haraçcı Kara Mehmet Mahallesi'nin 1019 -1021-2199-22 60 adalar dışında kalan ve 13.09.06 tarihli 2006/10961 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 26318 sayılı 13.10.2006 tarihinde resmi gazetede yayınlanarak II. Grup Yenileme Alanı ilan edilmiş ve bu yenileme alanı dâhilinde kalan alan Atatürk Bulvarı, Üsküplü Caddesi, Seferikoz ile Bostan Hamamı Sokağı ve Haliç Sahili ile sınırlandırılmıştır. Kadir Has Üniversitesi A ve B Blok olarak yeniden işlevlendirilen Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası “tarihi fabrika yapıları” ile çağdaş dönem eki D blok bu sınırlar içerisinde kalmaktadır.
- Haraçcı Kara Mehmet Paşa Mahallesinin komşusu Küçük Mustafa Paşa Mahallesinin üç adadan oluşan küçük bir kısmı da 13.09.2006 tarihli 2006/10961 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile II. Grup Yenileme Alanına dahil olmuştur. Tarihi fabrika yapılarının hemen kuzeyinde yer alan ve üniversitenin C bloğu olarak işlevlendirilen eski depo yapısı bu alanda bulunmaktadır.
- Proje alanında bulunan tarihi eser niteliği taşıyan binaların hepsi tescillenmiştir. Yenileme alanının bulunduğu Haraçcı Kara Mehmet ve Küçük Mustafa Paşa Mahallelerinde, 1940-1945 yılları arasında çizilen Pervititch haritalarında görülen, semtin kimliğinin önemli parçaları olan Seferikoz Cibali Camii, Üsküplü Çakırağa Camii, Haraçcı Kara Mustafa Paşa Camii, Nalıncı Mehmet Mimi Dede türbesi, Şeyh Ahmet Buhara türbesi, TEKEL Cibali Tütün fabrikası, Sivrikoz Çeşmesi gibi anıtsal yapılar, büyük ölçüde korunmuş, ancak sahil şeridinde yer alan 1030, 1031, 2206 ve 2263 no'lu adalardaki yapıların tamamı yok olmuştur.
- 1030, 1031, 2206 ve 2263 no'lu adalardaki özgün yapılardan Semt Komiserliği binası, Cibali İskelesi ve İskele camii yıkılmıştır.
- O dönemdeki cadde ve sokak hatlarının ve adaların genel olarak günümüzde de mevcut olduğu görülmektedir (Şekil 4.24). Semtın ana caddeleri olan Abdülezel Paşa Caddesi ve Üsküplü Caddesi o yıllarda da ana yollarken, sokaklar ve isimleri de Kadir Has Üniversitesi'nin yakın çevresi dışında aynen süregelmiştir (Fatih Belediyesi, 2019).

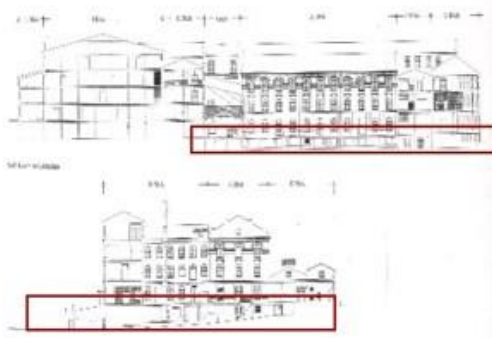
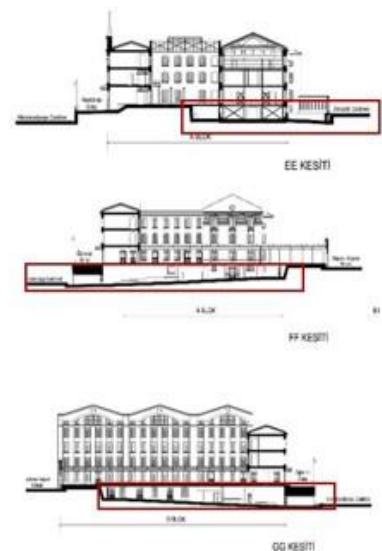
- Abdülezelpaşa Caddesi'nin Kadir Has Üniversitesi'nin önünden geçen kısmı da Kadir Has Caddesi olarak anılmaya başlanmıştır.
- Üsküplü Caddesi'ni, Hisaraltı Caddesine bağlayan sokak kapatılmış, üniversitenin A ve D Blokları arasında yer alan bir kafe işletmesine dönüştürülmüştür (Şekil 4.25).

Günümüzde Haliç Sahilinin, Kadir Has Caddesine bitişik kısmında İstanbul Büyükşehir Belediyesi trafik sorununu en aza indirmek ve toplu ulaşımı yaygınlaştırmak için hayata geçirmeye çalıştığı, Eminönü-Alibeyköy Tramvay Hattı inşa çalışmaları devam etmektedir. Bu hattın İstanbul'un en önemli toplu taşıma güzergahlarından biri olması öngörülmektedir. Haliç kıyısında Kadir Has Üniversitesi, Feshane ve Tarihi Piyer Loti Tepesi gibi aralarında bulunduğu bir çok tarihi alana ulaşım sağlaması amaçlanan bu sistem sayesinde tarihi yarımada içerisinde ve Haliç kıyılarında olan bu alanların taşıt trafiğinden arındırılması, karbon salınımının azaltılması ve yaya hareketliliğinin artırılması planlanmaktadır (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kurumsal, 2019). 04.01.2021 tarihi itibarıyla Eminönü-Alibeyköy tramvay hattının ilk bölümü kullanıma açılmıştır. Bu kapsamda Cibali İstasyonu, Fener İstasyonu, Balat İstasyonu, Ayvansaray İstasyonu, Feshane İstasyonu, Eyüpsultan Teleferik İstasyonu, Eyüpsultan Devlet Hastanesi İstasyonu, Silahtarağa Mahallesi İstasyonu, Üniversite İstasyonu, Alibeyköy Merkez İstasyonu, Alibeyköy Metro İstasyonu, Alibeyköy Cep Otogarı İstasyonu hizmet vermeye başlamıştır (Anadolu Ajansı, 2021).

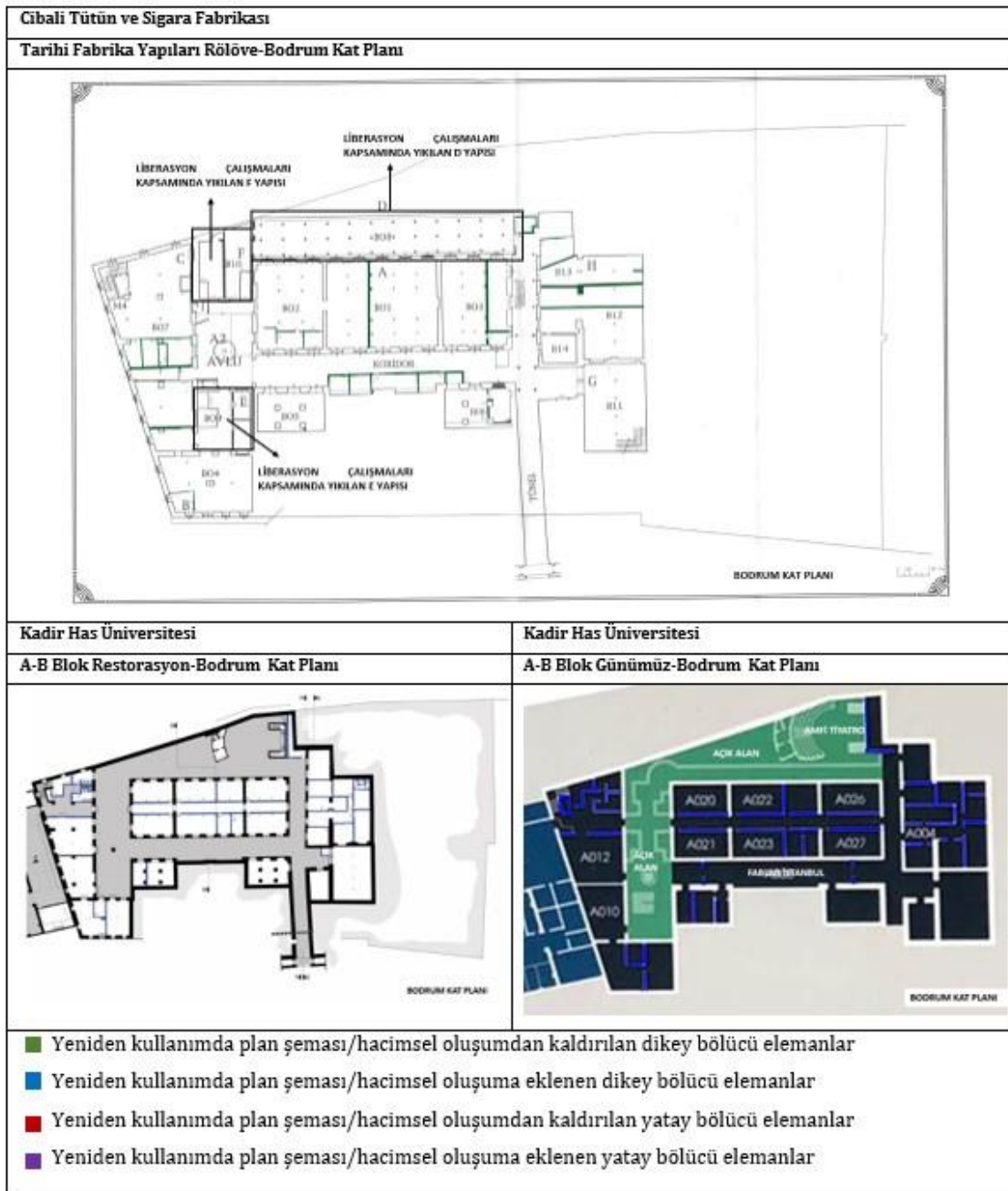
4.4.3 Mekân ve Mekân Kurgusuna Müdahale

Bu bölümde tarihi fabrika yapılarına (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok) yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında yapılan tasarım müdahaleleri, ikinci bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusuna Müdahale” başlığı altında oluşturulan kavramsal çerçeve esas alınarak; plan şeması ve hacimsel oluşuma müdahale, mimari strüktüre müdahale, cephe düzenine müdahale, teknik sisteme müdahale, işlevsel kurguya müdahale, ve özgün atmosfere müdahale olmak üzere altı kategoride analiz edilecektir.

Plan Şemasına ve Hacimsel Oluşuma Müdahale: Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, tarihi fabrika yapılarının üniversitenin yönetim, eğitim birimi ve dersliklerini kapsayan A ve B bloklar olarak yeniden işlevlendirilmesi çalışmalarında plan şemasına ve hacimsel oluşuma yapılan müdahaleler; Prof. Dr. Mehmet Alper'den temin edilen rölöve ve restorasyon planları ile yerinde inceleme verileri kapsamında değerlendirildiğinde yalnızca yeni işlevin mekânsal ve iç ortam gereklilikleri nedeniyle değişikliğin kaçınılmaz olduğu durumlarda yapının plan şeması ve hacimsel oluşumuna müdahalelerde bulunulduğu belirlenmiştir. Alan çalışması kapsamında günümüzdeki adlarıyla Kadir Has Üniversitesi A ve B blok yapılarında gerçekleştirilen ve katlara göre sınıflandırılmış müdahaleler şunlardır:

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası	Kadir Has Üniversitesi
Tarihi Fabrika Yapıları Rölöve-Bodrum Kat Planı	A ve B Blok Restorasyon-Bodrum Kat Planı
	
Tarihi Fabrika Yapıları Rölöve-Kesitler	A ve B Blok Restorasyon-Kesitler
 KESİTLER	 KESİTLER

Şekil 4.26 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok) bodrum kat planları ve kesitler, plan şeması ve hacimsel oluşuma müdahalelerin analizi (TURES arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Şekil 4.27 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok)rölöve-restorasyon-günümüz bodrum kat planları, plan şeması ve hacimsel oluşuma müdahalelerin analizi (TURES arşivi ve Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Bodrum Kat: Günümüzde üniversitenin yönetim birimlerinin yer aldığı A blokta yer alan; rölöve projesi bodrum kat planında B01, B02 ve B03 numaralı mekânların yer aldığı A yapısında bulunan muhdes ekler temizlenmiştir. Ardından A yapısının özgün üçlü mekân kurgusuna sahip plan şemasına; özgün taşıyıcı elemanlara uygun olacak şekilde dikey bölücü elemanlar eklenerek rölöve planlarındaki B01, B02 ve B03 numaralı mekânlar üniversitenin laboratuvar

birimlerine dönüştürülmüştür (Şekil 4.26 ve Şekil 4.27). Rölöve projesi bodrum kat planındaki kısmi bodrum özelliğine sahip B05 ve B06 numaralı mekânlar ve bu mekânları A yapısından ayıran koridorda yer alan muhdes ekler temizlenerek bu alan açık erişimli bir üretim merkezi (FABLAB İstanbul) olarak işlevlendirilmiştir. Restorasyon planı incelendiğinde, üretim merkezi işlevi gereği, plan şemasına yalnızca rölöve planındaki B05 mekânda bir dikey bölücü eleman (iç duvar) eklendiği görülmektedir. B1 yapısı B04 mekânındaki muhdes ek temizlenmiş, taşıyıcı sisteme zarar vermeyen dikey bölücü eleman ekleriyle (iç duvar) yeni işlevine uyarlanmıştır (Şekil 4. 28 ve Şekil 4.29).

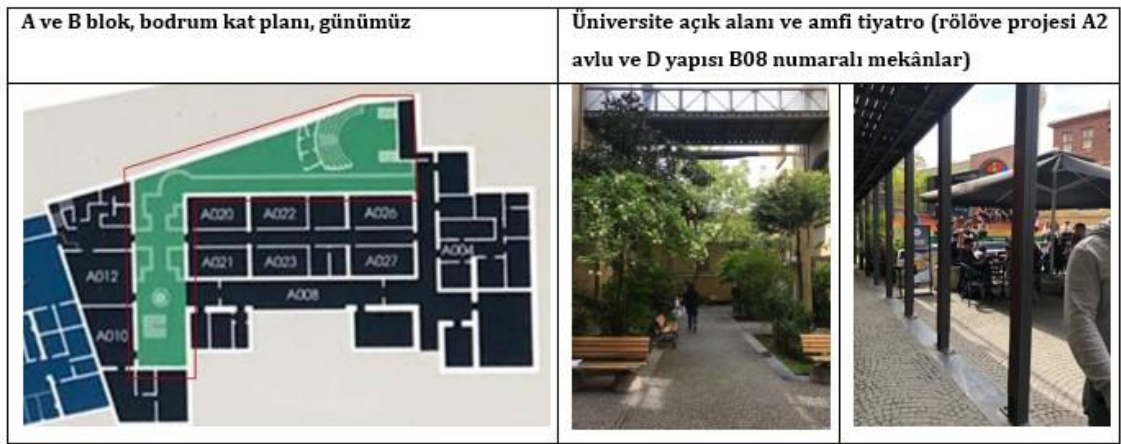

Şekil 4.28 A-B blok-bodrum kat, laboratuvar birimleri, konumu ve iç mekân görünümüleri (Didem Tellî'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

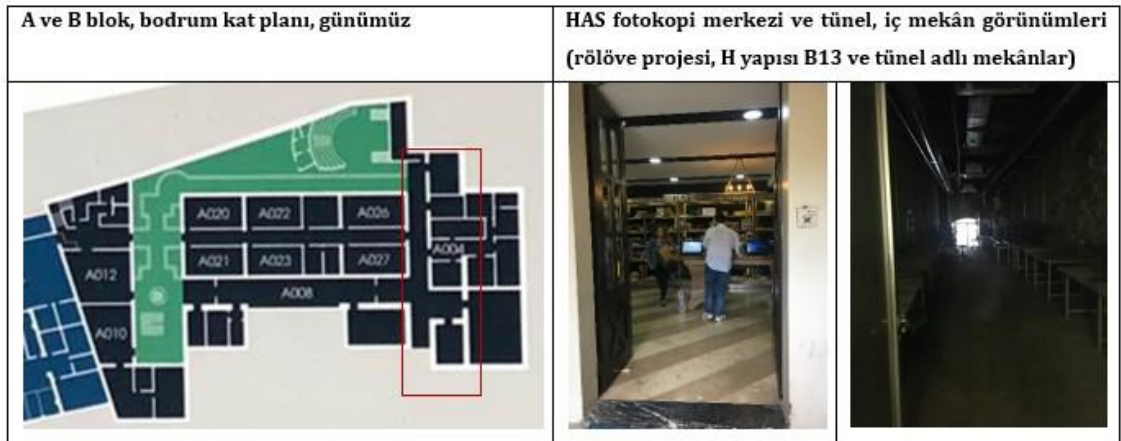

Şekil 4.29 A-B blok-bodrum Kat, FABLAB İstanbul, konumu ve iç mekân görünümüleri (Fablab İstanbul, 2021 ve Didem Tellî'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Liberasyon çalışmaları kapsamında; E yapısı B09, F yapısı B10 ve D yapısı B08 numaralı mekânların yıkılmasından sonra A2 avlusu da boşaltılarak restorasyon planında bu kısım üniversite açık alanı olarak yeniden düzenlenmiş; ayrıca D yapısının parselin batı sınırına bitişik olan kısmına bir amfi tiyatro (agora) inşa edilmiştir. Rölöve projesi bodrum kat planındaki C yapısı B07 numaralı mekânda yer alan muhdes eklerin temizlenmesinin ardından; taşıyıcı sisteme zarar vermeyecek dikey bölücü eleman ekleri (iç duvar) yapılarak yapının parselin batı yönüne bakan kısmı ıslak hacim, diğer kısımları ise laboratuvar birimleri olarak yeniden işlevlendirilmiştir (Şekil 4.30).

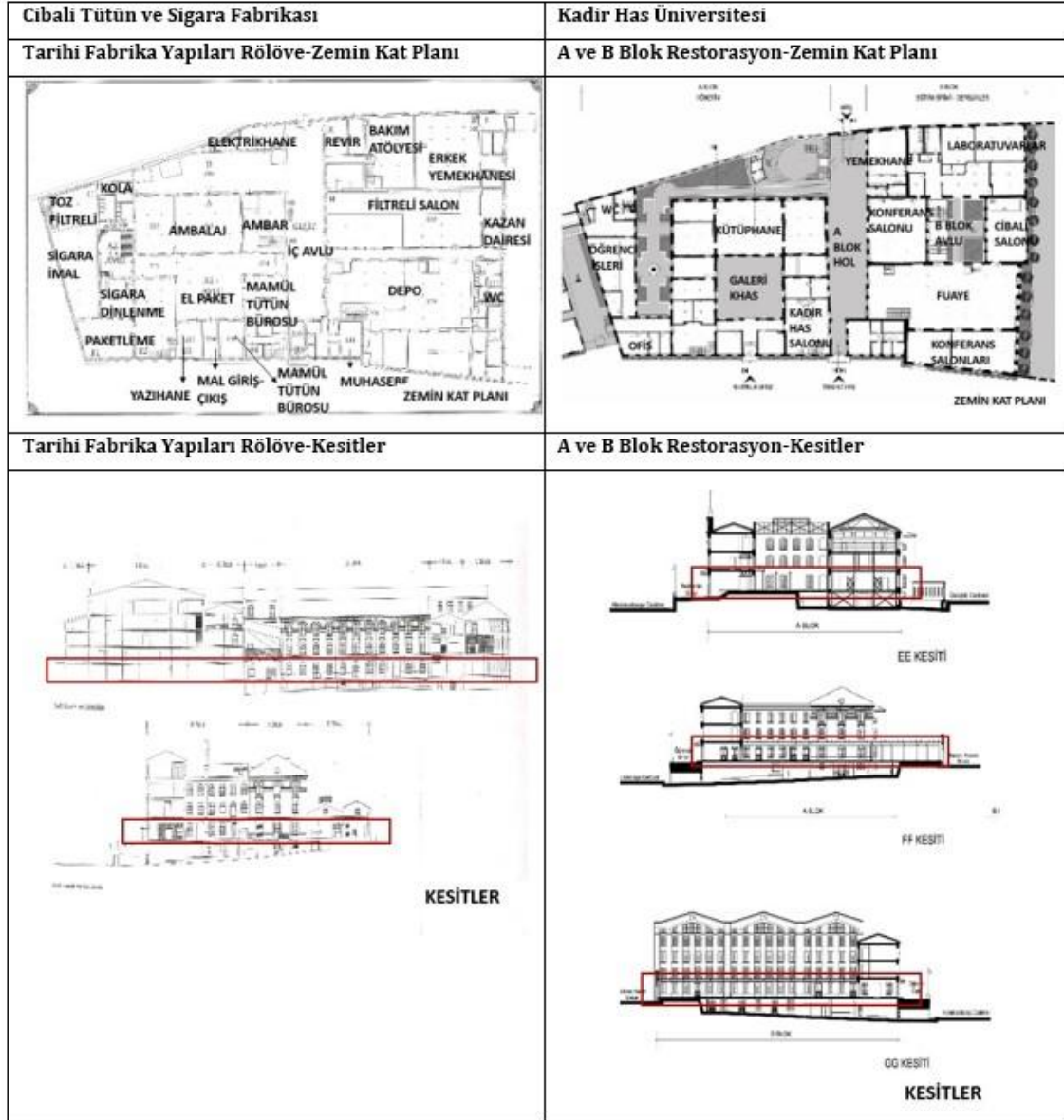

Şekil 4.30 A-B blok-bodrum kat, üniversite açık alanı ve amfi tiyatro, konum ve görünüm (Didem Telli'nin arşivi)

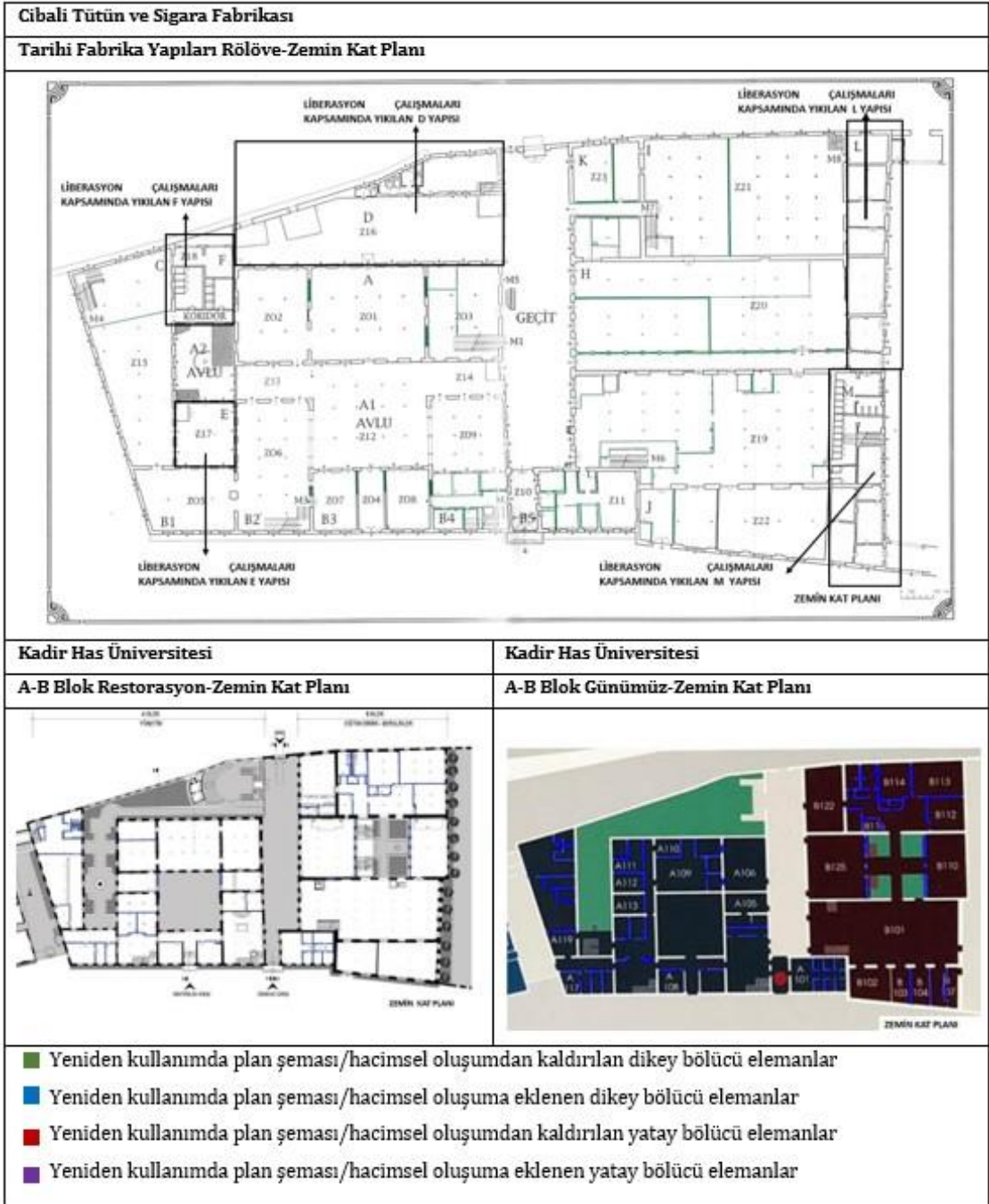

Şekil 4.31 A-B blok bodrum kat, Has fotokopi merkezi ve tünel, konum ve iç mekân görünümü (Didem Telli'nin arşivi)

H yapısı B12, B13 ve B14 numaralı mekânlar ile G yapısı B 11 numaralı mekânda bulunan muhdes ekler temizlenmiş; bu bölüm taşıyıcı sisteme zarar vermeyecek dikey bölücü elemanlar (iç duvar) kullanılarak teknik birimler olarak (Has Copy Center ve Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı) yeniden işlevlendirilmiştir. Projede tünel olarak adlandırılan mekân günümüzde üniversiteye ait fazla masa ve sandalyelerin saklandığı bir depo durumundadır (Şekil 4. 31).

Şekil 4.32 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok) zemin kat planları ve kesitler, plan şeması ve hacimsel oluşuma müdahalelerin analizi (TURES arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Şekil 4.33 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok)rölöve-restorasyon-günümüz zemin kat planları, plan şeması ve hacimsel oluşuma müdahalelerin analizi (TURES arşivi ve Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Zemin Kat: Günümüzde üniversitenin yönetim birimlerinin yer aldığı A blokta yer alan; rölöve projesi zemin kat planında ise Z01, Z02 numaralı mekânların yer aldığı A yapısında bulunan muhdes ekler temizlenmiştir. Ardından A yapısının özgün üçlü mekân kurgusuna; taşıyıcı sistem ile uyumlu dikey bölücü elemanlar eklenerek yeniden kurgulanmıştır (Şekil 4. 32 ve Şekil 4.33). Dikey bölücü

elemanlar eklenerek yeniden düzenlenen B2 yapısı Z06 ile Z13 numaralı mekânlar ilk olarak kütüphane ardından da idari birimler olarak işlevlendirilmiştir. Z03 numaralı mekân ise muhdes ekler temizlenerek Galata salonu olarak düzenlenmiştir (Şekil 4. 34).

Şekil 4.34 A-B blok-zemin kat, idari birimler ve Galata salonu, konum ve iç mekân görünümleri (Kadir Has Üniversitesi, 2021 ve Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Şekil 4.35 A-B blok-zemin kat, idari birimler ve öğrenci işleri direktörlüğü, konum ve iç mekân görünümleri (Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

C yapısı muhdes eklerden temizlendikten sonra taşıyıcı sistem ile uyumlu dikey bölücü elemanlar (iç duvar) kullanılarak yeniden düzenlenmiştir. Liberasyon çalışması kapsamında tuvaletlerin yer aldığı F yapısının yıkılmasından sonra C yapısının parselin batı sınırına yakın kısmı yeni kullanımda ıslak hacim, Z15 numaralı mekân ise öğrenci işleri olarak tasarlanmıştır.

B1 yapısı Z05 numaralı mekânın yekpare kurgusu dikey bölücü elemanlarla değiştirilerek; liberasyon çalışmalarında yıkılan E yapısına (günümüzde kütüphaneyi diğer katlara bağlayan sirkülasyon ekinin yer aldığı kısım) bakan bölümüne üniversitenin öğrenci işleri ile idari kısmı birbirlerine ve üniversitenin diğer bölümlerine bağlayan bir koridor, Haliç'e bakan kısmında ise idari birimler için ofisler tasarlanmıştır (Şekil 4.35).

A ve B blok, zemin kat planı, günümüz	Galeri KHAS ve Kadir Has salonu, iç mekân görünüşleri (rölöve projesi A1 avlu Z12 ve B4 yapısı Z09 numaralı mekânlar)
	

Şekil 4.36 A-B blok-zemin kat, Galeri KHAS ve Kadir Has salonu, konum ve iç mekân görünümü (Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

B3 yapısı Z07, Z04 ve Z08 numaralı mekânlardaki muhdes ekler temizlenerek, bu mekân dikey bölücü elemanlarla yeniden düzenlenmiş; böylelikle Z05 mekânında oluşturulan koridor devam ettirilerek hem üniversite mekânları arasındaki bağlantının sürekliliği sağlanmış hem de Galeri KHAS olarak yeniden işlevlendirilen A1 avlusu (Z12) ile Rektörlük Girişi olarak yeniden işlevlendirilen Z04 bölümü arasında bir geçiş alanı oluşturulmuştur. A1 avlusunun Galeri KHAS'a dönüşümü esnasında ilk inşa edilen bina (A) ile bu yapıya eklenen binalar arasında kalan ve zamanla kapalı mekâna dönüştürülen A1 avlusunun özgün haline kavuşması için zemin kat hariç tüm kat planlarında mevcut döşeme boşaltılmış, Galeri KHAS'ı çevreleyen B2 yapısı Z06 ve B4 yapısı Z09 numaralı mekânlarda yer alan kolonların hizasında dikey bölücü elemanlar eklenerek sınırları belirgin hale getirilmiştir. B4 yapısı Z09 numaralı mekân muhdes eklerden arındırılarak yekpare bir mekâna dönüştürülerek Kadir Has salonu; Z14 numaralı mekân da kurumsal iletişim merkezi olarak işlevlendirilmiştir (Şekil 4.36).

A ve B blok, zemin kat planı, günümüz	A blok hol ve öğrenci girişi, iç mekân görünümü (rölöve projesi geçit)
	

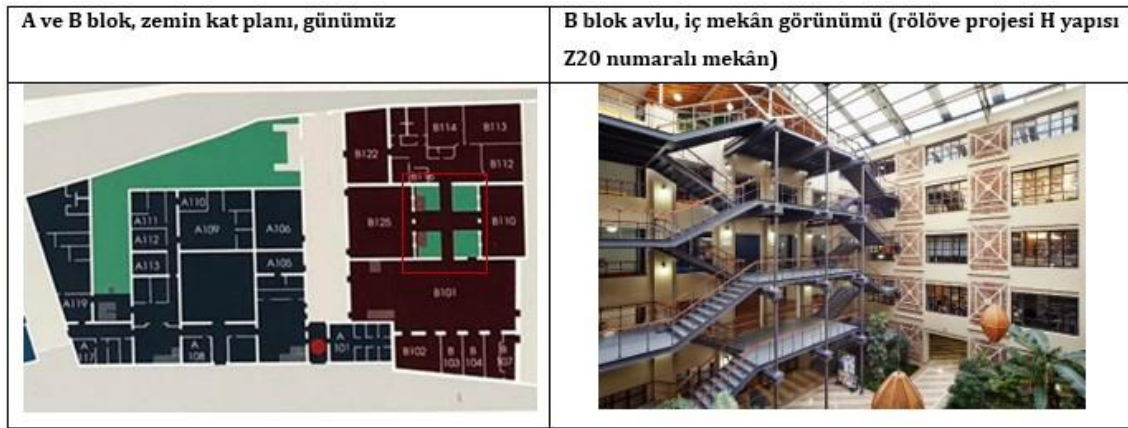
Şekil 4.37 A-B blok-zemin kat, A blok hol, konum ve iç mekân görünümü, konum ve iç mekân görünümü (Kadir Has Üniversitesi, 2021 ve Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

A ve B blok, zemin kat planı, günümüz	B blok, zemin kat, fuaye ve Haliç salonu, iç mekân görünümleri (rölöve projesi G yapısı Z19 ve J yapısı Z20 numaralı mekânlar)
	

Şekil 4.38 A-B blok-zemin kat, fuaye ve Haliç salonu, konum ve iç mekân görünümleri (Kadir Has Üniversitesi, 2021 ve Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

B5 binası Z10 numaralı mekân muhdes eklerden arındırılarak öğrenci girişi olarak tasarlanmış, hemen yanındaki Z11 numaralı mekân da muhdes eklerin temizlenmesinden sonra dikey bölücü elemanlar ile düzenlenerek danışma ve güvenlik işlevi kazanmıştır. Rölöve projesi zemin kat planında geçit olarak adlandırılan ve fabrikanın doğu ve batı girişlerini bağlayan yekpare mekân yeni kullanımında özgün hacimsel oluşumunu korumuş, yeni kullanımda “A blok hol” adı altında üniversitenin doğu ve batı girişlerini bağlayan bir giriş holü olarak düzenlenmiştir. Restorasyon planları incelendiğinde öğrenci girişinin bulunduğu bu alan, günümüzde rektörlük girişi kullanılmadığı için A ve B blokların ana giriş holü durumundadır (Şekil 4. 37). Üniversitenin eğitim birimleri ile dersliklerinin

yer aldığı B blokta bulunan; restorasyon projesi zemin kat planında G yapısı Z19 numaralı mekânın, yekpare kurgusuna sonradan yapıldığı anlaşılan muhdes ekler kaldırılmış; yekpare mekân yeni kullanımda kafeterya işlevini de barındıran bir fuaye olarak düzenlenmiştir. Aynı mekânda zemin ve temel araştırmaları esnasında bulunan Bizans dönemine ait yapı kalıntısı temizlenip, aydınlatılmış ve sergilenmesi için de özgün döşemede boşaltma yapılarak; boşaltılan alan cam döşeme ile kaplanmıştır. Fuayenin hemen bitişiğinde, rölöve planında J yapısı, Z22 numara ile gösterilen yekpare mekândaki muhdes ekler temizlenerek; yerine taşıyıcı sistemle uyumlu dikey bölücü elemanlar (iç duvar) yerleştirilmiş, mekân yapının Haliç'teki konumuna da referans veren Haliç, Balat ve Zeyrek Salonları ile KHAS 34-14 olarak düzenlenmiştir (Şekil 4. 38).

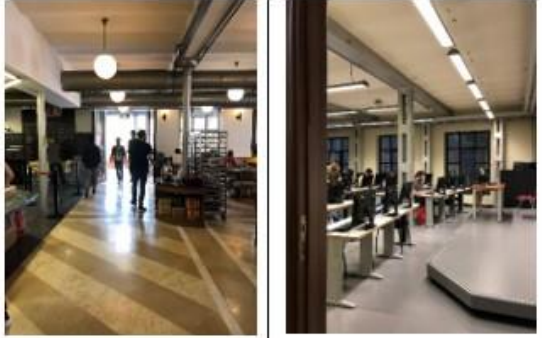

Şekil 4.39 A-B blok-zemin kat, B blok avlu, konum ve iç mekân görünümü (Kadir Has Üniversitesi, 2021 ve Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Rölöve projesi zemin kat planında H yapısında yer alan Z20 numaralı mekândaki muhdes ekler temizlendikten sonra bu mekânın orta aksında, üniversitenin B blok birimlerinin baktığı bir atrium (B blok avlu) tasarlanmıştır. İç bahçenin yer aldığı bu alan; H ve G yapılarının eğitim birimleri ve derslikler olarak yeniden kullanımında, aydınlanma ve havalandırma sorununu çözmek için zemin kat hariç her katta volta döşeme sökülerek oluşturulmuştur (Şekil 4.39). Z20 numaralı mekânda B blok avlunun zemin kattaki iz düşümünün her iki yanında yer alan mekânlar ise taşıyıcı sistemle uyumlu dikey bölücü elemanlar (iç duvar) aracılığıyla iç bahçeden ayrılarak konferans salonları olarak tasarlanmıştır (Şekil 4.40).

A ve B blok, zemin kat planı, günümüz	Cibali salonu, iç mekân görünümü (rölöve projesi, H yapısı 112 numaralı mekân)
	

Şekil 4.40 A-B blok-zemin kat, Cibali salonu, konum ve iç mekân görünümü (Kadir Has Üniversitesi, 2021 ve Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

A ve B blok, zemin kat planı, günümüz	Yemekhane ve bilgisayar laboratuvarı, iç mekân görünimleri (rölöve projesi K yapısı 115 ve I yapısı 113 numaralı mekânlar)
	

Şekil 4.41 A-B blok-zemin kat, yemekhane ve bilgisayar laboratuvarı, konum ve iç mekân görünimleri (Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

B bloğun batı yönünde yer alan ve rölöve planında K yapısı Z23 numaralı yekpare mekâna sonradan eklendiği anlaşılan muhdes bölüntüler temizlenerek, yeni kullanımında dikey bölücü eleman ekleri ile yemekhane olarak düzenlenmiştir. Rölöve projesi zemin kat planında I yapısı Z21 numaralı mekândaki muhdes ekler temizlendikten sonra; mekân taşıyıcı sisteme uygun olacak şekilde dikey bölücü elemanlarla yeniden düzenlenmiş, mekânın yemekhaneye bitişik bölümüne ıslak hacim, diğer mekanlara da bilgisayar laboratuvarı işlevi kazandırılmıştır. (Şekil 4.41) Rölöve projesinin zemin kat planında görülen L ve M yapıları çalışma alanımızın dışında kalmakla birlikte liberasyon çalışmaları esnasında yıkılmış olup ileriki süreçte inşa edilen Rezzan Has Müzesi Giriş Holü'nün bir kısmı bu alanda yer almaktadır.

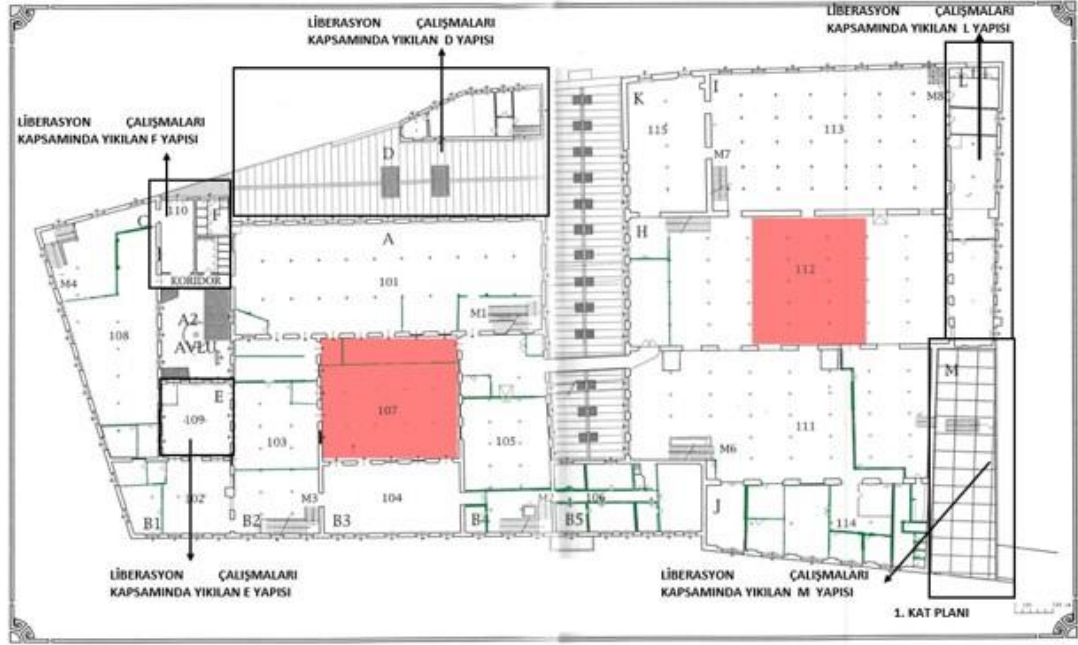
Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası	Kadir Has Üniversitesi
Tarihi Fabrika Yapıları Rölöve-1. Kat Planı	A ve B Blok Restorasyon-1. Kat Planı
Tarihi Fabrika Yapıları Rölöve-Kesitler	A ve B Blok Restorasyon-Kesitler

Şekil 4.42 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok) 1. kat planları ve kesitler, plan şeması ve hacimsel oluşuma müdahalelerin analizi (TURES arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

1.Kat: Günümüzde üniversitenin yönetim birimlerinin yer aldığı A blokta yer alan; rölöve projesi 1. kat planında yeckpare mekân kurgusuna sahip A yapısındaki 101 numaralı mekânda ilk olarak muhdes ekler temizlenmiştir. Ardından mekânın taşıyıcı sistemine zarar vermeyecek şekilde, dikey bölücüler kullanılarak bir koridorun her iki yanında yer alan ofis birimlerine dönüştürülmüş ve bu kısım üniversitenin Ortadoğu ve Afrika Araştırma ve Uygulama Merkezi olarak yeniden işlevlendirilmiştir (Şekil 4.42 ve Şekil 4.43).

Cıbalı Tütün ve Sigara Fabrikası

Tarihi Fabrika Yapıları Rölöve-1. Kat Planı

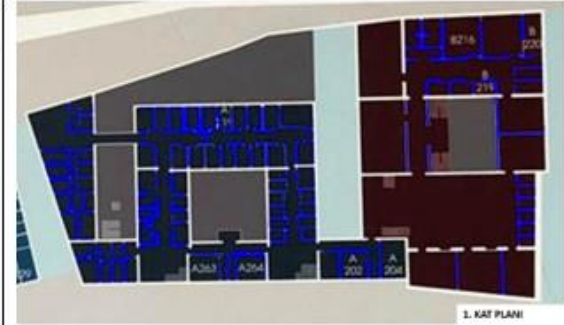
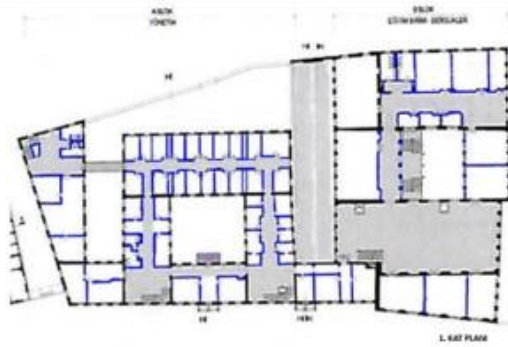

Kadir Has Üniversitesi

Kadir Has Üniversitesi Kadir Has Kampüsü

A-B Blok Restorasyon-1. Kat Planı

A-B Blok Günümüz-1. Kat Planı

- Yeniden kullanımda plan şeması/hacimsel oluşumdan kaldırılan dikey bölücü elemanlar
- Yeniden kullanımda plan şeması/hacimsel oluşuma eklenen dikey bölücü elemanlar
- Yeniden kullanımda plan şeması/hacimsel oluşumdan kaldırılan yatay bölücü elemanlar
- Yeniden kullanımda plan şeması/hacimsel oluşuma eklenen yatay bölücü elemanlar

Şekil 4.43 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok)rölöve-restorasyon-günümüz 1.kat planları, plan şeması ve hacimsel oluşuma müdahalelerin analizi (TURES arşivi ve Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

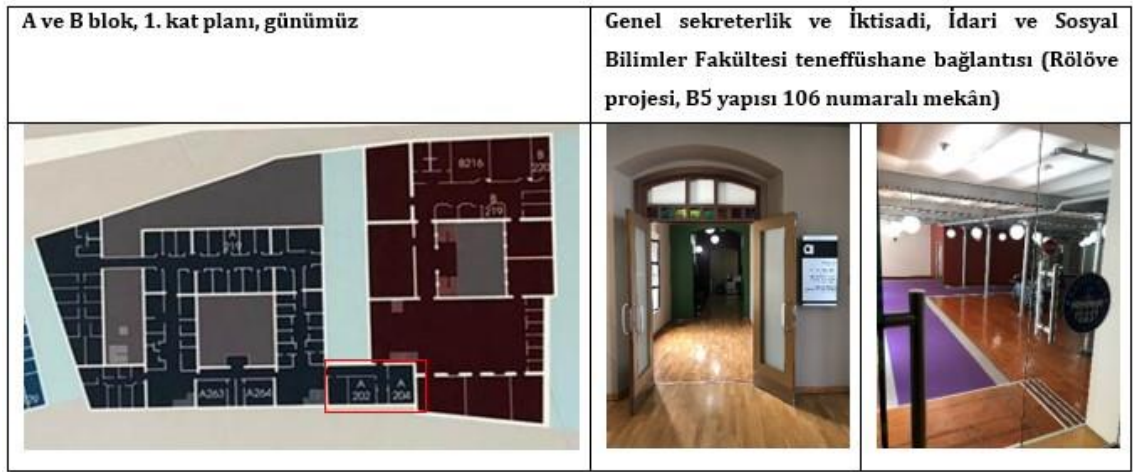
Oluşturulan yeni koridor, rölöve planında A ve C yapılarını bağlayan koridorun devamı niteliğinde olup mevcut aks iç mekânda da devam ettirilmiştir. B2 yapısındaki 103 numaralı mekân ile B4 yapısındaki 105 numaralı mekân muhdes eklerinden arındırılmış ve dikey bölücüler kullanılarak ofis birimlerine ayrılmıştır. Liberasyon çalışmaları esnasında F yapısı 110 numaralı mekânda bulunan ıslak hacim yapıyla birlikte yıkılmış; 103 numaralı mekânın rölöve planındaki M3 merdivenine yakın kısmı yeni işlevde ıslak hacim olarak düzenlenmiştir. 103 ve 105 numaralı mekânların arasında yer ve rölöve planında kısmi muhdes ekler görülen A1 avlusunun döşemesi boşaltılarak (günümüzde Galeri KHAS) avlu özgün haline döndürülmüş, avlunun B3 yapısının 104 numaralı mekânının avluya açılan bir kapının olduğu kısmında mekânın kapalı olduğu döneme referans verecek küçük bir kısım balkon olarak işlevlendirilerek korunmuştur.

B3 yapısının yekpare plan şemasına sahip 104 numaralı mekânın avluya bakan kısmı, dikey bölücüler kullanılarak A blok içinde bağlantıyı sağlayacak bir koridora dönüştürülmüş, koridorun gerisinde kalan ve Haliç'e bakan yekpare mekân da ikiye ayrılarak, İletişim Fakültesi ile İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi olarak işlevlendirilmiştir (Şekil 4.44).

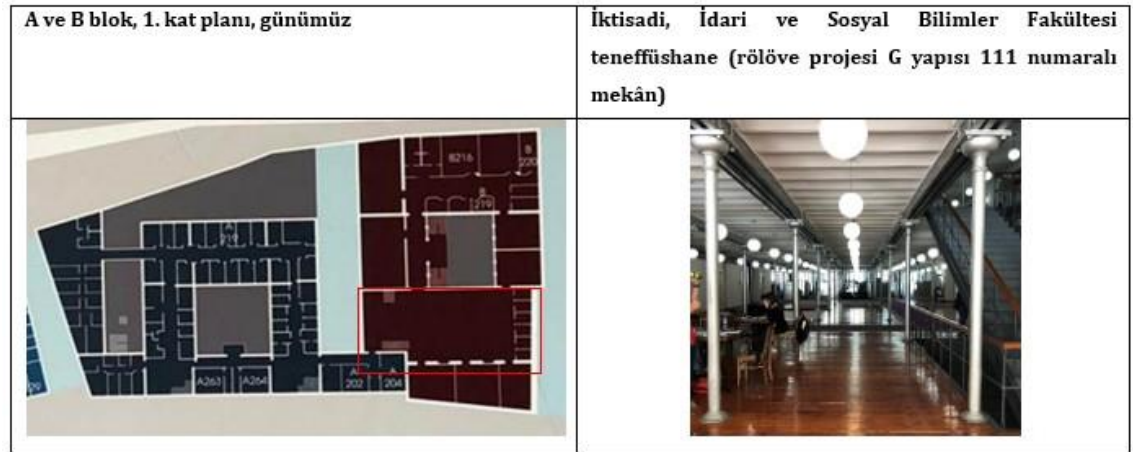

Şekil 4.44 A-B blok-1. kat, , Ortadoğu ve Afrika Araştırma ve Uygulama Merkezi, İletişim Fakültesi ile İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi konum ve iç mekân görünümü (Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Rölöve projesi 1. kat planında yer alan B1 yapısı 102 numaralı mekân ile C yapısı 108 numaralı mekânda bulunan muhdes ekler kaldırılmış, dikey bölücü elemanlar kullanılarak her iki mekân da yeni ofis işlevlerine uygun olacak şekilde bölümlenmiştir. B5 yapısı 106 numaralı mekânın muhdes ekleri kaldırılmış, dikey bölücü elemanlar kullanılarak B3 binasından gelen koridor aksının devamı ile genel sekreterlik ve süreç geliştirme koordinatörlüğüne ait ofis birimleri oluşturulmuştur (Şekil 4.45).

Şekil 4.45 A-B blok-1. kat, , genel sekreterlik ve İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi teneffüşhane bağlantısı, konum ve iç mekân görünümü (Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Şekil 4.46 A-B blok-1. kat, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi teneffüşhane, konum ve iç mekân görünümü (Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

A ve B blok, 1. kat planı, günümüz	İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi teneffüşhaneden derslik birimlerine bakış (rölöve projesi G yapısı 111 ve J Yapısı 114 numaralı mekânlar)
	

Şekil 4.47 A-B blok-1. kat, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi teneffüşhaneden derslik birimlerine bakış, konum ve iç mekân görünümü (Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Üniversitenin eğitim birimleri ile dersliklerinin yer aldığı B blok 1. kat, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimleri Fakültesi olarak işlevlendirilmiştir. Rölöve projesi 1. kat planında özgün halinde yekpare mekân şemasına sahip olduğu anlaşılan, G yapısı 111 numaralı mekândaki muhdes ekler kaldırılarak, mekânın kuzeye bakan kısmı dikey bölücüler kullanılarak ofis birimlerine ayrılmış kalan kısım ise dersliklerin açıldığı, içinde geçici sergi alanının da olduğu bir teneffüşhane olarak düzenlenmiştir (Şekil 4.46).

A ve B blok, 1. kat planı, günümüz	İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, derslik birimi iç mekân görüntüleri (rölöve projesi J yapısı 114 numaralı mekân)
	

Şekil 4.48 A-B blok-1. kat, derslik birimi, konum ve iç mekân görünümü (Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

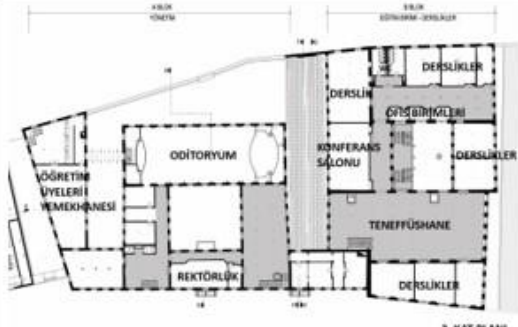
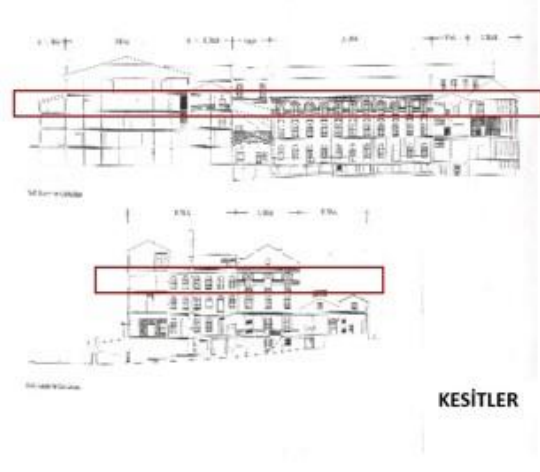
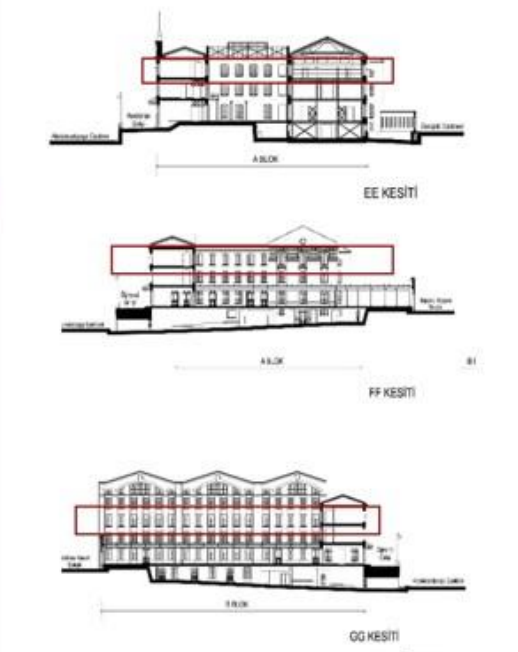
Şekil 4.49 A-B blok-1. kat, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, amfiye ve B blok avluya bakış, konum ve iç mekân görünümü (Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Şekil 4.50 A-B blok-1. kat, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, sirkülasyon alanı ve derslik birimine bakış, konum ve iç mekân görünümü (Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Fuaye ve sergi alanının atriuma bakan kısmında Prof. Dr. Mehmet Alper yürütücülüğünde hazırlanan restorasyon planlarında yer almayan, mekâna sonradan eklendikleri anlaşılan öğretim üyesi ofisleri yer almaktadır. J yapısı 114 numaralı mekândaki muhdes ekler temizlendikten sonra mekân taşıyıcı sisteme zarar vermeyecek şekilde dikey bölücüler kullanılarak teneffüşhaneye açılan dersliklere ayrılmıştır (Şekil 4.47 ve Şekil 4.48). H yapısı, 112 numaralı mekânda yer alan muhdes ek temizlenmiş, dikey bölücü elemanlar kullanılarak aydınlatma ve havalandırma için oluşturulan atriumun (B blok avlu) geçide bakan tarafı, atriuma bakan bir koridor ile amfiye, liberasyon çalışması kapsamında yıkılan L ve M yapısına bakan kısmı da iki adet dersliğe bölünmüştür. K yapısı 115 numaralı

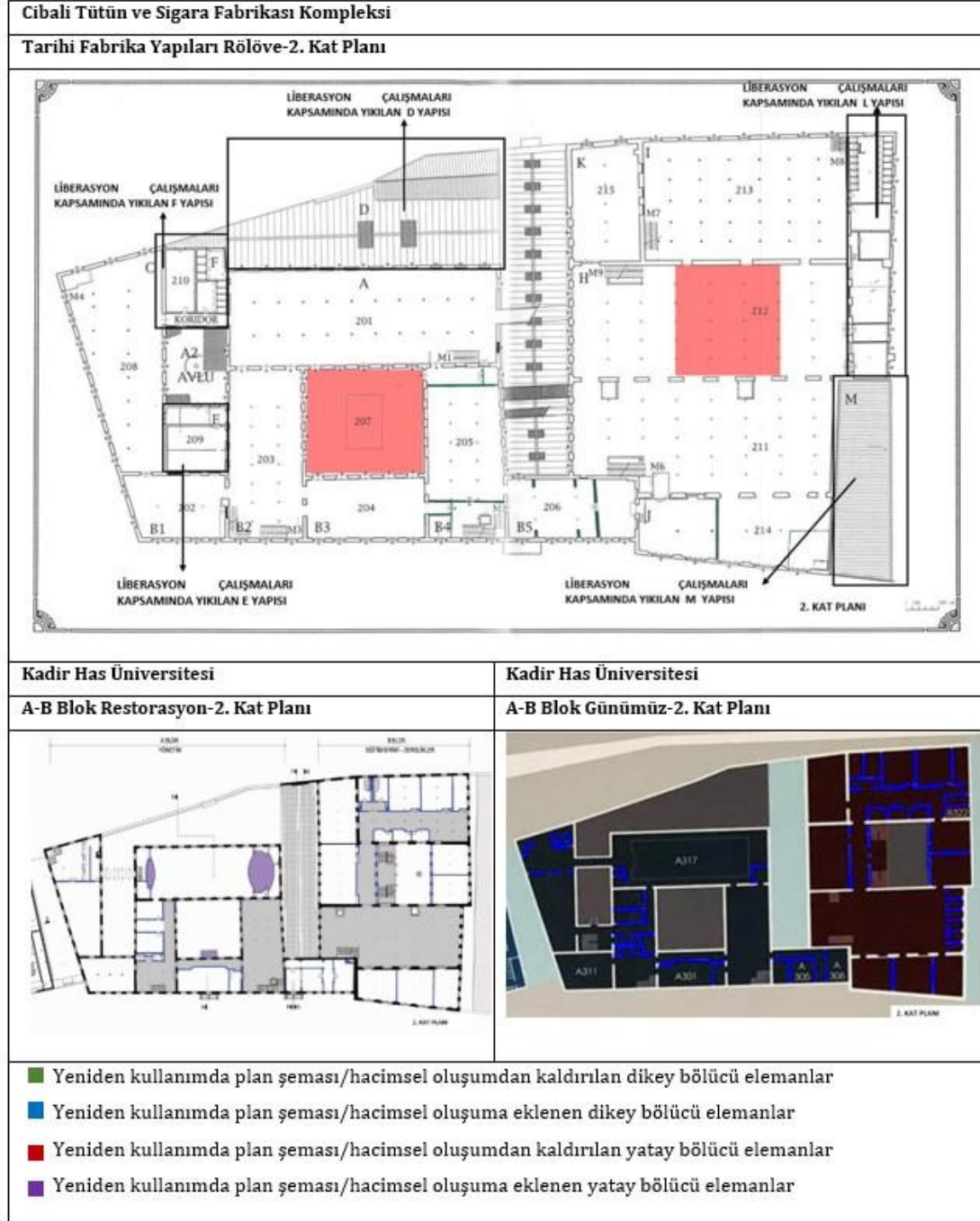
yekpare mekân amfi olarak işlevlendirilmiş, I yapısı 113 numaralı yekpare mekân ise dikey bölücü elemanlar kullanılarak dersliklere, öğretim üyesi ofislerine ve ıslak hacime ayrılmıştır (Şekil 4.49 ve Şekil 4.50).

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası	Kadir Has Üniversitesi
Tarihi Fabrika Yapıları Rölöve-2. Kat Planı	A ve B Blok Restorasyon-2. Kat Planı
	
Tarihi Fabrika Yapıları Rölöve-Kesitler	A ve B Blok Restorasyon-Kesitler
	

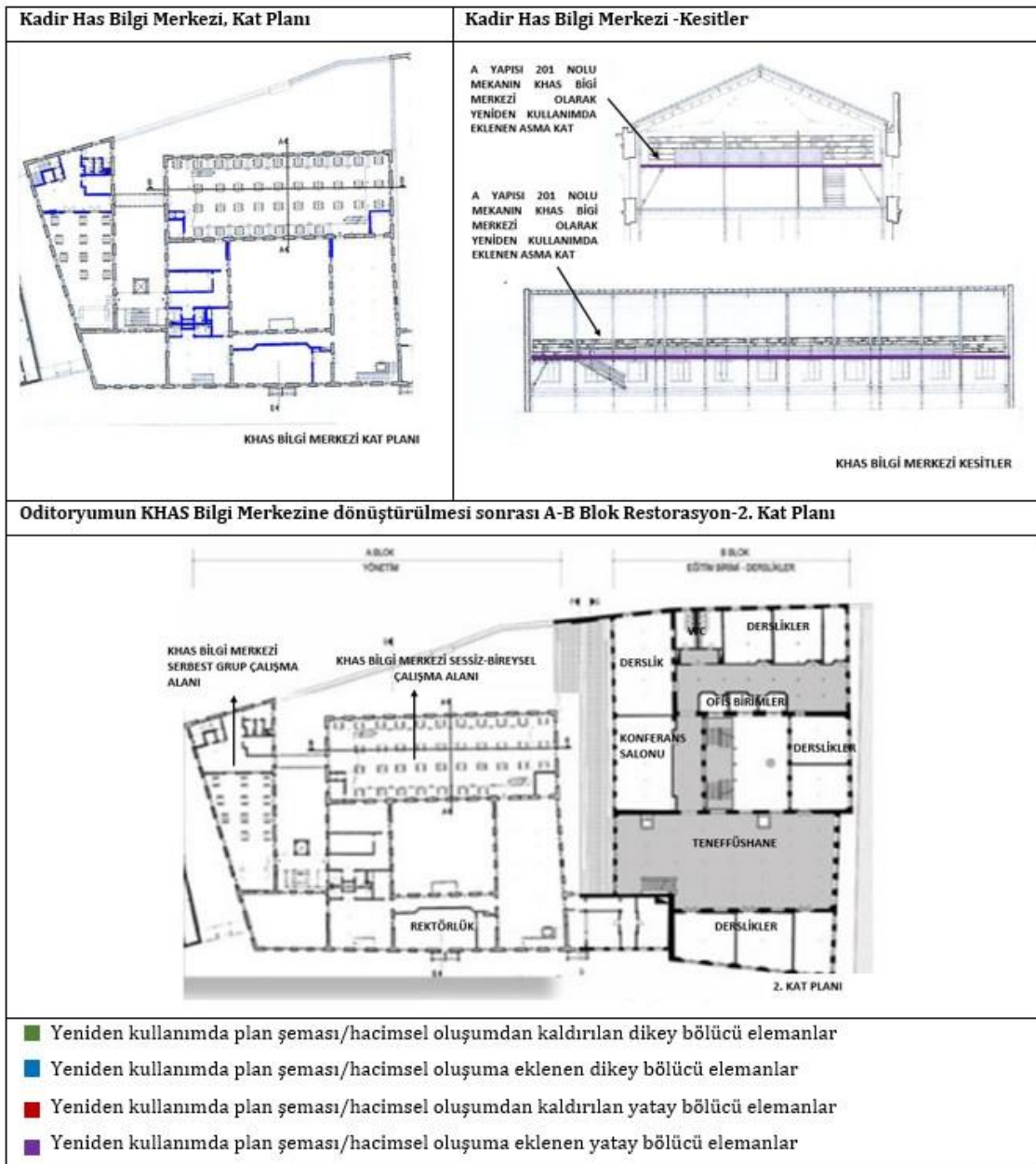
Şekil 4.51 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok) 2. kat planları ve kesitler, plan şeması ve hacimsel oluşuma müdahalelerin analizi (TURES arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

2. Kat: Günümüzde yönetim birimlerinin yer aldığı A Bloкта yer alan; rölöve projesi 2. kat planında yekpare mekân kurgusuna sahip A yapısındaki 201 numaralı mekân ilk olarak oditoryum olarak işlevlendirilmiştir (Şekil 4.51 ve Şekil 4.52). Restorasyon çalışmalarının ilerleyen aşamalarında (D bloğun inşasından

sonra) tarihi fabrika yapılarında tekrar bazı işlevsel düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda oditoryum olarak işlevlendirilen mekân, kütüphanenin (Kadir Has Bilgi Merkezi) bireysel okuma mekanlarına (ana salon) dönüştürülmüştür (Şekil 4.53).

Şekil 4.52 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok)rölöve-restorasyon-günümüz 2. kat planları, plan şeması ve hacimsel oluşuma müdahalelerin analizi (TURES arşivi ve Didem Tellî'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Şekil 4.53 KHAS Bilgi Merkezi plan ve kesitleri, plan şeması ve hacimsel oluşuma müdahalelerin analizi (TURES arşivinden temin edilen planlar çakıştırılarak, üzerlerinden hazırlanmıştır.)

Oditoryumun kütüphaneye dönüştürülmesi esnasında mekânın yüksekliğinden yararlanılmış; özgün hacme yatay bölücü eleman eklenerek, araştırma alanına göre sınıflandırılmış kitap rafları asma kata alınmıştır. Yeniden işlevlendirme çalışmalarında ilk olarak öğretim üyesi yemekhanesi olarak işlevlendirilen C yapısındaki 208 numaralı mekân da dikey bölücülerle yeniden düzenlenerek; kütüphanenin ortak çalışma alanı (ön salon) olarak işlevlendirilmiştir (Şekil 4.54).

A ve B blok, 2. kat planı	KHAS Bilgi Merkezi, ön salon, iç mekân görünümü (rölöve projesi C yapısı 208 numaralı mekân)	KHAS Bilgi Merkezi, ana salon, iç mekân görünümü (rölöve projesi A yapısı 201 numaralı mekân)
		

Şekil 4.54 A-B blok-2. kat, KHAS Bilgi Merkezi, ön salon ve ana salon, konum ve iç mekân görünümü (Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

A ve B blok, 2. kat planı, günümüz	Senato salonu ve rektörlük birimine bakış (rölöve projesi B1 yapısı 202, B2 yapısı 203 ve B3 yapısı 204 numaralı mekânlar)
	

Şekil 4.55 A-B blok-2. kat, senato salonu ve rektörlük birimine bakış, konum ve iç mekân görünümü (Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Liberasyon çalışmaları esnasında E yapısı 209 numaralı mekân ile F yapısı 210 numaralı mekânlar tamamen yıkılmıştır. F yapısında bulunan ıslak hacimler yeni kullanımda C yapısı 208 numaralı mekânın parselin batı sınırına bakan kısmında düzenlenmiştir. B1 yapısı 202 numaralı mekânda bulunan muhdes ekler kaldırılarak bu alan yeni kullanımda senato salonu olarak işlevlendirilmiştir (Şekil 4.55). Rölöve projesi 2. kat planında sonradan kapatıldığı anlaşılan A1 avlusu yani 107 numaralı mekân önce muhdes eklerinden arındırılmış; daha sonra döşemeleri boşaltılarak özgün haline getirilmiştir. Avlunun güneyinde yer alan B2 yapısı 203 numaralı mekân muhdes eklerinden arındırılarak; mekânın taşıyıcı sistemine zarar vermeyecek şekilde dikey bölücü elemanlar ile ıslak hacim ve ofis birimlerine ayrılmış mekânın avluya bakan kısmı ise koridor olarak işlevlendirilmiştir. Rölöve

projesi 2. kat planında yekpare mekân kurgusuna sahip olan B3 yapısı 204 numaralı mekân dikey bölücülerle rektörlük birimi ve koridora ayrılmış; B5 yapısı 206 numaralı mekân ise B3 yapısındaki koridor aksının devamındaki ulaşım alanı dışında dikey bölücü elemanlar kullanılarak rektör yardımcılarının ait ofisler olarak düzenlenmiştir. B4 yapısı 205 numaralı mekân ise ilk olarak muhdes eklerinden arındırılarak özgün yekpare plan şemasına kavuşturulmuş olup günümüzde taşıyıcı sisteme zarar vermeyecek şekilde dikey bölücülerle sınırlandırılarak, mevcut restorasyon planları haricinde kütüphanenin yeni salonu olarak düzenlenmiştir (Şekil 4.56 ve Şekil 4.57).

Şekil 4.56 A-B blok-2. kat, KHAS Bilgi Merkezi, yeni salona bakış, konum ve iç mekân görünümü (Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Şekil 4.57 A-B blok-2. kat, KHAS Bilgi Merkezi, yeni salon, iç mekân görünümü (Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

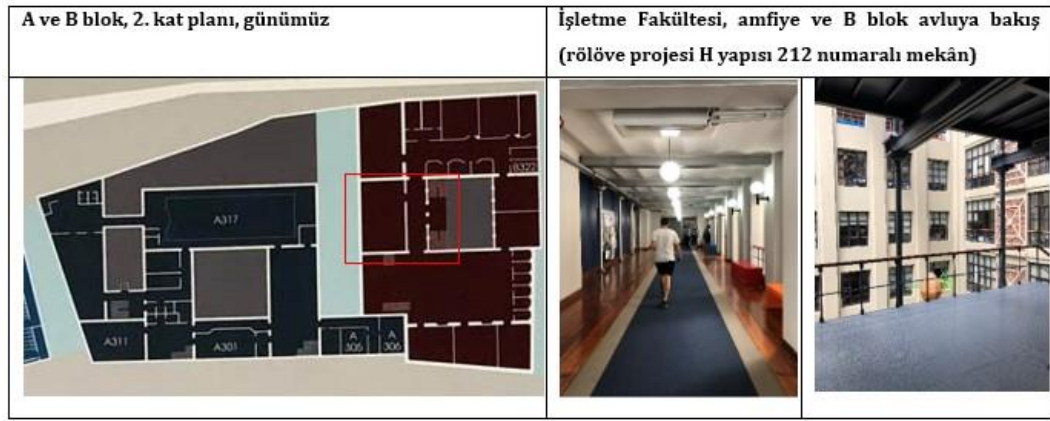
A ve B blok, 2. kat planı, günümüz	İşletme Fakültesi teneffüşhane, iç mekân görünümü, tam karşıda öğretim üyesi ofisleri, sol tarafta ek öğretim üyesi ofisleri, sağ tarafta derslikler (rölöve projesi G yapısı 211 ve J yapısı 214 numaralı mekânlar)
	

Şekil 4.58 A-B blok-2. kat, İşletme Fakültesi teneffüşhane, konum ve iç mekân görünümü (Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

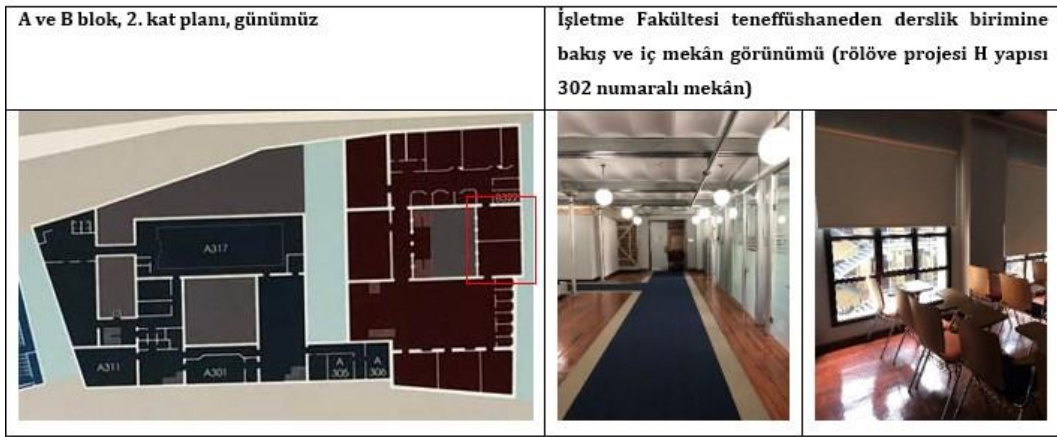
A ve B blok, 2. kat planı, günümüz	İşletme Fakültesi teneffüşhane ve derslik birimleri (rölöve projesi G yapısı 211 ve J yapısı 214 numaralı mekânlar)
	

Şekil 4.59 A-B blok-2. kat, İşletme Fakültesi teneffüşhane, ve derslik birimleri, konum ve iç mekân görünümü (Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

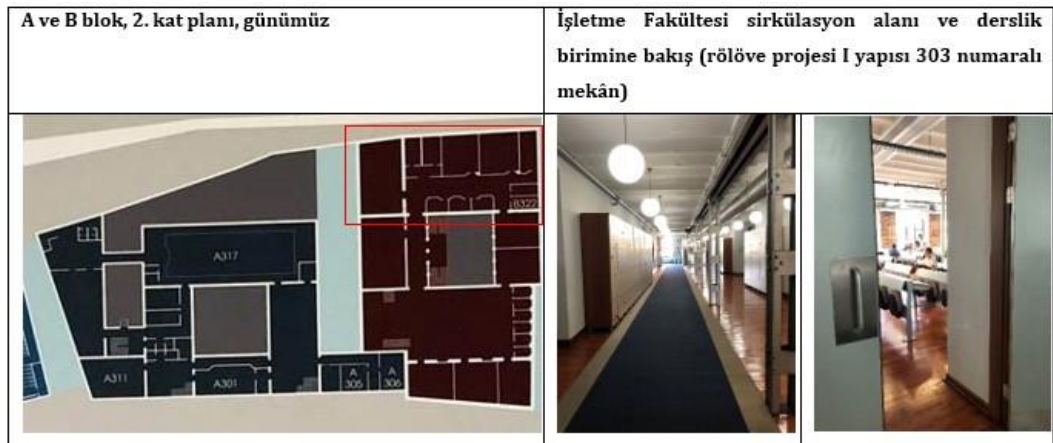
Üniversitenin eğitim birimleri ile dersliklerinin yer aldığı B Bloкта bulunan; rölöve projesi 2. kat planındaki G yapısı 211 numaralı yekpare mekân dersliklerin açıldığı, içinde geçici sergi alanı da bulunan bir teneffüşhane olarak düzenlenmiş, J yapısı 214 numaralı mekândaki muhdes ekler temizlendikten sonra taşıyıcı sisteme zarar vermeyecek şekilde dikey bölücüler kullanılarak geçici sergi ve dinlenme alanına açılan dersliklere bölünmüştür. Teneffüşhanenin B blok avluya bakan kısmında Prof. Dr. Mehmet Alper yürütücülüğünde hazırlanan restorasyon planlarında yer almayan, mekâna sonradan eklendikleri anlaşılan öğretim üyesi ofisleri bulunmaktadır (Şekil 4. 58 ve Şekil 4.59).

Şekil 4.60 A-B blok-2. kat, İşletme Fakültesi, amfiye ve B blok avluya bakış, konum ve iç mekân görünüşleri (Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

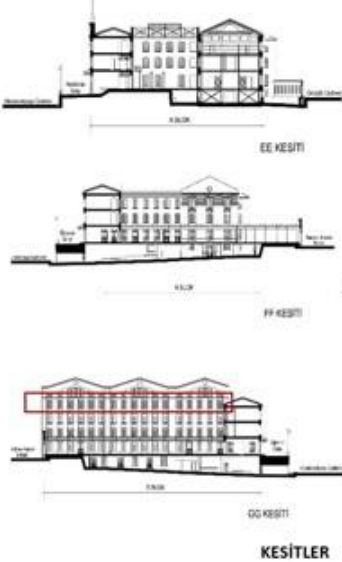

Şekil 4.61 A-B blok-2. kat, İşletme Fakültesi teneffüşhane ve derslik birimleri, konum ve iç mekân görünüşleri (Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Şekil 4.62 A-B blok-2. kat, İşletme Fakültesi sirkülasyon alanı ve derslik birimine bakış, konum ve iç mekân görünüşleri (Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

H yapısı, 212 numaralı mekânda yer alan muhdes ek temizlenmiş, dikey bölücü elemanlar kullanılarak aydınlatma ve havalandırma için oluşturulan atriumun (B blok avlu) geçide bakan tarafı bir koridor ile amfiye, liberasyon çalışması kapsamında yıkılan L ve M yapısına bakan kısmı da iki adet dersliğe bölünmüştür (Şekil 4. 60 ve Şekil 4.61). K yapısı 215 numaralı yekpare mekân amfi olarak işlevlendirilmiş, I yapısı 213 numaralı yekpare mekân ise dikey bölücü elemanlar kullanılarak öğrenci konseyi ofisine, dersliklere ve tuvalet birimine ayrılmıştır (Şekil 4.62).

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası	Kadir Has Üniversitesi
Tarihi Fabrika Yapıları Rölöve-3. Kat Planı	B Blok Restorasyon-3. Kat Planı
	
Tarihi Fabrika Yapıları Rölöve-Kesitler	A ve B Blok Restorasyon-Kesitler
	

Şekil 4.63 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok) 3. kat planları ve kesitler, plan şeması ve hacimsel oluşuma müdahalelerin analizi (TURES arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası

Tarihi Fabrika Yapıları Rölöve-3. Kat Planı

Kadir Has Üniversitesi

Kadir Has Üniversitesi

A-B Blok Restorasyon-3. Kat Planı

A-B Blok Günümüz-3. Kat Planı

- Yeniden kullanımda plan şeması/hacimsel oluşumdan kaldırılan dikey bölücü elemanlar
- Yeniden kullanımda plan şeması/hacimsel oluşuma eklenen dikey bölücü elemanlar
- Yeniden kullanımda plan şeması/hacimsel oluşumdan kaldırılan yatay bölücü elemanlar
- Yeniden kullanımda plan şeması/hacimsel oluşuma eklenen yatay bölücü elemanlar

Şekil 4.64 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok)rölöve-restorasyon-günümüz 3. kat planları, plan şeması ve hacimsel oluşuma müdahalelerin analizi (TURES arşivi ve Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

3. Kat: Günümüzde yönetim birimlerinin yer aldığı A blokta yer alan; rölöve projesi 3. kat planındaki 306 nolu mekân yani muhdes ek “N” liberasyon çalışmaları kapsamında yıkılmıştır. Üniversitenin eğitim birimleri ile dersliklerinin yer aldığı B Blok 3. Kat, İletişim Fakültesi olarak işlevlendirilmiştir.

Rölöve projesi 3. kat planındaki G yapısı 301 nolu yekpare mekân dersliklerin açıldığı bir teneffüşhane (geçici sergi ve dinlenme alanı) olarak düzenlenmiştir (Şekil 4.63, Şekil 4.64). J yapısı 304 nolu mekândaki muhdes ekler temizlendikten sonra mekân, taşıyıcı sisteme zarar vermeyecek şekilde dikey bölücüler (iç duvarlar) kullanılarak geçici sergi ve dinlenme alanına açılan dersliklere bölünmüştür. Teneffüşhanenin B blok avluya bakan kısmı ile kuzey cephesine bakan kısmında Prof. Dr. Mehmet Alper yürütücülüğünde hazırlanan restorasyon planlarında yer almayan, mekâna sonradan eklendikleri anlaşılan öğretim üyesi ofisleri yer almaktadır (Şekil 4.65).

Şekil 4.65 B blok-3. kat, İletişim Fakültesi teneffüşhane, konum ve iç mekân görünümleri (Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Şekil 4.66 B blok-3. kat, İletişim Fakültesi, amfi ve ofis birimlerine bakış, konum ve iç mekân görünümleri (Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

H yapısı, 302 numaralı mekânda yer alan muhdes ek temizlenmiş, dikey bölücü elemanlar kullanılarak aydınlatma ve havalandırma için oluşturulan B Blok avlunun geçide bakan tarafı B Blok avluya bakan bir koridor ile amfiye, liberasyon çalışması kapsamında yıkılan L ve M yapısına bakan kısmı da öğretim üyesi ofislerine bölünmüştür (Şekil 4.66 ve Şekil 4.67).

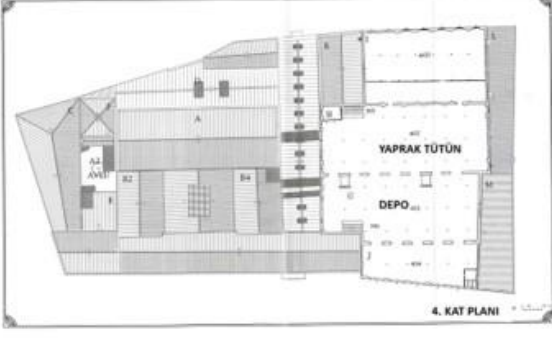
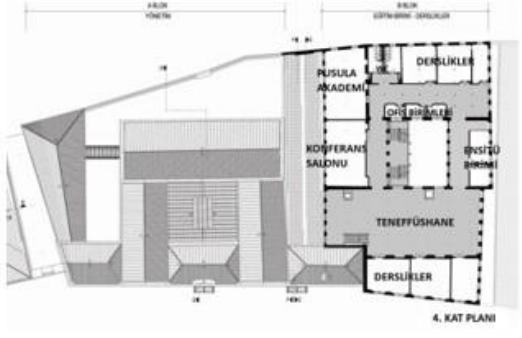
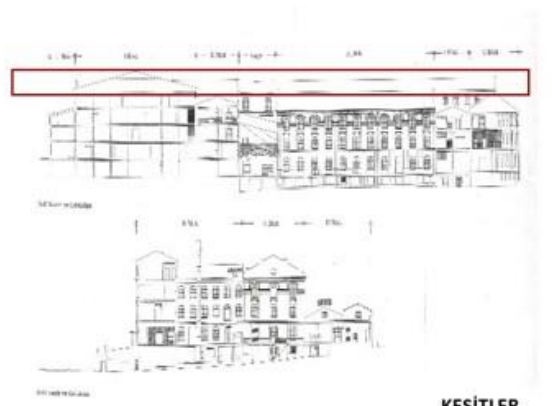
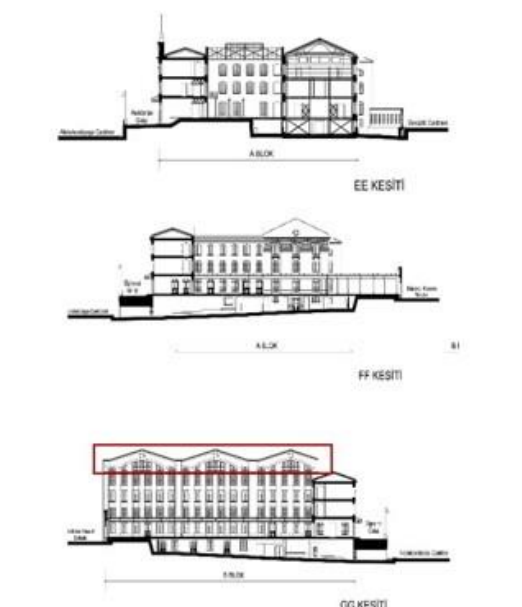

Şekil 4.67 B blok-3. kat, İletişim Fakültesi, teneffüshaneden ofis birimlerine bakış, konum ve iç mekân görünümüleri (Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

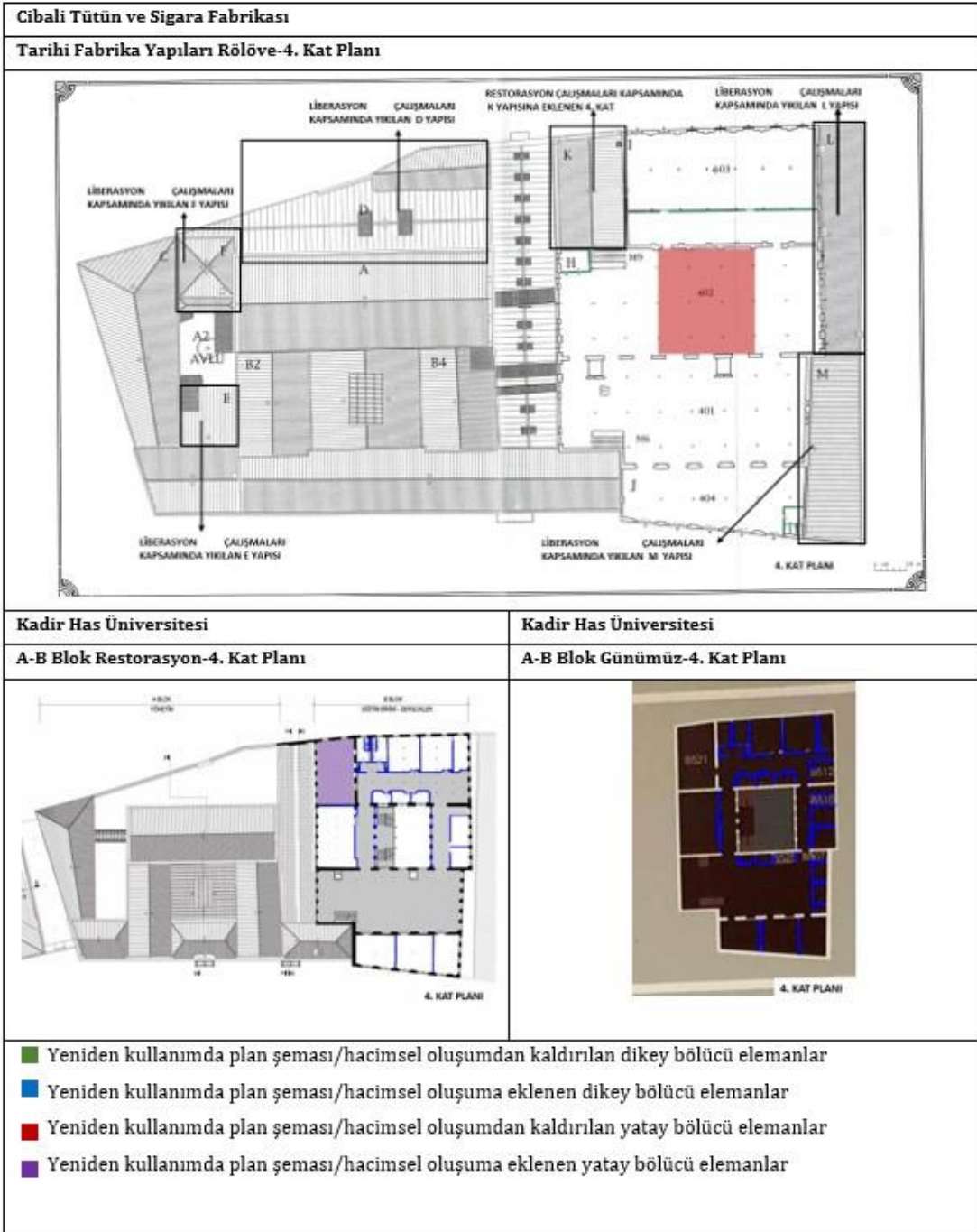
Şekil 4.68 B blok-3. kat, İletişim Fakültesi, İletişim Fakültesi, derslik birimi, uygulama alanları ve medya laboratuvarı, konum ve iç mekân görünümü (Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

K yapısı 305 numaralı yekpare mekân amfi olarak işlevlendirilmiş, I yapısı 303 numaralı yekpare mekân ise dikey bölücü elemanlar kullanılarak Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi'ne, dersliklere ve ıslak hacime ayrılmıştır. I yapısının günümüzdeki kullanımında Prof. Dr. Mimar Mehmet Alper yürütücülüğünde hazırlanan restorasyon planlarında yer almayan, mekâna sonradan eklendikleri anlaşılan ofis birimleri görülmektedir (Şekil 4.68).

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası Kompleksi	Kadir Has Üniversitesi
Tarihi Fabrika Yapıları Rölöve-4. Kat Planı	B Blok Restorasyon-4. Kat Planı
	
Tarihi Fabrika Yapıları Rölöve-Kesitler	A ve B Blok Restorasyon-Kesitler
	

Şekil 4.69 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok) 4. kat planları ve kesitler, plan şeması ve hacimsel oluşuma müdahalelerin analizi (TURES arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

4. Kat: B blok 4. kat, çatı katı özelliğinde olup; Tures Mimarlık- Mehmet Alper'in arşivinden restorasyon projesinde 4. kata ait plan ve kesitler temin edilememiştir. Bu nedenle bu kata ilişkin analizler alan çalışması kapsamında elde edilen bilgilerin 3. kat planı üzerine işlenmesi suretiyle analiz edilmiştir (Şekil 4.69 ve Şekil 4.70).

Şekil 4.70 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok)rölöve-restorasyon-günümüz 4. kat planları, plan şeması ve hacimsel oluşuma müdahalelerin analizi (TURES arşivi ve Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Üniversitenin eğitim birimleri ile dersliklerinin yer aldığı B Blokte bulunan 4. kat Enstitü olarak işlevlendirilmiştir. Rölöve projesi 4. kat planındaki G yapısı 401 numaralı yekpare mekân dersliklerin açıldığı bir teneffüshane (geçici sergi ve dinlenme alanı) olarak düzenlenmiş, J yapısı 404 numaralı mekandaki muhdes

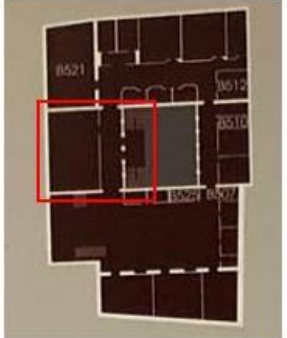
ekler temizlendikten sonra mekân taşıyıcı sisteme zarar vermeyecek şekilde dikey bölücüler kullanılarak teneffüşhaneye açılan dersliklere bölünmüştür (Şekil 4.71 ve Şekil 4.72). Teneffüşhanenin B Blok avluya bakan kısmı ile kuzey cephesine bakan kısmında Prof. Dr. Mehmet Alper yürütücülüğünde hazırlanan restorasyon planlarında yer almayan, mekâna sonradan eklendikleri anlaşılan öğretim üyesi ofisleri yer almaktadır. Rölöve planlarında gözükmeyen ve yapıya restorasyon çalışmaları sırasında eklenen K yapısı 4. kat ise Pusula Akademi olarak işlevlendirilmiştir. I yapısı 403 numaralı yekpare mekân dikey bölücü elemanlar kullanılarak Invemo, derslikler ve ıslak hacime ayrılmıştır. I yapısının günümüzdeki kullanımında yine restorasyon planlarında yer almayan, mekâna sonradan eklendikleri anlaşılan ofis birimleri görülmektedir (Şekil 4.73, Şekil 4.74 ve Şekil 4.75).

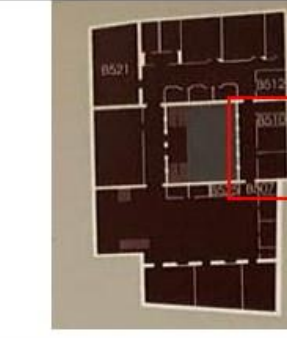
Şekil 4.71 B blok-4. kat, Enstitü, teneffüşhane, konum ve iç mekân görünümleri (Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

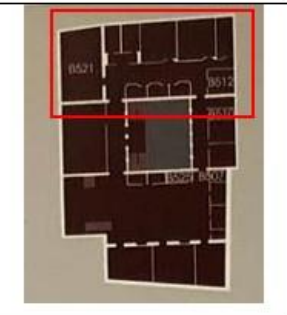
Şekil 4.72 B blok-4. kat, Enstitü, derslik birimi, konum ve iç mekân görünümleri (Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

B blok, 4. kat planı, günümüz	Enstitü birimi, amfiye bakış ve iç mekân görünümü, sol tarafta B blok avlu (rölöve projesi H yapısı 402 numaralı mekân)	
		

Şekil 4.73 B blok-4. kat, Enstitü, amfi, konum ve iç mekân görünümüleri (Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

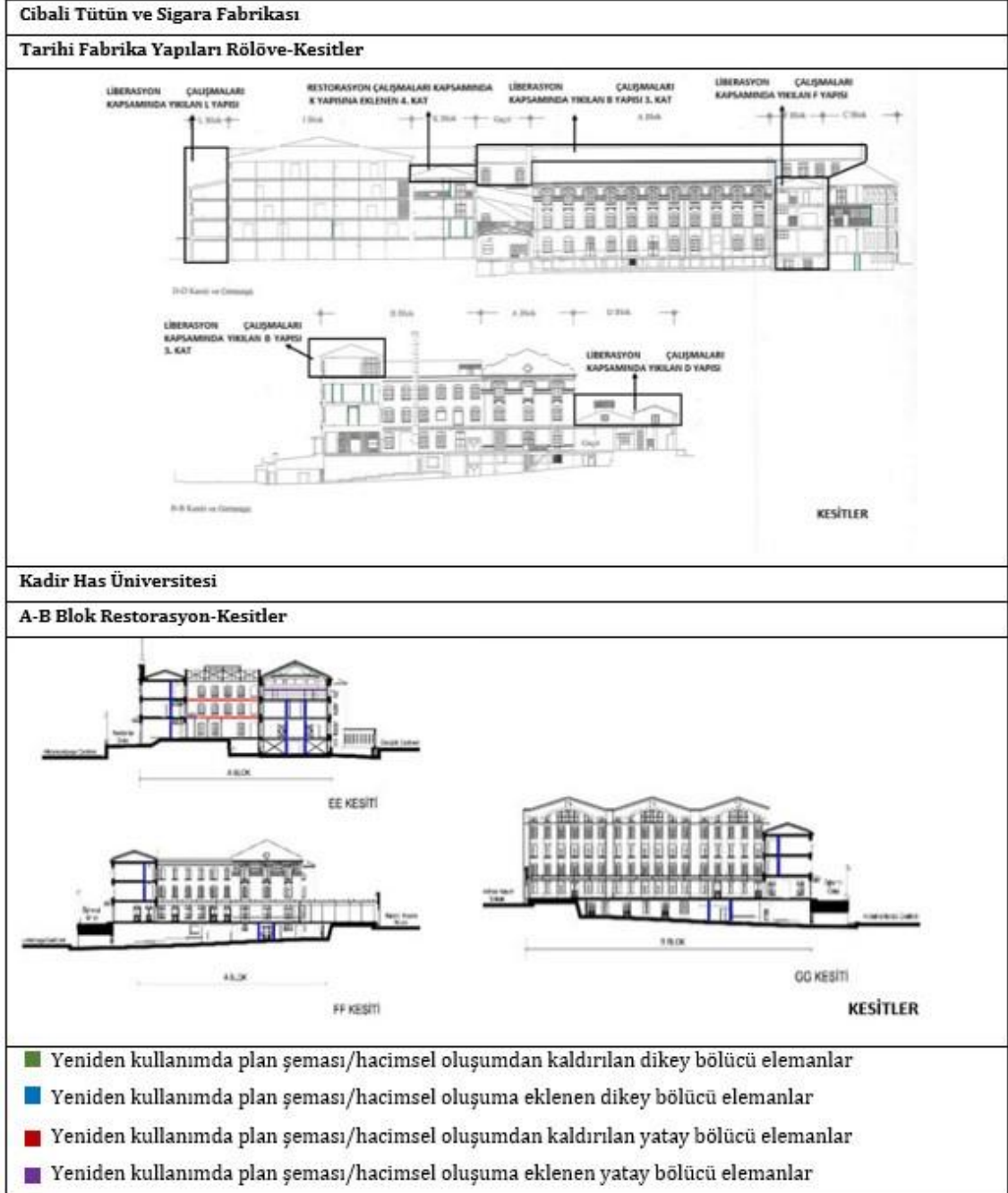
B blok, 4. kat planı, günümüz	Enstitü birimi, B blok avluya bakış, tam karşıda amfi (rölöve projesi, H yapısı 402 numaralı mekân)	
		

Şekil 4.74 B blok-4. kat, Enstitü, amfi ve B blok avluya bakış, konum ve iç mekân görünümüleri (Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

B blok, 4. kat planı, günümüz	Sirkülasyon alanı, ileride sol tarafta Pusula Akademi (rölöve projesi, I yapısı 403 numaralı mekân)	Pusula Akademi, iç mekân görünümü (rölöve projesi K yapısına eklenen 4. kat)
		

Şekil 4.75 B blok-4. kat, Enstitü, sirkülasyon alanı ve Pusula Akademi, konum ve iç mekân görünümüleri (Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Şekil 4.76'da Cibali tütün ve sigara fabrikası, tarihi yapılarının Kadir Has Üniversitesi A ve B blokla olarak yeniden işlevlendirilmesi sürecinde plan bazında analizlerini vermiş olduğumuz bodrum, zemin, 1. kat, 2. kat, 3. kat ve 4. kat (çatı katı) plan kurgusu ve hacimsel oluşum müdahalelerinin, ilgili kesitler üzerinden analizleri görülmektedir.

Şekil 4.76 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok) kesitler, plan şeması ve hacimsel oluşuma müdahalelerin analizi (TURES arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Mimari Strüktüre Müdahale: Tarihi fabrika yapılarının üniversite olarak yeniden işlevlendirilmesi çalışmalarında mimari strüktüre yapılan müdahaleler tespit edilirken rölöve ve restorasyon projeleri ile ilgili yazılı dokümanlar ve yerinde inceleme verilerinden yararlanılmıştır. Alper (2019) restorasyon çalışmaları öncesi mimari strüktürün durumu ile ilgili şu ifadeyi kullanmıştır:

“Fabrika kargir (tuğla,harç) ve çeliğin birlikte kullanıldığı bir karma yapıdır. Dış duvarlar harçlı harman tuğlası ile örülmüş; döşemeler volta döşeme olup, düşey yükler çelik pütreller vasıtası ile taşıyıcı duvarlara ve çelik kolonlar vasıtası ile temellere aktarılmaktadır. Çelik taşıyıcılar kaynaklı olarak bağlanmış ve düşey yüklere göre düzenlenmiştir. Bu durumda depremde oluşacak yatay yüklere karşı sadece taşıyıcı çevre duvarlarının rijitliği önem kazanmıştır. Yapının tarihi kimliğini korumak ve mimaride radikal değişikliklerin olanaksız olması nedeniyle burada kimyasal onarım ve güçlendirmeler ön plana çıkmış; epoksi ve karbon elyafın birlikte kullanıldığı güçlendirme yöntemi seçilmiştir.”

Çalışma alanımızda günümüzdeki adlarıyla Kadir Has Üniversitesi A ve B Blok yapılarında gerçekleştirilen güçlendirme ve yenileme müdahaleleri şunlardır Alper (2019):

- Restorasyon çalışmalarında Bbinanın tokluk ve rijitliğinin arttırılması ve güçlendirme çalışmalarına düzgün bir altyapı oluşturmak amacıyla yapının zemin, birinci ve ikinci katlarında iç yüzeyler cam elyaf katkılı özel tamir harcı “Monotop 612” ile kaplanmıştır.
- Zemin ve birinci kattaki bütün duvarların döşeme altı kotunda içten ve dıştan, ikinci katta ise yalnızca içten çift sıra epoksi ve karbon elyaf plakaları “Carbodur S512” ile boylu boyuncu güçlendirme yapılmış, böylelikle binanın her yanını kuşatacak şekilde lento tasarlanmıştır.
- Yine zemin ve birinci katta bulunan pencere ve kapı üstü kemerleri içten ve dıştan epoksi ve karbon elyaf kanaviçesi “Hex-230C” ile “wrapping” tekniği uygulanarak sağlamlaştırılmıştır.
- Yapının çeşitli yerlerinde görülen düşey basınç çatlaklarına ilk olarak özel grout harcı ile dolgu enjeksiyon yapılmıştır. Ardından da çapraz olarak iki sıra “Carbodur S512” karbon elyaf plakaların epoksi ile duvarlara montajı yapılarak bu bölgelerde güçlendirilme yapılmıştır.

- Yapının dış köşelerinde görülen ayrılmalar öncelikle özel grout harcı ile doldurulmuştur. Sonrasında onarılan bu köşeler yukarıdan aşağıya epoksi ve karbon elyaf kanaviçesi “Hex-230C” ile “wrapping” tekniği ile güçlendirilmiştir.

Alper'in (2019) çalışmasında müdahaleler kapsamında değindiği yukarıda bahsedilen uygulamalar alan çalışmasında görülememektedir. Ancak mimarın aynı çalışmada bahsetti aşağıdaki uygulamalar ile Alioğlu ve Alper'de (1998) bahsedilen aşağıdaki müdahaleler alan çalışmasında tespit edilebilmiştir:

- Yapının iç taşıyıcı tuğla ayakları çelik kuşaklamalarla desteklenmiştir.
- B Blok mevcut strüktüre deprem duvarları eklenmiştir. B Blok mevcut strüktüre deprem duvarları eklenmiş, rölöve projesi H yapısının B blok avlu olarak düzenlenen kısımdaki döküm sütunlar kaldırılmıştır (Şekil 4.77).
- Rölöve planlarındaki A ve C yapısının ahşap strüktürlü son katında taşıyıcı özelliklerini kaybeden ahşap dikmeler kaldırılmış yerine çelik+ahşap asma çatı yapılmış ancak A yapısında (günümüzde KHAS Bilgi Merkezi-ana salon/bireysel okuma mekânı) salonun bitiminde bulunan iki ahşap dikme simgesel olarak korunmuştur.

B blok, mimari strüktür müdahaleleri			
B blok fuaye (rölöve projesi, G yapısı Z19 numaralı mekân)	B blok teneffüşhane (rölöve projesi, G yapısı 111 numaralı mekân)	B blok avlu, çelik kuşatmalar ve deprem duvarları (rölöve projesi, H yapısı Z20 numaralı mekân ve üst katlardaki izdüşümleri)	
			

Şekil 4.77 Çelik kuşatmalarla desteklenen iç taşıyıcı tuğla ayaklar ve B bloğa eklenen deprem duvarlarına ait görünüm (Didem Telli'nin arşivi)

- C yapısının üçüncü katında yer alan asma çatılı mekânda (KHAS Bilgi Merkezi-Ön Salon/ ortak çalışma alanı) sonradan eklendiği anlaşılan ahşap dikmeler kaldırılmış (Şekil 4.78), dikmenin üstünde yer alan ahşap çatı makasları çelik elemanlarla desteklenmiştir (Alioğlu ve Alper, 1998).
- Üniversitenin idari birimlerinin yer aldığı A blokta; rölöve planlarındaki A1 avlusunun (günümüzde Galeri KHAS) üstü ile rölöve planlarındaki geçidin (günümüzde A blok hol) üstü çelik+cam asma çatı ile kapatılmış (Şekil 4.79), rölöve planındaki I bloğun üst örtüsü de aslına uygun olarak beşik çatı haline geri getirilmiştir (Alioğlu ve Alper, 1998).

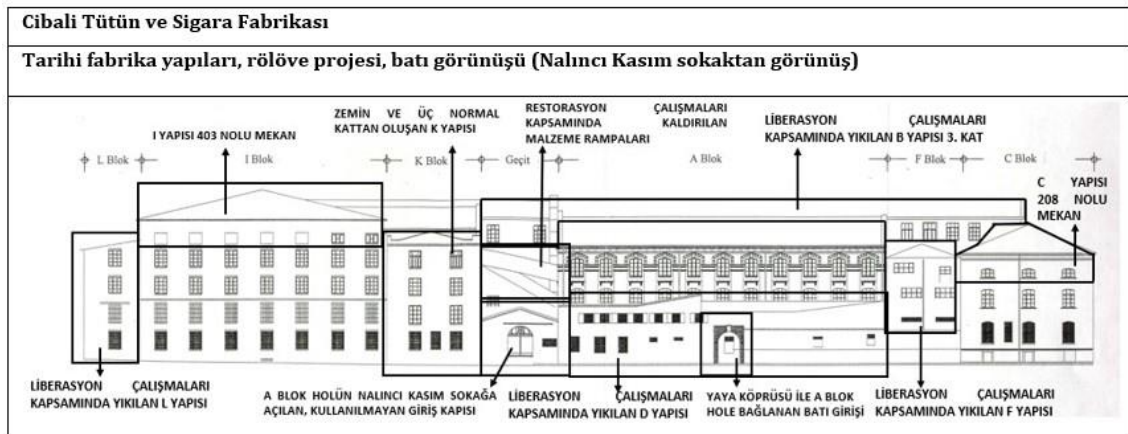

Şekil 4.78 KHAS Bilgi Merkezi, ana salon ve ön salonda yapılan mimari strüktür müdahalelerine ait görünüm (Didem Telli'nin arşivi)

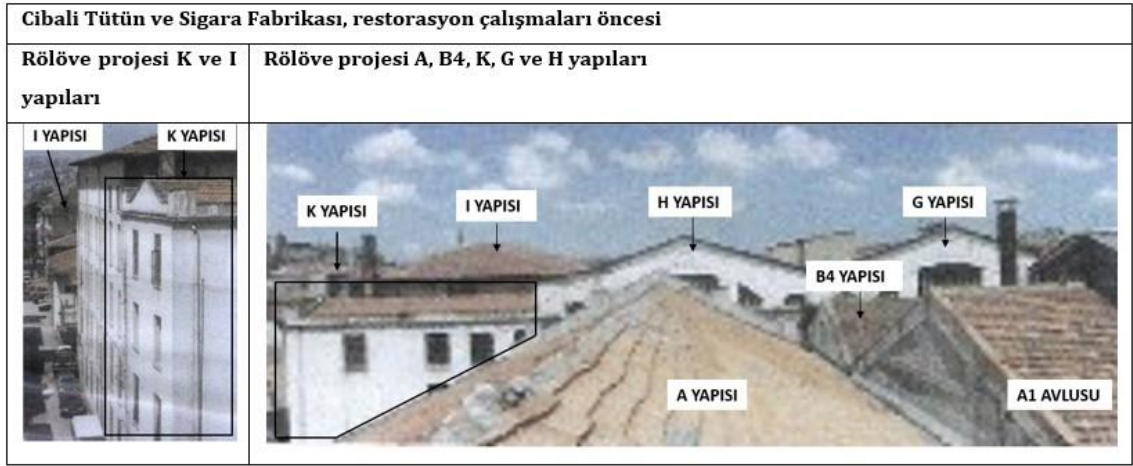
Şekil 4.79 Galeri KHAS ve A blok hole yapılan mimari strüktür müdahalelerine ait görünüm (Didem Telli'nin arşivi)

Cephe Düzenine Müdahale: Tarihi fabrika yapılarının yeniden işlevlendirilmesi çalışmalarında cephe düzenine yapılan müdahaleler rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri, görsel kaynaklar ve yerinde inceleme verileri kapsamında değerlendirildiğinde; tarihi fabrika yapılarının üniversite işlevini kazanması çalışmalarında 19. yüzyıla ait teknolojik imkanlar ve özgün işlevleri doğrultusunda meydana gelen doluluk-boşluk oranlarının, çatı örtü sistemlerinin ve o döneme ait mimari stilinin korunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca yeni işlevin gereklerine bağlı olarak iç mekânda yapılan düzenlemelerin de cephenin karakterine zarar vermeyecek nitelikte oldukları; yeni işlevin gereği olarak cephe düzenine yapılan eklerin de yapının mevcut kompozisyon dengesine ve çevresiyle olan bağlantısına zarar vermeyecek ölçü ve boyutlarda, çağdaş bir dönem eki niteliği taşıdıkları belirlenmiştir. Çalışma kapsamında cephe düzenine yapılan müdahaleler cephe düzeni elemanları ile ilişkili olarak kütle formuna, çatı örtü sistemlerine, doluluk-boşluk oranlarına ve mimari bezemelere müdahale olmak üzere dört kategoride değerlendirilmiştir. Yapılan incelemeler neticesinde kütle formuna yapıldıkları tespit edilen müdahaleler şunlardır:

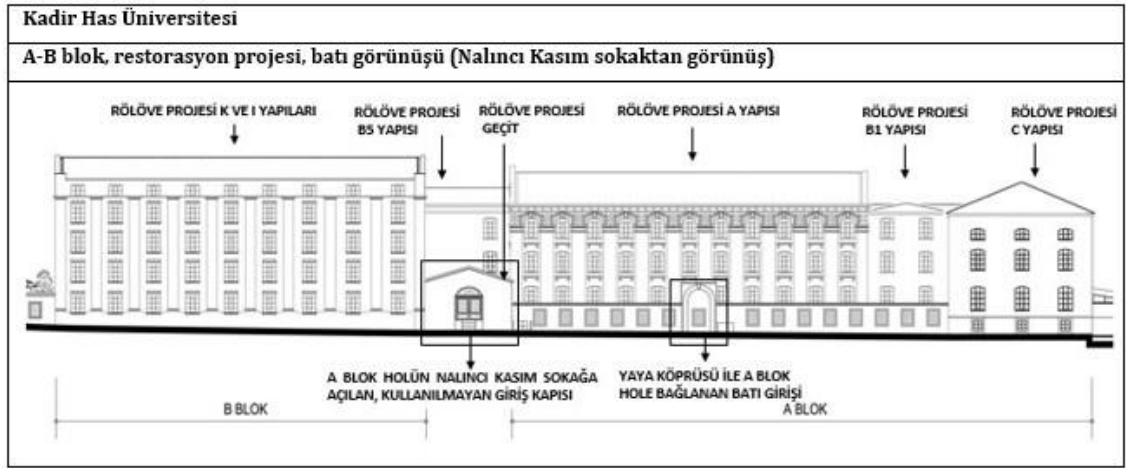

Şekil 4.80 Tarihi fabrika yapıları, rölöve projesi, batı görünüşü, cephe düzenine yapılan müdahalelerin analizi (TURES arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

- Yerinde inceleme verileri ve mevcut planların analizleri esas alınarak, tarihi fabrika yapılarının; plan şemasına ve hacimsel oluşumuna etki eden ve cephe düzenine müdahale kapsamına giren kütle formu müdahalesi, rölöve projelerinde K yapısı olarak adlandırılan kısmına eklenen ve günümüzde Pusula Akademi olarak kullanılan dördüncü kattır. (Şekil 4.80).

Şekil 4.81 Tarihi fabrika yapıları, restorasyon çalışmaları öncesine ait görünümler (Alper, 2019 üzerinden hazırlanmıştır.)

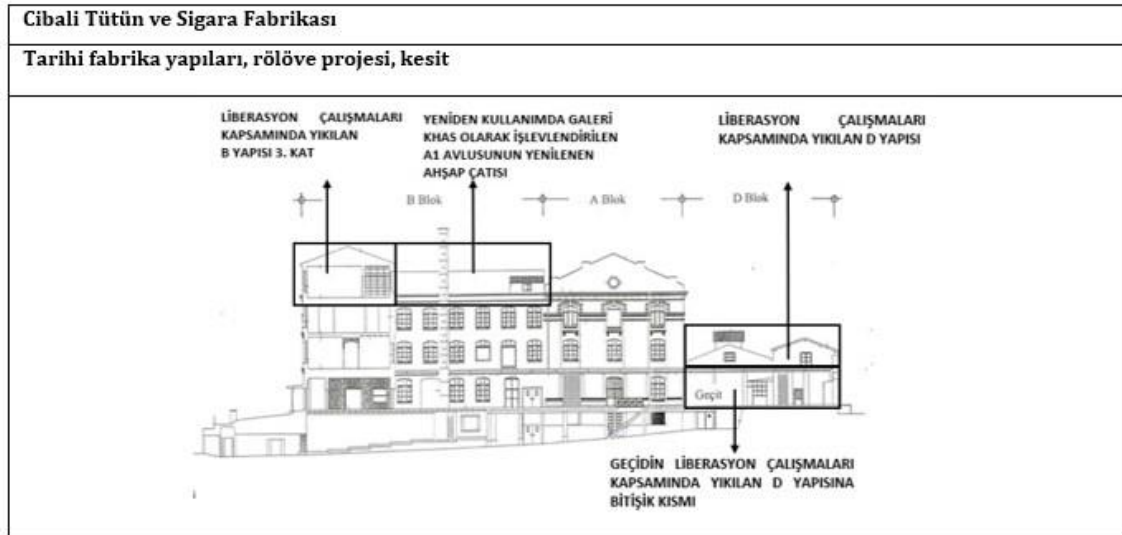

Şekil 4.82 Tarihi fabrika yapıları, restorasyon projesi, batı görünüşü, cephe düzenine yapılan müdahalelerin analizi (TURES arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

- K yapısı dördüncü kat mevcut yapı stoğuna eklenirken genel tasarım yaklaşımına uygun olarak yapının inşa edildiği 19. yüzyıla ait teknolojik imkanlara ve tütün fabrikası işlevi doğrultusunda oluşturulan doluluk-boşluk oranlarına, çatı örtü sistemlerine ve o döneme ait mimari stile uygun bir seçim yapılarak cephe karakterine zarar verilmemiştir.

Şekil 4.83 Kadir Has Üniversitesi, A-B blok, cephe düzeni müdahalelerine ait görünüm (Kadir Has Üniversitesi, 2021 ve Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

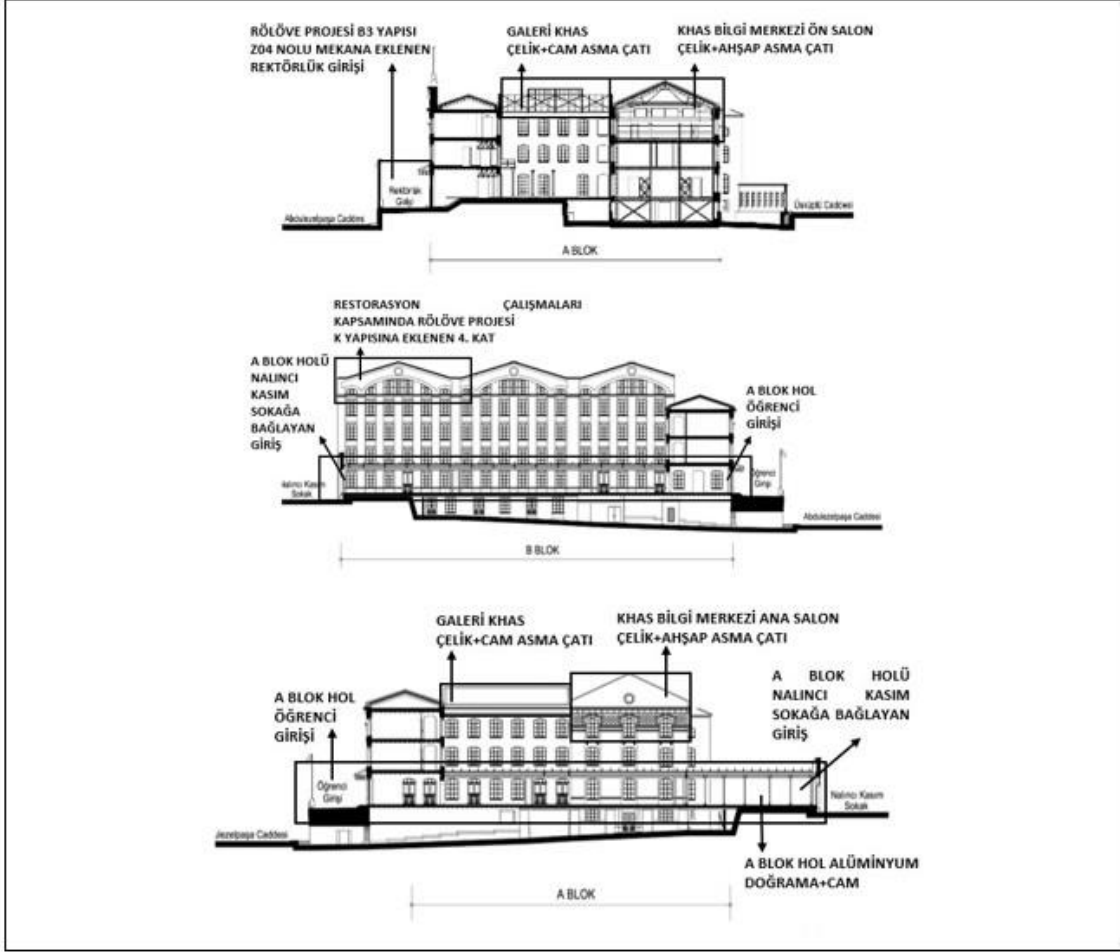

Şekil 4.84 Tarihi fabrika yapıları, rölöve projesi, kesit, cephe düzenine yapılan müdahalelerin analizi (TURES arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

- Ancak bununla birlikte K yapısına eklenen dördüncü kat; fabrikanın cephe düzenine yapılan diğer müdahalelerden farklı olarak çağdaş bir dönem eki niteliği taşımamakta, mevcut yapının 19. yüzyılda inşa edilmiş bir bölümü olduğu izlenimini yaratmaktadır (Şekil 4.81, Şekil 4.82 ve Şekil 4.83). Bu durum yapının özellikle iç mekân düzenlemelerinde de görülen özgün dokuyu çağdaş katman ekleriyle zenginleştirme yaklaşımıyla çelişmektedir.

Kadir Has Üniversitesi

A-B blok, restorasyon projesi, kesitler

Şekil 4.85 Kadir Has Üniversitesi, A-B blok, restorasyon projesi, kesitler, cephe düzenine yapılan müdahalelerin analizi (TURES arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası

Tarihi fabrika yapıları, restorasyon çalışmaları kapsamında çatı onarım ve yenileme çalışmaları

Şekil 4.86 Tarihi fabrika yapıları, çatı onarım ve yenileme çalışmalarına ait görünüm (Alper, 2019 üzerinden hazırlanmıştır.)

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası	Kadir Has Üniversitesi
Tarihi fabrika yapıları, restorasyon öncesi durum	A-B blok, restorasyon projesi, kısmi vaziyet planı
	

Şekil 4.87 Tarihi fabrika yapıları, restorasyon çalışmaları öncesi ve sonrasına ait vaziyet planları (TURES arşivi ve Alper, 2019 üzerinden hazırlanmıştır.)

Alan çalışması ve mevcut planların incelenmesi esas alınarak tarihi fabrika yapılarının mimari strüktürüne yapılan müdahaleler kapsamında da ele aldığımız, yapının Haliç silüetindeki görünümüne zarar vermeyen ancak yapının cephesinde gerçekleştirildikleri ve alan çalışmasındaki görünürlükleri nedeniyle kütle formuna ve çatı örtü sistemlerine müdahale olarak sınıflandırabileceğimiz müdahaleler şunlardır:

- Fabrikanın 19. yüzyıla ait olmayan D, E, F, L ve M yapıları ile B yapısına sonradan eklendiği anlaşılan 3. kat (Muhdes ek N) yıkılmış olup, yıkım sonrası yapının yeni üniversite işlevi de göz önüne alınarak mevcut yapıların çatıları kapsamlı bir onarım ve yenileme sürecinden geçmiştir (Şekil 4.84 ve Şekil 4.85). Bu kapsamda ilgili vaziyet planları, kesitler ve mevcut fotoğraflar incelediğinde; Kadir Has Üniversitesi A bloğun 2. katında yer alan ve restorasyon çalışmalarının ilk çalışmasında oditoryum ardından KHAS Bilgi merkezi, ana salon olarak işlevlendirilen; rölöve projesindeki A yapısı 201 nolu mekânın çelik+ahşap asma çatı olarak yenilenen çatısının özgün beşik çatı formunu koruduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde restorasyon çalışmalarının ilk aşamasında öğretim üyesi yemekhanesi sonrasında KHAS bilgi merkezi ön salon olarak işlevlendirilen C yapısı 208 nolu mekânın çatısı da çelik+ahşap asma çatı olarak yenilenmiş olup özgün kırma çatı formunu korumuştur. Yenileme sonrası her iki çatıda da aslına uygun olacak şekilde kil esaslı kaplama malzemesi (kiremit) kullanılmıştır (Şekil 4.86; Şekil 4.87; Şekil 4.88 ve Şekil 4.89).

Şekil 4.88 Tarihi fabrika yapıları, rölöve projesi A yapısı çatı onarım ve yenileme çalışmalarına ait görünüm (Alper, 2019 ve Kadir Has Üniversitesi, 2021) üzerinden hazırlanmıştır.)

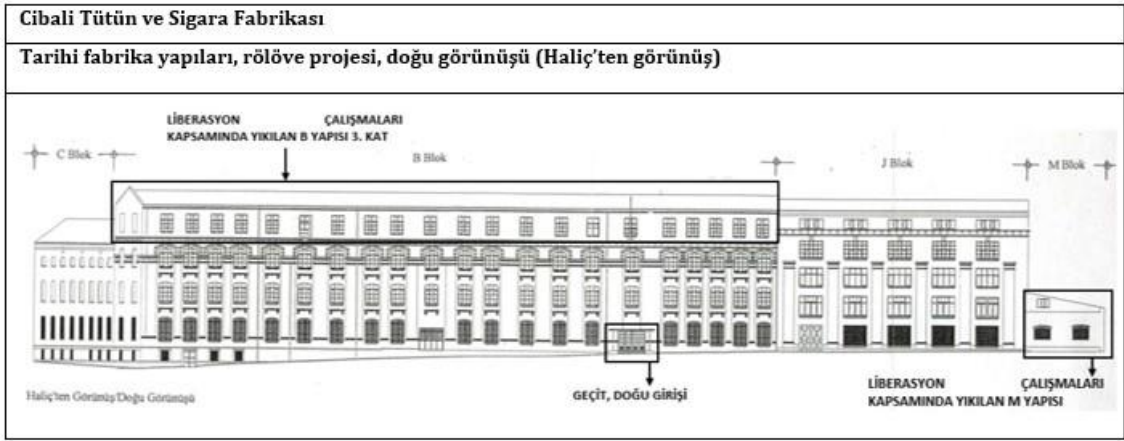

Şekil 4.89 Tarihi fabrika yapıları, rölöve projesi C yapısı çatı onarım ve yenileme çalışmalarına ait görünüm (Alper, 2019 ve Kadir Has Üniversitesi, 2021)

- Zaman içerisinde kapalı hale geldiği anlaşılan Rölöve projesi A1 avlusunun 1. ve 2. kat döşemeleri sökülerek, Kadir Has üniversitesi A blok kapsamında Galerî KHAS olarak işlevlendirilmiş olup, yenileme çalışmaları kapsamında A1 avlusunun çatısı mevcut çatı ışıklığına referans verecek şekilde çelik+cam asma çatı olarak yenilenmiştir (Şekil 4.90). Rölöve projesi, muhdes ek N'nin (B yapısı 3. kat) yıkılarak, yapının muhdes ek öncesi özgün tasarımına uygun olacak şekilde B1, B3, B5 yapılarının çatılarının kırma, B2 ve B4 yapılarının çatılarının beşik çatı olarak yenilenmiştir.

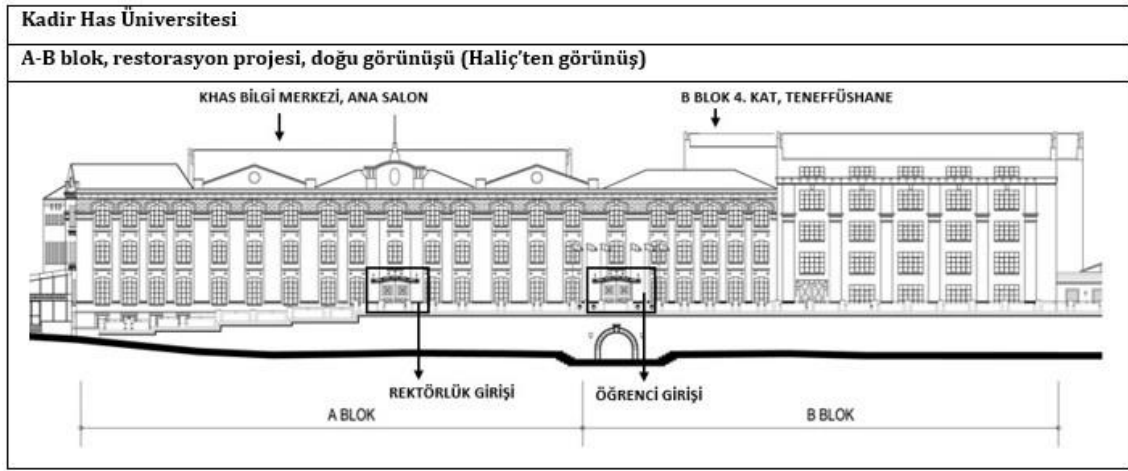
Şekil 4.90 Tarihi fabrika yapıları, rölöve projesi, A1 avlusu çatı onarım ve yenileme çalışmalarına ait görünüm (Alper, 2019)

Şekil 4.91 Tarihi fabrika yapıları, rölöve projesi, doğu görünüşü, cephe düzenine yapılan müdahalelerin analizi (TURES arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

- Yeni kullanımda A blok hol olarak adlandırılan rölöve projesi geçit adlı mekânın çatısının ise çelik strüktürlü, özgün beşik çatı formunu koruduğu, restorasyon çalışmaları öncesi cam olan çatı kaplamasının da pleksi cam olarak yenilendiği görülmektedir.
- Kadir Has Üniversitesi B blokta ise; rölöve projesi G ve J yapılarının çatıları özgün durumlarındaki beşik çatı formunda yenilenmiştir. H yapısının çatısı da özgün beşik çatı formunda yenilenmiş ancak mekânda üniversite işlevinin gereği olarak oluşturulan atriumun çatısı beşik çatı formu korunarak çelik+cam asma çatı olarak düzenlenmiştir. Üniversite işlevinde K yapısına eklenen 4. kattan sonra K bloğun beşik çatısı ve I bloğun kırma çatısı, tek bir beşik çatı olarak çözümlenmiştir. Doğu cephesi görünümüleri

incelendiğinde yapılan müdahalelerin fabrikanın Haliç silüetindeki kitlesel etkisini değiştirmedeği aksine farklı binaların da algılanmasını sağladığı tespit edilmiştir. Özellikle B yapısı üçüncü katın (Muhdes ek N) yıkılması ile yeni kullanımda KHAS Bilgi Merkezi ana salon olarak işlevlendirilen A yapısı 201 numaralı mekân ve yeni kullanımda B Blok 4. kat teneffüşhane olarak işlevlendirilen rölöve Projesi G yapısı 401 numaralı mekânlar, özgün tasarımı olduğu gibi tekrar doğu cephesinden algılanabilir hale gelmiştir (Şekil 4.91, Şekil 4.92ve Şekil 4.93).

Şekil 4.92 Tarihi fabrika yapıları, restorasyon projesi, doğu görünüşü, cephe düzenine yapılan müdahalelerin analizi (Tures Mimarlık arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Şekil 4.93 Tarihi fabrika yapıları, özgün doğu cephesi görünümü, 1990'ler (Pinterest, 2021)

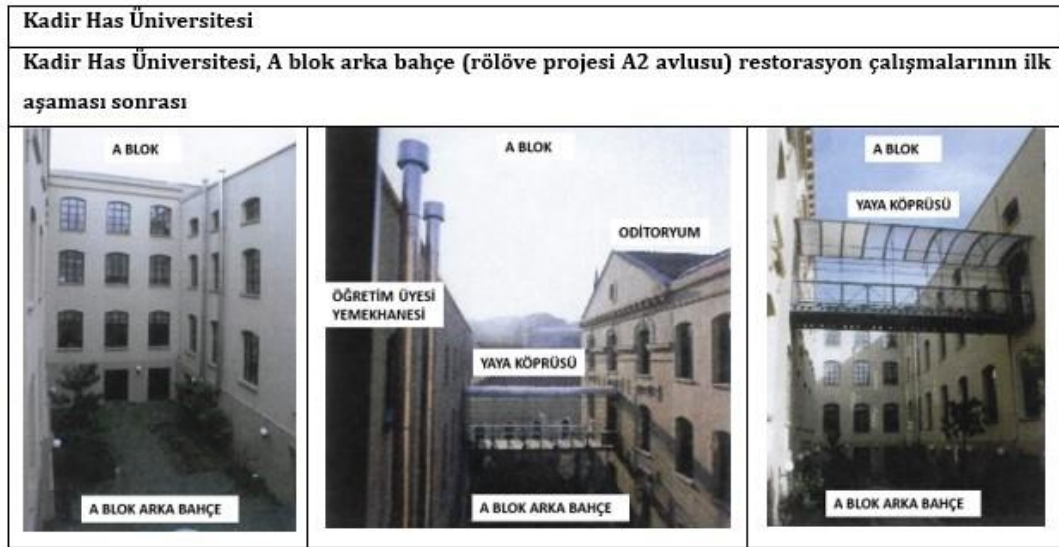
- Yenileme çalışmaları kapsamında atriumun (B blok avlu) çatısı dışında kalan tüm çatılar da aslına uygun olacak şekilde kil esaslı kaplama malzemesi (kiremit) kullanıldığı tespit edilmiştir. Mehmet Alper mimarizm platformuna verdiği röportajda yenileme çalışmaları kapsamında kırık olan kiremitleri ayırdıklarını ama sağlam olanları tek tek temizleterek ön cephede kullandıklarını özellikle vurgulamıştır (Alper, 2008).

Alan çalışması kapsamında tarihi yapıların işlevsel kurgusuna müdahaleler kapsamında detaylı olarak ele alınacak olan ve yapının cephesinde görünürlüğü nedeniyle kütle formuna müdahale olarak da sınıflandırabileceğimiz müdahaleler şunlardır:

- Günümüzde üniversitenin idari birimlerinin yer aldığı A blokta bulunan; rölöve projesi 1. kat planı rölöve projesinde A yapısı ve C yapısı arasında kalan ve liberasyon çalışmaları kapsamında yıkılan F yapısının koridor adlı mekânının iz düşümüne yatay bir sirkülasyon elemanı (yaya köprüsü) eklenmiştir (Şekil 4.94).

Şekil 4.94 Tarihi fabrika yapıları, liberasyon çalışmalarına ait görünüm (Alper, 2019 üzerinden hazırlanmıştır.)

Şekil 4.95 Kadir Has Üniversitesi, restorasyon çalışmalarının ilk aşaması, A blok arka bahçeye ait görünüm (Alper, 2019 üzerinden hazırlanmıştır.)

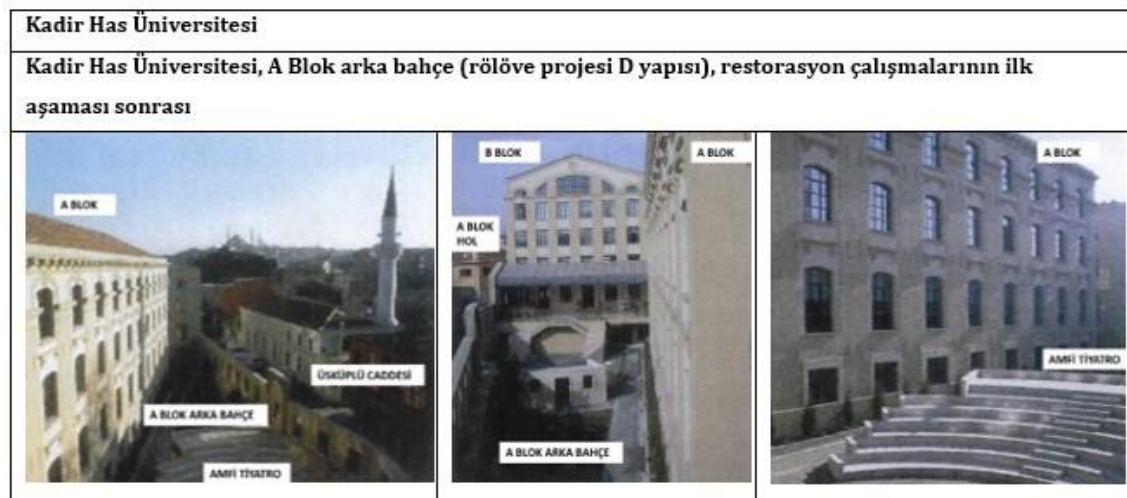
Şekil 4.96 Kadir Has Üniversitesi, KHAS bilgi merkezinin kurulmasından sonra, A blok arka bahçeye ait görünüm (Kadir Has Üniversitesi, 2021 üzerinden hazırlanmıştır.)

- Rölöve planlarında A yapısı 201 numaralı mekân ile C yapısı 208 numaralı mekânın restorasyon çalışmalarının ikinci aşamasında oditoryum ve öğretim üyesi yemekhanesi yerine KHAS Bilgi Merkezi olarak işlevlendirilmesinden sonra, liberasyon çalışmaları kapsamında yıkılan E bloğun yerine, bilgi merkezinin tüm katlarla ilişkisini güçlendiren; bodrum, zemin, 1. ve 2. kat boyunca devam eden bir dikey sirkülasyon elemanı (merdiven+asansör) eklenmiştir.

- Rölöve projesi 2. kat planında A yapısı 201 numaralı mekan (KHAS Bilgi Merkezi-ana salon) ile C yapısı 208 numaralı mekanın (KHAS Bilgi Merkezi-ön salon) arasında kalan ve yıkılan F yapısının koridor olarak adlandırılan kısmının izdüşümüne de yatay bir sirkülasyon elemanı (yaya köprüsü) görülmektedir (Şekil 4.95 ve Şekil 4.96). Günümüzde A blok hol olarak adlandırılan mekânın üzerinden geçen malzeme rampaları yeni üniversite işlevinde kaldırılmış, üniversitenin rölöve projesi bodrum kat planında D yapısının bulunduğu alanda inşa edilen amfityatroya bağlanan kısmına yatay ve dikey sirkülasyon elemanları (yaya köprüsü+merdiven) eklenmiştir (Şekil 4.97; Şekil 4.98 ve Şekil 4.99).

Şekil 4.97 Tarihi fabrika yapıları, liberasyon çalışmalarına ait görünüm (Alper, 2019 üzerinden hazırlanmıştır.)

Şekil 4.98 Kadir Has Üniversitesi, A blok arka bahçe, restorasyon çalışmalarının ilk aşaması sonrası (Alper, 2019 üzerinden hazırlanmıştır.)

Şekil 4.99 Kadir Has Üniversitesi, A blok arka bahçe, günümüz (Kadir Has Üniversitesi, 2021 üzerinden hazırlanmıştır.)

Alan çalışması kapsamında tarihi fabrika yapılarında; fabrikanın Haliç silüetine ve çevresi ile olan ilişkilerine zarar vermeyen ancak cephedeki görünürlükleri nedeniyle doluluk-boşluk oranlarına müdahale olarak sınıflandırabileceğimiz bazı müdahaleler de gerçekleştirilmiş olup bu müdahaleler şunlardır:

- Tarihi fabrika yapılarının, liberasyon çalışmaları kapsamında yıkılan D, E, F, L ve M yapılarına bitişik yüzeyleri yıkım sonrası cephe özelliği kazanmış olup, bu yüzeylerin doluluk ve boşluk oranları tekrar gözden geçirilmiştir. Yıkım sonrası tasarlanan yeni boşluklarda tarihi yapıların özgün doluluk ve boşluk oranları devam ettirilmiş, çağdaş bir müdahale etkisi yaratmak yerine yapıların 19. yüzyılda inşa edilmiş özgün kısımları oldukları izlenimi yaratılmıştır (Şekil 4.100; Şekil 4.101 ve Şekil 4.102).

Şekil 4.100 Tarihi fabrika yapıları ile rölöve projesi L ve M yapılarına ait görünüm, liberasyon çalışmaları öncesi (Alper, 2019 üzerinden hazırlanmıştır.)

Şekil 4.101 Tarihi fabrika yapıları, liberasyon çalışmalarına ait görünümeler (Alper, 2019 üzerinden hazırlanmıştır.)

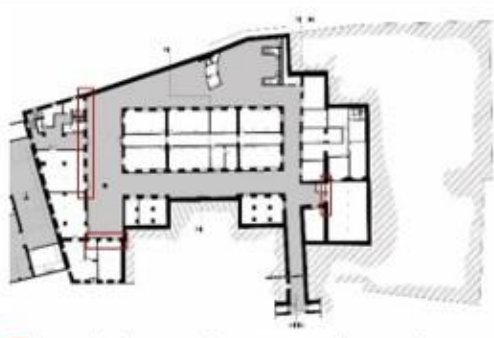

Şekil 4.102 Tarihi fabrika yapıları ve rölöve projesi M yapısı, restorasyon çalışmaları öncesi ve sonrası (Alper, 2019 üzerinden hazırlanmıştır.)

Alan çalışması kapsamında yapılan yerinde incelemeler, ilgili plan ve fotoğraf analizleri neticesinde, restorasyon çalışmalarının tamamlanmasının ardından cephenin mevcut doluluk-boşluk oranlarında yapıldıkları saptanan değişiklikler şunlardır:

- Rölöve projesi bodrum kat planında, F yapısının liberasyon çalışmaları kapsamında yıkılmasından sonra C yapısı B07 numaralı mekânın F yapısına bitişik olan cephesi ile rölöve projesinde A2 avlusuna bakan kısmında pencere ve kapı boşlukları oluşturulmuştur. Yine liberasyon çalışmaları kapsamında E yapısının yıkılmasından sonra B1 yapısı B04 numaralı mekânın E yapısına bitişik kısmında da boşluklar oluşturulmuştur. Günümüzde buraya tüm katları ve KHAS bilgi merkezini birbirlerine

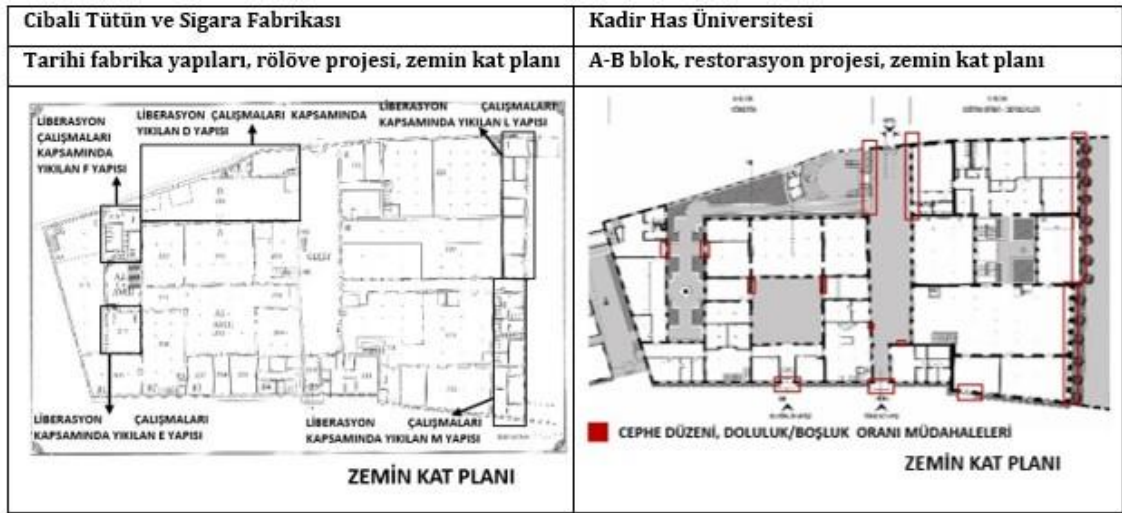
bağlayan bir dikey sirkülasyon elemanı (merdiven ve asansör) eklendiği için bu boşluklar A2 avlusundan (günümüzde A blok arka bahçe) algılanamamaktadır. Rölöve projesi G yapısı B11 numaralı mekân da yeni kullanımda kısmi olarak doldurulmuş olup bu alana ancak kapıdan geçerek ulaşılmaktadır (Şekil 4.103).

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası	Kadir Has Üniversitesi
Tarihi fabrika yapıları, rölöve projesi, bodrum kat planı	A-B Blok, restorasyon projesi, bodrum kat planı
 BODRUM KAT PLANI	 BODRUM KAT PLANI

Şekil 4.103 Tarihi fabrika yapıları, (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok), bodrum kat planları, cephe düzeni, doluluk-boşluk oranı müdahalelerinin analizi (Alper, 2019 üzerinden hazırlanmıştır.)

- F yapısının liberasyon çalışmaları kapsamında yıkılmasından sonra C yapısı Z15 numaralı mekânın F yapısına bitişik olan cephesi ile A yapısı Z02 numaralı mekânın A2 avlusuna bakan cephesinde eskiden koridorun yer aldığı kısım doldurulmuştur. Benzer şekilde Haliç silüetine etki etmemekle birlikte, günümüzde Galerî KHAS olarak kullanılan rölöve projesi zemin kat planında, A1 avlusunu çevreleyen Z13 ve Z14 numaralı mekânların avluya bakan iç cephelerinde ve onu çevreleyen yapıların zemin kat planlarında dikey bölücü elemanlar ile kısmi doldurmalar yapılarak galerinin sınırları netleştirilmiştir. Galerî KHAS'ı çevreleyen B2 yapısı Z06 ve B4 yapısı Z09 numaralı mekânlarda yer alan kolonların hizasında, Z13 ve Z14 numaralı mekânlarda da A1 avlusu ile birleşim noktalarına dikey bölücü elemanlar eklenerek kısmi olarak dolduruldukları görülmektedir.

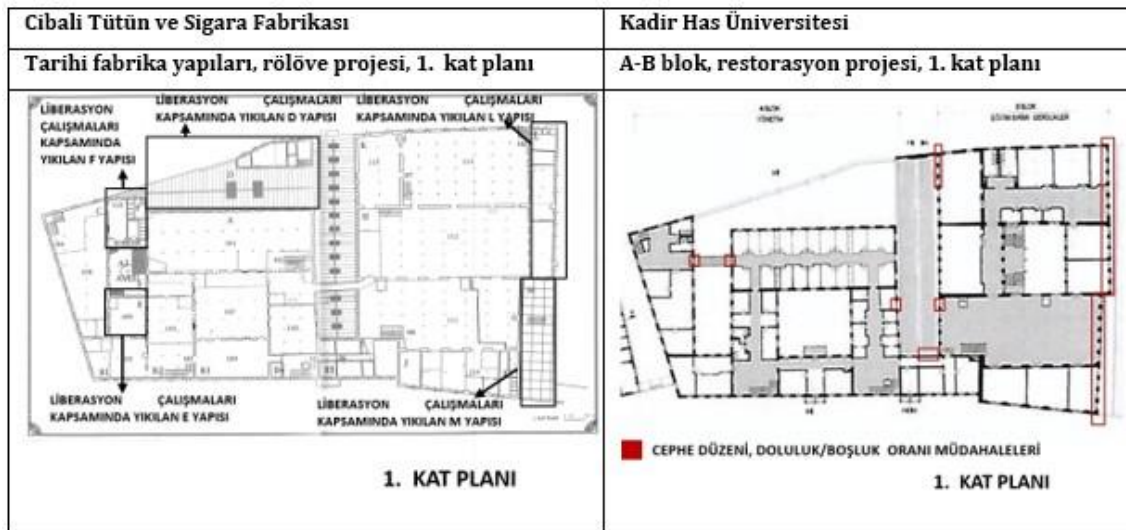
- D yapısının Z16 numaralı mekânın yıkılmasından sonra günümüzde A blok hol olarak adlandırılan geçidin, D yapısına bitişik yüzeyinde ve günümüzde kafeterya olarak işlevlendirilen rölöve projesi K yapısı Z23 numaralı mekânın A blok hole bakan cephesinde, hem sirkülasyonun kesintisiz olarak devam etmesini hem de mekânlar arasındaki görsel bütünlüğü sağlayacak boşaltmalar, Kadir Has Salonu olarak yeniden işlevlendirilen B4 yapısı Z09 ve B5 yapısı Z10 numaralı mekânda da doldurmalar yapılmıştır.
- L ve M yapılarının yıkılmasından sonra cephe özelliği kazanan I yapısı Z21, H yapısı Z20, G yapısı Z19 ve J yapısı Z22 numaraları mekânlarda pencere boşlukları oluşturulmuştur (Şekil 4.104).

Şekil 4.104 Tarihi fabrika yapıları, (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok), zemin kat planları, cephe düzeni, doluluk-boşluk oranı müdahalelerinin analizi (Alper, 2019 üzerinden hazırlanmıştır.)

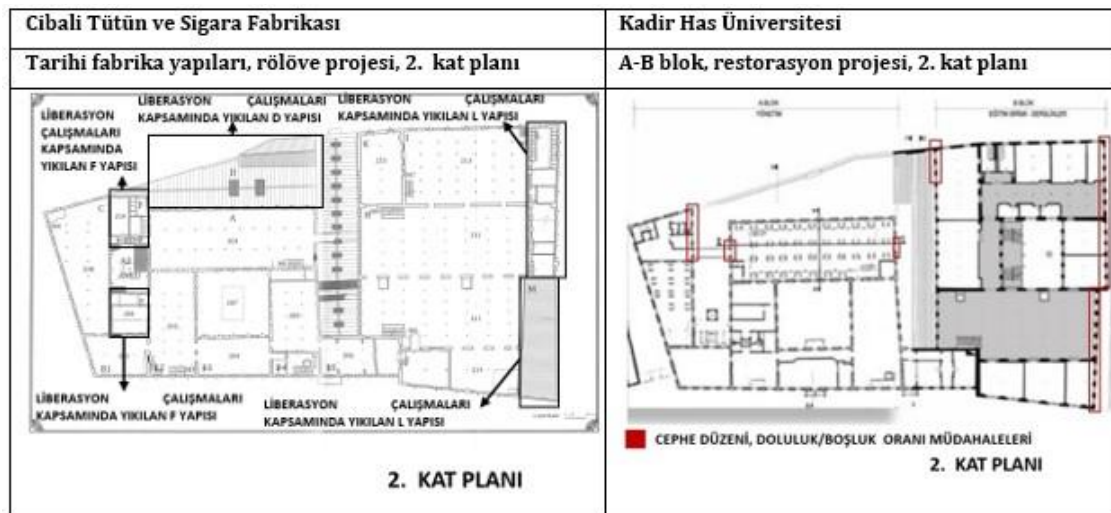
- Rölöve projesi 1. kat planında, F yapısının liberasyon çalışmaları kapsamında yıkılmasından sonra C yapısı 108 numaralı mekânın F yapısına bitişik olan cephesi ile A yapısı 101 numaralı mekânın A2 avlusuna bakan cephesinde eskiden koridorun yer aldığı kısma yeni kullanımda yaya köprüsü eki yapılmıştır. Köprünün iki başında yer alan kapı boşlukları ufak bir boşaltma müdahalesi ile standart hale getirilmiştir. Haliç silüetine etki etmemekle birlikte, A1 avlusunu çevreleyen B2 yapısı 103 ve B4 yapısı 105 numaralı mekânların A yapısı 101 numaralı mekâna bitişik duvarlarındaki pencere boşlukları, özgün boşluklara referans verecek şekilde doldurulmuştur.

- B4 yapısı 105 numaralı mekân ile G yapısı 111 numaralı mekân arasındaki malzeme rampasının bulunduğu kısımda yer alan boşluklar restorasyon çalışmaları esnasında standart pencere boşluğu haline getirilmiş, B5 yapısı 106 mekânın geçide (A blok hol) bakan cephesinde pencere boşluklarından bir tanesi doldurulmuştur.
- K yapısı 115 numaralı mekânın geçidin (A Blok hol) çatısına bakan cephesinde, mekâna giren doğal ışığı arttıracak pencere boşlukları açılmıştır.
- L ve M yapılarının yıkılmasından sonra cephe özelliği kazanan I yapısı 113, H yapısı 112, G yapısı 111 ve J yapısı 114 numaralı mekânlarda pencere boşlukları oluşturulmuştur (Şekil 4.105).
- Rölöve projesi 2. kat planında, F yapısının liberasyon çalışmaları kapsamında yıkılmasından sonra C yapısı 208 numaralı mekânın F yapısına bitişik olan cephesi ile A yapısı 201 numaralı mekânın A2 avlusuna bakan cephesinde eskiden koridorun yer aldığı kısma yeni kullanımda yaya köprüsü eki yapılmış; köprünün başlarında kapı boşlukları açılmıştır.

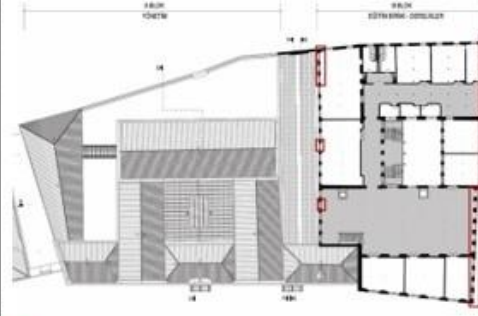

Şekil 4.105 Tarihi fabrika yapıları, (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok), 1. kat planları, cephe düzeni, doluluk-boşluk oranı müdahalelerinin analizi (Alper, 2019 üzerinden hazırlanmıştır.)

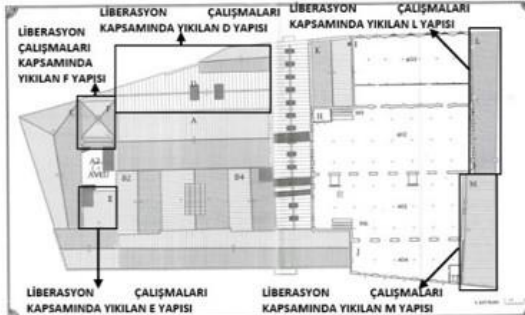
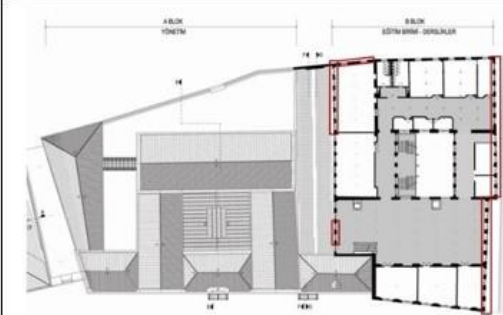
- 1. kat planındaki gibi, Haliç silüetine etki etmemekle birlikte, günümüzde A1 avlusunu çevreleyen B2 yapısı 203 ve B4 yapısı 205 numaralı mekânların A yapısı 201 numaralı mekâna bitişik duvarlarındaki pencere boşlukları, özgün boşluklara referans verecek şekilde doldurulmuştur.
- A yapısı 201 numaralı mekânın geçide (A blok hol) bakan cephesinde malzeme rampasının yer aldığı boşluk kısmi olarak doldurularak standart pencere boşluğuna dönüştürülmüştür.
- K yapısı 215 numaralı mekânın geçidin (A blok hol) çatısına bakan cephesinde, mekâna giren doğal ışığı arttıracak pencere boşlukları açılmıştır.
- L ve M yapılarının yıkılmasından sonra cephe özelliği kazanan I yapısı 213, H yapısı 212, G yapısı 211 ve J yapısı 214 numaralı mekânlarda pencere boşlukları oluşturulmuştur (Şekil 4.106).
- K yapısı 305 numaralı mekânın geçidin (A blok hol) çatısına bakan cephesinde, mekâna giren doğal ışığı arttıracak pencere boşlukları açılmıştır.
- H yapısı 302 ve G yapısı 301 numaralı mekânlarda malzeme rampalarının bulunduğu boşluklar kısmi olarak doldurularak standart pencere boşluklarına dönüştürülmüştür.

Şekil 4.106 Tarihi fabrika yapıları, (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok), 2. kat planları, cephe düzeni, doluluk-boşluk oranı müdahalelerinin analizi (Alper, 2019 üzerinden hazırlanmıştır.)

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası	Kadir Has Üniversitesi
Tarihi fabrika yapıları, rölöve projesi, 3. kat planı	A-B blok, restorasyon projesi, 3. kat planı
 3. KAT PLANI	 CEPHE DÜZENİ, DOLULUK/BOŞLUK ORANI MÜDAHALELERİ 3. KAT PLANI

Şekil 4.107 Tarihi fabrika yapıları, (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok), 3. kat planları, cephe düzeni, doluluk-boşluk oranı müdahalelerinin analizi (Alper, 2019 üzerinden hazırlanmıştır.)

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası	Kadir Has Üniversitesi
Tarihi fabrika yapıları, rölöve projesi, 4. kat planı	A-B blok, restorasyon projesi, 4. kat planı
 4. KAT PLANI	 CEPHE DÜZENİ, DOLULUK/BOŞLUK ORANI MÜDAHALELERİ 4. KAT PLANI

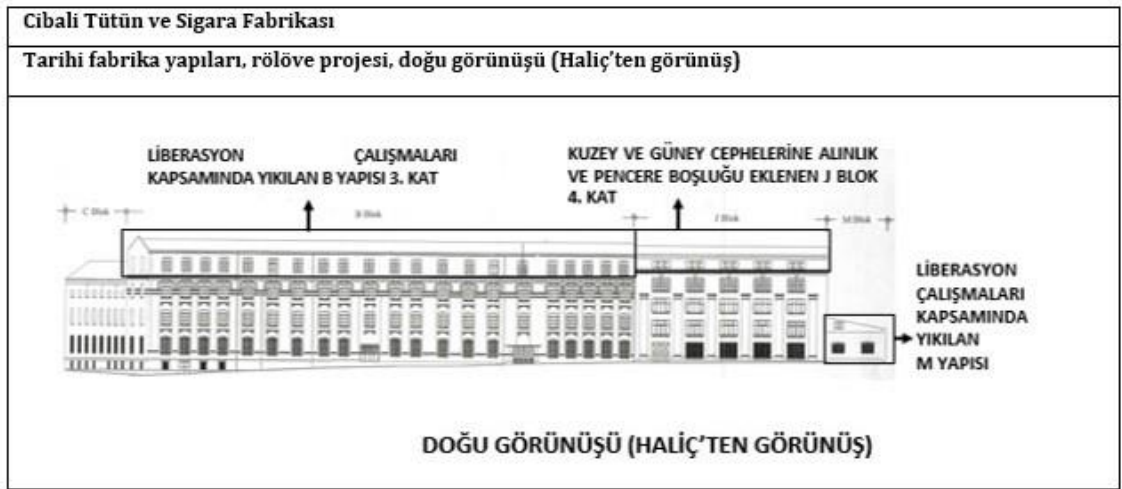
Şekil 4.108 Tarihi fabrika yapıları, (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok), 4. kat planları, cephe düzeni, doluluk-boşluk oranı müdahalelerinin analizi (Alper, 2019 üzerinden hazırlanmıştır.)

- L ve M yapılarının yıkılmasından sonra cephe özelliği kazanan I yapısı 303, H yapısı 302, G yapısı 301 ve J yapısı 304 numaralı mekânlarda pencere boşlukları oluşturulmuştur (Şekil 4.107). K yapısına dördüncü bir kat eklenerek, mekânın geçidin (A blok hol) çatısına bakan cephesinde ve I yapısına bitişik batı cephesinde, hem mekâna giren doğal ışığı arttıracak hem de cephede aynı dili yansıtacak pencere boşlukları açılmıştır.

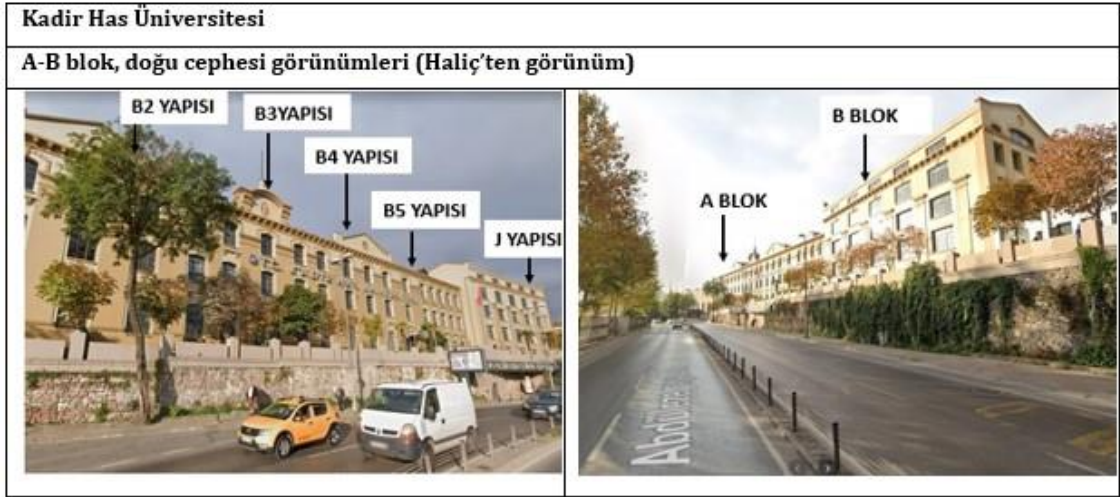
- G yapısı 401 numaralı mekânın geçidin (A blok hol) çatısına bakan cephesinde yer alan pencere boşluğu bölümlenerek cephedeki mevcut standart pencere boşluklarına dönüştürülmüştür.
- L ve M yapılarının yıkılmasından sonra cephe özelliği kazanan I yapısı 403, H yapısı 402, G yapısı 401 ve J yapısı 404 numaralı mekânlarda pencere boşlukları oluşturulmuştur.

Alan çalışması kapsamında yapılan yerinde incelemeler, ilgili proje ve fotoğraf analizleri neticesinde, liberasyon çalışmalarının tamamlanmasının ardından cephenin mevcut mimari bezemelerinde yapıldıkları saptanan değişiklikler şunlardır:

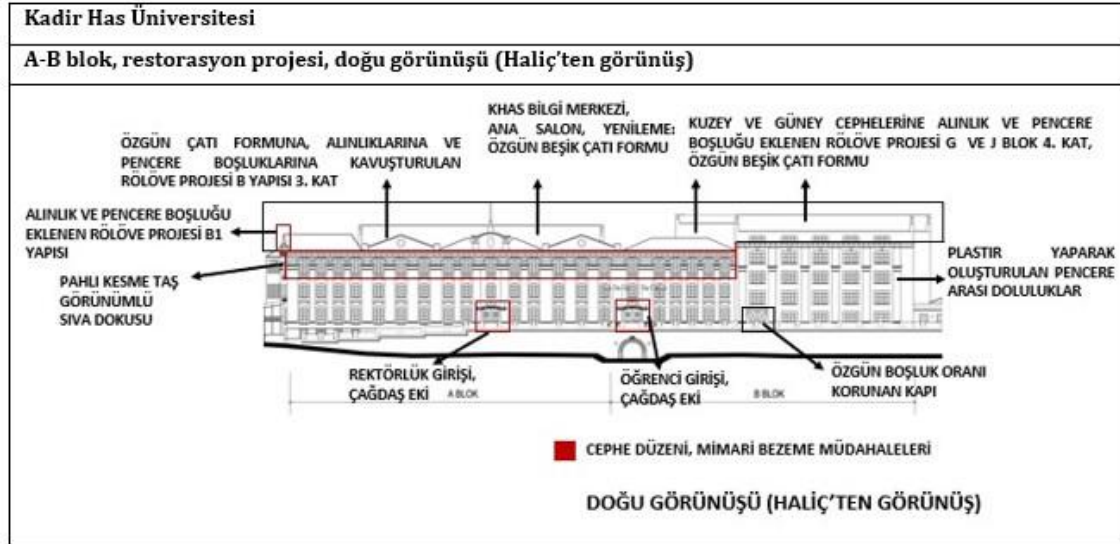
- Liberasyon çalışmaları kapsamında Haliç silüetini etkileyen, rölöve projesinde fabrikanın doğu cephesinde sonradan yapıldığı anlaşılan ve fabrikanın özgün formuna zarar verdiği anlaşılan B blok 3. kat (muhdes ek N) yıkılmış, fabrikanın B2, B3 ve B4 numaralı mekanlarının çatıları beşik çatı olarak düzenlenirken özgün tasarımlarına uygun olacak şekilde alınlıkları tekrar inşa edilmiştir. B1 ve B5 yapısının özgün kırma çatı formu da beşik çatıya evrilmiş yapılara kuzey ve güney yönlerinde alınlıklar eklenmiştir (Şekil 4.109; Şekil 4.110 ve Şekil 4.111).

Şekil 4.109 Tarihi fabrika yapıları, rölöve projesi, doğu görünüşü, liberasyon çalışmalarının analizi (TURES arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Şekil 4.110 Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok, doğu cephesi görünümleri (Google Haritalar, 2021 üzerinden hazırlanmıştır.)

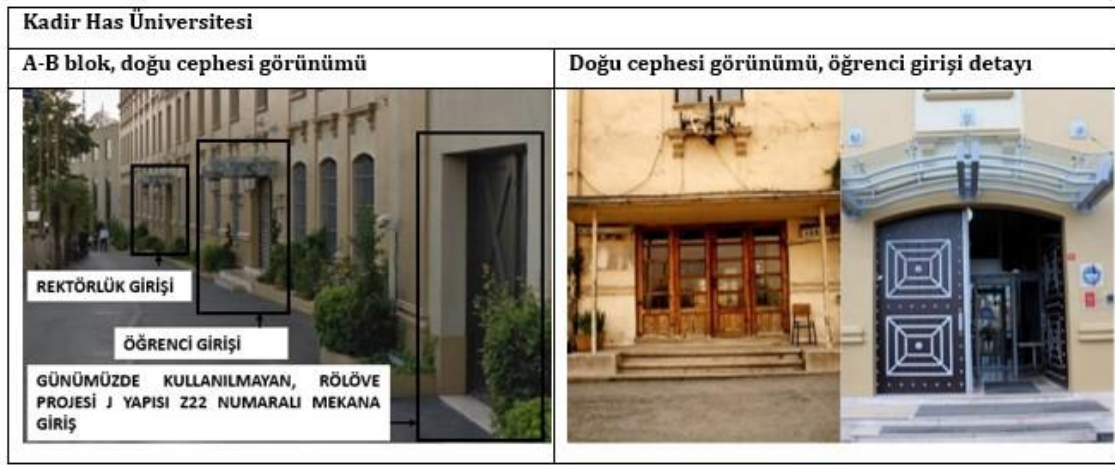

Şekil 4.111 Kadir Has Üniversitesi, restorasyon projesi, A ve B Blok doğu görünüşü (Haliç'ten görünüş), mimari bezeme müdahalelerinin analizi (TURES arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

- Fabrikanın doğu görünüşü incelendiğinde özgün atmosfere müdahale başlığı altında değinileceği gibi doğramaların da yenilendiği görülmektedir. (Bkz. sayfa 227-241) Ahşap pencere doğramaları özgün tasarımına uygun olacak şekilde alüminyum doğramalarla değiştirilmiş, zemin kat pencerelerine güvenlik amacıyla parmaklıklar eklenmiştir. Rektörlük ve öğrenci girişlerine eklenen giriş saçakları çelik ve cam malzemeye yenilenirken, ahşap giriş kapıları tuğla duvarların sağlamlaştırılmasında kullanılan çatki elemanlarının formuna sahip motiflerle zenginleştirilen

çağdaş kapılarla değiştirilmiştir. Rölöve projesi J yapısı Z22 numaralı mekândaki mevcut kapı da yenilenmiş olup üniversitenin ana girişlerinden bir tanesi olarak işlevlendirilmediği için yenilenen kapı sade tutulmuş, kapıyı vurgulayan bir saçak eki de tasarıma dahil edilmemiştir (Şekil 4.112).

- Bu müdahalelerin haricinde restorasyon projesinde bulunmayan ancak yapıya sonradan monte edilen TC. Kadir Has Üniversitesi yazısı ile rektörlük ve öğrenci girişlerinin her iki yanına konumlandırılan aplikler cephede dikkat çeken unsurlardır (Şekil 4.110 ve Şekil 4.112).

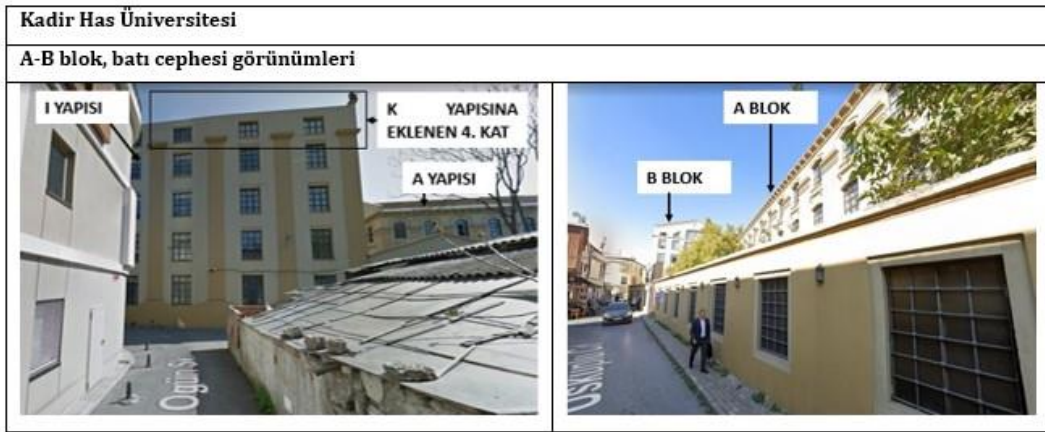

Şekil 4.112 Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok, doğu cephesi görünümeleri ve öğrenci girişi detayı (Google Haritalar, 2021 ve TURES, 2021 üzerinden hazırlanmıştır.)

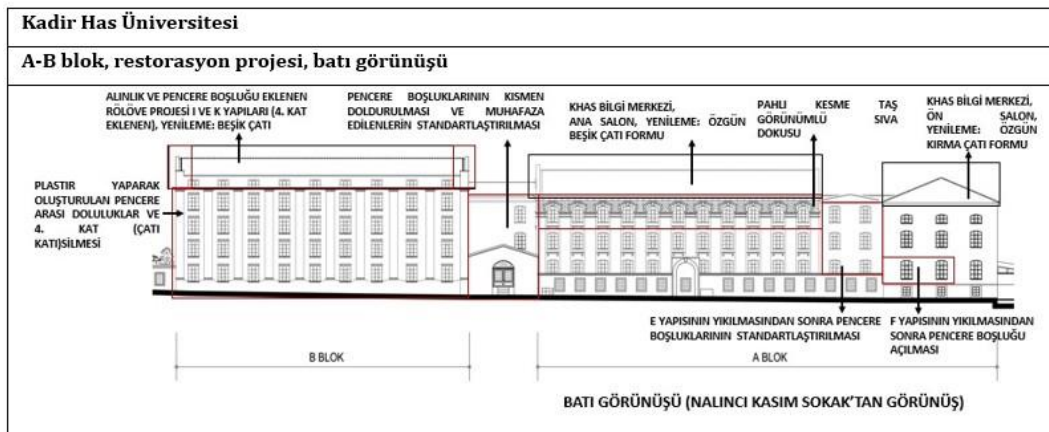
- Yeni kullanımda üniversitenin A bloğunda yer alan rölöve projesi A yapısının mimari bezemeleri incelendiğinde (Şekil 4.113); tıpkı B yapısında olduğu gibi yapının yatay etkisini güçlendiren, zemin kat döşeme silmesi, saçak silmesi, yalnızca pencere boşlukları hizasında yer alan kat silmeleri, son kat penceresini ortalayarak tüm yapıyı dolaşan silmeler ve son katta adeta binayı taçlandırılacak gibi yapılan pahlı kesme taş görünümlü sıva duvar dokusu ile bu yatay etkiyi dengeleyen pencere aralarındaki dolulukların plastır yaparak oluşturulması, pencere boşluklarının son katta pahlı kesme taş biçimli sıva basık bir kemerle taçlandırılması özelliklerinin korunduğu görülmektedir (Alper, 2019).

Şekil 4.113 Tarihi fabrika yapıları, rölöve projesi, batı görünüşü, mimari bezemelere yapılan müdahalelerin analizi (TURES arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Şekil 4.114 Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok, batı cephesi görünümü, günümüz (Google Haritalar, 2021 üzerinden hazırlanmıştır.)

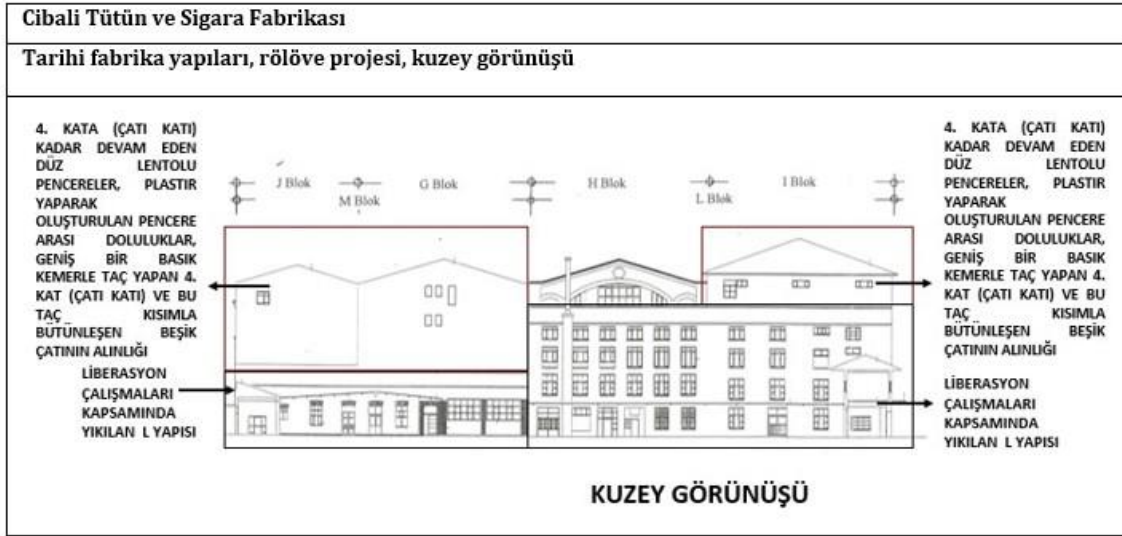

Şekil 4.115 Kadir Has Üniversitesi, restorasyon projesi, batı görünüşü, mimari bezemelere yapılan müdahalelerin analizi (TURES arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

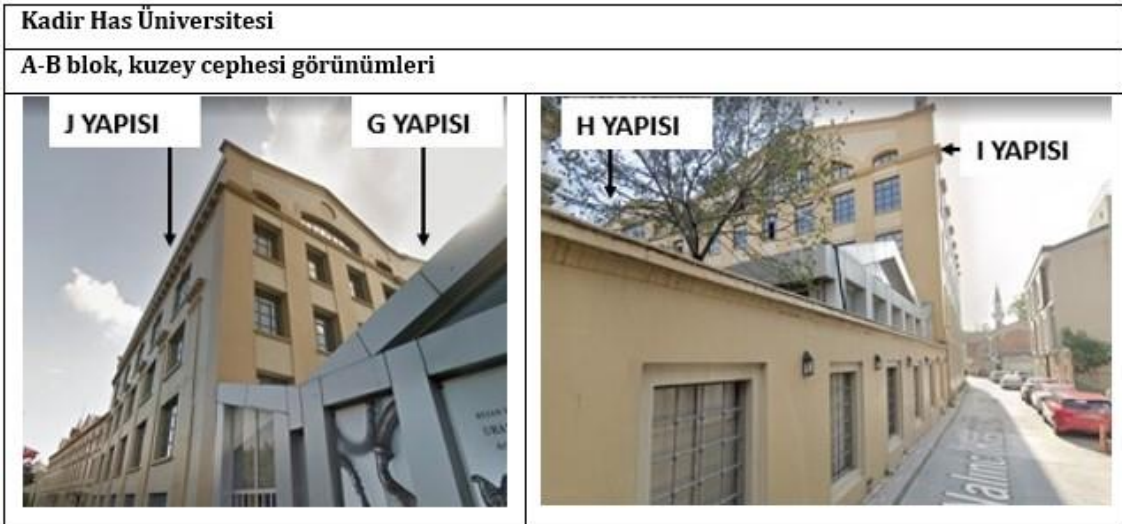
- Yeni kullanımda üniversitenin A Bloğunda yer alan ve özgün kullanımında da yalın cephe özelliklerine sahip olan rölöve projesi C yapısı batı cephesi özelliklerini günümüzde de sürdürmektedir.
- Günümüzde A blokta yer alan rölöve projesi B5 yapısının, batı cephesinde bir aks boyunca pencere boşlukları doldurmuş bu müdahale dışında yalın cephe özellikleri korunmuştur.
- Rölöve projesi K yapısı, K yapısına eklenen dördüncü kat ve bitişiğindeki I yapısı yeni kullanımda, üniversitenin B bloğunda yer almakta olup bu iki yapı birleştirilerek batı cephesinde tek bir kütle olarak düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler esnasında rölöve projeleri K ve L yapılarına son katta H yapısını referans alan alınlık ve pencere boşlukları eklenmiş, çatıları tek bir beşik çatı olarak yenilenmiştir. Mimari bezemeler incelendiğinde, rölöve projesinde I yapısının sahip olduğu düz lentolu pencere formunun korunduğu ve yeni kullanımda standart hale getirildikleri, her bir bölümde (rölöve projesi L yapısı ve K yapısı) zemin kattan çatı katına kadar düz lentolu pencerelerin yer aldığı, K yapısı zemin katında yer alan üçüncü pencere boşluğunun, restorasyon çalışmaları kapsamında doldurulduğu, pencere aralarındaki duvar parçalarının plastr olarak düzenlendiği ve bu plastrın çatı katında yer alan silmeye kadar devam ettirildiği tespit edilmiştir (Alper, 2019).
- Fabrikanın batı görünüşü incelendiğinde ahşap pencere doğramalarının özgün tasarımına uygun olacak şekilde alüminyum doğramalarla değiştirildiği zemin kat pencerelerine güvenlik amacıyla parmaklıkların eklendiği görülmektedir (Şekil 4.114 ve Şekil 4.115).
- Liberasyon çalışmaları kapsamında L ve M yapılarının yıkılmasından sonra J, G, H ve I yapılarının kuzey yönündeki çatı katı cepheleri H yapısını referans alarak alt katlarda kalan cephenin üstünde, geniş bir basık kemerle taç yaparak oluşturulmuştur (Şekil 4.116). Yapıların beşik çatılarının alınlıkları bu taç kısım ile bütünleştirilmiştir. Zemin kattan çatı katına kadar düz lentolu pencerelerin yer aldığı, pencere aralarındaki duvar parçalarının

plastır olarak düzenlendiği ve bu plastır çatı katında yer alan silmeye kadar devam ettirildiği tespit edilmiştir (Alper, 2019).

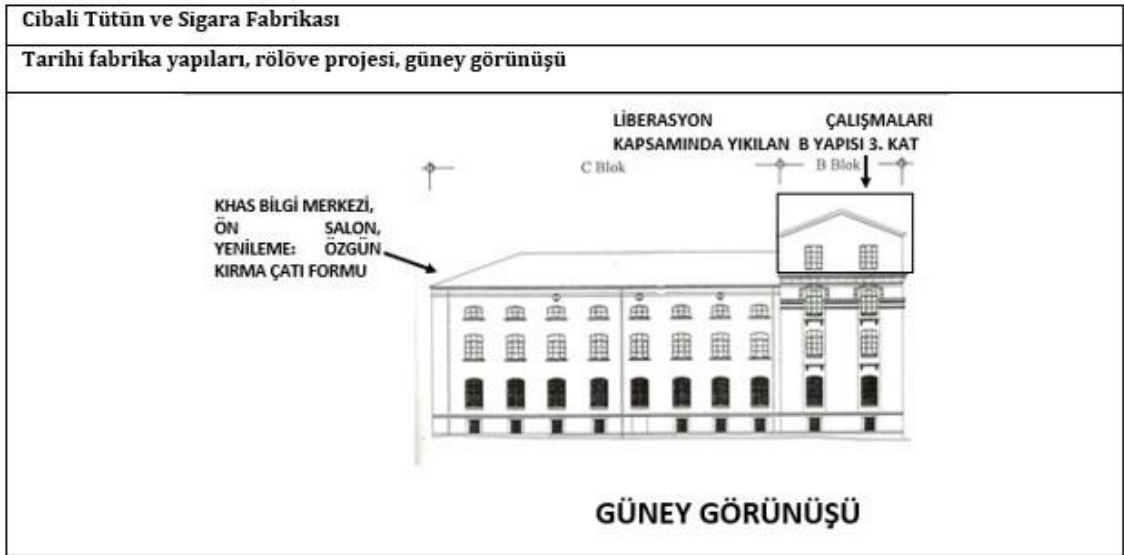
- Kuzey cephesinde de ahşap pencere doğramalarının özgün tasarımına uygun olacak şekilde alüminyum doğramalarla değiştirildiği, yeni tasarlanan pencerelerde de fabrikanın geneliyle uyumlu olacak şekilde yine bu doğramaların kullanıldığı görülmektedir (Şekil 4.117).

Şekil 4.116 Tarihi fabrika yapıları, rölöve projesi, kuzey görünüşü, mimari bezemelere yapılan müdahalelerin analizi (TURES arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Şekil 4.117 Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok, kuzey cephesi görünümü, günümüz (Google Haritalar, 2021 üzerinden hazırlanmıştır.)

Şekil 4.118 Tarihi fabrika yapıları, rölöve projesi, güney görünüşü, mimari bezemelere yapılan müdahalelerin analizi (TURES arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

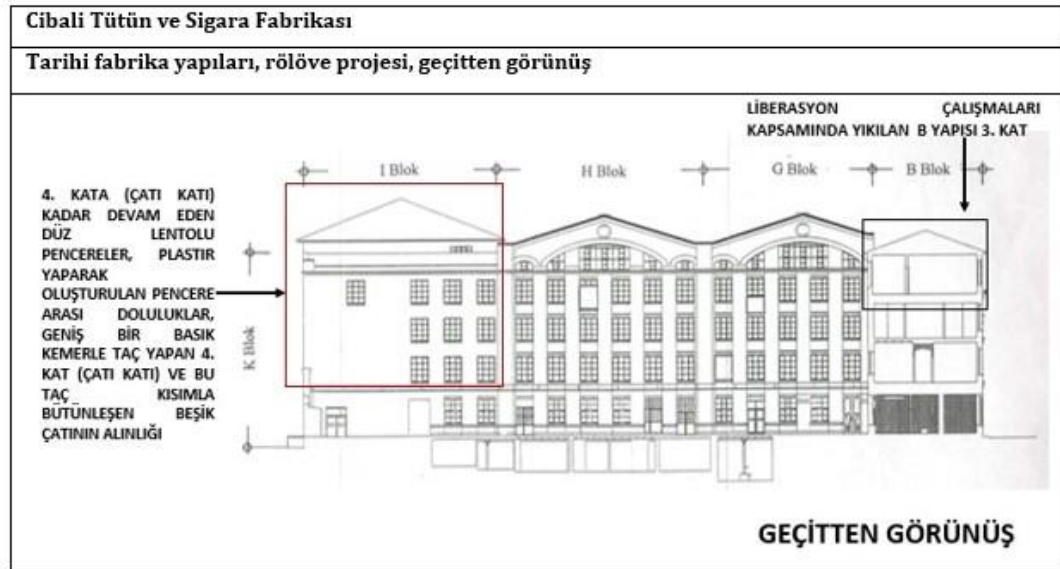

Şekil 4.119 Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok, güney cephesi görünümü, günümüz (Google Haritalar, 2021 üzerinden hazırlanmıştır.)

- Liberasyon çalışmaları kapsamında B Blok 3. katın (muhdes ek N) yıkılmasından sonra, rölöve projesi B1 yapısının güney cephesine alınlık eklenerek, özgün kırma çatısı beşik çatı olarak düzenlenmiştir (Şekil 4.118). B1 yapısının güney cephesinde, doğu cephesinde görülen özellikler devam ettirilmiş olup, bu bağlamda yapının yatay etkisini güçlendiren, zemin kat döşeme silmesi, saçak silmesi, yalnızca pencere boşlukları hizasında yer alan kat silmeleri, son kat penceresini ortalayarak tüm yapıyı

dolaşan silmeler ve son katta adeta binayı taçlandırılacak gibi yapılan pahlı kesme taş görünümlü sıva duvar dokusu ile bu yatay etkiyi dengeleyen pencere aralarındaki dolulukların plastır yapması ve pencere boşluklarının son katta pahlı kesme taş biçimli sıva basık bir kemerle taçlandırılması görülen özelliklerdir (Alper, 2019).

- Rölöve projesi C yapısının güney cephesinde, yapıldığı döneme özgü doluluk-boşluk oranlarının ve yalın cephe çizgilerinin yeni kullanımda da korunduğu görülmektedir (Şekil 4.119).
- Fabrikanın güney görünüşü incelendiğinde fabrikanın diğer cepheleriyle uyumlu olarak, ahşap pencere doğramalarının özgün tasarımına uygun olacak şekilde alüminyum doğramalarla değiştirildiği görülmektedir.

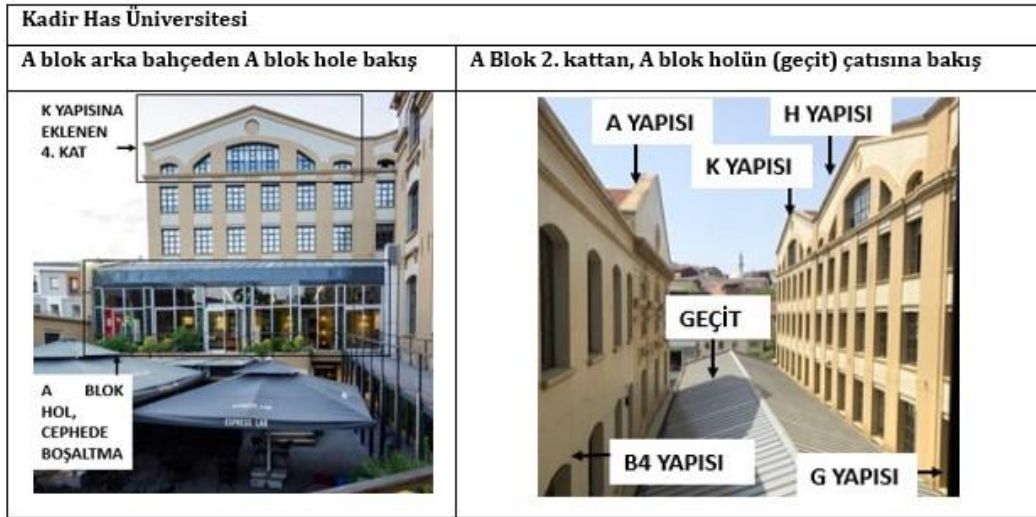

Şekil 4.120 Tarihi fabrika yapıları, rölöve projesi, geçitten görünüş, mimari bezemelere yapılan müdahalelerin analizi (TURES arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Alan çalışması, ilgili proje ve fotoğrafların incelenmesi neticesinde; Haliç silüetini etkilememekle birlikte yapının eklemlenerek büyüme özelliği ile oluşan iç cephelerinde görülen mimari bezeme müdahaleleri şunlardır:

- Yeniden kullanımda üniversitenin B bloğunda yer alan rölöve projesinde 4. kat eklenen K yapısının geçide bakan (A Blok hol) cephesi incelendiğinde çatı katı cephesinin tıpkı H ve G yapılarında olduğu gibi alt katlarda kalan cephenin üstünde, geniş bir basık kemerle taç yaparak oluşturulduğu, beşik

çatı olarak düzenlenen yeni çatısının alınlığının bu taç kısım ile bütünleştirildiği tespit edilmiştir (Şekil 4.120). Mimari bezemeler incelendiğinde, zemin kattan çatı katına kadar düz lentolu pencerelerin yer aldığı, pencere aralarındaki duvar parçalarının plastr olarak düzenlendiği ve bu plastrın çatı katında yer alan silmeye kadar devam ettirildiği görülmüştür (Alper, 2019). Fabrikanın geçide bakan cephesi incelendiğinde fabrikanın diğer cephelerinde de görüldüğü gibi ahşap pencere doğramalarının özgün tasarımına uygun olacak şekilde alüminyum doğramalarla değiştirildiği tespit edilmiştir. Form olarak farklı olmakla birlikte D yapısının yıkılmasından sonra A blok holün boşaltılan cephesinde de alüminyum doğramaların kullanıldığı görülmektedir (Şekil 4.121).

Şekil 4.121 Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok, geçide (A blok hol) bakış (Kadir Has Üniversitesi, 2021 ve Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

- Fabrikanın eklenerek büyüme özelliği nedeniyle iç mekânda cephe özelliklerine sahip olan bir diğer mekân olarak Galeri KHAS'ı çevreleyen yapıların mimari bezemeleri incelendiğinde, fabrikanın en eski yapısı olan A yapısının galeriye bakan cephesinin özelliklerinin doğu cephesi özellikleriyle uyumlu olduğu, zemin kat döşeme silmesi, saçak silmesi, yalnızca pencere boşlukları hizasında yer alan kat silmeleri, son kat penceresini ortalarak tüm yapıyı dolaşan silmeler ve son katta adeta binayı taçlandırılacak gibi yapılan pahlı kesme taş görünümlü sıva duvar dokusu ile pencere aralarındaki dolulukların plastr yapması ve pencere

boşluklarının son katta pahlı kesme taş biçimli sıva basık bir kemerle taçlandırılması özelliklerinin görüldüğü tespit edilmiştir (Alper, 2019). Galeriye çevreleyen diğer binaların cephelerinde kemerli pencereler ve yalınlık hakimdir. Rölöve projesinde B2 yapısı Z13 ve B4 yapısı Z14 numaralı mekânların avluya bitişik kısımları ile üst katlarındaki iz düşümlerinde yer alan pencere boşlukları doldurulmakla birlikte orijinal cephe boşluklarına ait izler de görünür kılınmıştır. Galeri KHAS'ı çevreleyen B2 yapısı Z06 ve B4 yapısı Z09 numaralı mekânlarda yer alan kolonların hizasında, özgün cephe stili ile uyumlu dikey bölücü elemanlar eklenmiştir. Galerinin rölöve projesi B3 yapısı 104 numaralı mekâna eklenen balkon eki, bir yandan girişi vurgularken diğer yandan da A1 avlusunun yeniden işlevlendirilme çalışmaları sırasında kaldırılan döşemesine gönderme yapan çağdaş bir dönem ekidir. Galeri KHAS'ı çevreleyen yapıların ahşap pencere doğramaları da özgün tasarımına uygun olacak şekilde alüminyum doğramalarla değiştirilmiştir. (Şekil 4.122)

Şekil 4.122 Galeri KHAS (Rölöve projesi A1 avlusu) iç cephede mimari bezemelere müdahalelerin analizi (Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

- Liberasyon kapsamında yıkılan E ve F bloklarının yer aldığı A2 avlusu günümüzde A blok arka bahçe olarak işlevlendirilmiş olup temizleme çalışmasına ait fotoğraflar, ilgili kat planları ve güncel görseller karşılaştırıldığında avluyu çevreleyen C, B1, B2 ve A yapılarının özgün mimari bezemelerini korudukları tespit edilmiştir. Bu kapsamda bina cephelerinde dikkat çeken ana unsur kemerli pencereler ve fabrikanın en

eski yapısı olan A yapısının yaya köprüsüne bakan güney cephesinde sadece pencere boşlukları hizasında yer alan kat silmeleridir. A Blok arka bahçeyi çevreleyen yapılarda da tıpkı diğer yapılarda olduğu gibi ahşap pencere doğramaları özgün tasarımına uygun olacak şekilde alüminyum doğramalarla değiştirilmiştir (Şekil 4.123).

Şekil 4.123 Kadir Has Üniversitesi, A blok arka bahçeden cephe görünümü, mimari bezemelere müdahalelerin analizi (Google Haritalar, 2021 ve Kadir Has Üniversitesi, 2021 üzerinden hazırlanmıştır.)

Teknik Sistemlere Müdahale: Tarihi fabrika yapılarının yeniden işlevlendirilmesi çalışmalarında teknik sisteme yapılan müdahaleler çalışma alanımız olan Kadir Has Üniversitesi, A ve B blokların yerinde inceleme verileri kapsamında değerlendirildiğinde binaların özgün teknik elemanlarının korunduğu, bakım ve onarım müdahaleleri haricinde; yeni işlev programının gereği olan yapıdaki çağdaş teknolojiye uygun yeni tesisat elemanlarının yapının kimliğine ve mimari strüktürüne zarar vermeyecek şekilde tasarıma dahil edildikleri belirlenmiştir. Alan çalışmasında elde edilen veriler göz önüne alınarak, tarihi fabrika yapılarında teknik sisteme yapılan müdahaleler; aydınlatma sistemi, iklimlendirme, yangın güvenliği ve su tesisatı olmak üzere dört kategoriye ayrılmıştır. Fabrikanın üniversite olarak yeniden işlevlendirilmesi sürecinde, tarihi fabrika yapılarında (A ve B Blok) yeni ve farklı işlevlerin gerçekleştirilebilmesi için birçok farklı sisteme ihtiyaç duyulmuş olup bu sistemlerin çalışmasını sağlayacak elektrik enerjisi, yapıda oluşturulan elektrik tesisatı sayesinde şehir şebekesinden yapıya aktarılabilmektedir. Yerinde incelemelerde; ilgili yapılara bu kapsamda içerisinde elektriğin tesisatı ya da bina ortamında bulunan sistemlere dağıtım ve iletim

işlemlerinde kullanılan şalt malzemeleri ve kabloların yer aldığı elektrik panoları eklendiği tespit edilmiştir. Yapılara sonradan eklenen bu panolar, dikey bölücü duvarlara yerleştirilerek; konumlandırıldıkları duvarların rengine boyanmış ve üzerlerine ikaz levhaları konulmuştur. Yapı genelinde giriş ve çıkış noktaları belirlenen elektrik enerjisinin kullanılabilir hale gelmesi ile bu tesisata bağlı olarak yapıya yeni işleviyle ilişkili aydınlatma, iklimlendirme ve yangın güvenlik ve su tesisatı sistemleri eklenmiştir. Plan şeması ve hacimsel oluşuma müdahaleler kapsamında ele aldığımız düzenlemeler ile yapının özgün halinde sahip olduğu doğal aydınlatma sistemleri hariç tutularak alan çalışması kapsamında tarihi fabrika yapılarına, Kadir Has Üniversitesi A ve B bloklara dönüşüm sürecinde aydınlatma sistemleriyle ilgili yapıldığı tespit edilen müdahaleler şunlardır:

- Üniversitenin idari birimlerinin yer aldığı A bloğa, yapının bütün fabrikası olduğu yılları anımsatan glob avize ve aplikler ile fabrikanın özgün daire kesitli döküm çelik kolonlarını birbirlerine bağlayan pütreller boyunca uzanan floresan aydınlatmalar eklenmiştir. Floresan aydınlatma elemanların çelik putrellere yerleştirilmesi sayesinde özgün volta döşemenin bu elemanlardan zarar görmesi engellenmiştir. Galeride KHAS’a cam ve çelik çatıdan sağlanan doğal ışık; mekâna sonradan eklenen askı ampüller ile güçlendirilmiştir. Galerinin açıldığı koridorda yer alan çelik kirişlere, çelik putrellerdeki gibi kirişler boyunca devam eden floresan aydınlatma elemanları yerleştirilmiştir.

A blok, teknik sistemlere yapılan müdahaleler		
A blok, elektrik panosu (rölöve projesi, B4 yapısı Z09 numaralı mekân)	A blok, glob ve floresan aydınlatma elemanları (rölöve projesi, B4 yapısı Z09 ve B3 Yapısı 104 numaralı mekânlar)	
		

Şekil 4.124 A blok, elektrik tesisatı ve aydınlatma sistemleriyle ilgili yapılan müdahalelere ait görünüm (Didem Telli’nin arşivi)

A blok, teknik sistemlere yapılan müdahaleler			
Galeri KHAS, askı ampul aydınlatma elemanları (rölöve projesi, A1 avlusu)		Bodrum, zemin ve 1. kat, laboratuvar ve ofis Birimleri, floresan aydınlatma elemanları (rölöve projesi, A yapısı Z01-Z02-Z03 ve 101 numaralı mekânlar)	
			

Şekil 4.125 A blok, elektrik tesisatı ve aydınlatma sistemleriyle ilgili yapılan müdahalelere ait görünüm (Didem Telli'nin arşivi)

A-B blok, teknik sistemlere yapılan müdahaleler			
A blok hol, metal şapkalı aplik aydınlatma elemanları (rölöve projesi, geçit)		B blok, fuaye ve teneffüşhane, glob ve floresan aydınlatma elemanları (rölöve projesi, G Yapısı Z19 ve 211 numaralı mekânlar)	
			

Şekil 4.126 A blok hol ve B blok aydınlatma sistemleriyle ilgili yapılan müdahalelere ait görünüm (Didem Telli'nin arşivi)

- Üniversitenin laboratuvar birimlerinin yer aldığı A blok bodrum kat, bloğun sonradan dikey bölücülerle tanımlanmış ofis mekânları ile aralarında yer alan koridorları ile ıslak hacimlerinde yer yer gömme aydınlatma elemanları ile sarkıt floresan armatürler kullanılmıştır (Şekil 4.124 ve Şekil 4.125).
- A blok holde cam ve çelik çatıdan sağlanan doğal ışık; holün üstünün açık olduğu dönemi anımsatan sokak lambası benzeri metal şapkalı aplikler ve çatı makasları boyunca devam eden floresan aydınlatmalar ile güçlendirilmiştir. Üniversitenin eğitim birimlerinin yer aldığı B bloğa da tıpkı A blokta olduğu gibi; yapının bütün fabrikası olduğu yılları anımsatan

glob avize ve aplikler ile fabrikanın özgün daire kesitli döküm çelik kolonlarını birbirlerine bağlayan putreller boyunca uzun floresan aydınlatmalar eklenmiştir (Şekil 4.126).

- B blokta yer alan derslik ve amfiler ile üniversite işlevi gereği dikey bölücü elemanlarla yeniden tanımlanan ıslak hacim vb. mekânlarda yer yer sarkıt floresan armatürler de kullanılmıştır. Alan çalışması kapsamında, aydınlatma sisteminin bir parçası olan aydınlatma anahtar ve prizlerinin de oldukça sade oldukları tespit edilmiştir (Şekil 4.127).

Şekil 4.127 B blok aydınlatma sistemleriyle ilgili yapılan müdahalelere ait görünüm (Didem Telli'nin arşivi)

Plan şeması ve hacimsel oluşuma müdahaleler kapsamında ele aldığımız mekân ve mekân kurgusu düzenlemeleri ile yapının özgün halinde sahip olduğu, doğal iklimlendirme sistemleri hariç tutularak alan çalışmamız kapsamında A ve B bloklarda iklimlendirme açısından yapıldığı tespit edilen müdahaleler şunlardır:

- Üniversitenin idari birimlerinin yer aldığı A Blok ile eğitim birimlerinin yer aldığı B bloğa mevcut hava kalitesinin iyileştirilmesi için öncelikle yapının özgün tütün ve sigara fabrikası karakteri ile uyumlu galvanizli çelik sacdan havalandırma kanalları ilave edilmiştir. Isınma, havalandırma ve soğutma için de duvara asılabilen ve mobil birçok klima yapıları yerleştirilmiştir.
- Sade olarak değerlendirebileceğimiz bu klimalar dışında özellikle A Bloкта yapının özgün kullanımından kaldıkları izlenimi veren döküm kalorifer petekleri bulunmaktadır (Şekil 4.128 ve Şekil 4.129).

Şekil 4.128 A blok iklimlendirme sistemleriyle ilgili yapılan müdahalelere ait görünüm (Didem Telli'nin arşivi)

Şekil 4.129 B blok iklimlendirme sistemleriyle ilgili yapılan müdahalelere ait görünüm (Didem Telli'nin arşivi)

KHAS Bilgi merkezi dışında fabrikanın genelinde yangın güvenlik sistemine büyük bir önem verilmiş olup alan çalışmamız kapsamında A ve B Bloklarda yangın güvenliği açısından; tüm yapılara yangın boruları, duman dedektörleri, sprinkler söndürme sistemi ve birçok taşınabilir yangın söndürme cihazı ile çeşitli ikaz levhaları yerleştirilmiştir. Yapının temiz ve pis su ihtiyacının sağlanması vb. için yapılan yenileme ve tesisat eklerinin de genel olarak yapının sanayi karakteriyle uyumlu olmasına dikkat edilmiştir. Alan çalışması kapsamında, tesisat sisteminin bir parçası olan armatürlerin de oldukça sade ve sanayi karakterinde oldukları tespit edilmiştir (Şekil 4.130 ve Şekil 4.131).

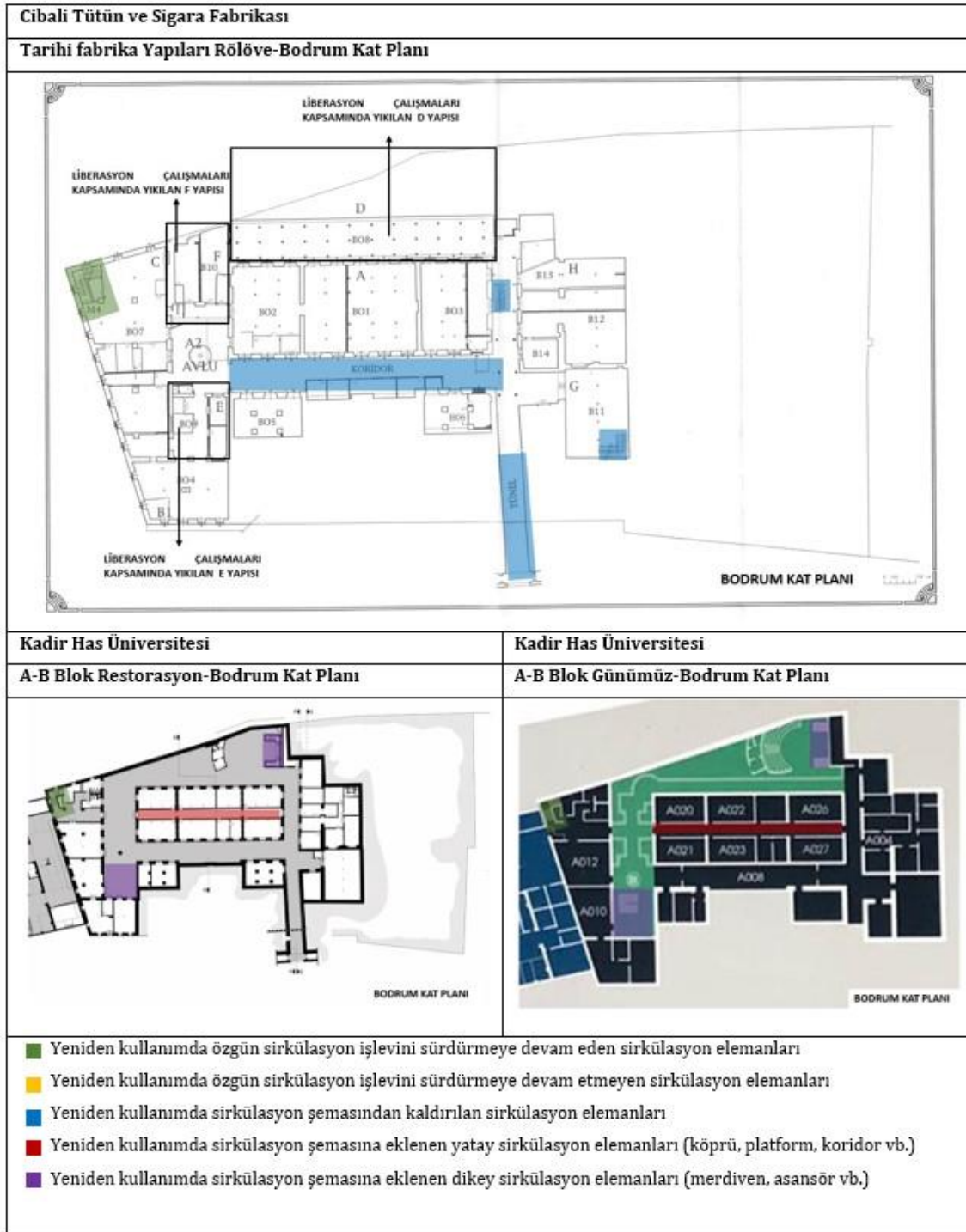

Şekil 4.130 A-B blok yangın güvenlik sistemleriyle ilgili yapılan müdahalelere ait görünüm (Didem Telli'nin arşivi)

Şekil 4.131 A-B blok tesisat sistemleriyle ilgili yapılan müdahalelere ait görünüm (Didem Telli'nin arşivi)

İşlevsel Kurguya Müdahale: Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, tarihi fabrika yapılarının üniversitenin yönetim, eğitim birimi ve dersliklerini kapsayan A ve B bloklar olarak yeniden işlevlendirilmesi çalışmalarında işlevsel kurguya yapılan müdahaleler; Prof. Dr. Mehmet Alper'den temin edilen rölöve ve restorasyon planları ile yerinde inceleme verileri kapsamında değerlendirildiğinde plan şeması ve hacimsel oluşum başlığı altında da olduğu gibi yalnızca yeni işlevin mekânsal ve iç ortam gereklilikleri nedeniyle değişikliğin kaçınılmaz olduğu durumlarda yapının işlevsel kurgusuna müdahalelerde bulunulduğu belirlenmiştir. Alan çalışması kapsamında günümüzdeki adlarıyla Kadir Has Üniversitesi A ve B blok yapılarında gerçekleştirilen ve katlara göre sınıflandırılmış müdahaleler şunlardır:

Şekil 4.132 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok)rölöve-restorasyon-günümüz bodrum kat planları, işlevsel kurguya müdahalelerin analizi (TURES arşivi ve Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Bodrum Kat: Rölöve projesi bodrum kat planında B01, B02 ve B03 numaralı mekânların yer aldığı üçlü mekân kurgusuna sahip A yapısı yeni kullanımda üniversitenin laboratuvar birimlerine dönüştürülmüştür. Bu kapsamda laboratuvar birimlerinin tam ortasında, laboratuvar girişlerinin yer aldığı bir

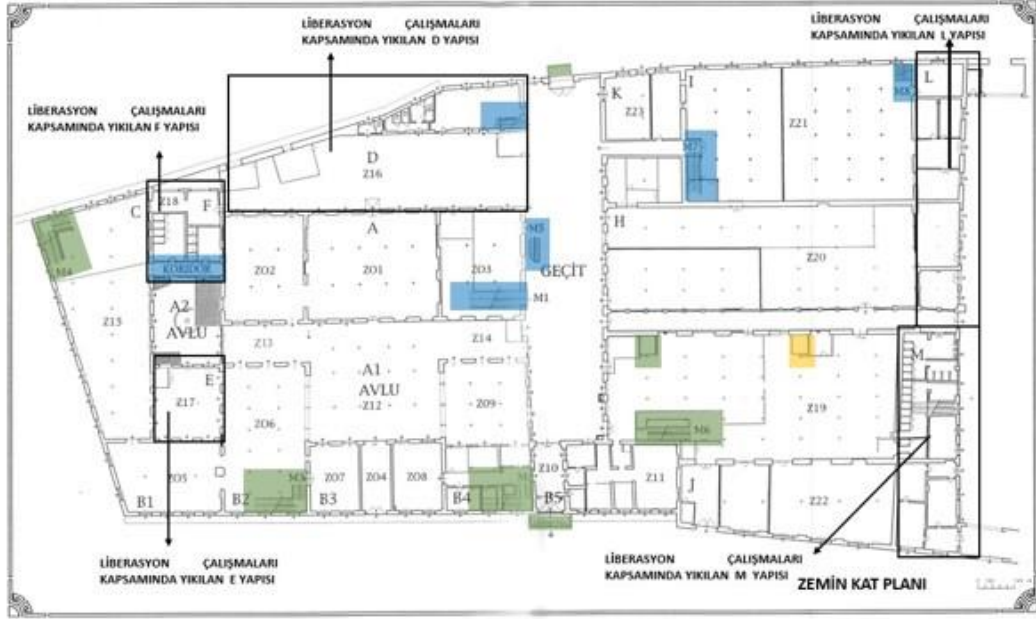
koridor oluşturulmuştur. Rölöve planında koridor olarak adlandırılan alan ise üniversite kullanımında açık erişimli bir üretim merkezine (FABLAB İstanbul) dönüştürülerek sirkülasyon işlevini kaybetmiştir. Liberasyon çalışmaları kapsamında rölöve planında A2 avlusunda yer alan E ve F yapıları ile D yapısının yıkılarak birbirleri ile ilişkilendirilmesi ile açık bir dolaşım alanı elde edilmiştir. Liberasyon çalışmaları kapsamında yıkılan E yapısı yerine, Kadir Has Bilgi Merkezinin yapımı ile ilişkili olarak bodrum, zemin, 1. ve 2. kat boyunca devam eden bir dikey sirkülasyon elemanı (merdiven+asansör); D yapısının yerine de bir amfityatro inşa edilmiş, amfityatroyu çevreleyen kısım ise üniversite açık ortak alanı olarak değerlendirilmiştir. Ortak alana eklenen dikey sirkülasyon eki (merdiven) amfityatro ve A blok holü (rölöve projesi geçit) birbirlerine bağlamaktadır. Rölöve projesi bodrum kat planında, C yapısı B07 numaralı mekânın parselin güneyine bakan kısmında yer alan M4 numaralı dikey sirkülasyon elemanı (merdiven) restorasyon çalışmaları kapsamında yenilenmiştir. Üniversitenin eğitim birimlerinin yer aldığı B blokta yer alan, rölöve projesi bodrum kat planında G yapısının kısmi bodrumunda bulunan B11 numaralı mekânda bulunan dikey sirkülasyon elemanı (merdiven) ve rölöve planlarında geçidin bodrum katında yer alan dikey sirkülasyon elemanı (merdiven) restorasyon çalışmaları kapsamında kaldırılmıştır (Şekil 4.132 ve Şekil 4.133).

Şekil 4.133 A-B blok, bodrum kat işlevsel kurguya yapılan müdahalelere ait görünüm (Kadir Has Üniversitesi, 2021 ve Didem Telli'nin arşivi)

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası

Tarihi Fabrika Yapıları Rölöve-Zemin Kat Planı

Kadir Has Üniversitesi

A-B Blok Restorasyon-Zemin Kat Planı

Kadir Has Üniversitesi

A-B Blok Günümüz-Zemin Kat Planı

- Yeniden kullanımda özgün sirkülasyon işlevini sürdürmeye devam eden sirkülasyon elemanları
- Yeniden kullanımda özgün sirkülasyon işlevini sürdürmeye devam etmeyen sirkülasyon elemanları
- Yeniden kullanımda sirkülasyon şemasından kaldırılan sirkülasyon elemanları
- Yeniden kullanımda sirkülasyon şemasına eklenen yatay sirkülasyon elemanları (köprü, platform, koridor vb.)
- Yeniden kullanımda sirkülasyon şemasına eklenen dikey sirkülasyon elemanları (merdiven, asansör vb.)

Şekil 4.134 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok)rölöve-restorasyon-günümüz zemin kat planları, işlevsel kurguya müdahalelerin analizi (TURES arşivi ve Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Zemin Kat: Günümüzde yönetim birimlerinin yer aldığı Kadir Has Üniversitesi A blokta yer alan; rölöve projesi zemin kat planında ise A yapısı Z03 numaralı mekânda bulunan M1 numaralı dikey sirkülasyon elemanı (merdiven) restorasyon çalışmalarına esnasında kaldırılmıştır. Yeni kullanımda ofis birimlerinin yer aldığı

Z06, Z13 ve Z02 numaralı mekânlar arasında sirkülasyonu sağlayacak bir yatay sirkülasyon elemanı (koridor) oluşturulmuştur. A yapısı Z02 numaralı mekânı C yapısı Z15 numaralı mekâna bağlayan koridor da liberasyon çalışmaları kapsamında F yapısı ile birlikte yıkılmış, Z03 numaralı mekândaki M1 merdiveni kaldırılmıştır. C yapısı Z15 numaralı mekânda bulunan M4 numaralı dikey sirkülasyon elemanı (merdiven) restorasyon çalışmaları kapsamında yenilenmiştir. Rölöve projesi zemin kat planında B2 yapısı Z06 numaralı mekândaki M3 numaralı dikey sirkülasyon elemanı (merdiven) yenilenmiş; B4 yapısı Z09 numaralı mekânda yer alan M4 numaralı dikey sirkülasyon elemanı (merdiven) yenilenmiş, özgün asansör restorasyon çalışmaları kapsamında korunmuştur.

A-B blok, zemin kat, işlevsel kurgu müdahaleleri			
Rektörlük girişi (rölöve projesi, B3 yapısı Z04 numaralı mekân)	KHAS bilgi merkezi sirkülasyon eki (rölöve projesi, E yapısı Z17 numaralı mekân)		KHAS bilgi merkezi sirkülasyon ekinden öğrenci işleri direktörlüğüne bakış (rölöve projesi, E yapısı Z17 numaralı mekân)
			

Şekil 4.135 A-B blok, zemin kat işlevsel kurguya yapılan müdahalelere ait görünüm (Didem Telli'nin arşivi)

Liberasyon çalışmaları kapsamında rölöve planındaki E yapısının yıkılması ve ana sirkülasyon alanı olan A1 avlusunun yeni işlevde Galerî KHAS'a dönüştürülmesi nedeniyle; üniversitenin öğrenci işleri ile idari birimlerini birbirlerine ve üniversitenin diğer bölümlerine bağlayacak bir koridor oluşturulmuştur. Bu koridor rölöve projesi B1 yapısı Z05 numaralı mekândan başlayarak, B2 yapısı Z06 numaralı mekânı, B3 yapısı Z07, Z04 ve Z08 numaralı mekânları ve B4 yapısı Z09 numaralı mekânı (günümüzdeki adıyla Kadir Has salonu) birbirlerine bağlamaktadır. B3 yapısı Z04 numaralı mekân yeniden kullanımda rektörlük girişi

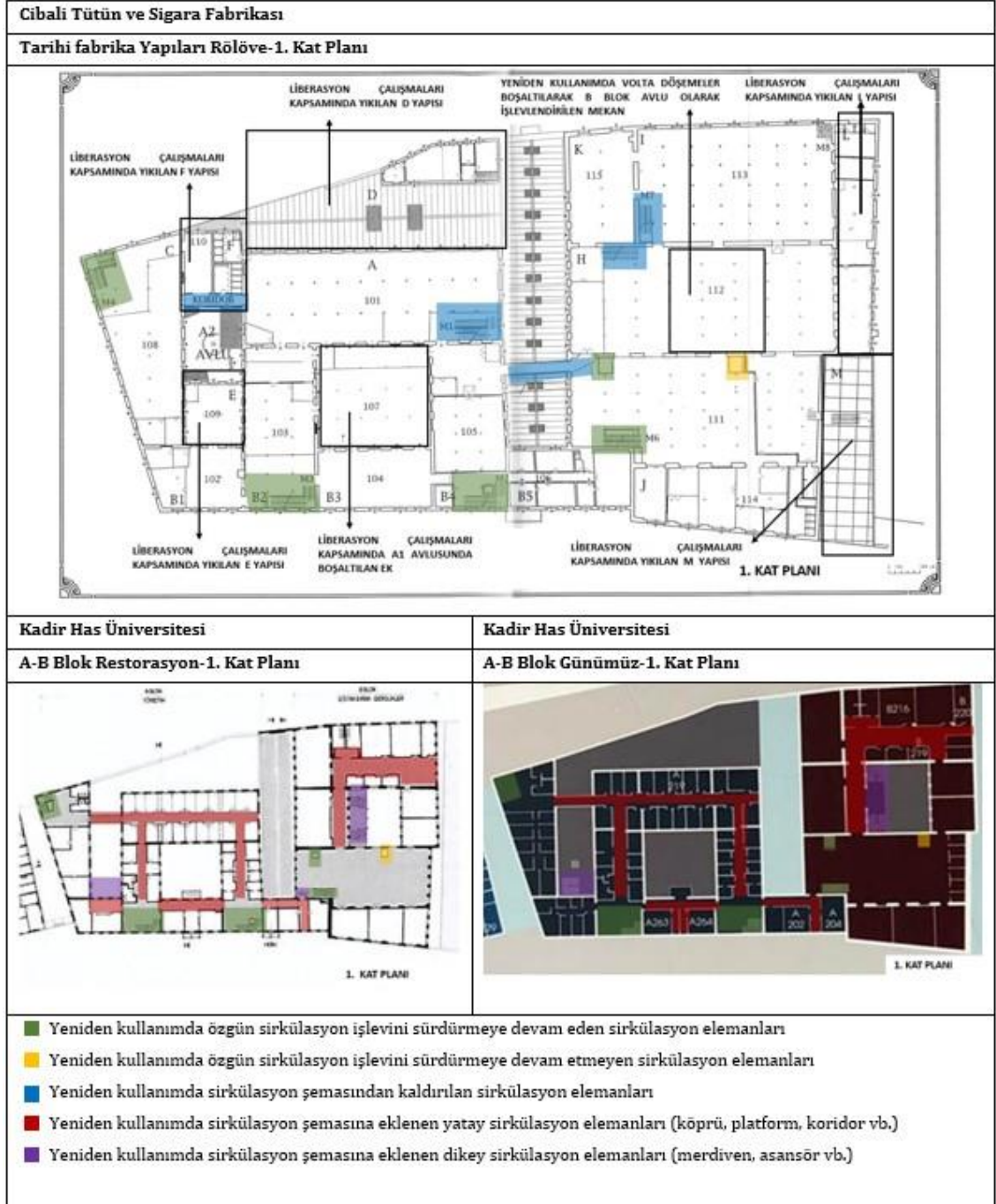
olarak işlevlendirilmiş olup giriş seviyesi ve iç mekân arasındaki kot farkı nedeniyle rektörlük giriş holüne dikey sirkülasyon elemanı (merdiven) eklenmiştir. Rölöve planlarındaki A yapısı 201 numaralı mekân ile C yapısı 208 numaralı mekânın KHAS Bilgi Merkezi olarak işlevlendirilmesinin ardından, liberasyon çalışmaları kapsamında yıkılan E yapısının yerine, bodrum, zemin, 1. ve 2. kat boyunca devam eden bir dikey sirkülasyon elemanı (merdiven+asansör) eki yapılmış, A yapısı Z06 numaralı mekândaki koridor yeni eklenen dikey sirkülasyon elemanına geçiş sağlayacak şekilde genişletilmiştir (Şekil 4.135).

Şekil 4.136 A-B blok, zemin kat işlevsel kurguya yapılan müdahalelere ait görünüm (Didem Telli'nin arşivi)

Rölöve projesi zemin kat planında geçit olarak adlandırılan mekânda (günümüzde A blok hol) yer alan M5 numaralı dikey sirkülasyon elemanı (merdiven) ile D yapısına bağlanan dikey sirkülasyon elemanı (merdiven) kaldırılmıştır. Günümüzde öğrenci giriş holü olarak da nitelendirilen geçidi üniversitenin amfityatrosuna ve batı yönündeki giriş kapısına bağlayan yatay (yaya köprüsü) ve dikey sirkülasyon ekleri(merdiven) yapılmıştır. G yapısı Z19 numaralı mekânda yer alan M6 numaralı dikey sirkülasyon elemanı (merdiven) yenilenmiş, geçide (A blok hol) yakın olan asansör restorasyon projesi kapsamında yenilenmiş diğeri ise korunmuştur. Restorasyon projesinde ayrıca geçidi (A blok hol) kampüsün batı yönündeki girişine bağlayan bir yaya köprüsü eki yapıldığı görülmektedir. Rölöve projesinin zemin kat planı H yapısında yer alan Z20 numaralı mekânda oluşturulan üniversitenin B blok eğitim birimlerinin ve dersliklerin baktığı zemin kattaki iç bahçenin (B blok avlu) geçide (A blok hol)

bakan kısmına, mekân boyunca devam eden bir dikey sirkülasyon elemanı (merdiven) eklenmiştir (Şekil 4.136). I yapısı Z21 numaralı mekânda yer alan M7 ve M8 numaralı dikey sirkülasyon elemanları (merdiven) tamamen kaldırılmış; üniversitenin yeni kullanım alanlarının oluşturulması ile yekpare mekânın içinde yatay bir sirkülasyon aksı (koridor) yaratılmıştır.

Şekil 4.137 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok)rölöve-restorasyon-günümüz 1. kat planları, işlevsel kurguya müdahalelerin analizi (TURES arşivi ve Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

1.Kat: Günümüzde yönetim birimlerinin yer aldığı A blokta bulunan; rölöve projesi 1. kat planında yekpare mekân kurgusuna sahip A yapısındaki 101 numaralı mekânda bulun M1 numaralı dikey sirkülasyon elemanı (merdiven) kaldırılmış, yeni kullanımda dikey bölücüler ile ofis mekânlarına dönüştürülen bu mekânın tam ortasında kalan kısım ise yatay sirkülasyon aksı (koridor) olarak; rölöve projesinde liberasyon çalışmaları kapsamında yıkılan, F yapısı koridor olarak adlandırılan mekân ise oluşturulan yeni yatay sirkülasyon aksının uzantısı olacak şekilde açık bir yaya köprüsü olarak düzenlenmiştir (Şekil 4.137).

Şekil 4.138 A-B blok, 1. kat işlevsel kurguya yapılan müdahalelere ait görünüm (Didem Telli'nin arşivi)

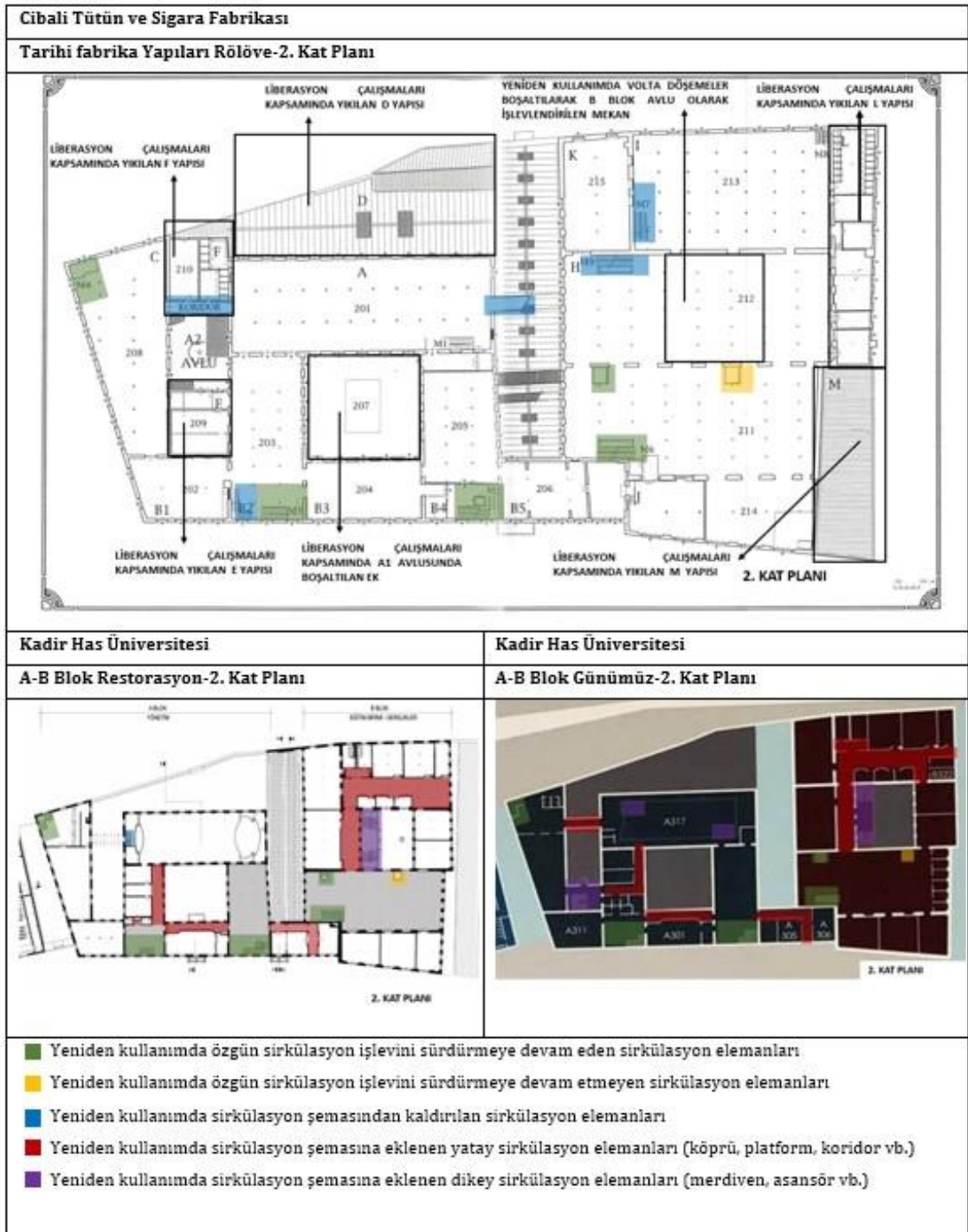
B2 yapısı 103 numaralı mekân ve B4 yapısı 105 numaralı mekânlarda ofis birimlerini ayıran bir yatay sirkülasyon aksı (koridor) oluşturulmuştur. Rölöve projesi 1. kat planında B4 yapısı 105 numaralı mekân ile G yapısı 111 numaralı mekân arasında yer alan ve geçidin (A blok hol) üstünden geçen malzeme köprüsü restorasyon projesi kapsamında kaldırılmıştır. Liberasyon çalışmaları kapsamında E ve F yapıları yıkılmış olup bu nedenle bu yapılardaki sirkülasyon alanları artık mevcut değildir. B2 yapısı 103 numaralı mekândaki M3 numaralı dikey sirkülasyon elemanı (merdiven) yenilenmiş; B4 yapısı 105 numaralı mekândaki dikey sirkülasyon elemanlarından M2 numaralı merdiven yenilenmiş, asansör ise korunmuştur (Şekil 4.138). Rölöve projesi 1. kat planında G yapısı 111 numaralı mekânda görülen dikey sirkülasyon elemanlarından M6 numaralı merdiven

yenilenmiş, iki asansörden geçide (A blok hol) bakan, restorasyon çalışmaları kapsamında yenilenmiş diğeri ise korunmuştur. H yapısı 112 numaralı mekânda görülen kısmi merdiven restorasyon projesi kapsamında kaldırılmıştır. Üniversite işlevinde döşemenin üç aksının boşaltılması ile oluşturulan B blok avlunun A blok hole (geçit) bakan kısmında zemin kattan başlayarak avlu boyunca tüm katlarda devam eden dikey sirkülasyon eki (merdiven) ve hemen paralelinde Z19 numaralı mekânda oluşturulan amfinin önüne; amfi, teneffüshane ve derslikleri birbirlerine bağlayan bir koridor eklenmiştir. I yapısı 113 numaralı mekânda yer alan M7 ve M8 numaralı dikey sirkülasyon elemanları (merdiven) tamamen kaldırılmış; üniversitenin yeni kullanım alanlarının oluşturulması ile yekpare mekânın içinde yatay bir sirkülasyon alanı (koridor) yaratılmıştır.

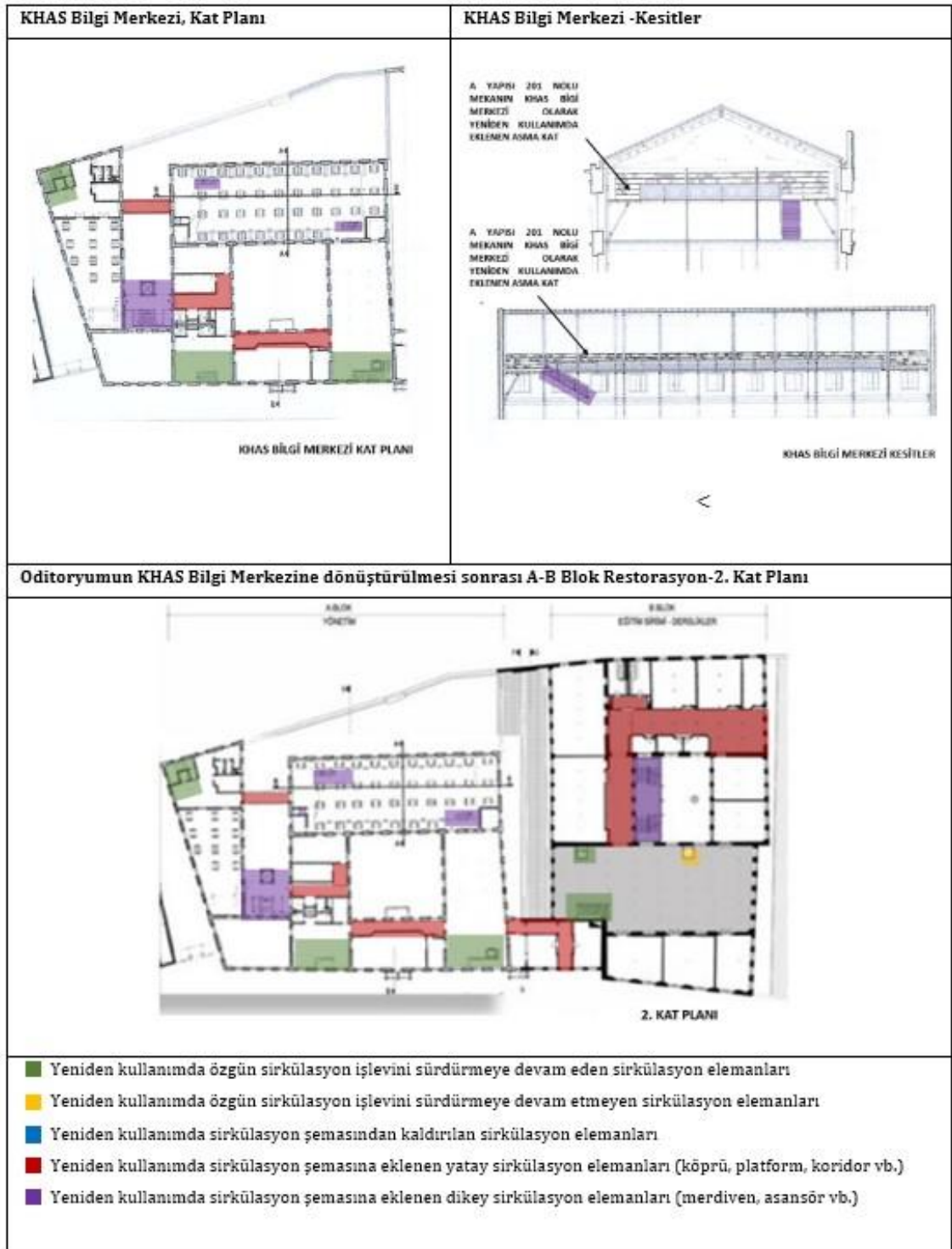

Şekil 4.139 A-B blok, 2. kat işlevsel kurguya yapılan müdahalelere ait görünüm (Didem Telli'nin arşivi)

2.Kat: Günümüzde yönetim birimlerinin yer aldığı A blokta bulunan; rölöve projesi 2. kat planında yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında ilk olarak oditoryum olarak düzenlenen 201 numaralı mekânın KHAS bilgi merkezinin ana salonuna, yine ilk olarak öğretim üyesi yemekhanesi olarak işlevlendirilen C yapısındaki 208 numaralı yekpare mekânın da KHAS bilgi merkezinin ön salonuna dönüştürülmesinden sonra; bu iki bölüm arasındaki sirkülasyonun sağlanması için restorasyon çalışmalarında, liberasyon çalışmaları kapsamında yıkılan rölöve projesi F yapısında yer alan koridor yerine çağdaş bir yaya köprüsü inşa edilmiştir. Mekana eklenen ve kitap raflarının yer aldığı asma kat ana salondaki sirkülasyon alanını arttırmış ancak genel sirkülasyon şemasını değiştirmemiştir (Şekil 4.139).

Şekil 4.140 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok)rölöve-restorasyon-günümüz 2. kat planları, işlevsel kurguya müdahalelerin analizi (TURES arşivi ve Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Şekil 4.141 KHAS Bilgi Merkezi plan ve kesitleri, işlevsel kurguya müdahalelerin analizi (TURES arşivinden temin edilen planlar çakıştırılarak, üzerlerinden hazırlanmıştır.)

Yine burada bulunan M1 numaralı dikey sirkülasyon elemanı(merdiven) çalışma kapsamında kaldırılmıştır. M1 numaralı merdivenin yerine ve tam karşı çaprazına bilgi merkezi ana salonunun asma katına ulaşımı sağlayacak toplam iki adet

çağdaş çelik strüktürlü dikey sirkülasyon elemanı (merdiven) ile yeni işlevle uyumlu bir kitap asansörü eklenmiştir. Yine bu mekân ile rölöve projesi H yapısı arasındaki malzeme köprüsü restorasyon projesi kapsamında kaldırılmıştır. Günümüzde restorasyon projesi haricinde rölöve projesi 205 numaralı mekânın da KHAS bilgi merkezi yeni salon olarak düzenlendiği tespit edilmiştir.

B2 yapısı 203 numaralı mekânın yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında tanımlanan ofis ve ıslak hacim birimleri dışında kalan ve boşaltılan A1 avlusuna bakan kısmı ile B3 yapısı 204 numaralı mekânın rektörlük birimi dışında kalan ve boşaltılan A1 avlusuna bakan kısmı koridor olarak işlevlendirilmiştir. B2 yapısı 203 numaralı mekânda bulunan M3 numaralı dikey sirkülasyon elemanı (merdiven) ile B4 yapısı 205 numaralı mekânda bulunan dikey sirkülasyon elemanlarından (merdiven ve asansör) M4 numaralı merdiven yenilenmiş, asansör restorasyon çalışmaları kapsamında korunmuştur. Günümüzde taşıyıcı sisteme zarar vermeyecek şekilde dikey bölücü elemanlarla sınırlandırılan B4 yapısı 205 numaralı mekânın KHAS bilgi merkezi dışında kalan kısmı da B3 yapısında oluşturulan yatay sirkülasyon alanının (koridorun) devamı niteliğinde olup bu aks B5 yapısı 206 numaralı mekânda rektör yardımcılarına ait birimlerin dışında da devam ederek, üniversitenin idari kısmını eğitim birimlerine bağlamaktadır. Üniversitenin eğitim birimleri ile dersliklerinin yer aldığı B blokta bulunan; rölöve projesi 2. kat planındaki rölöve projesi G yapısı 211 numaralı mekândaki dikey sirkülasyon elemanlarından (merdiven ve iki adet asansör) M6 numaralı merdiven yenilenmiş, iki asansörden geçide (A blok hol) bakan restorasyon çalışmaları kapsamında yenilenmiş diğeri ise korunmuştur. Rölöve projesi H yapısı 212 numaralı mekânda görülen M9 merdiven, restorasyon projesi kapsamında kaldırılmış olup, üniversite işlevinde oluşturulan B blok avlunun A blok hole (geçit) bakan kısmına zemin kattan başlayarak B blok avlu boyunca tüm katlarda devam eden bir dikey sirkülasyon eki (merdiven) ve bu ekin bağlandığı yatay sirkülasyon alanı (koridor) eklenmiştir. I yapısı 213 numaralı mekânda yer alan M7 ve M8 numaralı dikey sirkülasyon elemanları (merdiven) tamamen kaldırılmış; yekpare mekânın içinde üniversitenin yeni işlevinin gereği oluşturulan bölümlenmeleri birbirlerine bağlayacak yatay bir sirkülasyon alanı (koridor) tasarlanmıştır (Şekil 4.140 ve Şekil 4.141).

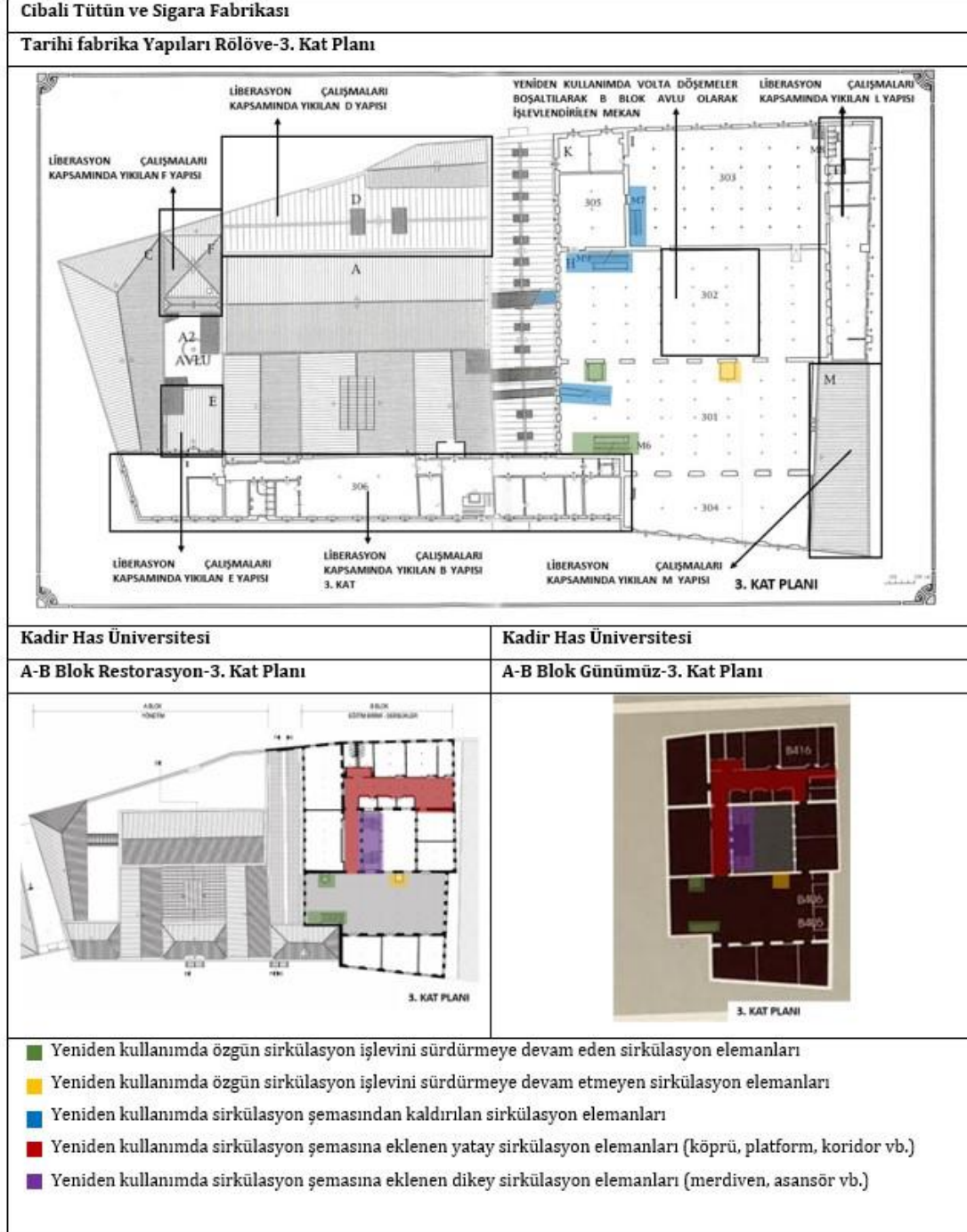
3. Kat: Günümüzde yönetim birimlerinin yer aldığı Kadir Has Üniversitesi A blokta yer alan; rölöve projesi 3. kat planındaki 306 numaralı mekân yani muhdes ek “N” liberasyon çalışmaları kapsamında yıkılmıştır. Bu nedenle günümüzde A blok iki katlı olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle yıkılan üçüncü katta yer alan sirkülasyon alanları artık mevcut değildir.

Şekil 4.142 A-B blok, 3. kat işlevsel kurguya yapılan müdahalelere ait görünüm (Didem Telli'nin arşivi)

Üniversitenin eğitim birimleri ile dersliklerinin yer aldığı B blokta bulunan; rölöve projesi 3. kat planı G yapısı 301 numaralı mekândaki dikey sirkülasyon elemanlarından M6 numaralı merdiven yenilenmiş, iki asansörden geçide (A blok hol) yakın olan yenilenmiş diğeri ise restorasyon projesi kapsamında korunmuştur. Ayrıca rölöve projesi 2. kat ve 3. kat planlarında B4 yapısı 205 numaralı mekân ile G yapısı 301 numaralı mekân arasında görülen malzeme rampası da restorasyon çalışmaları kapsamında kaldırılmıştır. H yapısı, 302 numaralı mekânda görülen M9 merdiveni restorasyon projesi kapsamında kaldırılmış olup üniversite işlevinde oluşturulan B blok avlunun, A blok hole (geçit) bakan kısmında zemin kattan başlayarak B blok avlu boyunca tüm katlarda devam eden dikey sirkülasyon eki (merdiven) ve bu ekin bağlandığı yatay sirkülasyon alanı (koridor) ile yine tam karşısında bir koridor daha oluşturulmuştur. H yapısı 302 numaralı mekân ile A yapısı 201 numaralı mekânı birbirlerine bağlayan malzeme rampası da yeni kullanımda kaldırılmıştır. I yapısı 303 numaralı mekânda yer alan M7 ve M8 numaralı merdivenlerin bulundukları

döşeme boşlukları bütünlenmiştir. Üniversite kullanımında mekân Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi ile derslik ve ıslak hacimlere bölünmüş kalan kısım da yatay sirkülasyon alanı (koridor) olarak düzenlenmiştir (Şekil 4.142 ve Şekil 4.143).

Şekil 4.143 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok)rölöve-restorasyon-günümüz 3. kat planları, işlevsel kurguya müdahalelerin analizi (TURES arşivi ve Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası	
Tarihi fabrika Yapıları Rölöve-4. Kat Planı	
Kadir Has Üniversitesi	Kadir Has Üniversitesi
A-B Blok Restorasyon-4. Kat Planı	A-B Blok Günümüz-4. Kat Planı
- Yeniden kullanımda özgün sirkülasyon işlevini sürdürmeye devam eden sirkülasyon elemanları - Yeniden kullanımda özgün sirkülasyon işlevini sürdürmeye devam etmeyen sirkülasyon elemanları - Yeniden kullanımda sirkülasyon şemasından kaldırılan sirkülasyon elemanları - Yeniden kullanımda sirkülasyon şemasına eklenen yatay sirkülasyon elemanları (köprü, platform, koridor vb.) - Yeniden kullanımda sirkülasyon şemasına eklenen dikey sirkülasyon elemanları (merdiven, asansör vb.)	

Şekil 4.144 Tarihi fabrika yapıları (Kadir Has Üniversitesi, A ve B blok)rölöve-restorasyon-günümüz 4. kat planları, işlevsel kurguya müdahalelerin analizi (TURES arşivi ve Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

4. Kat: Üniversitenin eğitim birimleri ile dersliklerinin yer aldığı B blokta bulunan; çatı katı özellikli rölöve projesi 4. kat planındaki G yapısı 401 numaralı mekânda bulunan dikey sirkülasyon elemanlarından M6 numaralı merdiven yenilenmiştir. İki asansörden geçide (A Blok hol) yakın olan yenilenmiş diğeri ise restorasyon

projesi kapsamında korunmuştur. H yapısı, 402 numaralı mekânda görülen M9 merdiveninin bulunduğu döşeme boşluğu restorasyon projesi kapsamında bütünlenmiştir. Üniversite işlevinde oluşturulan B blok avlunun A blok hole (geçit) bakan kısmı, zemin kattan başlayarak B Blok avlu boyunca tüm katlarda devam eden çağdaş bir dikey sirkülasyon eki (merdiven) ile bu ekin bağlandığı yatay sirkülasyon alanı (koridor) olarak düzenlenmiştir.

Rölöve projesinde üç katlı olduğu görülen K yapısına, restorasyon çalışmaları kapsamında eklenen ve Pusula Akademi olarak işlevlendirilen dördüncü kat genel sirkülasyon şemasında değişime yol açmamıştır. I yapısı 403 numaralı yeckpare mekânda Invemo, derslikler ve ıslak hacim ile bu birimleri birbirlerine üniversitenin diğer birimlerine bağlayan yatay sirkülasyon alanı (koridor) olarak düzenlenmiştir (Şekil 4.144 ve Şekil 4.145).

Şekil 4.145 A-B blok, 4. kat işlevsel kurguya yapılan müdahalelere ait görünüm (Didem Telli'nin arşivi)

Şekil 4.146'da Cibali tütün ve sigara fabrikası, tarihi yapılarının Kadir Has Üniversitesi A ve B blokla olarak yeniden işlevlendirilmesi sürecinde plan bazında analizlerini vermiş olduğumuz bodrum, zemin, 1. kat, 2. kat, 3. kat ve 4. kat (çatı katı) işlevsel kurguya müdahalelerinin, ilgili kesitler üzerinden analizleri görülmektedir.

Özgün Atmosfere Müdahale: Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'nın üniversite olarak yeniden işlevlendirilmesi çalışmalarında özgün atmosfere yapılan müdahaleler görsel kaynaklar ile yerinde inceleme verileri kapsamında değerlendirildiğinde; sadece yeni işlevin mekânsal ve iç ortam gereklilikleri nedeniyle değişikliğin kaçınılmaz olduğu durumlarda yapının özgün atmosferini oluşturan elemanlarına müdahale edildiği tespit edilmiştir.

Burada kuşkusuz en büyük eleştiri Köksal'ın (2005) ifade ettiği; 1994 yılında fabrikaya yapılan bir gezide tüm donanımın yerinde olduğu ve büyük bir kısmının işlevini sürdürdüğü gözlemlenmesine rağmen bugün kısmen sergilenen donanım dışında işletim sisteminin yapıyla ilişkisinden örnek bir bölümün kalmamış olmasıdır.

Fabrikanın özgün atmosferinin korunması için; yapıda mekân atmosferini yaratan özgüne işleve ait duvar/zemin/tavan vb. yüzeylerin sağlamlaştırılması ya da bütünlmesi çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Tarihi değer taşıyan yapılara ait özgün malzeme, ışık, renk, mobilya, tekstil/doku, peyzaj ögesi ve dekoratif unsurların bakım ve onarımları yapılarak yeni bina programında kısmen de olsa sergilenmeleri sağlanmıştır. Yeni işlevin gereği olan müdahaleler, özgün atmosferi yaratan unsurlara zarar vermeyen çağdaş ekler olarak yapıya eklenmiş, üniversitenin iç mekân düzenlemelerinde kullanılacak sabit ve hareketli mobilyaların seçiminde de yapının geçmişini anımsatmasına çalışılmıştır. Bu kapsamda özgün fabrika katmanının üzerine güncel üniversite işlevinin gerektirdiği yeni katmana ait öğelerin eklenmesi ve tüm katmanların algılanabilir kılınması ile yapının özgün tütün fabrikası atmosferinin güncel kullanımla daha da zenginleştiği sonucuna varılmıştır.

Alan çalışması kapsamında günümüzdeki adlarıyla Kadir Has Üniversitesi A ve B blok yapılarında yapıldıkları tespit edilen ve katlara göre sınıflandırılmış özgün atmosfer müdahaleleri şunlardır:

Bodrum Kat: Günümüzde yönetim birimlerinin yer aldığı A blokta yer alan; rölöve projesi bodrum kat planı A yapısı B01, B02 ve B03 numaralı mekânlar ile C yapısı Z15 numaralı mekân yeni kullanımda üniversitenin laboratuvar birimlerine dönüştürülmüştür.

Plan şeması, hacimsel oluşum ve işlevsel kurgu bakımından değişim geçiren A yapısı bodrum katın, özellikle koridor olarak düzenlenen kısmında yapının tarihi atmosferi hissedilememektedir. Koridorda kullanılan, pvc zemin kaplaması, alçı asma tavan, sarkıt floresan aydınlatmalar, kullanılan duvar rengi ve kapılar, yangın sistemine ait elemanlar ile çelik güçlendirme elemanları iç mekân yönlendirme levhaları ve alüminyum metal etiketler de mekânın 21. yüzyıl karakterini güçlendiren öğelerdir (Şekil 4.147).

Şekil 4.147 A-B blok bodrum kat özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm (Didem Telli'nin arşivi)

Şekil 4.148 A-B blok bodrum kat özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm (Kadir Has Üniversitesi, 2021)

FABLAB İstanbul ve bodrum katta yer alan diğer kapalı mekânlarda da yine 21. yüzyıl katmanı baskın olmakla birlikte; yapının özgün taşıyıcı sistemine ve cephesine ait bazı elemanların korunarak iç mekânda sergilenmeleri ile fabrika katmanına ait özgün detaylar da tasarıma dahil edilmiştir (Şekil 4.148). E yapısı B09, F yapısı B10 ve D yapısı B08 numaralı mekânların yıkılmasından sonra yapılan açık alan düzenlemesinde D yapısının parselin batı sınırına bitişik olan kısmına inşa edilen çağdaş amfi tiyatro, sirkülasyon ekleri ve bahçe mobilyaları fabrikanın tarihi cephelerinin arasında özgün atmosfere eklenen 21. yüzyıl katmanlarıdır. Yeni kullanımda bahçenin zeminine döşenen Arnavut kaldırım taşları ise fabrikanın aktif olduğu dönemi anımsatan bir seçimdir (Şekil 4.149 ve Şekil 4.150).

Şekil 4.149 A blok- bodrum kat, arka bahçe, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm (Kadir Has Üniversitesi, 2021)

Şekil 4.150 A blok-bodrum kat, arka bahçe, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm (Kadir Has Üniversitesi, 2021 ve Didem Telli'nin arşivi)

Zemin Kat: Günümüzde yönetim birimlerinin yer aldığı A blok zemin katında; yapının tarihi kimliğini yansıtan özgün mimari strüktür (daire kesitli döküm kolonlar, çelik putreller, volta döşeme vb.) korunmuştur. Mekânlara yapılan plan, hacim, strüktür, teknik sistem ve cephe düzeni müdahaleleri ile yeni işlevin gereği olan hareketli ve hareketsiz donatılar yapının özgün tarihi kimliğine yeni ve ayırt edilebilir bir 21. yüzyıl katmanı olarak eklenmiştir.

Şekil 4.151 A-B blok-zemin kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm (Didem Telli'nin arşivi ve Kadir Has Üniversitesi, 2021)

Üniversitenin yönetim birimlerin yer aldığı rölöve projesi zemin kat planındaki rektörlük giriş holü ve Kadir Has salonu hariç; A blok zemin kat tasarımında döşeme kaplaması ile duvarlarda kullanılan çağdaş malzemelerde tütün rengi ve tonlarının tercih edilmesi, duvarlarda yer yer fabrikanın orijinal dikdörtgen tuğlalarının görüldüğü yırtıkların açılması, çelik putrelleri vurgulayan doğrusal aydınlatma elemanları, iç mekân kapılarında bile yapının özgün elemanlarına referans veren seçimlerin yapılması; bu ayırt edilebilir çağdaş 21. yüzyıl katmanına özgün fabrika işlevini anımsatabilme özelliği de kazandırmıştır. Galeri KHAS'ı çevreleyen binaların tarihi cepheleri hem sergi mekânının hem de onu çevreleyen birimlerin atmosferini zenginleştirmeleri bakımından özellikle dikkat çekicidir (Şekil 4.151). Rölöve projesi zemin kat planında geçit olarak adlandırılan; günümüzde ise üniversitenin A ve B bloklarını birbirlerine bağlayan yekpare A blok hol; yapının fabrika olduğu döneme ait cephe özelliklerini koruyan güney ve kuzey bölümü arasındaki özgün konumu, yenilenmiş asma çatısı, iç

mekân yönlendirme levhaları, tütün tonlarındaki mermer zemin döşemesi, özgün fabrika işlevine gönderme yapan tütün tonu duvar rengi ile 21. yüzyıl eki olma özelliğini adeta vurgulayan bordo duvarının tezatlığı, çağdaş hareketli donatıları ve aydınlatma elemanları ile yapının tarihi kimliği ile üniversite kimliğine ait birleşenleri bir arada bulundurmaktadır. A blok holü sınırlayan tarihi fabrika yapılarının cepheleri hem holün hem de onu çevreleyen birimlerin atmosferini zenginleştirmektedir (Şekil 4.152).

Şekil 4.152 A-B blok-zemin kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm (Didem Telli'nin arşivi)

Üniversitenin eğitim birimleri ile dersliklerinin yer aldığı B blok zemin katta, fabrikanın üretim döneminden kalan makineler, özgün mimari strüktür, yeni işleve ait hareketli donatılar, iç bahçe, yeni işlevin gereği oluşturulan B blok avlu, çağdaş çelik merdiven eki ve üstünü örten asma çatı, özgün asansörler, cam döşeme yapılarak sergilenen Bizans dönemi kalıntısı, çağdaş sirkülasyon ekleri, yapının galvaniz çelik sacdan yapılmış 21. yüzyıla ait havalandırma kanalları, özgün çelik putrellere yerleştirilmiş aydınlatma armatürleri, duvarlara açılan yırtıklardan görülen özgün tuğlalar ve onları destekleyen 21. yüzyıla ait çelik güçlendirme elemanları, tütün tonlarında duvar rengi, yangın ikaz levhaları ile üniversitenin yeni birimlerini bulmayı kolaylaştıran iç mekân yönlendirme levhaları, alüminyum metal etiketler mevcut özgün öğelerin üzerine eklenen, güncel işlevin gerektirdiği yeni katmana ait pek çok öge bir arada görülebilmektedir (Şekil 4.153).

Şekil 4.153 A-B blok-zemin kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm (Kadir Has Üniversitesi, 2021 ve Didem Telli'nin arşivi)

1. Kat: A Blok 1. katta, zemin katına benzer şekilde; yapının tarihi kimliğini gözler önüne seren özgün mimari strüktür (daire kesitli döküm kolonlar, çelik putreller, volta döşeme vb.) korunarak; mekânlara yapılan plan, hacim, strüktür, teknik sistem ve cephe düzeni müdahaleleri ile yeni işlevin gereği olan hareketli ve hareketsiz donatılar yapının özgün tarihi kimliğine yeni ve ayırt edilebilir bir 21. yüzyıl katmanı olarak eklenmiştir (Şekil 4. 154).

Şekil 4.154 A-B blok-1. kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm (Didem Telli'nin arşivi)

Şekil 4.155 A-B blok-1. kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünümler (Didem Tellî'nin arşivi)

Şekil 4.156 A-B blok-1. kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünümler (Didem Tellî'nin arşivi ve Kadir Has Üniversitesi, 2021)

Üniversitenin yönetim birimlerinin yer aldığı 1. kat tasarımında; ıslak hacim hariç tüm zeminlerde kullanılan ahşap parke, tütün ve tonlarında tercih edilen duvar rengi ile yapıya sonradan ilave edilen dikey bölücülerdeki renk seçimlerinin tezatlığı, fabrikanın orijinal dikdörtgen tuğlalarının görüldüğü yırtıkların açılması, A blok boyunca devam eden ve özellikle bloğun zemin katındaki Galeri KHAS'a bakan kısımlarında algılanan tarihi bina cepheleri ile tütün tonlarındaki döşemeler ve asma çatı, A blok 1. katın farklı bölümlerinde glob aydınlatma armatürlerinin kullanılması, çelik merdiven ekleri, iç mekân kapılarında bile yapının özgün elemanlarına referans veren seçimlerin yapılması gibi özgün ve güncel işleve ait

pek çok öge bir arada yer almaktadır. Rölöve projesi zemin kat planında geçit olarak adlandırılan; günümüzde ise üniversitenin yönetim ile eğitim ve derslik birimlerini birbirlerine bağlayan yekpare A blok holün; sadece zemin kattan oluşmuştur. A blok ve B blok 1. katın hole bakan kısımlarından yapının; 21. yüzyıla ait çağdaş bir dönem eki niteliğindeki asma çatısı ile A ve B blok yapılarının kendi tarihi cepheleri görülebilmektedir (Şekil 4.155).

Şekil 4.157 A-B blok-1. kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünümler (Didem Telli'nin arşivi ve Kadir Has Üniversitesi, 2021)

Şekil 4.158 A-B blok-1. kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünümler (Kadir Has Üniversitesi, 2021)

Üniversitenin eğitim birimleri ile dersliklerinin yer aldığı B blok 1. katta, zemin katından farklı olarak fabrikanın üretim döneminden kalma makinelere rastlanılmamaktadır. Nitekim ıslak hacimler haricinde döşeme kaplaması olarak yapının fabrika olduğu yıllardan kalma orijinal parke zeminin kullanılması, özgün mimari strüktür, yeni işleve ait hareketli donatılar ve zemin tekstili, yeni işlevin gereği B Blok avlu ve üzerindeki asma çatı, özgün asansörler, çağdaş sirkülasyon ekleri, yapının sanayi karakteri ile uyumlu galvaniz çelik sacdan yapılmış 21. yüzyıla ait havalandırma kanalları, volta döşemeden sarkan glob aydınlatma armatürleri, duvarlara açılan yırtıklardan görülen özgün tuğlalar ve onları destekleyen 21. yüzyıla ait çelik güçlendirme elemanları, canlı renklerle bütün tonlarının bir arada kullanıldığı duvarlar, yangın ikaz levhaları ve söndürme ekipmanları ile üniversitenin yeni birimlerini bulmayı kolaylaştıran iç mekân yönlendirme levhaları, alüminyum metal etiketler vb. mevcut özgün öğeler ile bu öğelerin üzerine eklenmiş güncel işlevin gerektirdiği yeni katmana ait pek çok öğe bir arada görülebilmektedir (Şekil 4.156, Şekil 4.157 ve Şekil 4.158).

2. Kat: A blok 2. katta, zemin ve 1. kata benzer şekilde; yapının tarihi kimliğini gözler önüne seren özgün mimari strüktür (daire kesitli döküm kolonlar, çelik putreller, volta döşeme vb.) korunarak; mekânlara yapılan plan, hacim, strüktür, teknik sistem ve cephe düzeni müdahaleleri ile yeni işlevin gereği olan hareketli ve hareketsiz donatılar yapının özgün tarihi kimliğine yeni ve ayırt edilebilir bir 21. yüzyıl katmanı olarak eklenmiştir. Özellikle senato salonunda 21. yüzyıl katmanı baskındır (Şekil 4.159).

Şekil 4.159 A-B blok-2. kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm (Kadir Has Üniversitesi, 2021)

Şekil 4.160 A-B blok-2. kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm (Kadir Has Üniversitesi, 2021)

Şekil 4.161 A-B blok-2. kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm (Kadir Has Üniversitesi, 2021)

A Blok zemin ve 1. katta saydığımız özgün ve güncel işleve ait görülen öğeler, 2. katta da yer almaktadır. KHAS bilgi merkezi olarak işlevlendirilen kısımda uygulanan çağdaş asma kat ve yaya köprüsü ekleri, mimari strüktüre yapılan müdahaleler, hareketli ve sabit donatılar ile kullanılan zemin tekstili ve aydınlatma armatürleri ile yapının 21. yüzyıl katmanına diğer tüm mekânlardan farklı yeni elemanlar eklendiği tespit edilmiştir. Günümüzde rölöve projesi B4 yapısı 205 numaralı mekân kısmi olarak KHAS Bilgi Merkezi kapsamında yeni bölüm olarak işlevlendirilmiştir. A Blok hol; sadece zemin kattan oluşmuş olup, A blok ve B bloğun 2. katlarının hole bakan kısımlarından tıpkı 1. katta da olduğu gibi yapının; 21. yüzyıla ait çağdaş bir dönem eki niteliğindeki asma çatısı ve hole bakan binaların kendi tarihi cepheleri görülmektedir (Şekil 4.160 ve Şekil 4.161).

Şekil 4.162 A-B blok-2. kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünümler (Didem Telli'nin arşivi)

Şekil 4.163 A-B blok-2. kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünümler (Kadir Has Üniversitesi, 2021 ve Didem Telli'nin arşivi)

Üniversitenin eğitim birimleri ile dersliklerinin yer aldığı B blok 2. katta, B blok 1. katta ki gibi ıslak hacimler haricinde; döşeme kaplaması olarak yapının fabrika olduğu yıllardan kalma orijinal parke zeminin kullanılması, korunan özgün mimari strüktür, yeni işleve ait hareketli donatılar ve zemin tekstili, yeni işlevin gereği olarak oluşturulan B blok avlu ve üzerindeki asma çatı, özgün asansör, çağdaş sirkülasyon ekleri, yapının sanayi karakteri ile uyumlu galvaniz çelik sacdan yapılmış 21. yüzyıla ait havalandırma kanalları, volta döşemededen sarkan glob aydınlatma armatürleri, duvarlara açılan yırtıklardan görülen özgün tuğlalar ve onları destekleyen 21. yüzyıla ait çelik güçlendirme elemanları, canlı renklerin ve tütün tonlarının bir arada kullanıldıkları duvarlar, yangın ikaz levhaları ile

üniversitenin yeni birimlerini bulmayı kolaylaştıran iç mekân yönlendirme levhaları, alüminyum metal etiketler vb. mevcut özgün öğeler ile bu öğelerin üzerine eklenmiş güncel işlevin gerektirdiği yeni katmana ait pek çok öğe bir arada bulunmaktadır (Şekil 4.162 ve Şekil 4.163).

3. Kat: Üniversitenin idari birimlerinin yer aldığı A Blok 1 bodrum, zemin ve 2 normal kattan oluşmuştur. A bloğun kısmi üçüncü katı olarak değerlendirebileceğimiz rölöve planlarında B yapısı deniz cephesi üzerine inşa edilen ve yapıya estetik bir katkısı olmayan 6000 m²'lik muhdes ek (N) liberasyon çalışmaları esnasında yıkılmıştır.

Şekil 4.164 A-B blok-3. kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm (Kadir Has Üniversitesi, 2021)

Şekil 4.165 A-B blok-3. kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm (Kadir Has Üniversitesi, 2021)

A Blok Hol; sadece zemin kattan oluşmuştur. B Bloğun 3. katın bu giriş holüne bakan kısmından holün; 21. yüzyıla ait çağdaş bir dönem eki niteliğindeki asma çatısı ve A bloğun tarihi cephesi görülmektedir.

Üniversitenin eğitim birimleri ile dersliklerinin yer aldığı B Blok 3. kat İletişim Fakültesi olarak işlevlendirilmiş olup B blok 1. ve 2. katlarda görüldüğü şekilde döşeme kaplaması olarak yapının fabrika olduğu yıllardan kalma orijinal parke kaplama kullanılmış, korunan özgün mimari strüktür, yeni işleve ait hareketli donatılar ve zemin tekstili, yeni işlevin gereği olarak oluşturulan B blok avlu ve üzerindeki asma çatı, özgün asansör, çağdaş sirkülasyon ekleri, yapının sanayi karakteri ile uyumlu galvaniz çelik sacdan yapılmış 21. yüzyıla ait havalandırma kanalları, volta döşemeden sarkan glob aydınlatma armatürleri, duvarlara açılan yırtıklardan görülen özgün tuğlalar ve onları destekleyen 21. yüzyıla ait çelik güçlendirme elemanları, canlı renklerin ve tütün tonlarının bir arada kullanıldıkları duvarlar, yangın ikaz levhaları ile üniversitenin yeni birimlerini bulmayı kolaylaştıran iç mekân yönlendirme levhaları, alüminyum metal etiketler vb. mevcut özgün öğeler mevcut olup, özgün ve yeni işleve ait katmanlar bir arada kullanılmıştır (Şekil 4.164 ve Şekil 4.165).

4. Kat: Üniversitenin idari birimlerinin yer aldığı A Blok 1 bodrum, zemin ve 2 normal kattan oluşmuş olup, 3. kattaki muhdes ek N liberasyon çalışmaları kapsamında yıkılmıştır. A Blok 4. kat ise mevcut değildir.

Şekil 4.166 A-B blok-4. kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm (Didem Telli'nin arşivi)

Şekil 4.167 A-B blok-4. kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm (Didem Telli'nin arşivi)

A Blok Hol; sadece zemin kattan oluşmuştur. B Bloğun 4. katının giriş holüne bakan kısmından holün; 21. yüzyıla ait çağdaş bir dönem eki niteliğindeki asma çatısı ve A bloğun tarihi cephesi görülmektedir.

Üniversitenin eğitim birimleri ile dersliklerinin yer aldığı B Blok 4. kat, Enstitü birimi olarak işlevlendirilmiştir. B blok 1., 2. ve 3. katlarda görüldüğü gibi döşeme kaplaması olarak yapının fabrika olduğu yıllardan kalma orijinal parke zemin kullanılmış, korunan özgün mimari strüktür, yeni işleve ait hareketli donatılar ve zemin tekstili, yeni işlevin gereği olarak oluşturulan B blok avlu ve üzerindeki asma çatı, özgün asansör, çağdaş sirkülasyon ekleri, yapının sanayi karakteri ile uyumlu galvaniz çelik sacdan yapılmış 21. yüzyıla ait havalandırma kanalları, volta döşemeden sarkan glob aydınlatma armatürleri, duvarlara açılan yırtıklardan görülen özgün tuğlalar ve onları destekleyen 21. yüzyıla ait çelik güçlendirme elemanları, canlı renklerin ve tütün tonlarının bir arada kullanıldıkları duvarlar, yangın ikaz levhaları ile üniversitenin yeni birimlerini bulmayı kolaylaştıran iç mekân yönlendirme levhaları, alüminyum metal etiketler vb. özgün ve güncel işleve ait katmanlar birarada sergilenmeye devam edilmiştir (Şekil 4.166).

4. katta görülen en büyük fark ise rölöve projesinde zemin artı 3 normal kattan oluşan fabrikanın K yapısına üniversite olarak kullanımında eklenen ve Pusula Akademi olarak işlevlendirilen dördüncü kattır. Ayrıca rölöve projesi H yapısı 402 numaralı mekânın liberasyon çalışmaları kapsamında yıkılan L yapısına bitişik

kısmı enstitü birimleri olarak işlevlendirilmiştir. Enstitü birimlerinin yeni kullanımında B blok avluya bakan kısmında restorasyon projesi zemin ve normal kat planlarından (1., 2. ve 3. kat planları) farklı olarak rölöve projesi I yapısı 403 numaralı mekân ile G yapısı 401 numaralı mekânı birbirlerine ve H yapısı 402 numaralı mekâna bağlayan bir sirkülasyon aksı oluşturulmuştur (Şekil 4.167 ve Şekil 4.168).

Şekil 4.168 A-B blok-24. kat, özgün atmosfere yapılan müdahalelere ait görünüm (Kadir Has Üniversitesi, 2021)

4.5 Tarihi Fabrika Yapılarının (Kadir Has Üniversitesi, A ve B Blok) Miras Değerinin Analizi

Endüstri mirasının değeri hakkında yapılan literatür araştırması sonrasında çalışmamızın üçüncü bölümünde “Endüstri Mirasının Değeri” başlığı altında oluşturulan Tablo 2.7’de (Bkz. sayfa 59) endüstri mirasının sahip olduğu değerler; birincil değerler, ikincil değerler ve ekonomik değerler olmak üzere üç kategoride sınıflandırılmıştır.

Bu kapsamda birincil değerler; endüstri mirasının öz nitelikleri nedeniyle taşıdıkları, nesnel bakış açısının ürünü olan değerler olarak tanımlanmıştır. Çalışmamız kapsamında yeniden işlevlendirme çalışmalarında mekân ve mekân kurgusuna yapılan tasarım müdahalelerinin endüstri yapılarının öz nitelikleri nedeniyle sahip oldukları miras değerine etkilerinin araştırıldığı göz önüne alınarak; bu bölümde Tablo 2.8’de (Bkz. sayfa 60) verilen birincil değerler başlığı

altında sınıflandırılan değerler ve bu değerlere sahip olma kriterleri ile dördüncü bölümün “Cibali Tütün ve Sigara Fabrikasının Analizi” başlığı altında çalışma alanımız olan Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, tarihi fabrika yapıları hakkında derlenen bilgiler karşılaştırılarak tarihi fabrika yapılarının Kadir Has Üniversitesi A ve B bloklar olarak yeniden işlevlendirilmesi çalışmaları öncesinde sahip oldukları birincil değerlerin neler oldukları ve bu değerlere neden sahip oldukları analiz edilecektir. Analiz neticesinde elde edilen sonuçlar yöntem önerisinin fabrikaya uygulanmasında kullanılmak üzere tablolastırılacaktır.

4.5.1 Şehircilik Yönünden Değerin Analizi

Üçüncü bölümde oluşturulan Tablo 2.8’de endüstri mirasının sahip olduğu birincil değerler kapsamında sıralanan; “endüstri mirasının çevresinden aldığı ya da çevresine kattığı değer” olarak tanımlanan şehircilik yönünden değere sahip olma kriterleri ile dördüncü bölümde “Cibali Tütün ve Sigara Fabrikasının Analizi” başlığı altında derlenen bilgiler karşılaştırıldığında çalışma alanımız olan tarihi fabrika yapılarının şehircilik yönünden değere sahip olup/olmamasına ilişkin şu sonuçlara ulaşılmıştır: Cibali Tütün ve Sigara fabrikası kompleksi, Tarihi Yarımada’nın Haliç silüetinde yer almaktadır (Alper, 2004). Çalışma alanı olarak belirlenen tarihi fabrika yapıları da kompleksin bir parçası olarak Tarihi Yarımada’nın Haliç silüetinde yer almakta; bu özellikleri ile de Tablo 2.8’de şehircilik yönünden değere sahip olma kriterlerinden “Peyzaj veya kent görünümü açısından önemli olmak” kriterini karşılamaktadır. Bu bilgiye dayanarak Tarihi Yarımada’nın Haliç silüetinde yer aldıkları için tarihi fabrika yapılarının şehircilik yönünden değere sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Literatür çalışması kapsamında elde edilen bilgiler incelendiğinde Cibali Tütün ve Sigara fabrikası, kompleksi, 20. yüzyılın başlarından 1995 yılında boşaltılmasına kadar geçen zaman boyunca Cibali semtinin profilini olduğu kadar toplumsal yapı ve yaşamını da belirlemiş; her dönem erkek işçiler yanında çok sayıda kadın işçi de çalışmış, İstanbul’da işçiliğin kuşaktan kuşağa geçtiği ender işyerlerinden biri olarak semtteki toplumsal yaşamın simgesi haline gelmiştir. Ancak fabrika âtıl kaldığı dönemde yani 1995 yılından 2002 yılında Kadir Has Üniversitesi olarak yeniden işlevlendirilmesine dek geçen süre boyunca semtteki toplumsal yapı köklü bir değişime uğramış kompleks semtin toplumsal yapısının simgesi olma özelliğini

kaybetmiştir (Koçu, 1959; Çulha, 2017). Bu nedenle kompleks dolayısıyla da çalışma alanımız olan tarihi fabrika yapıları “Bulunduğu yerin simgesi kabul edilmek.” kriterini yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında herhangi bir tasarım müdahalesine maruz kalmadan önce karşılayamaz hale gelmiştir. Ayrıca kompleks önemli bir anıtın çevresinde yer alan ve ona ölçek veren, vazgeçilmez bir bileşen olmak; bir külliye veya mimari bir bütünün parçası olmak ve bir şehircilik tasarımının parçası olmak kriterlerini karşılamamaktadır. Bu nedenle çalışma alanı olarak belirlenen tarihi fabrika yapılarının da kompleksin bir parçası olarak bu kriterleri karşılamadıkları, dolayısıyla da bu kriterler nedeniyle şehircilik yönünden değere sahip olmadıkları sonucuna varılmıştır.

4.5.2 Tarihsel Değerin Analizi

Üçüncü bölümde oluşturulan Tablo 2.8’de endüstri mirasının sahip olduğu birincil değerler kapsamında sıralanan; “endüstri mirasının tarihi bir kişilik, olay ve dönemle ilişkili olması ya da bunları etkilemesi nedeniyle taşıdığı değer” olarak tanımlanan tarihsel değere sahip olma kriterleri ile dördüncü bölümde “Cibali Tütün ve Sigara Fabrikasının Analizi” başlığı altında derlenen bilgiler karşılaştırıldığında çalışma alanımız olan tarihi fabrika yapılarının tarihsel değere sahip olup/olmamasına ilişkin şu sonuçlara ulaşılmıştır: 1997 yılında korunması gerekli kültür varlığı olarak tescillenen Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası kompleksi, 19. yüzyılda Osmanlı sanayileşme hareketleri döneminde inşa edildiği için, Tablo 2.8’de tarihsel değere sahip olma kriterlerinden “tarihsel açıdan önemli bir olayla yakından ilgili olarak ya da tarihte belli bir dönemde yapılmış olmak” kriterini karşılamaktadır. (Alper, 2018) Bu bilgiye dayanarak kompleksin 19. yüzyıl sonuyla 20. yüzyıl başlarında yapılan; dönemin üslup, malzeme ve teknik özelliklerini taşıyan bölümleri olarak tarihi fabrika yapılarının da tarihsel değere sahip oldukları sonucuna varılmıştır. Osmanlı sanayileşme hareketleri döneminde, Reji şirketinin 1884 yılında İstanbul ve İzmir’de kurduğu ilk tütün fabrikalarından bir tanesi olan Cibali tütün ve Sigara Fabrikası kompleksi, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu’nun 16.09.1997 tarih ve 3618 sayılı kararıyla korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmiştir (Alper, 2018; <https://www.mmo.org.tr/>, 2021). Kompleks bu özelliği ile Tablo 2.8’deki tarihsel değere sahip olma kriterlerinden “Sanayi, ticaret, ulaşım açısından önemli olmak.”

kriterini karşılamaktadır. Çalışma alanı olarak belirlenen tarihi fabrika yapılarının da kompleksin 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarına ait dönemin üslup, malzeme ve teknik özelliklerini taşıyan bölümleri olarak tarihsel değere sahip oldukları sonucuna varılmıştır. Literatür çalışması kapsamında derlenen bilgiler analiz edildiğinde Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası kompleksinin “yerleşme ve konut gelişimi açısından önemli olmak.” ve “tarihsel açıdan önemli bir olaydan sonra ya da olay için yapılmış olmak.” kriterlerini karşılamadığı tespit edilmiş; dolayısıyla çalışma alanı olarak belirlenen tarihi fabrika yapılarının da bu kriterler nedeniyle tarihsel yönden değere sahip olmadıkları sonucuna varılmıştır.

4.5.3 Teknik Değerin Analizi

Üçüncü bölümde oluşturulan Tablo 2.8’de endüstri mirasının sahip olduğu birincil değerler kapsamında sıralanan; “endüstri mirasının, belli bir strüktür, yapım tekniği, işçilik veya malzeme kullanımını temsil etmesi ve teknik donanımı nedeniyle taşıdığı değer” olarak tanımlanan teknik değere sahip olma kriterleri ile dördüncü bölümde “Cibali Tütün ve Sigara Fabrikasının Analizi” başlığı altında derlenen bilgiler karşılaştırıldığında çalışma alanımız olan tarihi fabrika yapılarının teknik değere sahip olup/olmamasına ilişkin şu sonuçlara ulaşılmıştır: Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası Kompleksi, modüler sistemle, neoklasik üslup özellikleri taşıyan kagir dış duvar arkasında, 19. yüzyıl yapı ve yapım tekniklerinin yansıması olarak sanayi devrimi sonrası batılı devletlerde kullanılan tuğla, demir, döküm taşıyıcı kolonlar ve cam gibi yapı malzemeleri ve yeni teknolojik olanaklar ile Osmanlı topraklarında inşa edilmiştir (Alioğlu ve Alper, 1998). Kompleks bu özelliği ile Tablo2.8’de teknik değere sahip olma kriterlerinden biri olarak gösterilen “Mimari donanım açısından, belli bir strüktür, yapım tekniği, işçilik veya malzeme kullanımını temsil etmek” kriterini karşılamaktadır. Çalışma alanı olarak belirlenen tarihi fabrika yapılarının da kompleksin 19. yüzyıl sonuyla 20. yüzyıl başlarında yapılmış olan dönemin üslup, malzeme ve teknik özelliklerini taşıyan bölümleri olarak teknik değere sahip oldukları sonucuna varılmıştır. Literatür çalışması kapsamında derlenen bilgiler analiz edildiğinde Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası kompleksinin; üretim sürecinde kullanılan bazı makineleri bünyesinde barındırmakla birlikte bu makinelerde üretim süreci ve tekniğinin gözlemlenemediği bu nedenle de “teknik donanım açısından, üretim sürecinin ve

teknığının hala gözlemlenebildiği makineleri barındırmak” kriterlerini karşılayamadığı tespit edilmiştir (Köksal, 2005). Dolayısıyla çalışma alanı olarak belirlenen tarihi fabrika yapılarının da bu kriteri sağlayamadıkları için teknik yönden değere sahip olmadıkları sonucuna varılmıştır.

4.5.4 Sanatsal Değerin Analizi

Üçüncü bölümde oluşturulan Tablo 2.8’de endüstri mirasının sahip olduğu birincil değerler kapsamında sıralanan; “endüstri mirasının sahip olduğu tarzın, güzelliğin ve sanatın özel niteliklerinin takdir edilmesi bakımından taşıdığı değer” olarak tanımlanan sanatsal değere sahip olma kriterleri ile dördüncü bölümde “Cibali Tütün ve Sigara Fabrikasının Analizi” başlığı altında derlenen bilgiler karşılaştırıldığında çalışma alanımız olan tarihi fabrika yapılarının sanatsal değere sahip olup/olmamasına ilişkin şu sonuçlara ulaşılmıştır: Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, kompleksi, neoklasik üslup özellikleri taşıyan kagir dış duvarlara sahiptir (Alioğlu ve Alper, 1998). Kompleks bu özelliği ile Tablo 2.8’de sanatsal değere sahip olma kriterlerinden “Bir sanat üslubunun temsilcisi olmak” kriterini karşılamaktadır. Çalışma alanı olarak belirlenen tarihi fabrika yapılarının da, neoklasik üslup özellikleri taşıyan kagir dış duvarları nedeniyle sanatsal değere sahip oldukları sonucuna varılmıştır. Literatür çalışması kapsamında derlenen bilgiler analiz edildiğinde Cibali Tütün ve Sigara fabrikası kompleksinin; kitle etkisi ve neoklasik biçimlenmesi ile geleneksel Osmanlı yapı sanatından farklılaştığı tespit edilmiştir (Alioğlu ve Alper, 1998). Kompleks batıda mevcut olan bir üslubun ve tipolojinin Osmanlı’da inşa edilmiş bir örneği olarak “üstün sanat değeri taşımak”, “üslup gelişimi, tipolojik gelişim açısından önemli olmak”, “ünlü bir sanatçı ve/veya mimarla ilişkili olmak”, “üstün nitelikli veya zengin bir cephe düzenine, bezemeye, iç düzene sahip olmak” kriterlerini karşılamadığı gibi; Osmanlı geleneksel yapı sanatından farklılaşması nedeni ile de “Toplumu oluşturan insanların ortak beğenisini ve yaratıcılığını göstermek.” kriterini karşılamamaktadır. Dolayısıyla çalışma alanı olarak belirlenen tarihi fabrika yapıları da kompleksin bir parçası olarak bu kriterler nedeniyle sanatsal değere sahip değildir.

4.5.5 Özgünlük Değerinin Analizi

Üçüncü bölümde oluşturulan Tablo 2.8’de endüstri mirasının sahip olduğu birincil değerler kapsamında sıralanan; “endüstri mirasının inşa edildiği döneme ait özelliklerinin bozulmadan günümüze dek ulaşabilmesi ile ilgili, mirasın fiziksel niteliklerden ötürü taşıdığı değer” olarak tanımlanan özgünlük değerine sahip olma kriterleri ile dördüncü bölümde “Cibali Tütün ve Sigara Fabrikasının Analizi” başlığı altında derlenen bilgiler karşılaştırıldığında çalışma alanımız olan tarihi fabrika yapılarının özgünlük değerine sahip olup/olmamasına ilişkin şu sonuçlara ulaşılmıştır: Cibali Tütün ve Sigara fabrikası kompleksi, 19. yüzyılda sanayi devrimi sonrası batılı devletlerde kullanılan yapı ve yapım teknikleri ile Osmanlı topraklarında inşa edilen bir tütün fabrikası olarak yapı tipinin ilk örneği değildir (Alioğlu ve Alper, 1998). Bu nedenle de özgünlük değerine sahip olma kriterlerinden biri olarak gösterilen “Yapı tipinin ilk örneği olmak” kriterini karşılamamaktadır. Dolayısıyla çalışma alanı olarak belirlenen tarihi fabrika yapıları da kompleksin bir parçası olarak bu kriterler nedeniyle özgünlük değerine sahip değildir. Dönem haritaları ve ilgili vaziyet planları incelendiğinde, Cibali Tütün ve Sigara fabrikası kompleksinin yakın çevrelerinde gerçekleştirilen bazı küçük çaplı değişiklikler dışında, II. Abdülhamid tarafından Reji İdaresi adına 1884 yılında ünlü mimar Alexandre Vallauray ve Hovsep Aznavur’a tasarlatıldığı dönemdeki mevcut konumunu koruduğu; liberasyon çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen yıkımlarda da yapının yalnızca muhdes eklerinden arındırıldığı, 19. yüzyıl sonuyla 20. yüzyıl başlarında yapılmış olan dönemin üslup, malzeme ve teknik özelliklerini taşıyan bölümlerinin yıkılmadan kullandıkları ve yapıların başka bir yere taşınmadıkları tespit edilmiştir. Bu nedenle kompleks Tablo 2.8’de özgünlük değerine sahip olma kriterlerinden biri olarak gösterilen “Yapıldığı dönemdeki konumuna günümüzde sahip olmak.” kriterini karşılamaktadır. Dolayısıyla çalışma alanı olarak belirlenen tarihi fabrika yapılarının da mevcut konumlarını korudukları için özgünlük değerine sahip oldukları sonucuna varılmıştır. Literatür çalışması kapsamında derlenen bilgiler analiz edildiğinde Cibali Tütün ve Sigara fabrikası kompleksinin yeniden işlevlendirilmesi çalışmaları kapsamında başvuru alan restorasyon ilkelerinden; “yapının 19. yüzyıl sonuyla 20. yüzyıl başlarında yapılmış olan dönemin üslup, malzeme ve teknik özelliklerini

taşıyan bölümlerinin yıkılmadan kullanılması” ve “yapının yeni işlevi doğrultusunda en az müdahale ile yeniden düzenlenmesi ilkeleri” kompleksin özgünlüğünü korumasına yardımcı olmuştur (Alper, 2004). Kompleksin 19. yüzyıl sonuyla 20. yüzyıl başlarında inşa edilen yapılarının; zorunlu müdahaleler haricinde ilk tasarıma ait plan şeması ve hacimsel oluşumu, mimari strüktürü, cephe düzeni, teknik sistemi, işlevsel kurgusu ve özgüne atmosferi büyük ölçüde korunmuştur. Bu kapsamda kompleks Tablo 2.8’de özgünlük değerine sahip olma kriteri olarak gösterilen özgün özelliklerini yani “ilk tasarıma ait; plan şeması ve hacimsel oluşumu, mimari strüktürü, cephe düzenini, işlevsel kurguyu, teknik sistemi ve özgün atmosferi günümüze dek sürdürebilmek” kriterini sağladığı için özgünlük değerine sahiptir. Dolayısıyla çalışma alanı olarak belirlenen tarihi fabrika yapılarının da, restorasyon ilkeleri kapsamında kompleksin 19. yüzyıl sonuyla 20. yüzyıl başlarında yapılmış olan dönemin üslup, malzeme ve teknik özelliklerini taşıyan, yıkılmadan kullanılan ve yeni işlev doğrultusunda en az müdahale ile yeniden düzenlenen bölümleri olarak özgünlük değerine sahip oldukları sonucuna varılmıştır.

4.5.6 Belge Değerinin Analizi

Üçüncü bölümde oluşturulan Tablo 2.8’de endüstri mirasının sahip olduğu birincil değerler kapsamında sıralanan; “endüstri mirasının ait olduğu döneme ait inşaat tekniği, üretim tekniği, malzeme kullanımı ve tarihi gibi birçok konunun somut kanıtı olması bakımından taşıdığı değer” olarak tanımlanan belge değerine sahip olma kriterleri ile dördüncü bölümde “Cibali Tütün ve Sigara Fabrikasının Analizi” başlığı altında derlenen bilgiler karşılaştırıldığında çalışma alanımız olan tarihi fabrika yapılarının belge değerin sahip olup/olmamasına ilişkin şu sonuçlara ulaşılmıştır: Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, kompleksi, bir sanayi yapısı olarak 19. yüzyıl sonuyla 20. yüzyıl başlarında yapılmış olan dönemin üslup, malzeme ve teknik özelliklerini taşıyan bölümleri ile sanayi devrimi sonrası 19. yüzyılda batılı devletlerde kullanılan yapı ve yapım tekniklerinin Osmanlı Devleti’nde ki bir uygulamasının, 21. yüzyıla ulaşmasını sağlamıştır. Bu kapsamda kompleks Tablo 2.8’de belge değerine sahip olma kriteri olarak gösterilen “ait olduğu dönemin inşaat tekniğinin somut kanıtı olmak” ve “ait olduğu döneme özgü yapı tipinin somut kanıtı olmak” kriterlerini; ayrıca Osmanlı sanayileşme hareketlerinin bir

ürünü olarak da “ait olduğu dönemin tarihsel yapısının somut bir kanıtı olmak” kriterini karşılamaktadır. Bunlara ek olarak kompleks neoklasik özellikleri ile 19. yüzyılda Osmanlı’da görülen sanat anlayışının da somut kanıt olma özelliğine de sahiptir. Çalışma alanı olarak belirlenen tarihi fabrika yapılarının da kompleksin 19. yüzyıl sonuyla 20. yüzyıl başlarında yapılmış olan dönemin üslup, malzeme ve teknik özelliklerini taşıyan ve restorasyon çalışmaları kapsamında yıkılmadan kullanılan bölümler olarak yukarıda sayılan kriterleri karşıladıkları ve bu nedenle de belge değerine sahip oldukları sonucuna varılmıştır. 1994 yılında fabrikaya yapılan bir gezide tüm donanımın yerinde olduğu ve büyük bir kısmının işlevini sürdürdüğü gözlemlenmesi rağmen günümüzde donanımdan ve işletim sisteminin yapıyla ilişkisinden örnek bir bölüm kalmamıştır (Köksal, 2005). Günümüzde komplekste üretimde kullanılan bazı makineler mevcut olmakla birlikte üretim sürecinin izlenebileceği özgün donanım mevcut değildir. Bu nedenle kompleks, Tablo 2.8’de belge değerine sahip olma kriteri olarak gösterilen “ait olduğu dönemin üretim tekniğinin somut kanıtı olmak” kriterini karşılamamaktadır. Dolayısıyla çalışma alanı olarak belirlenen tarihi fabrika yapıları da kompleksin bir parçası olarak bu kriter nedeniyle özgünlük değerine sahip değildir.

Çalışmamızın bundan sonraki bölümlerinde, yöntem önerisinde yapacağımız analizlerimizi mümkün olduğunca basit ve anlaşılır kılabilmek amacıyla tarihi fabrika yapılarının sahip oldukları birincil değerler için “miras değeri” üst başlığı kullanılacaktır.

Tablo 4.7’de bu bölümde yapmış olduğumuz analizler neticesinde tarihi fabrika yapılarının sahip oldukları miras değerleri ve bu değerlere sahip olma kriterlerinin yöntem önerisi çalışmalarında kullanılmak üzere tablollaştırılmış hali görülmektedir.

Tablo 4.7 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası tarihi yapılarının miras değerinin analizi

CİBALİ TÜTÜN VE SİĞARA FABRİKASI “TARİHİ FABRİKA YAPILARININ” MİRAS DEĞERİNİN ANALİZİ			
E. M. Değeri	Endüstri Mirası Değerine Sahip Olabilme Kriterleri	S. Ol. Krit.	Açıklamalar
Şehircilik Yönünden Değer	1-Peyzaj veya kent görünümü açısından önemli olmak. 2-Bulunduğu yerin simgesi kabul edilmek. 3-Önemli bir anıtın çevresinde yer alan ve ona ölçek veren, vazgeçilmez bir bileşen olmak. 4-Bir külliye veya mimari bir bütünün parçası olmak. 5-Bir şehircilik tasarımının parçası olmak.	(1)	1-Tarihi Yarımada’nın Haliç silüetinde yer aldıkları için kent görünümü açısından önemli olma kriterini karşılamaktadırlar.
Tarihsel Değer	1-Yerleşme ve konut gelişimi açısından önemli olmak. 2-Tarihsel açıdan önemli bir olaydan sonra ya da olay için yapılmış olmak. 3-Tarihsel açıdan önemli bir olayla yakından ilgili olarak ya da tarihte belli bir dönemde yapılmış olmak. 4-Sanayi, ticaret ve ulaşım tarihi açısından önemli olmak	(3,4)	3- Osmanlı sanayileşme hareketleri döneminde inşa edildikleri için “tarihte belli bir dönemde yapılmış olmak” kriterini karşılamaktadırlar. 4- Osmanlı sanayi mirasının örneği olan tarihi fabrika yapıları, 1997 yılında korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edildikleri için “Sanayi, ticaret, ulaşım açısından önemli olmak kriterini karşılamaktadırlar.

Tablo 4.7 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası Kompleksi Tarihi Yapılarının Miras Değerinin Analizi (devamı)

Teknik Değer	1-Mimari donanım açısından, belli bir strüktür, yapım tekniği, işçilik veya malzeme kullanımını temsil etmek. 2-Teknik donanım açısından, üretim sürecinin ve tekniğinin hala gözlemlenebildiği makineleri barındırmak.	(1)	1- Sanayileşme devrimi sonrası batılı devletler görülen 19. yüzyıl yapı ve yapım teknikleri ile inşa edildikleri için “Belli bir strüktür, yapım tekniği, işçilik veya malzeme kullanımını temsil etmek” kriterini karşılamaktadırlar.
Sanatsal Değer	1-Üstün sanat değeri taşımak. 2-Üslup gelişimi, tipolojik gelişim açısından önemli olmak. 3-Ünlü bir sanatçı ve/veya mimarla ilişkili olmak. 4-Bir sanat üslubunun temsilcisi olmak. 5-Üstün nitelikli veya zengin bir cephe düzenine, bezemeye, iç düzene sahip olmak. 6-Toplumu oluşturan insanların ortak beğenisini ve yaratıcılığını göstermek.	(4)	4- Neoklasik üslup özellikleri taşıyan kagir dış duvarları ile “Bir sanat üslubunun temsilcisi olmak” kriterini karşılamaktadırlar.

Tablo 4.7 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası Kompleksi Tarihi Yapılarının Miras Değerinin Analizi (devamı)

Belge Değeri	1- Ait olduğu dönemin inşaat tekniğinin, üretim tekniğinin, malzeme kullanımının,ait olduğu döneme özgü yapı tipinin, sanat anlayışının ve ait olduğu dönemin tarihsel yapısının somut kanıtı olmaktır.	(1)	Osmanlı sanayileşme hareketleri kapsamında, 19. yüzyıl sonuyla 20. yüzyıl başlarında yapılmış olan bu yapılar üretim tekniği hariç tutularak, ait oldukları dönemin inşaat tekniğinin, malzeme kullanımının, döneme özgü yapı tipinin, sanat anlayışının ve tarihsel yapının somut kanıtı oldukları için günümüz toplumuna aktardıkları bilgiler nedeniyle belge değerine sahip olma kriterini karşılamaktadırlar.

5.1 Yöntemin Uygulanacağı Mekânların Belirlenmesi

Dördüncü bölümde “Tarihi Fabrika Yapılarına (Kadir Has Üniversitesi, A ve B Blok) Yeniden İşlevlendirme Çalışmaları Kapsamında Yapılan Tasarım Müdahalelerinin Analizi” başlığı altında çalışma alanı ile ilgili incelemeler yapılmıştır. Bu bölümde, yapılan analizler, literatür araştırması kapsamında derlenen bilgiler ve çalışma alanının sınırlarının belirlenmesi (Bkz. sayfa 151-153) kapsamında kullanılan kriterler çakıştırılarak, tez kapsamında geliştirilecek yöntemin uygulanacağı mekânların seçim kriterleri oluşturulmuştur. Bu konuda yapılan değerlendirme ve ilgili mekân seçim kriterleri şu şekildedir:

- Aktif ya da pasif işlevle yeniden kullanılan ya da sürekli veya yalnızca belirli zamanlarda, kullanılan yapılara müdahale biçimleri daha kapsamlı ve farklı boyutlarda gerçekleşebildiği gibi aynı durum mekânlar için de geçerlidir. Bu nedenle mekân seçimleri yapılırken, özgün işlevinden farklı bir işlevle yeniden kullanılan mekânların; günümüzde, herhangi bir kullanıcı ayrımı olmadan (örneğin; öğrenci, akademik personel, idari personel, ziyaretçiler vb.) aktif bir işlevle, sürekli olarak kullanılan ortak kullanım mekânları olmasına karar verilmiştir.
- Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası’nın araştırma yapılacak örnek olarak, tarihi fabrika yapılarının da çalışma alanı olarak seçilmesinde belirleyici olan özniteliklerin korunması yani “19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında yapılmış olan bölümlerin olduğu gibi, sınai donanımın da kısmen korunmuş olması” kriteri göz önüne alınarak, seçilecek mekânların da tarihi fabrika yapıları içerisinde 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarına ait niteliklerin ve varsa sınai donanımın günümüzde de kısmen de olsa korunduğu ve sergilendiği, öznitelikleri korunmuş mekânlar olmalarına karar verilmiştir.

- Mekân incelemelerinin sağlıklı yürütülebilmesi için belirlenecek mekânın analizi için gerekli verilere erişilebilmenin ve tasarım müdahalelerin tespiti için yerinde inceleme yapabilmenin mümkün olması gerektiğine karar verilmiştir.
- Bu aşamada yapıda gerçekleştirilen güncel çalışmaların ortak kullanım mekânlarının sınırlandırılmasında yol gösterici olabilecekleri düşünülmüştür. Fabrika hakkında yapılan güncel çalışmaların araştırılmasının ardından, Elif Kılıç'ın (2019) fabrika hakkındaki çalışmasında kullanıcı yoğunluğunu esas alarak yapmış olduğu çalışma alanı seçimleri irdelenmiştir.
- Mekân seçimlerinde ayrıca, Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası ile ilgili literatür çalışmaları kapsamında özellikle restorasyon projesi ve uygulamasından sorumlu Prof. Dr. Mehmet Alper'in ve proje ile ilgili tarihsel araştırmaları yürüten Prof. Dr. E. Füsün Alioğlu ve Prof. Dr. Berrin Alper'in yazılarında vurguladıkları restorasyon ilkelerinin sergilendiği mekânlara öncelik verilmesine karar verilmiştir.

Bu kapsamda, yeniden işlevlendirilen endüstri yapılarında mekân ve mekân kurgusuna yapılan tasarım müdahalelerinin miras değerine etkilerinin araştırılmasında kullanılacak yöntemin uygulanması için yukarıda oluşturulan mekân seçim kriterleri ile yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında tarihi fabrika yapılarının mekân ve mekân kurgusuna yapılan tasarım müdahalesi analizleri karşılaştırılarak seçilen altı mekân şu şekildedir:

- Galeri KHAS (rölöve projesi, A1 avlusu)
- KHAS Bilgi Merkezi- ana salon (rölöve projesi, A yapısı, 201 numaralı mekân)
- A blok hol (rölöve projesi, geçit)
- B blok fuaye (rölöve projesi, G yapısı Z19 numaralı mekân)
- B blok avlu (rölöve projesi, H yapısı Z20 numaralı mekân)
- B blok 2. kat teneffüşhane (rölöve projesi, G yapısı 211 numaralı mekân)

5.2 Mekân Analizleri ve Yöntemin Uygulanması

Üçüncü bölümde tez çalışması kapsamında geliştirilen değerlendirme yöntemi için ilgili analiz tablosu önerisi hazırlanmıştır. Bu bölümünde, hazırlanan analiz tablosu “Yöntemin Uygulanacağı Mekânların Belirlenmesi” başlığı altında kararlaştırılan altı mekâna uygulanacaktır. Bu kapsamda ilk olarak her bir mekânın genel özellikleri mekân ve mekân kurgusuna yapılan tasarım müdahaleleri ve bu tasarım müdahalelerinin miras değerine etkileri kavramsal çerçeve, ilgili proje analizleri ve yerinde inceleme verileri üzerinden okunacaktır. Ardından elde edilen bilgiler önerilen analiz tablosuna işlenecektir.

5.2.1 A1 Avlusu (Galeri KHAS)

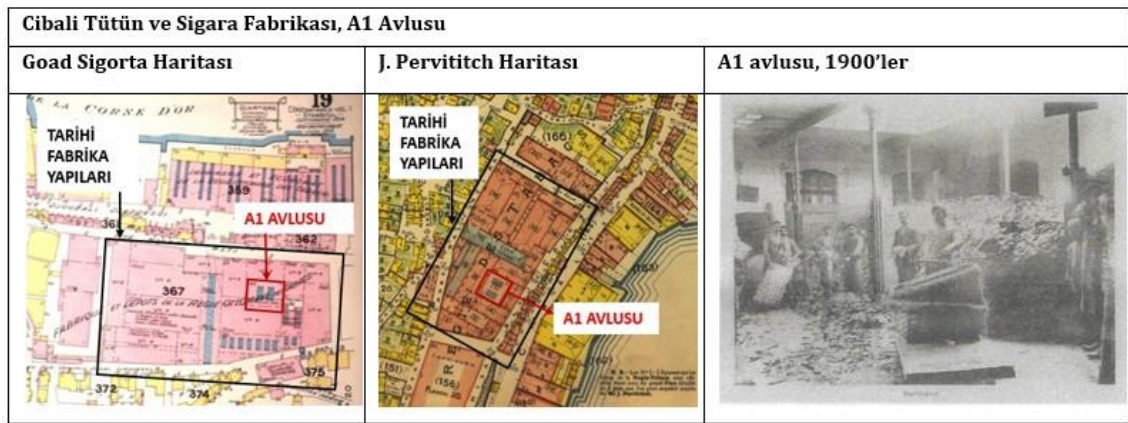
Bu başlık altında Kadir Has Üniversitesi, Galerî KHAS olarak yeniden işlevlendirilen rölöve projesi A1 avlusu sırası ile genel özellikleri, mekân ve mekân kurgusuna yapılan tasarım müdahaleleri ve bu müdahalelerin miras değerine etkileri üzerinden incelenecektir (Şekil 5.1).

Şekil 5.1 Kadir Has Üniversitesi, Galerî KHAS, günümüz (TURES arşivi ve Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Genel Özellikler: Fabrikanın 19. yüzyıl sonuyla 20. yüzyıl başlarında yapılmış olan dönemin üslup, malzeme ve teknik özelliklerini taşıyan bölümlerinden bir tanesi olan rölöve projesi A1 avlusu isimli ortak kullanım mekânı, ilk başta üstü açık bir avlu olarak tasarlanmış ancak fabrikanın eklemlenerek büyüme sürecinde zemin katında el ile paketlemenin yapıldığı her katta kapalı bir mekâna dönüştürülmüştür. Fabrikanın üniversite olarak yeniden kullanımında A1 avlusu,

geçici sergi salonu olarak işlevlendirilerek, başlangıçta sahip olduğu ortak kullanım mekânı olma özelliğini geri kazanmıştır. Avlunun gelişim süreci incelendiğinde ihtiyaçlar nedeniyle tüm katlarda kapalı mekânlara dönüşümünün dört aşamada gerçekleştiği görülmektedir (Alper, 2019): İlk aşamada, rölöve projesinde A ve B yapılarının duvarları arasında kalan açıklık tümüyle üstü açık olarak yani bir “avlu” olarak kullanılmaktadır. Bu yarı açık alan olma özelliği rölöve projesi zemin kat planında gördüğümüz Z13 ve Z14 numaralı mekânlarda da sürdürülmüştür. Z06 ve Z09 numaralı mekânların güney duvarlarındaki pencere izleri bu duvarların bir dış duvar olarak yapıldıkları izlenimini vermektedir. İkinci aşamada, avlu iki dikdörtgen açıklık bırakılacak biçimde sundurma bir üst örtü ile örtülmüştür. Rölöve çalışmalarında A1 avlusu tavan planında görülen volta döşeme yönleri bu kanıyı doğrularken, dönem fotoğraflarında açıklıktan gelen yoğun ışık ve bu ışığın altında tütünlerin harman ediliyor olması bu açıklıkların şeffaf bir üst örtüye sahip olduğunu göstermiştir. Rölöve çalışmalarında avlunun döküm sütunların B yapısının sütun akslarından kısmen farklı bir dizilişe sahip olmaları da daha ileriki bir dönemde yapıldıkları düşüncesini güçlendirmiştir. Üçüncü aşamada, 20. yüzyılın ilk yarısına ait hava fotoğrafları vesilesiyle avlunun üst örtüsünde yer alan iki açıklığın bu dönemde tek bir kare açıklığa dönüştürüldüğü ve bir modül genişliğindeki bir portişin kare avluyu sardığı görülmüştür (Şekil 5.2).

Şekil 5.2 Cibali Tütün ve Sigara fabrikası, A1 avlusu, 1900'ler (Alper, 2019 ve SALT Araştırma, 2021 üzerinden hazırlanmıştır.)

Dördüncü aşamada yani 1980'li yıllarda, yine dönem fotoğrafları sayesinde avlunun tüm katlarda kapalı mekânlara dönüştürüldüğü ve sundurma bir çatı ile örtüldüğü tespit edilmiştir (Şekil 5.3).

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, A1 Avlusu		
Rölöve Projesi, Vaziyet planı	Restorasyon çalışmaları öncesi, A1 avlusu 2. kat fotoğrafı	Restorasyon çalışmaları, A1 avlusunun boşaltılması
		

Şekil 5.3 Cibali Tütün ve Sigara fabrikası, A1 avlusu, restorasyon çalışmaları (Alper, 2019 üzerinden hazırlanmıştır.)

Şekil 5.4 Galerî KHAS (Rölöve projesi A1 avlusu) günümüze ait görünüm (Didem Telli'nin arşivi ve IMISC2019, 2021)

Mekân ve Mekân Kurgusuna Yapılan Tasarım Müdahaleleri: Rölöve projesi A1 avlusunun Galeri KHAS olarak yeniden işlevlendirilmesi sürecinde mekân ve mekân kurgusuna yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri şunlardır (Şekil 5.2, Şekil 5.3 ve Şekil 5.4):

1-Plan Şeması ve Hacimsel Oluşuma Müdahale: Proje analizleri ve mekâna ait dönem fotoğraflarında A1 avlusunun özgün kullanımında yekpare bir plan şeması ve hacimsel oluşuma sahip olduğu; mekânın Kadir Has Üniversitesi kapsamında Galeri KHAS olarak yeniden işlevlendirilmesi süreci sonrasında da bu özelliğini koruduğu görülmüştür. Bununla birlikte yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahalelerinin, üçüncü bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları çatkısı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

a) Dış duvar: Osmanlı tuğlasından farklı bir tuğla kullanılarak inşa edilen, iki tuğla kalınlığındaki taşıyıcı yığma dış duvar hatıl niteliğindeki INP profillerle sağlamlaştırılmıştır. Bu bağlamda duvarların özgün malzemesi tuğla ve INP profillerdir. Yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında öncelikle Monotop 612, Carbodur S512 ve “Hex-230C” ile “wrapping” tekniği uygulanarak sağlamlaştırılmışlardır. Sağlamlaştırma çalışmalarının tamamlanmasından sonra standart bakım, basit onarım kapsamında ilk olarak sıva raspası yapılmıştır. Yeni sıvanın ardından, restorasyon çalışması öncesi çekilen durum fotoğraflarında görülen beyaz boya yerine, özgün işlevi anımsatacak şekilde üç yöndeki dış duvarların tütün rengi, A yapısının oluşturduğu dış duvarın ise tütün rengi tonlarına boyandığı tespit edilmiştir. B2 yapısı Z06 ve B4 yapısı Z09 numaralı mekânlar ile avlunun birleşimine, mevcut kolonlar görünür kalacak şekilde aynı nitelikte dış duvarlar inşa edilmiştir. Z13 ve Z14 numaralı mekânların A1 avlusu ile birleşimlerinde de aynı uygulama gerçekleştirilmiştir. A1 avlusunu çevreleyen B2 yapısı 103, 203 ve B4 yapısı 105, 205 numaralı mekânların A yapısı 101 numaralı mekânla birleşen kısımlarına da yine aynı malzeme ile yeni dış duvarlar örülerek, bu duvarlar da tütün rengine boyanmıştır. Rölöve projesi B blok üçüncü katın (Muhdes ek N) yıkılmasından sonra, A1 avlusunun doğu cephesinde yer alan özgün beşik çatı alınlığında aynı malzeme ile bütünleme çalışması yapılmıştır.

b) İç duvar: B yapısının A yapısına eklemelenmesi ile oluşan avluda liberasyon çalışmaları kapsamında temizlenen 1. kat 107 numaralı mekândaki muhdes bölücü haricinde özgün bir iç duvar bulunmamaktadır.

c) Döşeme: Avlunun özgün zemin döşemesi volta döşemedir. İlgili restorasyon çalışması fotoğrafında ve incelenen kat planlarında A1 avlusuna 1. aşamasından sonradan eklenen birinci ve ikinci katın volta döşemelerinin tümüyle boşaltıldığı görülmektedir. Zemin kat döşemesi ise Monotop 612, Carbodur S512 ve “Hex-230C” ile “wrapping” tekniği uygulanarak sağlamlaştırılmışlardır. Alan çalışması kapsamında gelişiminin üçüncü aşamasında avluya eklendiği tespit edilen ancak günümüzde mevcut olmayan portiğe gönderme yapan çelik bir balkon müdahalesi görülmüştür.

d) Tavan: Literatür taraması ve ilgili dönem fotoğraflarının incelenmesi neticesinde A1 avlusunda zemin ve birinci katların tavanlarının volta döşeme, ikinci katın tavanının ise ortasında cam ıııklık olan ahşap sundurma olduğu tespit edilmiştir. Restorasyon çalışmaları kapsamında birinci ve ikinci kat döşemelerinin boşaltılması dolayısıyla, zemin ve birinci kat tavanları da boşaltılmıştır. Günümüzde Galeri KHAS’tan ancak ikinci katın tavanında yapılan değişiklik görülebilmektedir.

2- Mimari Strüktüre Müdahale: Proje analizlerinde ve mekâna ait dönem fotoğraflarında A1 avlusunun döküm kolon ve çelik putrel kirişlerinin yapının diğer kısımlarında görülen aks sisteminden farklı ölçüdeki bir aks sistemine sahip oldukları ve ahşap sundurma bir üst örtüyü taşıdıkları görülmektedir. Avlunun yeniden işlevlendirilmesi sürecinde yapılan tasarım müdahalelerinin üçüncü bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan mimari strüktür elemanları çatkısı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

a) Kolon: A1 avlusunun kapatılması işleminin sırasında, mekânın zemin ve birinci katlarına yapıdaki döküm sütunların benzerleri farklı bir aks sistemiyle eklenmiş olup, restorasyon çalışmaları kapsamında birinci kata eklenen çağdaş balkon ekini tutan temsili iki kolon dışındaki kolonlar kaldırılmıştır. Rölöve projesi zemin kat planında A1 avlusunu sınırlandıran B3 yapısı Z06 ve B4 yapısı Z09 numaralı

mekânlarda yer alan kolonlar ise standart bakımları yapılarak korunmuştur. Alan çalışması kapsamında restorasyon çalışmalarına ait fotoğrafta beyaz oldukları gözükken kolonların basit bir onarımdan geçirilerek metalik griye boyanmıştır.

b) Kiriş: Restorasyon çalışmasına ait dönem fotoğrafı incelendiğinde, avlunun boşaltılması çalışmaları esnasında muhdes döküm kolonları birbirlerine bağlayan kirişlerin de kaldırıldıkları, yalnızca birinci kata eklenen çağdaş çelik balkon ekinin altında yer alan iki temsili kirişin standart bakımları yapılarak korundukları görülmüştür. Özgün kullanımlarında boyasız oldukları görülen kirişler de yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında kolonlarla aynı metalik gri renge boyanmıştır.

c) Çatı makası: Liberasyon çalışmalarına ait fotoğraf incelendiğinde, avlunun batı yönünde kagir bir alınlığa sahip olduğu görülmektedir. Yerinde incelemede batı ve doğu yönündeki alınlıklara çelik çatı makaslarının eklendiği tespit edilmiştir. Yapılan müdahaleler esnasında cam çatı ışıklığı ve diğer çelik çatı makasları da standart bakımları yapılarak korunmuş, restorasyon çalışmalarında üst yüzeyi tamamen saydam tasarlanan çatıya doğu ve batı yönlerinde yeni profiller eklenmiştir. Restorasyon öncesi beyaz renkteki makas ve profiller metalik gri renge boyanmıştır.

3-Cephe Düzenine Müdahale: Proje analizleri, mekâna ait fotoğraflar ve yerinde inceleme verileri esas alınarak avlunun yeniden işlevlendirilmesi sürecinde yapılan tasarım müdahalelerinin üçüncü bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan cephe düzeni elemanları çatkısı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

a) Kütle Formu: Yeniden işlevlendirme kapsamında avlunun mevcut kütle formuna herhangi bir müdahalede bulunulmamış, ancak avluyu sınırlandıran B yapısı 104 numaralı mekâna yapılan balkon eki ile kütle formunda, A bloğun kütle formunu etkilemeyen, dolaylı bir müdahale söz konusu olmuştur.

b) Doluluk/Boşluk Oranı: Proje analizleri ve ilgili fotoğraflarının incelenmesi neticesinde rölöve projesi zemin kat planında A1 avlusunu sınırlandıran B2 yapısı Z06 ve B4 yapısı Z09 numaralı mekânların avluya bitişik kısımlarına, mevcut

kolonlar görünür kalacak şekilde, iki tuğla kalınlığında bölücü duvarların eklenmiştir. Bu duvarlar avluyu çevreleyen binaların özgün doluluk/boşluk oranlarına sahip olacak şekilde tasarlanmıştır. Benzer bir ek Z13 ve Z14 numaralı mekânların A1 avlusu ile birleşimlerinde de görülmektedir. Avluyu çevreleyen B2 yapısı 103, 203 ve B4 yapısı 105, 205 numaralı mekânların A yapısı 101 numaralı mekâna bitişik duvarlarındaki pencere boşlukları, yapılardaki özgün pencere formu görünür kalacak şekilde geriden örülen tuğla duvar ile doldurulmuştur. B3 yapısının özgün oranları korunmuştur.

c) Mimari Bezeme: Yerinde inceleme verileri ve ilgili fotoğraflar kapsamında Galerî KHAS'a girildiğinde tam karşıda kalan rölöve projesi A yapısının neoklasik cephe çizgilerini koruduğu görülmüştür. Bu kapsamda literatürde belirtilen zemin kat döşeme silmesi, saçak silmesi, yalnızca pencere boşlukları hizasında yer alan kat silmeleri, son kat penceresini ortalayarak tüm yapıyı dolaşan silmeler ve son katta yapılan pahlı kesme taş görünümlü sıva duvar dokusu ile pencere aralarındaki dolulukların plastır yapması ve pencere boşluklarının son katta pahlı kesme taş biçimli sıva basık bir kemerle taçlandırılması özellikleri günümüzde de görünebilmektedir. Basit onarım kapsamında bu bezemelerin farklı bütün tonlarına boyanmaları ile dikkat çekicilikleri artırılmıştır. Avluyu çevreleyen rölöve projesi B2, B4 ve B5 yapılarında mimari bezemeler görülmemektedir. Bu cephelerin ortak özellikleri kemerli pencereleri ve yalınlıklarıdır. Rölöve projesinde B2 yapısı Z13 ve B4 yapısı Z14 numaralı mekânların avluya bitişik kenarları ile üst katlarındaki iz düşümlerinde yer alan pencere boşlukları kısmen doldurulmuş ancak orijinal cephe boşluklarına ait izler görünür kılınmıştır. B3 yapısı 104 numaralı mekânda çağdaş bir dönem eki niteliğinde çelik bir balkon tasarlandığı ancak bu müdahalenin özgün doluluk ve boşluk oranların etkilemediği görülmüştür.

c) Çatı örtü sistemi: Proje analizleri, ilgili fotoğraflar ve yerinde inceleme kapsamında mekânın özgün kullanımında sahip olduğu beşik çatı formunun, B blok üçüncü kat (muhdes ek N) yıkıldıktan sonra da gerekli çatı makası ekleri yapılarak korunduğu görülmüştür.

4-Teknik Sistemlere Müdahale: Proje analizleri, mekâna ait fotoğraflar ve yerinde inceleme esas alınarak A1 avlusunun yeniden işlevlendirilmesi sürecinde yapılan tasarım müdahalelerinin üçüncü bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan teknik sistemlerle ilgili elemanlar çatkısı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

a) Aydınlatma sistemi elemanları: Avlunun yeniden işlevlendirilmesi çalışmaları kapsamında; çelik+cam olarak yenilenen üst örtüden Galeri KHAS’a doğal ışık sağlanmaktadır. Dönem fotoğraflarından alüminyum sarkıt oldukları öngörülen floresan aydınlatmaların mekânı sınırlandıran cephelere sonradan eklenen askı ampuller ile değiştirildikleri, avlunun aydınlatma tesisatının günümüz standartlarına kavuşturulması için ilgili kanalların rölöve projesi B2 yapısı Z14, 103, 203 ve B4 yapısı Z14, 105 ve 205 numaralı mekânların A yapısı ile birleştiği kısımlarına yerleştirildikleri görülmüştür.

b)İklimlendirme sistemi elemanları: Yerinde incelemede ve dönem fotoğraflarında iklimlendirme sistemi elemanı tespit edilmemiştir.

c)Yangın güvenlik sistemi elemanları: Yerinde incelemede, günümüzde galeriyi çevreleyen B4 yapısı 105 numaralı mekânda sprinkler söndürme sistemi eki olduğu tespit edilmiştir.

d) Tesisat sistemi elemanları: Yerinde incelemede ve dönem fotoğraflarında B4 yapısında sprinkler sistemi ile ilişkili olduğu düşünülen tesisat sistemi elemanı tespit edilmiştir.

5-İşlevsel Kurguya Müdahale: İlgili proje analizleri neticesinde rölöve projesi A1 avlusunda, günümüzdeki adıyla da Galeri KHAS’ta; çalışmamız kapsamında işlevsel kurgu elemanları olarak sınıflandırılan elemanlardan herhangi biri mevcut olmadığı için, bu elemanlara yapılan bir müdahale de yoktur.

6-Özgün Atmosfere Müdahale: Proje analizleri, mekâna ait fotoğraflar ve yerinde inceleme verileri esas alınarak A1 avlusunun yeniden işlevlendirilmesi sürecinde yapılan tasarım müdahalelerinin üçüncü bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan özgün atmosfer elemanları çatkısı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

İlk olarak A1 avlusunun, endüstri yapılarında özgün eleman kategorisine giren sinai donanımına sahip olmadığı tespit edilerek çalışmaya bu yönde devam edilmiştir.

a) Doğrama: İlgili dönem fotoğraflarında görüldüğü gibi özgün doğramalar ahşap malzemeden yapılmıştır. Yerinde incelemede restorasyon çalışmaları kapsamında çürüyen pencere kasalarının özgün formlarında siyah renk alüminyum olarak yenilendikleri, birinci katta balkona açılan ahşap kapının ise yine ahşap olarak yenilendiği tespit edilmiştir.

b) Donatı: Restorasyon çalışmaları öncesi fotoğraflarda avluda donatı ya da sinai donanım görülmemektedir. Restorasyon çalışmaları sonrası ilk aşamada da mekânda herhangi bir donatı/tefriş elemanı kullanılmamıştır. Ancak restorasyon çalışmasının ikinci aşamasında, yani galeride serginin kurulması sürecinde, mekâna günümüzde de mevcut olan beyaz panoların yerleştirildiği tespit edilmiştir. Bu panolar her ne kadar sergi işlevi nedeniyle mekâna eklenmişlerse de restorasyon çalışmalarında özellikle görünür kılınan taşıyıcıların algılanmasını zorlaştırmışlardır.

c) Kaplama: Yerinde incelemede, literatürde adi ahşap kaplama olduğu belirtilen özgün zemin kat döşeme kaplamasının mermer malzeme olarak değiştirildiği, malzemenin renk seçiminde de özgün işlevi anımsatan tütün tonlarının tercih edildiği görülmüştür. Bir diğer dikkat çekici unsur, mermer malzemenin mekânın avlu olarak kullanıldığı dönemde mevcut olan dört yöndeki girişlerine gönderme yapacak şekilde bordürler kullanılarak döşenmiş olmasıdır. Birinci kata eklenen çelik balkonun kaplama malzemesi olarak ahşap parke tercih edilmiştir. Restorasyon çalışmaları öncesine ait fotoğraflardan cam ve ahşap üstü Marsilya tipi kiremit oldukları anlaşılan çatı kaplaması yeni kullanımda pleksi cam olarak değiştirilmiştir.

d) Peyzaj: Mekânda peyzaj öğeleri kullanılmamıştır.

e) Diğer elemanlar: Günümüzde Galeri KHAS'ta herhangi bir tekstil malzemesi kullanılmamaktadır. Ancak geçici sergilerin konseptleri nedeniyle avluda geçici olarak tekstil malzemenin kullanıldığı sergi örneklerine rastlanılmıştır. Mekânda herhangi bir yönlendirme levhası bulunmamaktadır.

Mekân ve Mekân Kurgusuna Yapılan Tasarım Müdahalelerinin Miras Değerine

Etkileri: “Mekân ve Mekân Kurgusuna Yapılan Tasarım Müdahaleleri” başlığı altında A1 avlusuna yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında yapıldıkları tespit edilen müdahalelerin miras değerine etkilerinin, çalışmamızın üçüncü bölümünde “Miras Değerinin ve Miras Değerine Etki Etme Kriterlerinin Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan çatki kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1-Şehircilik Yönünden Değere Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri yapının Haliç silüetindeki kütle formunu etkilemedikleri için tarihi fabrika yapılarının şehircilik yönünden sahip oldukları miras değerini de etkilememişlerdir.

2-Tarihsel Değere Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri Osmanlıda sanayileşme hareketleri dönemine tarihlenen özgün mekân ve mekân kurgusu elemanlarını etkiledikleri için tarihsel değeri de etkilemişlerdir. Tarihsel değeri etkilediği belirlenen mekân ve mekân kurgusu elemanı müdahaleleri ve ilgili analizler şunlardır:

a) Plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler dış duvar, döşeme ve tavana yapılan müdahalelerdir. Yeniden işlevlendirme çalışmalarında rölöve projesi A1 avlusunu sınırlandıran dış duvarlara yapılan ekler özgün plan şemasında var olan dış duvarlarla aynı malzemeden yapıldıktan sonra, özgün ve özgün olmayan duvarlar aynı tütün rengine boyandıkları için avlunun hacimsel oluşumunun algılanması zorlaşmıştır. Özellikle B2 ve B4 yapılarının zemin katta A1 avlusu ile bitiştği Z13 ve Z14 numaralı kısma eklenen dış duvarların, üst katlardaki duvarlardan ayrılamaz özellikte ve renkte oldukları görülmektedir. Benzer bir durum B2 ve B4 yapıları Z06 ve Z09 numaralı mekânların A1 avlusuna bitişen duvarlarında da mevcuttur. A1 avlusuna gelişiminin üçüncü aşamasında eklenen bir modül genişliğindeki portiğin volta döşemesi ile ikinci kat döşemesi tamamen temizlenerek özgün hacimsel oluşumu geri kazandırılmıştır. Günümüzde rölöve projesi B3 yapısı 104 numaralı mekânın Galeri KHAS’a bakan kısmına eklenen çağdaş balkon eki özgün volta döşeme hakkında bilgi vermese bile avludaki portiğin varlığına, yani

boşaltılan döşemeye işaret etmektedir. Restorasyon çalışmaları sonrasında avlunun tavanı olarak değerlendirilebileceğimiz kısım olan beşik çatı, cephe düzeni elemanları başlığı altında incelenecektir.

b) Mimari strüktür elemanları: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler kolon, kiriş ve çatı makasına yapılan müdahalelerdir. Avluya birinci katta bir portiğin eklenmesi ve üst katlarda kapalı hale gelmesi 20. yüzyılın başlarında gerçekleşmiştir. Bu dönemde avluda yapının genel aks sisteminden farklı bir aks sistemi oluşturulmuştur. Yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında bu aks sisteminin, çağdaş balkon ekinin altında kalan kolon ve kirişleri ile avluyu çevreleyen yapıların zemin katlarında yer alan kolonları simgesel olarak korunmuştur. B3 yapısına muhdes kat N'nin eklenmesi ile avlunun zarar gören çatısı, yenileme çalışmaları kapsamında eklenen çelik çatı makasları ile güçlendirilmiştir. Basit onarım kapsamında korunan kolon ve kirişler ile çelik çatı makası ekleri aynı metalik gri renkte boyanmıştır. Günümüzde Galeri KHAS olarak işlevlendirilen avluda 19. ve 20. yüzyıl başlarına tarihlenen özgün mimari strüktür elemanları ile 21. yüzyıla ait çağdaş strüktür ekleri bir arada bulunmaktadır. Nitekim tüm bu elemanlar aynı renge boyandıkları için özgün elemanlar ile çağdaş eklerin ayırt edilmesi zorlaşmıştır.

c)Cephe düzeni elemanları: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler kütle formu, doluluk-boşluk oranı, mimari bezeme ve çatı örtü sistemine yapılan müdahalelerdir. Yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında rölöve projesi A1 avlusunu çevreleyen B2 yapısı Z13 ve B4 yapısı Z14 numaralı mekânların A yapısı ile bitişik duvarında yer alan pencereler ve bu pencerelerin üst katlardaki izdüşümleri arkalarına örülen tuğla duvarlar ile sağır hale getirilmiştir. İlgili ek yapılırken özgün pencere boşluklarının korunması ile özgün cephe boşluğunun arkasında pencereleri sınırlandıran duvar ile aynı malzeme ve aynı rengin kullanıldığı yeni bir duvar inşa edilmesine rağmen bu müdahalenin çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmesi kısmen de olsa mümkün olmuştur. Aynı yaklaşım B2 yapısı Z06 ve B4 yapısı Z09 numaralı mekânlarda da görülmemektedir. Fabrikanın ilk yapısı olduğu bilinen A yapısının mimari bezemeleri aslına uygun olarak korunmuş, basit onarım kapsamında farklı bezemeler farklı tütün tonlarına boyanarak mekândaki ayırt edilebilirlikleri

arttırılmıştır. Benzer şekilde A yapısına sonradan eklenen B2, B3 ve B4 yapılarının da A yapısından farklı bir tonda boyanmaları ile A yapısının mekândaki diğer yapılardan ayırt edilmesi kolaylaştırılmıştır. Nitekim B2 ve B4 yapılarına sonradan eklenen dış duvarların, özgün duvarlarda aynı renge boyanmaları bu yapıların özgün doluluk-boşluk oranlarının okunmasını zorlaştırmıştır. B3 yapısına eklenen çelik balkon özgün cepheye yapılan çağdaş bir 21. yüzyıl müdahalesi olarak dikkat çekmektedir. Beşik çatı örtüsü restorasyon çalışmaları kapsamında yine beşik çatı formunda yenilenmiş, özgün çatı ışıklığı yeni tasarımda da korunmuştur.

d) Teknik sistemlerle ilgili elemanlar: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler aydınlatma sistemi, yangın güvenlik sistemi ve tesisat sistemi için yapılan müdahalelerdir. İncelemelerde A yapısına bitişik rölöve projesi B2 ve B4 yapılarının cephelerinde elektrik kanalı ekleri tespit edilmiştir. Mekânı sınırlandıran fabrikanın en eski yapısı olan A yapısının duvarlarına eklenen sarkıt ampullerin takıldığı aksamın muhtes oldukları düşünülmüştür. B4 yapısı 105 numaralı mekânın sağlaştırılan cephesine eklendiği görülen yangın güvenlik sistemi elemanı, güvenlik için yapılan zorunlu bir müdahaledir. Tesisat sistemi elemanı da yangın güvenlik sistemi ile ilişkili görünmektedir.

e) İşlevsel kurgu elemanları: İlgili proje analizlerinde avluda işlevsel kurgu elemanı tespit edilmemiştir. Bu nedenle tarihsel değeri etkileyecek bir müdahale de gerçekleştirilmemiştir.

f) Özgün Atmosfer elemanları: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler doğrama, donatı ve kaplamalara yapılan müdahalelerdir. Zemin katın çürüyen adi ahşap kaplamasının yenilenmesi zorunlu müdahale kapsamına girmektedir. Mermer olarak yenilenen kaplamanın döşenme yöntemi malzemenin çağdaş bir 21. yüzyıl uygulaması olduğunu anlaşılır kılmaktadır. Avlunun yeni kullanımında kazandığı sergi işlevi nedeniyle mekâna eklenen beyaz sergi panoları 21. yüzyıla ait eklerdir. Yerinde incelemede avluyu çevreleyen yapıların çürümüş ahşap pencere doğramalarının da zorunlu müdahale kapsamında özgün formlarında çağdaş siyah alüminyum donatılar ile değiştirildikleri görülmüştür. Avluya bakan birinci kattaki balkona açılan ahşap kapının yine ahşap olarak,

restorasyon çalışması öncesine ait durum fotoğraflarından ve literatürden cam ve ahşap ile Marsilya tipi kiremit oldukları bilinen çatı kaplamasının da pleksi cam olarak yenilendiği tespit edilmiştir. Çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilen bu müdahale sayesinde mekânın yeni kullanımında doğal ışık alması sağlanmıştır. Mekânda 21. yüzyıla ait çağdaş ekler ile simgesel de olsa korunabilen özgün elemanlar bir arada görülebilmektedir.

3-Teknik Değere Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri, yapı ve yapım tekniklerine ait elemanları etkiledikleri için teknik değeri de etkilemişlerdir. Teknik değeri etkilediği belirlenen mekân ve mekân kurgusu elemanı müdahaleleri ve ilgili analizler şunlardır:

a) Plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları: Bu başlık altında teknik değeri etkileyen müdahaleler dış duvar, döşeme ve tavana yapılan müdahalelerdir. Avluyu sınırlandıran yapıların dış duvarlarına ve zemin kat döşemesine yapılan sağlamlaştırma müdahaleleri, yapının yeniden kullanılabilmesi için zorunludur. Bu müdahaleler taşıyıcı kagir duvarların ya da özgün volta döşemenin algılanmasını etkilememekle birlikte gerekli görüldüğü takdirde yapılacak analizler ile 21. yüzyılda kullanılan güçlendirme uygulamaları ve malzemeler hakkında bilgi verecek elemanlardır. Birinci ve ikinci kat döşemeleri temizlenirken, 20. yüzyılın başlarında avluya eklendiği bilinen portik ve üst katların döşemelerine ait herhangi bir iz korunmamıştır. Öte yandan portiğin boşaltılan volta döşemesi yerine simgesel olarak da olsa eklenen çelik balkon, mekânda 21. yüzyıl yapı ve yapım tekniklerini görünür kılmaktadır. Günümüzde avlunun tavanı olarak değerlendirilebileceğimiz kısım, restorasyon çalışmaları kapsamında yenilenen beşik çatısıdır. Beşik çatının değerlendirilmesi cephe düzeni elemanları başlığı altında yapılacaktır.

b) Mimari strüktür elemanları: Bu başlık altında teknik değeri etkileyen müdahaleler kolon, giriş ve çatı makasına yapılan müdahalelerdir. Avluda temsili de olsa korunan pik kolonlar ve girişler (INP) ile avluyu çevreleyen kagir duvarlar özgün yapı, yapım teknikleri ve malzeme kullanımını yansıtmaktadır. Mekâna eklenen çelik balkon ile özgün çatının güçlendirilmesi çalışmaları kapsamında eklenen çelik çatı makasları ve profiller ise 21. yüzyıla ait yapı, yapım tekniği ve

malzeme kullanımlarını yansıtmaktadır. Ancak basit onarım kapsamında tüm çatı strüktür elemanlarının aynı metalik gri renge boyanması özgün ve çağdaş katmanın ayırt edilebilmesini zorlaştırmıştır.

c) Cephe düzeni elemanları: Bu başlık altında teknik değeri etkileyen müdahaleler kütle formu, doluluk-boşluk oranı, mimari bezeme ve çatı örtü sistemine yapılan müdahalelerdir. B2 ve B4 yapılarında aynı malzeme ile yapılan duvar ekleri hariç avluyu çevreleyen yapıların korunan doluluk-boşluk oranları, mimari bezemeleri ve beşik çatı örtü sistemi sayesinde özgün yapı ve yapım teknikleri ile kullanılan malzemeler günümüze aktarılmıştır. Yenileme çalışmaları kapsamında yapılan müdahaleler ve B3 yapısının özgün kütesine eklenen çelik balkon ile de bu katmanın 21. yüzyıl yapı ve yapım tekniklerini yansıtan çağdaş bir katmanla zenginleşmiştir.

d) Teknik sistemlerle ilgili elemanlar: Bu başlık altında teknik değeri etkileyen müdahaleler aydınlatma, yangın güvenlik ve tesisat sistemi için yapılan müdahalelerdir. Aydınlatma sistemi elemanları kapsamında incelenen kanallar ve sıhhi tesisat niteliksiz ekler olarak görülmektedir. Nitelim bu elemanlar ile askı ampuller ve yangın güvenlik sistemi ekleri avluya 21. yüzyılda kullanılan yapı malzemelerini yansıtan çağdaş bir katman olarak eklenmişlerdir.

e) İşlevsel kurgu elemanları: İlgili proje analizlerinde rölöve projesi A1 avlusunda işlevsel kurgu elemanı tespit edilmemiştir. Bu nedenle bu başlık altında teknik değeri etkileyebilecek bir müdahale de bulunmamaktadır.

f) Özgün atmosfer elemanları: Bu başlık altında teknik değeri etkileyen müdahaleler doğrama, donatı ve kaplamalara yapılan müdahalelerdir. Zemin katın, çürüyen adi ahşap kaplamalarının, doğramalarının ve çatı kaplama malzemesinin yenilenmesi zorunlu müdahale kapsamına girmektedir. Birinci kattaki balkona açılan ve restorasyon çalışmaları kapsamında yenilenen ahşap kapı özgün malzeme kullanımını anımsatmaktadır. Çürüyen adi ahşap döşeme kaplaması yerine kullanılan mermer kaplama, çürüyen doğramalar yerine kullanılan siyah alüminyum doğramalar, pleksi cam olarak yenilenen çatı kaplaması ve sergi işlevi nedeniyle Galerî KHAS'ta kullanılan beyaz sergi panoları mekâna ayırt edilebilir çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak eklenmiştir.

4-Sanatsal Değere Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri, neoklasik cephe özellikleri ile ilişkili elemanları etkiledikleri için sanatsal değeri de etkilemişlerdir. Sanatsal değeri etkilediği belirlenen mekân ve mekân kurgusu elemanı müdahaleleri ve ilgili analizler şunlardır:

a) Plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları: Bu başlık altında sanatsal değeri etkileyen müdahaleler dış duvar müdahaleleridir. Yerinde incelemede, rölöve projesi A1 avlusunu sınırlandıran yapıların kagir duvarları incelendiğinde neoklasik cephe özelliklerini yansıtan doluluk boşluk oranları ile mimari bezemelere sahip olduğu görülen tek yapının literatür çalışması kapsamında fabrikanın ilk yapısı olduğu belirtilen A yapısı olduğu görülmüştür. Yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında A yapısının kagir dış duvarlarına sağlamlaştırma ve basit onarım dışında bir müdahalede bulunulmamış, duvarların özgün özellikleri korunmuştur. Galeriye diğer üç yönde sınırlandıran yapıların kagir duvarlarında doluluk-boşluk oranları dışında, neoklasik sanat anlayışını yansıtan bir bezemeye rastlanmamış olup bu yapıların A avlusunu çevreleyen dış duvarlarına yapılan dikey bölücü eleman ekleri özgün plan şemasında var olan dış duvarlarla aynı malzemeden yapıldıktan sonra bir de özgün duvarlarla aynı renge boyandıkları için özgün dokudan ayırt edilmeleri zorlaşmıştır. Avluya sınırlandıran cephelere yapılan en büyük müdahale olarak değerlendirebileceğimiz B yapısına eklenen çelik balkon ise çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmektedir.

b) Mimari Strüktür Elemanları: Avlunun mimari strüktür elemanlarına, sağlamlaştırma çalışmaları kapsamında zorunlu müdahaleler haricinde Neoklasik cephe özelliklerini etkileyecek ve Kadir Has Üniversitesi A blok cephelerinden görülebilecek bir müdahale de bulunulmadığı tespit edilmiştir.

c) Cephe düzeni elemanları: A1 avlusu kendisine ait dış duvarlara sahip olmamakla birlikte onu sınırlandıran yapıların dış duvar özellikleri ve beşik çatı sistemi açısından bu başlık altında analiz edilecektir. Sanatsal değeri etkileyen tasarım müdahaleleri A1 avlusunu sınırlandıran yapıların kütle formuna, dış duvarlarının doluluk boşluk oranlarına, mimari bezemelerine ve çatı örtü sistemine yapılan müdahalelerdir. “Plan şeması ve hacimsel oluşum” başlığı

altında da belirtildiği gibi alan çalışmasında avluyu sınırlandıran yapıların kagir duvarları incelenerek neoklasik cephe özelliklerini yansıtan doluluk boşluk oranlarına ve mimari bezemelere sahip olan tek yapının A yapısı olduğu görülmüştür. Galeriye diğer üç yönde sınırlandıran yapılar ise doluluk-boşluk oranları dışında neoklasik sanat anlayışını yansıtan bezemelere sahip değildir. B2 yapısı Z13 ve B4 yapısı Z14 numaralı mekânların A yapısına bitişen pencereleri ve pencerelerin üst katlardaki izdüşümlerinin arkalarına örülen tuğla duvar ile sağır hale getirildikleri görülmüştür. Ancak bu uygulamada pencere boşluklarının kısmen görünebilir şekilde bırakılması sayesinde özgün doluluk/boşluk oranları korunmuştur. Nitekim aynı yaklaşım B2 yapısı Z06 ve B4 yapısı Z09 numaralı mekânlarda yapılan yeni duvar eklerinde görülememektedir. B3 yapısına eklenen çelik balkon, çağdaş bir iç cephe eki niteliğindedir. A yapısının kagir dış duvarlarının sanayileşme dönemi sanat anlayışını yansıtan neoklasik doluluk ve boşluk oranları korunmuştur. A yapısının mimari bezemeleri gerekli bakım ve onarımlardan geçirilmiş mimari bezemelerin farklı tütün tonlarında boyanması ile her bir bezemenin mekândaki dikkat çekiciliği arttırılmıştır. Avlunun yeniden işlevlendirilmesinde özgün beşik çatı örtü sistemi de korunarak, çatının formunda Kadir Has Üniversitesi A bloğun cephesinden görülebilecek bir müdahale gerçekleştirilmemiştir. Çatı üst örtüsünün kaplama malzemesine ilişkin müdahaleler ise özgün atmosfer elemanları başlığı altında ayrıca değerlendirilecektir.

d) Teknik sistemlerle ilgili elemanlar: Bu başlık altında sanatsal değeri etkileyen müdahaleler aydınlatma, yangın güvenlik ve tesisat sistemi elemanları için yapılan müdahalelerdir. A1 avlusunu sınırlandıran en eski yapı olan A yapısının bezemelerinin üzerine yerleştirilen aydınlatma armatürü taşıyıcıları özgün cephe bezemelerinin etkisine zarar vermiştir. Avluyu diğer üç yönde sınırlandıran yapıların doluluk-boşluk oranlarına herhangi bir müdahalede bulunmamıştır. Bu yapılara eklenen elektrik kanalları ve sıhhi tesisat elemanları muhdes ekler olarak nitelendirilirken yangın güvenlik sistemi elemanları zorunlu müdahale kapsamına girmektedir.

e) İşlevsel kurgu elemanları: İlgili proje analizlerinde rölöve projesi A1 avlusunda işlevsel kurgu elemanı tespit edilmemiştir. Bu nedenle bu başlık altında sanatsal değeri etkileyebilecek bir müdahale de gerçekleştirilmemiştir.

f) Özgün atmosfer elemanları: A1 avlusunun neoklasik doluluk boşluk oranlarını, mimari bezemelerini yahut çatı örtüsü biçimini etkileyen bir özgün atmosfer müdahalesi tespit edilmemiştir. Nitekim mekânın özgün çatısının zorunlu olarak yenilenmesi kapsamında ahşap, Marsilya tipi kiremit ve cam ışıklık olan özgün çatı kaplaması pleksi cam olarak değiştirilmiş ancak bu müdahale hem çatı örtü sistemini etkilememiştir. Bu nedenle de sanatsal değeri etkileyen bir müdahale olarak sınıflandırılmamıştır.

5-Özgünlük Değerine Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri, özgün özellikleri etkiledikleri için özgünlük değerini de etkilemişlerdir. Bu bakımdan yenileme çalışmaları adı altında mekân ve mekân kurgusu elemanlarına yapılan tüm müdahaleler dolaylı olarak özgünlük değerini de etkilemekte olup ilgili analizler şunlardır:

a) Plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları: Bu başlık altında özgünlük değerini etkileyen müdahaleler dış duvar, döşeme ve tavan müdahaleleridir. Avluyu sınırlandıran yapıların dış duvarlarına yapılması zorunlu müdahaleler haricinde, B2 yapısı Z06 ve B4 yapısı Z09 numaralı mekânlar ile avlunun kesişiminde yer alan kolonları görünür kılacak şekilde, iki tuğla kalınlığında ve aynı malzemeden yeni dış duvarlar eklenmiştir.

Bu duvarlar avluyu sınırlandıran özgün duvarlarla aynı renge boyandıkları için çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilememektedir. Avluyu sınırlandıran B2 yapısı 103, 203 ve B4 yapısı 105, 205 numaralı mekânların A yapısı 101 numaralı mekânla kesişen kısmına da yeni dış duvarlar eklenmiştir. Bu duvarlar da aynı tütün rengine boyanmakla birlikte, yapılan uygulamada özgün cephe boşlukları korunarak yeni duvarlar örüldüğü için çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı oldukları kısmen anlaşılabilir.

Liberasyon çalışmasında 110 numaralı mekândaki muhdes dikey bölücü eleman temizlenmiştir. Muhdes ek N'nin yıkılmasından sonra, avlunun özgün beşik çatı alınlığı yeniden inşa edilirken doğu duvarında benzer malzeme ile bütünleme

yapılmıştır. Mekânın özgün özelliklerinin geri kazandırılması için yapılan bu müdahale çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilememektedir.

Zemin kat döşemesine yapılan zorunlu müdahaleler haricinde; A1 avlusuna büyüme sürecinde eklenen birinci ve ikinci kat volta döşemelerinin tümüyle boşaltılmaları liberasyon çalışmaları kapsamındadır. Avluya gelişiminin üçüncü aşamasında eklendiği bilinen portiğe gönderme yapan çelik balkon eki, mekânda çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak yer almaktadır. Birinci ve ikinci kat döşemelerinin boşaltılması dolayısıyla zemin ve birinci kat tavanları da boşaltılmıştır. Bu müdahaleler de liberasyon çalışmaları kapsamına girmektedir. Günümüzde Galerî KHAS'tan ikinci katın tavanında yapılan değişiklik görülebilmektedir. Bu güçlendirmeler yapının korunması ve kullanılabilmesi için zorunludur.

b) Mimari strüktür elemanları: Bu başlık altında özgünlük değerini etkileyen müdahaleler kolon, kiriş ve çatı makasına yapılan müdahalelerdir. Liberasyon çalışmalarında A1 avlusunun döküm sütun ve kirişlerinin kaldırılması geri alınabilecek nitelikte değildir. Ancak bu elemanların simgesel olarak dahi olsa korunmaları olumlu bir tasarım yaklaşımıdır. Çatı strüktürüne yapılan güçlendirme müdahaleleri ise zorunlu müdahale kapsamına girmektedir.

c) Cephe düzeni elemanları: Bu başlık altında özgünlük değerini etkileyen müdahaleler kütle formuna ve doluluk/boşluk oranına yapılan müdahalelerdir. B2 yapısı Z06 ve B4 yapısı Z09 numaralı mekânların avluya bitişik kısımlarına mevcut kolonlar görünür kalacak şekilde, iki tuğla kalınlığında, bölücü duvarlar eklenmiştir. Bu ekler özgün duvarlarla aynı renge boyandıkları için mekân içerisinde çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilememektedir. Aynı durum Z13 ve Z14 numaralı mekânların A1 avlusu ile birleşimlerinde de görülmektedir. Avluyu çevreleyen B2 yapısı 103, 203 ve B4 yapısı 105, 205 numaralı mekânların A yapısı 101 numaralı mekâna bitişik duvarlarındaki pencere boşlukları, yapılarındaki mevcut pencere boşluklarına referans verecek şekilde geriden duvar örülerek doldurulmuştur. Çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı oldukları kısmen de olsa anlaşılmaktadır. Gerekli görüldüğü takdirde bu eklerin özgün iç cephe doluluk/boşluk oranlarına zarar vermeden boşaltılmaları da mümkün

görülmektedir. A yapısının mimari bezemelerinin farklı tütün tonlarına boyanmaları basit onarım kapsamına girmekle birlikte bu uygulama sayesinde bezemeler vurgulanmıştır. Avluyu sınırlandıran yapılardan B3 yapısına eklenen çelik balkon çağdaş bir 21. yüzyıl müdahalesi olarak ayırt edilebilmektedir. Çatı örtü sistemine zorunlu müdahale kapsamında yapılan güçlendirme müdahaleleri özgün çatı örtüsü formunu etkilememiştir.

d) Teknik sistem elemanları: Bu başlık altında özgünlük değerini etkileyen müdahaleler aydınlatma, yangın güvenlik ve tesisat sistemi için yapılan müdahalelerdir. Mekânı sınırlandıran yapıların cephelerine sonradan eklenen askı ampuller ile ilgili aksamlar, elektrik kanalları ve sıhhi tesisat çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmektedir. Ancak bu eklerin konumlandırılışları itibariyle özgün cephe elemanlarına zarar vermeden sökülebilmeleri mümkün özgün katmandan ayırt edilebilmektedir.

e) İşlevsel kurgu elemanları: İlgili proje analizleri neticesinde rölöve projesi A1 avlusunda, yeni işleviyle de günümüzdeki Galerî KHAS'ta; çalışmamız kapsamında işlevsel kurgu elemanları olarak sınıflandırılan elemanlardan herhangi biri mevcut olmadığı için, bu elemanlara yapılan bir müdahalenin özgünlük değerini etkilemesi de mümkün değildir.

f) Özgün atmosfer elemanları: Bu başlık altında özgünlük değerini etkileyen müdahaleler doğrama, donatı ve kaplama malzemelerine yapılan müdahalelerdir. Çürüyen donatıların ve kaplama malzemelerinin yenilenmesi zorunlu müdahalelerdir. Siyah renkli alüminyum olarak yenilenen doğramalar ile zeminde kullanılan tütün tonlarındaki mermer malzeme ve pleksi cam çatı kaplaması çağdaş 21. yüzyıl katmanları olarak ayırt edilebilmektedir. Avluya yeni kullanımında kazandığı galerî işlevi nedeniyle eklenen beyaz sergi panoları da çağdaş 21. yüzyıl ekleridir.

6-Belge Değerine Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri Osmanlı sanayileşme dönemi hakkında bilgi veren somut öğeleri etkiledikleri için belge değerini de etkilemişlerdir. Yenileme çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen tüm müdahaleler endüstri yapısının ait olduğu dönemin inşaat tekniğinin, malzeme kullanımının, döneme özgü yapı tipinin, sanat anlayışının ve tarihsel yapının

somut kanıtları olan mekân ve mekân kurgusu elemanlarını etkiledikleri için belge değerini de etkilemekte olup ilgili analizler şunlardır:

a) Plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları: Bu başlık altında belge değerini etkileyen müdahaleler dış duvar, döşeme ve tavana yapılan müdahalelerdir. Yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında rölöve projesi A1 avlusunu sınırlandıran; INP profillerle desteklenmiş kagir dış duvarlara ve zemin kat döşemesine yapılan zorunlu sağlamlaştırma müdahaleleri, basit onarımlar, yeni dış duvar ekleri, bütünleme yapılan özgün beşik çatı alınlığı ve çağdaş balkon eki hem 19. yüzyıl elemanlarının korunmasını sağlayacak hem de ilgili analizlerde yapının yeniden işlevlendirilmesinde etkili olan 21. yüzyıl toplumunun sahip olduğu yapı, yapım yöntemi ve malzeme kullanımı hakkında bilgi verecek öğelerdir. B2 yapısı Z06 ve B4 yapısı Z09 numaralı mekânların avluya bitişik kısımlarına mevcut kolonlar görünür kalacak şekilde eklenen duvarlar, özgün duvarlarla aynı renge boyandıkları için özgün plan şemasının ve hacimsel oluşumun okunması zorlaşmıştır. A1 avlusuna fabrikanın eklemelenme sürecinin üçüncü aşamasından sonradan eklenen birinci ve ikinci kat volta döşemelerinin temizlenmeleri, dördüncü aşamada tüm katlarda kapalı hale gelen avluyu tekrar özgün plan şeması ve hacimsel oluşumuna kavuşturmuştur. Yapılan bu boşaltmalar sonrasında günümüzde Galeri KHAS'tan ancak ikinci katın yenilenen çatısı görülebilmektedir.

b) Mimari strüktür elemanları: Bu başlık altında belge değerini etkileyen müdahaleler kolon, kiriş ve çatı makasına yapılan müdahaleleridir. A1 avlusunun boşaltılması çalışmalarında simgesel de olsa döküm kolon ve kirişler ile çatı makaslarının korunması sayesinde özgün inşaat tekniği ve malzeme kullanımı hakkında bilgi edinebileceğimiz elemanlar günümüze ulaşmıştır. Çatı strüktürüne sonradan eklenen çelik profiller yapılacak analizler de 21. yüzyıl hakkında bilgi edinilecek öğelerdir. Ancak özgün profillerle aynı renge boyanmaları çağdaş katmanı ayırt etmeyi zorlaştırmıştır.

c) Cephe düzeni elemanları: A1 avlusu kendisine ait dış duvarlara sahip değildir. Ancak onu sınırlandıran yapıların dış duvar özellikleri ve beşik çatı sistemi kapsamında cephe düzeni elemanları bulunmaktadır. Bu kapsamda belge değerini

etkileyen müdahaleler öncelikle A yapısının kütle formuna, doluluk/boşluk oranlarına, mimari bezemelere ve çatı örtü sistemine yapılan müdahaleleridir. A yapısının avluyu sınırlandıran doğu duvarının özgün doluluk ve boşluk oranlarının korunması ile inşa edildiği döneme özgü sanat anlayışına ait somut özellikler korunmuştur. Mimari bezemelerinin bakım ve onarım sonrası farklı tütün tonlarına boyanmaları ile de mekândaki ayırt edilebilirlikleri arttırılmıştır. Avlunun özgün beşik çatı örtü sistemi, B blok üçüncü katın (muhdes ek N) yıkılmasından sonra da gerekli çatı makası ve profil ekleri yapılarak muhafaza edilmiştir. Avluyu sınırlandıran diğer yapıların doluluk/boşluk oranlarına aynı malzeme ile yapılan müdahaleler ise özgün özelliklerinin okunmasını zorlaştırmıştır. B3 yapısına eklenen çelik balon çağdaş bir 21. yüzyıl elemanı olarak ayırt edilebilmektedir. Sağlamaştırma ve basit onarım müdahalelerinin de ilgili analizlerde 21. yüzyılda sahip olunan teknoloji ve malzeme kullanımı hakkında bilgi vermeleri öngörülmektedir.

d) Teknik sistemlerle ilgili elemanlar: Bu başlık altında belge değerini etkileyen müdahaleler aydınlatma, yangın güvenlik ve tesisat sistemi elemanları için yapılan müdahalelerdir. Avluyu sınırlandıran yapıların cephelerine sonradan eklenen aydınlatma elemanı aksamları, ilgili kanal ekleri ve sıhhi tesisat özgün cepheye zarar vermeden sökülebilmeleri mümkün olmayan elemanlardır. Nitekim bu elemanlar yeniden işlevlendirmenin yapıldığı 21. yüzyıl toplumunun sahip olduğu teknolojiyi ve bu dönemdeki malzeme kullanımını yansıtan somut öğeler olmaları bakımından önemlidir. Bu başlık altında zorunlu müdahaleler kapsamına giren yangın güvenlik sistemi ekleri de yine 21. yüzyıl toplumunun sahip olduğu teknolojiyi ve bu dönemdeki malzeme kullanımını yansıtan öğelerdir.

e) İşlevsel kurgu elemanları: A1 avlusunda işlevsel kurgu elemanları olarak sınıflandırılan elemanlardan herhangi biri mevcut olmadığı için, bu elemanlara yapılan bir müdahalenin belge değerini etkilemesi de mümkün değildir.

f) Özgün atmosfer elemanları: Bu başlık altında belge değerini etkileyen müdahaleler doğrama, donatı ve kaplama malzemelerine yapılan müdahalelerdir. Siyah renkli alüminyum doğramalar ile tütün tonlarındaki mermer malzeme, pleksi çatı kaplaması ve beyaz sergi panoları hem çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı

olarak ayırt edilebilen hem de mekânın yeniden işlevlendirilmesinde etkili olan 21. yüzyıl toplumunun sahip olduğu teknoloji, yapı, yapım tekniği ve malzeme kullanımı hakkında bilgi veren somut öğelerdir.

Rölöve projesi A1 avlusunun Galeri KHAS olarak yeniden işlevlendirilmesi kapsamında yaptığımız incelemelerin çalışmamız kapsamında geliştirilen analiz tablosuna işlenmiş hali EK B’de verilmiştir (Bkz. sayfa 449-452).

5.2.2 A Yapısı 201 Numaralı Mekân (KHAS Bilgi Merkezi- Ana Salon)

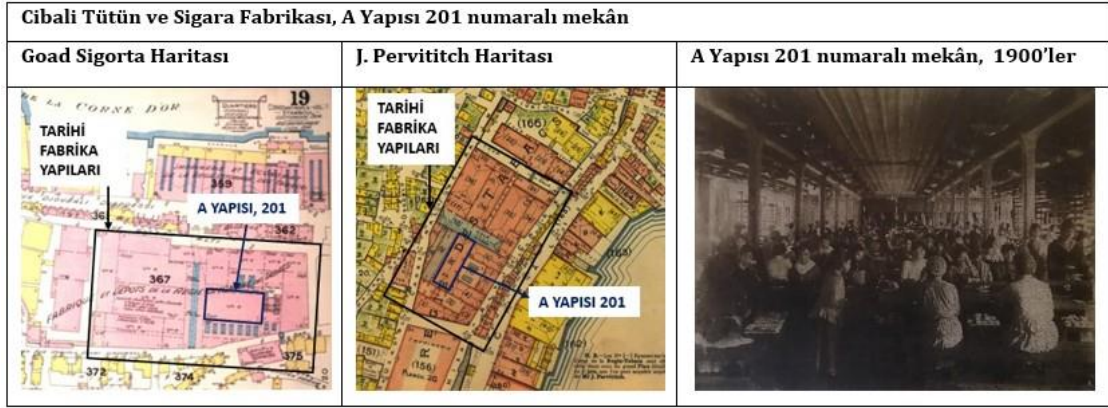
Bu başlık altında Kadir Has Üniversitesi, KHAS Bilgi Merkezi-ana salon olarak yeniden işlevlendirilen rölöve projesi A yapısı 201 numaralı mekân sırası ile genel özellikleri, mekân ve mekân kurgusuna yapılan tasarım müdahaleleri ve bu müdahalelerin miras değerine etkileri üzerinden incelenecektir (Şekil 5.5).

Şekil 5.5 Kadir Has Üniversitesi, KHAS Bilgi merkezi-ana salon, günümüz (TURES arşivi ve Didem Telli’nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Genel Özellikler: Kompleksin en eski binası olan A yapısının ikinci katında yer alan, özgün işlevinde paketleme işlevinin gerçekleştirildiği 201 numaralı mekân, yeniden kullanım sürecinde iki aşamadan geçmiştir. İlk aşamada oditoryum olarak kullanılmıştır. 2007 yılı sonunda tarihi fabrika yapılarının güneyinde kalan Tekel Alkollü İçkiler Hizmet Binası yerine Kadir Has Üniversitesi Kültür Merkezi’nin yani inşa edilmesi çalışmalarına başlanmıştır. Bu çalışmanın paralelinde A bloktaki mekânların işlevleri tekrar değerlendirilerek A yapısı 201 numaralı mekânda bulunan oditoryumun D bloğa taşınmasına karar verilmiştir.

Bu kararın ardından oditoryumun, KHAS Bilgi Merkezi-ana salon olarak üniversitenin farklı kullanıcılarının ulaşabildiği bir ortak kullanım mekânı olarak yeniden işlevlendirilmesi için kapsamlı müdahaleler gerçekleştirilmiştir (Şekil 5.6, Şekil 5.7).

Şekil 5.6 Cibali Tütün ve Sigara fabrikası, A yapısı 201 numaralı mekân, 1900'ler (Alper, 2019 ve SALT Araştırma, 2021 üzerinden hazırlanmıştır.)

Şekil 5.7 Cibali Tütün ve Sigara fabrikası, A yapısı 201 numaralı mekân, restorasyon çalışmaları (Alper, 2019 üzerinden hazırlanmıştır.)

Mekân ve Mekân Kurgusuna Yapılan Tasarım Müdahaleleri: Rölöve projesi A yapısı 201 numaralı mekânın KHAS Bilgi merkezi-ana salon olarak işlevlendirilmesi sürecinde mekân ve mekân kurgusuna yapıldığı tespit edilen tasarım müdahaleleri şunlardır (Şekil 5.7, Şekil 5.8 ve Şekil 5.9):

1-Plan Şeması ve Hacimsel Oluşuma Müdahale: Proje analizleri ve mekâna ait dönem fotoğraflarında A yapısı 201 numaralı mekânın özgün kullanımında yekpare bir plan şeması ve hacimsel oluşuma sahip olduğu görülmüştür. Mekânın

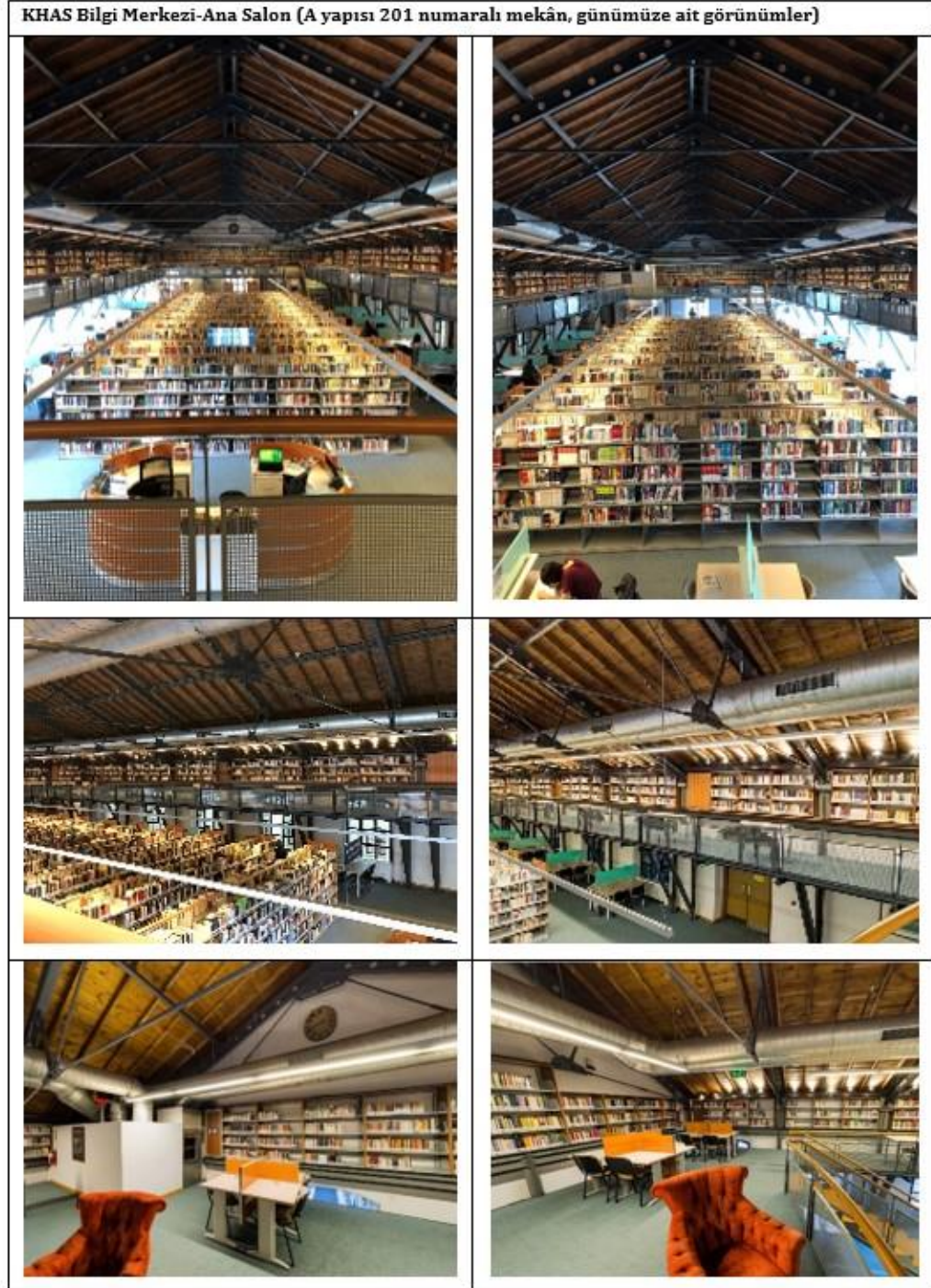
Kadir Has Üniversitesi kapsamında ilk olarak oditoryum ardından da KHAS Bilgi merkezi-ana salon olarak yeniden işlevlendirilmesi süreçleri sonrasında da bu özelliğini korumuştur. Mekâna yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahalelerinin üçüncü bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları çatkısı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

a) Dış duvar: Mekân dört yönde iki tuğla kalınlığında, hatıl niteliğindeki INP profillerle güçlendirilmiş taşıyıcı yığma duvarlarla çevrilidir. Bu duvarlar fabrikadaki diğer dış duvarlar gibi yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında öncelikle Monotop 612, Carbodur S512 ve “Hex-230C” ile “wrapping” tekniği uygulanarak sağlamlaştırılmışlardır. Yerinde incelemede dış duvarlara standart bakım, basit onarım kapsamında yeni sıva yapıldığı, ardından da duvarların özgün kullanımlarındaki beyaz renge tekrar boyandığı tespit edilmiştir. Yeni işlevin gereği olarak mekâna eklenen asma kat döşemesinin taşınması için kullanılan çelik taşıyıcıların dış duvarlara sabitlenmiştir. Restorasyon çalışmalarında kaldırılan muhdes malzeme rampasının bulunduğu pencere boşluğunun özgün formuna kavuşabilmesi için kısmi duvar eki yapılmıştır. Mekânın oditoryum olarak kullanıldığı dönemde aynı malzeme ile kapatılan rölöve projesi koridor bağlantısı kütüphane işlevi ile kullanımında tekrar açılmıştır.

b) İç duvar: A yapısı 201 numaralı mekânın rölöve projesinde görülen özgün işleviyle kullanımında iç duvarlara sahip olmadığı tespit edilmiştir. Kütüphane işleviyle kullanımında ise ana salonun yaya köprüsüne bağlandığı giriş kapısının sağına ve tam karşısına tümel, asma kata ise kısmi iç duvarlar eklenmiştir. Kartonlu alçı levha oldukları tespit edilen ekler özgün dış duvarlar gibi beyaz renktedir.

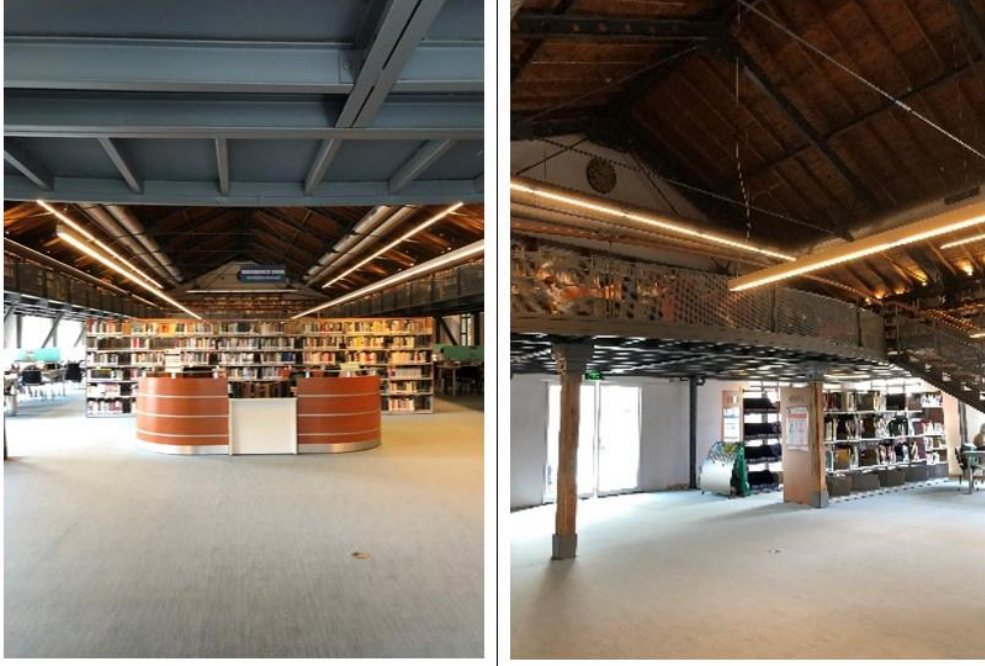
c) Döşeme: Literatür çalışması kapsamında mekânın özgün zemin döşemesinin volta döşeme olduğu ve Monotop 612, Carbodur S512 ve “Hex-230C” ile “wrapping” tekniği uygulanarak sağlamlaştırıldığı tespit edilmiştir. Restorasyonda volta döşeme korunmuş; yeni işlevin gerektirdiği ekstra alan ihtiyacı mekâna çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak eklenen çelik asma kat döşemesi ile çözülmüştür. Çelik döşeme gri renge boyanmıştır.

d)Tavan: Mekânın ahşap çitâlı özgün tavanı çürümüşdür. Restorasyon çalışmaları kapsamında inşa edilen yeni asma çatı kapatılmayarak bu mesafe ek kat için gerekli tavan yüksekliğinin sağlanmasında kullanılmıştır. Mekân içerisinde çelik çatı makaslarına taşıtılan ahşap üst örtü görülmektedir. Çatının görülen strüktür elemanları asma kat döşemesi ile aynı gri renge boyanmıştır.

Şekil 5.8 KHAS Bilgi merkezi-ana salon (Rölöve projesi A yapısı 201 numaralı mekân) günümüze ait görünüm (Didem Telli'nin arşivi ve Kadir Has Üniversitesi, 2021)

KHAS Bilgi Merkezi-Ana Salon (A yapısı 201 numaralı mekân, günümüze ait görünüm)ler)

Şekil 5.9 KHAS Bilgi merkezi-ana salon (Rölöve projesi A yapısı 201 numaralı mekân) günümüze ait görünüm (Didem Tellî'nin arşivi)

2- Mimari Strüktüre Müdahale: Literatürde restorasyon çalışmaları kapsamında mekânın çürüyen özgün ahşap karkas sisteminin çeliğe dönüştürüldüğü belirtilmektedir. Bu kapsamda A yapısı 201 numaralı mekânın yeniden işlevlendirilmesi sürecinde yapılan tasarım müdahalelerinin üçüncü bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan mimari strüktür elemanları çatkısı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

a) Kolon: A yapısı 201 numaralı mekânın özgün taşıyıcı sistemi 20x20 cm boyutundaki ahşap dikmelerdir. Günümüzde ana salonun giriş kapısının her iki tarafında simgesel olarak korunan iki dikme, çelik ayaklara oturtularak yeni taşıyıcı sisteme simgesel olarak da olsa entegre edilmiştir. Restorasyon çalışmalarının ilk aşamasında mekânın oditoryum olarak işlevlendirilmesi nedeniyle çürüyen kolonların kaldırılmasından sonra asma çatı uygulamasının tercih edildiği düşünülmektedir.

b) Kiriş: Dönem fotoğrafındaki ahşap kirişler günümüze ulaşmamıştır.

c) Çatı Makası: Restorasyon çalışmaları kapsamında kaldırılan çürüyen ahşap çatı makasları yerine yeni kullanımda mekâna çelik çatı makasları eklendiği tespit edilmiştir. Yeni asma çatıyı taşıyan çelik çatı makasları ve profil ekleri mekândaki asma kat döşemesi eki ile aynı gri renge boyanmıştır.

3- Cephe Düzenine Müdahale: Proje analizleri, mekâna ait fotoğraflar ve yerinde inceleme verileri esas alınarak A yapısı 201 numaralı mekânın yeniden işlevlendirilmesi sürecinde yapılan tasarım müdahalelerinin, üçüncü bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan cephe düzeni elemanları çatkısı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

a) Kütle Formu: A yapısı 201 numaralı mekânda iki aşamada gerçekleştirilen restorasyon ve yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında özgün kütleyle işlevsel kurgu elemanları başlığı altında da değerlendirebileceğimiz çağdaş bir yaya köprüsü eklenmiştir. Liberasyon çalışmalarında kaldırılan malzeme rampası, genel tasarımı ve kullanılan malzeme itibarıyla muhdes olarak değerlendirildiği için özgün kütle formunu etkileyen bir müdahale kapsamına girmemektedir.

b) Doluluk/Boşluk Oranı: Mekânın rölöve projesi geçide (A Blok hol) bakan cephesinde, malzeme rampasının yer aldığı boşluk, kısmi olarak doldurularak standart pencere boşluğuna dönüştürülmüştür. Ayrıca mekânın A2 avlusuna bakan cephesinde koridorun bulunduğu kısmın restorasyon çalışmalarının ilk aşamasında doldurulduğu, kütüphane işlevinde yeniden bir kapı boşluğu açılarak yaya köprüsüne bağlandığı görülmüştür. Bu müdahaleler dışında mekânın özgün doluluk/boşluk oranları korunmuştur.

c) Mimari Bezeme: Mimari bezemeler incelendiğinde dört yönde neoklasik cephe özellikleri tespit edilmiştir. Mekânın Galerî KHAS’a bakan cephesinde de görüldüğü gibi (Bkz. sayfa 275) pencereleri ortalayarak tüm yapıyı dolaşan silmeleri, adeta binayı taçlandırılacak gibi yapılan pahlı kesme taş görünümlü sıva duvar dokusu, mevcut yatay etkiyi dengeleyen; pencere aralarında plastır yaparak oluşturulan doluluklar, pencere boşluklarının pahlı kesme taş biçimli sıva basık bir kemerle taçlandırılması ve yalnızca pencere boşlukları hizasında yer alan kat silmeleri gibi tüm karakteristik özellikleri korunmuştur.

d) Çatı örtü sistemi: Yeniden İşlevlendirme sürecinde mekânın özgün kullanımında sahip olduğu beşik çatı formunun korunduğu ancak tamamen ahşap olan üst örtünün çelik taşıyıcı ve ahşap kaplama olarak yenilendiği tespit edilmiştir.

4-Teknik Sistemlere Müdahale: Proje analizleri, mekâna ait fotoğraflar ve yerinde inceleme verileri esas alınarak A yapısı 201 numaralı mekânın yeniden işlevlendirilmesi sürecinde yapılan tasarım müdahalelerinin üçüncü bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan teknik sistemlerle ilgili elemanlar çatkısı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

a) Aydınlatma sistemi elemanları: Mekâna pencerelerden doğal ışık sağlandığı, dönem fotoğraflarında görülen floresan aydınlatmaların ana salonda boy lu boyunca devam eden metal renkte doğrusal floresan aydınlatmalar ile değiştirildikleri, asma katta çatı makaslarının köşelerinde spot aydınlatmaların kullanıldığı tespit edilmiştir.

b)İklimlendirme sistemi elemanları: Dönem fotoğrafında iklimlendirme sistemi elemanı görülmemekle birlikte günümüzde mekânın içerisinde, yapının özgün tütün ve sigara fabrikası karakteri ile uyumlu olduğu düşünülen, galvanizli çelik sacdan imal edilmiş metalik gri renkte havalandırma kanalları yer almaktadır.

c)Yangın güvenlik sistemi elemanları: Dönem fotoğraflarında yangınlık güvenlik sistemi elemanları görülmemektedir. Yerinde incelemede, ana salonda duman dedektörleri, sprinkler söndürme sistemi ve yangın söndürme cihazları ile çeşitli ikaz levhaları kullanıldığı görülmüştür.

d) Tesisat sistemi elemanları: Mekânda ayrıca tesisat elemanları kullanılmamıştır.

5-İşlevsel Kurguya Müdahale: İlgili proje analizleri, mekâna ait fotoğraflar ve yerinde inceleme verileri esas alınarak A yapısı 201 numaralı mekânın yeniden işlevlendirilmesi sürecinde yapılan tasarım müdahalelerinin üçüncü bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan işlevsel kurgu elemanları çatkısı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

a) Merdiven: Rölöve projesi ikinci kat planında görülen M1 numaralı merdiven restorasyon çalışması kapsamında kaldırılmıştır. Yeni kullanımda muhdes M1 numaralı merdivenin yerine ve tam karşı çaprazına mekânı çelik asma kat döşemesine bağlayan iki adet ahşap küpeşteli çelik merdiven eklenmiştir.

b) Asansör: Yerinde incelemede ana salonun girişinde hemen sağa, normal kat ile asma kat arasında çalışan bir kitap asansörü eklendiği görülmüştür.

c) Yaya köprüsü/rampa: Mekânı H yapısına bağlayan muhdes malzeme rampasının kaldırıldığı, liberasyon çalışmaları kapsamında yıkılan F blokta yer alan koridorun izdüşümüne çelik bir yaya köprüsü inşa edilerek bilgi merkezinin ön ve ana salonlarının birbirlerine bağlandığı tespit edilmiştir.

6-Özgün Atmosfere Müdahale: Proje analizleri, mekâna ait fotoğraflar ve yerinde inceleme verileri esas alınarak A yapısı 201 numaralı mekânın yeniden işlevlendirilmesi sürecinde yapılan tasarım müdahalelerinin üçüncü bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan özgün atmosfer elemanları çatkısı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

İlk olarak A yapısı 201 numaralı mekânın “Tasarım Müdahalesi Yöntemlerinin Gruplandırılması” başlığı altında endüstri yapılarında özgün eleman kategorisine giren sını donanımına sahip olmadığı tespit edilerek çalışmaya bu yönde devam edilmiştir.

a) Doğrama: Mekânın özgün doğramaları ahşap malzemeden yapılmıştır. Restorasyon çalışmalarında çürüyen pencere kasaları siyah alüminyumdan özgün formda imal edilen yenileri ile değiştirilmiştir. Kapı doğramaları da yine alüminyum doğramalı laminat kapılar olarak yenilenirken, yaya köprüsüne açılan alanda ise alüminyum ve cam malzemeden üretilen fotoselli bir kapı kullanılmıştır.

b) Donatı: Yerinde incelemede, KHAS merkezi ana salonda kullanılan raf, masa ve sandalyelerin çağdaş tercihler oldukları, bu donatılarda ahşap doku ile beyaz rengin ağırlıklı olarak tercih edildiği görülmüştür.

c) Kaplama: Literatürde rölöve projesi A yapısı 201 numaralı mekânın döşeme kaplamasının 9/96 cm boyutunda balıksırtı ahşap parke olduğu belirtilmiştir. Ancak yerinde incelemede özgün balık sırtı parkeye ait bir iz tespit edilememiş, olasılıkla ahşap taşıyıcı strüktürün çürümesi gibi parkelerin de yapının atıl kaldığı dönemde zarar gördükleri düşünülmüştür. Günümüzde ana salonun normal ve asma kat döşemeleri boydan boya açık gri renkte halı ile kaplanmıştır. Özgün kullanımında ahşap çitalı olduğu görülen tavan kaplaması ile ahşap ve kiremit çatı örtüsü yerini salondan görülen yeni çatının ahşap kaplamaları ile çelik strüktürüne bırakmıştır. Korunabilen özgün kiremitler çağdaşlarıyla birlikte üst örtüye yeniden döşenmiştir.

d) Peyzaj: Mekânda peyzaj öğeleri kullanılmamıştır.

e) Diğer elemanlar: Yerinde incelemede mekâna metal yönlendirme levhalarının eklendiği tespit edilmiştir.

Mekân ve Mekân Kurgusuna Yapılan Tasarım Müdahalelerinin Miras Değerine

Etkileri: “Mekân ve Mekân Kurgusuna Yapılan Tasarım Müdahaleleri” başlığı altında A yapısı 201 numaralı mekâna yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında yapıldıkları tespit edilen müdahalelerin miras değerine etkilerinin, çalışmamızın üçüncü bölümünde “Miras Değerinin ve Miras Değerine Etki Etme Kriterlerinin Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan katkı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1-Şehircilik Yönünde Değere Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri yapının Haliç silüetindeki kütle formunu etkilemedikleri için tarihi fabrika yapılarının şehircilik yönünden sahip oldukları miras değerini de etkilememişlerdir.

2-Tarihsel Değere Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri Osmanlıda sanayileşme hareketleri dönemine tarihlenen özgün mekân ve mekân kurgusu elemanlarını etkiledikleri için tarihsel değeri de etkilemişlerdir. Tarihsel değeri etkilediği belirlenen mekân ve mekân kurgusu elemanı müdahaleleri ve ilgili analizler şunlardır:

a) Plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler dış duvar, iç duvar, döşeme ve tavana yapılan müdahalelerdir. Mekânın doğu ve batı duvarına yeni asma kat döşemesini taşımak için eklenen çelik payandalar ve dört dış duvara da yaslanan çelik asma kat döşemesi çağdaş bir 21. yüzyıl eki olarak ayırt edilebilmektedir. Normal kata eklenen bölücü iç duvarlar özgün dış duvarlarla aynı beyaz renkte boyandıkları için ana salonun özgün hacimsel oluşumunun algılanması zorlaşmıştır. Nitekim bölücü duvarların asma katta kısmi tutulmaları sayesinde mekâna sonradan eklendikleri anlaşılmaktadır. Normal katın özgün volta döşemesinde zorunlu sağlamlaştırma ve onarım müdahaleleri dışında bir tasarım müdahalesi gerçekleştirilmemiştir. Dönem fotoğrafında görülen ahşap çatalı tavan tamamen temizlenmiştir. Çürüyen ahşap tavana yapılan müdahale yapının atıl durumda kaldığı dönemde uğradığı tahribat sonrası yeniden kullanım için yapılması zorunlu bir müdahaledir.

b) Mimari strüktür elemanları: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler kolon, kiriş ve çatı makasına yapılan müdahalelerdir. A yapısı 201 numaralı mekânın, ahşap dikmelerle taşınan karkas çatı sisteminin simgesel olarak korunan kolonlar dışında günümüze ulaşmamıştır. Mekâna sonradan eklenen ve çağdaş bir 21. yüzyıl eki olarak ayırt edilebilen çelik payandalar gri renktedir. Çürüyen özgün ahşap kirişlere ve çatı makaslarına ait bir iz de günümüze ulaşamamıştır. Çatının yenilenmesinde mekâna eklenen çelik çatı makasları ve profillerin de diğer strüktür elemanları ile aynı gri renkte olmaları çağdaş 21. yüzyıl katmanını ortak bir görünüme kavuşturmuştur.

c) Cephe düzeni elemanları: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler kütle formu, doluluk-boşluk oranı, mimari bezeme ve çatı örtü sistemine yapılan müdahalelerdir. Rölöve projesi A yapısı 201 numaralı mekâna, rölöve projesinde koridor olarak adlandırılan kısımda, çağdaş bir yaya köprüsü eklenmiştir. Bunun dışında kuzey ve güney dış duvarlarının doluluk-boşluk oranlarına müdahale edilmiş, güney duvarında yaya köprüsü bağlantısı için oditoryum işlevinde doldurulan açıklık tekrar boşaltılmıştır. Güney duvarında, özgün işlevinde rölöve projesi geçide (A Blok hol) bağlanan malzeme rampasının bulunduğu boşluğun mekândaki standart pencere boşlukları ile aynı boyutta

olacak şekilde doldurulduğu tespit edilmiştir. Malzeme rampasının muhdes olduğu düşünüldüğü için yapılan doldurma da bu boşluğun varlığına işaret edecek bir renk kullanımının tercih edilmemesi olumsuz görülmemiştir (Şekil 5.10). Mekânın cephesinde mevcut olan mimari bezemeler asıllarına uygun olarak korunmuştur. Basit onarım kapsamında bu bezemelerin farklı tütün tonlarında boyanması neoklasik özelliklerin ayırt edilmesini kolaylaştırmıştır. Özgün beşik çatı örtüsü restorasyon çalışmaları kapsamında yine beşik çatı formunda yenilenmiştir.

Şekil 5.10 Cibali Tütün ve Sigara fabrikası, A yapısı 201 numaralı mekân, cepheden görünüm (Alper, 2019 ve Yapı, 2021)

d) Teknik sistemlerle ilgili elemanlar: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler aydınlatma sistemi, iklimlendirme sistemi ve yangın güvenlik sistemi için yapılan müdahalelerdir. Literatürde KHAS Bilgi merkezi-ana salonun, kampüs yapılarının tarihsel değeri ve kitapların korunma koşulları göz önüne alınarak özel bir yangın, güvenlik ve klima sistemiyle donatıldığı bilgisine ulaşılmıştır (Alper, 2019). Yerinde incelemede mekâna eklenen aydınlatma, iklimlendirme ve yangın güvenlik sistemi eklerinin, çağdaş 21. yüzyıl katmanı olarak, rahatlıkla ayırt edilebilecek şekilde açıkta bırakıldıkları görülmüştür. Pencerelerden sağlanan doğal ışığı destekleyen doğrusal floresan aydınlatmalar ve galvaniz sacdan yapılmış dairesel kesitli havalandırma kanalları bu başlık altında mekândaki en dikkat çekici öğelerdir.

e) İşlevsel kurgu elemanları: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler merdiven, yaya köprüsü/rampa ve kitap asansörü için yapılan müdahalelerdir. Mekândaki M1 numaralı merdivenin kaldırıldığı görülmüştür. Literatürde merdiven muhdes olarak nitelendirildiği için simgesel olarak korunmaması olumsuz bir uygulama olarak değerlendirilmemiştir. Yeni işlevde asma kata ulaşımı sağlayan çelik merdiven ekleri çağdaş 21. yüzyıl katmanları olarak ayırt edilebilmektedir. Rölöve projesinde mekânı geçide bağladığı görülen muhdes malzeme rampası restorasyon projesi kapsamında kaldırılmıştır. Rampa muhdes olduğu için mekânda simgesel olarak korunmaması M1 merdiveninde olduğu gibi değer kaybına yol açmamıştır. Liberasyon çalışmaları kapsamında yıkılan F blokta yer alan koridor yerine eklenen çelik yaya köprüsü eki mekânın çağdaş 21. yüzyıl etkisini güçlendirmiştir. Tüm bu müdahaleler dışında yerinde incelemede salona girince hemen sağda, normal kat ile asma kat arasında çalışan bir kitap asansörü görülmüştür. Bu eleman da mekâna eklenen başka bir 21. yüzyıl ögesidir.

f) Özgün Atmosfer elemanları: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler doğrama, donatı, kaplama ve diğer elemanlar için yapılan müdahalelerdir.

Literatür kapsamında ahşap oldukları bilinen pencere doğramaları aslına uygun formda siyah alüminyum, kapı doğramaları ise gri renkte alüminyum kasalı ahşap laminat kapılar olarak yenilenmiştir. Yerinde incelemede salona eklenen yaya köprüsünün giriş kısmına ise alüminyum ve cam malzemeden üretilen fotoselli bir kapı eklendiği görülmüştür. Mekânda kullanılan tüm raf, masa ve sandalyeler tamamen çağdaş 21. yüzyıl öğeleri olup kullanıcılar için farklı tercihler sunulmuştur. Mekânın özgün işlevinde sahip olduğu beşik çatı formu korunmuş ancak çürüyen ahşap üst örtü yerine çelik taşıyıcılarla desteklenen ahşap bir üst örtü tercih edilmiştir. Literatürde çatının üst yüzeyinin kaplanması sırasında özgün Marsilya tipi kiremitlerden sağlam olanların tekrar kullanıldıkları özellikle vurgulanmıştır. Mekâna yeni kullanımında eklenen metal yönlendirme levhaları çağdaş 21. yüzyıl ekleridir.

3-Teknik Değere Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri yapı ve yapım tekniklerine ait elemanları etkiledikleri için teknik değeri de etkilemişlerdir. Teknik değeri etkilediği belirlenen mekân ve mekân kurgusu elemanı müdahaleleri ve ilgili analizler şunlardır:

a) Plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları: Bu başlık altında teknik değeri etkileyen müdahaleler dış duvar, iç duvar, döşeme ve tavana yapılan müdahalelerdir. Dış duvarlara ve döşemeye yapılan sağlamlaştırma müdahaleleri zorunlu olmakla birlikte gerekli görüldüğü takdirde yapılacak analizler ile 21. yüzyılda kullanılan güçlendirme uygulamaları ve bu uygulamalarda kullanılan malzemeler hakkında bilgi verecek müdahalelerdir. Salona restorasyon çalışmalarında eklenen bölücü iç duvarlar normal katta özgün dış duvarlarla aynı renk oldukları için orijinal plan kurgusunun algılanması zorlaşmıştır. Yine de ilgili analizlerde 21. yüzyılda kullanılan yapı ve yapım yöntemleri hakkında bilgi verecekleri düşünülmektedir. Benzer bir durum dış duvarlarda aynı malzeme ile yapılan eklerde de görülmektedir. Volta döşeme özgün yapı ve yapım tekniklerini, çelik asma kat döşemesi ile asma çatı ise 21. yüzyıl yapı ve yapım tekniklerini yansıtmaktadır.

b) Mimari strüktür elemanları: Bu başlık altında teknik değeri etkileyen müdahaleler kolon, kiriş ve çatı makasına yapılan müdahalelerdir. Özgün ahşap karkas çürüdüğü için yapılan zorunlu yenilemenin ardından mekânda 19. yüzyıla tarihlenen iki ahşap dikme simgesel olarak korunmuştur. Özgün çatı karkaslarına ve ahşap kirişlere ait izlerin günümüze ulaşamaması özgün yapı ve yapım tekniği hakkında bilgi edinilmesini engellemektedir. Bununla birlikte mekâna sonradan eklenen çelik payandalar, çelik çatı makasları ve profiller ile 21. yüzyılda kullanılan yapı ve yapım teknikleri görülebilmektedir.

c) Cephe düzeni elemanları: Bu başlık altında teknik değeri etkileyen müdahaleler kütle formu, doluluk-boşluk oranı, mimari bezeme ve çatı örtü sistemine yapılan müdahalelerdir. Yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında rölöve projesi A yapısı 201 numaralı mekânın korunan doluluk ve boşluk oranları, mimari bezemeleri ve beşik çatı örtüsü sayesinde özgün yapı ve yapım teknikleri günümüze aktarılmıştır. Yenileme çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen basit

onarım, rölöve projesi ikinci kat planında koridor olarak gösterilen kısımda inşa edilen çağdaş yaya köprüsü eki ve çağdaş çatı strüktürü ile mekâna 21. yüzyıl yapı ve yapım tekniklerini yansıtan yeni bir katman eklenmiştir.

d) Teknik sistemlerle ilgili elemanlar: Bu başlık altında teknik değeri etkileyen müdahaleler aydınlatma, iklimlendirme ve yangın güvenlik sistemi için yapılan müdahalelerdir. Aydınlatma ve iklimlendirme sistemi elemanları ile zorunlu müdahale kapsamında değerlendirilen yangın güvenlik sistemi elemanları yapının özgün sanayi karakteri ile uyumlu 21. yüzyıl öğeleridir.

e) İşlevsel Kurgu Elemanları: Bu başlık altında teknik değeri etkileyen müdahaleler merdiven, yaya köprüsü/rampa ve kitap asansörü için yapılan müdahalelerdir. Rölöve projesi A yapısı 201 numaralı mekâna eklenen ahşap küpeşteli çelik merdivenler, çağdaş yaya köprüsü ve kitap asansörü mekânda 21. yüzyıla ait yapı ve yapım tekniğinin görüldüğü elemanlardır. Kaldırılan M1 merdiveni ve malzeme rampası muhdes eklerdir.

f) Özgün atmosfer elemanları: Bu başlık altında teknik değeri etkileyen müdahaleler doğrama, donatı, kaplama ve diğer elemanlar için yapılan müdahalelerdir. Çürüyen ahşap parkelerin, doğramaların ve çatı kaplama malzemesinin yenilenmesi zorunlu müdahaledir. Bu kapsamda çürüyen adi ahşap kaplama yerine kullanılan tekstil zemin kaplaması (halı), çürüyen doğramalar yerine kullanılan siyah ve gri renkli alüminyum doğramalar, yaya köprüsünün girişine yerleştirilen fotoselli cam kapı, yenileme kapsamında ahşap olarak tercih edilen çatı kaplaması ve kütüphane işlevi nedeniyle mekâna eklenen raf, masa ve sandalyeler ile metal yönlendirme levhaları ayırt edilebilir çağdaş 21. yüzyıl katmanlarıdır. Korunan özgün kiremitler ise 19. yüzyıl malzeme kullanımını yansıtmaktadır.

4-Sanatsal Değere Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri neoklasik cephe özellikleri ile ilişkili elemanları etkiledikleri için sanatsal değeri de etkilemişlerdir. Sanatsal değeri etkilediği belirlenen mekân ve mekân kurgusu elemanı müdahaleleri ve ilgili analizler şunlardır:

a) Plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları: Bu başlık altında sanatsal değeri etkileyen müdahaleler dış duvara yapılan müdahalelerdir. Plan şeması ve hacimsel

oluşum elemanları başlığı altında incelediğimiz iç duvar, tavan ve döşeme, neoklasik cephe özellikleri ile ilişkili elemanlar olmadıkları için değerlendirmeye alınmamıştır. Yerinde incelemede, mekânın özgün neoklasik cephe özelliklerini taşıyan dış duvarlarına sağlamlaştırma dışında yapılan müdahalelerin asma katı taşımak amacıyla doğu ve batı duvarlarına içeriden eklenen çelik payandalar oldukları tespit edilmiştir. Payandalar yalnızca iç mekândan görüldükleri ve cepheden algılanmadıkları için bu müdahale mekânın sanatsal değeri üzerinde etkili olmamıştır.

b) Mimari strüktür elemanları: Mekânın mimari strüktür elemanlarına, sağlamlaştırma çalışmaları kapsamında zorunlu müdahaleler ve asma katı taşımak için eklenen çelik payandalar haricinde bir müdahalede bulunulmamıştır. Yapılan müdahaleler neoklasik cephe özelliklerini etkilememiştir.

c) Cephe düzeni elemanları: Bu başlık altında sanatsal değeri etkileyen müdahaleler, kütle formu, doluluk-boşluk oranları, mimari bezeme ve çatı örtü sistemine yapılan müdahalelerdir. Mekânın geçide (A Blok hol) bakan cephesine sonradan eklenen muhdes malzeme rampasının yer aldığı boşluğun kısmi olarak doldurulması ile cephe özgün oranlarına kavuşturulmuştur. İlgili proje analizleri ve yerinde inceleme kapsamında mekânın rölöve projesinde koridora açılan kısmının oditoryum işlevinde doldurulduğu, yeni kullanımda ise bu boşluğun tekrar açıldığı tespit edilmiştir. A yapısının dört yönde sahip olduğu mimari bezemeler gerekli bakım ve onarımlar yapılarak korunmuş, mimari bezemelerin farklı tütün tonlarına boyanması ile özgün biçimlerinin ayırt edilmesi kolaylaştırılmıştır. Yenileme çalışmalarında özgün beşik çatı formu korunmuştur. Muhdes malzeme rampasının kaldırılması ile mekân özgün formuna yeniden kavuşturulurken, rölöve projesinde koridor olarak adlandırılan kısma inşa edilen çağdaş yaya köprüsü eki ile mekâna 21. yüzyıl sanat anlayışını yansıtan çağdaş bir katman eklenmiştir.

d) Teknik sistemlerle ilgili elemanlar: İlgili proje analizlerinde A yapısı 201 numaralı mekânda aydınlatma, iklimlendirme ve yangın güvenlik sistemi ile ilgili müdahaleler yapıldığı ancak cepheden algılanan bir teknik sistem müdahalesi olmadığı görülmüştür. Bu nedenle sanatsal değeri etkileyebilecek bir teknik sistem müdahalesi de bulunmamaktadır.

e) İşlevsel kurgu elemanları: Bu başlık altında sanatsal değeri etkileyen müdahaleler yukarıda cephe düzeni elemanları başlığı altında da ele alınan çağdaş yaya köprüsünün eklenmesi ve muhdes malzeme rampasının kaldırılmasıdır. İşlevsel kurgu elemanları başlığı altında incelediğimiz asma kata çıkan merdivenler ve kitap asansörü eklerinin neoklasik cephe özellikleri ile ilişkili olmadıkları bu nedenle de sanatsal değeri etkilemedikleri görülmüştür.

f) Özgün atmosfer elemanları: İlgili proje analizlerinde A yapısı 201 numaralı mekânda doğrama, donatı, kaplama ve diğer elemanlar ile ilgili müdahaleler yapıldığı tespit edilmiştir. Bu müdahalelerden özgün Marsilya tipi kiremit çatı kaplamasının yenilenmesi zorunlu bir müdahaledir. Çatı aktarımında özgün kiremitlerin, yeni kiremitlerle bir arada kullanıldığı göz önüne alınarak zorunlu müdahale kapsamına giren bu uygulamanın özgün özellikleri koruyarak sanatsal değeri olumlu etkilediği sonucuna varılmıştır. Yenilenen doğramalar çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmektedir. Döşeme kaplamasının yenilenmesi, donatı ve metal yönlendirme elemanlarının eklenmesi gibi müdahaleler cephe düzeni elemanlarını etkilemedikleri için sanatsal değeri de etkilememiştir.

5-Özgünlük Değerine Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri özgün özellikleri etkiledikleri için özgünlük değerini de etkilemişlerdir. Bu bakımdan yenileme çalışmaları adı altında mekân ve mekân kurgusu elemanlarına yapılan tüm müdahaleler dolaylı olarak özgünlük değerini de etkilemekte olup ilgili analizler şunlardır:

a) Plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları: Bu başlık altında özgünlük değerini etkileyen müdahaleler dış duvar, iç duvar, döşeme ve tavana yapılan müdahalelerdir. Dış duvarlara değerlendirme dışı tutulan basit onarım ve zorunlu müdahaleler haricinde yapılan müdahale, asma kat döşemesini taşıyan çelik

payandaların sabitlenmesidir. Çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilen bu müdahalenin duvarlara zarar vermeden geri alınması mümkün değildir. Normal kata eklenen tümel iç duvarlar ve özgün duvarlarla aynı renkte oldukları için 19. yüzyıl katmanının ayırt edilmesi zorlaşmıştır. Asma kata eklenen kısmi iç duvarlarda aynı sorun görülmemektedir. Volta döşemeye değerlendirme dışı tutulan basit onarım ve zorunlu müdahaleler haricinde bir müdahalede bulunulmamıştır. Mekâna eklenen çelik asma kat döşemesi çağdaş bir 21. yüzyıl ekidir. Çürüyen ahşap çatalı tavanın temizlenmesi zorunlu müdahale kapsamındadır. Mekânın içerisinde görülen asma çatı ise çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmektedir.

b) Mimari strüktür elemanları: Bu başlık altında özgünlük değerini etkileyen müdahaleler kolon, kiriş ve çatı makasına yapılan müdahalelerdir. Giriş kapısının iki tarafında simgesel olarak korunan ahşap dikmeler mekânın özgün taşıyıcı sistemi hakkında bilgi edinmemizi sağlayan öğelerdir. Dönem fotoğrafında görülen ahşap kirişler simgesel olarak korunmamıştır. Yerinde incelemede rölöve projesi A yapısı 201 numaralı mekânda özgün ahşap çatı makaslarının da simgesel olarak korunmadıkları ancak yeni asma çatıyı taşıyan çelik çatı makasları ve profil eklerinin çağdaş 21. yüzyıl ekleri olarak ayırt edilebildikleri tespit edilmiştir. Asma katı taşıyan çelik payandalar da yine mekândaki çağdaş 21. yüzyıl ekleridir.

c) Cephe düzeni elemanları: Bu başlık altında özgünlük değerini etkileyen müdahaleler kütle formu, doluluk-boşluk oranı, mimari bezeme ve çatı örtü sistemine yapılan müdahalelerdir. Mekâna eklenen yaya köprüsü çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmektedir. Salonun geçide (A Blok hol) bakan cephesinde muhdes malzeme rampasının yer aldığı boşluğun kısmi olarak doldurulması ile özgün özelliklerinin geri kazandırılmıştır. Aynı durum restorasyon çalışmalarının birinci aşamasında doldurulan koridor boşluğun tekrar açılması için de geçerlidir. Mekânın doğu ve batı duvarlarındaki özgün doluluk-boşluk oranları ve mimari bezemeleri olduğu gibi korunmuş, bezemelerin farklı tütün tonlarında boyanmaları sayesinde ayırt edilebilirlikleri arttırılmıştır. Zorunlu müdahale kapsamında yenilenen çatı örtü sistemi ise mekânda çağdaş bir müdahale olarak ayırt edilebilmektedir.

d) Teknik sistem elemanları: Bu başlık altında özgünlük değerini etkileyen müdahaleler aydınlatma, iklimlendirme ve yangın güvenlik sistemi elemanları için yapılan müdahalelerdir. Mekân boyunca devam eden floresan aydınlatmalar ve asma katta çatı makaslarının köşelerine yerleştirilen spotlar 21. yüzyıla ait eklerdir. Mekâna eklenen yangın güvenlik sistemi gibi iklimlendirme sistemi de kitapların korunabilmesi için zorunlu müdahale olarak değerlendirilmektedir. Her iki sistem de çağdaş bir 21. yüzyıl katmanını niteliğindedir.

e) İşlevsel kurgu elemanları: Bu başlık altında özgünlük değerini etkileyen müdahaleler merdiven, yaya köprüsü/rampa ve kitap asansörü için yapılan müdahalelerdir. Muhdes M1 merdiveni ile malzeme rampasının kaldırılması ile mekân özgün kurgusuna kavuşturulmuştur. Yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında eklenen ahşap küpeşteli çelik merdivenler, yaya köprüsü ve kitap asansörü çağdaş 21. yüzyıl öğeleri olarak ayırt edilebilmektedir. Çelik merdivenler ile kitap asansörünün yeni asma kata sabitlenmeleri, yaya köprüsünün de rölöve projesinde koridor olarak adlandırılan kısımda inşa edilmesi sayesinde mekânın özgün özelliklerinin korunması sağlanmıştır.

f) Özgün atmosfer elemanları: Bu başlık altında özgünlük değerini etkileyen müdahaleler doğrama, donatı, kaplama ve diğer elemanlar başlığı altında yapılan müdahalelerdir. Çürüyen donatıların ve kaplama malzemelerinin yenilenmesi zorunlu müdahale kapsamındadır. Bununla birlikte siyah ve gri renkli alüminyum olarak yenilenen doğramalar, laminat ve fotoselli kapılar, zeminde kullanılan halı ve ahşap çatı kaplaması çağdaş bir 21. yüzyıl katmanını olarak ayırt edilebilmektedir. Benzer şekilde mekânda tercih edilen raf, masa ve sandalye gibi donatılar ile metal yönlendirme levhaları da çağdaş 21. yüzyıl öğeleridir. Çatının Marsilya tipi kiremitlerinden sağlam olanların ayıklanarak yeniden kullanılması ile özgün bir özellik kısmen korunmuştur. Nitekim cephe fotoğraflarında özgün kiremitler ile özgün olmayan kiremitler ayırt edilememektedir.

6-Belge Değerine Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri Osmanlı sanayileşme dönemi hakkında bilgi veren somut öğeleri etkiledikleri için belge değerini de etkilemişlerdir. Yenileme çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen tüm müdahaleler endüstri yapısının ait olduğu dönemin inşaat tekniğinin, malzeme kullanımının, döneme özgü yapı tipinin, sanat anlayışının ve tarihsel yapının somut kanıtları olan mekân ve mekân kurgusu elemanlarını etkiledikleri için belge değerini de etkilemekte olup ilgili analizler şunlardır:

a) Plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları: Bu başlık altında belge değerini etkileyen müdahaleler dış duvar, iç duvar, döşeme ve tavana yapılan müdahalelerdir. Mekânın INP profillerle desteklenen kagir dış duvarlarına ve döşemeye yapılan zorunlu sağlamlaştırma müdahaleleri, basit onarımlar, asma katın taşındığı çelik payandalar, yeni iç duvar ekleri, yenilenen asma çatı ve asma kat eki hem 19. yüzyıl elemanlarının korunmasını sağlayacak hem de yapının yeniden işlevlendirilmesinde etkili olan 21. yüzyıl toplumunun sahip olduğu yapı, yapım yöntemi ve malzeme kullanımı hakkında bilgi verecek öğelerdir. Bu kapsamda dış duvarlar ve volta döşemeden mekânın özgün özellikleri hakkında bilgi edinilmektedir. Özgün ahşap çatalı tavan çürüdüğü için günümüze ulaşamamıştır. Günümüzde ana salondan ancak yenilenen çatı görülebilmekte olup bu değişiklikler çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmektedir.

b) Mimari strüktür elemanları: Bu başlık altında belge değerini etkileyen müdahaleler kolon, giriş ve çatı makasına yapılan müdahaleleridir. Mekâna eklenen çelik taşıyıcılar, çelik çatı makasları, profiller ile boya vb. müdahaleler 21. yüzyıl hakkında bilgi veren çağdaş eklerdir. Günümüzde ana salonun giriş kapısının iki tarafında simgesel olarak korunan ahşap dikmeler ise yapının inşa edildiği dönemi temsil etmektedir.

c) Cephe düzeni elemanları: Bu başlık altında belge değerini etkileyen müdahaleler kütle formu, doluluk-boşluk oranı, mimari bezeme ve çatı örtü sistemine yapılan müdahalelerdir. Mekâna eklenen yaya köprüsü 21. yüzyıl hakkında bilgi veren çağdaş bir dönem ekidir. Korunan doluluk-boşluk oranları ve mimari bezemeler yapının inşa edildiği dönemdeki üslup hakkında bilgi vermektedir. Özgün bezemelerinin farklı tütün tonlarına boyanmaları ile dikkat

çekicilikleri arttırılmıştır. Beşik formu korunarak yenilenen çatı iç mekânda çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak algılanırken, cephede özgün doku ile de uyumludur. Sağlamlaştırma ve basit onarım kapsamında yapılan müdahaleler ise ilgili analizlerde yapının yeniden işlevlendirilmesinde etkili olan 21. yüzyıl toplumunun sahip olduğu yapı, yapım yöntemi ve malzeme kullanımı hakkında bilgi verecek öğelerdir.

d) Teknik sistem elemanları: Bu başlık altında belge değerini etkileyen müdahaleler aydınlatma, iklimlendirme ve yangın güvenlik sistemi elemanları için yapılan müdahalelerdir. Mekâna eklenen floresan ve spot aydınlatmalar ile yangın güvenlik ve iklimlendirme sistemi ekleri 21. yüzyıl hakkında bilgi veren somut öğelerdir.

e) İşlevsel kurgu elemanları: Bu başlık altında belge değerini etkileyen müdahaleler merdiven, yaya köprüsü/rampa ve kitap asansörü için yapılan müdahalelerdir. Kaldırılan M1 merdiveni ve malzeme rampası muhdes eklerdir. Yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında eklenen çelik merdivenler, yaya köprüsü ve kitap asansörü ise 21. yüzyıldaki teknoloji, yapı, yapım yöntemleri ve malzeme kullanımını yansıtmaktadır.

f) Özgün atmosfer elemanları: Bu başlık altında belge değerini etkileyen müdahaleler doğrama, donatı, kaplama ve diğer elemanlar başlığı altında yapılan müdahalelerdir. Çürüyen donatıların ve kaplama malzemelerinin yenilenmesi kullanım için zorunludur. Bu kapsamda siyah ve gri renkli alüminyum doğramalar, fotoselli kapı, zeminde kullanılan halı, ahşap çatı kaplaması, raf, masa ve sandalye gibi donatılar ile metal yönlendirme levhaları 21. yüzyıl eklerdir. Çatının korunan Marsilya tipi kiremitleri ise 19. yüzyıldaki malzeme kullanımını yansıtmaktadır.

Rölöve projesi A yapısı 201 numaralı mekânın KHAS Bilgi Merkezi-ana salon olarak yeniden işlevlendirilmesi kapsamında yaptığımız incelemelerin çalışmamız kapsamında geliştirilen analiz tablosuna işlenmiş hali EK C' de verilmiştir (Bkz. sayfa 453-456).

5.2.3 Geçit (A Blok Hol)

Bu başlık altında Kadir Has Üniversitesi, A blok hol olarak yeniden işlevlendirilen rölöve projesi geçit mekânı, sırası ile genel özellikleri, mekân ve mekân kurgusuna yapılan tasarım müdahaleleri ve bu müdahalelerin miras değerine etkileri üzerinden incelenecektir (Şekil 5.11).

Şekil 5.11 Kadir Has Üniversitesi, A blok hol, günümüz (TURES arşivi ve Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Genel Özellikler: Fabrikanın 19. yüzyıl sonuyla 20. yüzyıl başlarında yapılmış olan, dönemin üslup, malzeme ve teknik özelliklerini taşıyan bölümlerinden bir tanesi olan geçit, fabrikanın kuzey yönündeki tütün depolama ve ayırma bölümleri ile güneydeki üretim bölümü arasında yer alan, aynı zamanda fabrikanın doğu ve batı girişlerini de birbirlerine bağlayan uzun dikdörtgen bir yapıdır. Literatürde mekânın zemin kotunun kısmen bodrum kat kotunda olduğu ve üzerinde yer yer köprüler bulunduğu belirtilmiştir.

Geçit bodrum katında bir tünele dönüşerek denize açılmaktadır. Rölöve çalışmalarında, 1900'lere ait dönem fotoğrafında Arnavut kaldırımı olarak gözüken döşeme kaplamasının mozaik olarak değiştirildiği belirlenmiştir. İlk aşamada üstü açık bir iç avlu olduğu bilinen geçide, ilerleyen dönemde eklenen üst örtü, arasında yer aldığı bloklara dayanan çelik ve cam malzemenin kullanıldığı bir asma çatıdır (Şekil 5.12 ve Şekil 5.13).

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, Geçit		
Goad Sigorta Haritası	J. Pervititch Haritası	Rölöve projesi, vaziyet planı

Şekil 5.12 Cibali Tütün ve Sigara fabrikası, geçit, 1900'ler (Alper, 2019 ve Salt Araştırma, 2021 üzerinden hazırlanmıştır.)

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, Geçit		
Geçit, bodrum kat görünümü, 1900'ler	Geçit, zemin kat görünümü, 1900'ler	Restorasyon çalışmaları öncesi görünüm

Şekil 5.13 Cibali Tütün ve Sigara fabrikası, geçit, görünüm (Alper, 2008 ve Alper, 2009)

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, Geçit		
Restorasyon çalışmaları öncesi ve sonrasına ait görünüm		

Şekil 5.14 Cibali Tütün ve Sigara fabrikası, geçit, restorasyon çalışmaları öncesi ve sonrasına ait görünüm (TURES, 2021)

A Blok Hol (Geçit mekânı, günümüze ait görünüm)

Şekil 5.15 Kadir Has Üniversitesi-A blok hol (Rölöve projesi geçit mekânı) günümüze ait görünüm (Didem Telli'nin arşivi)

Yapının fabrika işlevini sürdürdüğü dönemde barındırdığı tüm bu işlevler ile ortak kullanım mekânı olan geçit, yapının üniversite olarak işlevlendirilmesinden sonra da A blok hol adıyla üniversitenin kuzeyindeki derslikler ile güneyindeki yönetim birimlerini birbirine bağlayan bir ortak kullanım mekânı olmaya devam etmiştir.

A blok holün üniversitenin doğu (öğrenci girişi) ve batı girişlerini de birbirlerine bağlaması tasarlanmıştır. Ancak restorasyon çalışmalarının ilerleyen aşamalarında A blok arka bahçede, yeni bir giriş alanı düzenlendiği için A blok holdeki batı girişi işlevini kaybetmiştir. Holün batı girişine bakan bu kısmı günümüzde yemekhanenin oturma bölümü olarak düzenlenmiştir. Yerinde incelemede üniversitenin doğu cephesinde, rölöve projesi B3 yapısı Z04 numaralı mekânında tasarlanan rektörlük girişi artık kullanılmadığı için, A blok holün A ve B blokların ana giriş holü görevini de yüklendiği görülmüştür (Şekil 5.14).

Mekân ve Mekân Kurgusuna Yapılan Tasarım Müdahaleleri: Rölöve projesi geçidin Kadir Has Üniversitesi, A blok hol olarak yeniden işlevlendirilmesi sürecinde mekân ve mekân kurgusuna yapıldığı tespit edilen tasarım müdahaleleri şunlardır (Şekil 5.13, Şekil 5.14 ve Şekil 5.15):

1-Plan Şeması ve Hacimsel Oluşuma Müdahale: Proje analizleri ve mekâna ait dönem fotoğraflarında rölöve projesi geçidin, özgün kullanımında yekpare bir plan şeması ve hacimsel oluşuma sahip olduğu; Kadir Has Üniversitesi A blok hol olarak yeniden işlevlendirilmesi sonrasında da bu özelliğini koruduğu görülmüştür. Bu süreçte yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahalelerinin, üçüncü bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları çatkısı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

a) Dış duvar: Geçit üç yönde onu çevreleyen binaların dış duvarları, batı yönünde de kendi dış duvarı ile sınırlanmıştır. Geçidi sınırlandıran iki tuğla kalınlığındaki taşıyıcı dış duvarlar hatıl niteliğindeki INP profillerle sağlamlaştırılmıştır. Duvarlara öncelikle Monotop 612, Carbodur S512 ve “Hex-230C” ile “wrapping” tekniği uygulanarak gerekli güçlendirmeler yapılmıştır. Yerinde incelemede dış duvarlara yeni sıva yapıldığı, ardından da geçidi sınırlandıran özgün güney ve kuzey duvarlarının aynı tütün tonunda boyandıkları görülmüştür. B5 yapısı Z10

numaralı mekân ile ortak olan duvardaki pencere boşluğu doldurularak bordo renge boyanmıştır. Batı duvarında ise bu yöndeki giriş kapısını vurgulayacak şekilde kısmen bordo ve tütün tonu tercih edilmiştir. Liberasyon çalışmalarında geçidin D yapısı ile ortak duvarının yıkılmış, yeniden kullanımda yerine alüminyum taşıyıcılı cam bir dikey bölücü eleman eklenmiştir. Geçidin B4 yapısı Z09 numaralı mekânla ortak duvarındaki pencere boşluğunun doldurulmuştur. Rölöve projesi K yapısı Z23 numaralı mekânın A blok hole bakan cephesinin, üst katlarda olduğu gibi H ve G yapısının doluluk-boşluk oranlarını kazanacak şekilde yeniden düzenlendiği, ardından da özgün duvarlarla aynı tütün rengine boyandığı görülmüştür.

b) İç duvar: İlgili proje analizlerinde ve yerinde incelemede rölöve projesi geçit mekânın özgün kullanımında ve restorasyon çalışmaları sonrasında iç duvarlara sahip olmadığı görülmüştür.

c) Döşeme: Dönem fotoğraflarında ilk aşamada yer yer köprülerden oluştuğu görülen zemin kat döşemesi restorasyon çalışmaları öncesinde volta döşemedir. Literatür çalışması kapsamında volta döşemenin Monotop 612, Carbodur S512 ve “Hex-230C” ile “wrapping” tekniği uygulanarak sağlamlaştırıldığı tespit edilmiştir. Yapılan incelemelerde ayrıca M5 merdiveninin kaldırıldığı, merdivenin yer aldığı döşeme boşluğunun ise doldurulduğu görülmüştür.

d) Tavan: Mekânın özgün kullanıma ait dönem fotoğrafı incelendiğinde, ayrı bir tavan tasarımı olmadığı, mekânda doğrudan çelik asma çatı strüktürünün ve cam kaplamanın görüldüğü tespit edilmiştir. Günümüzde de mekânın içerisinden yenilenen çatının çelik taşıyıcıları ile pleksi cam üst örtüsü görülmektedir. Çatı makasına yapılan müdahaleler mimari strüktür başlığı altında ele alınacaktır.

2- Mimari Strüktüre Müdahale: Mekânın özgün mimari strüktürü, liberasyon çalışmaları kapsamında yıkılan D yapısına bitişik kısmında görülen döküm kolonlar ve arasında yer aldığı bloklara dayanan çelik taşıyıcılı asma çatı sistemidir. Yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında yapılan tasarım müdahalelerinin üçüncü bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan mimari strüktür elemanları çatkısı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

a) Kolon: Yerinde incelemede ve ilgili dönem fotoğraflarında, rölöve projesi geçit mekânında bulunan beyaz renkli döküm kolonların, gerekli bakımları yapılarak korundukları ve mat gri renkte boyandıkları görülmüştür.

b) Kiriş: Dönem fotoğraflarının incelenmesi ile özgün tasarımında ve günümüzde mekânda kiriş kullanılmadığı tespit edilmiştir.

c) Çatı makası: Geçidin özgün çelik çatı makasları ve profilleri standart bakımları yapılarak korunmuş, beyaz renge sahip bu çatı makasları ve profiller yeni kullanımda özgün kolonlar ile aynı mat gri renge boyanmıştır. Dönem fotoğrafında görülen, özgün çatı makaslarına floresan aydınlatma elemanlarını taşımaları için sonradan eklendikleri düşünülen muhdes çelik profiller ise restorasyon çalışmaları kapsamında kaldırılmıştır.

3- Cephe Düzenine Müdahale: İlgili projeler ve fotoğraflar incelendiğinde özgün halinde geçidi sınırlandıran yapıların; rölöve projesi A, B4, B5, G, H, K ve liberasyon çalışmaları kapsamında yıkılan D yapısı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda geçidin cephe düzenine yapılan müdahaleler onu sınırlandıran yapıların geçide bakan cepheleri ile geçidin batı cephesine ve özgün çatı örtü sistemine yapılan müdahalelerdir. Bu kapsamda gerçekleştirilen tasarım müdahalelerinin üçüncü bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan cephe düzeni elemanları çatkısı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

a) Kütle formu: Geçidin özgün kütesine amfi tiyatroya bağlanan çelik bir merdiven ile üniversitenin batı girişine bağlanan çelik taşıyıcı, ahşap döşemeli bir yaya köprüsü eklenmiştir. Ayrıca geçidin çatısına sonradan eklendiği anlaşılan muhdes malzeme rampası liberasyon çalışmaları kapsamında kaldırılmıştır.

b) Doluluk-boşluk oranı: Geçidin liberasyon çalışmalarında yıkılan D yapısı ile ortak duvarı yerine alüminyum doğramalı cam bir bölücü eklenmiştir. Kadir Has salonu olarak yeniden işlevlendirilen rölöve projesi B4 yapısı Z09 numaralı mekân ile üniversitenin öğrenci girişi ve A blok holü ayıran rölöve projesi B5 yapısı Z10 numaralı mekânlarda pencere boşluklarının bazılarının doldurulmuştur. Rölöve projesi K yapısı Z23 numaralı mekânın A Blok hole bakan cephesi, üst katlarda olduğu gibi H ve G yapılarının doluluk-boşluk oranlarını kazanacak şekilde

yeniden düzenlenmiştir. Öğrenci girişinin A blok hole bağlandığı alanda bulunan düz lentolu ahşap kapı çıkartılarak bu kısım kemerli bir geçiş alanı olarak düzenlenmiştir. Ayrıca bu duvardaki pencere boşluğu da doldurulmuştur. Yerinde incelemede, A blok holü güney yönde sınırlandıran yapıların kemerli pencere ve kapı boşluklarıyla geçidi kuzey yönde sınırlandıran yapıların düz lentolu pencere ve kapı boşluklarının korunduğu görülmüştür. K yapısının boşluk oranları yeniden düzenlenirken, H ve G yapılarının boşluk oranları esas alınmıştır. Geçidi batı yönünde sınırlandıran, özgün duvarının doluluk-boşluk oranı restorasyon çalışmalarında korunmuştur.

c) Mimari bezeme: A Blok holü güney yönde sınırlandıran yapıların cephelerinde görülen cephe boyunca devam eden kat silmesi ile pencere aralarındaki plastırların restorasyon çalışmaları kapsamında korunan karakteristik özellikler oldukları görülmüştür. Holü kuzey yönde sınırlandıran rölöve projesi H ve G yapılarının cephelerinde de güney cephesindeki karakteristik özellikler görülmektedir. K yapısının boşluk oranları ve mimari bezemeleri yeniden düzenlenirken, H ve G yapılarının mimari bezeme anlayışı sürdürülmüştür. Restorasyon çalışmalarında mekânın mimari bezemeleri aynı tütün rengine boyanmıştır. A blok holü doğu yönünde sınırlandıran bölücü duvarda mimari bezeme bulunmamaktadır. Batı duvarının özgün mimari bezemesi korunarak bordo renkte üzerinde yer aldığı duvar ise tütün tonunda boyanmıştır. Bu uygulamada ile mimari bezeme vurgulanmıştır.

d) Çatı örtü sistemi: Mekânın özgün kullanımında sahip olduğu beşik çatı formu ve çelik çatı strüktürü korunmuştur. Strüktürün yeni kullanımda beyaz yerine gri renge boyandığı, cam olduğu görülen üst örtünün pleksi cam, paslanan çatı profilleri ise metalik gri renkte ve yine çelik olarak yenilenmiştir.

4- Teknik Sistemlere Müdahale: Proje analizleri, mekâna ait fotoğraflar ve yerinde inceleme verileri esas alınarak rölöve projesi geçidin yeniden işlevlendirilmesi sürecinde yapılan tasarım müdahalelerinin üçüncü bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan teknik sistemlerle ilgili elemanlar çatkısı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

a) Aydınlatma sistemi elemanları: Geçit, A blok arka bahçeye bakan kısmı ile pleksi cam üst örtüsünden doğal ışık almaktadır. Doğal ışık mekânın üstünün açık olduğu dönemi anımsatan sokak lambası formundaki gri renkte metal şapkalı aplikler ve çatı makasları boyunca devam eden doğrusal floresan aydınlatmalar ile desteklenmektedir.

Geçidin çatı makaslarına dik doğrultudaki özgün beyaz renkli floresan aydınlatma elemanları ise restorasyon çalışmaları kapsamında muhdes taşıyıcıları ile birlikte temizlenmiştir.

b) İklimlendirme sistemi elemanları: Rölöve projesi geçit mekânına, restorasyon çalışmaları kapsamında özgün tütün ve sigara fabrikası karakteri ile uyumlu galvanizli çelik sacdan havalandırma kanalları eklenmiştir. Bu kanallar mekânın döküm kolonları ile aynı mat gri renge boyanmıştır.

c) Yangın güvenlik sistemi elemanları: Geçide yeni kullanımında duman dedektörleri, sprinkler söndürme sistemi ve çeşitli ikaz levhalarının eklenmiştir.

d) Tesisat sistemi elemanları: Günümüzde mekânda, güvenlik önlemleri ve iç ortam konforunun sağlanabilmesi için birçok tesisat borusu eki bulunmaktadır. Bu eklerin önünde bulundukları güney duvarı ile aynı renge boyanarak gizlenmeye çalışıldıkları tespit edilmiştir.

5- İşlevsel Kurguya Müdahale: İlgili proje analizleri, mekâna ait fotoğraflar ve yerinde inceleme verileri esas alınarak rölöve projesi geçidin yeniden işlevlendirilmesi sürecinde yapılan tasarım müdahalelerinin üçüncü bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan işlevsel kurgu elemanları çatısı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

a) Merdiven: Literatür taraması neticesinde dökme mozaik olduğu öngörülen M5 merdiveninin kaldırıldığı tespit edilmiştir. (Alper, 2019) Geçidin batı girişi dışında yer alan kısma üç basamaklı beton bir merdiven eklenmiştir. Yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında geçidin mevcut kütlesine, A blok holü güney yönünde üniversitenin amfi tiyatrosuna bağlayan çelik bir merdiven eklenmiştir.

b) Asansör: İlgili proje analizleri ve yerinde incelemede mekânın özgün ve yeni kullanımında asansör tespit edilmemiştir.

c) Yaya köprüsü/rampa: Mekânın ilk döneminde zemin kat döşemesini oluşturan köprüler restorasyon çalışmaları öncesine ulaşmamıştır. Günümüzde A blok holün iç mekânında yaya köprüsü ya da rampa kullanılmamaktadır. Liberasyon çalışmaları kapsamında kaldırılan çatıdaki malzeme rampası ile çağdaş yaya köprüsü eki kütle formuna müdahale başlığı altında ele alınmıştır.

6- Özgün Atmosfere Müdahale: İlgili proje analizleri, mekâna ait fotoğraflar ve yerinde inceleme verileri esas alınarak rölöve projesi geçidin yeniden işlevlendirilmesi sürecinde yapılan tasarım müdahalelerinin üçüncü bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan özgün atmosfer elemanları çatkısı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

İlk olarak, rölöve projesi geçidin endüstri yapılarında özgün eleman kategorisine giren sınaî donanıma sahip olmadığı tespit edilerek çalışmaya bu yönde devam edilmiştir.

a) Doğrama: Dönem fotoğraflarında görüldüğü gibi mekânı sınırlandıran özgün doğramalar ahşap malzemeden yapılmıştır. Restorasyon çalışmalarında B4, A, G ve H yapılarının pencere doğramaları, özgün formunda siyah alüminyum olarak yenilenmiştir. B5 yapısının geçide açıldığı ahşap kapı tümüyle kaldırılarak kemerli bir geçiş olarak düzenlenmiş bu alanda yeni kullanımında gri alüminyum doğramalı camdan, fotoselli bir kapı tercih edilmiştir. Rölöve projesinde geçidin yıkılan D yapısına bitişik yüzeyi gri alüminyum doğramalı cam bölücü ile sınırlandırılmıştır. Geçidin batı duvarında yer alan kemerli ahşap giriş kapısı, özgün formu korunarak vitray detaylı alüminyum bir kapı ile değiştirilmiştir. Mekâna açılan diğer ahşap kapılar ise yine ahşap olarak yenilenmiştir.

b) Donatı: Dönem fotoğraflarında restorasyon çalışmaları sonrası ilk aşamada mekânda bir donatı kullanılmadığı görülmüştür. Günümüzde mekânın kısmi olarak yemekhanenin oturma alanı olma işlevini de kazanması ile holde geçici amaçlı işlevler için kullanılan geçici tefrişler haricinde ahşap masa ve bankların eklendiği tespit edilmiştir.

c) Kaplama: Restorasyon çalışmaları kapsamında, dönem fotoğraflarında dökme mozaik olduğu görülen zemin, tütün tonlarında mermer malzeme ile kaplanmıştır. Restorasyon çalışmaları öncesi cam olduğu anlaşılan çatı kaplaması da pleksi cam kaplama olarak yenilenmiştir. Geçidin batı duvarının dışında yer alan üç basamaklık merdiven de tütün rengi mermer ile kaplanmıştır.

d) Peyzaj: Rölöve projesi geçitte ve günümüzdeki kullanımı ile A Blok holde peyzaj öğelerinin kullanılmadığı tespit edilmiştir.

e) Diğer elemanlar: Yeni kullanımında geçidi sınırlandıran yapıların duvarlarına yapının fabrika olarak kullanıldığı dönemi yansıtan fotoğraflar ve yönlendirme levhalarının eklendiği görülmüştür.

Mekân ve Mekân Kurgusuna Yapılan Tasarım Müdahalelerinin Miras Değerine

Etkileri: “Mekân ve Mekân Kurgusuna Yapılan Tasarım Müdahaleleri” başlığı altında geçit mekânına yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında yapıldıkları tespit edilen müdahalelerin çalışmamızın üçüncü bölümünde “Miras Değerinin ve Miras Değerine Etki Etme Kriterlerinin Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan katkı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1-Şehircilik Yönünde Değere Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri yapının Haliç silüetindeki kütle formunu etkilemedikleri için tarihi fabrika yapılarının şehircilik yönünden sahip oldukları miras değerini de etkilememişlerdir.

2-Tarihsel Değere Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri Osmanlıda sanayileşme hareketleri dönemine tarihlenen özgün mekân ve mekân kurgusu elemanlarını etkiledikleri için tarihsel değeri de etkilemişlerdir. Tarihsel değeri etkilediği belirlenen mekân ve mekân kurgusu elemanı müdahaleleri ve ilgili analizler şunlardır:

a) Plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler dış duvar, döşeme ve tavana yapılan müdahalelerdir. Geçit üç yönde kendisini çevreleyen binaların dış duvarları, batı yönünde de kendi dış duvarı ile sınırlandırılmıştır. D yapısının liberasyon çalışmalarında yıkılmasının ardından D yapısı ile ortak dış duvarı yerine alüminyum doğramalı cam bir dikey bölücü eklenmiştir. Bu eleman çağdaş bir 21. yüzyıl eki olarak ayırt

edilebilmektedir. Geçidi güney yönde sınırlandıran rölöve projesi B4 yapısı Z09 numaralı mekân ile ortak duvarında bulunan pencere boşluğu doldurularak özgün duvarla aynı tütün rengine boyandığı için ayırt edilememektedir. Restorasyon çalışmalarında, geçidin doğu duvarında yer alan kapı boşluğu kısmi olarak doldurularak kemerli bir geçişe dönüştürülmüş, bu duvarda yer alan pencere boşluğu ise tamamen doldurulmuştur. Tüm duvar aynı bordo rengine boyandığı için doğu duvarının müdahale edilen kısmını ayırt etmek mümkün olmamaktadır. Bu duvarın, geçidi sınırlandıran tütün rengi duvarlardan farklı bir renge sahip olması doğu duvarının başlı başına bir 21. yüzyıl eki olduğu izlenimi yaratmaktadır. K yapısı Z23 numaralı mekânın geçide bakan cephesine, üst katlarda olduğu gibi H ve G yapısının doluluk-boşluk oranlarını kazandıracak müdahalelerde bulunulmuştur. Tüm duvar aynı tütün rengine boyandığı için yapılan müdahale ile H yapısının özgün duvarı ayırt edilememektedir. Geçidin batı duvarı giriş kapısını vurgulayacak şekilde kısmi olarak bordoya boyanmıştır. Bu renk seçimi özgün katmanın çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak anlaşılması yanılıgısına yol açmaktadır. Yeniden işlevlendirme çalışmalarında geçidi bodruma bağlayan M5 merdiveni kaldırılarak bu kısımda yer alan döşeme boşluğu doldurulmuştur. Tüm zemin kat aynı mermer malzeme ile kaplandığı için döşeme boşluğunun doldurulması çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilememektedir. Dönem fotoğrafında ayrı bir tavan tasarımına sahip olmadığı görülen geçitten günümüzde de doğrudan çelik asma çatı görülmektedir.

b) Mimari strüktür elemanları: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler kolon ve çatı makasına yapılan müdahalelerdir. Geçidin liberasyon çalışmaları kapsamında yıkılan D yapısına bitişik kısmında yer alan kolonlar korunmuştur. Dönem fotoğraflarında beyaz renkli oldukları görülen döküm kolonların, mat gri rengine boyanmaları ile dikkat çekicilikleri arttırılmıştır. Restorasyon çalışmaları kapsamında standart bakım ve onarımları yapılan beyaz renkli çelik çatı makasları kolonlarla aynı mat gri rengine boyanarak özgün 19. yüzyıl katmanını ortak bir görünüme kavuşturulmuştur. Çağdaş çatı profili eklerinde metalik gri renk tercih edilerek özgün dokudan ayırt edilmeleri sağlanmıştır. Çatı makaslarına floresan aydınlatma elemanlarını taşımaları için sonradan eklenen muhdes profiller temizlenmiştir.

c) Cephe düzeni elemanları: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler kütle formu, doluluk-boşluk oranı, mimari bezeme ve çatı örtü sistemine yapılan müdahalelerdir. Yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında, geçide güney yönde amfi tiyatroya bağlanan çelik bir merdiven ve üniversitenin batı girişine bağlanan çelik taşıyıcılı, ahşap döşemeli bir yaya köprüsü eklendiği tespit edilmiştir. Bu ekler çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmektedir. Geçidin çatısına sonradan eklendiği anlaşılan muhdes malzeme rampasının liberasyon çalışmaları kapsamında kaldırılması, muhdes olarak nitelendirildiği için olumsuz bir müdahale olarak değerlendirilmemiştir. D yapısının liberasyon çalışmalarında yıkılması kapsamında geçidin D yapısı ile ortak duvarı da yıkılmıştır. Restorasyon sürecinde bu kısma eklenen alüminyum doğramalı cam bölücü çağdaş bir 21. yüzyıl eki olarak ayırt edilebilmektedir. Kadir Has salonu olarak yeniden işlevlendirilen rölöve projesi B4 yapısı Z09 numaralı mekân ile üniversitenin öğrenci girişi ve A Blok holü ayıran rölöve projesi B5 yapısı Z10 numaralı mekânlarda yapılan doldurma müdahaleleri, ilgili proje analizlerinde tespit edilmiş olup günümüzde tüm bu duvarlar aynı tütün rengine boyandıkları için özgün katman ile 21. yüzyıl müdahaleleri ilgili projeler analiz edilmedikçe ayırt edilememektedir. Aynı durum rölöve projesi K yapısı Z23 numaralı mekânın A Blok hole bakan cephesine yapılan doluluk-boşluk oranı müdahaleleri için de geçerlidir. Öğrenci girişinin A blok hole bağlandığı duvar özgün duvarlardan farklı olarak bordo renkte boyandığı için çağdaş bir müdahale olduğu etkisini uyandırmaktadır. Ancak tüm duvar aynı renge boyandığı için, bu duvarın özgün kısımları ile sonradan doldurulan kısmı ayırt edilememektedir. Günümüzde mekânın, batı cephesindeki boşluk oranları korunmuş, özgün beşik çatı örtüsü de restorasyon çalışmaları kapsamında yine beşik çatı formunda yenilenerek oranlarına müdahale edilmemiştir.

d) Teknik sistemlerle ilgili elemanlar: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler aydınlatma sistemi, iklimlendirme sistemi, yangın güvenlik sistemi ve tesisat sistemi için yapılan müdahalelerdir. Dönem fotoğrafında görülen özgün floresan aydınlatma armatürleri tamamen kaldırılmıştır. Rölöve projesi geçide yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında eklenen, geçidin üstünün açık olduğu dönemi anımsatan sokak lambası benzeri metal şapkalı aplikler ve çatı

makasları boyunca devam eden floresan aydınlatmalar, çelik sacdan yapılma havalandırma kanalları, duman dedektörleri, sprinkler söndürme sistemi, birçok taşınabilir yangın söndürme cihazı ve çeşitli ikaz levhaları gerek tercih edilen malzemeler gerekse de formları itibariyle çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilen elemanlardır. Nitekim mekâna eklenen tesisat sistemi elemanlarının önünde bulundukları duvarlarla aynı renge boyanarak gizlenmeye çalışılmaları, bu elemanların çağdaş bir dönem eki olarak ayırt edilmelerini zorlaştırmıştır. Ancak bu uygulama ile tesisat elemanlarının mimari bezemelerin anlaşılabilirliklerini etkilemelerinin engellendiği düşünülmektedir.

e) İşlevsel kurgu elemanları: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler merdiven ve yaya köprüsü/rampa için yapılan müdahalelerdir. Mekândaki M5 merdiveni kaldırılmıştır. Geçidin özgün işlevle kullanımında bir bodrum kata sahip olduğunu gösteren M5 merdivenin kaldırılması özgün mekân ve mekân kurgusunun algılanabilmesini engellemektedir. Dönem fotoğrafında geçidin çatısında görülen ve restorasyon çalışmalarında kaldırılan malzeme rampası da muhdestir. Yeni kullanımında mekâna eklenen çelik merdiven ve yaya köprüsü ekleri ise çağdaş 21. yüzyıl katmanları olarak ayırt edilebilmektedir. Üniversitenin günümüzde kullanılmayan batı girişinin hemen önünde yer alan merdiven de çağdaş bir ektir.

f) Özgün Atmosfer elemanları: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler doğrama, donatı, kaplama ve diğer elemanlar için yapılan müdahalelerdir. Rölöve projesi geçidin dökme mozaik zemin kaplaması mermer malzeme olarak değiştirmiştir. Mermerin döşenme yöntemi malzemenin çağdaş bir 21. yüzyıl uygulaması olduğunu anlaşılır kılmaktadır. Geçidin yeni kullanımındaki kısmi yemekhane işlevi nedeniyle mekânda görülen ahşap masa ve banklar ile fabrikanın özgün kullanımını gösteren fotoğraflar da 21. yüzyıla ait çağdaş eklerdir. Geçidi çevreleyen yapıların çürüyen ahşap pencere ve kapı doğramaları yenilemeler kapsamında özgün formlarında siyah ahşap ve alüminyum olarak değiştirilmiştir. B5 yapısının geçide açıldığı ahşap kapının tümüyle kaldırılarak yerine gri alüminyum doğramalı fotoselli bir cam kapının eklendiği, geçidin yıkılan D yapısına bitişik yüzeyin gri alüminyum doğramalı cam bir bölücü ile sınırlandırıldığı, batı duvarında yer alan kemerli ahşap giriş kapısının

özgün formu korunarak vitray ile zenginleştirilen bir alüminyum kapı olarak yenilendiği görülmüştür. Tüm bu müdahaleler çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak özgün dokudan ayırt edilmektedir. Restorasyon çalışması öncesine ait durum fotoğraflarında cam olduğu görülen çatı kaplaması pleksi cam olarak değiştirilmiştir. Çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilen bu müdahale sayesinde mekânın yeni kullanımında da doğal ışık alabilmesi sağlanmıştır.

3-Teknik Değere Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri yapı ve yapım tekniklerine ait elemanları etkiledikleri için teknik değeri de etkilemişlerdir. Teknik değeri etkilediği belirlenen mekân ve mekân kurgusu elemanı müdahaleleri ve ilgili analizler şunlardır:

a) Plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları: Bu başlık altında teknik değeri etkileyen müdahaleler dış duvar, iç duvar, döşeme ve tavana yapılan müdahalelerdir. Bu kapsamda geçidi sınırlandıran yapıların dış duvarlarına, kendi batı duvarına ve volta döşemeye yapılan sağlamlaştırma müdahaleleri zorunlu olmakla birlikte gerekli görüldüğü takdirde yapılacak analizler ile 21. yüzyılda kullanılan güçlendirme uygulamaları ve malzemeler hakkında bilgi edinilmesini sağlayacak müdahalelerdir. Benzer bir durum özgün duvarlarla aynı renge boyanan çağdaş duvar örgüsü ve M5 merdivenin kaldırılmasından sonra döşeme boşluğunun doldurulması müdahalesi için de geçerlidir. Günümüzde A Blok hol olarak yeniden işlevlendirilen geçidin volta döşemesi özgün yapı ve yapım tekniklerini yansıtmaktadır. Tavan yerine hacmi sınırlandıran asma çatıda ise 21. yüzyıla ait dokunuşlar görülmektedir.

b) Mimari strüktür elemanları: Bu başlık altında teknik değeri etkileyen müdahaleler kolon ve çatı makasına yapılan müdahalelerdir. Mekânın liberasyon çalışmaları kapsamında yıkılan D yapısına bitişik kısmında bulunan özgün döküm kolonlar ve çelik çatı makasları korunmuştur. Bu öğeler özgün yapı ve yapım tekniği hakkında bilgi vermektedir. Çatı makaslarına floresan aydınlatma elemanlarını taşımaları için sonradan eklendikleri düşünülen çelik profiller yeni kullanımda kaldırılmıştır. Kaldırılan elemanlar muhdes olmakla birlikte yine de ait oldukları dönemin malzeme kullanımı hakkında bilgi verebilecekleri düşünülmektedir.

c) Cephe düzeni elemanları: Bu başlık altında teknik değeri etkileyen müdahaleler kütle formu, doluluk-boşluk oranı, mimari bezeme ve çatı örtü sistemine yapılan müdahalelerdir. Geçidin korunan mimari bezemeleri ve beşik çatı örtü sistemi sayesinde özgün yapı ve yapım teknikleri ile bu dönemde kullanılan malzemeler günümüze aktarılmıştır. Yenileme çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen basit onarımlar ve liberasyon çalışmaları kapsamında yıkılan D bloğa bitişik kısımda inşa edilen çağdaş yaya köprüsü ve merdiven ekleri ile mekâna 21. yüzyıl yapı ve yapım tekniklerini yansıtan yeni bir katman eklenmiştir. Mekânı sınırlandıran yapıların özgün doluluk-boşluk oranlarına yapılan müdahaleler neoklasik cephe özelliklerinin taklidi niteliğinde oldukları için çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilememektedir. Geçidin yıkılan D yapısı ile bitişik duvarına eklenen bölücü eleman ise 21. yüzyıl yapı, yapım teknikleri ve malzeme kullanımını yansıtmaktadır.

d) Teknik sistemlerle ilgili elemanlar: Bu başlık altında teknik değeri etkileyen müdahaleler aydınlatma, iklimlendirme, yangın güvenlik ve tesisat sistemi için yapılan müdahalelerdir. Aydınlatma ve iklimlendirme sistemi elemanları yapının özgün sanayi karakteri ile uyumlu 21. yüzyıl öğeleridir. Mekânda görülen ve zorunlu müdahale kapsamında değerlendirilen yangın güvenlik sistemi elemanları yenilemenin yapıldığı dönemdeki mevcut teknolojiyi yansıtmaktadır. Tesisat sistemi ile ilgili elemanlar gerekli görüldüğü takdirde yapılacak incelemelerde 21. yüzyıl yapı ve yapım teknikleri hakkında bilgi verecek öğelerdir. Geçidin restorasyon çalışmalarının öncesine ait durum fotoğrafında görülen floresan aydınlatmalar günümüzde mevcut değildir.

e) İşlevsel Kurgu Elemanları: Bu başlık altında teknik değeri etkileyen müdahaleler merdiven ve yaya köprüsü/rampa için yapılan müdahalelerdir. Geçide, yıkılan D yapısı yönünde eklendiği görülen merdiven ve yaya köprüsü 21. yüzyıla ait yapı ve yapım tekniğinin görüldüğü elemanlardır. Dönem fotoğrafında görülen M5 merdiveni, özgün özelliklerini korumasına rağmen yeni kullanımda kaldırılmıştır. Bu temizlemelerin 19. yüzyıla ait yapı ve yapım tekniği hakkında bilgi edinmeyi olumsuz etkilediği düşünülmektedir. Batı girişinin önünde yer alan üç basamaklı, özgün halinde dökme mozaik olduğu düşünülen ve yeniden yapılan merdivenin kaplama malzemesi mermer olarak değiştirilmiştir.

f) Özgün atmosfer elemanları: Bu başlık altında teknik değeri etkileyen müdahaleler doğrama, donatı, kaplama ve diğer elemanlar için yapılan müdahalelerdir. Dökme mozaik zemin kaplaması yerine döşenen mermer malzeme 21. yüzyıl yapı ve yapım teknikleri, özellikle de malzeme kullanımı hakkında bilgi vermektedir. Nitekim orijinal dökme mozaik döşemenin simgesel de olsa korunmaması özgün yapı ve yapım teknikleri hakkında bilgi edinmeyi zorlaştırmıştır. Çürüyen ahşap doğramalarının yenilenmesi zorunlu müdahale kapsamına girmektedir. Günümüzde mekânda kullanılan siyah ve gri renkli alüminyum doğramalar ile yenilenen kapılar 21. yüzyıla ait yapı ve yapım tekniklerini yansıtmaktadır. Yapının fabrika olarak kullanıldığı dönemi gösteren fotoğraflar, metal yönlendirme levhaları ekleri ile çağdaş donatılar ise 21. yüzyılın yapı ve yapım tekniklerini özellikle de malzeme kullanımını yansıtan öğelerdir.

4-Sanatsal Değere Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleler neoklasik cephe özellikleri ile ilişkili elemanları etkiledikleri için sanatsal değeri de etkilemişlerdir. Sanatsal değeri etkilediği belirlenen mekân ve mekân kurgusu elemanı müdahaleleri ve ilgili analizler şunlardır:

a) Plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları: Bu başlık altında sanatsal değeri etkileyen müdahaleler dış duvara yapılan müdahalelerdir. Mekânı sınırlandıran neoklasik dış duvarlarda sağlamlaştırma çalışmaları haricinde bazı ekleme ve boşaltmalar yapılmıştır. Bu müdahalelerde, geçidi doğu yönde sınırlandıran duvarda yer alan özgün pencere boşluğu kapatılmış, aynı duvardaki düz lentolu kapı da çıkartılarak kemerli bir geçişe dönüştürülmüştür. Tüm duvar aynı bordo renge boyandığı için özgün ve özgün olmayan özellikler ayırt edilemez duruma gelmiştir. Duvarın özgün duvarlarda görülen tütün renginden farklı bir renge sahip olması ise tüm duvarın çağdaş bir ek olabileceği yanılgısına neden olmaktadır. Mekânın D yapısı ile ortak duvarının yıkılmasından sonra eklenen alüminyum doğramalı cam bölücü çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilmektedir. Geçidi kuzey ve güney yönde sınırlandıran yapıların duvarlarında yapılan eklemeler ve boşaltmalarda özgün neoklasik cephe özellikleri taklit edilmiştir. Özgün duvarlar ve ekler aynı tütün rengine boyandıkları için yapılan çağdaş müdahaleleri ayrı bir katman olarak ayırt edilememektedir.

Geçidi batı yönünde sınırlandıran dış duvarın girişi vurgulayacak şekilde kısmi olarak bordo renge boyanması özgün katmanın çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak algılanması yanılıısına yol açmaktadır.

b) Mimari Strüktür Elemanları: Bu başlık altında geçidin mimari strüktür elemanlarında bakım, onarım ve sağlamlaştırma çalışmaları kapsamında zorunlu müdahaleler gerçekleştirildiği görülmüştür. Dönem fotoğraflarının incelenmesi neticesinde muhdes oldukları sonucuna varılan, floresan aydınlatmaların asıldığı çelik profillerin kaldırıldıkları tespit edilmiştir. Yapılan müdahaleler cepheden algılanmadıkları için sanatsal değer etkilenmemiştir.

c)Cephe Düzeni Elemanları: Bu başlık altında sanatsal değeri etkileyen müdahaleler, kütle formu, doluluk-boşluk oranları, mimari bezeme ve çatı örtü sistemine yapılan müdahalelerdir. Geçide güney yönünde eklenen çelik merdiven ve çelik taşıyıcılı ahşap yaya köprüsü, çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmektedir. Çatıya sonradan eklendiği anlaşılan muhdes malzeme rampası restorasyon çalışmalarında temizlenmiştir. Mekânın D yapısı ile ortak duvarının yıkılmasından sonra bu kısma eklenen alüminyum doğramalı cam bölücü çağdaş bir 21. yüzyıl katmanıdır. Restorasyon sürecinde K yapısı ile B4 ve B5 yapılarının doldurulan cephe boşluklarının izleri, A1 avlusunda olduğu gibi temsili de olsa mekâna yansıtılmamıştır. Ayrıca bu duvarlar tamamen aynı tütün rengine boyandıkları için çağdaş 21. yüzyıl katmanı ve özgün cephe düzeni birbirinden ayırt edilememektedir. Üniversitenin aktif öğrenci girişinin A blok hole bağlandığı duvar, özgün duvarlardan farklı olarak bordo renge boyanmıştır. Bu durum duvarın çağdaş bir ek olduğu etkisini uyandırmaktadır. Ayrıca renk seçimi nedeniyle duvarın özgün kısımları ile sonradan doldurulan kısımları da birbirlerinden ayırt edilememektedir. Restorasyon öncesine ait durum fotoğrafında tümüyle beyaz oldukları görülen mimari bezemeler ve duvarlar yeni kullanımda da birbirleriyle aynı tütün rengine boyanmıştır. Sadece batı duvarında iç mekândan görülen kapı bezemesinin tütün rengi duvardan farklı olarak bordo renge boyanarak vurgulandığı tesit edilmiştir. Dış mekânda, batı duvarı mimari bezemeye sahip olmamakla birlikte, iç mekânda kullanılan ile aynı tütün rengine boyanmıştır. Özgün beşik çatı örtüsü yine beşik çatı formunda ve özgün oranlarında yenilenmiştir.

d) Teknik Sistem Elemanları: Geçide aydınlatma, iklimlendirme, yangın güvenlik ve tesisat sistemi ile ilgili müdahaleler yapılmıştır. Bu müdahaleler yapının Nalıncı Kasım Sokak'tan görülen batı cephesinden ve kampüsün içinden görülen güney cephesinden algılanmamaktadır. Geçidi sınırlandıran yapıların geçide bakan iç cephelerinde gerçekleştirilen aydınlatma, iklimlendirme ve yangın güvenlik sistemi müdahaleleri çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmektedir. Tesisat sistemi elemanları özgün duvarlarla aynı tütün rengine boyandıkları için çağdaş bir katman olarak ayırt edilebilmeleri zorlaşmıştır.

e) İşlevsel Kurgu Elemanları: Bu başlık altında sanatsal değeri etkileyen müdahaleler merdiven ve yaya köprüsü/rampa için yapılan müdahalelerdir. Bodruma inen M5 merdivenin kaldırılması, önünde yer aldığı tarihi yapının cephe özelliklerini etkilememiştir. Geçide güney cephesi yönünde eklenen merdiven ve yaya köprüsü ekleri ise çağdaş 21. yüzyıl katmanları olarak ayırt edilebilmektedir. Geçidi batı yönünde sınırlandıran duvarın önünde yer alan merdiven eki yapının genel karakteriyle uyumludur.

f) Özgün Atmosfer Elemanları: Bu başlık altında sanatsal değeri etkileyen müdahaleler doğrama, donatı, kaplama ve diğer elemanlar için yapılan müdahalelerdir. İlgili proje analizlerinde rölöve projesi geçidin neoklasik doluluk-boşluk oranlarını, mimari bezemelerini yahut çatı örtüsü biçimini etkileyen bir özgün atmosfer müdahalesi tespit edilmemiştir. Nitekim mekânın çürüyen ahşap doğramaları alüminyum olarak yenilenmiş, özgün çatının zorunlu olarak yenilenmesi kapsamında da cam çatı kaplaması pleksi cam olarak değiştirilmiştir. Çatının değişen üst örtüsü dış mekândan (kampüs içinden ve Nalıncı Kasım sokaktan) geçide bakıldığında çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilen bir müdahaledir.

5- Özgünlük Değerine Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri özgün özellikleri etkiledikleri için özgünlük değerini de etkilemişlerdir. Bu bakımdan yenileme çalışmaları adı altında mekân ve mekân kurgusu elemanlarına yapılan tüm müdahaleler dolaylı olarak özgünlük değerini de etkilemekte olup ilgili analizler şunlardır:

a) Plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları: Bu başlık altında özgünlük değerini etkileyen müdahaleler dış duvar, döşeme ve tavana yapılan müdahalelerdir. Basit onarım ve zorunlu müdahaleler haricinde, geçidi güney yönünde sınırlandıran B4 yapısı Z09 numaralı mekân ile ortak duvarında ve doğu yönünde sınırlandıran B5 yapısı ile ortak duvarında bazı doldurmalar yapılmıştır. Bu ekler, özgün duvarlarla aynı renge boyandıkları için çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilememektedir. Geçidin D yapısı ile ortak duvarının yıkılmasından sonra bu kısma eklenen alüminyum doğramalı cam bölücü ise mekânda ayırt edilebilen çağdaş bir 21. yüzyıl katmanıdır. Basit onarım ve zorunlu müdahaleler haricinde, M5 merdivenin kaldırılmasından sonra mekânın doldurulan döşeme boşluğu, özgün döşeme ile aynı mermer malzeme ile kaplanmıştır. Bu nedenle yapılan döşeme eki de çağdaş bir müdahale olarak ayırt edilememektedir. Günümüzde mekân içerisinde tavan yerine yenilenen pleksi cam üst örtülü asma çatı görülmektedir. Bu yenileme zorunlu müdahale olmakla birlikte çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak da ayırt edilebilmektedir.

b) Mimari strüktür elemanları: Bu başlık altında özgünlük değerini etkileyen müdahaleler kolon ve çatı makasına yapılan müdahalelerdir. Restorasyon çalışmaları kapsamında standart bakım ve onarımları yapılan döküm kolonlar, çelik çatı makasları ve profiller mekânın özgün katmanıdır. Çatı makaslarına floresan aydınlatma elemanlarını taşımaları için sonradan eklendikleri düşünülen çelik profiller muhdes olarak değerlendirildikleri için temizlenmelerinin özgün özellikleri olumsuz etkilemediği sonucuna varılmıştır.

c) Cephe düzeni elemanları: Bu başlık altında özgünlük değerini etkileyen müdahaleler kütle formu, doluluk-boşluk oranı, mimari bezeme ve çatı örtü sistemine yapılan müdahalelerdir. Geçide güney yönünde eklenen çelik merdiven ve çelik taşıyıcılı ahşap yaya köprüsü ekleri çağdaş 21. yüzyıl katmanları olarak ayırt edilebilmektedir. Geçidin çatısına sonradan eklendiği anlaşılan malzeme rampasının kaldırılması geri döndürülemez bir müdahaledir. Ancak rampa muhdes bir ek olduğu için bu müdahale olumsuz görülmemiştir. D yapısının yıkılmasından sonra geçidin ortaya çıkan cephesine eklenen alüminyum doğramalı cam bölücü çağdaş bir 21. yüzyıl ekidir. Yapılan müdahale restorasyon çalışmalarından önce var olan özgün bir cepheye zarar vermediği ve çağdaş bir

müdahale olarak ayırt edilebildiği için olumsuz görülmemiştir. B4 yapısı Z09 numaralı mekân ile B5 yapısı Z10 numaralı mekânlardaki ekler, özgün duvarlardan ayırt edilemedikleri için, özgün plan kurgusu ve hacimsel oluşumun algılanmasını zorlaştırarak özgünlük değerini olumsuz etkilemektedir. Rölöve projesi K yapısı Z23 numaralı mekânın A Blok hole bakan cephesine yapılan doluluk-boşluk oranı müdahaleleri için de aynı durum geçerlidir. Geçidin batı cephesindeki boşluk oranları korunmuştur. Beşik çatı örtüsü de restorasyon çalışmalarında özgün formunda yenilenmiş olup, profil ekleri ile birlikte çağdaş bir müdahale olarak ayırt edilebilmektedir.

d) Teknik Sistemlerle ilgili Elemanlar: Bu başlık altında özgünlük değerini etkileyen müdahaleler aydınlatma sistemi, iklimlendirme sistemi, yangın güvenlik sistemi ve tesisat sistemi için yapılan müdahalelerdir. Geçide yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında eklenen sokak lambası benzeri metal şapkalı aplikler ve çatı makasları boyunca devam eden floresan aydınlatmalar çağdaş 21. yüzyıl katmanları olarak ayırt edilebilmektedir. Yeniden işlevlendirme sürecinde çalışmayan floresan aydınlatmaların yenilenmesi zorunlu müdahale olarak değerlendirilmiştir. Çelik sacdan yapılma havalandırma kanalları ekleri duvarlara zarar vermeden geri alınabilecek müdahalelerdir. Yerinde incelemede görülen duman dedektörleri, sprinkler söndürme sistemi, taşınabilir yangın söndürme cihazları ve ikaz levhaları zorunlu ekler olmakla birlikte çağdaş bir katman olarak da ayırt edilebilmektedir. Mekâna eklenen tesisat sistemi elemanlarının önünde bulundukları duvarlarla aynı renge boyanmaları çağdaş bir katman olarak ayırt edilmelerini zorlaştırmıştır.

e) İşlevsel kurgu elemanları: Bu başlık altında özgünlük değerini etkileyen müdahaleler merdiven ve yaya köprüsü/rampa için yapılan müdahalelerdir. M5 merdiveninin kaldırılması geri alınamaz bir müdahale olduğu için özgünlük değerini olumsuz etkilemiştir. Yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında mekâna eklenen merdiven ve ahşap taşıyıcılı çelik yaya köprüsü ekleri çağdaş 21. yüzyıl katmanlarıdır. Artık kullanılmayan batı girişinin hemen önünde yer alan üç basamaklı merdiven eki özgün dokudan zor ayırt edilmektedir.

f) Özgün Atmosfer elemanları: Bu başlık altında özgünlük değerini etkileyen müdahaleler doğrama, donatı, kaplama ve diğer elemanlar için yapılan müdahalelerdir. Geçidin atıl kaldığı dönemde zarar gören dökme mozaik zemin kaplamasının yenilenmesi zorunlu müdahaledir. Yine de mermerin döşenme yöntemi sayesinde çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olduğu anlaşılır hale getirilmiştir. Geçide yeni işlevi nedeniyle eklenen ahşap masalar, banklar, duvarlara asılan fotoğraflar ve metal yönlendirme levhaları 21. yüzyıla ait belirgin eklerdir. Geçidi çevreleyen yapıların çürümüş ahşap pencere ve kapı doğramalarının yenilemeleri zorunlu müdahalelerdir. Yerlerine kullanılan alüminyum doğramalar çağdaş bir katman olarak ayırt edilebilmektedir. Ahşap olarak yenilenen kapıların çağdaş bir katman olarak ayırt edilmeleri ise alüminyum olanlara nazaran daha zordur. Çatının özgün cam kaplaması zorunlu müdahale kapsamında yenilenmiş olup kullanılan yeni pleksi cam kaplama çağdaş bir katman olarak ayırt edilebilmektedir.

6- Belge Değerine Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri Osmanlı sanayileşme dönemi hakkında bilgi veren somut öğeleri etkiledikleri için belge değerini de etkilemişlerdir. Yenileme çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen tüm müdahaleler endüstri yapısının ait olduğu dönemin inşaat tekniğinin, malzeme kullanımının, döneme özgü yapı tipinin, sanat anlayışının ve tarihsel yapının somut kanıtları olan mekân ve mekân kurgusu elemanlarını etkiledikleri için belge değerini de etkilemekte olup ilgili analizler şunlardır:

a) Plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları: Bu başlık altında belge değerini etkileyen müdahaleler dış duvar, döşeme ve tavana yapılan müdahalelerdir. Geçidi sınırlandıran kagir dış duvarlara ve döşemeye yapılan zorunlu sağlamlaştırma müdahaleleri, basit onarımlar, yeni dış duvar eki ve kısmi ekler hem 19. yüzyıl elemanlarının korunmasını sağlayacak hem de ilgili analizlerde yapının yeniden işlevlendirilmesinde etkili olan 21. yüzyıl toplumunun sahip olduğu yapı, yapım yöntemi ve malzeme kullanımı hakkında bilgi verecek öğelerdir. B4 yapısı Z19 numaralı mekân ile B5 yapısı Z20 numaralı mekânın geçitle ortak olan duvarlarındaki kısmi ekler özgün duvarlarla aynı renge boyandıkları için fabrikanın özgün plan şemasının ve hacimsel oluşumunun okunması zorlaşmıştır. Aynı durum rölöve projesi K yapısı Z23 numaralı mekânın

geçide bakan cephesindeki dış duvarda yapılan düzenlemeler için de geçerlidir. M5 merdiveni kaldırıldıktan sonra doldurulan döşeme boşluğu da ancak ilgili analizlerde yapının yeniden işlevlendirilmesinde etkili olan 21. yüzyıl toplumunun sahip olduğu yapı, yapım yöntemi ve malzeme kullanımı hakkında bilgi verebilecek bir müdahaledir. Döşemenin özgün ve restorasyon çalışmaları kapsamında doldurulan kısmı da diğer kısımlarla aynı mermer malzeme ile kaplandığı için fabrikanın özgün işlevsel kurgusunun okunması zorlaşmıştır. Günümüzde mekânın tavanı olarak değerlendirebileceğimiz kısım, zorunlu müdahale kapsamında yenilenen ve çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilen çelik taşıyıcılı pleksi cam üst örtüsüdür.

b) Mimari strüktür elemanları: Bu başlık altında belge değerini etkileyen müdahaleler kolon ve çatı makasına yapılan müdahaleleridir. D yapısının yıkılmasından sonra, geçidin D yapısı ile bitişen kısmında yer alan döküm kolonlar ile özgün çatı makasları ve profillerin korunması ile özgün inşaat tekniği ve malzeme kullanımı hakkında bilgi edindiğimiz elemanlar korunmuştur. Bu elemanlara basit onarım ve sağlamlaştırma kapsamında yapılan müdahaleler ise hem 19. yüzyıl elemanlarının korunmasını sağlayacak hem de yapının yeniden işlevlendirilmesinde etkili olan 21. yüzyıl toplumunun sahip olduğu yapı, yapım yöntemi ve özellikle de malzeme kullanımı hakkında bilgi verecek müdahalelerdir. Çatı makaslarına sonradan eklenen muhdes profiller restorasyon çalışmaları kapsamında temizlenmiştir.

c) Cephe düzeni elemanları: İlgili projeler ve fotoğraflar incelendiğinde özgün halinde geçidi sınırlandıran yapıların; rölöve projesi A, B4, B5, G, H, K ve liberasyon çalışmaları kapsamında yıkılan D yapısı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda geçidin cephe düzenine yapılan müdahaleler onu çevreleyen yapıların geçide bakan cephelerine yapılan müdahaleler ile geçidin restorasyon çalışmaları öncesinde de sahip olduğu görülen batı cephesine ve çatı örtü sistemine yapılan müdahaleler ile sınırlandırılmıştır. Bu kapsamda belge değerini etkileyen müdahaleler kütle formuna, doluluk-boşluk oranına, mimari bezemelere ve çatı örtü sistemine yapılan müdahalelerdir. Geçidin güneyindeki çağdaş merdiven ve yaya köprüsü ekleri yapının yeniden işlevlendirilmesinde etkili olan 21. yüzyıl toplumunun sahip olduğu yapı, yapım yöntemi ve malzeme kullanımı hakkında

bilgi vermektedir. Liberasyon alışmaları kapsamında kaldırılan malzeme rampası muhdestir. B4 yapısı Z09 numaralı mekân ile B5 yapısı Z210 numaralı mekânın geçitle ortak duvarlarına yapılan eklemeler ile rölöve projesi K yapısı Z23 numaralı mekânın geçidi sınırlandıran duvarında yapılan ekler ilgili analizlerde 21. yüzyıl hakkında bilgi verecek öğelerdir. Geçidi kuzey ve güney yönlerinde sınırlandıran yapıların (D yapısı, K yapısı ve B4 yapısı Z09 numaralı mekânın duvarına yapılan kısmi ek hariç) özgün doluluk ve boşluk oranlarının ve mimari bezemelerinin korunması inşa edildiğı döneme özgü sanat anlayışının somut özelliklerin korunmasını sağlamıştır. Liberasyon alışmaları sonrasında geçidin sınırlandırılması için güneyine eklenen alüminyum taşıyıcılı cam bölücü eleman eki 21. yüzyılda kullanılan yapı, yapım yöntemleri ve malzeme kullanımı hakkında bilgi vermektedir. Mekânın özgün beşik çatı örtü sisteminin korunması inşa edildiğı dönem hakkında bize bilgi verirken, genel olarak özgün cephe düzeni elemanlarına sağlamlaştırma ve basit onarım kapsamında yapılan tüm müdahaleler de ilgili analizlerde yeniden işlevlendirme sürecinde etkili olan 21. yüzyıl toplumunun sahip olduğı yapı, yapım yöntemi ve malzeme kullanımı hakkında bilgi verecek öğelerdir.

d) Teknik sistemlerle ilgili elemanlar: Bu başlık altında belge değerini etkileyen müdahaleler aydınlatma, iklimlendirme, yangın güvenlik ve tesisat sistemi elemanları için yapılan müdahalelerdir. Geçidi sınırlandıran yapıların cephelerine sonradan eklenen aydınlatma elemanlarının özgün cephe elemanlarına zarar vermeden sökülebilmeleri mümkün değildir. Nitekim bu elemanlar yeniden işlevlendirmenin yapıldığı 21. yüzyıl toplumunun sahip olduğı teknolojiyi ve bu dönemdeki malzeme kullanımını yansıtan somut öğelerdir. Dönem fotoğrafında görülen, olasılıkla da çalışmayan floresan aydınlatmaların yenilenmesi zorunlu müdahale kapsamına girmektedir. Çatı strüktürüyle ilişkilendirilen çağdaş galvanizli elik sacdan havalandırma kanalları özgün cephelere zarar vermeden geri alınabilecek müdahalelerdir. Mekânda kullanılan yangın söndürme tesisatı elemanları zorunlu müdahale kapsamına girmekle birlikte 21. yüzyılda sahip olunan teknolojiyi yansıtmaktadır. Duvarlarla aynı renge boyanarak gizlenmeye çalışılan tesisat sistemi elemanları ise ilk bakışta çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı

olarak ayırt edilememekle birlikte gerekli görüldüğü takdirde yapılacak analizlerde 21. yüzyıl hakkında bilgi verecek öğelerdir.

e) İşlevsel kurgu elemanları: Bu başlık altında belge değerini etkileyen müdahaleler merdiven ve yaya köprüsü/rampa için yapılan müdahalelerdir. Restorasyon çalışmaları kapsamında özgün M5 merdiveni kaldırıldığı için artık bu eleman hakkında bilgi edinmek mümkün değildir. Kaldırılan malzeme rampası ise zaten muhdestir. Batı girişinin hemen önünde yer alan üç basamaklı merdiven çağdaş bir müdahale olarak ayırt edilememektedir. Nitekim gerek duyulduğu takdirde yapılacak analizlerde ait olduğu dönemin yapı, yapım tekniği ve malzeme kullanımı hakkında bilgi vereceği düşünülmektedir. Geçide güney yönünde eklenen çelik merdiven ve ahşap taşıyıcılı çelik yaya köprüsü ise hem çağdaş bir müdahale olarak rahatça ayırt edilebilmekte hem de yeniden işlevlendirme sürecinde etkili olan 21. yüzyıl toplumunun sahip olduğu yapı, yapım yöntemi ve malzeme kullanımını yansıtmaktadır.

f) Özgün atmosfer elemanları: Bu başlık altında belge değerini etkileyen müdahaleler doğrama, donatı, kaplama malzemeleri ile diğer elemanlar başlığı altında yönlendirme levhaları ve dönem fotoğrafları için yapılan müdahalelerdir. Çürüyen ahşap doğramaların ve kaplamaların yenilenmesi zorunlu müdahale kapsamındadır. Bu kapsamda siyah ve gri renkli alüminyum olarak yenilenen doğramalar, batı cephesinde kullanılan vitraylı çelik kapı, tütün tonlarındaki mermer kaplama ve pleksi cam çatı kaplaması hem çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilen hem de mekânın yeniden işlevlendirilmesinde etkili olan 21. yüzyıl toplumunun sahip olduğu teknoloji, yapı, yapım teknikleri ve malzeme kullanımı hakkında bilgi veren öğelerdir. Mekânın ahşap olarak yenilenen kapıları ise yapının ait olduğu döneme özgü teknolojiyi ve malzeme kullanımını anımsatmaktadır. Mekâna eklenen masa ve banklar, yönlendirme levhaları ve fotoğraflar ise 21. yüzyıl toplumunun sahip olduğu teknolojinin göstergesidir.

Rölöve projesi geçit mekânının A blok hol olarak yeniden işlevlendirilmesi kapsamında yaptığımız incelemelerin çalışmamız kapsamında geliştirilen analiz tablosuna işlenmiş hali EK D’de verilmiştir (Bkz. sayfa 457-460).

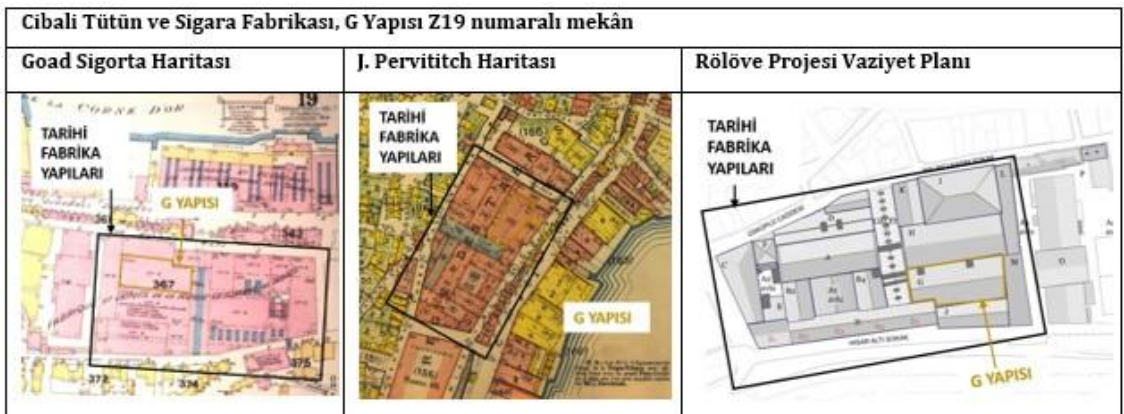
5.2.4 G Yapısı Z19 Numaralı Mekân (B Blok Fuaye)

Bu başlık altında Kadir Has Üniversitesi, B blok fuaye olarak yeniden işlevlendirilen rölöve projesi G yapısı Z19 numaralı mekân, sırası ile genel özellikleri, mekân ve mekân kurgusuna yapılan tasarım müdahaleleri ve bu müdahalelerin miras değerine etkileri üzerinden incelenecektir. (Şekil 5.16)

Şekil 5.16 Kadir Has Üniversitesi, B blok fuaye, günümüz (TURES arşivi ve Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Genel Özellikler: Fabrikanın 19. yüzyıl sonuyla 20. yüzyıl başlarında inşa edilen, dönemin üslup, malzeme ve teknik özelliklerini taşıyan bölümlerinden bir tanesi olan, özgün kullanımında fabrikanın deposunun bulunduğu, rölöve projesi zemin kat planı G yapısı Z19 numaralı yekpare ortak kullanım mekânı, fabrikanın üniversite işleviyle kullanımında ortak kullanım mekânı olma özelliğini koruyarak fuaye işlevini kazanmıştır.

Şekil 5.17 Cibali Tütün ve Sigara fabrikası, G Yapısı Z19 numaralı mekân, 1900'ler (Alper, 2019 ve Salt Araştırma, 2021 üzerinden hazırlanmıştır.)

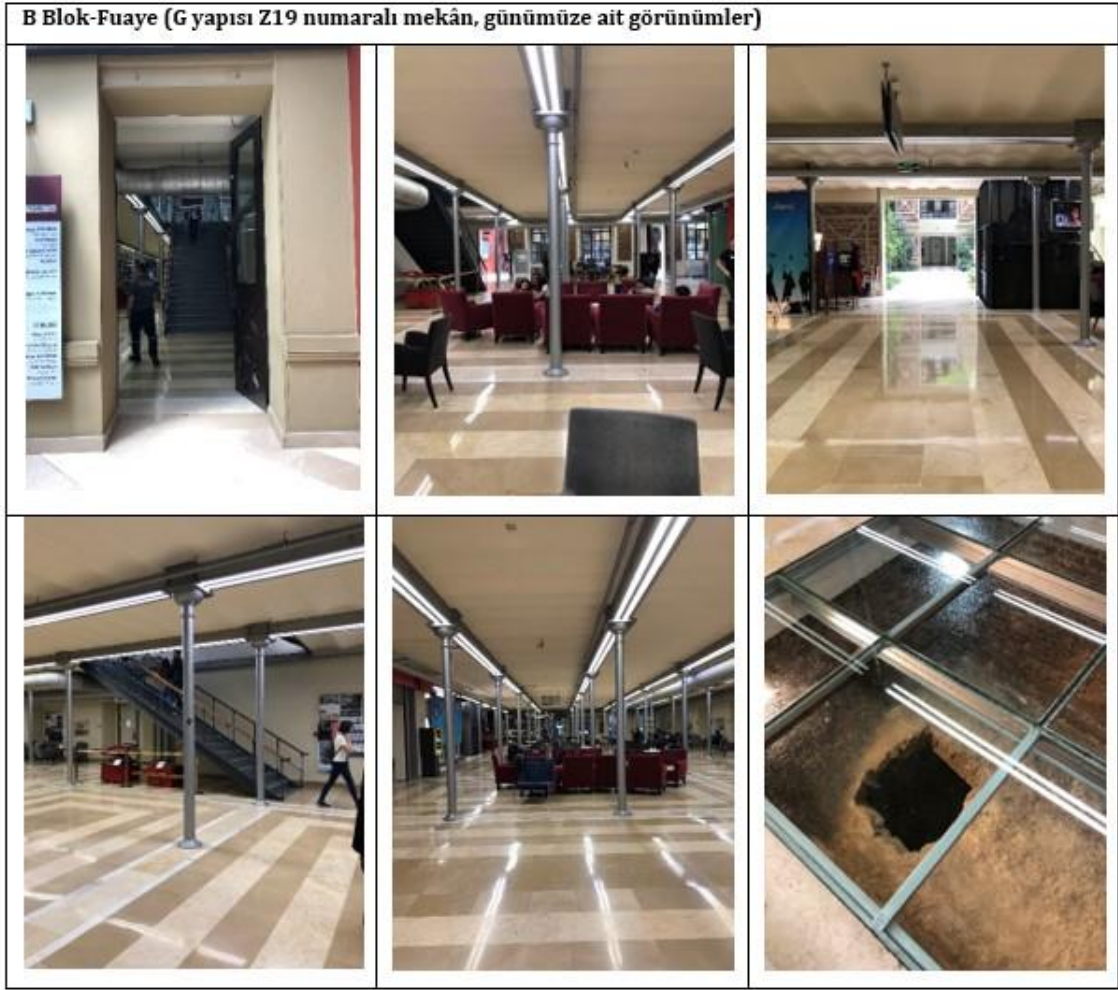
İlgili projelerde ve yerinde incelemede, ilk olarak yalnızca fuaye olarak işlevlendirilen mekânın, Rezzan Has Müzesi Giriş holüne bakan kuzey kısmının zaman içerisinde kafeterya olarak da kullanılmaya başlandığı tespit edilmiştir. (Şekil 5.17 ve Şekil 5.18)

Şekil 5.18 Cibali Tütün ve Sigara fabrikası, G Yapısı Z19 numaralı mekân, restorasyon çalışmaları (Alper, 2019 üzerinden hazırlanmıştır.)

Mekân ve Mekân Kurgusuna Yapılan Tasarım Müdahaleleri: Rölöve projesi G Yapısı Z19 numaralı mekânın Kadir Has Üniversitesi, B blok fuaye olarak yeniden işlevlendirilmesi sürecinde mekân ve mekân kurgusuna yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri şunlardır (Şekil 5.17, Şekil 5.18 ve Şekil 5.19):

1-Plan Şeması ve Hacimsel Oluşuma Müdahale: Proje analizleri ve mekâna ait dönem fotoğraflarında rölöve projesi G Yapısı Z19 numaralı mekânın özgün tasarımıda yekpare bir plan şeması ve hacimsel oluşuma sahip olduğu, mekânın Kadir Has Üniversitesi B blok fuaye olarak yeniden işlevlendirilmesi sonrasında da bu özelliğini koruduğu görülmüştür. Bununla birlikte yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahalelerinin, üçüncü bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları çatkısı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Şekil 5.19 Kadir Has Üniversitesi-B blok fuaye (Rölöve projesi G yapısı Z19 numaralı mekân) günümüze ait görünüm (Didem Telli'nin arşivi)

a) Dış duvar: Günümüzde B blok fuaye olarak işlevlendirilen rölöve projesi G yapısı Z19 numaralı mekân, üç yönde dış duvarlara sahiptir. Bunlardan ilki, rölöve projesi J bloğun inşa edilmesi ile dış duvar özelliğini kaybeden doğu duvarı, ikincisi M bloğun inşa edilmesi ile cephe özelliğini kaybeden kuzey duvarı, üçüncüsü de mekânın geçidi sınırlandıran güney duvarıdır. Literatür taramasında G yapısı Z19 numaralı mekânı sınırlandıran dış duvarların, üç tuğla kalınlığında taşıyıcı yığma dış duvar oldukları ve bu duvarların hatıl niteliğindeki 3 INP profillerle desteklendikleri tespit edilmiştir. Yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında öncelikle Monotop 612, Carbodur S512 ve “Hex-230C” ile “wrapping” tekniği uygulanarak duvarlarda gerekli güçlendirmeler yapılmıştır. Yerinde incelemede dış duvarlara standart bakım, basit onarım kapsamında yeni sıva yapıldığı, ardından da restorasyon çalışmaları öncesi beyaz ve bordo renkte

oldukları görülen duvarların tümüyle tütün rengine boyandıkları görülmüştür. Ayrıca yer yer sıvalarda boşaltma yapılarak duvarların özgün tuğlaları iç mekânda sergilenmiştir. Doğu ve güney yönlerdeki özgün dış duvarlar korunmuştur. Mekâna kuzey yönünde bitişik olan M yapısının liberasyon çalışmaları kapsamında yıkılmasından sonra, M yapısına bitişik olan duvar tekrar cephe özelliği kazanmıştır. Restorasyon çalışmalarında bu duvarda rölöve projesi H yapısının neoklasik cephe özellikleri ile uyumlu olacak şekilde kısmi boşaltmalar yapılarak restorasyon projesinde muhdes olduğu düşünülen kapı boşluğu yeniden düzenlenmiş, ayrıca yeni pencere boşlukları da açılmıştır.

b) İç duvar: G yapısı Z19 numaralı mekânda, restorasyon çalışmalarından önce bazı muhdes iç duvar ekleri olduğu ve bu eklerin mekânın güney yönündeki asansörüne bitişik olan duvar hariç olmak üzere temizlendikleri görülmüştür. Literatürde iki tuğla kalınlığında ve kagir olduğu belirtilen, H yapısı Z20 numaralı mekân ile ortak olan özgün iç duvarı ilk olarak Monotop 612, Carbodur S512 ve “Hex-230C” ile “wrapping” tekniği ile sağlamlaştırılmıştır. Duvar sıva raspası yapıldıktan sonra tuğlaları görünecek şekilde kısmi olarak sıvanmış, olasılıkla özgün halindeki bordo ve beyaz renk yerine de yalnızca tütün rengine boyanmıştır. Ayrıca bu duvarın çağdaş bir dönem eki niteliğinde mekânın içinden de görülen gri renkte çelik kuşaklamalarla desteklendiği, rölöve projesinde kapı olarak gösterilen kısımlarının aynı malzeme ile doldurularak özgün duvarla aynı tütün rengine boyandıkları görülmüştür. Yerinde incelemede restorasyon projesinde mevcut olmamakla birlikte, mekâna yine tütün rengi muhdes bölücü iç duvarlar eklendiği ve bu alanın Akbank olarak işlevlendirildiği not edilmiştir.

c) Döşeme: Literatür taramasında mekânın özgün döşemesinin volta döşeme olduğu ve Monotop 612, Carbodur S512 ve “Hex-230C” ile “wrapping” tekniği uygulanarak sağlamlaştırıldığı ayrıca zemin ve temel araştırmaları esnasında döşemenin altında Bizans dönemine ait yapı kalıntısı bulunduğu belirtilmiştir. Günümüzde Bizans kalıntısı temizlenip, aydınlatılmıştır. Kalıntının özgün volta döşemede denk geldiği alan ise boşaltılarak kalıntının B Blok fuayeden görülecek şekilde sergilenebilmesi için cam zemin döşemesi olarak düzenlenmiştir.

d) Tavan: Mekânın tavanını oluşturan özgün volta döşeme sağlamlaştırılmıştır. Restorasyon çalışmaları öncesi beyaz boyalı olduğu görülen volta döşeme tavan yeni işleviyle kullanımında da aynı renge boyanmıştır.

2-Mimari Strüktüre Müdahale: Literatürde G yapısı Z19 numaralı mekânın taşıyıcı sistemini oluşturan kolon ve kirişlerin, döküm kolonlar ve 3NP 22'lik çelik putreller oldukları belirtilmiştir. Mekânın yeniden işlevlendirilmesi sürecinde yapılan tasarım müdahalelerinin üçüncü bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan mimari strüktür elemanları çatkısı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

a) Kolon: G yapısı Z19 numaralı mekânın özgün döküm kolonlarının restorasyon çalışmaları kapsamında korunmuştur. Dönem fotoğrafında kısmen beyaza boyalı oldukları görülen kolonların basit bir onarımdan geçirilerek metalik gri renkte boyandıkları tespit edilmiştir.

b) Kiriş: Özgün kullanımlarında boyasız oldukları görülen INP kirişlerin yeni işlevle kullanımda da korundukları ve standart bakımları yapılarak mekânın kolonlarıyla aynı metalik gri renge boyandıkları tespit edilmiştir.

c) Çatı makası: G yapısı Z19 numaralı mekân zemin katta yer almaktadır. Bu nedenle özgün işlevinde ya da günümüzdeki işlevinde mekânda strüktür elemanı olarak çatı makası kullanılmamıştır.

3- Cephe Düzenine Müdahale: Proje analizleri, mekâna ait fotoğraflar ve yerinde inceleme verileri esas alınarak G yapısı Z19 numaralı mekânın yeniden işlevlendirilmesi sürecinde yapılan tasarım müdahalelerinin üçüncü bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan cephe düzeni elemanları çatkısı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

a) Kütle formu: G yapısı Z19 numaralı mekânda, restorasyon ve yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında mevcut kütleye herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır.

b) Doluluk-boşluk oranı: Mekânın geçidi sınırlandıran güney duvarındaki özgün doluluk-boşluk oranları korunmuştur. Mekânın J bloğun inşa edilmesi ile dış duvar özelliğini kaybeden doğu duvarının özgün doluluk-boşluk oranlarına da müdahale edilmemiştir. Nitekim dış duvar özelliğini kaybettiği için değerlendirmeye alınmamıştır. M yapısının yıkılmasından sonra cephe özelliği kazanan kuzey duvarı yeniden işlevlendirme çalışmalarında rölöve projesi H yapısının neoklasik cephesi referans alınarak yeniden düzenlenmiştir. Bu kapsamda özgün duvarda pencere boşlukları açılmış, muhdes olduğu düşünülen kapı boşluğu ise pencere olarak düzenlenmiştir. Mekânın H yapısı Z20 numara ile ortak olan batı duvarı, iç duvar olarak cephe özelliğine sahip değildir.

c) Mimari bezemeler: Mekânın geçidi sınırlandıran güney duvarının mevcut mimari bezemeleri korunmuştur. M yapısının yıkılmasından sonra ortaya çıkan kuzey cephesinde, H yapısının karakteristik cephe özellikleri göz önüne alınarak muhdes olduğu düşünülen kapı boşluğu tekrar biçimlendirilmiş, cephede düz lentolu pencereler açılmış ve pencere aralarındaki doluluklar plastr yapacak şekilde düzenlenmiştir. Mekânın J bloğun inşa edilmesi ile dış duvar özelliğini kaybeden doğu duvarında mimari bezeme tespit edilmemiştir. H yapısı Z20 numaralı mekân ile ortak olan batı duvarı iç duvar olup, cephe özelliğine sahip değildir.

d) Çatı örtü sistemi: Mekân, yapının zemin katında yer almaktadır. Çatı örtü sistemine sahip olmadığı için bu başlık altında değerlendirilmemiştir.

4-Teknik Sistemlere Müdahale: Proje analizleri, mekâna ait fotoğraflar ve yerinde inceleme verileri esas alınarak G yapısı Z19 numaralı mekânın yeniden işlevlendirilmesi sürecinde yapılan tasarım müdahalelerinin üçüncü bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan teknik sistemlerle ilgili elemanlar çatkısı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

a) Aydınlatma sistemi elemanları: Mekâna, geçide ve yıkılan M yapısına bakan cepheler ile yeniden işlevlendirme çalışmalarında oluşturulan B blok avluya bakan kısmından doğal ışık alındığı tespit edilmiştir. Yeni kullanımında mekâna doğal aydınlatma dışında girişler boyunca devam eden doğrusal floresan aydınlatma

armatürlerinin eklendiği görülmüştür. Mekânın özgün işleviyle kullanımında da doğrusal floresan armatürlerine sahip olduğu tespit edilmiştir.

b) İklimlendirme sistemi elemanları: Yerinde incelemede mekâna, özgün tütün ve sigara fabrikası karakteri ile uyumlu galvanizli çelik sacdan havalandırma kanalları eklendiği tespit edilmiştir.

c) Yangın güvenlik sistemi elemanları: Mekâna duman dedektörleri, sprinkler söndürme sistemi, yangın söndürme cihazları ile çeşitli ikaz levhaları eklenmiştir.

d) Tesisat sistemi elemanları: Yerinde incelemede mekânın doğu duvarında beyaz renkte tesisat borusu ekleri tespit edilmiştir.

5-İşlevsel Kurguya Müdahale: İlgili proje analizleri, mekâna ait fotoğraflar ve yerinde inceleme verileri esas alınarak G yapısı Z19 numaralı mekânın yeniden işlevlendirilmesi sürecinde yapılan tasarım müdahalelerinin üçüncü bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan işlevsel kurgu elemanları çatkısı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

a) Merdiven: Mekânın dökme mozaik olduğu öngörülen M6 numaralı merdiveni, restorasyon çalışması kapsamında ahşap küpeşteli çelik bir merdiven olarak yenilenmiştir (Alper, 2019).

b) Asansör: Literatür taraması kapsamında beyaza boyalı dökme demir oldukları öngörülen iki asansörden, geçide yakın olanın yenilendiği diğerrinin ise mat gri (antrasit) renkte boyanarak, mekânda simgesel olarak korunduğu tespit edilmiştir (Alper, 2019).

c) Yaya köprüsü/rampa: Mekânda yaya köprüsü/rampa tespit edilmemiştir.

6- Özgün Atmosfere Müdahale: Proje analizleri, mekâna ait fotoğraflar ve yerinde inceleme verileri esas alınarak G yapısı Z19 numaralı mekânın yeniden işlevlendirilmesi sürecinde yapılan tasarım müdahalelerinin üçüncü bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan özgün atmosfer elemanları çatkısı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

İlk olarak G yapısı Z19 numaralı mekânın “Tasarım Müdahalesi Yöntemlerinin Gruplandırılması” başlığı altında üretim tekniklerinin gözlenebileceği durumda olmasalar dahi endüstri yapılarında özgün eleman kategorisine giren sınai donanımına sahip olduğu tespit edilmiştir.

a) Doğrama: Mekânı sınırlandıran özgün doğramalar ahşap malzemeden yapılmıştır. Restorasyon çalışmalarında rölöve projesi geçidi sınırlandıran güney duvarındaki pencere kasaları asıllarına uygun olacak şekilde siyah alüminyum olarak yenilenmiştir. Özgün ahşap kapı yine ahşap olarak yenilenmiş ve siyaha boyanmıştır. M yapısının yıkılmasından sonra cephe özelliği kazanan kuzey duvarında görülen özgün ahşap kapı doğraması da siyah renkte ve yine ahşap olarak yenilenmiştir. Pencere doğramalarında ise mekânın güney duvarında ve fabrikanın genelinde kullanılan siyah alüminyum doğramalar kullanılmıştır. Mekânın, rölöve projesi J yapısı ile ortak duvarındaki alüminyum kapı doğramalarında, yer aldıkları duvarla uyumlu olacak şekilde tütün rengi laminat tercih edilmiştir. Rölöve projesinde mekânın H yapısıyla ortak duvarında özgün işlevinde olasılıkla fabrikanın diğer mekânlarında olduğu gibi ahşap doğrama oldukları düşünülen muhdes kapı çizimleri tespit edilmiştir. Ancak günümüzde bu kapıların mevcut olmadıkları ve bu kısımların duvar örülerek kapatıldıkları görülmüştür.

b) Donatı: B blok fuayede mekânın kafeterya işleviyle de uyumlu olacak şekilde çağdaş sandalye ve masalar kullanılmaktadır. Koltuklarda, gri, kırmızı ve mavi renkli kadife kaplama tercih edilirken mekânda kullanılan ahşap masalar beyaz tablalıdır.

c) Kaplama: Literatürde mekânın döşeme kaplamasının sert zemin olduğu belirtilmiştir. Günümüzde mekânda dökme mozaik olduğu düşünülen döşeme kaplaması yerine, Bizans dönemi kalıntısına denk gelen kısımda cam zemin döşemesi, kalıntı haricinde kalan kısımlarda ise tütün tonlarında mermer döşeme kullanılmıştır.

d) Peyzaj: Mekânda peyzaj öğeleri kullanılmamıştır.

e) Diğer elemanlar: Mekânda yönlendirme levhaları ve yapının fabrika olarak kullanıldığı dönemi yansıtan fotoğraflar bulunmaktadır.

Mekân ve Mekân Kurgusuna Yapılan Tasarım Müdahalelerinin Miras Değerine

Etkileri: “Mekân ve Mekân Kurgusuna Yapılan Tasarım Müdahaleleri” başlığı altında G yapısı Z19 numaralı mekâna yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında yapıldıkları tespit edilen müdahalelerin miras değerine etkilerinin, çalışmamızın üçüncü bölümünde “Miras Değerinin ve Miras Değerine Etki Etme Kriterlerinin Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan çatki kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1-Şehircilik Yönünde Değere Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri yapının Haliç silüetindeki kütle formunu etkilemedikleri için tarihi fabrika yapılarının şehircilik yönünden sahip oldukları miras değerini de etkilememişlerdir.

2-Tarihsel Değere Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri Osmanlıda sanayileşme hareketleri dönemine tarihlenen özgün mekân ve mekân kurgusu elemanlarını etkiledikleri için tarihsel değeri de etkilemişlerdir. Tarihsel değeri etkilediği belirlenen mekân ve mekân kurgusu elemanı müdahaleleri ve ilgili analizler şunlardır:

a) Plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler dış duvar, iç duvar, döşeme ve tavana yapılan müdahalelerdir. Mekân kuzey, güney ve doğu yönünde dış duvarlara sahiptir. Güney duvarı sağlamlaştırma müdahalelerinden sonra basit onarım kapsamında yeni sıva yapılarak tütün rengine boyanmıştır. Bu uygulama yapılırken duvarda yer yer özgün harman tuğlalarının görüldüğü yırtıkların bırakılarak basit onarım dahi olsa yeni sıvanın çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmesi sağlanmıştır. Kuzey duvarının tekrar cephe özelliği kazanmasından sonra duvarda pencere boşlukları açılmıştır. Bu boşluklar oluşturulurken rölöve projesi H yapısının ve mekânın güney duvarının neoklasik oranlar aynen uygulandığı için yapılan müdahalelerin çağdaş bir 21. yüzyıl müdahalesi olarak ayırt edilememektedir. Kuzey duvarında güney duvarındaki gibi sıva yırtıkları bulunmaktadır. Mekânın rölöve projesi J yapısı ile ortak duvarı, sağlamlaştırma çalışmalarından sonra kuzey ve güney duvarlarıyla aynı tütün rengine boyanmıştır.

Mekâna restorasyon çalışmalarından önce eklenen muhdes iç duvarlar, güney yönünde asansöre bitişik olan duvar hariç olmak üzere kaldırılmıştır. Rölöve projesi H yapısı Z20 numaralı mekânla ortak iç duvarın sıvası çoğunlukla temizlenmiştir. Özgün tuğlaları görülen duvara eklenen çelik güçlendirme elemanları çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmektedir. H yapısı ile ortak duvara aynı malzeme kullanılarak yapılan ekler ve restorasyon projesinde mevcut olmamakla birlikte yerinde incelemede tespit edilen muhdes iç duvarlar özgün duvarlarla aynı tütün rengine boyandıkları için özgün katmandan ayırt edilememektedir. Özgün volta döşemenin Bizans dönemine ait yapı kalıntısını sergilemek için boşaltılan kısmına eklenen çelik taşıyıcılı cam döşeme çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmektedir. Mekânın tavanını oluşturan özgün volta döşeme restorasyon çalışmaları kapsamında sağlamlaştırılarak korunmuştur.

b) Mimari strüktür elemanları: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler kolon ve kirişlere yapılan müdahalelerdir. Mekânın özgün kolon ve kirişlerinin korunmuştur. Standart bakım ve onarımları yapılarak korunan döküm kolonlar ve INP kirişler aynı metalik gri renge boyanmıştır. Bu yaklaşım ile özgün 19. yüzyıl katmanını ortak bir görünüme kavuşturulmuştur. İç duvarlara sonradan eklenen ve çağdaş bir 21. yüzyıl eki olarak ayırt edilebilen çelik kuşaklarda da gri renk tercih edilmiş ancak tercih edilen mat boya sayesinde özgün strüktür ile çağdaş strüktürün ayırt edilebilmesi sağlanmıştır.

c) Cephe düzeni elemanları: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler doluluk-boşluk oranı ve mimari bezemelere yapılan müdahalelerdir. M yapısının yıkılmasından sonra cephe özelliği kazanan, rölöve projesinde yalnızca muhdes bir kapı boşluğu bulunduğu görülen, kuzey duvarında H yapısı ve mekânın güney duvarının neoklasik cephesi referans alınarak boşaltmalar yapılmıştır. Bu müdahalelerin çağdaş bir 21. yüzyıl müdahalesi olarak ayırt edilebilmeleri mümkün değildir. Aynı durum mimari bezemelerde de görülmektedir. 21. yüzyılda oluşturulan mimari bezemelerin 19. yüzyıl bezemelerini taklit etmesi özgün katmanın ayırt edilmesini zorlaştırmaktadır. Mekânın geçidi sınırlandıran güney duvarının cephe düzeni ve mimari bezemeleri korunmuştur. J yapısı ile ortak duvarda da bir müdahale tespit edilmemiştir.

H yapısı Z20 numaralı mekân ile ortak olan batı duvarı iç duvar olup cephe özelliğine sahip değildir.

d) Teknik sistemlerle ilgili elemanlar: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler aydınlatma sistemi, iklimlendirme sistemi, yangın güvenlik ve tesisat sistemi için yapılan müdahalelerdir. Mekân özgün kullanımında doğrusal floresan aydınlatma armatürlerine sahiptir. Yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında Mekâna INP kirişler boyunca eklenen floresan aydınlatma armatürleri konumlandırılışları itibariyle çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmektedir. İklimlendirme sistemleri kapsamında mekâna eklenen havalandırma kanalları ile yangın güvenlik sistemi elemanları çağdaş bir 21. yüzyıl ekleridir. Tesisat sistemi elemanları da 21. yüzyıl eki olarak ayırt edilebilmektedir.

e) İşlevsel kurgu elemanları: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler merdiven ve asansör için yapılan müdahalelerdir. M6 merdiveni yenilenmiştir. Zorunlu müdahale kapsamına giren bu uygulamada ahşap küpeşteli yeni çelik merdiven çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmektedir. Rölöve projesi zemin kat planında görülen iki asansörden, yenilenen asansör çağdaş bir 21. yüzyıl eki olarak ayırt edilebilirken, korunan asansör 19. yüzyıl katmanını yansıtmaktadır.

f) Özgün atmosfer elemanları: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler doğrama, donatı, kaplama ve diğer elemanlar için yapılan müdahalelerdir. Bizans kalıntısının sergilendiği kısım haricindeki sert zemin kaplaması mermer malzeme olarak düzenlenmiştir. Mermerin döşenme yönteminden çağdaş bir 21. yüzyıl uygulaması olduğunu anlaşılmaktadır. Kalıntının sergilenmesi için kullanılan cam döşeme kaplaması da çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilmektedir. Fuayeye, kısmi kafeterya işlevi nedeniyle eklendikleri düşünülen koltuk ve masalar ile duvarlara asılan fotoğraflar ve metal yönlendirme levhaları 21. yüzyıla ait belirgin eklerdir. Mekânın çürüyen ahşap pencere doğramaları özgün formlarında siyah alüminyum olarak yenilenmiştir. J yapısı ile ortak duvarda bulunan kapıların tümüyle kaldırılmış, yerlerine tütün rengi laminat kapılar yerleştirilmiştir. Yeniden düzenlenen kuzey cephesine siyah alüminyum pencere doğramaları kullanılmıştır. Bazı ahşap kapıların siyah renkte

ahşap olarak yenilendikleri tespit edilmiştir. Tüm bu müdahalelerin çağdaş 21. yüzyıl katmanı oldukları okunabilmektedir. H yapısı ile ortak olan duvarda bulunan kapılar yeni kullanımda tamamen kaldırılmıştır. Yerinde incelemede mekânda sergilendiği tespit edilen sınai donanım üretim süreci izlenemese bile özgün katmanı temsil etmektedir.

3-Teknik Değere Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri yapı ve yapım tekniklerine ait elemanları etkiledikleri için teknik değeri de etkilemişlerdir. Teknik değeri etkilediği belirlenen mekân ve mekân kurgusu elemanı müdahaleleri ve ilgili analizler şunlardır:

a) Plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları: Bu başlık altında teknik değeri etkileyen müdahaleler dış duvar, iç duvar, döşeme ve tavana yapılan müdahalelerdir. Mekânın iç ve dış duvarları ile döşeme ve tavanına yapılan sağlamlaştırma müdahaleleri zorunlu olmakla birlikte gerekli görüldüğü takdirde yapılacak analizler ile 21. yüzyılda kullanılan güçlendirme uygulamaları ve bu uygulamalarda kullanılan malzemeler hakkında bilgi verecektir. Dış duvarlara standart bakım, basit onarım kapsamında yapılan yeni yırtıklı sıva sayesinde hem özgün katman hem de 21. yüzyıla ait malzeme kullanımı hakkında bilgi edinilmektedir. Mekâna restorasyon çalışmalarından önce eklenen muhdes iç duvar ekleri kaldırılmıştır. Rölöve projesi H yapısı Z20 numaralı mekânla ortak iç duvarın sıvası temizlendikten sonra eklenen çelik güçlendirme elemanı çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilmektedir. Restorasyon projesinde mevcut olmamakla birlikte, yerinde incelemede mekâna eklendikleri tespit edilen muhdes bölücü iç duvarlar özgün duvarlarla aynı tütün rengine boyandıkları için çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilememektedir. Hem volta zemin döşemesi hem de volta döşeme tavan, özgün yapı ve yapım teknikleri ile malzeme kullanımını yansıtmaktadır. Bizans kalıntısının bulunduğu kısımda kullanılan çelik taşıyıcılı cam döşeme ise 21. yüzyıl yapı, yapım teknikleri ve malzeme kullanımını temsil etmektedir.

b) Mimari strüktür elemanları: Bu başlık altında teknik değeri etkileyen müdahaleler kolon ve kirişlere yapılan müdahalelerdir. Mekânın döküm kolonları

ve INP kirişleri korunmuştur. Bu elemanlar fabrikanın özgün yapı ve yapım tekniklerini yansıtmaktadır.

c) Cephe düzeni elemanları: Bu başlık altında teknik değeri etkileyen müdahaleler doluluk-boşluk oranına ve mimari bezemelere yapılan müdahalelerdir. G yapısı Z19 numaralı mekânın korunan kütle formu, rölöve projesi geçide ve J yapısına bakan cephelerinin korunan doluluk ve boşluk oranları ile mimari bezemeleri sayesinde özgün yapı ve yapım teknikleri ile bu dönemde kullanılan malzemeler günümüze aktarılmıştır. M yapısının yıkılmasından sonra ortaya çıkan kuzey cephesinde, H yapısının karakteristik cephe özelliklerini taklit eden bir düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemede 19. yüzyıla ait doluluk-boşluk oranları ve mimari bezemeler taklit edildiği için, yapılan müdahaleler çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilememektedir. Ancak gerekli analizler yapıldığı takdirde 21. yüzyıldaki yapı, yapım teknikleri ve malzeme kullanımı hakkında bilgi edinilmesi mümkün olacaktır.

d) Teknik sistemlerle ilgili elemanlar: Bu başlık altında teknik değeri etkileyen müdahaleler aydınlatma, iklimlendirme, yangın güvenlik ve tesisat sistemi için yapılan müdahalelerdir. Aydınlatma ve iklimlendirme sistemi elemanları yapının özgün sanayi karakteri ile uyumlu 21. yüzyıl öğeleridir. Yeniden kullanım için zorunlu görülen yangın güvenlik sistemi elemanı ekleri 21. yüzyıldaki mevcut teknolojiyi yansıtmaktadır. Tesisat sistemi ekleri muhtes oldukları izlenimi yaratmaktadır. Nitekim bu elemanların da 21. yüzyıl öğeleri oldukları anlaşılmaktadır.

e) İşlevsel kurgu elemanları: Bu başlık altında teknik değeri etkileyen müdahaleler merdiven ve asansörler için yapılan müdahalelerdir. Mekânın yenilenen ahşap küpeşteli çelik merdiveni ve yenilenen asansörü 21. yüzyıla ait yapı, yapım tekniği ve malzemeyi, korunan asansör ise özgün yapı, yapım tekniği ve malzemeyi temsil etmektedir.

f) Özgün atmosfer elemanları: Bu başlık altında teknik değeri etkileyen müdahaleler doğrama, donatı, kaplama ve diğer elemanlar için yapılan müdahalelerdir. Çürüyen doğramaların yenilenmesi zorunlu müdahale kapsamına girmektedir. H yapısı ile ortak duvarda çürüdükleri düşünülen kapı doğramaları

kaldırılmıştır. Bu duvara ve rölöve projesi geçit mekânını sınırlandıran güney duvarına yeni eklenen siyah alüminyum pencere kasaları çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilmektedir. Siyah renkte ve yine ahşap olarak yenilen kapıların da renkleri itibariyle çağdaş bir katman oldukları anlaşılmaktadır. M yapısının yıkılmasından sonra cephe özelliği kazanan kuzey duvarına eklenen alüminyum pencereler ile ahşap kapı doğramasında da aynı özellikler görülmektedir. Mekânın, rölöve projesi J yapısı ile ortak duvarındaki alüminyum kapı doğramaları ve tütün rengi laminat kapılar da yine çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilen elemanlardır. Mekânda kafeterya işlevi gözetilerek kullanılan tefrişler, tütün tonlarındaki mermer zemin kaplaması, cam zemin döşemesi, metal yönlendirme levhaları ve dönem fotoğrafları da 21. yüzyılı temsil etmektedir. Fuayede sergilenen özgün sınıai donanım üretim süreci izlenemediği için teknik değeri etkilememektedir.

4-Sanatsal Değere Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri neoklasik cephe özellikleri ile ilişkili elemanları etkiledikleri için sanatsal değeri de etkilemişlerdir. Sanatsal değeri etkilediği belirlenen mekân ve mekân kurgusu elemanı müdahaleleri ve ilgili analizler şunlardır:

a) Plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları: Bu başlık altında sanatsal değeri etkileyen müdahaleler dış duvara yapılan müdahalelerdir. Plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları başlığı altında incelediğimiz iç duvar, tavan ve döşeme, neoklasik cephe özellikleri ile ilişkili elemanlar olmadıkları için değerlendirmeye alınmamıştır. Mekânın özgün neoklasik cephe özelliklerini taşıyan güney ve doğu yöndeki dış duvarları sağlamlaştırılmıştır. Rölöve projesi M yapısının yıkılmasından sonra yeniden düzenlenen kuzey duvarında rölöve projesi H yapısının neoklasik cephe özellikleri ile uyumlu olacak şekilde boşaltmalar yapılmıştır. Bu müdahaleler 21. yüzyılda yapılmış olmalarına karşın, 19. yüzyıla ait neoklasik cephe özellikleri taklit edildiği için doluluk-boşluk oranının özgün olup olmadığı anlaşılamamaktadır. H yapısı Z20 numaralı mekân ile ortak olan batı duvarı cephe özelliğine sahip değildir.

b) Mimari strüktür elemanları: Mekânın mimari strüktür elemanlarına, sağlamlaştırma çalışmaları kapsamında zorunlu müdahalelerde bulunulmuştur. Bu müdahaleler neoklasik cephe özelliklerini etkilememiştir.

c) Cephe düzeni elemanları: Bu başlık altında sanatsal değeri etkileyen müdahaleler, doluluk-boşluk oranı ve mimari bezemelere yapılan müdahalelerdir. Mekânın geçidi sınırlandıran güney duvarı ile J bloğun inşa edilmesi ile cephe özelliğini kaybeden doğu duvarının özgün doluluk-boşluk oranları korunmuştur. Güney duvarının geçide bakan yüzeyinde sahip olduğu mimari bezemeler de korunarak bütün rengine boyanmıştır. M yapısının yıkılmasından sonra cephe özelliği kazanan, rölöve projesinde yalnızca bir kapı boşluğu bulunduğu görülen kuzey duvarı rölöve projesi H yapısının neoklasik cephesi referans alınarak düzenlenmiştir. Bu kapsamda özgün duvarda boşaltmalar ve mimari bezeme eklemeleri yapılmıştır. Özgün neoklasik cephe özellikleri taklit edildikleri, özgün olan ve olmayan katmanlarda da aynı bütün rengi kullanıldığı için yapılan müdahaleler çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilememektedir.

d) Teknik sistemlerle ilgili elemanlar: Mekânda aydınlatma, iklimlendirme, yangın güvenlik ve tesisat sistemi ile ilgili müdahaleler yapılmıştır. Yapılan müdahaleler cepheden algılanmadıkları için bu başlık altında sanatsal değeri etkileyebilecek bir müdahale bulunmamaktadır.

e) İşlevsel kurgu elemanları: Mekânda merdiven ve asansörler ile ilgili müdahaleler yapılmıştır. Ancak cepheden algılanan bir teknik sistem müdahalesi olmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle bu başlık altında sanatsal değeri etkileyebilecek bir müdahale bulunmamaktadır.

f) Özgün atmosfer elemanları: Bu başlık altında sanatsal değeri etkileyen bir müdahale tespit edilmemiştir. Doğrama, donatı, kaplama ve diğer elemanlar kapsamında yapılan müdahaleler ile fuayede sergilenen özgün sınıai donanım cepheden algılanmadıkları için sanatsal değeri etkileyebilecek bir müdahale de bulunmamaktadır.

5-Özgünlük Değerine Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri özgün özellikleri etkiledikleri için özgünlük değerini de etkilemişlerdir. Bu bakımdan yenileme çalışmaları adı altında mekân ve mekân kurgusu elemanlarına yapılan tüm müdahaleler dolaylı olarak özgünlük değerini de etkilemekte olup ilgili analizler şunlardır:

a) Plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları: Bu başlık altında özgünlük değerini etkileyen müdahaleler dış duvar, iç duvar, döşeme ve tavana yapılan müdahalelerdir. Dış duvarlara, basit onarım ve zorunlu müdahaleler haricinde yapılan müdahale M yapısının yıkılmasından sonra tekrar cephe özelliği kazanan kuzey duvarında yapılan boşaltmalardır. Bu uygulama hem çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilemeyen hem de geri alınması mümkün olmayan bir uygulamadır. Mekânın H yapısı ile ortak iç duvarındaki yırtıklı sıva basit onarım, Monotop 612, Carbodur S512, “Hex-230C” ve çelik güçlendirme elemanları ile desteklenmesi ise yapılması zorunlu sağlamlaştırma müdahaleleri kapsamına girmektedir. Bu müdahalelerden basit onarım kapsamında yapılan sıva ve çağdaş güçlendirme elemanı ekleri çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak da ayırt edilebilmektedir. Mekânın kuzey ve güney duvarlarında açılan, özgün tuğlaların göründükleri sıva yırtıkları da benzer şekilde basit onarım kapsamında değerlendirilmektedir. Bu uygulama özgün özelliklerin ve 21. yüzyıl müdahalesinin ayırt edilebilmesini sağlamaktadır. Bu duvarda aynı malzeme ile yapılan ekler özgün dokudan ayırt edilememektedir. Restorasyon projesinde mevcut olmamakla birlikte, yeni işlevle kullanımda mekâna eklenen ve özgün duvarlarla aynı tütün rengine boyanan muhdes duvarlarda da aynı durumla karşılaşılmaktadır. Bu uygulamalar özellikle özgün plan şeması ve hacimsel oluşumun okunmasını zorlaştırmaktadır. Döşemede Bizans kalıntısının sergilenmesi için yapılan kısmi boşaltma, tercih edilen çağdaş kaplama malzemesinin de etkisiyle 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmektedir. Mekânın tavanını oluşturan özgün volta döşeme korunmuştur.

b) Mimari strüktür elemanları: Restorasyon çalışmaları kapsamında standart bakım ve onarımları yapılan döküm kolonlar ve INP kirişler özgün katmandır. Bu özgün katman ortak bir dil oluşturacak şekilde aynı metalik gri rengine boyanmıştır. İç duvarlara sonradan eklenen çelik güçlendirme elemanları kullanılan rengin de

etkisiyle çağdaş bir 21. yüzyıl eki olarak ayırt edilebilmektedir. Çelik kuşakların özgün elemanlar gibi metalik gri yerine mat gri renge boyanmaları ile özgün ve özgün olmayan katmanların ayırt edilebilmesi kolaylaştırılmıştır.

c) Cephe düzeni elemanları: Bu başlık altında özgünlük değerini etkileyen müdahaleler doluluk-boşluk oranı ve mimari bezemelere yapılan müdahalelerdir. M yapısının yıkılmasından sonra cephe özelliği kazanan kuzey duvarında, H yapısının ve mekânın güney duvarının neoklasik cephesi referans alınarak yapılan boşaltmalar 21. yüzyıl müdahaleleri olarak ayırt edilememektedir. Mekânın geçidi sınırlandıran güney duvarı ve J yapısı ile ortak duvarı korunmuştur. H yapısı Z20 numaralı mekân ile ortak olan batı duvarı ise iç duvar olduğu ve cephe özelliğine sahip olmadığı için bu başlık kapsamında değerlendirilmemiştir.

d) Teknik sistemlerle ilgili elemanlar: Bu başlık altında özgünlük değerini etkileyen müdahaleler aydınlatma sistemi, iklimlendirme sistemi, yangın güvenlik sistemi ve tesisat sistemi için yapılan müdahalelerdir. Kirişlere yerleştirilen floresan aydınlatmalar, çelik sacdan havalandırma kanalları, yangın güvenlik sistemi elemanları ve tesisat boruları çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmektedir. Nitekim tesisat boruları muhdes oldukları izlenimi yaratmaktadır.

e) İşlevsel kurgu elemanları: Bu başlık altında özgünlük değerini etkileyen müdahaleler merdiven ve asansör için yapılan müdahalelerdir. Mekânın M6 merdiveni ve geçide bakan güneydeki asansörü yenilenmiştir. Bu müdahaleler güvenlik açısından zorunlu müdahaleler kapsamına girmektedir. Nitekim her iki müdahale de çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmektedir. Korunan özgün asansör ise 19. yüzyıl özelliklerini yansıtmaktadır.

f) Özgün atmosfer elemanları: Bu başlık altında özgünlük değerini etkileyen müdahaleler doğrama, donatı, kaplama ve diğer elemanlar için yapılan müdahalelerdir. Mekânda kullanılan mermer zemin kaplaması ve Bizans sarnıcının bulunduğu kısımda kullanılan cam kaplama çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmektedir. Mekâna kısmi kafeterya işlevi nedeniyle eklendikleri düşünülen koltuk ve masalar ile duvarlara asılan fotoğraflar ve metal yönlendirme levhaları da 21. yüzyıla ait öğeler olarak ayırt edilebilmektedir.

Ancak bu elemanlardan fabrikanın özgün kullanımını gösteren dönem fotoğraflarının ve metal yönlendirme levhalarının özgün duvarlara zarar vermeden çıkartılabilmeleri mümkün gözükmemektedir. Çürüyen ahşap pencere doğramalarının yenilenmesi zorunlu müdahale kapsamına girmektedir. Nitekim yeni siyah alüminyum doğramalar çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak da ayırt edilebilmektedir. Ayrıca mekânda sergilendikleri tespit edilen sinai donanım üretim süreci izlenemese bile özgün katmanın bir parçasıdır.

6-Belge Değerine Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri Osmanlı sanayileşme dönemi hakkında bilgi veren somut öğeleri etkiledikleri için belge değerini de etkilemişlerdir. Yenileme çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen tüm müdahaleler endüstri yapısının ait olduğu dönemin inşaat tekniğinin, malzeme kullanımının, döneme özgü yapı tipinin, sanat anlayışının ve tarihsel yapının somut kanıtları olan mekân ve mekân kurgusu elemanlarını etkiledikleri için belge değerini de etkilemekte olup ilgili analizler şunlardır:

a) Plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları: Bu başlık altında belge değerini etkileyen müdahaleler dış duvar, iç duvar ve döşemeye yapılan müdahalelerdir. Mekânın kagir dış duvarlarına, iç duvarına, döşemesine ve tavanına yapılan zorunlu sağlamlaştırma müdahaleleri ve basit onarımlar, yeniden işlevlendirmede etkili olan 21. yüzyıl toplumunun sahip olduğu yapı, yapım yöntemi ve malzeme kullanımı hakkında bilgi vermektedir. Korunan dış duvarlar, volta döşeme ve tavan ise mekânın özgün özelliklerini yansıtmaktadır. Mekânın kuzey duvarına yapılan doluluk-boşluk oranı müdahaleleri ayırt edilememektedir. Mekâna eklenen muhdes iç duvarlar özgün duvarlarla aynı renge boyandıkları için çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilememektedir. Bu durum özgün plan şeması ve hacimsel oluşumun anlaşılmasını zorlaştırmaktadır.

b) Mimari strüktür elemanları: Bu başlık altında belge değerini etkileyen müdahaleler kolon ve kirişlere yapılan müdahalelerdir. Kolon ve kirişler özgün katman hakkında bilgi vermektedir. Mekânın H yapısı ile ortak iç duvarına zorunlu müdahale kapsamında eklenen çelik güçlendirme elemanları ve sağlamlaştırma çalışmaları kapsamında yapılan diğer müdahaleler ise 21. Yüzyılı temsil etmektedir.

c) Cephe düzeni elemanları: Bu başlık altında belge değerini etkileyen müdahaleler doluluk-boşluk oran ve mimari bezemelere yapılan müdahalelerdir. Mekânın geçide bakan güney duvarının korunan doluluk-boşluk oranları, yapının inşa edildiği dönem de kullanılan yapı ve yapım yöntemleri hakkında bilgi edinilmesini sağlamaktadır. Aynı durum özgün doluluk-boşluk oranları korunan doğu duvarı için de geçerlidir. M yapısının yıkılmasından sonra cephe özelliği kazanan kuzey duvarına, 21. yüzyılda yapılan doluluk-boşluk oranı müdahaleleri, özgün doluluk-boşluk oranlarının taklidi niteliğinde oldukları için bu müdahaleler çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilememektedir. Mekânın güney duvarının korunan mimari bezemeleri neoklasik özellikleri yansıtmaktadır. Kuzey duvarında oluşturulan bezemelerin özgün neoklasik bezemelerin kopyası olması bu bezemelerin çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmelerini engellemektedir. Bu yaklaşım yapılan müdahale ile yeniden işlevlendirmenin gerçekleştirildiği dönemin sanat anlayışını ifade etmeyi engellemiştir.

d) Teknik sistem elemanları: Bu başlık altında belge değerini etkileyen müdahaleler aydınlatma, iklimlendirme ve yangın güvenlik sistemi elemanları için yapılan müdahalelerdir. Mekânın çelik putrellerine yerleştirilen doğrusal floresanlar, galvanizli çelik sacdan havalandırma kanalları ve zorunlu müdahale kapsamında mekâna eklenen yangın ve güvenlik sistemi elemanları 21. yüzyıl toplumunun sahip olduğu teknolojiyi ve bu dönemdeki malzeme kullanımını yansıtan somut öğelerdir. Muhdes tesisat sistemi elemanları genel etkiye zarar vermektedir.

e) İşlevsel kurgu elemanları: Bu başlık altında özgünlük değerini etkileyen müdahaleler merdiven ve asansörler için yapılan müdahalelerdir. Mekânın çelik merdiveni ve çağdaş asansörü 21. yüzyıl hakkında bilgi veren somut öğelerdir. Mekânın kuzeyindeki özgün asansörün korunması sayesinde 19. yüzyıl hakkında bilgi edinilmektedir.

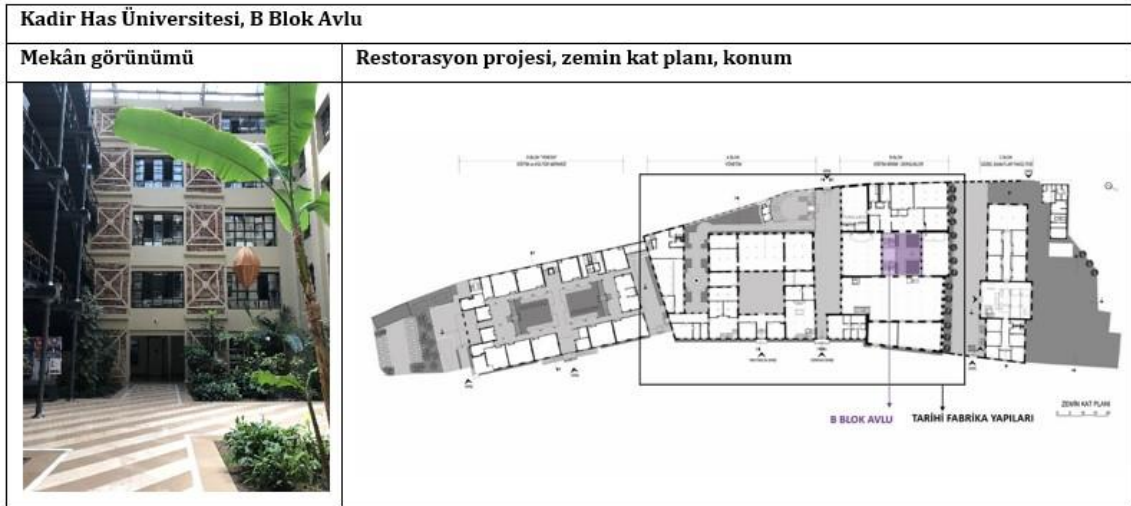
f) Özgün atmosfer elemanları: Bu başlık altında belge değerini etkileyen müdahaleler doğrama, donatı, kaplama ve diğer elemanlar başlığı altında yapılan müdahalelerdir. Mekâna eklenen siyah ve tütün renklerindeki alüminyum doğramalar, zeminde kullanılan mermer ve cam kaplama, tefriş elemanları, siyah

beyaz dönem fotoğrafları ile metal yönlendirme levhaları 21. yüzyıl yapı, yapım yöntemi, malzeme kullanımı ve hatta tasarım anlayışı hakkında bilgi edinilen çağdaş eklerdir.

Rölöve projesi G yapısı Z19 numaralı mekânın, Kadir Has Üniversitesi, B blok fuaye olarak yeniden işlevlendirilmesi kapsamında yaptığımız incelemelerin çalışmamız kapsamında geliştirilen analiz tablosuna işlenmiş hali EK E' de verilmiştir (Bkz. sayfa 461-464).

5.2.5 H Yapısı Z20 Numaralı Mekân (B Blok Avlu)

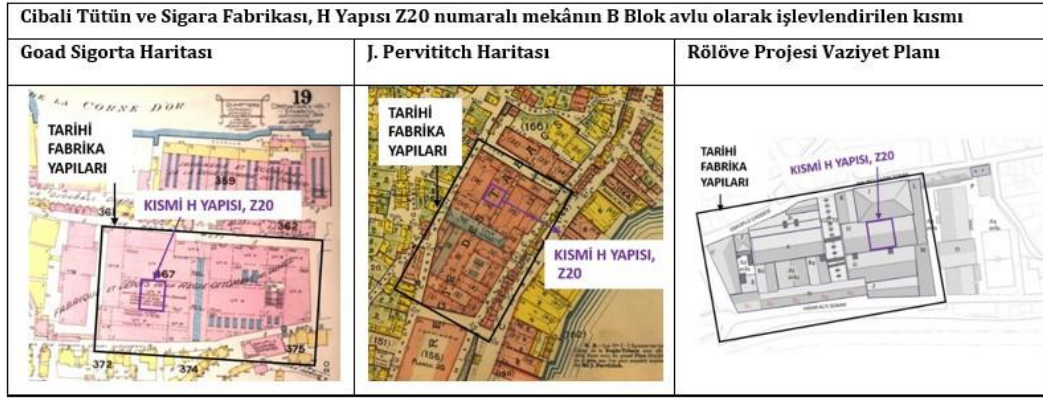
Bu başlık altında Kadir Has Üniversitesi, B blok avlu olarak yeniden işlevlendirilen rölöve projesi H yapısı Z20 numaralı mekân; genel özellikleri, mekân ve mekân kurgusuna yapılan tasarım müdahaleleri ve bu müdahalelerin miras değerine etkileri üzerinden incelenecektir (Şekil 5.20).

Şekil 5.20 Kadir Has Üniversitesi, B blok avlu, günümüz (TURES arşivi ve Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Genel Özellikler: Fabrikanın 19. yüzyıl sonuyla 20. yüzyıl başlarında inşa edilen, dönemin üslup, malzeme ve teknik özelliklerini taşıyan bölümlerinden bir tanesi olan, özgün işleviyle kullanımında filtreli salonun bulunduğu rölöve projesi zemin kat planındaki H yapısı Z20 numaralı yekpare ortak kullanım mekânı ile üst katlarındaki yekpare ortak kullanım mekânları restorasyon çalışmaları kapsamında kısmi olarak boşaltılarak Kadir Has Üniversitesi, B Blok avluya dönüştürülmüştür (Şekil 5.21 ve Şekil 5.22).Avlunun oluşturulmasındaki amaç,

üniversite işleviyle kullanımda B blok olarak adlandırılan alanın, rölöve projesinde H, G ve I harfleri ile gösterilen kısımlarında yer alan eğitim ve derslik birimlerine, doğal ışık ve havalandırmanın sağlanması olmuştur. Günümüzde B blok avlu doğal ışık ve havalandırmayı sağlayacak şekilde B blok fuaye, konferans salonları, derslik birimleri, öğretim üyesi ofisleri, enstitü ve teneffüshanelerin tam ortasındadır. Nitekim ilgili projeler incelendiğinde, mimarın özgün tasarımında mevcut olmayan bölücüler ile teneffüshanelerde (rölöve projesi G yapısı 111, 211, 301 ve 401 numaralı mekânlarda) oluşturulan muhdes öğretim üyesi ofislerinin avluya bakan teneffüshanelere doğal ışık ve havalandırmanın sağlanmasını engelledikleri tespit edilmiştir. Bu durum avlunun tasarlanma amacı ile çelişmektedir.

Şekil 5. 21 Cibali Tütün ve Sigara fabrikası, H Yapısı Z20 numaralı mekânın B blok avlu olarak işlevlendirilen kısmı, 1900'ler (Alper, 2019 ve Salt Araştırma, 2021 üzerinden hazırlanmıştır.)

Şekil 5.22 Cibali Tütün ve Sigara fabrikası, H Yapısı Z20 numaralı mekân, 1900'ler (Alper, 2019 üzerinden hazırlanmıştır.)

Mekân ve Mekân Kurgusuna Yapılan Tasarım Müdahaleleri: Rölöve projesi H yapısı Z20 numaralı mekânın ve üst katlarının Kadir Has Üniversitesi, B blok avlu olarak yeniden işlevlendirilen kısmının “mekân ve mekân kurgusuna yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri şunlardır (Şekil 5.23 ve Şekil 5.24):

1-Plan Şeması ve Hacimsel Oluşuma Müdahale: Proje analizleri ve mekâna ait dönem fotoğraflarında rölöve projesi H Yapısı Z20 numaralı mekânın ve B blok avlunun oluşturulabilmesi için döşemelerinde ve taşıyıcı sistemlerinde boşaltmalar yapılan üst katlarının (H yapısı 112, 212, 302 ve 402 numaralı mekânlar) özgün kullanımlarında yekpare bir plan şeması ve hacimsel oluşuma sahip oldukları görülmüştür.

H yapısı Z20 numaralı mekânın, Kadir Has Üniversitesi, B blok avlunun zemin katı olarak yeniden işlevlendirilen kısmı dönüşüm sonrasında da bu özelliğini korumuştur. Bununla birlikte yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahalelerinin, üçüncü bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları çatkısı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Şekil 5.23 Kadir Has Üniversitesi-B blok avlu (Rölöve projesi H yapısı Z20 numaralı mekân) 2000'lerin başı ve günümüze ait görünüm (Didem Telli'nin arşivi)

B Blok Avlu (H Yapısı Z20 numaralı mekânın ve üst katlardaki iz düşümlerinin B Blok avlu olarak işlevlendirilen kısmı, günümüze ait görünüm)ler)

Şekil 5.24 Kadir Has Üniversitesi-B blok avlu (Rölöve projesi H yapısı Z20 numaralı mekân) günümüze ait görünüm)ler (Didem Telli'nin arşivi ve Kadir Has Üniversitesi, 2021)

a) Dış duvar: Osmanlı tuğlasından farklı bir tuğla kullanılarak inşa edilen, üç tuğla kalınlığındaki özgün taşıyıcı kagir dış duvar hatıl niteliğindeki INP profillerle desteklenmiştir. Yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında bu duvarlar ilk olarak Monotop 612, Carbodur S512 ve “Hex-230C” ile “wrapping” tekniği uygulanarak güçlendirilmiştir. Fabrikanın eklemlenme süreci analiz edildiğinde, B blok avlunun zemin döşemesinin yer aldığı H yapısı Z20 numaralı mekân ile üst katlardaki iz düşümlerinin güney, kuzey ve doğu yönünde dış duvarlara sahip oldukları görülmüştür. Rölöve projesi H yapısı Z20 numaralı mekân ile üst katlarının, B blok avlu olarak yeniden işlevlendirilen kısmı yalnızca doğu yönünde, zaman içerisinde K ve I yapılarının eklemlendikleri kısımda bir dış duvara sahiptir. Bu duvarda öncelikle boşaltma ve sağlamlaştırma müdahaleleri gerçekleştirilmiştir. Ardından B blok avlunun rölöve projesi I yapısı Z21 numaralı mekân ve üst katlardaki izdüşümleri (I yapısı 113, 213, 303 ve 403 numaralı mekânlar) ile ortak olan duvarı sıva raspası yapıldıktan yırtıklı sıvanmıştır. Sıvanan kısım mekânın özgün işleviyle kullanımında öngörülen beyaz renk yerine tütün rengine boyanmıştır. Duvara sağlamlaştırma çalışmaları kapsamında eklenen çağdaş çelik kuşaklamaların mekân içerisinde görünüşte şekil ve yerleştirildikleri ve duvarın sıvalı kısmı ile aynı tütün rengine boyandıkları görülmüştür.

b) İç duvar: H yapısı Z20 numaralı mekân ve üst katlarında B Blok avlu olarak işlevlendirilen alan incelendiğinde tüm katların yekpare mekân kurgusuna sahip olduğu görülmüştür. H Yapısı Z20 numaralı mekân ve üst katlarında bulunan muhdes iç duvar ekleri temizlendikten sonra H yapısı birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü kat döşemelerinde B blok avlunun oluşumu için gerekli boşaltmalar yapılmıştır. Bu boşaltmalar sonrasında mekâna onu kuzey yönde sınırlandıran, zemin kattan başlayarak çatı katı niteliğindeki dördüncü kata kadar devam eden, dördüncü katta ise parapet yüksekliğinde son bulan, pencere ve kapı boşluklarına sahip genel tasarımı itibariyle cephe izlenimi yaratan sınırlandırıcı iç duvarlar eklenmiştir. Dördüncü katta son bulan parapet duvarlarının aralarındaki boşluklar ahşap küpeşteli çelik korkuluklar ile sınırlandırılmıştır. B blok avluyu güney yönünde sınırlandıran iç duvar ekleri ise zemin katta, pencere ve kapı boşluklarına sahip genel tasarımı itibariyle iç cephe karakterindedir. Birinci, ikinci, üçüncü ve

dördüncü katlarda ise yalnızca parapet şeklinde tasarlanmıştır. Parapet duvarlarının aralarında yer alan boşluklarda yine ahşap küpeşteli çelik korkuluklar bulunmaktadır. Yerinde incelemede avluyu kuzey ve güney yönlerde sınırlandıran bu iç duvarların aynı tütün rengine boyandıkları tespit edilmiştir. H yapısı Z20 numaralı mekân ile üst katlarının; G yapısı Z19 numaralı mekân ve üst katları ile ortak olan iç duvarı incelendiğinde, tüm katlarda iç duvara eklenen muhdes eklerin temizlendiği görülmüştür. Yerinde incelemede duvarın sıva raspası yapıldıktan sonra tuğlaları görünecek şekilde kısmi olarak sıvanarak tütün rengine boyandığı tespit edilmiştir. Ayrıca duvara sağlamlaştırma çalışmaları kapsamında eklenen güçlendirme elemanlarının da duvarla aynı tütün rengine boyandığı görülmüştür. Yerinde incelemede ayrıca Monotop 612, Carbodur S512 ve “Hex-230C” ile “wrapping” tekniği ile sağlamlaştırılan, mekânın G yapısı ile ortak olan iç duvarının sınırlandığı boşlukların günümüzde pencere olarak yeniden düzenlendikleri görülmüştür. Bu alanlarda, restorasyon projesindeki tamamen açık kullanımlarından kalan ahşap küpeşteli çelik korkuluk eklerinin de halen mevcut olduğu tespit edilmiştir.

c) Döşeme: H yapısı Z20 numaralı mekânın ve üst katlarının (H yapısı 112, 212, 302 ve 402 numaralı mekânlar), B blok avlu olarak işlevlendirilen kısımlarının döşemelerinin volta döşeme olduğu, zemin kat döşemesinin Monotop 612, Carbodur S512 ve “Hex-230C” ile “wrapping” tekniği uygulanarak sağlamlaştırıldığı tespit edilmiştir. H yapısı Z20 numaralı mekânın özgün döşemesi korunmuştur. H yapısı 112, 212, 302 ve 402 numaralı mekânların B blok avlu olarak işlevlendirilen kısımlarında, kuzey-güney yönünde üç, doğu-batı yönünde altı aks mesafelik bir bölüm boşaltılmıştır.

d) Tavan: H yapısı Z20 numaralı mekân ile üst katlarının B blok avlu olarak işlevlendirilen kısmının özgün tavanları volta döşemedir. Çatı katı formundaki dördüncü katın tavanı ise mekândan görülen çelik taşıyıcı ve ahşap üst örtülü beşik çatı ile sınırlandırılmıştır. Mekânın B blok avlu olarak işlevlendirilen kısmının üst katlardaki volta döşemeleri tamamen boşaltıldıkları için zemin, birinci, ikinci ve üçüncü katın beyaz boyalı özgün volta tavanları artık mevcut değildir. Günümüzde avludan sadece özgün işleviyle kullanımda dördüncü katın tavanı niteliğinde olan yenilenmiş beşik çatı görülmektedir.

2- Mimari Strüktüre Müdahale: H yapısı Z20 numaralı mekânın ve üst katlarının B blok avlu olarak işlevlendirilen kısımlarının özgün işlevleriyle kullanımlarında döküm kolon ve çelik putrellere sahip oldukları tespit edilmiştir. Bu kapsamda H yapısı Z20 numaralı mekânın ve üst katlarının B blok avlu olarak yeniden işlevlendirilen kısımlarına dönüşüm sürecinde yapılan tasarım müdahalelerinin üçüncü bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan mimari strüktür elemanları çatkısı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

a) Kolon: B blok avlunun oluşturulması işlemi sırasında, H yapısı Z20 numaralı mekânın B blok avlu olarak işlevlendirilen kısmı ve üst katlarında, kuzey-güney yönünde üç, doğu-batı yönünde altı aks mesafede, çelik merdivenin ekinin mesnetlendirildiği kolonlar hariç diğer tüm kolonlar boşaltılmıştır. Bakım ve onarımları yapılarak korunan özgün kolonlar, fabrika dönemindeki beyaz renk yerine çağdaş merdiven ekiyle aynı mat gri renge boyanmıştır. Avluyu kuzey ve güney yönde sınırlandıran iç duvarların dördüncü katta parapet olarak son buldukları kısımlarda özgün kolonlar görülmektedir. Bu katta görülen kolonlar mat gri (antrasit) yerine metalik gri renkte boyanmıştır.

b) Kiriş: H yapısı Z20 numaralı mekânın B blok avlu olarak işlevlendirilen kısmı ve üst katlarında, kuzey-güney yönünde üç, doğu-batı yönünde altı aks mesafelik alanda, çelik merdiven ekinin mesnetlendirildiği kirişler hariç tüm kirişler boşaltılmıştır. Bakım ve onarımları yapılarak korunan kirişler ise fabrika işlevindeki boyasız kullanımları yerine çağdaş merdiven eki ve döküm kolonlarla aynı mat gri (antrasit) renkte boyanmıştır.

c) Çatı makası: H yapısı Z20 numaralı mekânın B blok avlu olarak işlevlendirilen kısmı ve üst katlarında, formları itibariyle boşaltılan döküm kolonlara bağlandıkları düşünülen özgün çatı makasları ve profiller, gerekli bakım ve onarımları yapılarak korunmuştur. Bu süreçte özgün işlevle kullanımlarındaki beyaz renklerine tekrar boyanmışlardır.

3-Cephe Düzenine Müdahale: Proje analizleri, mekâna ait fotoğraflar ve yerinde inceleme verileri esas alınarak rölöve projesi H yapısı Z20 numaralı mekânın ve üst katlarının B blok avlu olarak yeniden işlevlendirilen kısmına yapılan tasarım müdahalelerinin üçüncü bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan cephe düzeni elemanları çatkısı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

B blok avlu, çalışmamız kapsamında incelemiş olduğumuz A1 avlusu gibi birbirine eklemelenen yapılar tarafından sınırlandırılmamıştır. Yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında H yapısı sınırları içerisinde oluşturulmuştur. Bu kapsamda fabrikanın eklemelenme sürecini gözden geçirdiğimizde B blok avlunun yer aldığı H yapısı, fabrikanın gelişim sürecinin üçüncü aşamasında geçidin kuzeyinde G yapısına eklemelenmiştir. Bu iki yapı literatürde büyük tek bir kitle olarak tanımlanmıştır. Fabrikanın gelişiminin dördüncü aşamasında H yapısına bitişik olarak inşa edilen K yapısı, gelişimin beşinci aşamasında H yapısına bitişik olarak inşa edilen I yapısı, sekizinci aşamada H yapısına kuzey yönünde bitişik olan ve liberasyon çalışmaları kapsamında yıkılan L yapısı ile doğu yönünde kısmi olarak bitişen M yapısı inşa edilmiştir. Bu gelişim süreci göz önüne alındığında K ve I yapılarının H yapısına bitiştikleri batı duvarı ile L yapısının H yapısına bitiştiği kuzey duvarının ve geçidi sınırlandıran güney duvarının dış duvarlar oldukları görülmüştür. Liberasyon çalışmaları kapsamında yıkılan M yapısının bitiştiği duvar da dış duvardır. Ancak H yapısının G yapısı ile ortak doğu duvarı ile aynı kalınlıkta dolayısı ile de iç duvar özelliğinde inşa edilmiştir. Bu incelemeler neticesinde H yapısının B blok avlu olarak işlevlendirilen kısmının sadece I yapısının H yapısına bitiştiği batı yönünde dış duvara sahip olduğu görülmüştür. Bu kapsamda sonradan cephe özelliğini kaybetmiş olsa bile yalnızca batı duvarının iç cephe olarak değerlendirilebileceği sonucuna varılmıştır.

a) Kütle Formu: B blok avlunun oluşturulması sırasında H yapısının B blok avlu olarak işlevlendirilen kısmının mevcut kütle formuna herhangi bir müdahalede bulunulmadığı görülmüştür.

b) Doluluk-boşluk oranı: Rölöve projesi H yapısı Z20 numaralı mekânın rölöve projesi I yapısının bitiştiği batı duvarının özgün doluluk-boşluk oranları, tüm

katlarda, G yapısı ile ortak iç duvarının sahip olduğu doluluk-boşluk oranları ile uyumlu hale getirilecek şekilde yeniden düzenlenmiştir. Bu kapsamda I yapısının inşa edilmesinden sonra cephe özelliğini kaybeden dış duvarında boşaltmalar yapılmıştır. B blok avluyu sınırlandıran diğer duvarlar, özgün kullanımda cephe özelliğine sahip olmadıkları için değerlendirmeye alınmamıştır.

c) Mimari bezemeler: Rölöve projesi H yapısı Z20 numaralı mekân ve üst katlarının, I yapısının eklendiği batı duvarlarında özgün mimari bezemeler tespit edilmemiştir. H yapısı Z20 numaralı mekânın ve üst katlardaki iz düşümlerinin B blok avlu olarak işlevlendirilen kısmının batı duvarının avluya bakan iç kısmında da mimari bezeme bulunmamaktadır. Nitekim yeni işlevle kullanımda duvarda, plan şeması ve hacimsel kurguya müdahale başlıkları altında ele alınan sıva yırtıklarının açıldığı not edilmiştir. B blok avluyu diğer yönlerde sınırlandıran duvarlar, özgün işlevle kullanımda ve günümüzde cephe özelliğine sahip olmadıkları için değerlendirmeye alınmamışlardır.

d) Çatı örtü sistemi: Mekânın özgün halinde sahip olduğu beşik çatı formunun korunmuş ancak asma çatı olarak düzenlenmiştir. Ahşap kaplama üzerinde Marsilya tipi kiremit kullanılan üst örtünün pleksi cam olarak değiştirildiği ve gerekli yerlerde çatı örtü sistemine gri renkli çelik profillerin eklendiği görülmüştür.

4-Teknik Sistemlere Müdahale: Proje analizleri, mekâna ait fotoğraflar ve yerinde inceleme verileri esas alınarak H yapısı Z20 numaralı mekânın ve üst katlarının B blok avlu olarak yeniden işlevlendirilen kısmına yapılan tasarım müdahalelerinin üçüncü bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan teknik sistemlerle ilgili elemanlar çatkısı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

a) Aydınlatma sistemi elemanları: Avlunun restorasyon çalışmalarında pleksi cam olarak yenilenen üst örtüsünden mekâna doğal ışık sağlanmaktadır. Güncel kullanımda bu doğal ışık mekâna eklenen mat gri renkte (antrasit) glob apliklerle ve turuncu renkte fener aydınlatma elemanlarıyla desteklenmektedir. Dönem fotoğraflarında özgün işlevle kullanımda mekânın doğrusal floresan aydınlatmalar ile aydınlatıldığı görülmüştür.

b)İklimlendirme sistemi elemanları: Yerinde incelemede ve dönem fotoğraflarında mekânda iklimlendirme sistemi elemanı tespit edilmemiştir.

c)Yangın güvenlik sistemi elemanları: Yerinde incelemede B blok avluyu doğu, batı, kuzey ve güney yönlerde sınırlandıran duvarlarda birçok yangın dedektörü bulunduğu görülmüştür. Mekânın özgün işleviyle kullanımına ait fotoğraflarda yangın güvenlik sistemi elemanlarına rastlanılmamıştır.

d) Tesisat sistemi elemanları: Yerinde incelemede ve dönem fotoğraflarında B Blok avluda tesisat sistemi elemanları tespit edilmemiştir.

5-İşlevsel Kurguya Müdahale: İlgili proje analizleri, mekâna ait fotoğraflar ve yerinde inceleme verileri esas alınarak H yapısı Z20 numaralı mekânın ve üst katlarının B blok avlu olarak işlevlendirilen kısmına yapılan tasarım müdahalelerinin üçüncü bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan işlevsel kurgu elemanları çatkısı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

a) Merdiven: H yapısı Z20 numaralı mekânın ve üst katlarının B blok avlu olarak işlevlendirilen kısmında, yapının fabrika olarak kullanıldığı dönemde sirkülasyon elemanına rastlanılmamıştır. Günümüzde ise H yapısı Z20 numaralı mekânın ve üst katlarının, kuzey-güney yönünde üç, doğu batı yönünde altı aks mesafelik alanın boşaltılarak B blok avlu olarak yeniden işlevlendirilen kısmında ahşap küpeşteli çelik bir merdiven eki bulunmaktadır.

b) Asansör: H yapısı Z20 numaralı mekânın ve üst katlarının B blok avlu olarak işlevlendirilen kısmında, yapının fabrika olarak kullanıldığı dönemde ve günümüzde asansör kullanımı tespit edilmemiştir.

c) Yaya köprüsü/rampa: H yapısı Z20 numaralı mekânın ve üst katlarının B blok avlu olarak işlevlendirilen kısmında, yapının fabrika olarak kullanıldığı dönemde ve günümüzde yaya köprüsü/rampa kullanımına rastlanılmamıştır.

6-Özgün Atmosfere Müdahale: Proje analizleri, mekâna ait fotoğraflar ve yerinde inceleme verileri esas alınarak rölöve projesi H yapısı Z20 numaralı mekânın ve üst katlarının B blok avlu olarak yeniden işlevlendirilen kısmına yapılan tasarım müdahalelerinin üçüncü bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının

Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan özgün atmosfer elemanları çatkısı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

İlk olarak H yapısı Z20 numaralı mekânın ve üst katlarının B Blok avlu olarak işlevlendirilen kısmında “Tasarım Müdahalesi Yöntemlerinin Gruplandırılması” başlığı altında endüstri yapılarında özgün eleman kategorisine giren sinai donanımın bulunmadığı tespit edilerek çalışmaya bu yönde devam edilmiştir.

a) Doğrama: H yapısı Z20 numaralı mekânın ve üst katlarının B blok avlu olarak işlevlendirilen kısmında, avluyu batı yönünde sınırlandıran rölöve projesi I yapısının eklemelendiği duvarda zemin ve diğer üst kat planlarında doğrama kullanımını yansıtan bir çizime rastlanılmamıştır. B blok avluyu doğu yönünde sınırlandıran G yapısı ile ortak iç duvarın ise yalnızca zemin katında, fabrikanın diğer mekânlarında olduğu gibi ahşap oldukları düşünülen, doğramaların kullanıldığına ilişkin çizimler tespit edilmiştir. Yerinde incelemede, günümüzde B blok avluyu doğu ve batı yönünde sınırlandıran duvarlardaki boşluklara zemin katında karşılıklı iki aks hariç tüm katlarda siyah alüminyum pencere doğramalarının eklendiği görülmüştür. Avluyu kuzey yönünde sınırlandıran çağdaş duvar ekinde tüm katlardaki pencerelerde aynı siyah renkli alüminyum doğrama, kapılar da ise siyah ahşabın kullanılmıştır. Avluyu güney yönünde sınırlandıran çağdaş duvar ekinde ise yalnızca zemin katta aynı siyah alüminyum pencere doğramalarının ve siyah renkte ahşap kapının kullanıldığı tespit edilmiştir.

b) Donatı: Rölöve projesi H yapısı Z20 numaralı mekânın ve üst katlarının B Blok avlu olarak işlevlendirilen kısmında herhangi bir donatı kullanımı tespit edilmemiştir.

c) Kaplama: Literatür araştırması, dönem fotoğraflarının analizi ve yerinde inceleme kapsamında; rölöve projesi H yapısı Z20 numaralı mekânın ve üst katlarının B blok avlu olarak işlevlendirilen kısmının özgün işleviyle kullanımda zemin kat döşemesinin sert zemin, fabrikanın benzer mekanlarından hareketle de dökme mozaik, diğer katlarda ise adi ahşap kaplama olduğu sonucuna varılmıştır. Günümüzde yalnızca zemin kat döşemesine sahip olan bu mekân tütün tonlarında mermer malzeme ile kaplanmıştır. Yerinde incelemede mermer malzemenin

döşenme şekli ve onu çevreleyen beyaz bordürlerin avluya giriş yapılan yönlere referans verdikleri görülmüştür. H yapısının Z20 numaralı mekânın B blok avlu olarak yeniden işlevlendirilen kısmının özgün işlevle kullanımında beyaz boyalı volta döşeme tavan görünürken, yapılan boşaltmalar ve yenileme çalışmaları sonrası günümüzde H yapısının ahşap üzeri Marsilya tipi kiremit üst örtü yerine pleksi cam kaplama olarak yenilenen üst örtüsü görülmektedir.

d) Peyzaj: Yerinde incelemede H yapısı Z20 numaralı mekânın B Blok avlu olarak işlevlendirilen kısmının dört yöndeki giriş aksları dışında kalan her bir köşesinde kare formlu iç bahçeler tasarlandığı görülmüştür. Bu bahçelerde muz ağacı başta olmak üzere çeşitli peyzaj öğelerinin kullanılmıştır. Günümüzde B blok avlu, sahip olduğu bu özelliği nedeniyle muzlu bahçe olarak da adlandırılmaktadır.

e) Diğer elemanlar: B blok avluyu sınırlandıran kuzey ve güney duvarlarının zemin katları hizasında metal yönlendirme levhaları kullanılmaktadır.

Mekân ve Mekân Kurgusuna Yapılan Tasarım Müdahalelerinin Miras Değerine

Etkileri: “Mekân ve Mekân Kurgusuna Yapılan Tasarım Müdahaleleri” başlığı altında rölöve projesi H yapısı Z20 numaralı mekânın ve üst katlarının B blok avlu olarak yeniden işlevlendirilen kısmına, dönüşüm çalışmaları kapsamında yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahalelerinin, çalışmamızın üçüncü bölümünde “Miras Değerinin ve Miras Değerine Etki Etme Kriterlerinin Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan çatki kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1-Şehircilik Yönünde Değere Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri yapının Haliç silüetindeki kütle formunu etkilemedikleri için tarihi fabrika yapılarının şehircilik yönünden sahip oldukları miras değerini de etkilememişlerdir.

2-Tarihsel Değere Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri Osmanlıda sanayileşme hareketleri dönemine tarihlenen özgün mekân ve mekân kurgusu elemanlarını etkiledikleri için tarihsel değeri de etkilemişlerdir. Tarihsel değeri etkilediği belirlenen mekân ve mekân kurgusu elemanı müdahaleleri ve ilgili analizler şunlardır:

a) Plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler dış duvar, iç duvar, döşeme ve tavana yapılan müdahalelerdir. Rölöve projesi H yapısı Z20 numaralı mekân ile üst katlarında, B blok avlu olarak yeniden işlevlendirilen kısım yalnızca doğu yönünde dış duvara sahiptir. Bu duvar sağlamlaştırma çalışmaları sonrasında basit onarım kapsamında yeni sıva yapılarak tütün rengine boyanmıştır. Uygulama yapılırken duvarda yer yer özgün harman tuğlalarının ve tütün rengi çelik kuşaklamaların görüldüğü yırtıklar bırakılmıştır. Bu yaklaşım basit onarım dahi olsa yeni sıvanın çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmesini sağlamıştır. Aynı duvarda restorasyon çalışmaları kapsamında yapılan boşaltmalar ise çağdaş bir 21. yüzyıl müdahalesi olarak ayırt edilememektedir. B blok avlunun rölöve projesi G yapısı Z19 numaralı mekân ve üst katlarıyla ortak olan iç duvarı incelendiğinde restorasyon çalışmalarında tüm katlarda iç duvara eklenen muhdes eklerin temizlendikleri, duvarın sıva raspası yapıldıktan sonra yine tuğlaları görünecek şekilde kısmi olarak sıvanarak tütün rengine boyandığı görülmüştür. Güçlendirme elemanları avluyu batı yönünde sınırlandıran duvarda olduğu gibi iç duvarla aynı tütün rengindedir. Avluyu kuzey ve güney yönde sınırlandırmak için mekâna sonradan eklenen iç duvarlar ise özgün duvarlarla aynı tütün rengine boyanmıştır. Bu uygulama yeni eklenen duvarların çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmelerini engellemektedir. Avlunun zemin katında volta döşeme sağlamlaştırılarak korunmuş ancak üst katlardaki volta döşemelerin B blok avlu olarak işlevlendirilen kısımları tamamen boşaltılmıştır. Bu nedenle günümüzde B blok avlu olarak düzenlenen alanın zemin, birinci, ikinci ve üçüncü katlarının tavanını oluşturan özgün volta döşemeler de mevcut değildir. Yerinde incelemede B blok avlunun ayrı bir tavan tasarımına sahip olmadığı ancak mekân içerisinde yenilenen üst örtünün görüldüğü tespit edilmiştir.

b) Mimari strüktür elemanları: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler kolon, kiriş ve çatı makaslarına yapılan müdahalelerdir. Rölöve projesi H yapısı Z20 numaralı mekân ile üst katlarının B blok avlu olarak yeniden işlevlendirilen kısmında bulunan özgün kolon ve kirişler incelendiğinde, çağdaş çelik merdiven ekine mesnetlendirilen kolon ve kirişler ile avluyu kuzey ve güney yönde sınırlandıran iç duvar eklerinin dördüncü katta parapet olarak sonlandıkları

kısımda bulunan özgün kolonlar hariç tümüyle kaldırıldıkları görülmüştür. Standart bakım ve onarımları yapılan, dönem fotoğraflarında boyasız olarak kullanıldıkları görülen INP kirişler ile beyaz renge boyalı oldukları görünen kolonlardan çağdaş çelik merdiven ekine mesnetlendirilenler, çelik merdiven ile aynı mat gri(antrasit) renge boyanmıştır. Parapetler ile ilişkilendirilen kolonlar ise metalik gri renktedir. Bu durum özgün 19. yüzyıl katmanı ile çağdaş 21. yüzyıl katmanına ait elemanların ayırt edilebilmelerini zorlaştırmıştır. İç duvarlara sonradan eklenen ve çağdaş bir 21. yüzyıl eki olarak ayırt edilebilen çelik kuşaklamalarda da avluyu çevreleyen duvarların boyasında kullanılan tütün tonu tercih edilmiştir. Kuşaklamalar özgün tuğla duvarların üzerinde çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmektedir. Yenileme çalışmaları kapsamında gerekli bakım ve onarımı yapılan çelik çatı makasları ile özgün çatı profilleri özgün beyaz renklerinde boyanmıştır. Çatıya eklenen metalik gri profiller çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmektedir.

c) Cephe düzeni elemanları: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler doluluk-boşluk oranına ve çatı örtü sistemine yapılan müdahalelerdir.

H yapısının B blok avlu olarak işlevlendirilen kısmı yalnızca, I yapısının H yapısına bitiştiği batı yönünde dış duvara sahiptir. Bu duvarda, H yapısının G yapısı ile ortak doğu duvarı esas alınarak yapılan boşaltmaların çağdaş bir 21. yüzyıl müdahalesi olarak ayırt edilemedikleri tespit edilmiştir. Yerinde incelemede ve dönem fotoğraflarında rölöve projesi H yapısına, I yapısının eklemlendiği batı duvarında herhangi bir mimari bezeme tespit edilmemiştir. B blok avluyu sınırlandıran diğer yönlerdeki duvarlar, yapının fabrika olarak kullanıldığı dönemde de cephe özelliğine sahip olmadıkları için değerlendirmeye alınmamışlardır. Çatı örtüsü restorasyon çalışmaları kapsamında yine özgün işlevle kullanımdaki beşik çatı formunda yenilenmiştir.

d) Teknik sistemlerle ilgili elemanlar: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler aydınlatma sistemi ve yangın güvenlik sistemi için yapılan müdahalelerdir. (Fabrikanın benzer mekânları göz önüne alınarak H yapısı Z20 numaralı mekân ile üst katlarının B blok avlu olarak yeniden işlevlendirilen

kısımlarının, özgün kullanımlarında doğrusal floresan armatürlere sahip olduğu öngörülmüştür. Avluya günümüzde pleksi cam olarak yenilenen üst örtüden doğal ışık sağlanmaktadır. Üst örtü haricinde mekânda kullanılan glob aplikler ile fener aydınlatma elemanları, çağdaş bir 21. yüzyıl eki olarak ayırt edilebilmektedir. B blok avluyu doğu, batı, kuzey ve güney yönlerde sınırlandıran duvarlara yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında eklenen birçok yangın dedektörü de çağdaş 21. yüzyıl elemanlarıdır.

e) İşlevsel kurgu elemanları: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler merdiven için yapılan müdahalelerdir. H yapısı Z20 numaralı mekânın ve üst katlarının B blok avlu olarak işlevlendirilen kısmında, yapının fabrika olarak kullanıldığı dönemde işlevsel kurgu elemanı bulunmadığı tespit edilmiştir. Yeni kullanımda mekâna eklenen ahşap küpeşteli çelik merdiven eki ise çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmektedir.

f) Özgün atmosfer elemanları: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler doğrama, kaplama, peyzaj ve diğer elemanlar için yapılan müdahalelerdir. H yapısı Z20 numaralı mekânın B Blok avlu olarak işlevlendirilen kısmı ile G yapısı Z19 numaralı mekânın ortak iç duvarında ahşap oldukları düşünülen muhdes kapılar kaldırılmıştır. Z20 numaralı mekân ile üst katlarının B Blok avlu olarak işlevlendirilen kısmına eklenen alüminyum doğramalar ile yenilenen ahşap kapılar çağdaş 21. yüzyıl ekleridir. Mekânın sert zemin kaplaması tütün tonlarında mermer olarak değiştirmiştir. Mermerin döşenme yöntemi malzemenin çağdaş bir 21. yüzyıl uygulaması olduğunu anlaşılır kılmaktadır. B blok avlu oluşturulurken üst kat döşemeleri boşaltıldığı için bu döşemelerde kullanılan özgün adi ahşap kaplama günümüze ulaşmamıştır. H yapısı Z20 numaralı mekânın B Blok avluya tekabül eden kısmının volta döşemesi boşaltılmış, bu durum üst katlarda da devam ettirilmiştir. H yapısının ahşap üstü Marsilya tipi kiremit olan özgün çatı kaplaması pleksi cam olarak yenilenmiştir. Yenilenen çatı kaplaması, seçilen malzemenin de etkisiyle çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmektedir. Yeni kullanımda H yapısı Z20 numaralı mekânın B Blok avlu olarak düzenlenen kısmına eklenen iç bahçeler, yapının sanayi karakteri ile tezatlığı, mermer döşemede kullanılan bordürler ve bahçede kullanılan peyzaj öğeleri ile çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmektedir.

Mekânı sınırlandıran kuzey ve güney duvarlarının ekseriyetle zemin katları hizasında görülen metal yönlendirme levhaları da yine ayırt edilebilen çağdaş 21. yüzyıl ekleridir.

3-Teknik Değere Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri yapı ve yapım tekniklerine ait elemanları etkiledikleri için teknik değeri de etkilemişlerdir. Teknik değeri etkilediği belirlenen mekân ve mekân kurgusu elemanı müdahaleleri ve ilgili analizler şunlardır:

a) Plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları: Bu başlık altında teknik değeri etkileyen müdahaleler dış duvar, iç duvar, döşeme ve tavana yapılan müdahalelerdir. Bu kapsamda B blok avluyu doğu ve batı yönde sınırlandıran iç ve dış duvarlar ile zemin kat döşemesine yapılan sağlamlaştırma müdahaleleri zorunlu olmakla birlikte gerekli görüldüğü takdirde yapılacak analizler ile 21. yüzyılda kullanılan güçlendirme yöntemleri ve bu yöntemlerde kullanılan malzemeler hakkında bilgi edinilmesini sağlayacak müdahalelerdir. Sağlamlaştırma çalışmalarından sonra bu duvarlar basit onarım kapsamında yeni sıva yapılarak tütün rengine boyanmıştır. Bu uygulama yapılırken duvarlarda yer yer özgün harman tuğlalarının ve tütün rengine boyanmış çelik güçlendirme elemanlarının görüldüğü yırtıkların bırakılması basit onarım dahi olsa yeni sıvanın çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmesini sağlamıştır. Duvarlara eklenen çelik kuşaklamalar da çağdaş 21. yüzyıl ekleri olarak ayırt edilebilmektedir. Avluyu kuzey ve güney yönlerde sınırlandıran iç duvar ekleri, özgün duvarlarla aynı tütün rengine boyanmıştır. Bu durum yeni eklenen duvarların çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilmelerini engellemektedir. B blok avlunun rölöve projesi G yapısı Z19 numaralı mekân ve üst katları ile ortak iç duvarı incelendiğinde restorasyon çalışmaları kapsamında tüm katlarda bu iç duvara eklenen muhdes eklerin temizlendikleri görülmüştür. Avlunun zemin katının korunan özgün volta döşeme mekân içerisinden görülememektedir. Nitekim gerekli görüldüğü takdirde yapılacak analizler ile 19. yüzyıl yapı, yapım teknikleri ve malzeme kullanımı hakkında bilgi verecek bir elemandır. B blok avlunun ayrı bir tavan tasarımına sahip olmadığı ancak mekân içerisinden görülen yenilenmiş beşik formu çatının hem 19. yüzyıl hem de 21. yüzyıl yapı, yapım tekniği ve malzeme kullanımını yansıttığı görülmüştür.

b) Mimari strüktür elemanları: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler kolon, kiriş ve çatı makaslarına yapılan müdahalelerdir. Bu kapsamda; H yapısı Z20 numaralı mekân ile üst katlarının B blok avlu olarak yeniden işlevlendirilen kısmında temsili de olsa korunan pik kolonlar ve INP kirişler özgün yapı ve yapım teknikleri ile malzeme kullanımını yansıtmaktadır. Çatının yenilenmesi çalışmaları kapsamında eklenen profiller ile duvarların sağlamlaştırılmasında kullanılan çelik kuşaklar ise 21. yüzyıla ait öğelerdir. Çelik merdiven ekine mesnetlendirilen kolon ve kirişlerin, basit onarım kapsamında mesnetlendirildikleri çağdaş merdiven eki ile aynı mat gri renge boyanmaları 19. yüzyıl yapı ve yapım tekniklerinin ayırt edilmesini zorlaştırmıştır. Bu durum avluyu kuzey ve güney yönde sınırlandıran iç duvar eklerinin dördüncü katta parapet olarak sonlandıkları kısımda bulunan ve basit onarım kapsamında metalik gri renge boyanan kolonlar için geçerli değildir. Çatının yenilemesi kapsamında 19. yüzyıla ait elemanların yapının fabrika işleviyle kullanımında olduğu gibi beyaz renkte, yeni elemanların ise metalik gri renkte boyandıkları görülmüştür. Bu durum 19. Yüzyıla tarihlenen metalik gri renkte kolonlar ile yeni çatı profillerinin aynı dönemde yapılmış olabilecekleri yanılgısına yol açmaktadır.

c) Cephe düzeni elemanları: Bu başlık altında teknik değeri etkileyen müdahaleler doluluk-boşluk oranı ve çatı örtü sistemine yapılan müdahalelerdir. H yapısının B blok olarak işlevlendirilen kısmının yalnızca, I yapısının H yapısına bittiği batı yönünde dış duvara sahip olduğu görülmüştür. Sonradan cephe özelliğini kaybetmiş olsa bile mekânın yalnızca batı duvarı iç cephe olarak değerlendirilebilecektir. Duvarda, H yapısının G yapısı ile ortak doğu duvarı esas alınarak yapılan boşaltmaların çağdaş bir 21. yüzyıl müdahalesi olarak ayırt edilememektedir. Cephe özelliğini kaybeden bu duvarda neoklasik bir bezeme, dahası herhangi bir bezeme tespit edilmemiştir. B blok avluyu sınırlandıran diğer yönlerdeki duvarlar, yapının fabrika olarak kullanıldığı dönemde de cephe özelliğine sahip olmadıkları için değerlendirmeye alınmamıştır. Mekânın özgün beşik çatı formu korunarak yenilenen çatı örtü sistemi sayesinde 19. yüzyıl yapı, yapım teknikleri ve malzeme kullanımı günümüze aktarılmıştır.

Yenileme çalışmaları kapsamında yapılan müdahaleler ile de mevcut katmanın üzerine 21. yüzyıl yapı, yapım teknikleri ve malzeme kullanımını yansıtan çağdaş bir katman eklenmiştir.

d) Teknik sistemlerle ilgili elemanlar: Bu başlık altında teknik değeri etkileyen müdahaleler aydınlatma sistemi ve yangın güvenlik sistemi için yapılan müdahalelerdir. Aydınlatma sistemi elemanları ile yeniden kullanım için zorunlu müdahale kapsamında değerlendirilen yangın güvenlik sistemi elemanları 21. yüzyıldaki mevcut teknolojiyi ve malzeme kullanımını yansıtan çağdaş eklerdir.

e) İşlevsel kurgu elemanlar: Bu başlık altında teknik değeri etkileyen müdahaleler merdiven için yapılan müdahalelerdir. H yapısı Z20 numaralı mekân ve üst katlarının B blok avlu olarak işlevlendirilen kısmına eklenen ahşap küpeşteli çelik merdiven eki, 21. yüzyıla ait yapı, yapım tekniği ve malzeme kullanımını yansıtan çağdaş bir katmandır.

f) Özgün atmosfer elemanları: Bu başlık altında teknik değeri etkileyen müdahaleler doğrama, kaplama ve diğer elemanlar için yapılan müdahalelerdir. Çürüyen doğramaların, bozulan zemin ve çatı kaplamalarının yenilenmesi kullanım için zorunlu müdahalelerdir. Ancak B blok avlunun oluşturulması kapsamında boşaltılan birinci, ikinci ve üçüncü kat döşemelerinin özgün adi ahşap kaplamalarının simgesel olarak dahi mekân içerisinde korunmamış olması, boşaltma müdahalesinin tasarımsal bir karar olması nedeniyle zorunlu müdahale kapsamına dahil edilmemiştir. H yapısı Z20 numaralı mekân ile üst katlarının B blok avlu olarak işlevlendirilen kısmında kullanılan siyah alüminyum ve ahşap doğramalar çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmektedir. Bu elemanlar dönemin yapı, yapım tekniği ve malzeme kullanımını da yansıtmaktadır. Bozulan sert zemin kaplaması yerine döşenen tütün tonlarındaki mermer döşeme, B blok avludan görülen pleksi cam üst örtü ve avluyu kuzey ve güney yönlerde sınırlandıran duvarların ekseriyetle zemin katları hizasında görülen metal yönlendirme levhaları da çağdaş bir katman olarak ayırt edilebilen, aynı zamanda da 21. yüzyılın yapı, yapım tekniği ve malzeme kullanımını yansıtan elemanlardır.

4-Sanatsal Değere Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri neoklasik cephe özellikleri ile ilişkili elemanları etkiledikleri için sanatsal değeri de etkilemişlerdir. Sanatsal değeri etkilediği belirlenen mekân ve mekân kurgusu elemanı müdahaleleri ve ilgili analizler şunlardır:

a) Plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları: Bu başlık altında sanatsal değeri etkileyen müdahaleler dış duvar müdahaleleridir. Plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları başlığı altında incelediğimiz elemanlardan iç duvar, tavan ve döşeme neoklasik cephe özellikleri ile ilişkili elemanlar olmadıkları için değerlendirmeye alınmamıştır. Rölöve projesi H yapısı Z20 numaralı mekân ile üst katlarının B blok avlu olarak yeniden işlevlendirilen kısmı yalnızca batı yönünde dış duvara sahiptir. Cephe özelliğini kaybetmiş olan duvarda yapılan boşaltmalar çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak da ayırt edilememektedir. Nitekim günümüzde rölöve projesi H yapısına eklenen I yapısı halen mevcut olduğu için batı duvarına yapılan müdahaleler B blok avlunun yer aldığı, Kadir Has Üniversitesi B bloğun batı cephesinden görülmemektedir. Bu nedenle yapılan boşaltmaların sanatsal değere etkisi de yoktur.

b) Mimari strüktür elemanları: Bu başlık altında rölöve projesi H yapısı Z20 numaralı mekân ile üst katlarının B blok avlu olarak yeniden işlevlendirilen kısmında kolon, kiriş ve çatı makaslarına yapılan müdahaleler ile çatıya yapılan profil ekleri cephe özelliklerini etkilememiştir. Kadir Has Üniversitesi B bloğun batı cephesinden görülememekle birlikte, cephe özelliğini kaybetmiş olan batı duvarının sağlamlaştırılması için eklenen çelik kuşaklar, avlunun içinden bakıldığında neoklasik cephelerde görülmeyen çağdaş 21. yüzyıl ekleridir.

c) Cephe düzeni elemanları: Bu başlık altında sanatsal değeri etkileyen müdahaleler doluluk-boşluk oranına ve çatı örtü sistemine yapılan müdahalelerdir. H yapısı Z20 numaralı mekân ile üst katlarının B blok avlu olarak yeniden işlevlendirilen kısmının tek dış duvarı olan batı duvarında neoklasik bir bezeme tespit edilemediği için bu elemanlara müdahaleden de söz edilememektedir. I yapısının inşa edilmesinden sonra cephe özelliğini kaybeden batı duvarında yapılan boşaltma müdahaleleri çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilememektedir. Ancak rölöve projesi H yapısına eklenen I yapısı

restorasyon çalışmaları kapsamında korunduğu için, yapılan müdahaleler, B blok avlunun bulunduğu Kadir Has Üniversitesi batı cephesinden görülememektedir. Restorasyon çalışmaları kapsamında, dönemin neoklasik özelliklerini yansıtan beşik çatı örtü sistemi yenilenmiştir.

d) Teknik sistemlerle ilgili elemanlar: H yapısı Z20 numaralı mekân ile üst katlarının B blok avlu olarak yeniden işlevlendirilen kısmında aydınlatma, iklimlendirme ve yangın güvenlik sistemi ile ilgili müdahaleler yapıldığı ancak cepheden algılanan bir teknik sistem müdahalesi olmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle bu başlık altında sanatsal değeri etkileyebilecek bir müdahale bulunmamaktadır.

e) İşlevsel kurgu elemanları: H yapısı Z20 numaralı mekânın ve üst katlarının B blok avlu olarak yeniden işlevlendirilen kısmına işlevsel kurgu elemanı olarak eklenen çelik merdiven cepheden görülmemektedir. Bu nedenle bu başlık altında sanatsal değeri etkileyebilecek bir müdahale de bulunmamaktadır.

f) Özgün atmosfer elemanları: H yapısı Z20 numaralı mekânın ve üst katlarının B blok avlu olarak işlevlendirilen kısmına eklenen çağdaş siyah alüminyum doğramalar, çağdaş zemin döşemesi, iç bahçeler ve metal yönlendirme levhaları cepheden görülmemektedir. Bu nedenle bu başlık altında sanatsal değeri etkileyecek tek müdahale çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilen pleksi cam üst örtüdür.

5- Özgünlük Değerine Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri özgün özellikleri etkiledikleri için özgünlük değerini de etkilemişlerdir. Bu bakımdan yenileme çalışmaları adı altında mekân ve mekân kurgusu elemanlarına yapılan tüm müdahaleler dolaylı olarak özgünlük değerini de etkilemekte olup ilgili analizler şunlardır:

a) Plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları: Bu başlık altında özgünlük değerini etkileyen müdahaleler dış duvar, iç duvar, döşeme ve tavana yapılan müdahalelerdir. H yapısı Z20 numaralı mekân ile üst katlarının B blok avlu olarak yeniden işlevlendirilen kısmı yalnızca batı yönünde dış duvara sahiptir. Bu duvarda sağlamlaştırma çalışmaları ve basit onarımlar dışında yapılan boşaltmalar çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilememektedir. Bu durum özgün plan

şeması ve hacimsel oluşumunun ayırt edilebilmesini zorlaştırmıştır. Duvara sağlamlaştırma çalışmaları kapsamında eklenen çelik kuşaklar ile basit onarım kapsamında oluşturulan yer yer yırtıklı sıva ise özgün tuğla duvardan ayrılarak çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmektedir. Avluyu doğu yönünde sınırlandıran, rölöve projesi G yapısı Z19 numaralı mekân ve üst katları ile ortak olan iç duvardaki muhdes ekler temizlenmiştir. Sağlamlaştırma çalışmaları kapsamında duvara eklenen çelik kuşaklamalar ve yırtıklı sıva çağdaş 21. yüzyıl katmanını temsil etmektedir. B blok avluyu kuzey ve güney yönlerde sınırlandıran ve mekâna restorasyon çalışmaları kapsamında eklenen iç duvarlar, avluyu doğu ve batı yönünde sınırlandıran özgün duvarlar ile aynı tütün rengine boyandıkları için çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilememektedir. Bu durum H yapısı Z20 numaralı mekân ile üst katlarının özgün işlevleriyle kullanımlarında sahip oldukları yekpare plan şeması ve hacimsel oluşumun algılanmasını engellemektedir. Avlunun oluşturulması sürecinde zemin kat döşemesine yapılan sağlamlaştırma müdahaleleri hariç, birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü kat döşemeleri boşaltılmıştır. Dolayısıyla zemin, birinci, ikinci ve üçüncü kat tavanları da boşaltılmıştır. Bu müdahaleler hem özgün plan kurgusu ve hacimsel oluşumun algılanmasını engelleyen hem de geri alınamaz müdahalelerdir. Günümüzde B blok avludan ancak dördüncü katın tavanında yani beşik çatıda yapılan değişiklikler görülebilmektedir. Bozulan çatı kaplamasının yenilenmesi ise zorunlu müdahale kapsamındadır.

b) Mimari strüktür elemanları: Bu başlık altında özgünlük değerini etkileyen müdahaleler kolon, giriş ve çatı makasına yapılan müdahalelerdir. B blok avlunun oluşturulması kapsamında döküm sütun ve girişlerin boşaltılması geri alınamaz bir müdahaledir. Nitekim özgün elemanlar simgesel olarak dahi olsa mekân içerisinde korunmuşlardır. Avlunun çatı strüktüründe yapılan yenileme çalışmaları ile profil ekleri çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak özgün strüktürden ayırt edilebilmektedir.

c) Cephe düzeni elemanları: Bu başlık altında özgünlük değerini etkileyen müdahaleler doluluk-boşluk oranına ve çatı örtü sistemine yapılan müdahalelerdir. H yapısının B blok avlu olarak işlevlendirilen kısmı sadece, I yapısının H yapısına bitiştiği batı yönünde dış duvara sahiptir. Bu duvarda yapılan

boşaltmalar çağdaş bir 21. yüzyıl müdahalesi olarak ayırt edilememektedir. Ayrıca alınmaları da mümkün değildir. Çatı örtüsü restorasyon çalışmaları kapsamında özgün beşik çatı formunda yenilenmiş olup, yapılan zorunlu müdahaleler özgün çatı örtüsü formunu etkilememiştir.

d) Teknik sistem elemanları: Bu başlık altında özgünlük değerini etkileyen müdahaleler aydınlatma sistemi ve yangın güvenlik sistemi için yapılan müdahalelerdir. B blok avludaki doğal ışık güney duvarındaki glob aplikler ve çatı strüktüründen sarkan fenerler ile desteklenmektedir. Özgün özelliklere zarar vermeyen bu elemanlar çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak da ayırt edilebilmektedir. Özgün ve özgün olmayan duvarlara sabitlenen birçok yangın dedektörü de mekândaki çağdaş eklerdir.

e) İşlevsel kurgu elemanları: Bu başlık altında özgünlük değerini etkileyen müdahaleler merdiven için yapılan müdahalelerdir. H yapısı Z20 numaralı mekânın ve üst katlarının B blok avlu olarak işlevlendirilen kısmına eklenen çelik merdiven çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmektedir. Merdiven boylamasına güney yönde avluyu sınırlandırmak için mekâna sonradan eklenen iç duvara enlemesine ise özgün kolon ve kirişlere mesnetlendirilmiştir. Her ne kadar ek duvarla olan ilişkisi özgün özelliklere zarar vermese de mesnetlendirildiği taşıyıcı sistem nedeniyle müdahalenin özgün özelliklere zarar vermeden geri alınabilmesi mümkün değildir. Merdivenin doğu ve batı yönlerinde ise özgün duvarlara sabitlendikleri not edilmiş olup bu uygulama da özgün elemanlara zarar vermeden geri alınamaz niteliktedir.

f) Özgün atmosfer elemanları: Bu başlık altında özgünlük değerini etkileyen müdahaleler doğrama, kaplama, peyzaj ve diğer elemanlar için yapılan müdahalelerdir. Bu kapsamda çürüyen donatıların ve kaplama malzemelerinin yenilenmesi zorunlu müdahalelerdir. Siyah renkli alüminyum olarak yenilenen doğramalar, zeminde kullanılan tütün tonlarında mermer malzeme ve pleksi cam çatı kaplaması çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak da ayırt edilebilmektedir. Yeni işleviyle kullanımında mekâna eklenen iç bahçeler ise avluda hem görsel bir zenginlik yaratmakta hem de çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmektedir. Ancak bu bahçeler orijinal döşemede açılan boşluklarda

oluşturuldukları için özgün özelliklerine zarar vermeden geri alınamayacak müdahalelerdir. Avluyu kuzey ve güney yönlerde sınırlandırmak için restorasyon çalışmalarında eklenen iç duvarlarındaki metal yönlendirme levhaları çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmektedir.

6- Belge Değerine Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri Osmanlı sanayileşme dönemi hakkında bilgi veren somut öğeleri etkiledikleri için belge değerini de etkilemişlerdir. Yenileme çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen tüm müdahaleler endüstri yapısının ait olduğu dönemin inşaat tekniğinin, malzeme kullanımının, döneme özgü yapı tipinin, sanat anlayışının ve tarihsel yapının somut kanıtları olan mekân ve mekân kurgusu elemanlarını etkiledikleri için belge değerini de etkilemekte olup ilgili analizler şunlardır:

a) Plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları: Bu başlık altında belge değerini etkileyen müdahaleler dış duvar, iç duvar, döşeme ve tavana yapılan müdahalelerdir. H yapısı Z20 numaralı mekân ile üst katlarının B blok avlu olarak düzenlenen kısmın iç ve dış duvarları ile zemin kat döşemesinde yapılan zorunlu sağlamlaştırma müdahaleleri, basit onarımlar gerekli görüldüğü takdirde yapılacak analizlerde, fabrikanın yeniden işlevlendirilmesinde etkili olan 21. yüzyıl toplumunun sahip olduğu yapı, yapım yöntemi ve malzeme kullanımı hakkında bilgi verecek öğelerdir. Ancak muhdes iç duvar ekleri özgün plan şeması ve hacimsel oluşum hakkında bilgi edinmeyi zorlaştırmaktadır. Basit onarım kapsamına girmekle birlikte sıvalarda yapılan boşaltmalar özgün tuğla duvarların avlu içerisinden görülebilmesini olanaklı hale getirmiştir. Bu uygulama sayesinde yenilenen sıva da çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmektedir. Rölöve projesi H yapısına I yapısının eklendiği duvarda yapılan boşaltmalar çağdaş bir müdahale olarak ayırt edilemedikleri için özgün plan şemasının ve hacimsel oluşumunun okunmasını zorlaştırmıştır. Benzer bir durum restorasyon çalışmaları kapsamında mekâna sonradan eklenen ve özgün duvarlarla aynı tütün rengine boyanan iç duvarlarda da görülmektedir. B blok avlunun oluşturulması sırasında birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü katın volta döşemelerinin simgesel olarak dahi korunmadan, tümüyle boşaltılması özgün plan şeması ve hacimsel oluşumun algılanamaz hale gelmesine yol açmıştır. Bu uygulama nedeniyle zemin, birinci, ikinci ve üçüncü katların tavanları da günümüzde mevcut değildir. Avludan ancak

yenilenen çatı görülebilmektedir. Çatının yenilenmesi zorunlu müdahale olmakla birlikte çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak da ayırt edilebilmektedir.

b) Mimari strüktür elemanları: Bu başlık altında belge değerini etkileyen müdahaleler kolon, kiriş ve çatı makaslarına yapılan müdahalelerdir. B blok avlunun oluşturulması için rölöve projesi H yapısı Z20 numaralı mekân ile üst katlarında yapılan boşaltmalarda simgesel de olsa döküm kolon ve kirişlerin korunmuştur. Nitekim bu boşaltmalar yine de mekânın genel etkisinin algılanabilmesini zorlaştırmaktadır. Sağlamlaştırma çalışmalarında çatıya eklenen profiller, ilgili analizlerde yapının yeniden işlevlendirilmesinde etkili olan 21. yüzyıl toplumunun sahip olduğu yapı ve yapım yöntemi ile malzeme kullanımı hakkında bilgi verecek öğelerdir. Ancak bu elemanlarda tercih edilen renk özgün katman hakkında bilgi edinmeyi zorlaştırmaktadır.

c) Cephe düzeni elemanları: Bu başlık altında belge değerini etkileyen müdahaleler doluluk-boşluk oranı ve çatı örtü sistemine yapılan müdahalelerdir. B blok avlu yalnızca, rölöve projesi I yapısının H yapısına bitiştiği batı yönünde dış duvara sahiptir. Bu duvar I yapısının inşasından sonra cephe özelliğini kaybetmiştir. Yine de bir iç cephe olarak değerlendirdiğimizde bu duvarda, avlunun rölöve projesi G yapısı ile ortak iç duvarı esas alınarak yapılan boşaltmalar şekilleri itibarıyla çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilememektedir. Çatı örtüsünün özgün beşik çatı formu korunmuştur. Çatının yenilenmesi kapsamında yapılan müdahaleler ise ilgili analizlerde yapının yeniden işlevlendirilmesinde etkili olan 21. yüzyıl toplumunun sahip olduğu yapı ve yapım yöntemi ile malzeme kullanımı hakkında bilgi verecektir.

d) Teknik sistemlerle ilgili elemanlar: Bu başlık altında belge değerini etkileyen müdahaleler aydınlatma sistemi ve yangın güvenlik sistemi için yapılan müdahalelerdir. Yerinde incelemede B blok avluda kullanıldıkları görülen glob aplikler ile fener formundaki aydınlatma elemanları orijinal duvarlarda konumlandırılmadıkları için özgün elemanlara zarar vermemektedir. Bu elemanlar ve yangın yeniden işlevlendirmenin yapıldığı 21. yüzyıl toplumunun sahip olduğu teknolojiyi ve bu dönemdeki malzeme kullanımını yansıtan somut öğelerdir.

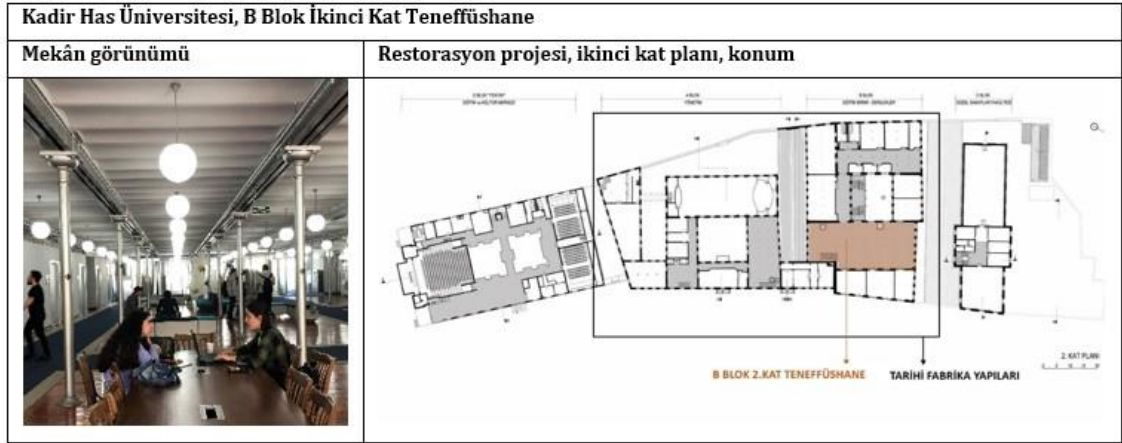
e) İşlevsel kurgu elemanları: Bu başlık altında belge değerini etkileyen müdahaleler merdiven için yapılan müdahalelerdir. İlgili proje analizlerinde (Bkz. sayfa 210-226), mekâna ait fotoğraflarda Avluya eklenen ahşap küpeşteli çelik merdiven eki çağdaş bir katman olarak ayırt edilebilmekle birlikte, 21. yüzyıl toplumunun sahip olduğu yapı, yapım yöntemi ve malzeme kullanımını yansıtmaktadır.

f) Özgün atmosfer elemanları: Bu başlık altında belge değerini etkileyen müdahaleler doğrama, kaplama, peyzaj ve diğer elemanlar için yapılan müdahalelerdir. Çürüyen doğramaların ve kaplama malzemelerinin yenilenmesi zorunlu müdahale kapsamındadır. Yenilenen doğramalar, tütün tonlarındaki mermer malzeme ve pleksi cam çatı kaplaması çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilen ve bu dönemdeki teknoloji, yapı, yapım teknikleri ve malzeme kullanımı hakkında bilgi veren somut öğelerdir. Avluya eklenen iç bahçeler hem çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmekle hem de yenilemenin gerçekleştirildiği dönemin beğenisi ve peyzaj öğelerini yansıtmaktadır. B blok avluyu sınırlandırmak için mekâna sonradan eklenen iç duvarlara yerleştirilen yönlendirme levhaları yenilemenin yapıldığı 21. yüzyıldaki malzeme kullanımı hakkında bilgi veren çağdaş eklerdir.

Rölöve projesi H yapısı Z20 numaralı yeypare ortak kullanım mekânı ile üst katlarındaki yeypare ortak kullanım mekânlarının restorasyon çalışmaları kapsamında kısmi olarak boşaltılarak, Kadir Has Üniversitesi, B blok avlu olarak yeniden işlevlendirilmesi kapsamında yaptığımız incelemelerin çalışmamız kapsamında geliştirilen analiz tablosuna işlenmiş hali EK F’de verilmiştir (Bkz. sayfa 465-468).

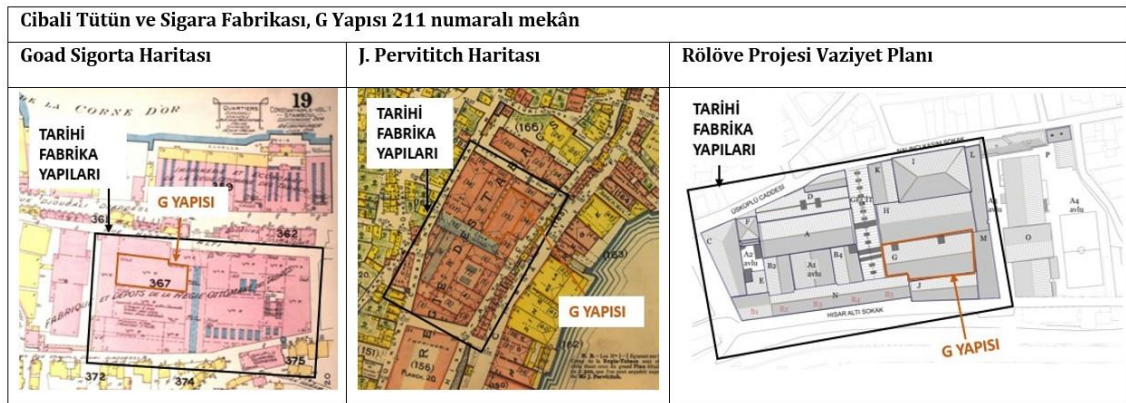
5.2.6 G Yapısı 211 Numaralı Mekân (B Blok İkinci Kat Teneffüşhane)

Bu başlık altında B blok ikinci kat teneffüşhane olarak yeniden işlevlendirilen rölöve projesi G yapısı Z19 numaralı mekân; genel özellikleri, mekân ve mekân kurgusuna yapılan tasarım müdahaleleri ve bu müdahalelerin miras değerine etkileri üzerinden incelenecektir (Şekil 5.25).

Şekil 5.25 Kadir Has Üniversitesi, B blok ikinci kat teneffüşhane, günümüz (TURES arşivi ve Didem Telli'nin arşivi üzerinden hazırlanmıştır.)

Genel Özellikler: Fabrikanın 19. yüzyıl sonuyla 20. yüzyıl başlarında yapılmış olan dönemin üslup, malzeme ve teknik özelliklerini taşıyan bölümlerinden bir tanesi olan, özgün işleviyle depo olarak kullanılan, rölöve projesi ikinci kat planı G yapısı 211 numaralı ortak kullanım mekânı fabrikanın üniversite olarak yeniden kullanımında ortak mekân olma özelliğini koruyarak teneffüşhaneye dönüştürülmüştür. Günümüzde İşletme Fakültesi teneffüşhanesi olarak da adlandırılan ikinci kat teneffüşhanenin doğu kısmı çalışma alanı, ortasındaki alan ise geçici sergi alanı olarak düzenlenmiştir (Şekil 5.26 ve Şekil 5.27). Teneffüşhanenin kuzey kısmı restorasyon projesinden farklı olarak öğretim üyeleri ofisleri olarak işlevlendirilmiştir. Yerinde incelemede, teneffüşhanenin B blok avluya bakan kısmında da muhdes öğretim üyesi ofisleri olduğu görülmüştür.

Şekil 5. 26 Cibali Tütün ve Sigara fabrikası, G Yapısı 211 numaralı mekân, 1900'ler (Alper, 2019 ve Salt Araştırma, 2021 üzerinden hazırlanmıştır.)

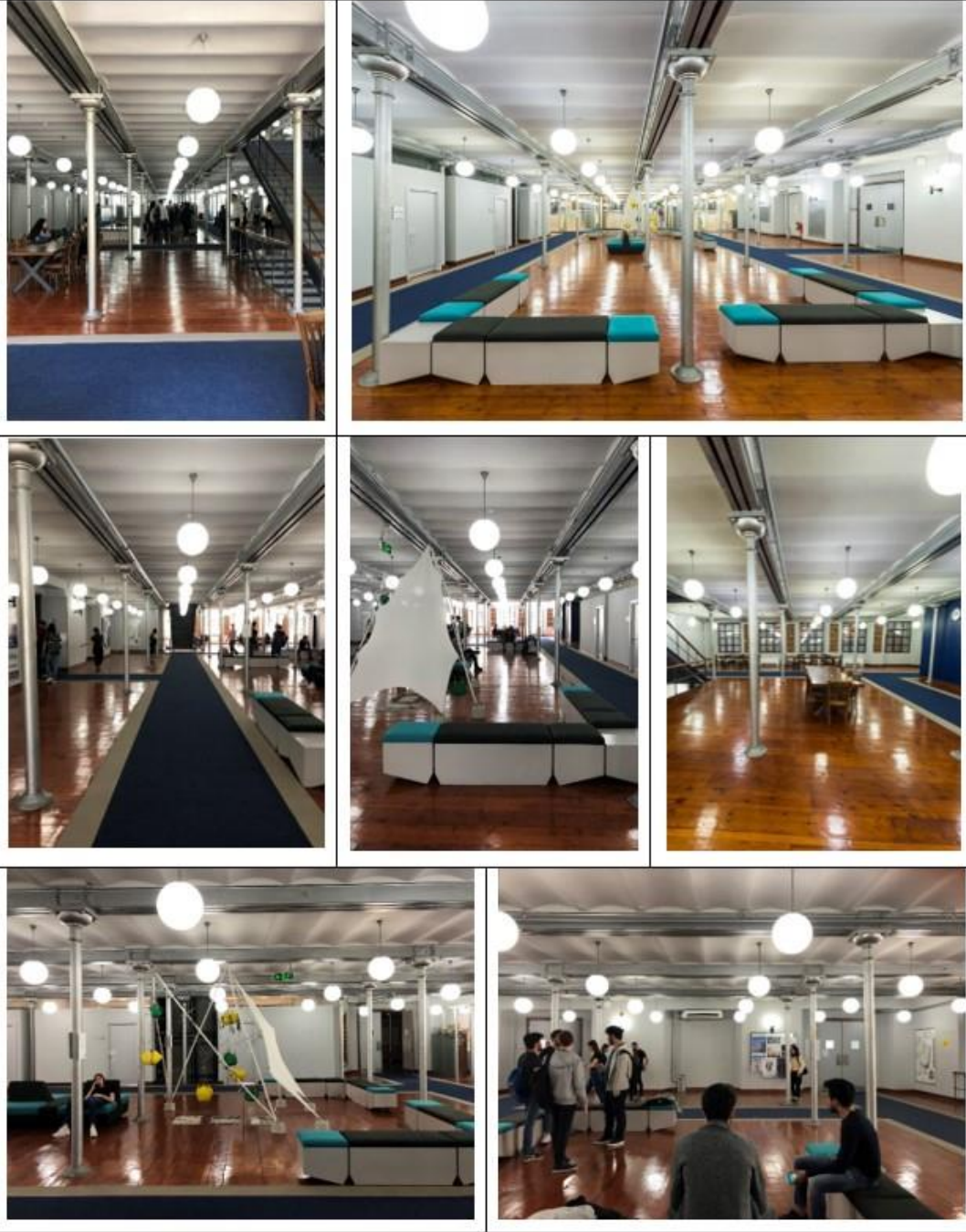
Şekil 5.27 Cibali Tütün ve Sigara fabrikası, G Yapısı 211 numaralı mekân, 1900’ler (Alper, 2019)

Mekân ve Mekân Kurgusuna Yapılan Tasarım Müdahaleleri: Rölöve projesi G Yapısı 211 numaralı mekânın Kadir Has Üniversitesi-B blok ikinci kat teneffüşhane olarak yeniden işlevlendirilmesi sürecinde mekân ve mekân kurgusuna yapıldığı tespit edilen müdahaleler şunlardır (Şekil 5.27, Şekil 5.28 ve Şekil 5.29):

1-Plan Şeması ve Hacimsel Oluşuma Müdahale: Proje analizleri ve mekâna ait dönem fotoğraflarında G Yapısı 211 numaralı mekânın özgün işleviyle kullanımında yekpare bir plan şeması ve hacimsel oluşuma sahip olduğu, Kadir Has Üniversitesi B blok ikinci kat teneffüşhane olarak yeniden işlevlendirilmesi sonrasında da bu özelliğini koruduğu görülmektedir.

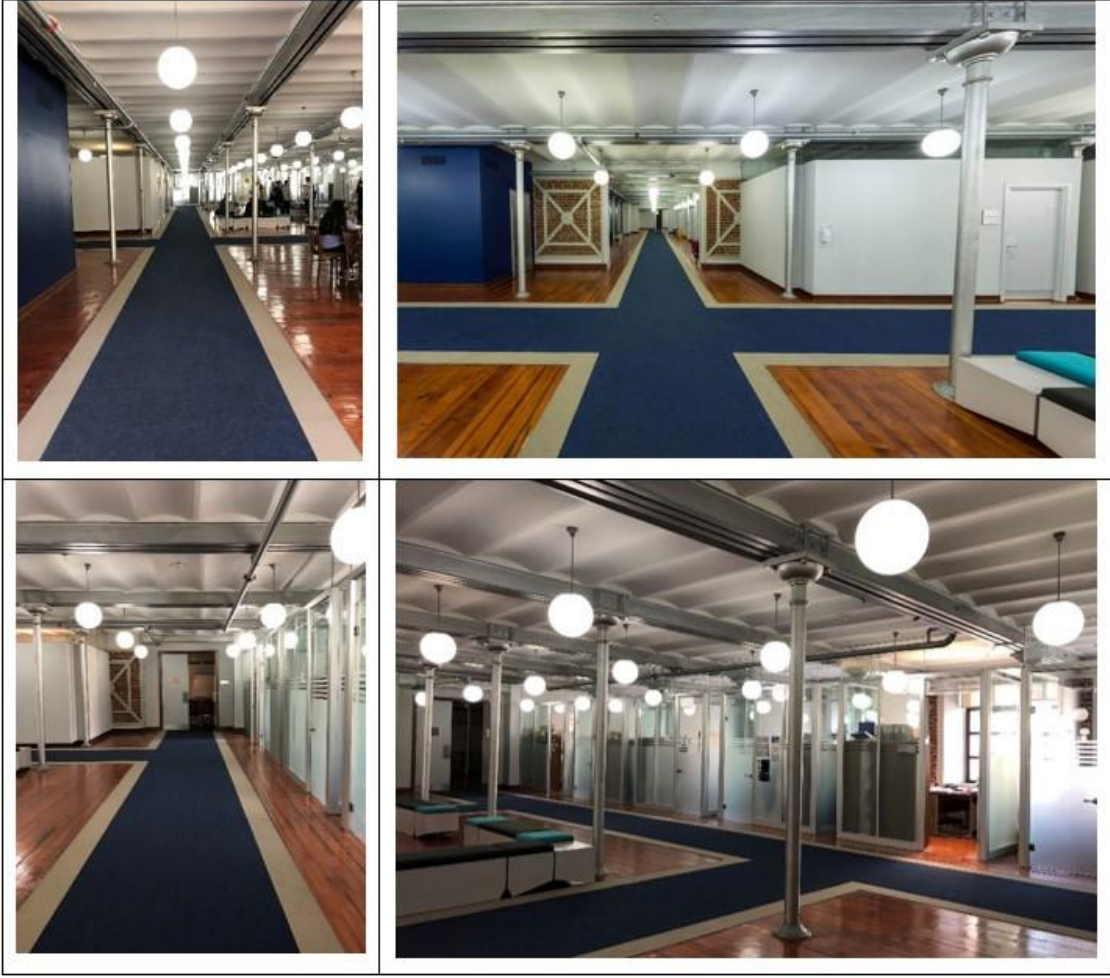
B blok ikinci kat teneffüşhane olarak yeniden işlevlendirilmesi çalışmaları kapsamında, G Yapısı 211 numaralı mekâna yapıldığı tespit edilen tasarım müdahalelerinin üçüncü bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları çatkısı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

B Blok İkinci Kat Teneffüşhane (G yapısı 211 numaralı mekân, günümüze ait görünüm)ler)

Şekil 5.28 Kadir Has Üniversitesi-B blok ikinci kat teneffüşhane (Rölöve projesi G yapısı 211 numaralı mekân) günümüze ait görünüm)ler (Didem Telli'nin arşivi ve Kadir Has Üniversitesi, 2021)

B Blok İkinci Kat Teneffüşhane (G yapısı 211 numaralı mekân, günümüze ait görünüm)

Şekil 5.29 Kadir Has Üniversitesi-B blok ikinci kat teneffüşhane (Rölöve projesi G yapısı 211 numaralı mekân) günümüze ait görünüm (Didem Telli'nin arşivi ve Kadir Has Üniversitesi, 2021)

a) Dış duvar: İlgili projelerin ikinci kat planları incelendiğinde G yapısı 211 numaralı mekânın, üç yönde dış duvara sahip olduğu görülmüştür. Bunlardan ilki rölöve projesi J bloğun inşa edilmesi ile dış duvar olma özelliğini kaybeden doğu duvarı, ikincisi kuzey duvarı, üçüncüsü de mekânın geçidi sınırlandıran güney duvarıdır. Literatür taramasında mekânı sınırlandıran bu duvarların üç tuğla kalınlığındaki taşıyıcı yığma dış duvarlar oldukları ve hatıl niteliğindeki 3 INP profillerle desteklendikleri tespit edilmiştir. Yeniden işlevlendirme çalışmalarında dış duvarlarda ilk olarak Monotop 612, Carbodur S512 ve “Hex-230C” ile “wrapping” tekniği uygulanarak gerekli güçlendirmeler yapılmıştır. Kuzey ve güney duvarları sıva raspası yapıldıktan sonra kısmi olarak tuğlaları görünecek şekilde sıvanarak, bu kısım olasılıkla özgün kullanımında G Yapısı Z19 numaralı

mekân gibi beyaz ve bordo yerine yalnızca beyaz renkte boyanmıştır. Rölöve projesi J bloğun inşa edilmesi ile dış duvar özelliğini kaybeden doğu duvarı da yeni sıvanın ardından beyaza boyanmış ancak bu duvarda yırtıklar açılmamıştır. Rölöve ve restorasyon projelerinin karşılaştırılması neticesinde öncelikle J yapısının inşasından sonra dış duvar özelliğini kaybeden doğu duvarındaki muhdes eklerin temizlendiği görülmüştür. Ardından duvara yeni dikey bölücüler eklenerek bu ekler özgün duvarla aynı beyaz renge boyanmıştır. Nitekim yeni duvarlar özgün dış duvar gibi üç tuğla kalınlığı yerine tek tuğla kalınlığındadır. Bu tasarım sayesinde çağdaş ekler taşıyıcı dış duvarlardan kısmen ayrılabilir. Mekânı doğu ve güney yönde sınırlandıran özgün dış duvarlar korunmuştur. Mekânı kuzey yönde sınırlandıran dış duvarda ise rölöve projesi H yapısının neoklasik cephe özellikleri ile uyumlu boşaltmalar yapıldığı görülmüştür. Günümüzde teneffüshanenin öğretim üyesi ofisleri olarak işlevlendirilen kısmında da pencere boşlukları açılmıştır.

b) İç duvar: G yapısı 211 numaralı mekânda restorasyon çalışmalarından önce bazı muhdes iç duvar ekleri olduğu ve bu eklerin restorasyon çalışmaları kapsamında temizlendikleri görülmüştür. Teneffüshanenin rölöve projesi H yapısı 212 numaralı mekân ile ortak iç duvarı, Monotop 612, Carbodur S512 ve “Hex-230C” ile “wrapping” tekniği uygulanarak sağlamlaştırılmıştır. Bu duvar sıva raspası yapıldıktan sonra tuğlaları görünecek şekilde çoğunlukla sıvanmadan bırakılmış, sıvanın kısımlar ise beyaza boyanmıştır. Duvarın sıva raspası yapılan kısımlarında yine sağlamlaştırma çalışmaları kapsamında eklenen, mat gri renkte çelik kuşaklamalar tespit edilmiştir. Rölöve ve restorasyon projelerinin karşılaştırılması neticesinde duvarın geçide bakan kısmı ile kuzeye bakan öğretim üyelerinin ofislerinin bulunduğu kısımda iç duvarlara eklemeler yapıldığı görülmüştür. Olasılıkla G Yapısı Z19 numaralı mekân gibi bordo ve beyaz renkteki özgün duvar ve ekler restorasyon çalışmaları sonrasında aynı beyaz renge boyanmıştır. Yerinde incelemede, restorasyon projesinde mevcut olmamakla birlikte, yeni işlevle kullanımda mekâna tümel ve kısmi muhdes bölücü iç duvarlar eklendiği görülmüştür. Bu eklerden teneffüshanenin rölöve projesi geçide bakan kısmında bulunan asansör hizasındaki muhdes ek, H yapısına bitişen tümel bir iç duvar eki olmakla birlikte özgün dış duvarlardan farklı olarak lacivert renkte

boyanmıştır. Mekânın, rölöve projesi H yapısının günümüzde B blok avlu olarak işlevlendirilen kısmına bakan muhdes öğretim üyesi ofisleri ise kısmi iç duvar ekleri ile oluşturulmuştur. Ofislerde kullanılan kısmi iç duvar ekleri özgün dış duvarlar ile aynı beyaz renge boyanmıştır. Teneffüşhanenin kuzey kısmında yine restorasyon planında görülmeyen muhdes öğretim üyesi ofislerinin sınırlandırılması içinse kısmi dikey bölücüler (alüminyum+cam) tercih edilmiştir.

c) Döşeme: G yapısı 211 numaralı mekânın özgün volta döşemesi Monotop 612, Carbodur S512 ve “Hex-230C” ile “wrapping” tekniği uygulanarak sağlamlaştırılmıştır.

d) Tavan: G yapısı 211 numaralı mekânın tavanı oluşturan özgün volta döşeme sağlamlaştırılarak korunmuştur. Restorasyon çalışmaları öncesi beyaza boyalı olduğu görülen tavan yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında yine aynı renkte boyanmıştır.

2-Mimari Strüktüre Müdahale: Literatürde G yapısı 211 numaralı mekânın taşıyıcı sistemini oluşturan kolon ve kirişlerin, döküm kolonlar ve 3NP 22’lik çelik putreller oldukları belirtilmiştir. Mekânın yeniden işlevlendirilmesi sürecinde yapılan tasarım müdahalelerinin üçüncü bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan mimari strüktür elemanları çatkısı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

a) Kolon: G yapısı 211 numaralı mekânın özgün döküm kolonları restorasyon çalışmaları kapsamında korunmuştur. Dönem fotoğrafında beyaza boyalı oldukları görülen kolonlar basit bir onarımdan geçirilerek metalik gri renkte boyanmıştır.

b) Kiriş: Mekânın 3NP 22’lik çelik kirişleri restorasyon çalışmaları kapsamında korunmuştur. Özgün işlevle kullanımda boyasız oldukları görülen kirişler, standart bakımın ardından kolonlarla aynı metalik gri renge boyanmıştır.

c) Çatı makası: G yapısı 211 numaralı mekân ikinci katta yer almaktadır. Mekânda ne özgün işleviyle kullanımda ne de günümüzdeki teneffüşhane işlevinde çatı makası kullanılmamıştır.

3- Cephe Düzenine Müdahale: Proje analizleri, mekâna ait fotoğraflar ve yerinde inceleme verileri esas alınarak G yapısı 211 numaralı mekânın yeniden işlevlendirilmesi sürecinde yapılan tasarım müdahalelerinin üçüncü bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan cephe düzeni elemanları çatkısı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

a) Kütle formu: G yapısı 211 numaralı mekânda, restorasyon ve yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında, mevcut kütleye herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır.

b) Doluluk-boşluk oranı: G yapısı 211 numaralı mekânın geçidi sınırlandıran güney duvarındaki özgün doluluk-boşluk oranları korunmuştur. Mekânın, J bloğun inşa edilmesi ile dış duvar özelliğini kaybettiği için değerlendirme dışı tutulan, doğu duvarının özgün doluluk-boşluk oranları yeniden düzenlenmiştir. Bu sayede fabrikanın üniversite işleviyle kullanımında derslik birimleri için gereksinim duyulan mekânlar oluşturulmuştur. Yapılan ekler cepheden gözükmekleri için sadece plan şeması ve hacimsel oluşuma müdahale başlığı altında değerlendirilmiştir. M yapısının yıkılmasından sonra dış duvar özelliği kazanan kuzey duvarı, rölöve projesi H yapısının neoklasik cephesi referans alınarak yeniden düzenlenirken özgün duvarda boşaltmalar yapılmıştır. Mekânın rölöve projesi H yapısı 212 numara ile ortak olan batı duvarı ise iç duvar olduğu ve cephe özelliğine sahip olmadığı için doluluk-boşluk oranına yapılan müdahaleler kapsam dışıdır.

c) Mimari bezemeler: G yapısı 211 numaralı mekânın geçide bakan güney duvarı özgün mimari bezemeleri korunak tütün tonlarında boyanmıştır. Kuzey duvarında, H yapısının karakteristik cephe özellikleri göz önüne alınarak düzlentolu pencereler açılmış, bu pencerelerin aralarında kalan doluluklar plastr yapacak şekilde düzenlenmiştir. Mekânın J bloğun inşa edilmesi ile dış duvar olma özelliğini kaybeden doğu duvarında restorasyon çalışmaları öncesinde de mimari bezeme olduğuna dair bir bulguya rastlanılmamıştır. H yapısı Z20 numaralı mekân ile ortak olan batı duvarı ise iç duvar olduğu ve cephe özelliğine sahip olmadığı için mimari bezemelere yapılan müdahaleler inceleme kapsamına

girmemektedir. Ayrıca yapılan incelemelerde de söz konusu iç duvarda herhangi bir mimari bezeme tespit edilmemiştir.

d) Çatı örtü sistemi: G yapısı 211 numaralı mekân, dört katlı yapının ikinci katında yer almaktadır. Özgün işleviyle kullanımında ve günümüzde, çatı örtü sistemine sahip olmadığı için bu başlık altında değerlendirilmemiştir.

4-Teknik Sistemlere Müdahale: Proje analizleri, mekâna ait fotoğraflar ve yerinde inceleme verileri esas alınarak G yapısı 211 numaralı mekânın yeniden işlevlendirilmesi sürecinde yapılan tasarım müdahalelerinin üçüncü bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan teknik sistemlerle ilgili elemanlar çatısı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

a) Aydınlatma sistemi elemanları: G yapısı 211 numaralı mekân, yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında kuzey duvarında açılan pencerelerden doğal ışık almaktadır. Her ne kadar restorasyon projesinde mekân B blok avludan da doğal ışık alacak şekilde tasarlanmış olsa da bu alana sonradan eklenen muhdes öğretim üyesi ofisleri doğal ışık alınmasını engellemiştir. Mekânın yenilenen merdiveni ile rölöve projesi J yapısı arasında kalan duvarına bir elektrik panosu eklenerek duvar aynı beyaz renge boyanmıştır. Özgün volta döşeme tavana glob aydınlatma armatürleri, rölöve projesi J yapısıyla ortak duvara glob aplikler, öğretim üyesi ofislerinin tavanlarına da doğrusal floresan aydınlatmalar eklenmiştir. G yapısı Z19 numaralı mekânın analizi doğrultusunda, bu mekânın da özgün işleviyle kullanımında aynı doğrusal floresan aydınlatma elemanlarına sahip olabileceği düşünülmüştür.

b) İklimlendirme sistemi elemanları: G yapısı 211 numaralı mekâna, ısıtma, havalandırma ve soğutma için, duvar tipi ve yer tipi birçok klima eklenmiştir.

c) Yangın güvenlik sistemi elemanları: Yerinde incelemede mekâna duman dedektörleri, sprinkler söndürme sistemi elemanları, yangın söndürme cihazları ve çeşitli ikaz levhaları eklendiği görülmüştür.

d) Tesisat sistemi elemanları: Mekâna yeni kullanımda eklendikleri tespit edilen klimalar ile ilişkilendirilmiş bu nedenle onların da sonradan eklendikleri düşünülen birçok tesisat borusu tespit edilmiştir. Bu elemanlar önlerinde bulundukları duvarlar ile aynı beyaz renge boyanmıştır.

5-İşlevsel Kurguya Müdahale: İlgili proje analizleri, mekâna ait fotoğraflar ve yerinde inceleme verileri esas alınarak G yapısı 211 numaralı mekâna yeniden işlevlendirme sürecinde yapılan tasarım müdahalelerinin üçüncü bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan işlevsel kurgu elemanları çatkısı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

a) Merdiven: Literatür taraması kapsamında dökme mozaik olduğu öngörülen M6 numaralı merdivenin, restorasyon çalışmasında ahşap küpeşteli çelik bir merdiven olarak yenilediği tespit edilmiştir (Alper, 2019).

b) Asansör: Mekânın literatür taraması kapsamında beyaza boyalı çelik oldukları öngörülen iki asansöründen geçide yakın olanın yenilenmiş, diğeri mat gri renkte boyanarak simgesel olarak korunmuştur (Alper, 2019).

c) Yaya köprüsü/rampa: G yapısı 211 numaralı mekânda yaya köprüsü/rampa tespit edilmemiştir.

6- Özgün Atmosfere Müdahale: Proje analizleri, mekâna ait fotoğraflar ve yerinde inceleme verileri esas alınarak G yapısı 211 numaralı mekâna yeniden işlevlendirme sürecinde yapılan tasarım müdahalelerinin üçüncü bölümde “Mekân ve Mekân Kurgusu Elemanlarının Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan özgün atmosfer elemanları çatkısı kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

a) Doğrama: Fabrikanın benzer mekânlarında yapılan incelemeler nedeniyle G yapısı 211 numaralı mekânın özgün doğramalarının ahşap malzemeden yapıldıkları düşünülmüştür. Bu kapsamda mekânın geçide bakan güney duvarındaki pencere kasaları asıllarına uygun olacak şekilde siyah alüminyum olarak yenilenmiştir. Restorasyon çalışmalarında pencere boşlukları açılan kuzey duvarında yine aynı siyah alüminyum pencere doğramaları kullanılmıştır. İkinci

kat teneffüşhanenin B blok avluya bakan kısmına, restorasyon projesi sonrasında eklenen muhdes öğretim üyesi ofislerinde kullanılan doğramalar teneffüşhane içerisinden görülmemektedir. Yine de B blok avlu incelemesi kapsamında alınan notlar ve ilgili fotoğraflarda bu doğramaların teneffüşhanenin kuzey ve güney cephesinde kullanılan siyah alüminyum doğramalar ile aynı özellikleri taşıdıkları görülmüştür. Mekândan J yapısının duvarı ile ayrılan dersliklerde ve B blok avluya bakan öğretim üyesi ofislerinde alüminyum doğramalı beyaz lamine kapıları, kuzey cephesine bakan öğretim üyesi ofislerinde alüminyum doğramalı lamine cam kapılar kullanılmıştır. Dönem fotoğraflarından mekânın özgün kullanımında sahip olduğu doğrama ve kapılar hakkında farklı bir bilgi edinilememiştir.

b) Donatı: Mekânın güney kısmının ekseriyetle çalışma, dersliklerin ve mekâna sonradan eklenen muhdes öğretim üyeleri ofislerinin ortasında kalan kısmının ise öğrenci çalışmaları sergisi, dinlenme ve bekleme alanı olarak düzenlendiği görülmüştür. Kullanılan donatılarda da bu ayrım malzeme ve renk seçimlerine yansımıştır. Çalışma alanı, klasik doğal ahşap sandalye ve masalarla, sergi alanı ise turkuaz ve siyah minderlerle canlandırılan modüler oturma birimleri ve öğrenci çalışmalarıyla düzenlenmiştir. Dönem fotoğraflarından mekânın özgün kullanımında sahip olduğu donatılar hakkında bilgi edinilememiştir. Nitekim depo işleviyle kullanılan bir mekânın olasılıkla donatısız olduğu düşünülmektedir.

c) Kaplama: Mekânın 24 cm genişliğindeki özgün adi ahşap kaplamalarının gerekli bakım ve onarımlar yapılarak teneffüşhanede tekrar kullanılmıştır.

d) Peyzaj: Y G yapısı 211 numaralı mekânın hem özgün depo işleviyle hem de B blok ikinci kat teneffüşhane olarak kullanımında peyzaj ögesine rastlanılmamıştır.

e) Diğer elemanlar: Mekâna numaralarının ve öğretim üyesi adlarının yazılı olduğu birçok metal yönlendirme levhası ve afiş panoları eklenmiştir. Teneffüşhane işlevinde zeminde kullanılan kenarları beyaz çizgili lacivert halı ile teneffüşhanenin ana sirkülasyon akslarını vurgulanırken, kullanıcıların özgün ahşap parkeye vereceği zarar da minimize edilmiştir. Lacivert renk seçimi kullanıcıların teneffüşhaneyi diğer katlardaki benzerlerinden ayırt etmesini kolaylaştırmaktadır.

Mekân ve Mekân Kurgusuna Yapılan Tasarım Müdahalelerinin Miras Değerine

Etkileri: “Mekân ve Mekân Kurgusuna Yapılan Tasarım Müdahaleleri” başlığı altında G yapısı 211 numaralı mekâna yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında yapıldıkları tespit edilen müdahalelerin çalışmamızın üçüncü bölümünde “Miras Değerinin ve Miras Değerine Etki Etme Kriterlerinin Gruplandırılması” başlığı altında oluşturulan çatki kapsamında değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1-Şehircilik Yönünde Değere Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri yapının Haliç silüetindeki kütle formunu etkilemedikleri için tarihi fabrika yapılarının şehircilik yönünden sahip oldukları miras değerini de etkilememişlerdir.

2-Tarihsel Değere Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri Osmanlıda sanayileşme hareketleri dönemine tarihlenen özgün mekân ve mekân kurgusu elemanlarını etkiledikleri için tarihsel değeri de etkilemişlerdir. Tarihsel değeri etkilediği belirlenen mekân ve mekân kurgusu elemanı müdahaleleri ve ilgili analizler şunlardır:

a) Plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler dış duvar, iç duvar, döşeme ve tavana yapılan müdahalelerdir. Kuzey, güney ve doğu yönünde dış duvarlara sahip olan mekânda ilk olarak duvarlar sağlamlaştırılmıştır. Ardından güney duvarında basit onarım kapsamında yer yer özgün harman tuğlalarının görüldüğü sıva yırtıkların açılmış, duvarın kalanı ise beyaza boyanmıştır. Bu uygulama ile basit onarım dahi olsa yeni sıvanın çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmesi sağlanmıştır. Kuzey duvarında pencere boşlukları açılırken rölöve projesi H yapısının ve mekânın geçide bakan güney duvarının neoklasik oranları taklit edilmiştir. Bu nedenle yapılan müdahalelerin çağdaş bir 21. yüzyıl müdahalesi olarak ayırt edilebilmesi mümkün olmamaktadır. Bu duvarda ayrıca güney duvarında olduğu gibi sıva yırtıkları da görülmüştür. Rölöve projesi J yapısı ile ortak olan üç tuğla kalınlığındaki doğu duvarı ise sağlamlaştırma çalışmalarından sonra kuzey ve güney duvarlarıyla aynı beyaz renge boyanmıştır. Bu duvara yapılan ekler, özgün duvarlarla aynı beyaz renge boyanmalarına rağmen tek tuğla kalınlığında inşa

edildikleri için kısmen duvarda bir düzlem farklılığı oluşturulmuştur. Nitekim genel görünüm itibariyle çağdaş bir 21. yüzyıl müdahalesi niteliği taşımamaktadır. H yapısı 212 numaralı mekân ile ortak olan, sağlamlaştırılmış özgün iç duvarda ilk olarak sıva raspası yapılmıştır. Ardından kuzey ve güney yönündeki dış duvarlara benzer şekilde ama daha büyük sıva yırtıkları açılmış, sıvalı kısımlar ise beyaza boyanmıştır. Bu müdahale de dış duvarlarda olduğu gibi yeni sıvanın çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmesini sağlamıştır. Sıvanın boşaltıldığı yırtıklardan görünen beyaza boyanmış çelik güçlendirme elemanları ayırt edilebilen 21. yüzyıl ekleridir. İç duvarın geçide bakan kısmı ile kuzeye bakan öğretim üyelerinin ofislerinin bulunduğu kısımlarda ki bölücü eleman ekleri de özgün duvarla aynı beyaz renge boyandıkları ve aynı kalınlıkta oldukları için çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilememektedir. Restorasyon projesinde mevcut olmamakla birlikte, yerinde incelemede mekâna eklendikleri tespit edilen muhdes bölücü iç duvarlardan geçide yakın olan asansörle aynı hizadaki muhdes duvar tümel bir bölücü olmakla birlikte özgün duvarlardan farklı bir renge boyandığı için çağdaş bir müdahale olduğu izlenimi uyandırmaktadır. H yapısının B blok avlu olarak işlevlendirilen kısmına bakan muhdes öğretim üyesi ofisleri kısmi iç duvar ekleri ile oluşturuldukları için, bu duvarlar özgün duvarlarla aynı beyaz renge boyanmalarına rağmen yine de çağdaş bir 21. yüzyıl müdahalesi olarak ayırt edilebilmektedir. Teneffüşhanenin kuzey kısmında yine restorasyon planında görülmeyen öğretim üyesi ofislerinin sınırlandırılması için kullanılan alüminyum doğramalı cam bölücüler de seçilen malzeme ve tasarımları itibariyle çağdaş bir 21. yüzyıl ekleridir. Özgün volta döşeme ve tavan sağlamlaştırılarak korunmuştur.

b) Mimari strüktür elemanları: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler kolon ve kirişlere yapılan müdahalelerdir. G yapısı 211 numaralı mekânın özgün kolon ve kirişlerinin korunmuştur. Dönem fotoğrafında beyaza boyalı oldukları gözüken kolonlar ile boyasız oldukları görülen kirişler basit bir onarımdan geçirilerek aynı metalik gri renge boyanmıştır. Bu uygulama ile özgün 19. yüzyıl strüktürü ortak bir görünüme kavuşturulmuştur.

İç duvarlara sonradan eklenen kuşaklamalarda beyaz renk tercih edilmiştir. Yapılan renk seçimi özgün ve özgün olmayan strüktür elemanlarının farklı katmanlar olarak ayırt edilebilmesini kolaylaştırmıştır.

c) Cephe düzeni elemanları: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler doluluk-boşluk oranı ve mimari bezemelere yapılan müdahalelerdir. Mekânın geçidi sınırlandıran güney duvarının özgün doluluk-boşluk oranları korunmuştur. Kuzey duvarı, rölöve projesi H yapısının neoklasik cephesi ile mekânın güney cephesini taklit edecek şekilde boşaltılmıştır. Kuzey duvarındaki tasarım yaklaşımı, özgün doluluk-boşluk oranları ile 21. yüzyıl müdahalelerinin birbirlerinden ayırt edilebilmesini engellemiştir. Mekânın J bloğun inşa edilmesi ile dış duvar olma özelliğini kaybeden doğu duvarına, özgün duvardan farklı kalınlıktaki duvarlar ile doldurma yapılmıştır. Duvarın özgün ve özgün olmayan katmanı aynı beyaz renge boyandıkları için özgün doluluk-boşluk oranlarını okumak zorlaşmıştır. H yapısı 212 numaralı mekân ile ortak olan batı duvarı oluşumu itibariyle iç duvardır. Bu nedenle fabrikayı oluşturan yapıların cephelerinde görülen bezemelere sahip değildir. Güney duvarının özgün mimari bezemeleri korunmuştur. Kuzey cephesinde rölöve projesi H yapısının karakteristik cephe özellikleri göz önüne alınarak düz lentolu pencereler açılmış, pencere aralarındaki doluluklar da plastır yapacak şekilde düzenlenmiştir. 21. yüzyılda oluşturulan cephe bezemelerinin 19. yüzyılda oluşturanların taklidi olması yapılan müdahalelerin çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmesini engellemektedir. Mekânın J bloğun inşa edilmesi ile dış duvar özelliğini kaybeden doğu duvarında mimari bezemeye rastlanılmamıştır.

d) Teknik sistemlerle ilgili elemanlar: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler aydınlatma sistemi, iklimlendirme sistemi, yangın güvenlik sistemi ve tesisat sistemi için yapılan müdahalelerdir. Mekâna eklenen glob ve floresan aydınlatmalar, duvar tipi ve yer tipi klimalar, duman dedektörleri, sprinkler söndürme sistemi ve çeşitli yangın ikaz levhaları gerek tercih edilen malzeme gerekse formları itibariyle çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilen elemanlardır. Tesisat sistemi elemanları ve elektrik panosu ise önünde bulundukları duvarla aynı renge boyanarak gizlenmeye çalışıldıkları için çağdaş bir dönem eki olarak ayırt edilebilmeleri zorlaşmıştır.

e) İşlevsel kurgu elemanları: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler merdiven ve asansör için yapılan müdahalelerdir. Teneffüşhanenin yenilenen çelik merdiveninin çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmektedir. Rölöve projesi G yapısı ikinci kat planında görülen iki asansörden, yenilenen asansör çağdaş bir 21. yüzyıl eki olarak ayırt edilirken, korunan özgün asansör ise 19. yüzyıl katmanını temsil etmektedir. Nitekim yerinde incelemede mekânın B blok avluya bakan kısmına eklenen muhdes ofislerin özgün asansörün mekân içerisinde görülmesini zorlaştırdığı tespit edilmiştir.

f) Özgür atmosfer elemanları: Bu başlık altında tarihsel değeri etkileyen müdahaleler doğrama, donatı, kaplama ve diğer elemanlar için yapılan müdahalelerdir. Mekâna eklenen siyah alüminyum doğramalar, dersliklerde ve B blok avluya bakan öğretim üyesi ofislerinde kullanılan alüminyum kasalı beyaz lamine kapı kasaları, kuzey cephesine bakan öğretim üyesi ofislerinde kullanılan alüminyum doğramaları cam kapılar mekânda çağdaş bir 21 yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilen elemanlardır. Teneffüşhanenin B blok avluya bakan kısmına eklenen muhdes öğretim üyesi ofislerinde kullanılan doğramalar da siyah alüminyum olup, teneffüşhanenin iç mekânından görülmemektedir. Mekânda kullanılan ahşap sandalye ve masaların klasik tarzda çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı oldukları, sergi alanında kullanılan modüler oturma birimleri kadar kolay okunamamaktadır. Derslik numaralarının ve öğretim üyesi adlarının yazılı olduğu metal yönlendirme levhaları, duyuruların yer aldığı afiş panoları ve zeminde kullanılan kenarları beyaz çizgili lacivert halı çağdaş 21 yüzyıl ekleridir. Gerekli bakım ve onarımları yapılarak zeminde yeniden kullanılan adi ahşap kaplama ise 19. yüzyıl katmanını yansıtmaktadır.

3-Teknik Değere Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri yapı ve yapım tekniklerine ait elemanları etkiledikleri için teknik değeri de etkilemişlerdir. Teknik değeri etkilediği belirlenen mekân ve mekân kurgusu elemanı müdahaleleri ve ilgili analizler şunlardır:

a) Plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları: Bu başlık altında teknik değeri etkileyen müdahaleler dış duvar, iç duvar, döşeme ve tavana yapılan müdahalelerdir. Mekânın kuzey, güney ve doğu yönünde sahip olduğu dış duvarlara, iç duvara, döşeme ve tavana yapılan sağlamlaştırma müdahaleleri zorunlu olmakla birlikte gerekli görüldüğü takdirde yapılacak analizler ile 21. yüzyılda kullanılan güçlendirme uygulamaları hakkında bilgi verecektir. Yırtıklı sıva uygulaması sayesinde mekân içerisinden hem özgün ve hem de 21. yüzyıla ait malzeme kullanımı görülebilmektedir. Teneffüshanenin H yapısı 212 numaralı mekân ile ortak olan, özgün iç duvarında görülen çelik kuşaklamalar da 21. yüzyıla ait öğelerdir. Mekânın rölöve projesi J yapısı ile ortak dış duvarına yapılan eklemeler yapılacak analizlerde 21. yüzyılda kullanılan yapı, yapım tekniği ve malzemeler hakkında bilgi verecektir. Muhdes öğretim üyesi ofislerinin sınırlandırılması için kullanılan iç bölücüler seçilen malzeme ve tasarımları itibariyle 21. yüzyıla ait yapı, yapım tekniği ve malzeme kullanımını yansıtan çağdaş elemanlardır. Mekânın korunan özgün volta zemin döşemesi ile tavanı oluşturan özgün volta döşeme ise 19. yüzyıl yapı, yapım tekniği ve malzeme kullanımını yansıtmaktadır.

b) Mimari strüktür elemanları: Bu başlık altında teknik değeri etkileyen müdahaleler kolon ve kirişlere yapılan müdahalelerdir. Mekânın özgün döküm kolonları ve INP kirişleri korunmuştur. Bu elemanlar fabrikanın özgün yapı, yapım tekniği ve malzeme kullanımını, iç duvarlara sonradan eklenen çelik kuşaklamalar ise 21. yüzyıla ait yapı, yapım tekniği ve malzeme kullanımını yansıtmaktadır.

c) Cephe düzeni elemanları: Bu başlık altında teknik değeri etkileyen müdahaleler doluluk-boşluk oranına ve mimari bezemelere yapılan müdahalelerdir. Mekânın korunan kütle formu, güney cephesinin korunan doluluk-boşluk oranları ve mimari bezemeleri sayesinde özgün yapı, yapım tekniği ve bu dönemde kullanılan malzemeler günümüze aktarılabilmektedir. Kuzey cephesinde restorasyon çalışmalarında H yapısının karakteristik cephe özellikleri taklit edilerek, yeni bir cephe düzenlemesi yapılmıştır. 21. yüzyılda yapılan bu düzenlemede 19. yüzyıla ait doluluk-boşluk oranları ve mimari bezemeler taklit edildiği için bu müdahaleler çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilememektedir. Nitekim gerekli analizler yapıldığı takdirde bu uygulamadan da 21. yüzyıldaki yapı, yapım tekniği

ve malzeme kullanımı hakkında bilgi edinmek mümkün olacaktır. Benzer bir durum mekânın J yapısı ile ortak olan ve cephe özelliğini kaybeden dış duvarında da görülmektedir. Yeni işlevin gereği olarak duvara birtakım ekler yapılmıştır. Ek duvarlar kalınlık olarak özgün duvarlardan ayırt edilebilmektedir. Nitekim özgün ve özgün olmayan kısım aynı beyaz renge boyandığı için bu ayrımı okuyabilmek kısmen zorlaşmıştır. Ancak gerekli analizler yapıldığı takdirde hem 19. yüzyıla hem de 21. yüzyıla ait yapı, yapım teknikleri ve malzeme kullanımları hakkında bilgi edinmek mümkün olacaktır. Teneffüşhanenin batı duvarı iç duvar olarak cephe özelliğine ve mimari bezemeye sahip değildir.

d) Teknik sistemlerle ilgili elemanlar: Bu başlık altında teknik değeri etkileyen müdahaleler aydınlatma sistemi, iklimlendirme sistemi, yangın güvenlik sistemi ve tesisat sistemi için yapılan müdahalelerdir. Mekâna eklenen aydınlatma elemanları, duvar tipi ve yer tipi klimalar, tesisat sistemi elemanları, elektrik panosu ve zorunlu müdahale kapsamına giren duman dedektörleri, sprinkler söndürme sistemi ile çeşitli yangın ikaz levhaları yeniden işlevlendirme çalışmasının gerçekleştirildiği 21. yüzyılda sahip olunan teknolojiyi ve malzeme kullanımını yansıtan çağdaş eklerdir.

e) İşlevsel kurgu elemanları: Bu başlık altında teknik değeri etkileyen müdahaleler merdiven ve asansörler için yapılan müdahalelerdir. Mekânın yenilenen ahşap küpeşteli çelik merdiveni ile yenilenen asansörü 21. yüzyıla ait yapı, yapım tekniği ve malzeme kullanımını, korunan özgün asansör ise özgün yapı, yapım tekniği ve malzeme kullanımını yansıtmaktadır.

f) Özgür atmosfer elemanları: Bu başlık altında teknik değeri etkileyen müdahaleler doğrama, donatı, kaplama ve diğer elemanlar için yapılan müdahalelerdir. Çürüyen doğramaların yenilenmesi yeniden kullanım için zorunlu bir müdahaledir. Mekânın J yapısı ile ortak duvarında çürüdüğü düşünülen kapı doğraması kaldırılmıştır. Bu duvarda ve geçit mekânını sınırlandıran güney duvarında siyah alüminyum olarak yenilenen pencere kasaları zorunlu müdahale olarak değerlendirilmektedir. Yapılan yenilemeler çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ait oldukları dönemin yapı, yapım tekniği ve malzeme kullanımını yansıtmaktadır. Mekânın rölöve projesi J yapısı ile ortak olan doğu

duvarına eklenen doğramalar ile muhdes öğretim üyeleri ofislerinde kullanılan bölücü doğramalar da aynı özelliktedir. Gerekli bakım ve onarımları yapılarak teneffüşhanede yeniden kullanılan adi ahşap kaplama 19. yüzyılda sahip olunan yapı, yapım tekniği ve malzeme kullanımını yansıtmaktadır. Teneffüşhanenin sergi alanında kullanılan turkuaz ve siyah minderlerle canlandırılan modüler oturma birimleri, mekânın ortasında sergilenen öğrenci çalışmaları, derslik numaralarının ve öğretim üyesi adlarının yazılı metal yönlendirme levhaları, afiş panoları ve zeminde kullanılan kenarları beyaz çizgili lacivert halı ise 21. yüzyıla ait öğelerdir. Ahşap sandalye ve masaların çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı oldukları teknolojik detaylar sayesinde mümkün olmaktadır.

4-Sanatsal Değere Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri neoklasik cephe özellikleri ile ilişkili elemanları etkiledikleri için sanatsal değeri de etkilemişlerdir. Sanatsal değeri etkilediği belirlenen mekân ve mekân kurgusu elemanı müdahaleleri ve ilgili analizler şunlardır:

a) Plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları: Bu başlık altında sanatsal değeri etkileyen müdahaleler dış duvara yapılan müdahalelerdir. Plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları başlığı kapsamında incelediğimiz elemanlardan iç duvar, tavan ve döşeme, neoklasik cephe özellikleri ile ilişkili olmadıkları için bu başlık altında değerlendirmeye alınmamıştır. Mekânın özgün neoklasik cephe özelliklerine sahip güney duvarı korunarak sağlamlaştırılmıştır. Yeniden düzenlenen kuzey duvarında H yapısının neoklasik cephe özellikleri ile uyumlu olacak şekilde boşaltmalar ve mimari bezeme düzenlemeleri yapılmıştır. Bu müdahaleler 21. yüzyılda yapılmış olmalarına rağmen, 19. yüzyıla ait neoklasik cephe özellikleri taklit edildiği için hangi doluluk-boşluğun ya da mimari bezemenin özgün olduğu anlaşılamamaktadır. Mekânın batı duvarı iç duvar olduğu için cephe özelliğine sahip değildir. J yapısı ile ortak dış duvar da bu yapının inşa edilmesinden sonra cephe özelliğini kaybetmiştir. Restorasyon çalışmaları öncesine ait dönem fotoğraflarından mekânın doğu duvarının J yapısı inşa edilmeden önceki cephe özelliklerine dair bir bilgi edinilememiştir.

b) Mimari strüktür elemanları: Bu başlık altında mekânın döküm kolonlarına ve INP kirişlerine, sağlamlaştırma çalışmaları kapsamında zorunlu müdahalelerde bulunulmuştur. Yapılan müdahaleler neoklasik cephe özelliklerini etkilememiştir. Bu nedenle sanatsal değeri etkileyebilecek bir müdahale de bulunmamaktadır.

c) Cephe düzeni elemanları: Bu başlık altında sanatsal değeri etkileyen müdahaleler doluluk-boşluk oranı ve mimari bezemelere yapılan müdahalelerdir. G yapısı 211 numaralı mekânın geçidi sınırlandıran güney duvarındaki özgün doluluk-boşluk oranlarının ve mimari bezemeleri korunmuştur. Mimari bezemeler restorasyon çalışmalarında tütün rengine boyanmıştır. Mekânın J bloğun inşa edilmesi ile dış duvar özelliğini kaybeden doğu duvarında eklemeler görülmüştür. Kuzey duvarı ise yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında rölöve projesi H yapısının neoklasik cephesi taklit edilerek yeniden düzenlenmiştir. Bu kapsamda özgün duvarda boşaltmalar ve mimari bezeme eklemeleri yapılmıştır. Kuzey duvarında yapılan düzenlemelerde H yapısının özgün neoklasik cephe özellikleri aynen taklit edildiği ve her iki yapının da dış duvarlarında ve bezemelerinde aynı tütün renkleri kullanıldığı için hangi bezemenin özgün, hangisinin 21. yüzyılda yapılan bir müdahale olduğu ayırt edilememektedir. Doğru duvarı cephe özelliğini kaybettiği için sanatsal değeri etkileyebilecek bir müdahale bulunmamaktadır.

d) Teknik sistemlerle ilgili elemanlar: İlgili proje analizlerinde mekâna aydınlatma, iklimlendirme, yangın güvenlik ve tesisat sistemi ile ilgili eklemeler yapıldığı ancak cepheden algılanan bir teknik sistem müdahalesi olmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle bu başlık altında sanatsal değeri etkileyebilecek bir müdahale bulunmamaktadır.

e) İşlevsel kurgu elemanları: İlgili proje analizlerinde rölöve projesi G yapısı 211 numaralı mekânda, merdiven ve asansörler ile ilgili müdahaleler yapıldığı ancak cepheden algılanan bir teknik sistem müdahalesi olmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle bu başlık altında da sanatsal değeri etkileyebilecek bir müdahale bulunmamaktadır.

f) Özgün atmosfer elemanları: Doğrama, donatı, kaplama ve diğer elemanlar kapsamında yapılan müdahalelerden hiçbirisi fabrikanın neoklasik cephe özelliklerini yani mekânın doluluk-boşluk oranlarını, mimari bezemelerini ya da

çatı örtü sistemini etkilememektedir. Bu nedenle sanatsal değeri etkileyen bir müdahale de bulunmamaktadır. Ancak kuzey cephesinde yeni doğrama eklerin kullanılmasını gerektiren müdahaleler cephe düzeni elemanlarına müdahaleler başlığı altında ele alınmıştır.

5-Özgünlük Değerine Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri özgün özellikleri etkiledikleri için özgünlük değerini de etkilemişlerdir. Bu bakımdan yenileme çalışmaları adı altında mekân ve mekân kurgusu elemanlarına yapılan tüm müdahaleler dolaylı olarak özgünlük değerini de etkilemekte olup ilgili analizler şunlardır:

a) Plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları: Bu başlık altında özgünlük değerini etkileyen müdahaleler dış duvar, iç duvar, döşeme ve tavana yapılan müdahalelerdir. Mekânın dış duvarlarına basit onarım ve zorunlu müdahaleler haricinde yapılan müdahaleler, kuzey duvarında yapılan boşaltmalar ile J yapısı ile ortak duvarına yapılan eklerdir. Bu uygulamalar hem çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilemeyen hem de geri alınması mümkün olmayan uygulamalardır. Mekânın sağlamlaştırılan H yapısı ile ortak iç duvarında sıva raspası yapılması basit onarım, çelik kuşaklar ile güçlendirilmesi ise yine zorunlu sağlamlaştırma müdahaleleri kapsamına girmektedir. Bu müdahaleler çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak da ayırt edilebilmektedir. Aynı duvarda yapılan boşaltmalar ve ekler ise zorunlu müdahale kapsamına girmeyen ve geri alınamayacak uygulamalardır. Yerinde incelemede mekâna eklendiği tespit edilen geçide yakın olan asansörle aynı hizadaki muhdes iç duvar tümel olmakla birlikte özgün duvarlardan farklı bir renge boyandığı için çağdaş bir müdahale olduğunu düşündürmektedir. Yine de bu duvarı mekân içerisinde net olarak çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt etmek mümkün değildir. Bu durum özgün plan şeması ve hacimsel oluşumun algılanmasını zorlaştırmıştır. B blok avluya bakan öğretim üyesi ofislerini oluşturan ve özgün duvarlarla aynı beyaz renge boyanan muhdes iç duvar ekleri ise kısmi olma özellikleri ile çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak özgün duvarlardan ayırt edilebilmektedir. Teneffüshanenin kuzey kısmındaki muhdes öğretim üyesi ofislerinin sınırlandırılması için kullanılan alüminyum doğramalı cam bölücüler de özellikle seçilen malzeme ve tasarımlarıyla itibarıyla

21. yüzyıla ait öğelerdir. Özgün volta döşeme ve tavan gerekli bakım, onarım ve sağlamlaştırma müdahaleleri yapılarak korunmuştur.

b) Mimari strüktür elemanları: Restorasyon çalışmaları kapsamında standart bakım ve onarımları yapılan döküm kolonlar ve INP kirişler mekânın özgün katmanıdır. Bu özgün elemanlar ortak bir dil oluşturacak şekilde aynı metalik gri renge boyanmıştır. Sıva raspası yapılan duvarlara sonradan eklenen ve beyaza boyanan çelik kuşaklamalar çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmektedir. Özellikle bu elemanların özgün elemanlardan farklı bir renge boyanmaları sayesinde özgün katman ile 21. yüzyıl katmanı ayrımı güçlenmiştir.

c) Cephe düzeni elemanları: Bu başlık altında özgünlük değerini etkileyen müdahaleler doluluk-boşluk oranı ve mimari bezemelere yapılan müdahalelerdir. Kuzey duvarında, rölöve projesi H yapısının neoklasik cephe özellikleri taklit edilerek yapılan boşaltmalar ve mimari bezeme eklemeleri çağdaş bir 21. yüzyıl müdahalesi olarak ayırt edilemeyen ve geri alınamayacak müdahalelerdir. Mekânın güney yönündeki dış duvarının doluluk-boşluk oranları ve mimari bezemeleri korunmuştur. Teneffüshanenin J yapısının inşa edilmesinden sonra cephe özelliğini kaybeden doğu yönündeki dış duvarı ile H yapısıyla ortak olan iç duvarı cephe özelliğine sahip olmadıkları için bu başlık kapsamında değerlendirmemiştir.

d) Teknik sistemlerle ilgili elemanlar: Bu başlık altında özgünlük değerini etkileyen müdahaleler aydınlatma sistemi, iklimlendirme sistemi, yangın güvenlik ve tesisat sistemi için yapılan müdahalelerdir. Teneffüshanede kullanılan glob ve floresan aydınlatmalar, duvar tipi ve yer tipi klimalar, duman dedektörleri, sprinkler söndürme sistemi ve çeşitli ikaz levhaları tercih edilen malzeme ve formları itibarıyla çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilen elemanlardır. Ancak glob tavan aydınlatmalarının özgün volta tavana zarar vermeden sökülebilmeleri mümkün görülmemektedir. Duvar tipi klimalar mekâna sonradan eklenen duvarlara yerleştirildikleri için özgün özelliklere zarar vermeden sökülebilmeleri mümkündür. Tesisat sistemi elemanları ve elektrik panosu da yerleştirilirken özgün döşemeye ve duvarlara zarar verilmiştir.

e) İşlevsel kurgu elemanları: Bu başlık altında özgünlük değeri etkileyen müdahaleler merdiven ve asansör için yapılan müdahalelerdir. Yeniden işlevlendirme çalışmalarında M6 merdiveninin ve güneydeki asansörün yenilendiği tespit edilmiştir. Bu müdahaleler geri alınabilir nitelikte olmasalar da hem güvenlik açısından zorunlu müdahaleler kapsamına girmekte hem de çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilmektedir. Korunan asansör sayesinde mekânın özgün katmanı da günümüze ulaşmıştır.

f) Özgür atmosfer elemanları: Bu başlık altında özgünlük değerini etkileyen müdahaleler doğrama, donatı, kaplama ve diğer elemanlar için yapılan müdahalelerdir. Mekânın çürüyen ahşap pencere ve kapı doğramalarının yenilenmesi zorunlu müdahale kapsamına girmektedir. Yeni kullanımda teneffüshanede kullanılan siyah alüminyum doğramalar, alüminyum doğramalı beyaz lamine kapılar ve alüminyum kasalı lamine cam kapılar çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak da ayırt edilebilen elemanlardır. Mekâna teneffüshane işlevi dolayısıyla eklenen oturma elemanları, öğrenci çalışmaları, lacivert halı, derslik numaralarının ve öğretim üyesi adlarının yazılı olduğu metal yönlendirme levhaları ve duyuruların yer aldığı afiş panoları da doğramalar da 21. Yüzyıla ait öğelerdir. Bu elemanlardan metal yönlendirme levhalarının ve panoların özgün duvarlara yerleştirilmemiş olmaları da özgün özelliklere zarar vermeden geri alınabilecek olmaları anlamına gelmektedir. Gerekli bakım ve onarım yapılarak teneffüshanede yeniden kullanılan adi ahşap kaplama özgündür.

6-Belge Değerine Etkiler: Yapıldıkları tespit edilen tasarım müdahaleleri Osmanlı sanayileşme dönemi hakkında bilgi veren somut öğeleri etkiledikleri için belge değerini de etkilemişlerdir. Yenileme çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen tüm müdahaleler endüstri yapısının ait olduğu dönemin inşaat tekniğinin, malzeme kullanımının, döneme özgü yapı tipinin, sanat anlayışının ve tarihsel yapının somut kanıtları olan mekân ve mekân kurgusu elemanlarını etkiledikleri için belge değerini de etkilemekte olup ilgili analizler şunlardır:

a) Plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları: Bu başlık altında belge değerini etkileyen müdahaleler dış duvar, iç duvar, döşeme ve tavana yapılan müdahalelerdir. Mekânın kagir dış duvarlarına, iç duvarına, döşeme ve tavanına

yapılan zorunlu sağlamlaştırma m¼dahaleleri, basit onarımlar ve iç duvar ekleri yeniden işlevlendirmede etkili olan 21. yüzyıl toplumunun sahip olduğu yapı, yapım yöntemi ve malzeme kullanımı hakkında bilgi vermektedir. Bu açıdan korunan dış duvarlar, volta döşeme ve tavan da mekânın özg¼n yapı, yapım yöntemi ve malzeme kullanımını yansıtmaktadır. Mekânın boşaltma yapılan kuzey yönündeki dış duvarından kısmen de olsa özg¼n malzeme kullanımı hakkında bilgi edinmek olasıdır. Ancak yapılan boşaltmalar çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilememektedir. Bu durum özg¼n özelliklerin algılanmasını zorlaştırmaktadır. J yapısı ile ortak olan ve cephe özelliğini kaybeden dış duvarındaki ekler için de aynı durum geçerlidir. Mekâna eklenen muhdes iç duvarlardan tümel olanlar çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilememektedir. Bu durum özg¼n plan şeması ve hacimsel oluşumun anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Yine de bu ekler gerekli gör¼ld¼ę¼ takdirde yapılacak analizlerde 21. yüzyıl hakkında bilgi verecek elemanlardır. Mekânın özg¼n özelliklerini yansıtan volta döşemesi ile tavanı ise restorasyon çalışmaları kapsamında korunmuştur.

b) Mimari str¼kt¼r elemanları: Bu başlık altında belge değerini etkileyen m¼dahaleler kolon ve kirişlere yapılan m¼dahalelerdir. Korunan d¼k¼m kolonlar ve INP kirişler r¼l¼ve projesi G yapısı 211 numaralı mekânın teneff¼shane olarak kullanımında korunan özg¼n katmanıdır. Mekânın H yapısı ile ortak iç duvarına zorunlu m¼dahale kapsamında eklenen çelik kuşaklamalar da yenilemenin yapıldığı dönemi yani 21. yüzyıldaki yapı, yapım tekniği, malzeme kullanımını ve sahip olunan teknolojiyi yansıtmaktadır.

c) Cephe d¼zeni elemanları: Bu başlık altında belge değerini etkileyen m¼dahaleler doluluk-boşluk oranı ve mimari bezemelere yapılan m¼dahalelerdir. Mekânın g¼ney duvarının korunan doluluk-boşluk oranları fabrikanın inşa edildiği dönem hakkında bilgi vermektedir. R¼l¼ve projesinde sağır olduğu gör¼len kuzey duvarı, H yapısının ve geçide bakan g¼ney cephesinin neoklasik özellikleriyle yeniden d¼zenlenmiřtir. Yapılan doluluk-boşluk oranı ve mimari bezeme m¼dahaleleri, 19. yüzyıldaki özelliklerin taklidi oldukları için çağdaş bir 21. yüzyıl

katmanı olarak ayırt edilememektedir. Bu yaklaşım fabrikanın yeniden işlevlendirilmesinde etkili olan 21. yüzyıl toplumunun güncel sanat anlayışının mekâna yansıtılmasını engellemiştir. Mekânın J bloğun inşa edilmesi ile dış duvar özelliğini kaybeden doğu duvarı restorasyon çalışmaları öncesinde cephe özelliğini kaybetmiş olmakla birlikte mimari bezemeye de sahip değildir. Bu duvarda yapılan doldurma müdahaleleri cepheyi etkilememektedir. Gerekli görüldüğü takdirde yapılacak analizler ile 21. Yüzyıldaki malzeme kullanımı hakkında bilgi edinmek mümkündür. H yapısı ile ortak olan iç duvar cephe özelliğine ve mimari bezemeye sahip değildir. Nitekim mekânın J yapısı ile ortak olan doğu duvarında da görüldüğü gibi özgün ve 21. yüzyıla ait öğeleri bir arada barındırmaktadır.

d) Teknik sistemlerle ilgili elemanlar: Bu başlık altında belge değerini etkileyen müdahaleler aydınlatma sistemi, iklimlendirme sistemi, yangın güvenlik sistemi ve tesisat sistemi için yapılan müdahalelerdir. Mekâna eklenen glob ve floresan aydınlatmalar, duvar tipi ve yer tipi klimalar, duman dedektörleri, sprinkler söndürme sistemi ve çeşitli ikaz levhaları malzeme ve formları itibarıyla çağdaş 21. yüzyıl ekleridir. Tesisat sistemi elemanları ile elektrik panosunun bulundukları duvarlar ile aynı renge boyanmaları ayırt edilebilmelerini zorlaştırmıştır. Sıhhi tesisat elemanların nitelikleri nedeniyle muhdes oldukları düşünülmektedir.

e) İşlevsel kurgu elemanları: Bu başlık altında belge değerini etkileyen müdahaleler merdiven ve asansör için yapılan müdahalelerdir. Mekânın yenilenen merdiveni ve asansörü hem çağdaş bir 21. yüzyıl katmanı olarak ayırt edilebilen hem de bu dönem hakkında bilgi veren somut öğelerdir. Mekânın kuzeyindeki özgün asansör ise 19. yüzyıl hakkında bilgi vermektedir.

f) Özgür atmosfer elemanları: Bu başlık altında belge değerini etkileyen müdahaleler doğrama, donatı, kaplama ve diğer elemanlar için yapılan müdahalelerdir. Dış duvarlarda kullanılan siyah alüminyum doğramalar, dersliklerde ve B blok avluya bakan öğretim üyesi ofislerinde kullanılan alüminyum doğramalı beyaz lamine kapılar ve kuzeydeki öğretim üyesi ofislerinde kullanılan alüminyum kasalı lamine cam kapılar hem çağdaş bir eleman olarak ayırt edilebilen hem de bu dönem hakkında bilgi veren öğelerdir. Teneffüshanenin

oturma elemanları, sergilenen öğrenci çalışmaları, derslik numaralarının ve öğretim üyesi adlarının yazılı olduğu metal yönlendirme levhaları, afiş panoları ve zeminde kullanılan kenarları beyaz çizgili lacivert halı da aynı özelliklere sahiptir. Gerekli bakım ve onarım yapılarak teneffüşhanede yeniden kullanılan adi ahşap kaplama ise 19. yüzyıldaki yapı, yapım tekniği ve malzeme kullanımını yansıtmaktadır.

Rölöve projesi G yapısı 211 numaralı mekânın Kadir Has Üniversitesi, B blok ikinci kat teneffüşhane olarak yeniden işlevlendirilmesi kapsamında yaptığımız incelemelerin çalışmamız kapsamında geliştirilen analiz tablosuna işlenmiş hali EK G’de verilmiştir (Bkz. sayfa 469-473).

5.3 Bulgular ve Değerlendirme

“Mekân Analizleri ve Yöntemin Uygulanması” başlığı altında yapılan incelemelerde, Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, tarihi fabrika yapılarının çalışma alanı olarak belirlenen altı mekânın yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında çeşitli tasarım müdahalelerine maruz kaldıkları ve bu müdahalelerin mekânların miras değerine bazı etkileri olduğu görülmüştür.

Bu bölümde yöntemin uygulanması neticesinde elde edilen bulgular, literatür çalışması kapsamında oluşturulan kavramsal çerçeve ve genel kabul gören ilke ve yöntemler açısından irdelenecektir.

5.3.1 Mekân ve Mekân Kurgusuna Yapılan Tasarım Müdahalelerinin Değerlendirilmesi

-Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası özgün işlevini kaybederek, 1995 yılında boşaltılmış, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu’nun 16.09.1997 tarih ve 3618 sayılı kararıyla korunması gerekli kültür varlığı olarak tescillenmiştir. Bu kapsamda fabrika kültür varlıklarının tespiti ve tescili için 1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun ikinci bölümün altıncı maddesi a bendi uyarınca “Korunması gerekli tabiat varlıkları ile 19 uncu yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar” kategorisine girmektedir. Aynı zamanda, Türkiye’de Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu’nun 1999 tarihli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması, Bakım ve

Onarımları hakkındaki 660 no'lu ilke kararına göre de “Kent ve çevre kimliğine katkıda bulunan kültür varlığı niteliğindeki yöresel yaşam biçimini yansıtan bir yapı” olma özelliği ile 2. grup yapılara kapsamında olup bu özelliği ile ufak iç değişikliklerle yeni bir kullanıma uyarlanabilme özelliğine sahiptir.

-Maliye Bakanlığı'nın 15.12.1997 tarih ve 48381 sayılı kararıyla eğitim ve öğretim tesisi yapılması koşulu ile 29 yıllığına Kadir Has Üniversitesi'ne tahsis edilmesinin ardından, sanayi yapısının yeniden işlevlendirilmesi için restorasyon çalışmalarından sorumlu olan Yüksek Mimar Mehmet Alper yönetiminde projelendirilme süreci başlamıştır. Alınan kararlarda öncelikle yapının yasal statüsünün ve projelendirme çalışmaları devam ederken meydana gelen 17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 depremlerinin belirleyici olduğu görülmüştür.

-Mehmet Alper'in “Dünü ve Bugünü ile Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası” adlı çalışmasında temel restorasyon ilkeleri olarak ifade ettiği “yapının 19. yüzyıl sonuyla 20. yüzyıl başlarında yapılmış olan dönemin üslup, malzeme ve teknik özelliklerini taşıyan bölümlerinin yıkılmadan kullanılması” ve “yapının geleceğe sağlıklı taşınması için bünyesinin güçlendirilmesi ve olası depremlere karşı strüktürel güçlendirme çalışmalarının yapılması” maddeleri bu çıkarımın ana dayanakları olmuştur.

-“Özgün olmayan, sonradan gelişigüzel eklenen niteliksiz eklerin ayıklanması, bazıları için önerilerin getirilmesi, yapının yeni işlevi doğrultusunda en az müdahale ile yeniden düzenlenmesi kat planlarındaki niteliksiz eklerin ayıklanması, bazı mekanların özgün durumunda, bazılarının ise strüktür dikkate alınarak bölümlenerek kullanılması” olarak belirtilen diğer restorasyon ilkelerinde de yapının yasal statüsünün tasarım süreci üzerindeki etkileri hissedilmektedir.

-Çalışma alanı olarak belirlediğimiz altı mekânının 2001 yılında başlayan yeniden işlevlendirme çalışmalarında gerçekleştirilen tasarım müdahaleleri de projelendirme sürecinde alınan tasarım kararlarına, bu süreçte belirlenen temel restorasyon ilkelerine ve yapının yasal statüsüne göre belirlenmiştir.

-“Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu’nun 1999 tarihli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması, Bakım ve Onarımları hakkındaki 660 no’lu ilke kararı”nda korunmak istenen yapılara müdahale biçimleri; bakım, onarım ve yeniden yapma olarak sınıflandırılmıştır.

-Çalışma kapsamında geliştirilen analiz tablosunda bu ilke kararı esas alınarak, endüstri yapılarının yeniden işlevlendirilmesinde kullanılan tasarım yöntemleri de bakım, onarım ve yeniden yapma olarak üç kategoriye ayrılmıştır.

-Bakım çalışmaları, seçili mekânların yaşamlarını sürdürebilmesi amacı taşıyan; tasarımda, malzemedede, strüktürde ve mimari öğelerde değişiklik gerektirmeyen müdahalelerdir. Onarım çalışmaları, basit ve esaslı onarım olarak iki kategoriye ayrılmıştır. Basit onarım bu mekânların; çürüyen ya da bozularak eksilen mimari öğelerinin, özgün biçimlerine uygun olarak aynı malzeme ile değiştirilmesi veya renk ve malzeme uyumu sağlanarak, özgün biçimlerine uygun olarak yenilenmesi müdahalelerini, esaslı onarım ise mekânlarda rölöveye dayalı restitüsyon ve/veya restorasyon projeleri ile diğer ilgili belgelerin içerikleri ve ölçekleri koruma kurulunca belirlenen müdahaleleri kapsamaktadır. Restorasyon uygulamalarında kaçınılmaz olduğu durumlarda yapı elemanı ölçeğinde sınırlı kalması ve koruma amacını aşmaması vurgulanan yeniden yapmada ise aslı yitirilmiş bir yapının ya da yapı elemanının yeniden inşası mevzubahistir.

-Yöntemin uygulandığı Galeri KHAS (rölöve projesi, A1 avlusu), KHAS Bilgi Merkezi- Ana salon (rölöve projesi, A yapısı, 201 numaralı mekân), A blok hol (rölöve projesi, geçit), B blok fuaye (rölöve projesi, G yapısı Z19 numaralı mekân), B blok avlu (rölöve projesi, H yapısı Z20 numaralı mekân) ve B blok 2. kat teneffüshanede (rölöve projesi, G yapısı 211 numaralı mekân) gerçekleştirilen yeniden işlevlendirme çalışmaları, bakım, onarım ve yeniden yapma yöntemlerinin uygulanması açısından değerlendirildiğinde seçili mekânlarda yalnızca bakım ve onarım müdahalelerinin gerçekleştirildiği, yeniden yapım müdahalesinden yararlanılmadığı görülmüştür. Bakımdan, esaslı onarıma doğru ilerledikçe de mekân ve mekân kurgularına müdahalenin arttığı tespit edilmiştir.

-Literatür taraması ve ilgili proje analizleri neticesinde tarihi fabrika yapılarının yeniden işlevlendirme çalışmalarının esaslı onarım müdahaleleri ile başladığı, bu kapsamda fabrikanın atıl halde kalmasının ve depremlemlerin yol açtığı yapısal bozulmaların giderildiği sağlamlaştırma çalışmalarının yapıldığı, yapıların niteliksiz dönem eklerinden arındırılmaları için liberasyon çalışmalarının gerçekleştirildiği, mekân ve mekân kurgularında eksik olduğu belirlenen elemanların tamamlandıkları, zarar görmüş elemanlarda basit onarım, bütünleme ve yenileme çalışmalarının yapıldığı, mevcut elemanların ise yine bakım ve basit onarım müdahaleleri ile korundukları görülmüştür.

-Tarihi fabrika yapılarının dolayısıyla çalışma alanı olarak belirlediğimiz mekânların korunması ve özgün özellikleri ile yaşatılabilmesi için gerçekleştirilen müdahaleler olarak değerlendirebileceğimiz bu müdahaleler haricinde, mekânlarda kazanacakları yeni işlevlere bağlı olarak çağdaş ek, kısmi ve tümel boşaltma müdahaleleri de gerçekleştirilmiştir.

-Yapılan incelemelerde esaslı onarımda mekânlarda sağlamlaştırma, bütünleme, yenileme ve temizleme müdahalelerinden yararlanıldığı tespit edilmiştir. Sağlamlaştırmadan diğer tekniklere doğru ilerledikçe mekân ve mekân kurgusuna olan müdahale oranı artmıştır.

-Benzer şekilde mekânların korunmaları ve özgün özellikleri ile yaşatılmaları için gerçekleştirilen bu müdahalelerden, mekânların yeni işlevlerinin gereği olarak başvurulmuş çağdaş ek, kısmi ve tümel boşaltma uygulamalarına gidildikçe de müdahale oranının arttığı tespit edilmiştir.

5.3.2 Mekân ve Mekân Kurgusuna Yapılan Tasarım Müdahalelerinin Miras Değerine Etkilerinin Değerlendirilmesi

Araştırma kapsamında incelediğimiz tüm mekânların, yeni işlevleriyle kullanımları nedeniyle özgün mekân ve mekân kurgularında bir takım tasarım müdahalelerinin gerçekleştiği görülmüştür. Fabrikanın üniversite olarak yeniden işlevlendirilmesi çalışmalarında seçili mekânlara ve mekân kurgularına yapılan tasarım müdahaleleri kullanılan yöntemler açısından mekânlar bazında değerlendirildiklerinde elde edilen bilgiler şu şekildedir:

-Galeri KHAS (rölöve projesi, A1 avlusu), A blok hol (rölöve projesi, geçit), B blok fuaye (rölöve projesi, G yapısı Z19 numaralı mekân) ve B blok 2. kat teneffüshanenin (rölöve projesi, G yapısı 211 numaralı mekân) yeniden işlevlendirilmesi çalışmalarında “Restorasyon İlkeleri ve Tasarım Kararları” başlığı altında belirtilen “yapının yeni işlevi doğrultusunda en az müdahale ile yeniden düzenlenmesi” kararıyla uyumlu olacak bakım, basit onarım ve esaslı onarım müdahalelerinde bulunulmuştur.

-KHAS Bilgi Merkezi- Ana Salon (rölöve projesi, A yapısı, 201 numaralı mekân) ve B blok avlunun (rölöve projesi, H yapısı Z20 numaralı mekân) yeniden işlevlendirilmesi çalışmalarında ise bakım ve basit onarım müdahalelerinde aynı karara uyulmuş ancak esaslı onarım kapsamında en az müdahale ile yeniden düzenleme yaklaşımından uzaklaşarak, yeni işlevin yüklenilmesi için zorunlu olmayan, ancak restorasyondan sorumlu mimarın yaratıcı bakış açısına bağlı olarak özgün plan şeması ve hacimsel oluşumun değişmesine neden olan tasarım müdahaleleri de gerçekleştirilmiştir.

Fabrikanın üniversite olarak yeniden işlevlendirilmesi çalışmalarında seçili mekânlarda ve mekân kurgularında gerçekleştirilen bakım, basit onarım ve esaslı onarım müdahalelerinin kapsamı, hangi amaçla, ne şekilde yapıldıkları ve söz konusu müdahalelerin mekanların sahip oldukları miras değerlerini nasıl etkiledikleri açısından yapılan incelemede elde edilen bilgiler şu şekildedir:

-Analiz tablosunun geliştirilmesi aşamasında “Tasarım Müdahalesi Yöntemlerinin Gruplandırılması” başlığı altında da detaylı olarak açıkladığımız gibi; bakım; özgün mekân kurgusu elemanlarının yani Osmanlı sanayileşme dönemine tarihlenen ve mekânın 19. yüzyıl sonuyla 20. yüzyıl başlarında yapılmış olan dönemin üslup, malzeme ve teknik özelliklerini taşıyan elemanların tasarımlarında malzemelerinde, strüktürlerinde değişiklik gerektirmeyen müdahalelerdir.

-Yeniden işlevlendirilme çalışmalarında altı mekânda, âtil durumda kaldıkları dönemde oluşan bozulmaların giderilmesi, çağdaş bir işlevle kullanılabilir hale gelmeleri ve korunmaları için bakım müdahalelerinden yararlanılmıştır.

-Galeri KHAS (rölöve projesi, A1 avlusu), KHAS Bilgi Merkezi- Ana Salon (rölöve projesi, A yapısı, 201 numaralı mekân), A blok hol (rölöve projesi, geçit), B blok fuaye (rölöve projesi, G yapısı Z19 numaralı mekân), B blok avlu (rölöve projesi, H yapısı Z20 numaralı mekân) ve B blok 2. kat teneffüşhane (rölöve projesi, G yapısı 211 numaralı mekân) bakım çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen müdahaleler açısından irdelendiklerinde, bu mekânlarda çatı aktarımı, boya badana ve diğer uygulamalar kapsamında boya rıspası müdahalelerinin bir ya da birkaçından yararlanıldığı görülmüştür.

-Çatı aktarımı müdahalelerinde, Osmanlı sanayileşme dönemine tarihlenen kullanılabilecek durumdaki özgün Marsilya tipi kiremitlerin ayrılarak yeniden değerlendirilmeleri sayesinde mekânın 19. yüzyıl sonuyla 20. yüzyıl başlarına ait özgün katmanının korunması ve günümüzde yeniden kullanılabilmesi sağlanmıştır. Bu kapsamda özgün malzemenin değerlendirildiği çatı aktarımı çalışması koruma ve kullanım anlamında miras değerini kuşkusuz olumlu etkilemiştir.

-Ancak bu uygulamada kullanılan özgün kiremitler korunurken bu kiremitlere eklenen çağdaş kiremitler özgünden ayırt edilemez niteliktedir. Literatür araştırması neticesinde; bu yaklaşım yerine özgün katman ile çağdaş katmanının yani yeniden işlevlendirme çalışmalarında yararlanılan tasarım müdahalelerinin ayırt edilebilmelerini sağlayan renk, malzeme ve doku seçimlerinin, mekânın daha en başta endüstri mirası olarak korunmak istenmesine neden olan özelliklerinin, yeniden işlevlendirme müdahaleleri sonrasında da okunabilmesini sağlayacağı; dahası özgün elemanlara yapılan müdahalelerin tarihi bir belge niteliği kazanarak miras değerini olumlu etkileyeceği sonucuna varılmıştır.

-İncelediğimiz altı mekânda; konumları itibariyle Galerı KHAS (rölöve projesi, A1 avlusu), KHAS Bilgi Merkezi- Ana Salon (rölöve projesi, A yapısı, 201 numaralı mekân) ve B blok avlunun (rölöve projesi, H yapısı Z20 numaralı mekân) üst örtüsüne müdahale edilmiş olup bu kapsamda yalnızca KHAS Bilgi Merkezi -Ana Salonda çatı aktarımı gerçekleştirilmiştir.

-Çalışma kapsamında yapılan çatı aktarımı; 19. yüzyıl sonuyla 20. yüzyıl başlarında yapılmış olan dönemin üslup, malzeme, teknik ve sanatsal özelliklerini taşıyan KHAS Bilgi Merkezi-Ana Salonun çürüyen çatısını yeniden kullanılabilir hale getirdiği, bu sayede ait olduğu dönemin somut kanıtı olan endüstri mekânının çağdaş bir işlevle kullanılarak korunmasını sağladığı için mekanın tarihsel değer, teknik değer, özgünlük değeri ve belge değerini olumlu etkilemiş; bir başka deyişle bu değerleri taşımasına neden olan özelliklerinin korunmasını sağlamıştır. Yapılan müdahale Haliç silüetinde yer alan kütle formuna etkilemediği için şehircilik yönünden değer üzerinde bir etkisi tespit edilmemiştir.

-Boya-badana müdahalelerinde çalışmamız kapsamında altı mekânda, altı alt başlık altında değerlendirdiğimiz mekân kurgusu elemanlarının özgün renklerinde yeniden boyanarak korunma ve kullanımlarının sağlandığı ayrıca bazı elemanların özgün renklerinden farklı tek bir renge ya da özgün renklerinden farklı birden çok renge boyanarak mimarın yaratıcı bakış açısı ile yeniden yorumlandıkları tespit edilmiştir.

-Literatür araştırması ve analizler neticesinde; Bir mekânın 19. yüzyıl sonuyla 20. yüzyıl başlarına ait elemanlarından oluşan özgün katmanı ile yeniden işlevlendirme süreci ile 21. yüzyılda eklenen çağdaş katmanın yani yapılan tasarım müdahalesinin ayırt edilebilmelerini sağlayan renk seçimlerinin, mekânın daha en başta endüstri mirası olarak korunmak istenmesine neden olan özelliklerinin, yeniden işlevlendirme müdahaleleri sonrasındaki okunabilirliğini sağladığı; dahası özgün elemanlara yapılan bir bakım müdahalesinin bile “çağdaş katmanın” tarihi bir belge niteliği kazanmasını sağlayarak miras değerini olumlu etkileyeceği sonucuna varılmıştır. Öte yandan özgün katman ile çağdaş katmanın ayırt edilmesini zorlaştırılan renk seçimleri; mekânların daha en başta endüstri mirası olarak korunmak istenmelerine neden olan özelliklerini, ayırt edilemez hale getirmektedir.

Bu bağlamda tasarımcıların yeniden işlevlendirme çalışmalarında, hangi elemanın özgün katmana hangi elemanın çağdaş katmana ait olduğun bilincinde olması, renk seçiminde ve hatta rengin ton, parlaklık ve hatta boyanın dokusunun seçiminde bile bu ayrımı değerlendirmeye katması gerekmektedir.

-İncelediğimiz altı mekânın altısında da boya-badana müdahaleleri gerçekleştirilmiştir. Galeri KHAS'ta mimari strüktür elemanlarında özgün renklerinden farklı tek bir renk, plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları kapsamında mekânı sınırlandıran yapıların dış duvarlarında ise birden çok renk kullanılmıştır. Mimari strüktür elemanlarında özgün elemanlar ve çağdaş strüktür eklerinde aynı rengin kullanılması; özgün ve çağdaş katmanın ayırt edilmesini engelleyerek; 19. yüzyıl sonuyla 20. yüzyıl başlarında yapılmış olan dönemin üslup, malzeme, teknik ve sanatsal özelliklerinin okunmasını zorlaştırmış bu nedenle de tarihsel değer, teknik değer, özgünlük değeri ve belge değerini olumsuz etkilemiştir.

-Yapılan analiz müdahalelerde yalnızca koruma ve kullanım sağlamanın yeterli olmadığını ortaya koymuştur. Mekânın özgün katmanının sahip olduğu eklemlenme sürecini ve özgün neoklasik cephe özelliklerini vurgulayan renk seçimi ise özgün mekân kurgusu elemanlarını, yapı ve yapım tekniğini, neoklasik özelliklerinin korunmasını ve kullanılmasını sağlamanın ötesinde bu elemanları vurgulayarak mekânın sahip olduğu tarihsel değer, teknik değer, özgünlük değeri ve belge değerini olumlu etkilemiştir. Yapılan müdahale Haliç silüetinde yer alan kütle formunu etkilemediği için şehircilik yönünden değer üzerinde bir etkisi tespit edilmemiştir.

-KHAS Bilgi Merkezi-ana salonda, yeniden işlevlendirme çalışmalarında kagir dış duvarların aynı özgün beyaz renge boyanmaları koruma ve kullanımı sağladığı için olumlu bir müdahale olarak görülse de, tablo geneline bakıldığında özgün plan şeması ve hacimsel oluşuma yeni işlev nedeniyle eklenen bölücü duvarlarla aynı renkte olmaları mekanın özgün özelliklerinin okunmasını zorlaştırarak tarihsel, teknik, özgünlük ve belge değerini olumsuz etkilemiştir. Bu müdahale mekânın içerisinde gerçekleşmiştir. Haliç silüeti ya da neoklasik cephe özellikleri üzerinde etkili olmadığı için şehircilik yönünden değer ve sanatsal değeri etkilememiştir.

-Bu kapsamda yeniden işlevlendirme çalışmalarında yapılan boya-badana müdahalelerinin, mekânda gerçekleştirilen diğer esaslı onarım çalışmaları ile birlikte değerlendirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

-A blok hol (rölöve projesi, geçit), B blok fuaye (rölöve projesi, G yapısı Z19 numaralı mekân), B blok avlu (rölöve projesi, H yapısı Z20 numaralı mekân) ve B blok 2. kat teneffüşhane (rölöve projesi, G yapısı 211 numaralı mekân) için yapılan analizlerde de Galeri KHAS' ve KHAS Bilgi Merkezi-ana salon ile aynı sonuçlara ulaşılmıştır.

-Boya raspası müdahaleleri çalışmamız kapsamında mimari strüktür elemanları kapsamında çelik taşıyıcılarda gerçekleştirilmiş olup, özetle bu elemanların yeniden boyanabilmeleri için mevcut boya temizlenerek yüzey yeni boyaya uygun hale getirilmiştir. Yapılan incelemelerde miras değerini asıl etkileyen müdahalenin boya raspası değil yukarıda bahsettiğimiz gibi korunma ve kullanımı sağlanan elemanlarda tercih edilen renk, tonu, parlaklık ve hatta dokunun, mekânın farklı katmanları ile ilişkisidir. -

-Galeri KHAS (rölöve projesi, A1 avlusu), KHAS Bilgi Merkezi- Ana Salon (rölöve projesi, A yapısı, 201 numaralı mekân), A blok hol (rölöve projesi, geçit), B blok fuaye (rölöve projesi, G yapısı Z19 numaralı mekân), B blok avlu (rölöve projesi, H yapısı Z20 numaralı mekân) ve B blok 2. kat teneffüşhane (rölöve projesi, G yapısı 211 numaralı mekân) basit onarım çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen müdahaleler açısından irdelendiğinde; mekânlarda iç-dış sına onarımı, kaplama onarımı ve teknik sistem elemanlarının yenilenmesi müdahalelerinden bir ya da birkaçından yararlanıldığı görülmüştür.

-İncelediğimiz altı mekânın altısında da iç-dış sına onarımı gerçekleştirilmiştir. Bu müdahalelerde, çalışma alanı olarak belirlenen altı mekânın üçünde Galeri KHAS, KHAS Bilgi Merkezi- Ana Salon ve A blok holde standart sına uygulaması; B blok fuaye, B blok avlu ve B blok 2. kat teneffüşhanede ise hem standart sına hem de mimarın yaratıcı bakış açısının bir yansıması olarak standart sına onarımının yanı sıra mekânların özgün tuğlalarının görüldüğü yırtıklı sına uygulanması yapıldığı tespit edilmiştir. Mekânların 19. yüzyıl sonuyla 20. yüzyıl başlarına ait elemanlarından oluşan özgün katmanlarında, âtil durumda kaldıkları dönemde oluşan bozulmaların giderilmesi, çağdaş bir işlevle kullanılabilir hale gelmeleri ve korunmaları için yapılan iç-dış sına onarımları; ister standart ister yırtıklı sına uygulaması olsun mekânların daha en başta endüstri mirası olarak korunmak

istenmelerine neden olan elemanlarının korunması ve mekânların çağdaş standartlarda kullanılabilmesi anlamına geldiği için yapılan bu müdahaleler mekânların sahip oldukları tarihsel, teknik, sanatsal, özgünlük ve belge değerlerini olumlu etkilemiştir. Gerçekleştirilen sıva müdahaleleri mekânların Haliç silüetindeki genel kütlelerini, dahası genel kütlelerini etkilemedikleri için mekânların varsa şehircilik yönünden taşıdıkları değeri de etkilememiştir.

-Yapılan analizlerde yırtıklı sıva uygulamaları sayesinde, 21. yüzyılda eklenen “çağdaş katman” yalnızca bir basit onarım müdahalesinden ibaret olsa bile, bu müdahalelerin özgün katmandan ayırt edilebilmesinin sağlanabileceği tespit edilmiştir. Ancak bu uygulamalarda özgün katman ile 21. yüzyıla ait çağdaş katmanın birbirlerinden ayırt edilebilmeleri ve doğru okunabilmeleri için farklı katmanlarda farklı sıva biçimlerinin kullanılmasına dikkat edilmesi gerekmektedir.

-Hem yırtıklı hem de standart sıvanın uygulandığı mekânlarda yapılan incelemelerde; B blok fuaye, ve B blok 2. kat teneffüşhanede özgün katmana ait plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları ile çağdaş katmanda ayrı sıva uygulamalarının tercih edilmediği; sadece B blok avlu’da avluyu sınırlandırmak için plan şeması ve hacimsel oluşuma eklenen iç duvarlarda özgün duvardan farklı bir sıva uygulaması yapıldığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda alınan tasarım kararlarının arzu edilen olumlu etkiyi yaratabilmeleri için hem mekân ve mekân kurgusu elemanı ölçeğinde hem de yapı ölçeğinde tutarlı ve birbirlerini destekler nitelikte olması gerektiği sonucuna varılmıştır.

-Galeri KHAS (rölöve projesi, A1 avlusu), KHAS Bilgi Merkezi- Ana Salon (rölöve projesi, A yapısı, 201 numaralı mekân), A blok hol (rölöve projesi, geçit), B blok fuaye (rölöve projesi, G yapısı Z19 numaralı mekân), B blok avlu (rölöve projesi, H yapısı Z20 numaralı mekân) ve B blok 2. kat teneffüşhane (rölöve projesi, G yapısı 211 numaralı mekân) esaslı onarım çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen müdahaleleri açısından irdelendiğinde bu mekânlarda sağlamlaştırma, bütünleme, yenileme, çağdaş ek ve temizleme müdahalelerinin gerçekleştirildiği tespit edilmiştir.

-Esaslı onarım çalışmaları, “Restorasyon İlkeleri ve Tasarım Kararları” başlığı altında belirtilen “özgün olmayan sonradan gelişigüzel eklenen niteliksiz eklerin ayıklanması, bazıları için önerilerin getirilmesi” kararıyla uyumlu olacak şekilde öncelikle temizleme müdahaleleri ile başlamıştır.

-Temizleme başlığı altında gerçekleştirilen liberasyon müdahaleleri, seçili mekânların, 19. yüzyıl sonuyla 20. yüzyıl başlarına ait elemanlardan oluşan özgün katmanlarını muhdes elemanlardan arındırarak, mekânlara en başta bu mekânların endüstri mirası olarak korunmak istenmelerine neden olan, ancak zarar görmüş özelliklerini ve genel etkilerini geri kazandırdıkları için mekânların sahip oldukları tarihsel, teknik, sanatsal, özgünlük ve belge değerlerini olumlu etkilemiştir. Yapılan incelemelerde, seçili mekânlarda Haliç silueti ile ilişkilendirilecek bir temizleme müdahalesi gerçekleştirilmediği için şehircilik yönünden değer bu müdahaleden etkilenmemiştir.

-Yapılan analizlerde çalışmamız kapsamında yine temizleme başlığı altında ele alınan ancak mimarın tasarım yaklaşımı nedeniyle niteliksiz eklerin dışında yapılan kısmi ve tümel boşaltma müdahalesi kararlarının, “Restorasyon İlkeleri ve Tasarım Kararları” başlığı altında belirtilen “fabrikada çalışan işçi sayısının ile üniversitedeki öğrenci sayısı ve her iki işlev için kullanılan mekân boyutları arasındaki benzerlik, yeni işlevin özgün yapıya uyarlanmasını kolaylaştırmış ya özgün mekân örgütlenmesinin ya da orijinal izlerinin korunmasını sağlamıştır.” yaklaşımı ile de ters düştüğü daha en başta bu mekânların korunmak istenmelerine neden olan, özgün özelliklerine ve genel etkilerine zarar verdikleri için tarihsel, teknik, sanatsal, özgünlük ve belge değerlerini olumsuz etkiledikleri, bu olumsuz etkilerin kısmi boşaltmadan tümel boşaltmaya doğru gidildikçe de arttığı tespit edilmiştir.

-İncelediğimiz altı mekânın altısında da farklı ölçeklerde de olsa boşaltma müdahalelerinden yararlanılmıştır. Yapılan analizlerde Galeri KHAS’ın tarihi fabrika yapılarının eklemelenme sürecinde mekana eklenen mimari strüktür elemanlarında yapılan kısmi boşaltmanın, mekanın özgün avlu özelliğinin ve genel etkisinin kazandırılmasını sağladığı için tarihsel, teknik, özgünlük ve belge değerini olumlu etkilediği görülmüştür. Dahası eklemelenme sürecinde nitelikli bir

dönem eki olarak değerlendirebileceğimiz strüktür eklerinin simgesel olarak dahi olsa korunmasını sağlayarak belge değerini daha da güçlendirdiği tespit edilmiştir.

-Üniversitenin derslik birimleri için gerekli görülen ışık ve havalandırmanın sağlanabilmesi için B blok avlunun oluşturulması kapsamında rölöve projesi, H yapısı Z20 numaralı mekânda yapılan döşeme ve taşıyıcı sistem boşaltması için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Özellikle avlunun oluşturulması sürecinde döşemenin tamamen kaldırılmış olması, mekânı değerli kılan özgün plan şeması ve hacimsel oluşumu okunamaz hale getirmiş, ayrıca döşemenin teknik özellikleri ve döşemede kullanılan kaplama malzemesinin tamamen yok olmasına neden olarak B blok avlu olarak işlevlendirilen mekânların özgün özellikleri nedeniyle sahip oldukları tarihsel, teknik, özgünlük ve belge değerlerine zarar vermiştir.

-Yapılan analizlerde B blok avlunun oluşturulması sayesinde ışık ve hava alması öngörülen mekânlara, restorasyon projesinde yer almayan eklemeler yapıldığı bu eklerin, B blok avlunun oluşturulması için mekâna verilen zararlardan bağımsız olarak avluyu arzu edilen faydayı da sağlayamaz hale getirdikleri tespit edilmiştir.

-Bu kapsamda yaşlı bir sanayi yapısının çağdaş bir işlevi yüklenirken bazı müdahalelerin zorunlu olabileceği göz önüne alınarak; özellikle yapılacak boşaltma müdahalelerinin büyük olduğu durumlarda; tümel uygulamalar yerine boşaltılan elemanlarda kısmi uygulamalarının tercih edilerek mekan içerisindeki özgün izlerin korunmasının mekânların yeniden işlevlendirme çalışmaları öncesinde sahip oldukları miras değerlerini bu çalışmalardan sonrada koruyabilmeleri için faydalı olacağı sonucuna varılmıştır. Mekânlarda özgün restorasyon projesinden bağımsız olarak gerçekleştirilen, tasarımcının özgün elemanda boşaltma müdahalesi kararını alınmasındaki gerekçe ile tamamen çelişen müdahalelerin önlenmesi için düzenli denetim ve kontrollerin yapılması; bunun dışında yeniden işlevlendirme çalışmaları sonrasındaki olası eklemelenme süreçleri için de başlangıçtaki proje ve tasarım kararları ile çelişmeyecek önerilerin önceden hazırlanması gerektiği düşünülmektedir.

-KHAS Bilgi Merkezi-Ana salon, A blok hol, B blok fauye ve B blok 2. kat teneffüshanede yapılan incelemeler Galeri KHAS' ve B blok avlu'dan elde edilen sonuçları desteklemiştir. B blok fauye ve B blok 2. kat teneffüshanenin yeniden

işlevlendirilmesi kapsamında H yapısının cephe özellikleri taklit edilerek cephede açılan boşluklar da hem 21. yüzyılın çağdaş etkilerini yansıtmaktan çok uzak hem geri döndürülemez müdahalelerdir.

-Temizleme çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen liberasyon müdahalelerinin ardından mekânlarda, yapının genelinde olduğu gibi “Restorasyon İlkeleri ve Tasarım Kararları” başlığı altında belirtilen “yapının geleceğe sağlıklı taşınması için bünyesinin güçlendirilmesi ve olası depremlere karşı strüktürel güçlendirme çalışmalarının yapılması” kararıyla uyumlu olacak şekilde sağlamlaştırma müdahaleleri gerçekleştirilmiştir.

-Sağlamlaştırma müdahaleleri, mekânların hem yaşanan depremlerde gördükleri zararın hem de boş kaldıkları dönemde uğradıkları bozulmaların giderilmesi, bu sayede çağdaş bir işlevle kullanılabilir hale gelmeleri ve onları değerli kılan özgün özelliklerinin korunabilmeleri anlamına geldiği için tarihsel, teknik, özgünlük ve belge değerini olumlu etkilemiştir. Sağlamlaştırma müdahaleleri, mekânların taşıdıkları neoklasik özellikleri ve haliç silüetinde yer alan kütle formlarını etkilemedikleri için sanatsal değer ve şehircilik yönünden değer üzerinde doğrudan etkili olmamıştır, ancak yapının ayakta kalmasını sağlayan müdahaleler oldukları için dolaylı bir olumlu etki söz konusudur.

-Yapılan incelemelerde “Restorasyon İlkeleri ve Tasarım Kararları” başlığı altında restorasyondan sorumlu mimarın “Bir üniversiteye dönüştürülen tarihi fabrikada işlev değişikliğine bağlı mimari ve teknik donanımların, yapının özgünlük değerini zedelemeyecek şekilde eklenmesi, bunun yanı sıra yeni dönem eki niteliği kazanması restorasyonun temel yaklaşımını oluşturur.” ifadesi ile uyumlu olacak şekilde mekânların özgün katmanlarına yani “19. yüzyıl sonuyla 20. yüzyıl başlarına ait elemanlarına” eklenen ve mimarın restorasyon tasarım kararları kapsamında vurguladığı yaklaşımı sayesinde yeniden işlevlendirme müdahaleleri sonrasında gerek renk, gerek doku, gerekse malzeme seçimi ile özgün katmandan “çağdaş katman” olarak ayrıştırılan güçlendirme elemanlarının, koruma ve kullanım sağlamak dışında mevcut katmanı çağdaş bir katmanla zenginleştirerek belge değerini daha da güçlendirdikleri sonucuna varılmıştır.

Bu kapsamda B blok fuaye (rölöve projesi, G yapısı Z19 numaralı mekân), B blok avlu ve B blok 2. kat teneffüshanenin özgün kagir duvarlarına eklenen çelik kuşaklamalar özellikle dikkat çekicidir.

-Esaslı onarım çalışmalarında, temizleme ve sağlamlaştırma müdahalelerinin tamamlanmasının ardından, fabrikanın dolayısıyla da çalışma alanı olarak belirlenen altı mekânın yeni işlevlerini yüklenebilmeleri için gerekli görülen bütünleme, yenileme ve çağdaş ek müdahalelerine başvurulmuştur.

-Bütünleme müdahalelerinde çalışma alanında bir bölümü hasar görmüş, ya da yok olmuş mekân ve mekân öğeleri, ilk tasarımıındaki bütünlüklerine kavuşacak biçimde geleneksel ya da çağdaş malzemelerle tamamlanmıştır. Bu kapsamda bütünleme ve sağlamlaştırma müdahaleleri, mekânların hem yaşanan depremlerde uğradıklarını zararların hem de boş kaldıkları dönemde uğradıkları bozulmaların giderilmesi açısından benzeşmekle birlikte sağlamlaştırma çalışmalarının strüktürel elemanlarda gerçekleştirilmiş olmaları bütünleme çalışmalarından ayırt edilmelerini sağlamaktadır.

-Mekânların özgün elemanlarında, âtil kaldıkları dönemde ya da depremlerde meydana gelen bozulmaların giderilmesi, çağdaş bir işlevle kullanılabilir hale gelmeleri ve korunmaları için yapılan bütünleme çalışmaları; mekânların daha en başta endüstri mirası olarak korunmak istenmelerini sağlayan mekân kurgusu elemanlarının ve dolayısıyla da mekânların çağdaş standartlarda kullanılabilmesi anlamına geldiği için miras değerlerini olumlu etkilemektedir.

-Bütünleme hasar görmüş bir yapının ya da elemanın tümüyle özgün hale getirilmesi anlamına gelmemekle birlikte Venedik Tüzüğü'nün 12. maddesine göre; yapı ölçeğindeki bütünleme müdahalelerinde yapıya eklenen yeni kısmın eski özgün kısımdan ayırt edilebilir olması gerekmekte, farklı bir malzemeyle yapılan bütünlemeler bu sayede basit onarım ve hatta bakım müdahalelerinde gördüğümüz gibi başlı başına tarihi bir belge niteliği kazanabilmektedir.

-Bu kapsamda altı mekânda gerçekleştirilen bütünleme müdahaleleri, yeniden işlevlendirme çalışmalarında bütünlemede kullanılan özgün eleman ile aynı, benzer ve farklı malzeme açısından değerlendirildiklerinde, aynı malzemeden farklı malzemeye doğru gidildikçe yapılan bütünleme müdahalesinin tarihi belge

niteliği kazandığı görülmüştür. Özellikle farklı malzemeler ile yapılan bütünleme çalışmalarında özgün özellikler hakkında bilgi edinebilmek kadar, yapının yeniden işlevlendirilmesinde etkili olan 21. yüzyıl toplumunun sahip olduğu teknoloji ve malzeme kullanımı hakkında bilgi sahibi olmak da mümkün hale gelmektedir.

-Altı mekânda tespit edilen en büyük ölçekli bütünleme, Galeri KHAS'ın zarar gören alınlığında gerçekleştirilmiştir. Bu müdahalede özgün malzeme ile aynı malzemenin kullanılması özgün katman ile çağdaş katmanın ayırt edilebilmesini zorlaştırmış, yapılanan müdahalenin belge değeri kazanmasını engellemiştir.

-Yapılan analizlerde bütünleme uygulamalarında yalnızca malzeme ayrımıyla değil, boya-badana örneğinde olduğu gibi renk; estetik ve tasarımsal kaygılar nedeniyle daha az belirgin bir ayrımın istenildiği uygulamalarda da yalnızca doku, parlaklık ve hiza gibi farklılıklarla da bu etkinin yaratılabileceği sonucuna varılmıştır.

-“Restorasyon İlkeleri ve Tasarım Kararları” başlığı altında (Bkz. sayfa 118-120) belirtilen “yapının teknik, tesisat, teçhizat ve donanımı yönünden üstün teknoloji ile günümüze hazırlanması ve geleceğe taşınması” kararıyla uyumlu olacak şekilde yeniden işlevlendirilen altı mekanda yenileme uygulamalarına da başvurulmuştur.

-Seçili mekânlarda yalnızca 19. yüzyıl sonuyla 20. yüzyıl başlarına ait elemanlarının özgün malzemelerinin korunmalarının mümkün olmadığı, mekânların daha en başta endüstri mirası olarak korunmak istenmelerine neden olan mekân kurgusu elemanlarının ve dolayısıyla da mekânların günümüzde kullanılabilmeleri için zaruri olan durumlarda mümkün olan en az ölçüde gerçekleştirilen yenileme müdahalelerinin kullanılan malzemenin özelliklerine bağlı olarak miras değerlerini farklı şekillerde etkileyebildikleri tespit edilmiştir.

-Bu kapsamda yenileme müdahaleleri tıpkı bütünlemede olduğu gibi malzeme kullanımı açısından özgün malzeme ile aynı, benzer ve farklı malzeme olarak değerlendirildiklerinde, aynı malzemedan farklı malzemeye, doğru gidildikçe özgün katman ve çağdaş katmanı birbirlerinden ayırt edebilmenin kolaylaştığı

görülmüştür. Renk, parlaklık ve doku kullanımları da malzeme seçimi kadar etkili olabilmektedir.

-Çalışmamız kapsamında özgün atmosfer elemanları başlığı kapsamında sınıflandırdığımız; mekânların âtil kaldıkları dönemde ya da kullanım nedeniyle zarar gören doğrama, donatı ve kaplama malzemeleri gibi elemanlar ile çağdaş güvenlik standartlarını karşılayamayan merdiven, asansör, yaya köprüsü ve rampa gibi işlevsel kurgu elemanlarının yenilenmesi kuşkusuz kaçınılmazdır.

-Yapılan analizler neticesinde yenilemenin kaçınılmaz olduğu durumlarda farklı malzeme kullanılarak bu müdahaleye tarihi belge değeri kazandırmanın tarihsel, teknik, sanatsal, özgünlük ve belge değerini olumlu etkiledikleri; yenileme çalışmalarında benzer ve aynı malzeme kullanımının ise her ne kadar koruma ve kullanım mevzu bahis olsa bile özgün katman ile çağdaş katmanın ayırt edilmesini zorlaştırarak tarihsel, teknik, özgünlük ve belge değerini olumsuz etkiledikleri tespit edilmiştir.

-Yenileme çalışmaları, Galeri KHAS, KHAS Bilgi Merkezi- Ana Salon, A blok hol, B blok fuaye ve B blok 2. Kat teneffüşhane kapsamında yani neoklasik cephe bezemelerine sahip mekânlar açısından değerlendirildiğinde ise zarar gören özgün bezemelerin aynı malzeme kullanılarak onarılması özgün cephe karakterinin geri kazandırılması açısından tarihsel, teknik, sanatsal, özgünlük ve belge değerini olumlu etkilemiş, ancak 21. yüzyılda oluşturulan cephelerde özgün katmanın taklit edilmesi bu değerleri olumsuz etkilemiştir.

-Yapılan incelemelerde Galeri KHAS, KHAS Bilgi Merkezi- Ana Salon, A blok hol, B blok fuaye, B blok avlu ve B blok 2. kat teneffüşhanenin farklı malzemeler kullanılarak yenilenen doğramaları, Galeri KHAS, A blok hol ve B blok fuayenin mermer zemin döşemeleri, B Blok fuaye ve B blok 2. Kat teneffüşhanenin yenilenen merdiven ve asansörleri tarihsel, teknik, sanatsal, özgünlük ve belge değerini olumlu etkiledikleri; A blok holün pleksi cam olarak yenilenen üst örtüsü ve Galeri KHAS'ın pleksi cam olarak yenilenen cam ışıklığı gibi aynı ve benzer malzemelerin kullanıldıkları uygulamaların bu değerleri olumsuz etkiledikleri görülmüştür. Altı mekânda gerçekleştirilen yenileme çalışmaları, Haliç silüetinde görülen kütle formunu etkilemedikleri için şehircilik yönünden değeri etkilememiştir.

-“Restorasyon İlkeleri ve Tasarım Kararları” başlığı altında belirtilen “yapının yeni işlevi doğrultusunda en az müdahale ile yeniden düzenlenmesi”, “bazı mekanların özgün durumunda, bazılarının ise strüktür dikkate alınarak bölümlenerek kullanılması” kararıyla uyumlu olacak şekilde mekanlarda çağdaş ekler de kullanılmıştır.

-Yapılan incelemelerde çağdaş bir katman olarak ayırt edilerek mekânın en başta korunmasına neden olan özgün özelliklerinin ayırt edilmesini kolaylaştıran ve mekânı çağdaş bir katmanla zenginleştiren tüm plan şeması ve hacimsel oluşum, mimari strüktür, cephe düzeni, teknik sistem, işlevsel kurgu özgün atmosfer elemanı eklerinin mekanların sahip oldukları tarihsel, teknik, sanatsal, özgünlük ve belge değerlerini olumlu etkiledikleri görülmüştür.

-Galeri KHAS, KHAS Bilgi Merkezi- Ana Salon, A blok hol, B blok fuaye, B blok avlu ve B blok 2. kat teneffüşhane çağdaş ek müdahaleleri kapsamında değerlendirildiğinde plan şeması ve hacimsel oluşuma eklenen ister yatay ister dikey bölücü eleman eklerinin mekanların sahip olduğu genel etkinin ve özgün özelliklerinin okunmasını zorlaştırdıkları ancak yaşlı bir sanayi yapısına özgün işlevinden farklı bir işlev yüklerken bir noktada kaçınılmaz olan bu müdahalenin, olumsuz etkilerinin farklı renk ve malzeme kullanılan bölücüler ya da aynı renk ve malzemenin kullanıldığı durumlarda tümel ekler yerine kısmi ekler tercih edilerek azaltılabileceği tespit edilmiştir.

-Mimari strüktür elemanlarında farklı biçimlerin tercih edilemeyeceği durumlarda farklı renk kullanımları, cephe düzeni elemanlarında özgün neoklasik cephe özelliklerini taklit etmeyen yenilemenin yapıldığı dönemde sahip olunan teknoloji, yapım tekniği, malzeme kullanımı ve sanatı yansıtan ekler, özgün katmandan ayrıışan nitelikli teknik sistem elemanları ve fabrikanın özgün katmanına 21. yüzyıl dokunuşu getiren çağdaş donatılar, canlı renklere sahip tekstil malzemeleri ve hatta B Blok avluya eklenen iç bahçe, mekanların sahip oldukları tarihsel, teknik, sanatsal, özgünlük ve belge değerini olumlu etkilemiş hatta tüm bu eklere tarihi bir belge değeri kazandırmıştır.

-Yapılan incelemelerde çağdaş eklerde taklit yaklaşımlarının Galerî KHAS, KHAS Bilgi Merkezi- Ana Salon, A blok hol, B blok fuaye, B blok avlu ve B blok 2. kat teneffüşhanenin sahip oldukları miras değerlerini olumsuz etkiledikleri ancak “Restorasyon İlkeleri ve Tasarım Kararları” başlığı altında belirtilen “....buna ek olarak üniversitenin iç mekân tasarımında, sabit ve hareketli mobilyaların ve aydınlatma armatürlerinin seçiminde de yapının geçmişini anımsatmasının zaman zaman çıkış noktası olduğunu, örneğin glob lambalar, tütün tonlarında seçilmiş duvar renkleri gibi yaklaşımların benimsenmesi” olarak ifade edilen tasarım yaklaşımında olduğu gibi taklit etmek yerine anımsatmaya odaklanan çağdaş ek seçimlerinin mekanların genel etkilerini güçlendirerek tarihsel, teknik, özgünlük ve belge değerini olumlu etkileyebilecekleri sonucuna varılmıştır.

Tez çalışması kapsamında geliştirilen yöntemin seçili mekânlara uygulanması neticesinde gelecekte yapılacak yeniden işlevlendirme uygulamalarında yol gösterici olabileceği düşünülen bazı genel çıkarımlar şu şekildedir:

-Bakımdan esaslı onarıma dek, yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen her bir tasarım müdahalesinin yapıların sahip oldukları miras değerlerinin bir ya da bir kaçını veyahut hepsini etkilemeleri kaçınılmazdır. Yaşlı bir sanayi yapısının yeniden işlevlendirilmesi çalışmalarında miras değerini etkileyen değil miras değerini olumsuz etkileyen ona zarar veren müdahalelerden uzak durulmalıdır.

-Mekânların sahip oldukları miras değerlerini olumlu etkileyen müdahalelerin ortak noktaları özgün katmanın üstüne ayırt edilebilir çağdaş bir katman olarak eklenen ve özgün özelliklere geri alınamaz zararlar vermeyen müdahaleler olmalarıdır.

-Mekânların sahip oldukları miras değerlerini olumsuz etkileyen müdahalelerin ortak noktaları özgün katmanın üstüne çağdaş katmanın ayırt edilememesi veya özgün özellikleri geri alınamayacak zararlar verilmesidir.

-Yeniden işlevlendirme çalışmalarında özgün katmana eklenen çağdaş katmanın ayırt edilebilmesi için eski ve yeni elemanlar arasında biçim, renk, ton, parlaklık, doku ve malzeme farklılıklarından yararlanılabilmektedir. Ancak bu özelliklere sahip çağdaş katmanlar bile birbirleriyle olan etkileşimleri gözetilmeden

gerçekleştirilen müdahaleler veya mekânda ve yapının genelinde aynı tasarım dili sürdürülmediği takdirde mekânın özgün özelliklerinin okunmasını zorlaştıran olumsuz müdahaleler haline gelebilmektedir. Bu nedenle yeniden işlevlendirme çalışmalarında özgün özelliklerin korunabilmesi için kuşkusuz endüstri mirasının sahip olduğu değerlerin ve bu değerlere sahip olma kriterlerinin farkında olmak kadar; proje gelişim aşamasında tasarım müdahalelerinin hem doğrudan hem de diğer müdahaleler ile etkileşimleri nedeniyle bu değerleri nasıl etkileyebilecekleri araştırılmalıdır.

-Bakım çalışmaları kapsamında özgün plan kurgusu ve hacimsel oluşum elemanlarında gerçekleştirilen boya-badana çalışmalarında esaslı onarım müdahaleleri kapsamında mekâna sonradan eklenen dikey ve yatay bölücü elemanlar ile aynı rengin tercih edilmemesi özgün katmana eklenen çağdaş katmanın ayırt edilebilmesini kolaylaştırmaktadır.

-Özgün mimari strüktür elemanlarında görülen boya raspası çalışmaları boya-badana çalışmalarına zemin hazırlamakta olup söz konusu elemanlar tekrar boyansa da boyanmasalar da aynı döneme ait elemanların aynı tasarım diline sahip olmaları mekânların miras değerlerinin zarar görmemeleri açısından gereklidir.

-Yeniden işlevlendirme çalışmalarında özgün plan şeması ve hacimsel oluşum elemanlarında özgün malzemelerin sergilendiği yırtıklı sıva uygulamalarının yapılması, mekândaki çağdaş ve özgün katman ayrımını güçlendirmektedir. Nitekim özgün bir elemana böyle bir müdahale yapılacaksa bunun hem mekânın hem de yapının geneline yansıtılması , yapıların özgün özelliklerinin okunabilmesini de kolaylaştıracaktır.

-Liberasyon çalışmaları mekân ve mekân kurgularına zamanlanma eklemlenen muhdes elemanların temizlenmesini sağlayarak onları özgün hallerine geri döndürdükleri için mekânların sahip oldukları tüm miras değerlerini olumlu etkilemektedir.

-Yeniden işlevlendirme çalışmalarında gerçekleştirilen boşaltma müdahalelerinde özellikle de tümel boşaltmalarda mekânların miras değerlerinde büyük kayıplar meydana gelmektedir. Bu neden herhangi bir sanayi yapısına çağdaş bir işlev yüklenirken sadece zorunlu durumlarda boşaltma müdahalelerine başvurulmalı, böyle durumlarda da en azından boşaltma yapılan elemanlardan bazılarının ya da elemanın bir kısmının simgesel olarak mekânda korunması sağlanmalıdır.

-Yeniden işlevlendirme çalışmalarında mekân ve mekân kurgularına eklenen ve çağdaş bir katman olarak ayırt edilen sağlamlaştırma müdahalelerinin mekânların sahip oldukları miras değerleri üzerinde olumlu etkileri olmaktadır. Bu kapsamda yeni ve eski teknoloji arasında yaratılacak zıtlıklarla bu olumlu etkiyi arttırmak mümkün olabilmektedir.

-Özellikle büyük ölçekli yenileme çalışmalarında mekân ve mekân kurgusu elemanlarının yanlış okunmalarına neden olacak taklit ve benzer malzeme seçimlerinden uzak durulması, mekânların sahip oldukları miras değerlerini olumlu etkilemektedir.

-Yenileme müdahaleleri kapsamında bütünleme uygulamalarında olduğu gibi farklı malzeme seçimi çağdaş katmanın mekandaki ayırt edilebilirliğini arttırarak mekânların sahip oldukları miras değerlerini olumlu etkilerken taklit ve benzer malzeme kullanımı özgün katman ve tasarım müdahalesinin birbirlerine karıştırılmasına neden olarak miras değerlerine zarar vermektedir.

-Yaşlı sanayi yapılarının çağdaş bir işlevi yüklenebilmeleri için iç mekân bölümlenmelerinin kaçınılmaz olduğu durumlarda; farklı, zıt malzeme, renk ve doku kullanımı eklerin ile özgün katmandan ayrıştırılması ya da tümel bölücü elemanlar yerine kısmi bölücüler kullanılarak bu müdahalelerin okunabilir halde tasarlanmaları mekânların miras değerlerini olumlu etkilemektedir.

-Yeniden işlevlendirme çalışmalarında gerçekleştirilecek tasarım müdahalelerine karar vermeden önce, tasarımcıların endüstri yapılarının “neden korunmaya değer?” oldukları sorusu ile “bu değer yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında endüstri yapılarının mekân ve mekân kurgusuna yapılan tasarım müdahalelerinden nasıl etkilenecekleri?” sorularının yanıtlarının aranması, yapıların miras değerlerinin korunabilmesi için zaruridir.

Mevcut yapıların değişen ihtiyaçlar ve yeni işlevler karşısında özgün işlevlerinden farklı bir işlevle kullanılmaları eski zamanlardan beri süregelen bir uygulama olmakla birlikte mimari bağlamda yeniden işlevlendirme, genel olarak işlevini kaybeden bir yapıya, sosyal ve ekonomik fayda gözetilerek, karakteristik özelliklerinin veya bölümlerinin korunması suretiyle, onarım ve ekler vasıtasıyla özgün işlevinden farklı bir işlev verilmesini ifade etmektedir.

Yeniden işlevlendirmenin günümüzdeki anlamıyla mimari tasarım anlayışının bir parçası haline gelmesi, literatürde yakıt ve yapı malzemesinde görülen fiyat artışının yeni bina inşası yerine mevcut yapı stoğunun değerlendirilmesini cazip hale getirmesi ve 1960-1970'lerde çevreyle ilgili endişelerin artması ile ilişkilendirilmektedir. Mimari ölçeğin ötesinde kentsel yenileme projeleri için de kabul gören bir tasarım yaklaşımı haline gelen yeniden işlevlendirme, koruma yaklaşımlarının uluslararası boyutta önem kazanması ile miras değeri olan yapıların gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan bir yöntem olarak da öne plana çıkmıştır.

Yeniden işlevlendirme yaklaşımının endüstri mirasının korunması ile ilişkilendirilmesi el ile üretimin yerini fabrika üretimine bıraktığı “Endüstri Devrimi”ni izleyen süreçte, endüstrileşme sürecinin öncü mekanik ve inşai donanımlarının hızla gelişen teknoloji karşısında devre dışı kalmaları, bu donanımları barındıran endüstri yapılarının da özgün işlevlerini kaybetmeleri sonrasında olmuştur. Endüstri Devriminin başladığı ülke olarak kabul edilen İngiltere’de, kentsel yenileme çalışmalarının başladığı 1950’lerin ortalarında, ilk olarak işlevlerini kaybeden, uzun yıllar boyuncada mimarlık mesleği kapsamında yalnızca sınai donanımı barındıran yapılar olarak algılanan endüstri yapılarının ortadan kaldırılmaları düşünülmüştür.

İlerleyen süreçte ise bu yapıların Avrupa ülkelerinin endüstrileşme döneminde sahip oldukları üstün teknolojinin ve ortak kimliğin göstergesi oldukları bu nedenle de miras olarak korunmaları gerektiği fikri gündeme gelmiştir.

Günümüzde özgün işlevlerini kaybetmiş endüstri yapılarının yeniden işlevlendirilerek bilimsel çerçevede korunmaları mimarlık mesleğinin tasarım süreci için de heyecan veren bir uğraş alanıdır. Gelişmiş toplumlar, endüstri mirası kapsamına giren endüstri siteleri, yapılar ve altyapılar, makine ve donanım, konutlar, yerleşimler, endüstriyel peyzajlar, üretim süreci ve ortaya çıkan ürünler, gömülü bilgi ve beceriler, yazılı dokümanlar ve kayıtlar ile bu mirasın iyileştirilmesi, günümüzdeki kullanımı, bilimsel çerçevede korunarak, gelecek kuşaklara aktarılması konusunda çeşitli çalışmalar yürütmektedir.

Endüstri mirasının korunması sorunu Türkiye’de çok uzun bir geçmişe sahip olmamakla birlikte bu yöndeki ilk uygulamalar 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nda öncü endüstrileşme girişimlerinin en yoğun olduğu yer olan İstanbul’da, 1980’lerin sonunda Haliç kıyılarının temizlenmesi kapsamında bölgede bulunan bazı eski üretim yapılarının tescillenerek yıkım yerine yeniden işlevlendirme projelerinin hazırlanmaları ile gerçekleşmiştir.

Endüstri yapılarının bilimsel çerçevede korunmaları ve çağdaş işlevler kazandırılarak gelecek kuşaklara aktarılması için gerçekleştirilen disiplinler arası çalışmaları ülkemizde nispeten geç başlamış olmakla birlikte 1990’ların ortalarından itibaren, akademik çevrelerde, özellikle de mimarlık, şehir planlama ve restorasyon bölümlerinde, endüstri mirasına, endüstri arkeolojisine ve endüstri mirasının korunmasına olan ilgi hızla artmış, özellikle bu konuda yazılan makale ve tezlerin sayısı çoğalmıştır.

Koruma çalışmalarında ulusal ve uluslararası ölçekte araştırılan ana başlıklar “neyin” korunacağı; “neden” korunmaya değer olduğu ve “nasıl” korunması gerektiğidir.

Çalışmamız kapsamında yapılan incelemede “neyin” korunmaya değer olduğu sorusunun yanıtının ulusal ve uluslararası ölçekte farklı dönemlerde farklı kavramlara ve tanımlara evrildiği tespit edilmiştir. Konuyu ülkemiz ölçeğinde ele aldığımızda 1960’lardan önce “korunacak olan” Venedik Tüzüğü esas alınarak;

arkeolojik kalıntılar ile özellikle cami, hamam, han ve medrese gibi yalnızca büyük ölçekli yapılar yani “anıt”lardır. 1960’lardan sonra; dünyadaki koruma yaklaşımlarının gelişimiyle birlikte; artık mevzu bahis yalnızca büyük ölçekli yapıları değildir. Artık korunacak olan büyük ölçekli konutlarla birlikte, küçük ölçekli konutlar, bu konutların oluşturdukları tarihsel çevreyi ve diğer taşınır ve taşınmaz değerleri de içeren “kültürel miras”tır. 1980’ler geldiğimizde korunacak olan “kültürel ve doğal değer”, 1990’larda “kültür ve doğa varlıkları”, 2000’li yıllara geldiğimizde Dünya Miras Listesi ile yine gündeme gelen “kültürel miras”tır.

Adları ister anıt, ister kültür varlığı isterse de kültürel miras olsun; günümüzde bu yapıların “neden” korunmaya değer olduklarına ve “nasıl” korunabileceklerine dair çalışmalar da hızla artmakta ve her geçen gün mevcut çalışmaların üzerine bir yenisi eklenerek gelişmeye devam etmektedir.

Yeniden işlevlendirme, koruma ve endüstri mirasının ortak paydasında yapılan çalışmalarda “neyin” endüstri mirası olduğu sorusuna; TICCIH’nin 2003 tarihli Endüstri Mirası için Nizhny Tagil Tüzüğü’nde “Endüstri mirası, Endüstri kültürünün tarihsel, teknolojik, toplumsal, mimari ya da bilimsel değeri olan kalıntılarından oluşur. Bu kalıntılar, binaları ve makineleri, atölyeleri, fabrikaları ve imalathaneleri, madenleri ve maden işleme ve arıtma alanlarını, ambarları ve depoları, enerjinin üretildiği, iletildiği ve kullanıldığı yerleri, taşımacılığı ve tüm altyapısını, ayrıca ikamet, ibadet ve eğitim gibi endüstri ile ilişkili sosyal etkinlikler için kullanılan yerlerden oluşur.” şeklinde cevap vermektedir.

Endüstri mirasının “neden” korunması gerektiği sorusuna ülkemizde ve dünyada ekseriyetle kültür varlığı özellikleri ile yanıt verilmektedir. Ülkemizde sanayi yapıları taşınmaz kültür varlığı kapsamına girmekte; bu kapsamda “kent ve çevre kimliğine katkıda bulunan kültür varlığı niteliğindeki yöresel yaşam biçimini yansıtan yapılar” oldukları için korunmaktadır.

TICCIH’nin 2003 tarihli Endüstri Mirası için Nizhny Tagil Tüzüğü’ne göre endüstri mirası endüstri devrimi kapsamında yaşanan köklü değişikliklerin ve insanlık tarihinin evrensel değere sahip kanıtları oldukları için araştırılmalı ve korunmalıdır.

Guo, 2009'a göre ise endüstri mirası kültürel miras kapsamında değerlendirilmeli; tarihsel, teknolojik, ekonomik, eğitim ve psikolojik değerleri için korunmalıdır.

Kuşkusuz endüstri yapılarında arzu edilen “koruma”nın sağlanabilmesi için bu yapıların “neden” korunmaya değer oldukları, daha açık bir ifade ile “hangi değerlere sahip oldukları için miras olarak korundukları” kapsamında çok daha net cevaplara ihtiyaç duyulmaktadır.

Çalışma kapsamında, “neden korunmaya değer?” sorusu endüstri miras özelinde araştırıldığında bu yapıların sahip oldukları değerlerin en genel haliyle; öznitelikleri nedeniyle sahip oldukları nesnel ve herkes tarafından kabul edilen birincil değerler; bu yapılara insanlar tarafından atfedilen öznel ve farklı şekillerde yorumlanabilen ikincil değerler ve endüstri mirasının mali değeri ile ilişkili olan ekonomik değer olmak üzere üç başlık altında sınıflandırılabilceği sonucuna varılmıştır.

Endüstri mirasının neden yeniden işlevlendirilerek korunmaya değer oldukları sorusunun yanıtının ise bu yapıların öznitelikleri nedeniyle sahip oldukları şehircilik yönünden, tarihsel, teknik, sanatsal, özgünlük ve belge değerinde saklı olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmamız kapsamında endüstri yapısının peyzaj veya kent görünümü açısından önemli olmak; bulunduğu yerin simgesi kabul edilmek; önemli bir anıtın çevresinde yer almak ve ona ölçek vermek, vazgeçilmez bir bileşen olmak; bir külliye veya mimari bir bütünün parçası olmak ve bir şehircilik tasarımının parçası olmak özelliklerinden bir ya da bir kaçını nedeniyle şehircilik yönünde değerli olabileceği sonucuna varılmıştır.

Yerleşme ve konut gelişimi açısından (işçi ikametgahları vb.) önemli olmak, tarihsel açıdan önemli bir olaydan sonra ya da olay için yapılmış olmak; tarihsel açıdan önemli bir olayla yakından ilgili olarak ya da tarihte belli bir dönemde yapılmış olmak ve sanayi, ticaret ve ulaşım tarihi açısından önemli olmak ise endüstri yapılarının tarihsel değere sahip olmalarını sağlayan özellikleridir.

Mimari donanım açısından, belli bir strüktür, yapım tekniği, işçilik veya malzeme kullanımını temsil etmek; teknik donanım açısından, üretim sürecinin ve

tekniklerinin hala gözlemlenebildiği makineleri barındırmak endüstri yapılarını teknik açıdan değerli kılmaktadır.

Endüstri yapıları üstün sanat değeri taşımak; üslup gelişimi, tipolojik gelişim açısından önemli olmak; ünlü bir sanatçı ve/veya mimarla ilişkili olmak; bir sanat üslubunun temsilcisi olmak; üstün nitelikli veya zengin bir cephe düzenine, bezemeye, iç düzene sahip olmak ve toplumu oluşturan insanların ortak beğenisini ve yaratıcılığını göstermek özellikleri ile sanatsal değere sahip olabilmektedir.

Yapı tipinin ilk örneği olmak; yapıldığı dönemdeki konumuna günümüzde sahip olmak; özgün özelliklerini günümüze dek sürdürmek endüstri yapılarının özgünlük değeri taşımalarını sağlamaktadır.

Ait olduğu dönemin inşaat tekniğinin, üretim tekniğinin, malzeme kullanımının, ait olduğu döneme özgü yapı tipinin, sanat anlayışının ve ait olduğu dönemin tarihsel yapısının somut kanıtı olmak ise endüstri mirasının belge değerine sahip olmasının kıstaslarıdır.

Endüstri yapılarının nasıl korunmaları gerektiği sorusunun yanıtı ise ülkemizde, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 1999 tarihli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması, Bakım ve Onarımları hakkındaki 660 no'lu ilke kararında bulunmuştur.

Bu kapsamda endüstri yapılarının özgün işlevlerinden farklı çağdaş bir işlevle kullanılması çalışmalarında, günümüz konfor ihtiyaçlarını ve yeni işlevin gereklerini karşılayabilmek için mekân ve mekân kurgusu elemanlarında bakım, onarım ve esaslı onarım müdahalelerinden yararlanılmaktadır.

Bu müdahalelerin yapıların sahip oldukları miras değerine de birtakım etkileri olmaktadır. Bu varsayımdan yola çıkarak “Türkiye’de yeniden işlevlendirilen endüstri yapılarının mekân ve mekân kurgularına yapılan tasarım müdahalelerinin, bu yapıların korunmak istenmelerindeki ana etken olan miras değerini nasıl etkiledikleri konusunda kümülatif bilgiye dayanan bir değerlendirme modeline ihtiyaç duyulmaktadır.” şeklinde ifade ettiğimiz çalışmamızın temel hipotezi doğrultusunda geliştirilen analiz yöntemi Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası’nın seçili mekânlarında uygulanmıştır.

Yapılan uygulamadan elde edilen sonuçlar, çalışmamızın temel hipotezinin oluşturulmasındaki ana dayanak olan “Endüstri yapılarında gerçekleştirilen tasarım müdahalelerinin miras değerine birtakım etkiledikleri olmaktadır. ” varsayımını doğrulamıştır. Ayrıca yapılan uygulama sayesinde geliştirilen yöntemin seçili mekânlarda yapılan hem “Endüstri yapılarının neden korunmaya değer oldukları?” hem de “Yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında mekân ve mekân kurgusuna yapılan tasarım müdahalelerinin bu yapılarının korunmalarını gerektiren miras değerlerini nasıl etkiledikleri?” sorularının yanıtlarına ulaşmamızı sağladığı görülmüştür.

Bu kapsamda “başarılı” olarak değerlendirilen yöntemin barındığı diğer potansiyeller ise şu şekilde özetlenmektedir:

-Türkiye’de endüstri yapılarının yeniden işlevlendirilmesi kapsamında, mekân ve mekân kurgusuna yapılan tasarım müdahalelerinin miras değerine etkilerinin araştırılmasında kullanılması ön görülen değerlendirme yöntemi tasarlanırken çalışma ülkesel ölçek ile sınırlandırıldığı için analiz yönteminin ilk değişkeni olarak yeniden işlevlendirme çalışmalarında yapılması olası tasarım müdahaleleri Türkiye’de konu ile ilgili yasa ve yönetmelikler esas alınarak sınıflandırılmıştır.

-Geliştirilen yöntemde, ülkemizde ilgili yasa ve yönetmeliklerde zaman içerisinde müdahaleler veya müdahalelerin tanımları hakkında değişiklikler/güncellemeler olabileceği öngörülerek, mevcut müdahalelerin ve müdahale sınıflandırmalarının da açıklamaları ile birlikte geliştirilebilecek/ güncellenebilecek nitelikte olması tasarlanmıştır. Bu tasarım ile yöntemin ülkemizdeki geçerliliğini uzun vade de koruyabilmesi hedeflenmiştir.

-Bu yaklaşım, analiz yöntemine farklı ülkelerde, farklı yasa ve yönetmeliklere uygun olarak yeniden düzenlenebilme dolayısıyla da ulusal ölçeğin ötesinde uluslararası arenada kullanılabilme potansiyeli de kazandırmıştır.

-Yöntemin ikinci değişkeni olan mekân ve mekân kurgusu elemanları kapsamında, literatür araştırması esas alınarak belirlenen elemanlar, yine literatür araştırması esas alınarak plan şeması ve hacimsel oluşum elemanları, mimari strüktür elemanları, cephe düzeni elemanları, teknik sistemlerle ilgili

elemanlar, işlevsel kurgu elemanları ve özgün atmosfer elemanları başlıkları altında altı kategoride sınıflandırılmıştır.

-Miras kapsamına giren endüstri yapıların çeşitliliği (üretim yapıları, ulaşım yapıları, depolar-hal binaları, işçi yerleşmeleri vb.) göz önüne alınarak analiz tablosunun uygulanabileceği yapıların farkı mekânlara dolayısı ile de farklı mekân kurgusu elemanlarına sahip olabilecekleri düşünülmüş, tabloda temel elemanlar sınıflandırıldığı için, bu elemanların ihtiyaç duyulduğu takdirde çalışma kapsamında oluşturulan altı kategori altında geliştirilebilecek nitelikte olması tasarlanmıştır.

-Tabloda oluşturulan açıklamalar sütunu sayesinde elemanlar ile ilgili olası karışıklıkların önüne geçilebilecektir. Bu tasarım sayesinde analiz yönteminin ülkemizdeki farklı endüstri yapılarında, minimize edilmiş hata payı ile kullanılabilmesi hedeflenmiştir.

-Bu özellik analiz yöntemine ülkemiz endüstri mirası ile sınırlı kalmayarak, farklı iş kollarına sahip ülkelerin, farklı endüstri yapılarına dahası farklı endüstri mekanlarının farklı mekan kurgusu elemanlarına uyarlanabilme dolayısıyla da ulusal ölçeğin ötesinde uluslararası arenada kullanılabilme potansiyeli de kazandırmıştır.

-Yöntemin üçüncü değişkeni olan miras değeri kapsamında da aynı uyarlanabilme yaklaşımı sürdürülerek, miras kapsamına giren endüstri yapıların çeşitliliği ve özgünlükleri göz önüne alındığında analiz tablosunun uygulanabileceği yapıların farklı miras değerlerine sahip olabilecekleri dahası aynı miras değerlerini farklı kriterlere sahip olmaları nedeniyle taşıyabilecekleri öngörülmüştür.

-Bu kapsamda literatür araştırması neticesinde şehircilik yönünden değer, tarihsel değer, teknik değer, sanatsal değer, özgünlük değeri ve miras değeri olarak altı kategoride sınıflandırılan miras değerleri analiz tablosuna yerleştirilirken, değerlendirme aşamasına geçmeden önce yapıların bu değere neden sahip olduklarının (etki etme kriterinin) işlenebileceği bir kısım boş bırakılarak, öncelikle tablonun incelenecek yapı için özelleştirilebilir olması sağlanmıştır.

-Yapıların birden çok kriteri karşıladıkları durumda analiz tablosunun genişletilebilme özelliği yapıların miras değerine olan olası etkilerinin her kriter açısından ele alınabilmesini mümkün hale getirmektedir.

-Geliştirilen yöntem endüstri yapılarının mekân ve mekân kurgusuna yapılan tasarım müdahalelerinin miras değerine olan etkilerinin olumlu ve olumsuz yönlerini irdeleme imkanı sunmaktadır. Bu özellik analiz yöntemine yalnızca hatalı uygulamaları engellemenin ötesinde endüstri yapılarının miras değerini zenginleştirecek tasarım müdahaleleri konusundaki bilinci ve farkındalığı arttırma potansiyeli kazandırmaktadır.

- Ahunbay, Z. (1999). Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, Yapı Endüstri Merkezi, İstanbul.
- Akşar, A. (2019) Sosyal Antropoloji ve Medeniyet Tarihi: Kültür Kavramı, Erişim adresi: <https://avys.omu.edu.tr/lessons/1/1/2652-932001/310488-133971>, 12 Mart 2019.
- Alioğlu F. ve Alper B. (1998). “Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası: Sanayi Yapısından Üniversiteye”, İstanbul Dergisi, ISSN 1300-7033, 27, 40-48.
- Alper, M. (2004). Dünyü ve Bugünü ile Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, S. F. Göncüoğlu (Editör). Dünyü ve bugünü ile Haliç Sempozyumu:22-23 Mayıs 2003 İstanbul/Türkiye, Kadir Has Üniversitesi Yayınları, 33-40.
- Alper, M. (2008) “Mehmet Alper ile Cibali tütün ve Sigara Fabrikası'ndan Kadir Has Üniversitesi'ne”, Erişim adresi: https://www.mimarizm.com/makale/mehmet-alper-ile-cibali-tutun-ve-sigara-fabrikasi-ndan-kadir-has-universitesi-ne_11353, 15 Mart 2019.
- Alper, M. (2018). “İstanbul Cibali Yenileme Alanının Kent Morfolojisinin Gelişimi ve Değişimi”, “DeğişKent” Değişen Kent, Mekân ve Biçim, Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu, ISBN: 978-605-80820-1-4, 769-794.
- Alper, M. (2019). Cibali Tütün Fabrikası'ndan Kadir Has Üniversitesi'ne bir yeniden işlevlendirme örneği, Kadir Has Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Alsaç, Ü. (1995). Türkiyede Restorasyon, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Altınoluk, Ü. (1998). Binaların Yeniden Kullanımı: Program-Tasarım Uygulama Kullanım, Yapı Endüstri Merkezi, İstanbul.
- Anadolu Ajansı. Eminönü-Alibeyköy Tramvay Hattı'nın ilk bölümü açıldı, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/eminonu-alibeykoy-tramvay-hattinin-ilk-bolumu-acildi/2095738>. Erişim tarihi: 03 Ocak 2021.
- Arkitera. Dönüşen Haliç, <https://v3.arkitera.com/tools/watermark.php?src=UserFiles/Image/ig/Haberler/halic/kocmuse2.jpg>. Erişim tarihi: 30 Aralık 2020.
- Arkitera. Dönüşen Haliç, <https://v3.arkitera.com/h19605-donusen-halic.html>. Erişim tarihi: 31 Aralık 2020.
- Asatekin, G.N. (2004). Kültür ve Doğa Varlıklarımız: Neyi, Niçin Korumalıyız?, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, ISBN:975-17-3133-X, Ankara.
- Bayraktaroğlu, B. (2019). Enformasyon Çağında Yeni Kültür Mekanları Olarak Endüstri Yapıları, Y.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

- Brangar, Ş. Y. (2004). Silahtarağa elektrik santrali'nin korunması ve yeniden kullanımına yönelik öneriler, Yüksek Lisans Tezi, Y.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Biz Evde Yokuz. En Popüler Balat Kafeleri ve Restoranları, <https://www.bizevdeyokuz.com/balat-kafeler/>. Erişim tarihi: 6 Şubat 2019.
- Boeijen, A. V. ve Daalhuizen, J. (2010). Delft Design Guide, Faculteit Industrieel Ontwerpen, ISBN/EAN 978-90-5155-066-5, Erişim adresi: TU Delft OpenCourseWare: <http://ocw.tudelft.nl>, 16 Temmuz 2020.
- Boschman, E.E., Gabriel, J.N. (2013). Urban Sustainability and the LEED Rating System: Case Studies on the Role of Regional Characteristics and Adaptive Reuse in Green Building in Denver and Boulder, Colorado, *Geographical Journal* 179(3), 221-233.
- Cantell, S F., (2005). The Adaptive Reuse of Historic Industrial Buildings: Regulation Barriers, Best Practices and Case Studies, Virginia Polytechnic Institute and State University, Blacksburg.
- Clark, J. (2013). Adaptive Reuse of Industrial Heritage: Opportunities & Challenges, the Heritage Council of Victoria.
- Cobe. Cobe Ragnarock, <https://www.cobe.dk/place/ragnarock-museum-for-pop-rock-and-youth-culture>. Erişim tarihi: 8 Mart 2019.
- Conejos, S., Langston, C., Chan, E.H.W., Chew, M.Y.L. (2016). Governance of Heritage Buildings Australian Regulatory Barriers to Adaptive Reuse, *Building Research and Information* 44(5-6), 507-519.
- Cordan, Ö. (2017). "İç Mekân Atmosferi", *Yapı Dergisi*, 425, 88-92, ISSN:1300-3437.
- Cossons, N. (1993). *The BP Book of Industrial Archaeology*, Londra.
- Çulha, Z. (2017). Emeğin Mekânı: Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası (2017-2018 Sergi Broşürü). RHM: İstanbul, 1-28.
- De Silva, D. ve Perrera, B.A.K.S. (2016) Barriers and Challenges of Adaptive Re-use of Buildings, Department of Building Economics, University of Moratuwa, Conference: Institute of Quantity Surveyors Sri Lanka annual technical sessions 2016- "Social responsibility of Young Quantity surveyors", Colombo, Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/publication/319879628>, 10 Mart 2018.
- Douglas, J. (2002). *Building Adaptation*, Birinci Baskı, Butterworth-Heinemann, Oxford.
- Dongjun, P. (2008), "Discussion on Industrial Heritage Protection and uses." *Shanxi Architecture*. Vol. 34, No.14, May. pp. 37-38.
- Dümcke, C. ve Gnedovsky, M. (2013) The Social and Economic Value of Cultural Heritage- Literature Review, EENC Paper, Erişim adresi: <https://www.scribd.com/document/364120615/The-Social-and-Economic-Value-of-Cultural-Heritage-Literature-Review>, Erişim Tarihi: 29 Aralık 2020.

- Edis, F. E. (2006). Mimari Yapısal Öğelerin Tasarımı İçin Bir Yöntem, İ.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Emre, G. (2020). Kültürel Mirasın Korunması, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, İstanbul.
- Engin, H. E. (2009). Tarihi Yapıların Yeniden Kullanımında İç Mekâna Etkilerin İncelenmesi İçin Bir Yöntem Önerisi; İstanbul Endüstri Yapıları Örneği, Doktora Tezi, K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Envanter Arşivi. IV. Vakıfhan, <http://www.envanter.gov.tr/anit/index/detay/49945>. Erişim tarihi: 12 Ocak 2019.
- Erbil, Y. (1996). Tarihi Çevrenin Koruma ve Kullanımında Farklı Müdahale örnekleri, Yüksek Lisans Tezi, K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Erdinç, S. (2002). Endüstri Arkeolojisi Kapsamında İstanbul'daki 19. yy Endüstri Yapılarında İşlev Dönüşümüne Bağlı Mimari Mekan Analizi, Y.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Eren, B. (2018). "II. Bayezid Türk Hamam Kültürü Müzesi", Erişim adresi: <https://www.istanbulburda.com/ozel-muzeler/ii-bayezid-turk-hamam-kulturu-muzesi-h3594.html>, 13 Haziran 2018.
- ERIH. About Erih, <https://www.erih.net/>. Erişim tarihi: 10 Ağustos 2020,
- Ersen, A. (1992). Yeniden İşlevlendirilen Tarihi Yapılar, Modern Ekler ve Çağdaş Tasarım, Arredamento Dekorasyon, 37(5), 102-105.
- Eyüpgiller, K. K.; Ersen, A.; Özgen, K. ve Barlık, T. (2005). "II. Bayezid Hamamı Restorasyon Projesi", Yapı Dergisi, 287, 92-98.
- Eyülsultan Belediyesi. Feshane, <https://www.eyupsultan.bel.tr/tr/main/pages/feshane/1043>. Erişim tarihi: 28 Aralık 2020.
- Fablab İstanbul. Üretimin Geleceğine Açık Erişim, <http://fablabist.com/>. Erişim tarihi: 05 Ocak 2021.
- Falconer, K. 2005. "Industrial Archaeology Goes Universal", Industrial Archaeology Review, XXVII: 1, s. 23-26, Erişim adresi: <https://doi.org/10.4000/histoire-cnrs.1778>, 14 Ağustos 2019.
- Farbstein, J., Archea, J., Kantrowitz, M., Shibley, R., Wineman, J. ve Zimring, C. (1986). "Designing and Building with Rehabilitation in Mind," in Building Performance: Function, Preservation, and Rehabilitation, ed. G. Davis (West Conshohocken, PA: ASTM International, 1986), 39-45, Erişim adresi: <https://doi.org/10.1520/STP23011S>, 13 Ekim 2019.
- Fatih Belediyesi. Küçük Mustafa Paşa ve Haraççı Kara Mehmet Mahalleleri (Unkapanı) Yenileme Alanı, <http://www.fatih.bel.tr/icerik/1151/kucuk-mustafa-pasa-ve-haracci-kara-mehmet-mahalleleri-yenileme-projesi>. Erişim tarihi: 30.03.2019.
- Feilden, M. B. (2003). Conservation of Historic Buildings, Third Edition, Elsevier; Architectural Press.

- Fiederer, L. (2016) "AD Classics: Roman Pantheon / Emperor Hadrian" , Erişim adresi: <https://www.archdaily.com/802201/ad-classics-roman-pantheon-emperor-hadrian>, 21.08.2019.
- Foursquare City Guide. Kadir Has Üniversitesi, <https://tr.foursquare.com/v/amfi/4e1ebfe7ae60cd553dea0571?openPhotoId=525fcc2b11d26f5ecd448e36>. Erişim tarihi: 21 Ocak 2021
- Google Haritalar, Fatih, <https://www.google.com.tr/maps/place/Fatih>, Erişim tarihi: 8 şubat 2019.
- Guo, J. (2009). The Protection and Renewal of Industrial Heritage from a Landscape Architect's Perspective --A comparison between the Center of Norrköping and Xu Jiahui Park in Shanghai, European Spatial Planning and Regional Development Blekinge Institute of Technology, Master Thesis, Sweden.
- HaberTürk. Feshane tasavvuf müzesi olacak, <https://www.haberturk.com/feshane-tasavvuf-muzesi-olacak-2155783>. Erişim tarihi: 29 Aralık 2020.
- Hakyemez, B., ve Gönül, B. (2014). Eminönü Hanlarının Yeniden İşlevlendirilmesi Kapsamında Değerlendirilmesi: IV.Vakıfhan, Beykent Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi, 7(2), 101-129.
- Haidar, L. A., Talib, A. (2013). Adaptive Reuse in the Traditional Neighbourhood of the Old City Sana'a-Yemen, Procedia - Social and Behavioral Sciences, 105, 811-322.
- Höhmnn, R (1992). Denkmale der Industrie - Museen der Industrie, Museum und Denkmalpflege, Bericht über ein Internationales Symposium, Bodensee, 30.5-1.6.1991, ICOM ve ICOMOS Almanya, Avusturya ve İsveç, yayınlayan: ICOM Alman Ulusal Komitesi, Münih, s. 56-61.
- IMISC 2019. The Conference will be held in Kadir Has University, Istanbul, <http://2019.imisc.net/venue.php>. Erişim tarihi: 20 Ocak 2021
- Ijla, A. ve Broström, T. (2015). The Sustainable Viability of Adaptive Reuse of Historic Buildings: The Experiences of Two World Heritage Old Cities; Bethlehem in Palestine and Visby in Sweden, International Invention Journal of Arts and Social Sciences, 2(4), 52-66.
- İBB-QR-Projeler. Feshane Kültür Merkezi,<https://ibbqr.ibb.gov.tr/eyup-feshane-tasavvuf-ve-osmanli-kiyafetleri-muzesi-insaati/>. Erişim tarihi: 29 Aralık 2020.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kurumsal. Toplu Ulaşım Bir Nefes Daha Alıyor Eminönü-Alibeyköy Tramvay Hattı İnşaatı İlerliyor, <https://www.ibb.istanbul/News/Detail/34284>. Erişim adresi: 19 Eylül 2019.
- İstanbul Dijital Platform Projesi. Feshane Uluslararası Fuar Kongre ve Kültür Merkezi, <http://howtoistanbul.com/tr/the-feshane-international-fair-convention-and-culture-center/898>. Erişim tarihi: 29 Aralık 2019.
- İstanbul Gezi Rehberi. İstanbul Rahmi M. Koç Müzesi, <https://istanbeautiful.com/tr/istanbul-rahmi-koc-muzesi/>. Erişim tarihi: 30 Aralık 2020.

- İstanbul Planlama Ajansı. İstanbul Senin: Haliç Kıyıları Tasarım Yarışması, <https://konkur.istanbul/wp-content/uploads/2020/10/Sartname.pdf>. Erişim tarihi: 03 Ocak 2021.
- İstanbul Şehir Haritası. Cibali Mahallesi, <https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/>. Erişim tarihi: 19 Eylül 2019.
- Gazete Kadıköy. Gazhane, “İklim Müzesi” Oluyor, <http://www.gazetekadikoy.com.tr/cevre/gazhane-iklim-muzesi-oluyor-h16746.html>. Erişim tarihi: 8 Mart 2019.
- Gonzalez, M. F., (2018). “Church House/DAHA”, Erişim adresi: <https://www.archdaily.com/886466/church-house-daha>.
- Goodenough, R. (2014). “New Uses for Old Places-Historic Bank Buildings”, Erişim adresi: <https://albertashistoricplaces.com/2014/03/11/new-uses-for-old-places-historic-bank-buildings/>, 11 Ekim 2019.
- Google Haritalar. Kadir Has Üniversitesi, <https://www.google.com.tr/maps/place/Kadir+Has+%C3%9Cniversitesi/@41.0249511,28.9589739,15z/data=!4m5!3m4!1s0x0:0x9485bbf687d7cbfd!8m2!3d41.0249511!4d28.9589739>. Erişim tarihi: 03 Ocak 2020.
- Google Haritalar. Abdüleziz Paşa Caddesi, <https://www.google.com.tr/maps/place/Cibali,+Abd%C3%BClezizpa%C5%9Fa+Cd.,+Fatih%2F%C4%B0stanbul/@41.0247452,28.9572411,17z/data=!3m1!4b1!4m5!3m4!1s0x14cab9f71c683935:0x275f4a0640b06f0b!8m2!3d41.0247412!4d28.9594298>. Erişim tarihi: 16 Ocak 2021
- Google Haritalar. Nalıncı Kasım Sokak, https://www.google.com.tr/maps/place/Cibali,+Nal%C4%B1nc%C4%B1+Kas%C4%B1m+Sk.,+Fatih%2F%C4%B0stanbul/@41.0254198,28.9579718,3a,75y,152.74h,96.74t/data=!3m6!1e1!3m4!1s6wsTUXC0n1RMe_yORcPp5Q!2e0!7i16384!8i8192!4m5!3m4!1s0x14cab9f6d82b2461:0x6e096d2a8b7d9eca!8m2!3d41.0255105!4d28.9579024,. Erişim adresi: 17 Ocak 2021
- Google Haritalar. Üsküplü Caddesi, https://www.google.com.tr/maps/place/Cibali,+%C3%9Csk%C3%BCpl%C3%BC+Cd.,+Fatih%2F%C4%B0stanbul/@41.0238511,28.9594588,3a,75y,116.7h,95.61t/data=!3m7!1e1!3m5!1s8P95jjO7o2Bhq4vOLb5Vzw!2e0!6shttps:%2F%2Fstreetviewpixels-pa.googleapis.com%2Fv1%2Fthumbnail%3Fpanoid%3D8P95jjO7o2Bhq4vOLb5Vzw%26cb_client%3Dsearch.gws-prod.gps%26w%3D211%26h%3D120%26yaw%3D247.7571%26pitch%3D0%26thumbfov%3D100!7i16384!8i8192!4m5!3m4!1s0x14cab9f148f7d627:0xf297c992d089be11!8m2!3d41.023741!4d28.959554. Erişim tarihi: 18 Ocak 2021
- Gören, B. G. (2011). Kıyı Alanlarının ve Kıyı Alanlarındaki Endüstri Alanlarının Kültür ve Eğitim Odaklı Dönüşümü: Haliç Kıyı Alanı Örneği, İ.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

- Haliç Kongre Merkezi. Genel Fotoğraflar, <http://www.halic.com.tr/medya/fotograf-video-galeri#lg=1&slide=5>. Erişim tarihi: 30 Aralık 2020.
- Kadir Has Üniversitesi. A Blok Avlu, <https://www.khas.edu.tr/tr/universitede-yasam/kongre-merkezi/a-blok-avlu>, Erişim tarihi: 06 Ocak 2021
- Kadir Has Üniversitesi. Galata Salonu, <https://www.khas.edu.tr/tr/universitede-yasam/kongre-merkezi/galata-salonu>. Erişim tarihi: 05 Ocak 2021
- Kadir Has Üniversitesi. Haliç Salonu, <https://www.khas.edu.tr/tr/universitede-yasam/kongre-merkezi/halic-salonu>, Erişim tarihi: 07 Ocak 2021.
- Kadir Has Üniversitesi. Kültür, <https://www.khas.edu.tr/tr/universitede-yasam/kultur>. Erişim Tarihi: 17 Aralık 2020.
- Kadir Has Üniversitesi. Kadir Has Üniversitesi Kadir Has Kampüsü (Cibali), <https://www.khas.edu.tr/tr/universitede-yasam/kampuslerimiz>. Erişim tarihi: 30 Aralık 2020.
- Kadir Has Üniversitesi. Kadir Has Üniversitesi: Endüstri ve Düşüncelerin Gelişimi, <https://www.khas.edu.tr/tr/hakkimizda/tarihce>. Erişim tarihi: 7 Ocak 2021.
- Kadir Has Üniversitesi. Üniversitede Yaşam, Sanal Tur, Çok Amaçlı Salonlar, Galata Salonu, <https://sanaltur.khas.edu.tr/tr.html>. Erişim tarihi: 05 Ocak 2021.
- Kadir Has Üniversitesi. Üniversitede Yaşam, Kongre Merkezi, Haliç Salonu, <https://www.khas.edu.tr/tr/universitede-yasam/kongre-merkezi/halic-salonu>. Erişim tarihi: 05 Ocak 2021.
- Kadir Has Üniversitesi. Üniversitede Yaşam, Sanal Tur, Sosyal ve Kültürel Aktivite Alanları, A Blok Arka Bahçe II, <https://sanaltur.khas.edu.tr/tr.html>. Erişim tarihi: 08 Ocak 2021.
- Kadir Has Üniversitesi. Üniversitede Yaşam, KHAS Bilgi Merkezi, Ana Salon (Süper Sessiz Alanlar), <https://sanaltur.khas.edu.tr/tr.html>,. Erişim tarihi: 10 Ocak 2021.
- Kadir Has Üniversitesi. Üniversitede Yaşam, KHAS Bilgi Merkezi, Ön Salon (Sessiz Alan), <https://sanaltur.khas.edu.tr/tr.html>. Erişim tarihi: 11 Ocak 2021.
- Kadir Has Üniversitesi. Üniversitede Yaşam, Sanal Tur, Sosyal ve Kültürel Aktivite Alanları, A Blok Arka Bahçe I, <https://sanaltur.khas.edu.tr/tr.html>,. Erişim tarihi: 15 Ocak 2021.
- Kadir Has Üniversitesi. Üniversitede Yaşam, FABLAB-Mekatronik Laboratuvarları, Elektronik Laboratuvarı, <https://sanaltur.khas.edu.tr/tr.html>. Erişim tarihi: 19 Ocak 2021.
- Kadir Has Üniversitesi. Üniversitede Yaşam, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Laboratuvarları, Elektronik Laboratuvarı, <https://sanaltur.khas.edu.tr/tr.html>. Erişim tarihi: 20 Ocak 2021.
- Kadir Has Üniversitesi. Üniversitede Yaşam, Genel Alanlar, Öğrenci Ödülleri Sergisi, Erişim adresi: <https://sanaltur.khas.edu.tr/tr.html>. Erişim tarihi: 22 Ocak 2021.

- Kadir Has Üniversitesi. Üniversitede Yaşam, İktisadi İdari ve Sosyal Bilimleri Fakültesi-İşletme Fakültesi, İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, <https://sanaltur.khas.edu.tr/tr.html>. Erişim tarihi: 24 Ocak 2021.
- Kadir Has Üniversitesi. Üniversitede Yaşam, Sosyal ve Kültürel Aktivite Alanları, Muzlu Bahçe Hol, <https://sanaltur.khas.edu.tr/tr.html>. Erişim tarihi: 25 Ocak 2021.
- Kadir Has Üniversitesi. Üniversitede Yaşam, Genel Alanlar, Rektörlük, <https://sanaltur.khas.edu.tr/tr.html>. Erişim tarihi: 26 Ocak 2021.
- Kadir Has Üniversitesi. Üniversitede Yaşam, KHAS Bilgi Merkezi, Yeni Salon (Süper Sessiz Alanlar), <https://sanaltur.khas.edu.tr/tr.html>. Erişim adresi: 27 Ocak 2021.
- Kadir Has Üniversitesi. Üniversitede Yaşam, İletişim Fakültesi, <https://sanaltur.khas.edu.tr/tr.html>. Erişim tarihi: 28 Ocak 2021.
- Kadir Has Üniversitesi. Üniversitede Yaşam, İletişim Fakültesi, İletişim Fakültesi Uygulama Alanları, <https://sanaltur.khas.edu.tr/tr.html>. Erişim adresi: 29 Ocak 2021.
- Kadir Has Üniversitesi. Üniversitede Yaşam, İletişim Fakültesi, Pusula Akademisi, <https://sanaltur.khas.edu.tr/tr.html>. Erişim adresi: 30 Ocak 2021.
- Kalkan, E. (2002). “Tütün İşçilerinin Yerini Şimdi Öğrenciler Aldı”, Hürriyet Pazar Gazetesi, Erişim tarihi: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/tutun-iscilerinin-yerini-simdi-ogrenciler-aldi-61487>, 20 Mart 2020.
- Kayan, F. (1999). Tarihi Konumu İçinde Cibali Semtindeki Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunması Konusunda Bir Araştırma, M.S.G.S.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kaşlı, B. (2009). İstanbul’da Yeniden İşlevlendirilen Korumaya Değer Endüstri Yapıları ve İç Mekân Müdahaleleri: Santral İstanbul Örneği, Yüksek Lisan Tezi, İ.T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Keskin, G. (2007). Dönüşen Haliç, Erişim adresi: <https://v3.arkitera.com/h19605-donusen-halic.html>, 06 Ağustos 2020.
- Kılıç, E. (2019). Yeniden işlevlendirilen endüstri mirası yapılarında heyecan ve memnuniyet faktörleri: Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası örneği, G.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Kılınç, A. (2009). Value assessment for industrial heritage in Zonguldak, O.D.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Kıraç, A. B. (2001). Türkiye'deki Tarihi Sanayii Yapılarının Günümüz Koşullarına Göre Yeniden Değerlendirilmeleri Konusunda Bir Yöntem Araştırması, M.S.G.S.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Kıran, S. (1993). Anıtsal yapılara Ek Yapı Tasarımı ve Ek Yapı Tasarımına Etki Eden Etkenler, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Kim, J. ve Rigdon, B. (1998). Sustainable Architecture Module: Qualities, Use and Examples of Sustainable Building Materials, College of Architecture and Urban Planning, The University of Michigan, Detroit.
- Koca, D. ve Elibol, G. C. (2009). Mimari Eleman Tasarımında Morfolojik Çizelge Kullanımı: Bir Grup Çalışması Örneği, Uluslararası Güzel Sanatlar ve Tasarım Sempozyumu İMECE, Eskişehir, Türkiye, 18 - 24 Ekim 2009, 369-374.
- Koçu, R. E. (1959). İstanbul Ansiklopedisi, 2. Cilt, Tan Matbaası, İstanbul.
- Kona, S. (2015). Paşalimanı Un Fabrikası ve Yeniden İşlevlendirme, M.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Köksal, T. G. (2005). İstanbul'daki Endüstri Mirası İçin Koruma ve Yeniden Kullanım Önerileri, Doktora Tezi, İ.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Köksal, T.G. ve Ahunbay, Z. (2006). İstanbul'daki Endüstri Mirası İçin Koruma ve Yeniden Kullanım Önerileri, İTÜdergisi/a, 5(2), 125-136.
- Köksal, G. (2008). "Osmanlı'nın Endüstrileşme Hamlesi" https://www.mimarizm.com/makale/osmanli-nin-endustrilesme-hamlesi_113528
- Köksal, T. G. (2012). Endüstri Mirasını Koruma ve Yeniden Kullanım Yaklaşımı, Güney Mimarlık Dergisi, 8, 18-23.
- Kuban, D. (1980). Mimarlık Kavramları: Tarihsel Perspektif İçinde Mimarlığın Kuramsal Sözlüğüne Giriş, YEM Yayınları, İstanbul.
- Kuban, D. (2000). Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu, Kuram ve Uygulama, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Kuleli, E. (1998). Özgün İşlevini Sürdüremeyen Anıtların Yeniden Kullanım Sorunları, D.E.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Kültürel Mirasın Dostları Derneği. Nara Özgünlük Belgesi, <http://web.deu.edu.tr/terraccottas/kumid/dokumanlar.asp>. Erişim tarihi: 29 Aralık 2020.
- Kürel, E. (2013). Ankara Endüstri Mirasının (1925-1963) Belgelendirilmesi, Haritalandırılması ve Ön Değerlendirilmesi, G.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Langston, C., Wong, F.K.W., Hui, E.C.M ve Shen, L. (2008). Startegic Assesment of Building Adaptive Reuse Opportunities in Hong Kong, Building and Environment, 43(10), 1709-1718.
- Madran E. ve Kılınç A. (2007). "Korumada Yeni Tanımlar Yeni Kavramlar 'Endüstri Mirası'", TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayın Birimi, Ankara, 44, 146-149.
- Madran, E. ve Özgönül, N. (2005). Son Yasal Düzenlemelerde Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması ve Yerel Yönetimler El Kitabı, TC. Kültür ve Sağlık Bakanlığı, Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları/3035, ISBN 975-17-3162-3.

- Mahrebel, H. A. (2006). Tarihi Yapılarda Taşıyıcı Sistem Özellikleri, Hasarlar, Onarım ve Güçlendirme Teknikleri, İ.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Martin, P. E. (2009). Industrial Archaeology, International Handbook of Historical Archaeology, 285-297, DOI: 10.1007/978-0-387-72071-5, Publisher: Springer, ISBN: 9780387720685.
- Mason, R. (2002). "Assessing Values in Conservation Planning: Methodological Issues and Choices", Editor: Torre, M., Assessing Values of Cultural Heritage, Research Report, page:5-30, The Getty Conservation Institute, Los Angeles.
- Massachusetts Government. The Massachusetts Brownfields Program, <https://www.mass.gov/brownfields-cleanup>. Erişim tarihi: 4 Ocak 2019.
- Mısırlısoy, D. ve Günçe, K. (2016). Adaptive reuse strategies for heritage buildings: A holistic approach, Sustainable Cities and Society, 26, 91-96.
- Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi. Tophane-i Amire Kültür ve Sanat Merkezi, <https://www.msgsu.edu.tr/pages/ModalWindowContent.aspx?cid=1429&rcid=1429>. Erişim tarihi: 12 Ocak 2019.
- Moltay, İ. H., Bütünleşmiş Mimari yapı Öğeleri Tasarımında Kullanılabilecek Bir Morfolojik Aracın Geliştirilmesi, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1974.
- Moshaver, A. (2012). Re Architecture: Old And New In Adaptive Reuse Of Modern Industrial Heritage, A Design Thesis Project, Ryerson University, Toronto.
- Nevell, M. 2006. "A major change in human evolution", British Archaeology, 86.
- Oktar, T. ve Alan, M.M. (2018). Reji Şirketi Cibali Tütün Fabrikası İşçi Grevleri (1883-1925), Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 9 (20), 28-38.
- Oral, A. H. (2006). İşlevini Yitirmiş Endüstriyel Alanların Dönüşümü İçin Bütüncül Yaklaşım: Haliç Yerleşim Örneği, G.Y.T.E., Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Gebze.
- Özçiftçi, İ. E. (2019). Mimari Kültürel Mirasın Perakende Odaklı Dönüşümünün Tipolojik Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Y.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Pinterest. Kadir Has Üniversitesi, <https://tr.pinterest.com/khasuniversity/>. Erişim tarihi: 05 Ocak 2021
- Rahmi M. Koç Müzeleri. Binalarımızın Tarihçesi, <http://www.rmkmuseum.org.tr/istanbul/hakkimizda/binalarimizin-tarihcesi>. Erişim tarihi: 28 Aralık 2020.
- Rahmi M. Koç Müzeleri. Denizcilik, <http://www.rmkmuseum.org.tr/istanbul/koleksiyon/denizcilik>. Erişim tarihi: 29 Aralık 2020.
- Rahmi M. Koç Müzeleri. Demir Yolu Ulaşımı, <http://www.rmkmuseum.org.tr/istanbul/koleksiyon/demir-yolu-ulasimi>. Erişim tarihi: 29 Aralık 2020.

- Rahmi M. Koç Müzeleri. İletişim Araçları, <http://www.rmkmuseum.org.tr/istanbul/koleksiyon/iletisim-araclari>. Erişim tarihi: 29 Aralık 2020.
- Rahmi M. Koç Müzeleri. Kara Yolu Ulaşımı, <http://www.rmkmuseum.org.tr/istanbul/koleksiyon/kara-yolu-ulasimi>. Erişim tarihi: 29 Aralık 2020.
- Recommendation No: R (90) 20 on the Protection and Conservation of the Industrial, Technical and Civil Engineering Heritage in Europe, Council of Europe Committee of Ministers, <https://rm.coe.int/rma/>, 21.12.2020.
- Ritchey, T. (2013). General Morphological Analysis: A general method for non-quantified modelling, Swedish Morphological society. (<http://www.swemorph.com/pdf/gma.pdf>)
- Ruhling, N.A. (2018) "Adaptive Reuse Spurs Urban Renewal: A renovated savings bank in Chicago now serves as an art and community center.", <https://www.traditionalbuilding.com/projects/urban-renewal>.
- Rural Studio. Newbern Library, <http://ruralstudio.org/project/newbern-library/>. Erişim tarihi: 5 Şubat 2019.
- SALT Araştırma. Plan d'assurances. Aya-Kapu. Gül-Camii. Cibali. No: 21., <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/124837>. Erişim tarihi: 05 Ocak 2021.
- SALT Araştırma. Plan d'assurance de Constantinople. Vol. I - Stamboul. No: 19., <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/99242>. Erişim tarihi: 05 Ocak 2021.
- Saner, M. (2012). Endüstri Mirası: Kavramlar, Kurumlar ve Türkiye'deki Yaklaşımlar, Planlama, 1-2(52): 53-66.
- Schmidt III, R. Ve Austin, S. (2016). Adaptable Architecture: Theory and Practice, Routledge Taylor&Francis Group, Newyork, ISBN: 978-0-415-52257.
- Selçuk, M. (2006). Binaların Yeniden İşlevlendirilmesinde Mekânsal Kurgunun Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Seven, Y. (2008). "Kültür Merkezi İşlevindeki Tarihi Binalarda Mekân Dönüşümü, Edirne Deveci Han Kültür Merkezi ve Muğla Kültür Merkezi Örnekleri", T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, Uzmanlık tezi, Ankara.
- Siska. Kadir Has Üniversitesi Eğitim Kompleksi, <https://siska.com.tr/projeler/kadir-has-universitesi/>. Erişim tarihi: 20 Ocak, 2021.
- Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi, <https://teftis.ktb.gov.tr/>, 21.12.2020.
- Soykan, T. (2008). "Tarihin Küçük Kardeşi", Natura, Mimarlık ve İç Mekân Dergisi, 24, 54-61.

- Şener, H. (1977). Geleneksel Konutların Onarım ve Yenileme Çalışmalarına İhtiyaçsal Değerlendirme Yolu ile Bir Yaklaşım, Doktora Tezi, İ.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Şimşek, Ş. Ş. (2014). Cibali tütün ve Sigara Fabrikası Gezi Rehberi, Panorama KHAS, Sayı: 14, 63-65., Erişim adresi: <http://panorama.khas.edu.tr/edergi-yazi-162#PDF/1>
- Tan, Y., Shen, L. ve Langston, C. (2012). A Fuzzy Approach for Adaptive Reuse Selection of Industrial Buildings in Hong Kong, International Journal of Strategic Property Management, 18(1), 66–76.
- TC. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, <https://mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2863.pdf>. Erişim tarihi: 18 Ağustos 2020.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?, <https://karabuk.ktb.gov.tr/TR-195763/somut-olmayan-kulturel-miras-nedir.html>. Erişim tarihi: 15 Ağustos 2019.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Hakkında, <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-50837/somut-olmayan-kulturel-mirasin-korunmasi-sozlesmesi-hak-.html>. Erişim tarihi: 17 Ağustos 2020.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (660 nolu İlke Kararı) Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması, Bakım ve Onarımları, <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263743/660-nolu-ilke-karari-tasinmaz-kultur-varliklarinin-grup-.html>. Erişim tarihi: 1 Mart 2021.
- Tekeli, D. (2001). Endüstri Yapıları, Arrademento Mimarlık, 2, 62-73.
- Telli, D. Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası Alan Çalışması, 2019-2020.
- TICCIH. The Nizhny Tagil Charter for the Industrial Heritage, <https://ticcih.org/>. Erişim tarihi: 14 Haziran 2020.
- TICCIH. ICOMOS/TICCIH Memorandum of Understanding, <https://ticcih.org/>. Erişim tarihi: 10 Ağustos 2021.
- The Council of Europe. Guidelines on Cultural Heritage: Technical Tools for Heritage Conservation and Managment, <https://rm.coe.int/16806ae4a9>. Erişim tarihi: 20 Ağustos 2020.
- TMMOB Makine Mühendisleri Odası. Tekel, Mühendis ve Makine, Cilt 48: Sayı 472, 69-72., https://www.mmo.org.tr/sites/default/files/cb0989662211f61_ek.pdf. Erişim tarihi: 7 Ocak 2021.
- Tokman, Z. (1989). İşlevsel ve Fiziksel Eskimeye Uğramış Binaların Değerlendirilmesi ve Yeni İşlev Seçimi; Bir Bilgisayar Modeli, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Trinder, B. (1980). “Ironbridge: Industrial Archaeology in England”, Archaeology, 33, 44-52.
- Trinder, B. 1981. “Industrial Archaeology in Britain”, Archaeology, 34, 8-16.

- Trinder, B., Föhl, A. vd. (1992). Blackwell's Encyclopedia of Industrial Archaeology, Oxford.
- TURES Turizm Planlama ve Restorasyon San. Ve Tic. Ltd. Sti Arşivi. Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası Proje ve Dokümanları.
- TURES Turizm Planlama ve Restorasyon San. Ve Tic. Ltd. Sti. Kadir Has Üniversitesi, <http://www.tures.com.tr/?sayfa=projects&alt=detay&projeid=5i>. Erişim tarihi: 12 Ocak 2021.
- Türk Dil Kurumu. Türkçe Sözlük, <http://www.sozluk.gov.tr>. Erişim tarihi: 21 Temmuz 2019.
- Usta, G. K. (1994). Anadolu Osmanlı Mimarisinde Mekân Analizi; Han ve Kervansaray Yapılarında Uygulama, K.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Trabzon.
- Yaldız, E. (2003). Konya'daki Medrese Yapılarının Yeniden Kullanım Koşullarına Göre Değerlendirilmesi, Yüksek Lisan Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Yaldız, E., Asatekin, N. G. (2013). "Definiton of a New Design Process fort he Reuse of Monumental Buildings", Centrel Europe toward Sustainable Buildins 2013:Sustainable refurbishment of existing building stock, Prague.
- Yapı. Emeğin Mekânı: Cibali Tütün Fabrikası, http://www.yapi.com.tr/etkinlikler/emegin-mekani-cibali-tutun-fabrikasi_160201.html, Erişim tarihi: 24 Ocak 2021.
- Yerel Diploması. Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi, <http://www.yereldiplomasi.gov.tr/>. Erişim tarihi: 10 Ağustos 2020.
- Yıldırım, D. (1999). Anıtsal Binalardaki İşlev Değişikliklerinden doğacak Müdahalelerin Yapısal-Çevresel Olarak İncelenmesi ve Ayazağa Kasırları Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, G. I. (2008). Haliç Kıyı Şeridinde Sanayileşme ile Ortaya Çıkan Kentsel Dönüşüm, Y.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Yung, E.H.K., Chan, E.H.W. (2012). Implementation challenges to the adaptive reuse of heritage buildings: Towards the goals of sustainable, low carbon cities, Habitat International, 36(3), 352-361.
- Vehbi Koç Vakfı Ansiklopedisi. İstanbul Rahmi M. Koç Müzesi, <https://ansiklopedi.vkv.org.tr/Kategoriler/Kurumlar/Koc-Ailesi-Vakiflari/Istanbul-Rahmi-M-Koc-Muzesi>. Erişim tarihi: 18 Aralık 2020.
- Wang, L. (2017) "Public Spaces: Architecture student transform an old Alabama bank into a town library", <https://inhabitat.com/architecture-students-transform-an-old-alabama-bank-into-a-town-library/>.
- Wang, L. (2018). Heritage-listed Church Repurposed into Modern Solar-Powered Home in Brisbane, <https://inhabitat.com/heritage-listed-church-repurposed-into-modern-solar-powered-home-in-brisbane/>.

- Weeks, K.D. ve Grimmer, A.E. (1995). The Secretary of the Interior's Standards for the Treatment of Historic Properties with Guidelines For Preseving, Rehabilitating, Restoring&Reconstructiring Historic Buildings, US. Department to the Interior National Park Service, Washington.
- Wong, L. (2017). Adaptive Reuse: Extending the Lives of Buildigns, Grafiches Centrum Cuno Gmbh&Co, Basel. (ISBN 978-3-03821-537-0).
- Zakar, L. Ve Eyüpgiller, K.K. (2015). Mimari Restorasyon Koruma Teknik ve Yöntemleri, Yapı Endüstri Merkezi, İstanbul.

GENEL BİLGİLER			MEKÂN VE MEKÂN KURGUSU ELEMANLARI														
			Plan Şeması ve Hacimsel Oluşum Elemanları						Mimari Strüktür Elemanları								
			Dış duvar		İç duvar		Döşeme		Tavan		Kolon		Kiriş		Çatı Makası		
Mekân adı:			Müdahale		Müdahale		Müdahale		Müdahale		Müdahale		Müdahale		Müdahale		
Özgün işlev:				Açıklama		Açıklama		Açıklama		Açıklama		Açıklama		Açıklama		Açıklama	
Yeni işlev:																	
TASARIM MÜDAHALESİ YÖNTEMLERİ	Ozgün El.	Malzeme															
		Renk															
		Sınai donanım															
	Bakım	Çatı aktarımı															
		Boya-badan	Aynı renk														
			Farklı renk	Tek renk.													
				Birden çok renk													
		Diğer															
	Onarım	Basit o.	İç-dış sıva onarımı														
			Kaplama onarımı														
			Diğer														
		Sağlamlaştırma															
		Bütünleme	Aynı malz.														
			Benzer malz.														
			Farklı malz.														
		Yenileme	Tümel	Aynı malz.													
				Benzer malz.													
				Farklı malz.													
			Kısmi	Aynı malz.													
				Benzer malz.													
				Farklı malz.													
		Çağdaş ek	Kısmi	Dik. böl. el.	Aynı malz.												
					Benzer malz.												
					Farklı malz.												
			Yat. böl. el.	Aynı malz.													
				Benzer malz.													
				Farklı malz.													
			Tümel	Aynı malz.													
				Benzer malz.													
				Farklı malz.													
		Temiz.	Muhdes														
			Liberasyon														
			Boşalt.	Kısmi													
		Tümel															
	Taşıma																
	Yeniden Yapma																

GALERİ KHAS (RÖLÖVE PROJESİ, A1 AVLUSU) ANALİZ TABLOSU

GENEL BİLGİLER			MEKÂN VE MEKÂN KURGUSU ELEMANLARI															
			Plan Şeması ve Hacimsel Oluşum Elemanları						Mimari Strüktür Elemanları									
			Dış duvar		İç duvar		Döşeme		Tavan		Kolon		Kiriş		Çatı Makası			
Mekân adı:Rölöve projesi A1 avlusu/Galeri KHAS			Müdahale	Açıklama	Müdahale	Açıklama	Müdahale	Açıklama	Müdahale	Açıklama	Müdahale	Açıklama	Müdahale	Açıklama	Müdahale	Açıklama		
Özgün işlev:Avlu, el ile paketlenme																		
Yeni işlev: Geçici sergi salonu																		
TASARIM MÜDAHALESİ YÖNTEMLERİ	Ozgün El.	Malzeme		kagir+INP hatıl				volta döşeme		volta, ahş.+cam		dökme demir (pik)		INP (çelik profil)		çelik profiller		
		Renk		beyaz boya					beyaz/kahve,şef.		beyaz boya		boyasız (gri)		beyaz boya			
		Sınai donanım																
	Bakım	Çatı aktarımı																
		Boya-	Aynı renk															
			Farklı renk	Tek renk.	tütün rengi								metalik gri boya		metalik gri boya			
				Birden çok renk		tütün renk. ton.												
		Diğer										boya raspası				boya raspası		
	Onarım	Basit	İç-dış sıva onarımı		raspa+yeni sıva													
			Kaplama onarımı															
			Diğer															
		Esaslı Onarım	Sağlamlştırma		tamir h.+plaka			tamir h.+plaka										
			Bütünleme	Aynı malz	alınlık (doğu)													
				Benzer malz.														
				Farklı malz.														
			Yenileme	Tümel	Aynı malz.													
					Benzer malz.					pleksi cam ışıklık								
					Farklı malz.					pleksi cam üst örtü								
				Kısmi	Aynı malz.													
					Benzer malz.													
					Farklı malz.													
			Çağdaş ek	Kısmi	Dik. böl.	Aynı malz.												
					Yat. böl.	Benzer malz.												
						Farklı malz.												
				Yat. böl.	Aynı malz.													
					Benzer malz.													
					Farklı malz.													
				Tümel	Aynı malz	B2,B4 .ile ort.duv.				çelik bal.döş.(gri)								çelik.prof.(m.gri)
		Benzer malz.																
		Farklı malz.																
		Muhdes																
	Temiz.	Liberasyon				dik.böl.el.(1. kat)		1. ve 2. kat döş.		volta, ahşap sun.		kolonlar (1. kat)		kirişler (1. kat)				
		Boşalt.	Kısmi									kolonlar (zem.kat)		kirişler (zem.kat)				
			Tümel															
	Taşıma																	
	Yeniden Yapma																	

[illegible]

[illegible]

[illegible]

A YAPISI 201 NUMARALI MEKÂN (KHAS BİLGİ MERKEZİ-ANA SALON) ANALİZ TABLOSU

GENEL BİLGİLER			MEKÂN VE MEKÂN KURGUSU ELEMANLARI									
			Plan Şeması ve Hacimsel Oluşum Elemanları					Mimari Strüktür Elemanları				
			Dış duvar	İç duvar	Döşeme	Tavan	Kolon	Kiriş	Çatı Makası			
			Müdahale	Müdahale	Müdahale	Müdahale	Müdahale	Müdahale	Müdahale	Müdahale	Müdahale	Müdahale
Mekân adı:Rölöve projesi A yapısı 201 numaralı mekân/KHAS Bilgi Merkezi-Ana			Açıklama	Açıklama	Açıklama	Açıklama	Açıklama	Açıklama	Açıklama	Açıklama	Açıklama	Açıklama
Özgün işlev:Paketleme												
Yeni işlev: Kütüphane-sessiz, bireysel çalışma alanı												
TASARIM MÜDAHALESİ YÖNTEMLERİ	Ozgün Eleman	Malzeme	kagir+INP hatıl		volta döşeme	çıtalı tavan (ahşap)	dikme (ahşap)	kiriş (ahşap)	çatı makası (ahşap)			
		Renk	beyaz boya			beyaz boya	beyaz boya	beyaz boya	beyaz boya			
		Sınai donanım										
	Bakım	Çatı aktarımı										
		Boya-bad.	Aynı renk	beyaz boya								
		Farklı renk	Tek renk.									
			Birden çok renk									
		Diğer					boya raspası					
	Onarım	Basit o.	İç-dış sıva onarımı	raspa + yeni sıva								
			Kaplama onarımı									
			Diğer									
		Bütünleme	Sağlamlaştırma	tamir h. + plaka	tamir h. + plaka							
			Aynı malz.									
			Benzer malz.									
			Farklı malz.									
			Aynı malz.									
			Benzer malz.									
			Farklı malz.									
		Yenileme	Tümel	Aynı malz.								
			Kısmi	Benzer malz.								
				Aynı malz.								
				Benzer malz.								
			Çağdaş ek	Farklı malz.								
				Aynı malz.	malzeme.ramp.kısm							
				Benzer malz.		karton alçı levha						
			Tümel	Farklı malz.								
				Aynı malz.								
				Benzer malz.								
				Farklı malz.		asma kat						
				Aynı malz								
				Benzer malz.		karton alçı levha						
				Farklı malz.	asma kat						çelik mak. + profil.	
		Temiz. a	Muhdes									
			Liberasyon	yaya köp. kısmı								
			Boşaltm	Kısmi				çür. dikmeler				
		Taşıma	Tümel				çür. çıt. tavan		çür. kirişler		çür. çatı mak.	
			Yeniden Yapma									

[illegible]

GEÇİT (A BLOK HOL) ANALİZ TABLOSU

GENEL BİLGİLER			MEKÂN VE MEKÂN KURGUSU ELEMANLARI											
			Plan Şeması ve Hacimsel Oluşum Elemanları					Mimari Strüktür Elemanları						
			Dış duvar		İç duvar		Döşeme	Tavan		Kolon		Kiriş		Çatı Makası
Mekân adı: Rölöve projesi Geçit/A Blok hol			Müdahale	Açıklama	Müdahale	Açıklama	Müdahale	Açıklama	Müdahale	Açıklama	Müdahale	Açıklama	Müdahale	Açıklama
Özgün işlev: Geçit,fabrika girişi holü														
Yeni işlev: Hol, üniversite giriş holü														
TASARIM MÜDAHALESİ YÖNTEMLERİ	Ozgün El.	Malzeme		kagir+INP hatıl		volta döşeme	çelik taş. +cam üst	dökme demir(pik		çelik makas				
		Renk		beyaz boya			beyaz boya, şeffaf	beyaz boya		beyaz boya				
		Sınai donanım												
	Bakım	Çatı aktarımı												
		Boya-bad.	Aynı renk											
			Farklı renk	Tek renk.	tütün, bordo renk		mat gri (antrasit)	mat gri (antrasit)		mat gri (antrasit)				
	Birden çok renk			tütün ve bordo renk										
	Diğer					boya raspası	boya raspası		boya raspası					
	Basit O.	İç-dış sıva onarımı		raspa+yeni sıva										
		Kaplama onarımı												
		Diğer												
	Onarım	Esaslı Onarım	Sağlamlaştırma		tamir h.+plaka		tamir h.+plaka							
			Bütünleme	Aynı malz.										
				Benzer malz.										
				Farklı malz.										
			Yenileme	Tümel	Aynı malz.									
					Benzer malz.		pleksi cam üst örtü							
					Farklı malz.									
				Kısmi	Aynı malz.									
					Benzer malz.									
					Farklı malz.									
			Çağdaş ek	Kısmi	Dik.bö 1. el.	Aynı malz.	B5 yapısı ile							
						Benzer malz.								
					Farklı malz.									
				Yat. böl. el.	Aynı malz.		M5 merdiveni kısmı							
					Benzer malz.									
		Farklı malz.												
		Tümel	Aynı malz	B4,B5,K ile ort.duv.										
			Benzer malz.											
			Farklı malz.											
		Temiz.	Muhdes											
			Liberasyon		D yapısı ile ort.duv.		floresan aydın.			floresan aydın.				
	Boşalt.		Kısmi											
		Tümel	K yapısı ile ort.duv.											
	Taşıma													
	Yeniden Yapma													

[illegible]

[illegible]

[illegible]

461

[illegible]

[illegible]

[illegible]

H YAPISI Z20 NUMARALI MEKÂN (B BLOK AVLU) ANALİZ TABLOSU

GENEL BİLGİLER			MEKÂN VE MEKÂN KURGUSU ELEMANLARI											
			Plan Şeması ve Hacimsel Oluşum Elemanları					Mimari Strüktür Elemanları						
			Dış duvar		İç duvar		Döşeme		Tavan		Kolon		Kiriş	
Mekân adı:Rölöve projesi H yapısı Z20 numaralı mekân/ B blok avlu			Müdahale	Açıklama	Müdahale	Açıklama	Müdahale	Açıklama	Müdahale	Açıklama	Müdahale	Açıklama	Müdahale	Açıklama
Özgün işlev:Filtreli salon														
Yeni işlev: B blok avlu														
TASARIM MÜDAHALESİ YÖNTEMLERİ	Ozgün El	Malzeme		kagir+INP hatıl	kagir+INP hatıl	volta döşeme	volta döşeme	dökme demir(pik	INP (çelik profil)	çelik makas				
		Renk		beyaz boya	beyaz boya		beyaz boya	beyaz boya	boyasız (gri)	beyaz boya				
		Sınai donanım												
	Bakım	Çatı aktarımı												
		Boya-bad.	Aynı renk											
			Farklı renk	Tek renk.	tütün rengi boya	tütün rengi boya			mat(ant.),metal.gri	mat gri (antrasit) boya	beyaz boya			
				Birden çok renk										
	Diğer						boya raspası		boya raspası					
	Onarım	Basit	İç-dış sıva onarımı		raspa+yeni yırt.sıva	raspa+yırtıklı yeni								
			Kaplama onarımı											
			Diğer											
		Sağlamlaştırma		tamir h.+plaka	tamir h.+plaka	tamir h.+plaka								
		Bütünleme	Aynı malz.											
			Benzer malz.											
			Farklı malz.											
			Yenileme	Tümel	Aynı malz.									
					Benzer malz.									
					Farklı malz.									
		Kısmi	Aynı malz.											
			Benzer malz.											
			Farklı malz.											
		Çağdaş ek	Kısmi	Dik. böl.	Aynı malz.		İç duv.(kuz.ve gün.)							
					Benzer malz.									
					Farklı malz.									
			Yat.bö l. el.	Aynı malz.										
				Benzer malz.										
				Farklı malz.										
Tümel		Aynı malz		İç duv.(kuz.ve gün.)										
		Benzer malz.												
		Farklı malz.	çelik kuşaklama	çelik kuşaklama										
Temiz.		Muhdes												
	Liberasyon			muhtes iç duvarlar										
	Boşalt.	Kısmi	I yapısı ile ort. duv.	G yapısı ile ort.duv.			zem.,1.,2.,3.,4.kat kol.	zem.,1.,2.,3.,4.kat kir.						
Tümel				1.,2.,3.,4.kat döş.	zem.,1.,2.,3. kat tav.									
Taşıma														
Yeniden Yapma														

[illegible]

[illegible]

[illegible]

G YAPISI 211 NUMARALI MEKÂN (B BLOK İKİNCİ KAT TENEFFÜSHANE) ANALİZ TABLOSU

GENEL BİLGİLER				MEKÂN VE MEKÂN KURGUSU ELEMANLARI														
				Plan Şeması ve Hacimsel Oluşum Elemanları						Mimari Strüktür Elemanları								
				Dış duvar		İç duvar		Döşeme		Tavan		Kolon		Kiriş		Çatı Makası		
Mekân adı: Rölöve projesi G yapısı Z19 numaralı mekân/ B blok 2. kat teneffüşhane				Müdahale	Açıklama	Müdahale	Açıklama	Müdahale	Açıklama	Müdahale	Açıklama	Müdahale	Açıklama	Müdahale	Açıklama			
Özgün işlev: Depo																		
Yeni işlev: Teneffüşhane																		
TASARIM MÜDAHALESİ YÖNTEMLERİ	Ozgün El.	Malzeme			kagir+INP hatıl		kagir+INP hatıl		volta döşeme		volta döşeme		dökme demir(pik		INP (çelik profil)			
		Renk			beyaz ve bordo		beyaz ve bordo boya		beyaz boya		beyaz boya		boyasız (gri)					
		Sınai donanım																
	Bakım	Çatı aktarımı																
		Boya-bad.	Aynı renk							beyaz boya								
			Farklı renk	Tek renk.		beyaz boya		beyaz, mavi boya					metalik gri boya		metalik gri boya			
					Birden çok renk													
			Diğer										boya raspası					
	Onarım	Basit o.	İç-dış sıva onarımı			raspa+ yeni s.,		raspa+yırtıklı yeni				raspa+yeni sıva						
			Kaplama onarımı															
			Diğer															
		Esaslı Onarım	Sağlamlaştırma			tamir h. +plaka		tamir h. +plaka		tamir h. +plaka		tamir h. +plaka						
			Bütünleme	Aynı malz.														
				Benzer malz.														
				Farklı malz.														
			Yenileme	Tümel	Aynı malz.													
					Benzer malz.													
					Farklı malz.													
				Kısmi	Aynı malz.													
					Benzer malz.													
					Farklı malz.													
			Çağdaş ek	Kısmi	Aynı malz.													
					Benzer malz.													
					Farklı malz.													
				Tümel	Aynı malz.													
					Benzer malz.													
					Farklı malz.													
			Tümel	Aynı malz		J yapısı ile ort.duv.		H ile ort. iç duv.										
				Benzer malz.														
				Farklı malz.				kuşak.(çelik,mat gri)										
			Muhdes					öğretim üyesi ofisleri										
			Temiz.	Liberasyon					muhdes iç duvarlar									
	Boşalt.	Kısmi			M yapısı ile ort.duv.													
		Tümel																
	Taşıma																	
	Yeniden Yapma																	

[illegible]

[illegible]

[illegible]

TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR

Makaleler

1. Telli, D. ve Manisa, K. (2016). “Sanat Odaklı Bir Dönüşüm Projesi Rockmagneten-Roskilde”, Yapı Dergisi, 420, 60-64, ISSN 1300-3437.